

በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት

የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ (2018 – 2042)

የትውልድ ቁጭትን ለትውልድ ልዕልና የማነጽ ትልም

Amhara National Regional State

Roadmap for Transformative Growth and Sustainable Development (2026 - 2050)

ሚያዝያ 2017

ባሕር ዳር

ይዘት

መቅደም	3
ምዕራፍ አንድ	6
መግቢያ	6
1.1. በግጭት መሃል የተገኘ ልማት.....	6
1.2. ተስፋ ያጫረ ዕድገት እና የአንድ ትውልድ የአዝጋሚ መዋቅራዊ ሽግግር ዳፋ.....	7
1.3. የሰባት አሥርት ዓመታት የኢትዮጵያ የልማት ውጥኖች እና ያልተሻገረቻቸው መታጠፊያዎች	8
1.4. የረጅም ዘመን የድህነት እና የግጭት አዙሪዎች፤ የሥርዓታት ሚና	9
1.5. የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ፤ የትውልድ ቁጭትን ለልማት የማነጻ ትልም	13
ምዕራፍ ሁለት.....	17
2.1. የኢኮኖሚ ልማት.....	17
2.2. ትምሕርት.....	26
2.3. ጤና.....	28
2.4. መሠረተ- ልማት.....	29
ምዕራፍ ሦስት	32
3.1. የረጅም ዘመን ዕቅድ ፋይዳ	32
3.2. ርዕይ 2042፤ ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪ አቅም፤ ሁለንተናዊ ብልጽግና	33
3.3. ስትራቴጂካዊ ጉዳዮች እና የረጅም ጊዜ የትኩረት አቅጣጫዎች.....	33
3.4. የኢኮኖሚ ዕድገት ግብ.....	36
3.5. የመዋቅራዊ ለውጥ ግብ.....	38
ምዕራፍ አራት	41
4.1. የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት	41
4.2. የዘመናዊ ግብርና ልማት	54
4.3. የአካባቢ ጥበቃ እና ልማት.....	64
4.4. የማዕድን ሀብት ልማት.....	65
4.5. የኮንስትራክሽን ዘርፍ ልማት	81
4.6. ንግድ እና ገበያ ልማት	89
4.7. ትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ.....	90
4.8. የቱሪዝም ልማት	91
4.9. ትምሕርት	102
4.10. ጤና	117
4.11. ማህበራዊ ልማት	118
መነሻ.....	118
የትኩረት አቅጣጫዎች	118
ምዕራፍ አምሥት	119
5.1. መግቢያ	119

5.2. መሠረተ ልማት	119
5.3. ቴክኖሎጂ	121
5.4. የሰው ኃይል ልማት	139
ምዕራፍ ስድስት	149
6.1. የከተማ ልማት	149
6.2. የገጠር ልማት	151
ምዕራፍ ሰባት	154
7.1. ሚና	154
7.2. አፈጻጸም እና ተግዳሮቶች	155
7. 3. የትኩረት አቅጣጫዎች	158
7. 4. የማስፈጸሚያ ሥልጣኖች	159
ምዕራፍ ስምንት	160
8.1. መግቢያ	160
8.2. የመንግሥት ፋይናንስ ወጪ እና ገቢ አፈጻጸም ትንተና	161
8.3. የመንግሥት ፋይናንስ የትኩረት አቅጣጫዎች	170
8.4. የማስፈጸሚያ ሥልጣኖች	170
ምዕራፍ ዘጠኝ	171
9.1. የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጮች	171
9.2. ሥርዓታት፤ የኢኮኖሚ ዕድገት መሠረታዊያን	172
9.3. የፖለቲካ ሥርዓት እንደ ገዢ ሥርዓት	174
9.4. ሥርዓታት እና ልማት በኢትዮጵያ	175
9.5. የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ታሳቢ የሚያደርገው የሥርዓታት ሚና	178

መቅደም

የአገር እና ማህበረሰብ ዕድገት፣ ልማት፣ እና ብልፅግና መጨረሻ የሌላቸው የትውልዶች የቅብብሎሽ ጥረት ውጤቶች ናቸው። በአንጻራዊነት በብልፅግና ጫፍ ላይ የሚገኙ ማህበረሰቦች ዛሬ ዓለም የደረሰበትን የሥልጣኔ አድማስ ከፍ ለማድረግ ይታትራሉ። የሩቅ እና የቅርብ ዘመን ታሪክ እንደሚያወሳን ማህበረሰቦች ለማሳያነት ከሚጠቀስ የከፋ ድህነት ተዓምር በተባለለት እና ለአብነት በሚጠቀስ የኢኮኖሚ ዕድገት ፍጥነት ከዓለም የብልፅግና ጫፍ በመድረስ ተረኛ ትውልዳቸው የተሻለ ማህበራዊ ደህንነት ፈጥሮ ለማለፍ ከማያልቅባት ተፈጥሮ ጓዳ የተሻሉ የቴክኖሎጂ አቅሞችን ለማዋለድ በሃይንሳዊ ጥበብ ይታጋል። ይህ የታሪክ እና ሕያው ዕውኔታ በአገራችን እና በክልላችን ከተነሱት መለስተኛ የግጭት አባራዎች አሻግሮ ማየት የሚችል ትውልድ ከተፈጠረ ከዓለም የስልጣኔ ማማ ጋር ለመስተካከል የአንድ ትውልድ ዕድሜ ብቻ ሊወስድብን እንደሚችል ያመለክታል።

በኢትዮጵያ የረጅም ዘመን ታሪክ እንደ ሌላው ዓለም ሁሉ ትውልዶቿ በኢጋጣሚም፣ በጥረትም፣ በብልሃትም፣ በስህተትም የአገራችንን የማህበረሰብ የኑሮ እና የሥልጣኔ ደረጃ በከፍታ እና ዝቅታ መሃል አስኪደውታል። የሰው ዘር አብዛኛውን ዘመኑን ያሳለፈበት የድንጋይ ዘመን ስልጣኔ ኢትዮጵያ ውስጥ ለመጀመሩ ወይም ከተጀመረባቸው የዓለም አካባቢዎች አንዱ ለመሆኑ የዚያ ዘመን ሰው ድንቅነሽ ወይም ሉሲ ኢትዮጵያ ውስጥ መገኘቷ ምስክር ነው። የሰው ልጅ የስልጣኔ ማሳያ አንዱ ፈርጅ የሆነው የራስን ፊደል ቀርጾ የመጠቀም ችሎታ በዓለም ላይ ለጥቂት ሕዝቦች ብቻ የተሳካ ሲሆን በሦስት ሺህ ዓመታት የዘመን ልኬት ከተሳካላቸው ጥቂት አገራት አንዷ ኢትዮጵያ ናት። ከአንደኛው ክፍለ ዘመን መባቻ እስከ 9ኛው ክፍለ ዘመን በቆየው የአክሱም ሥርዎ መንግሥት በተለይ እስከ 7ኛው ክፍለ ዘመን የነበረው ሥልጣኔ ከምሥራቃዊ ሮማ የዘመኑ ገናና ሥልጣኔ ጋር ይስተካከል እንደነበር ታሪክ ይመሰክራል። ድህረ ሮማ አውሮፓ በግጭት እና ድህነት አዙሪቶች በተስፋ እና ስጋት ከፍታ እና ዝቅታዎች ሲተራመስ ከቆየ በኋላ በ17ኛው ክፍለ ዘመን በኢንዱስትሪ አብዮት አማካይነት ለዛሬው የስልጣኔ ደረጃ መነሻ የሆነውን የከፍታ መስመር በጥረቱ ሲይዝ፣ ድህረ አክሱም ኢትዮጵያ በሚያጥመለምሉ የድህነት እና የግጭት አዙሪቶች በመለስተኛ ስልጣኔዎች እና በከፋ ውድቀቶች መሃል እየተላጋች ዛሬ ላይ የቆምንበት የታሪክ መታጠፊያ ላይ ደርሰናል።

ለዚህ ትውልድ ቅርብ ከሆኑት የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊ፣ እና ፖለቲካዊ ኩነቶች ለመነሳት በአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት ያራመዱን፣ በአንጻሩም ያደናቀፉን እና ሊደፍቁን የሚገዳደሩን ኢኮኖሚያዊ እና ፖለቲካዊ ርምጃዎች ተወስደው ለተስፋም ለስጋትም የሚጋብዙ ውጤቶች ተመዝግበዋል። በኢኮኖሚ ልማት ረገድ በአፍሪካ ፈጣን በሚባል የዕድገት ምጣኔ በ1980ዎቹ መጀመሪያ ከገባንበት የከፋ ድህነት ቅርቃር ከማገዝም ባለፈ ለመካከለኛ ገቢ ደረጃ የሚያቃርብ ተግባር ተከናውኗል። በማህበራዊ ልማት ረገድ በትምህርት፣ እና በጤና እንዲሁም በማህበራዊ ደህንነት ዘርፎች አበረታች ውጤቶች ተመዝግበዋል። ከተሞቻችን በተገነቡ አቅሞች ከትናንት የተሻሉ የመኖሪያ እና የሥራ ስፍራዎች ሆነዋል። በእነዚህ ድምር ውጤት ክልላችንን ጨምሮ የአገራችን ሕዝብ በሕይወት የመቆያ አማካይ ዕድሜ በ1983 ከነበረበት 47.5 ዓመት በ2014 ወደ 65.6 ዓመት ከፍ ብሏል። ነገር ግን፣ ከመነሻችን ዝቅተኛነት እና ዓለም አቀፍ ተስተካካይነትን በማሰብ ልንደርስበት ከሚገባን የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ደረጃ አንጻር በኢኮኖሚ ዕድገት ጥራት በተለይም በመዋቅራዊ ለውጥ አዝጋሚነት የሚገለጹ ውስንነቶች ተስተውለዋል፤ በፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ወደ የማይቀለበስ የልማት ደረጃ ለመመንጠቅ የሚደረገውን ተስፋም የሚገዳደሩ ሆነዋል። ከሁሉም በላይ በፖለቲካው መስክ በተተገበሩት ከፋፋይ ትርክቶች ምክንያት በማንቆጣጠረው ትናንት ላይ ሙሉ አቅማችንን አባከንን የፈጠርነው የግጭት አዙሪት ከድህነት አዙሪት ወጥተን እኩል የተሳካላቸው የዓለም ዜጋ ለመሆን የምናደርገውን ጥረት ጠልፎ ሊጥል በመፈታተን ላይ ይገኛሉ።

ግጭቶቹ ከትልቅ እና ታላቅነት ግብ ይልቅ ከኪራይ ያላለፉ ትንንሽ ሽንጋይ ግቦችን ዲላማ ባደረጉ፣ ሲከፋም ለአጥፊ መዳረሻዎች ሲባል ትልቁን ርዕይ በሚደፈጥጡ፣ ከመቼውም ጊዜ በበለጠ ዓለም በተቀራረበበት እና በተሳሰረበት፣ ግን ደግሞ የዓለም ሥልጣኔ ጫፍ ስለት ለልማትም ሆነ ለጥፋት ቅርብ በሆነበት ዘመን ከትርምሱ ባሻገር ማስተዋል በጎደላቸው ኃይሎች የሚቆሰቆሱ ከስተቶች ናቸው። የዚህ ዓይነት የዘመን እንቅስቃሴ የሚፈታው ባልኖሩት እና በማይቆጣጠሩት ትናንት በተፈጠረ ጉዳይ እስጥ አገባ የሚፈጠር እሳት እየሞቁ አገር እና ትውልድን በመለብለብ ሳይሆን፣ ከትናንት የመቻል ታሪክ ላይ ቆሞ እና ከስህተቶች ትምህርት ወስዶ በትርምሱ መሃል አሻግሮ መዳረሻን አርቆ በማየት መነሻን በማነጣጠር ነው። የዚህ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ - ካርታ መነሻም ይህ የሩቅ ግብን አይቶ ዛሬን የማስተካከል እና የማደላደል መርህ ነው።

ይህ ከ2018 እስከ 2042 ድረስ በአምሥት የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች ተከፋፍሎ የሚተገበር የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍኖተ ካርታ በ2042 የአማራ ብሔራዊ ክልልን በቴክኖሎጂ እና በኢኮኖሚ ተስተካካይነት የበለጸገ ክልል

የማድረግ ርዕይ አለው። ይህ የረጅም ዘመን የልማት ፍኖተ ካርታ በአሁኑ ወቅት እንደ ክልል እና እንደ አገር የገጠሙንን የጥቅል ኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ችግሮች እንዲሁም ቅርብ እና መሠረታዊ መንስኤዎቻቸውን በጥልቅ ትንተና በመለየት ይጀምራል። በፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት በርካታ ዜጎች ከድህነት የተላቀቁ እና ወደ መካከለኛ ገቢ ደረጃ የመሸጋገራቸውን ያህል ቀላል የማይባል ቁጥር ያላቸው የክልሉ ዜጎች አሁንም ከድህነት ወለል በታች ይኖራሉ። ወጣቱን ትውልድ በትምህርት በተለይም በሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ዕውቀት በማገድ ለዕውቀት መር ኢኮኖሚ አቅም እንዲሆን የከፍተኛ ትምህርት ተቋማትን በማስፋፋት ጭምር ጥረት ቢደረግም ከፍተኛ የወጣቶች የሥራ አጥ ቁጥር መፈጠሩ ከማህበራዊ ልማት ግብ አኳያ ትልቅ ችግር፣ ከኢኮኖሚ ልማት አንጻርም ከፍተኛ ብክነት ሆኗል። ለወትሮው በክልላችን የሚታገሱት ዓይነት ምጣኔ የነበረው የዋጋ ንረት ከቅርብ ዓመታት ወዲህ የኑሮ ውድነት ምንጭ ሆኗል። በትምህርት ዘርፍ በተደረገ ርብርብ አብዛኛውን የክልሉ ህጻን እና ወጣት ተደራሽ ማድረግ የተቻለ ቢሆንም የትምህርት ማቋረጥ፣ የጥራት እና በትምህርት የችግር መፍቻ መሣሪያነት የነበረ እምነት መሸርሸር ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ተግዳሮት መሆን ጀምሯል።

የእነዚህ ችግሮች ቅርብ ምክንያት ከኢኮኖሚ አንጻር አዝጋሚ መዋቅራዊ ለውጥ፣ የምክንያቶቹ ምክንያት እና መገለጫም ዝቅተኛ ምርታማነት እና ዝቅተኛ ቅልጥፍና እንደሆኑ የዕቅዱ የትንተና ክፍል ያሳያል። እነዚህ ጉዳዮች በአለፉት አሥራ አምሥት የልማት ዓመታት ተለይተው ያደሩ እና በተከታታይ ዕቅዶች መፍትሄ ሊሰጣቸው ግብ የተጣለላቸው ቢሆንም የተጠበቀውን ያህል አመርቂ ለውጥ አልተገኘም። የዚህ የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍኖተ ካርታ አንዱ መለያ ባሕርይም በረጅም ዘመን ወደኋላ በመጓዝ በሥርዓታት የሚጠቃለሉ መሠረታዊ ምክንያቶችን መለየቱ ነው። መሠረታዊ ምክንያቶቹ በታሪክ አጋጣሚዎች የተቀሰቀሱ ግጭቶች፣ በጂኦግራፊ እና በባሕል ሊሳበቡ ቢችሉም፣ ከፖሊሲ ጋር የሚያያዙ የኢኮኖሚ ሥርዓታት፣ ከሁሉም በላይ ግን አስቸይ የኢኮኖሚ ሥርዓታትን ማስፈን እና ማስፈጸም የሚጠበቅባቸው የፖለቲካ ሥርዓታት (political institutions) ዋናዎቹ ናቸው።

ከዚህ በመነሳት የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ - ካርታ ከአንድ ትውልድ በኋላ ክልላችን ሊደርስበት የሚገባውን እና የሚችለውን ግብ አመለካከቷል። ይህን ግብ ለማሳካት በየደረጃው መሟላት የሚገባቸውን የኢኮኖሚ ዕድገት፣ የመዋቅራዊ ለውጥ፣ የማህበራዊ ልማት ግቦች እና የሚያስፈልጓቸው ግብዓቶች፣ ስትራቴጂ እና የፖሊሲ ማዕቀፍ በአምሥት ዓመታት ርክኖች ተከፋፍለው በቴክኒክ ደረጃም ተተግባሪነታቸው ተመሳክሮ በፍኖተ ካርታው ተመላክተዋል። ከአለፉት ዕቅዶች በተለየ ሁኔታም የዘርፍ ዕቅዶች በስፋት እና በጥልቀት ተተንትነዋል፤ ከዚያም ባለፈ ለዕቅዱ አፈጻጸም ዳር መድረስ በወሳኝነት የተለዩ የሥርዓታት ጉዳዮች በሰላም እና በፍትህ፣ በማህበረሰብ እሴቶች፣ እንዲሁም በመንግሥት ተቋማት እና የፖለቲካ አመራር ሚና ላይ በሚያተኩሩ ክፍሎች ተተንትነው እና ግብ ተጥሎላቸው የፍኖተ ካርታው የመጀመሪያ ክፍል በሆነው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ (2018 - 2022) ውስጥ ተካትተዋል። እነዚህ የሥርዓታት ክፍሎች የልማት የፍኖተ ካርታው አምዶች የሆኑትን የክልሉን ሰላምና ደህንነት እንዲሁም የህግ የበላይነት የማረጋገጥ፣ ክልላዊ ወገኖች፣ ዕሴቶችን እና ባህሎችን በማዳበር በሥነ-ምግባር የታነፀ ትውልድ የማፍራት፣ ሳይንሳዊ ዕውቀትን የሮትዕ ማህበረሰብ እሴት እና የኢኮኖሚ ዕድገት መሠረት የማድረግ፣ እንዲሁም ምርታማነትን እና ቅልጥፍናን በማሳደግ ጥራት ያለው ኢኮኖሚ የመገንባት ዓላማዎችን ለማሳካት የተነደፉ ናቸው። ከዚህም በተጨማሪ በአለፉት የልማት ዕቅዶች ያልታዩ ምናልባትም ችላ የተባሉ የቀጠና ልማት ዕቅድ (spatial plan)፣ የልዩ ፕሮግራሞች እና ፕሮጀክቶች ዝርዝር ዕቅድ፣ የስትራቴጂ እና የፖሊሲ ማዕቀፎች፣ እንዲሁም ከርዕሰ መስተዳድር ጽሕፈት ቤት እስከ ቀበሌ በሚደርስ መዋቅር የሚተገበር ችግርን በወቅቱ የመፍታት ዓላማ ያለው ጥበቅ የከትላል እና ግምገማ ሥርዓት የረጅም ጊዜ የሥርዓት አካል እንዲሆኑ በፍኖተ ካርታው አቅጣጫ የተቀመጠ ሲሆን የመጀመሪያው የአምሥት ዓመት ዕቅድ የማስፈጸሚያ ሥልቶች ሆነው ተዘጋጅተዋል።

ይህ የልማት ፍኖተ ካርታ የሕዝብ ዕቅድ ነው። የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ ርዕይ (ርዕይ 2042) “ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪ አቅም፣ ሁለንተናዊ ብልጽግና” ሲሆን ሦስት ርክን ርዕዮች አሉት። የመጀመሪያው ርክን በተለይም የመጀመሪያው የአምሥት ዓመት ዕቅድ ርዕይ በ2022 የአማራ ብሔራዊ ክልል ሰላም እና ደህንነቱ የተረጋገጠ ማህበረሰብ፣ በወሳኝ ዘርፎች ንቅናቄ የኢኮኖሚ ልማት መመንጠቅን ያረጋገጠ ክልል፣ እና የመካከለኛ ገቢ ኢኮኖሚ የገባ ክልል ሆኖ ማየት ነው፤ የሁለተኛው ርክን ርዕይ በ2027 የአማራ ብሔራዊ ክልል በመሠረታዊ ኢንዱስትሪ ምርቶች የራሱን ፍላጎት የሸፈነ እና የተሳካ የመዋቅራዊ ሽግግር በማድረግ በትክክለኛ የብልጽግና ፍኖት ላይ ሆኖ ማየት ሲሆን፤ የሦስተኛው ርክን ርዕይ ደግሞ በ2042 የአማራ ብሔራዊ ክልል በዓለም በቴክኖሎጂ ተወዳዳሪ የሆነ የዘመናዊ ኢኮኖሚ አቅም ባለቤት ሆኖ ማየት ነው። ይህ የልማት ዕቅድ የሕዝብ ዕቅድ ነው ሲባል የሚተገበረው በሕዝብ፣ የውጤቱ ተጠቃሚም ሕዝብ ነው ማለት ነው። ለዕቅዱ ተግባራዊነትም የምልዓት ሕዝቡ ተሳትፎ ምትክ የለውም።

ይህ ታላቅ ርዕይ እና ግብ ያለው የልማት ዕቅድ አፈጻጸም በአዘቦት ቀን የማሕበረሰብ ተሳትፎ የሚበገር አይሆንም፤ ይልቁንም ቁጭትን፣ በተለይም ሠርቶ የመለወጥ ቁጭትን የሚጠይቅ ዕቅድ ነው። ሰው እንደ አንድ የኢኮኖሚ ግብዓት ከማሸን የሚለየው ማሸነን በመፍጠር አቅሙ ብቻ ሳይሆን ሲቆጭ አንዱ እንደ ሺህ መሥራት የሚችል መሆኑ ነው። በቁጭት መንፈስ ለመሥራት የሚያበቁ እና የሚገፋፉ የረጅም እና የቅርብ ዘመን በቂ ምክንያቶችም አሉን። ይህ የልማት ዕቅድ የቁጭት ዕቅድ ነው የሚባለውም ለዚህ ነው።

ዕቅድ ተስፋ የሚደረግበት፤ ድርጊት እና ተግባር ደግሞ ለውጤታማነት ቁርጠኝነት የሚገለጽበት ነው። ሕዝብን ወደ የማይቀለበስ የብልጽግና ፍኖት አሻግሮ በሚያልፍ ሕይወት የማይሞት ታሪክ መሥራትን የመሰለ ታላቅ የትውልድ ስኬት በዘመናት አንዴ የሚገኝ ሲሆን፤ ይህ በየመስኩ በሚከፈል መስዋዕትነት የሚረጋገጥ ግብ ዕድለኛነትንም ይጠይቃል። የትውልዱ ሚና ሁሉንም ነገር ለአርባ ቀን ዕድል ሰጥቶ ከመቆዘም ለእድለኛ ትውልድነት የሚያቃርቡ መልካም አጋጣሚዎችን በመልካም እሴቶች እና ማሕበራዊ ካፒታል እየተንከባከቡ በማረቅ ለለውጥ በሥራ መትጋት ነው። ይህን ክልል እና ይቺን አገር በኢኮኖሚ፣ በማሕበራዊ፣ እና ፖለቲካዊ ጉዳዮች በርትዕ አመራር ለማስቀጠል የሃያ ዓመት ዕድሜ ከዚህ ዘመን መሪ ትውልድ ይልቅ ለወጣቱ እና ለተተኪው ትውልድ ይቀርባል። ይህ ዕቅድ የወጣቱ እና የልጆቻችን ዕቅድ ነው የሚባለውም ለዚህ ነው።

የዚህ ትውልድ የፖለቲካ አመራር ሚና ሕዝብን ለማገልገል ማሕበራዊ ኮንትራት እንደወሰደ አካል ብሩህ ነገን አሳይቶ ማሕበረሰብን በተለይም ወጣቱን ለልማት ማነሳሳት እና ማስተባበር ነው። የዚህ ነገን የማሳየት ትልም እና ተግባር ኢኮኖሚን እና አገርን በዕውቀት ከመምራት ይጀምራል። የአማራ ብሔራዊ ክልል መንግሥት የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ፤ እንዲሁም ከዚህ የሚቀዳ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ እንዲዘጋጅ ሲወስን እና ይህም ክልሉ እና አገሪቷ ባፈራቻቸው ሣይንቲስቶች እና ባለሙያዎች እንዲተገበር ሙሉ ነጻነቱን እና ድጋፉን ሲሰጥ በዕውቀት የሚመራ ክልል፣ በዕውቀት የምትመራ አገር፣ ከሁሉም በላይ የአዋቂዎች መፍለቂያ እና ለርትዕ ዕውቀት ቀናኢ የሆነ ማሕበረሰብ እንዲፈጠር ያለውን ፍላጎት ማሳያ ነው። ይህ ዕቅድ መሬት ወርዶ ተፈጻሚነቱ እስከሚረጋገጥ ድረስም የአማራ ብሔራዊ ክልል መንግሥት ታሪካዊ ግዴታውን እና ሕዝብ ለማገልገል የተሰጠውን መልካም ዕድል ፍሪያማ ለማድረግ በትጋት ይሠራል።

በዚህ ዕቅድ ዝግጅት ወቅት ስለሕዝባችሁ በቁጭት ተነሳሽነት የተሳተፋችሁ የቅን እጆች፣ አዕምሮዎች፣ እና ቅን ልቦች ባለቤት የሆናችሁ የክልሉ እና የአገራችን ኢትዮጵያ ልጆች፤ ምሁራን፣ የዘርፉ ባለሙያዎች እና አስተባባሪ አመራሮች እስከ አሁን ላበረከታችሁት አስተዋጽዖ እና መልካም ሥራ በክልሉ ሕዝብ እና በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ስም እያመሰገንኩ ዋናው ምንዳችሁ የዚህ ዕቅድ ርዕይ እና ግብ ተፈጽሞ ዳር መድረስ እንደሆነ አምናለሁ። ይህን ዕቅድ በመወጠን እና በዝግጅት ደረጃ በቁጭት እንደጀመርነው ሁሉ መፈጸም እንችል ዘንድ ፈጣሪ ዕውቀት እና ማስተዋልን እንዲገኝ ይታደገን።

አረጋ ከበደ ለጋስ

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ርዕሰ መስተዳድር

ባሕር ዳር

ሚያዝያ 2017

ምዕራፍ አንድ

መግቢያ

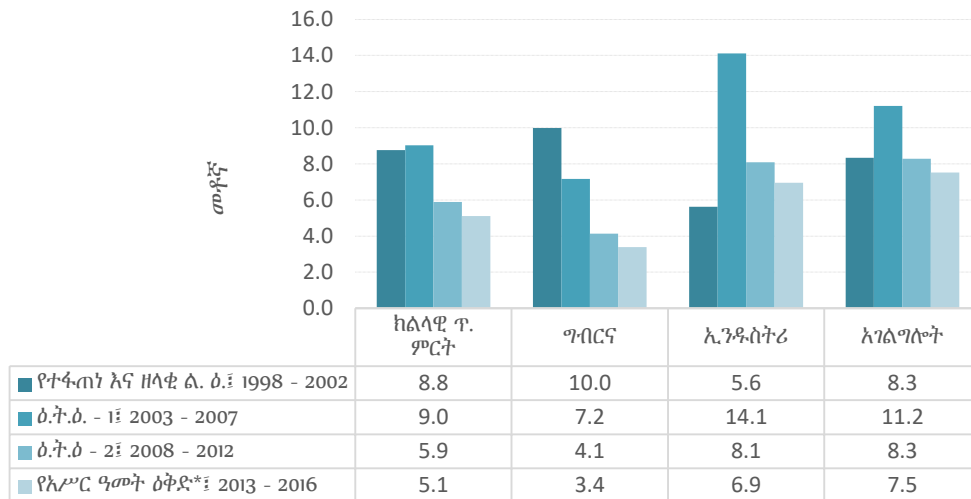
1.1. በግጭት መሃል የተገኘ ልማት

1. ከ2010 ለውጥ በኋላ መንግሥት ኢትዮጵያን አፍሪካዊት የብልጽግና ተምሳሌት የማድረግ ርዕይ ያለው የአሥር ዓመት የልማት ዕቅድ (2013 - 2022) ነድፎ ወደ ተግባር ተሸጋግሯል። የአማራ ብሔራዊ ክልልም ከአገራዊ ግቦች ጋር የተጣጣመ የአሥር ዓመት የልማት ዕቅድ በማዘጋጀት ወደ ትግበራ ከተሸጋገረ አራት ዓመታት ተቆጥረዋል። በእነዚህ የዕቅድ ትግበራ ዓመታት ክልማት አፈጻጸም አኳያ ሁለት መንታ ዕውነታዎች ተስተውለዋል። የመጀመሪያው ዕውነታ ክልሉ እንደ የኮቪድ-19 ወረርሽኝ፣ የአንበጣ መንጋ፣ ድርቅ፣ እንዲሁም የጸጥታ መታወክ በመሳሰሉ ደፋቂ ኩነቶች (adverse shocks) በተከታታይ ከመጠቃቱ አንጻር ቀላል የማይባል የኢኮኖሚ ዕድገት እና የመሠረተ ልማት ዝርጋታ መመዝገብ ነው። ሁለተኛው ዕውነታ ደግሞ የክልሉ ኢኮኖሚ ተግዳሮትን መቋቋም መቻሉ የሚያበረታታ ቢሆንም በአሥር ዓመቱ የልማት ዕቅድ ከተቀመጡት ግቦች እና በፈጣን ኢኮኖሚ ዕድገት መፈታት ከነበረባቸው ሥር የሰደዱ የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ችግሮች አኳያ የልማት አፈጻጸሙ ዝቅተኛ የመሆኑ ጉዳይ ነው።
2. ከ2013 እስከ 2016 በነበሩት አራት የትግበራ ዓመታት ክልላዊ ጥቅል ምርት በ5.1 በመቶ ያደገ ሲሆን ይህ በአሥር ዓመቱ ዕቅድ በግብ ከተመለከተው የ9.4 በመቶ አማካይ ዕድገት ያነሰ ነው። በዘርፍ አፈጻጸም ደረጃ ከአምራች ኢንዱስትሪ በስተቀር የዋና ዋና ዘርፎች ተጨማሪ ዕብኑት ዕድገት ምጣኔዎች ከዕቅዱ ግቦች የራቁ ናቸው። የአምራች ኢንዱስትሪ ተጨማሪ ዕብኑት በአራት ዓመቱ የትግበራ ወቅት በ16.1 በመቶ ያደገ ሲሆን ይህ ምጣኔ ከሌሎች ዘርፎች አፈጻጸም አንጻር በዕቅድ ከተቀመጠው የ19.8 በመቶ የዕድገት ምጣኔ ግብ ጋር የሚቀራረብ ነው። ነገር ግን፣ በአጠቃላይ የግብርና፣ የኢንዱስትሪ፣ እና የአገልግሎት ዘርፎች እንደ ቅደም ተከተላቸው በ3.4 በመቶ፣ በ6.9 በመቶ፣ እና በ7.5 በመቶ ብቻ በማድግ ከግብ በታች የሆነ አፈጻጸም አሳይተዋል። በከፋ ደረጃም የኮንስትራክሽን እና የትምሕርት ንዑስ ዘርፎች የአራት ዓመታት አማካይ የተጨማሪ ዕብኑት ዕድገት ከዜሮ በታች ነበር።
3. ይህ አዝጋሚ የኢኮኖሚ ዕድገት ማህበረሰቡ በኑሮው ለሚለካቸው የኑሮ ውድነት፣ ከፍተኛ ሥራ አጥነት እና ዳተኛ ድህነት መባባስ ምክንያት ሆኗል። የክልሉ የሽማግሌ ጥቅል ዋጋ (consumers price index) በአራት ዓመቱ ወቅት ከ15.4 በመቶ እስከ 33.2 በመቶ በሚደረስ ምጣኔ የጨመረ ሲሆን ለወትሮው ከአገር አቀፍ አማካይ በታች የነበረው የክልሉ የዋጋ ንረት ምጣኔ በአለፉት ሁለት ዓመታት ከአገር አቀፍ ምጣኔ በላይ ሆኗል። በ2013 መረጃ መሠረት የክልሉ ሥራ አጥነት ምጣኔ በ2003 ከነበረበት 3.4 በመቶ በ2013 ወደ 7.5 በመቶ ከፍ ብሏል። በብዛት ደረጃም ከአገሪቷ ሥራ አጥ ውስጥ 24.7 በመቶ ወይም ከአራት ሥራ አጥ መካከል አንዱ በአማራ ብሔራዊ ክልል የሚገኝ ነው። ከ2013 በኋላ ባሉት ዓመታት ክልሉ ካለበት የጸጥታ ችግር በመነሳት ይህ ምጣኔ በከፍተኛ ደረጃ እንደሚጨምር ይጠበቃል። በ2008 የዳሰሳ ጥናት መሠረት 26.1 በመቶ የነበረው ከብሔራዊ ድህነት ወለል በታች የሚገኝ የክልሉ ሕዝብ ምጣኔ ባለው አዝጋሚ የኢኮኖሚ ዕድገት እና የጸጥታ ችግር ምክንያት እንደሚሻሻል አይጠበቅም። የትምህርት ጥራት መጓደል እንዳለ ሆኖ ቢያንስ ትምህርትን ተደራሽ በማድረግ እና ሽፋንን በማሳደግ ረገድ በክልሉ በሁሉም ደረጃ ታይቶ የነበረው አበረታች ውጤት እስከ 2016 ባሉት ጥቂት ዓመታት በአሳሳቢ ሁኔታ ቀንሷል።
4. ከግብ በታች ለተመዘገበ የኢኮኖሚ ዕድገት እና አበረታች ያልሆኑ ተያያዥ የጥቅል ኢኮኖሚ ምልክቶች የአለፉትን አራት ዓመታት ደፋቂ ኩነቶች በተለይም ግጭት የወለደው የጸጥታ ችግርን በምክንያትነት ማቅረብ ይቻል ይሆናል። ከዚህ በመነሳት ሁለት መንታ ጥያቄዎችን ማንሳት ይገባል፤ አንደኛ፣ በአለፉት አራት ዓመታት የተከሰተው የሰላም መደፍረስ ቢስተካከል የኢኮኖሚ ዕድገት እና በአጠቃላይም ዘላቂ ልማት በቀላሉ ይረጋገጣልን? ሁለተኛ፣ በድህረ ግጭት ወቅት የኢኮኖሚ መዋቅራዊ ችግሮች ተፈትተው ልማት በትክክለኛ አሻጋሪ ፍኖት ላይ መትመም ቢጀምር ግጭት እንደ ክልል እና እንደ አገር ለአንዴ እና ለመጨረሻ ጊዜ ይቆም ዘንድ የኢኮኖሚ ዕድገት ዋስትና ይሆናልን?

1.2. ተስፋ ያጫረ ዕድገት እና የአንድ ትውልድ የአዝጋሚ መዋቅራዊ ሽግግር ዳፋ

5. ከኢኮኖሚ ዕድገት እና ልማት አፈጻጸም ትንተና አንጻር ከአጭር ጊዜ የጥቅል ኢኮኖሚ ከስተቶች ደራሽ ምክንያቶች ባለፈ የክልሉን እና የአገሪቷን የረጅም ጊዜ (long run) እና የሩቅ ዘመን (very long run) ጉዞ መቃኘት ተገቢ ይሆናል። የአማራ ብሔራዊ ክልል ከተመሠረተበት ጊዜ ጀምሮ ያሉት ሦስት አሥርት ዓመታት የማይቀለበስ የኢኮኖሚ ዕድገት በማረጋገጥ ለመመንጠቅ በቂ ነበሩ። በዚህ ወቅት ከ1980ዎቹ ጀምሮ እስከ 1997 የነበሩት አሥራ አራት ዓመታት ከኢኮኖሚ ዕድገት አፈጻጸም አኳያ በክፍል ከሶሻሊዝም አጥመልማይ ተጽዕኖ እና ከረጅም ዓመታት ጦርነት አመድ ለማገገም፣ በክፍል ደግሞ በፖሊሲ ስሕተቶች ምክንያት የባከኑ ዓመታት ነበሩ። ከ1998 ጀምሮ ለአምሥት ዓመታት በተተገበረው የተፋጠነ እና ዘላቂ ልማት ዕቅድ (Plan for Accelerated and Sustained Development to End Poverty - PASDEP) እና ከ2003 እስከ 2007 በተተገበረው የመጀመሪያው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ (Growth and Transformation Plan – GTP) ወቅት በአገር አቀፍም ሆነ በአማራ ብሔራዊ ክልል የተመዘገበው ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት በኢኮኖሚ የመመንጠቅ እና የመልማት ተስፋን ፈንጥቆ ነበር። ከ1998 ጀምሮ በነበሩት ቀጣይ አሥር ዓመታት የክልላዊ ጥቅል ምርት በአማካይ በዓመት በ9 በመቶ አድጓል። ይህ ዕድገት የክልሉን የድህነት ምጣኔ በ1992 ከነበረበት 41.6 በመቶ በ2008 ወደ 26.1 በመቶ እንዲቀንስ አስችሏል። በጤናው ዘርፍ እና በሌሎች ዘርፎች በተደረገ ጥረትም የክልሉን ጨምሮ አገር አቀፍ አማካይ በሕይወት የመቆያ ዕድሜ (longevity) በ1983 ከነበረበት 47.5 ዓመት በ2014 ወደ 65.6 ዓመት ከፍ እንዲል አስችሏል።
6. የዚህ ዕድገት ሌላው ገጽታ ሲታይ የሁለቱ ዕቅድ ዘመናት አፈጻጸም አበረታች የመሆኑን ያህል በአንድ አሥርት ዓመታት የተመዘገበው ፈጣን ዕድገት በቀጣዮቹ የዕቅድ ዓመታት ወደ የማይቀለበስ ዕድገት መመንጠቅ እና መዋቅራዊ ሽግግር ማረጋገጥ አልቻለም። የአለፉትን ሁለት አሥርት ዓመታት የኢኮኖሚ ዕድገት አፈጻጸም በጥቅል ሲታይ ከ1998 እስከ 2016 ባሉት አሥራ ዘጠኝ ዓመታት የክልሉ ኢኮኖሚ በክልላዊ ጥቅል ምርት ሲለካ በ6.9 በመቶ አድጓል። ይህ የክልሉ የኢኮኖሚ ዕድገት ከዓለም 7ኛ ከአፍሪካ ደግሞ ኢትዮጵያን ሳይጨምር 1ኛው ፈጣን ምጣኔ ነው። ይህ ዕድገት በተለይ ከሌላው ዓለም አፈጻጸም ጋር ሲነጻጸር የመቻል ስነ ልቦናን በመፍጠር ረገድ አበረታች እና ለወደፊት ጥረቶች መነሻ አቅም ይሆናል።
7. ነገር ግን፣ ይህ የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔ በክልሉ ያለውን የገነገነ ድህነት በአንድ ትውልድ ለመናድ የሚያስችል ፍጥነት አልነበረውም። ከዚህ ጋር በተያያዘ እና በበለጠም የኢኮኖሚ ዕድገቱ በጥቅል ምርትም ሆነ በዘርፎች ተጨማሪ ዕሴት ከ1998 እስከ 2002 በነበረበት ከፍተኛ ምጣኔ ከመዝለቅ ይልቅ ከግጭት በፊት በነበሩት ዓመታት ቀድሞውኑም እየቀነሰ ነበር። የክልሉ የኢኮኖሚ ዕድገት በመጀመሪያው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ወቅት ከነበረበት የ9 በመቶ ምጣኔ በሁለተኛው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ወቅት ወደ 5.9 በመቶ፣ በአሥር ዓመቱ የልማት ዕቅድ የመጀመሪያዎቹ አራት ዓመታት ደግሞ ወደ 5.1 በመቶ ቀንሷል። ከዚህ የኢኮኖሚ ዕድገት መቀዛቀዝ ጋር ተያይዞ የተፈጠሩ ከፍተኛ የኑሮ ውድነት፣ ሥራ አጥነት፣ እና አዝጋሚ የድህነት ቅነሳ ምጣኔ፣ በአገር አቀፍ ደረጃ የተጀመሩ የልማት ፕሮጀክቶች አፈጻጸም መጓተት እና ከፕሮጀክቶቹ አለመሳካት ጀርባ ያሉ ሙስናን ጨምሮ ያልተገቡ ምክንያቶች ከሌሎች ፖለቲካዊ ጥያቄዎች ጋር ተዳምረው ሕዝብን ለተቃውሞ አነሳስተው ለ2010 የፖለቲካ ሪፎርም እና ለውጥ ምክንያት ሆነዋል።

8. ስዕል 1-1፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል ክልላዊ ጥቅል ምርት ዕድገት በዕቅድ ዘመናት

ምንጭ፤ የአብዛኛው ጥላን እና ልማት ቢሮ መረጃን መሠረት በማድረግ የተቀናበረ
*የአራት ዓመት አፈጻጸም

9. በዚህ ሁኔታ በአንድ በኩል ለተቀዛቀዘው የኢኮኖሚ አፈጻጸም ከግጭት የሚያልፉ መሠረታዊ እና መዋቅራዊ ችግሮች መኖራቸውን፤ በሌላ በኩል በእነዚህ መሠረታዊ ምክንያቶች የኢኮኖሚ አፈጻጸም እንደ አገር መዳከም የተቀሰቀሰ የሕዝብ የማደግ ተስፋ ማርካት ባለመቻሉ የኢኮኖሚ መንገራገጫ ወደ ግጭት ማምራቱን ማስተዋል ይቻላል። የረጅም ዘመን የክልሉ እና የአገሪቷ አዝጋሚ የኢኮኖሚ እድገት ምንጭ አሻጋሪ ያልሆነ እና አዝጋሚ መዋቅራዊ ለውጥ ሲሆን ከዚህ ጋር የሚያያዙ ቁልፍ የኢኮኖሚ ጉዳዮች ዝቅተኛ ምርታማነት (low productivity) እና ከአቅም በታች በማምረት፤ አዋጭ ባልሆነ የሀብት ስምሪት፤ በብክነት፤ በመጓጓዣ፤ እና በተጋነነ የወጪ ክለሳ የሚገለጹ ዝቅተኛ ቅልጥፍና (inefficiency) ናቸው። አሻጋሪ መዋቅራዊ ለውጥ የምርት ሥርዓትን ዝቅተኛ ምርታማነት ካላቸው ዘርፎች ከፍተኛ ምርታማነት ወዳላቸው ዘርፎች ያሸጋግራል፤ በዘርፎቹም ቅልጥፍና ይሰፍናል። እነዚህ ከአሻጋሪ መዋቅራዊ ለውጥ ጋር የተያያዙ የምርታማነት እና የቅልጥፍና ጉዳዮች በተለይ በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዕውቅና ተስጥቷቸው ሳለ ዕቅዱ ግቡን ሳያሳካ ኢኮኖሚው የዕድገት ፍጥነቱን መቀነስ የጀመረው ባልዳበረ የአገር በቀል ኢንዱስትሪያዊ የግል ዘርፍ፤ በአፈጻጸም ወቅት በታዩ የፕሮጀክት አስተዳደር ድክመት፤ በሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረት፤ በህይወት የክትትል እና ግምገማ ሥርዓት መጓደል፤ ሙስናን ጨምሮ ያልተገቡ አፈጻጸሞችን የሚያርም ተጠያቂነት በሚያሰፍን የፖለቲካ አመራር ክፍተት በሚገለጽ የሥርዓታት ድክመት ነው።

1.3. የሰባት አሥርት ዓመታት የኢትዮጵያ የልማት ውጥኖች እና ያልተሻገረቻቸው መታጠፊያዎች

10. የኢትዮጵያን የልማት ጉዞ በመበየን ረገድ የሥርዓታት ሚና መሠረታዊነት ከአለፉት የሁለት አሥርት ዓመታት ክስተቶች ይልቃል፤ መፍትሄውም የቅርብ ዓመታት መስተጋብሮችን በመተንተን ብቻ የሚገለጽ አይደለም። የተሟላ የኢኮኖሚ መረጃ መያዝ ከተጀመረበት ከ1950ዎቹ ጀምሮ የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ በተስፋ እና በስጋቶች አልፏል። በዚህ ወቅት የነበረው የአገሪቷ ኢኮኖሚ በአብዛኛው በዕቅድ የተመራ ነበር። በመሠረቱ ኢትዮጵያ ከ1940ዎቹ የሚጀምር ልማትን በዕቅድ የመምራት የረጅም ዘመን ልምድ አላት። በተለይም ከ1949 የሚጀምሩት የቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ መንግሥት ሦስት ተከታታይ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች የልማት ተሞክሮን በአገር ደረጃ ከማለማመድ ባለፈ የየራሳቸው ጠንካራ ጎኖች ነበሯቸው። በጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ ዘመን በኋላም በኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ (ኢሠፓ) መንግሥት የተተገበረው ዕቅድ የሶሻሊዝም ርዕዮተ ዓለምን መሠረት ያደረገ ሲሆን የሶሻሊዝም ሥርዓቱ በዓለም ላይም ሆነ በኢትዮጵያ እስከሚወድቅ ድረስ በተለይ በኢንዱስትሪ ልማት የተገኙት መለስተኛ አቅሞች በዕቅድ የተመሩ ነበሩ። የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር (ኢሕአዴግ) መንግሥት በተለይ ከ1998 እስከ 2002 ድረስ በዕቅድ ደረጃ በጉልህ የተተገበረው “ፈጣን እና ዘላቂ ልማት ድህነትን ለማጥፋት (Plan for Accelerated and Sustained Development to End Poverty- PASDEP)” የተሰኘው፤ ከ2003 እስከ 2007 የተተገበረው የመጀመሪያው የእድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ፤ እንዲሁም ከ2008 እስከ 2010 ለውጥ እና ከዚያም እስከ 2012 የቀጠለው ሁለተኛው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ የዕድገት ተስፋ እና ስጋት በማመላከት ረገድ ተጠቃሽ ናቸው።

11. ኢትዮጵያ የሰባት አሥርት ዓመታት የልማት ዕቅድ ልምድ ያላት አገር ሆና ሳለ ስለምን ዕቅዶቹ እስከ አሁን ሳያሻግሩ ቀሩ ለሚለው ጥያቄ እንደየዘመኑ የራሱ ምክንያት አለው። በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን የተተገበሩት ሦስት ተከታታይ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች የራሳቸው ጥሩ አፈጻጸም ቢኖራቸውም የመሬት ሥራትን ለመቀየር ዳተኛ የሆነው ሥርዓት ከሶሻሊዝም አክራሪ ርዕዮት ዓለም መከሰት ጋር ተዳምሮ ቢያንስ በኢኮኖሚ ዕድገት ደረጃ ፈር ይዞ የነበረው ጅምር በ1966 አብዮት እንዲኮላሽ አስተዋጽኦ አድርጓል። በደርግ ዘመን በግብርና እና በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፎች የታዩት የአፈጻጸም ችግሮች የተከሰቱት እና አጠቃላይ የነፍስ ወከፍ ገቢ ማሸቆልቆል የተፈጠረው ከዕቅድ ጉድለት ይልቅ ምርታማነትን እና ቅልጥፍን በማያበረታታው የሶሻሊዝም የወል ተሳትፎ ሥልተ ምርት ምክንያት ነበር።
12. ከዕቅድ ትግበራ አንጻር ለዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ያልተሳካ አፈጻጸም ሦስት ተያያዥ ምክንያቶች ተጠቃሽ ናቸው። የመጀመሪያው የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማት በአመክንዮ ረገድ በዋናነት በግሉ ዘርፍ መመራት የነበረበት ሲሆን በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት ማቆጥቆጥ ጀምሮ የነበረው ይህ ዘርፍ በደርግ ዘመን ፋብሪካዎቹ በመወረሳቸው እና ከ500 ሺህ ብር በላይ ካፒታል በሚጠይቁ ማንኛውም ኢንዱስትሪ እና ቢዝነስ እንዳይገባ ተከልክሎ በመኖሩ በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ልክ ማሳተፍ የሚያስችል አቅም አልነበረውም። ሁለተኛው ምክንያት የመጀመሪያውን ክፍተት ለመሙላት መንግሥት ራሱ በስኳር ኢንዱስትሪ፣ በማዳበሪያ ፋብሪካ፣ በከፍተኛ የብረታ ብረት ኢንዱስትሪ፣ እና በኤሌክትሮ ሜካኒካል ኢንዱስትሪዎች በፍጥነት ከመግባቱ ጋር ተያይዞ ቀድሞውኑ የሚታወቀው የመንግሥት በኢኮኖሚ ውስጥ ያለው ዝቅተኛ ምርታማነት እና ቅልጥፍ መንጸባረቁ ነው። ሦስተኛው ምክንያት፣ የልማት ዕቅድ ሳይንስ አስፈላጊ በነበረበት የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዘመን መንግሥት በሰለጠነ የሰው ኃይል እና በመዋቅር የሚገለጽ የልማት ዕቅድ አቅም አልነበረውም። በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን የተፈጠሩ፣ በኋላም በደርግ ዘመን በከፍተኛ ትምህርት ደረጃ እስከ ሁለተኛ ድግሪ የልማት ዕቅድን በማስተማር የተገነቡ ሰብአዊ አቅሞች እና መዋቅሮች ከ1983 ጀምሮ በመቋረጣቸው እና በመፍረሳቸው ምክንያት ዕቅድን በአሳታፊነት አቅዶ ከላይ እስከ ታች በሚደርስ መዋቅር በተገቢው የክትትል እና ግምገማ ሥርዓት ለመተግበር አልተቻለም፤ የዕቅድ ግንዛቤ በሌለበት ሁኔታም ለክትትል እና ግምገማ ፖለቲካዊ ድጋፍ አልተደረገም። በውጤቱም በቅንጅት ጉድለት፣ በኮንትራት አስተዳደር ድክመት፣ በአቅም ማነስ እና በመሳሰሉ በሚገለጹ የሥርዓታት ጉድለቶች ምክንያት በቅርብ ዘመን ታሪክ የተሻለ የተባለለት የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ በተጠበቀው ልክ ውጤታማ ሳይሆን ቀርቷል።
13. በሁሉም መንግሥታት ዘመን የተተገበሩ የልማት ዕቅዶች ለአሻጋሪ ልማት ውጤት አለመብቃት ገዢ ምክንያት የሥርዓታት ጉዳዮች ትኩረት ማጣት ነው። በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት የልማት ዕቅዶች ወቅት ማህበረሰብ ለዘመናዊ ልማት የነበረው ኋላቀር አመለካከት እና የመሬት ሥራት ለዕቅዶቹ ተተግባሪነት እንደ ትልቅ ተግዳሮት ተጠቅሰው ለውጥ እንደሚያስፈልጋቸው በዕቅድ ሰነዶቹ ተመላክቶ ነበር። ሥርዓታት በባሕርያቸው በጣም የረጅም ጊዜ ጉዳዮች ሲሆኑ አብዛኛዎቹ የአለፉ ዘመናት ዕቅዶች ከአምሥት ዓመት ያልዘለሉ የመካከለኛ ዘመን ዕቅዶች ናቸው። ከሥርዓታት ለውጥ አንጻር በትምህርት እና በባሕል አብዮት ለውጥ ለማምጣት በዘመቻ መልክ ሙከራ ያደረገው የደርግ መንግሥት ሲሆን አጠቃላይ የልማት ውጥኖቹ የቆሙበት የሥልተ ምርት ባሕርይ እና ፋታ ያልሰጠው ጦርነት የባሕል ዘመቻው ከንቃት ባለፈ ለዕድገት መደላድልነት እንዳይበቃ ምክንያት ሆነዋል።

1.4. የረጅም ዘመን የድህነት እና የግጭት አዙሪቶች፤ የሥርዓታት ሚና

14. ግጭት የክልሉ እና የአገሪቷ የወቅቱ ትልቅ ፈተና ነው። ግጭት ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ትንታኔ አለው። በማህበራዊ ትንታኔ ረገድ ግጭት ያለ ምክንያት በሰዎች ጠብ አጫሪ ባሕርያት ምክንያት ሊነሳ ይችላል። የዚህ ዓይነት ባሕርይ ያላቸው ግለሰቦች ወይም ቡድኖች ማህበረሰብን ማስተባበር የሚያስችል የኃላፊነት ሚና ሲኖራቸው ግጭት የሥርዓት መልክ ይይዛል።
15. ነገር ግን፣ ከለየለት ወረራ ውጪ ያለ የውስጥ ግጭት በሰብብ በተለይም በፍትህ እና መልካም አስተዳደር መጓደል፣ በጭቆና፣ በፖለቲካ ውክልና እና በመሳሰሉት ሊፈጠር ይችላል። ተራማጅ ባልሆነ ማህበረሰብ የግጭት ሰበቦች ብዙ ናቸው፤ ወደ ቤት መግባት ያለባቸው የግለሰብ ጉዳዮች ሁሉ አደባባይ ወጥተው መንግሥት

እንዲፈታቸው ስለሚቀርቡ በማሕበረሰብ መካከል፤ እንዲሁም በማሕበረሰብ እና ሕግ ማስከበር በሚጠበቅበት መንግሥት ማካከል ግጭት ሊነሳ ይችላል።

16. ከኢኮኖሚ ትንታኔ አንጻር፤ ሊታዩ ሀገራት ግጭት የብሔርም ሆነ የመደብ ጭቆና በአብዛኛው ሰበቦች ናቸው። እውነተኛው የግጭት ምክንያት የልሂቃን ግላዊ ጥቅም (ኪራይ) ነው። የድህነት እና የግጭት ዘለባቶች በአንዴ መስበር የሚያቅተውም ከግጭት የሚያተርፉ ሰላም ሲሰፍን ወጪአቸው የሚበዛ ተዋንያን ስለሚኖሩ ነው።
17. ዋናው ጉዳይ ግጭትን እና የድህነት አዙሪቶችን በአንዴ ለመስበር ግጭትን በልማት፤ ድህነትን ግጭትን በማስቆም ብቻ የሚቋጭ ሳይሆን ሁለቱን አዙሪቶች በመሠረታዊነት የሚበይኑ ጉዳዮች ወይም መሣሪያዎችን መለየት ያስፈልጋል። ጉልህ የሥርዓታት ፈርጆችም የኢኮኖሚ፤ የፖለቲካ፤ የባሕል በተለይም የዕምነት፤ ልማድ እና ወጎች፤ የትምሕርት፤ እና የቤተሰብ ሥርዓታት ናቸው። ከሥርዓታት መካከልም በተለይ የኢኮኖሚ ሥርዓታት እና የፖለቲካ ሥርዓት የጠንካራ ቁርኝት ባሕርይ ለዘላቂ መፍትሄ ፍንጭ ይሰጣል።
18. በመሠረታዊነት በሥርዓታት ምክንያት፤ በኢኮኖሚ አውድ ደረጃ ደግሞ በዝቅተኛ ምርታማነት እና ቅልጥፍና የሚድህ አዝጋጫ መዋቅራዊ ለውጥ ምክንያት የሚከሰቱ የኑሮ ውድነት፤ ሥራ አጥነት፤ እና ድህነት የኢኮኖሚ እና ማሕበራዊ ችግር ከመሆን አልፈው ለግጭት ምክንያት ሆነዋል። የዚህ ሌላው ገጽታ ደግሞ ታሪክን፤ እምነትን፤ ማንነትን፤ እና ፖለቲካን በመሳሰሉ መሠረታዊ ጉዳዮች የሚከሰት ግጭት ኢኮኖሚን ይጎዳል፤ የግጭት አባራ ሲሰክንም ድህነት በተራው ይነግሳል። ይህ ማለት ግጭት እና ድህነት በሌሎች መሠረታዊ ምክንያቶች አንዱ ከተጫሩ እርስ በእርሳቸው ለማሕበራዊ ጥፋት ይመጋገባሉ።
19. በዚህ ዘመን የምንኖረው ይህ የአንድ ትውልድ ክስተት በአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት በታዩ የምክንያት እና ውጤት መስተጋብር ብቻ የሚገለጽ አይደለም። በአንድ ትውልድ ቁሳዊ ካፒታል፤ ሰብዓዊ ካፒታል፤ እንዲሁም ቴክኖሎጂን የመሳሰሉ የማምረቻ አቅሞች፤ እና የዕድገት መደላድል እና የርትዕ ማሕበረሰብ መገለጫም የሆኑ ማሕበራዊ ካፒታል ይገነባሉ። በአጭር ጊዜ ደፋቂ ኩነቶች የሚከሰት የጥቅል ኢኮኖሚ ስብራት በኢኮኖሚ ፖሊሲ ይቀለበሳል፤ በመካከለኛ እና በአንድ ትውልድ ዘመን የሚከሰት ግጭት መለስተኛ አቅሞችን ያሳጣል፤ ግጭት በተፈታ ማግስት የአጥፊ ኃይሎች ፀፀት ቁጭትን ወልዶ አቅምን መልሶ እና አስበልጦ ይገነባል። በዘመን በሚለካ አገራዊ ታሪክ የሚደረግ የግጭት አዙሪት ግን ሁሉንም አቅሞች ጨርሶ የመጨረሻው ትውልድ ቅድመ አያቶቹ የሥልጣኔ ባለቤት ስለመሆናቸው እንኳ አሳማኝ ምልክት እና እንጥፍጣሬ የውስጥ የመቻል ስሜት በማይተውበት ደረጃ ሥልጣኔን ያጠፋል።
20. ኢትዮጵያ ከገኛው ክፍለ ዘመን የአክሱም የሥልጣኔ መታጠፊያ በኋላ የመጣችበት የግጭት አዙሪት፤ ከከፍታዋ ጀምሮ በመለስተኛ ስልጣኔዎች እና ድህነት በሚፈራረቅ አዙሪት በቁልቁለት አቅጣጫ ስልጣኔን ንዶ የዛሬው ትውልድ ስለ ዕድገቱ ለዘመናት በተገነባ መደላድል ሳይሆን በጥፍሩ ቆሞ መሥራት ግድ እንዲሆንበት መጥፎ የታሪክ ብያኔ ሰጥቶ አልፏል። ለአክሱም ስልጣኔ መውደቅ የባሕር ማዶ ግዛቶችን በአመጽ ማጣቱ እና ዓለም አቀፍ የንግድ እና የፖለቲካ ግንኙነቶቹ የቀይ ባሕር በባዕዳን ቁጥጥር ሥር መውደቅን ተከትለው በመዳከማቸው፤ በዚህም ሰበብ በዋናነት ከንግድ ውጭ ለዘመናዊ ኢኮኖሚ ዝግጁነት አለመኖር የወለደው የኢኮኖሚ መታገት (economic stagnation) በቀዳሚ ምክንያትነት ይጠቀሳሉ። ነገር ግን፤ የስልጣኔው መሠረት የሆነውን የቀይ ባሕር መስመር ያጣው እና ከዚያም በመለስ ከባሕር ወዲህ በነበረ ግዛቱ ላይ ሥልጣኔን ማስጠበቅ ያቃተው በውስጥ የእርስ በእርስ ሽኩቻ እና ጦርነት አቅሙ በመዳከሙ ነው። የዚህ በጦርነት የሚደመደም የጋራ ውድቀት መሠረታዊ ምክንያት ደግሞ ከፖለቲካ እስከ እምነት ያሉ ሥርዓታት ለለውጥ ዝግጁ አለመሆን ነው።
21. ከአክሱም በኋላ የነበሩ የዛግዌ፤ የሐረር፤ እና የጎንደር መለስተኛ ስልጣኔዎችም የተዳከሙት እንዲሁ በጦርነት ምክንያት ነው። ነገር ግን፤ እንደ አክሱም ዘመን ሁሉ በጦርነት ተገፍተው እስኪወድቁ ድረስ እነዚህ ስልጣኔዎች እንደ አውሮፓ ማሕበረሰብ በዘመናዊነት ሳይሻገሩ የቀሩት ዘመኑ ከሚጠይቀው የሣይንስ እና የቴክኖሎጂ ዓለም አቀፋዊ አውድ በተለይም ለዚህ ምቹ መደላድል የሚፈጥር ሥርዓታት ስላልገነቡ ነው። በ12ኛው ክፍለ ዘመን አካባቢ ጀምሮ አውሮፓ በተሃድሶ (renaissance) ሲተጋ ኢትዮጵያ ከዘገኘው እስከ 13ኛው ክፍለ ዘመን የዕምነት እና የፖለቲካ መሪነትን ጠቅለለው የያዙ መሪዎቿ በአብዛኛው በእምነት ተቋማት ባተኩሩ ኪነ ሕንጻዎች ግንባታ ላይ ተጠምደው ነበር። አውሮፓ ከሮማ ስልጣኔ መዳከም እና ውድቀት ማግስት በ17ኛው ክፍለ ዘመን የትራንስ - አትላንቲክ አዲስ የስልጣኔ ቀጠና ሲመሠርቱ፤ በ18ኛው ክፍለ ዘመን ለ80

ዓመት የተካሄደን እምነትን ማዕከል ያደረገ ጦርነት መቋጫ ሰጥተው፤ ዕምነት እና መንግሥትን ለይተው፤ የፌዴራል ምክር ቤት ሥርዓት አስጠባቂ ሥርዓታትን ከሕዝብ ድጋፍ አላቅቀው፤ እና ሕዝብን ከዐርባ ቀን እድል አምላኪነት አውጥተው የኢንዱስትሪ አብዮት ሲያሰፍኑ፤ ኢትዮጵያ በተራራዎቿ ተከብባ ይህን ዓለም አቀፍ ንቅናቄ አልሰማችም ነበር። በእንግሊዝ የተቀጣጠለው የኢንዱስትሪ አብዮት በመላው አውሮፓ ናችቶ ወደ ሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት በተሸጋገረበት የ19ኛው ክፍለ ዘመን ወቅት ኢትዮጵያ ስልጣንን በዘር ሃረግ፤ ስልጣንን በእምነት፤ ስልጣንን በጉልበት ለመነጣጠቅ በሚፋለሙ የሰፈር የጦር አለቆች የምትመራ ጦርነት ሰርክ የማይለያት አገር ነበረች። የአውሮፓ በቴክኖሎጂ የመገስገስ ዜና በኢትዮጵያ ሥርዓተ መንግሥት የተሰማው የኢትዮጵያን አንድነት ለማጽናት ይዋትቱ በነበሩት አጼ ቴዎድሮስ ዘመን ሲሆን የአውሮፓ ኢንዱስትሪ አብዮት ማዕበል እምብርት ከሆነችው እንግሊዝ የመከላከያ ቴክኖሎጂን ለማሸጋገር የተደረገው ጥረት በድፕሎማሲ ጥበብ ጉድለት ሲከሸፍ አጠቃላይ የርዕዩ መኮላሸት ምክንያት ግን በዋናነት በፖለቲካ ተቀናቃኝ ልሂቃን እና ሌሎች የሥርዓታት አካላት አስተባባሪነት የተነፈገ የአገር ውስጥ ድጋፍ ነው።

22. ዳግማዊ አጼ ምኒልክ ሥርዓተ መንግሥት አጽንተው እና የኢትዮጵያን አንድነት አስጠብቀው ከግጭት ፋታ ካገኙ በኋላ በአውሮፓ የተስፋፋት የቴክኖሎጂ ውጤቶች በፍጥነት ወደ አገር እንዲገቡ አድርገዋል። ነገር ግን፤ ከቴክኖሎጂ ውጤቶች ባሻገር ራሱ ቴክኖሎጂ ወደ አገር ተሸጋግሮ እና ሰርዖ ሽግግር ከመደረጉ በፊት የአገሪቷ ከባሕር በር መራቅ እና የንጉሱ ሕልፈት ምናልባት ሁለት መጥፎ የታሪክ መታጠፊያዎች ናቸው።

23. ከዳግማዊ አጼ ምኒልክ ሕልፈት እስከ ሁለተኛው የጣሊያን ጦርነት ወቅት የነበረው ጊዜ በፖለቲካ ሽኩቻ የባከነ እና ኢትዮጵያንም በሁለተኛው የጣሊያን ወረራ ዋጋ ያስከፈለ ጊዜ ነው። በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት ከጦርነቱ በኋላ በነበረ ቁጭት የተጀመረው የሰብዓዊ አቅም ግንባታ እና በእቅድ የተደገፈ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ በአሥራ አምሥት ዓመታት ጉዞ ሲለካ አጠቃላይ አቅጣጫው ተስፋ ሰጪ ነበር። የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ከመሬት ይልቅ የኢንዱስትሪ ቁሳዊ ካፒታል፤ ከፍ ሲልም ሰብዓዊ ካፒታል፤ እውቀት እና ቴክኖሎጂ ሆኖ ሳለ በአንድ በኩል ከምስሌጅ እስከ እምነት ተቋም ያለ የሥርዓቱ አካል መሬትን እንደ ዋና የሥርዓት አቅም በመቁጠር ለለውጥ ዳተኛ ሆነ። በሌላ በኩል ከምዩኒዝም በቁሳዊ ካፒታል ላይ በተመሠረተ የዳበረ ካፒታሊዝም እንደሚሰፍን የሚያትት የሶሻሊዝም አስተምህሮት የሚያነበንበን ወጣት ልሂቅ ሶሻሊዝምን በአነስተኛ ግብርና ላይ ሊመሠርት መሬት ወይም ሞት አለ። በዚህ መደማመጥ በጠፋበት ሥርዓት አልበኝነት ውስጥ ለዓመታት የተገነቡ ጥቂት የኢኮኖሚ አቅሞች ተወርሰው ለብዙሃን በመከፋፈላቸው ማሕበረሰብ አቅምን እና ሀብትን ሳይሆን ድህነትን እኩል ተከፋፈለ።

24. በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን በብዙ ውጣ ውረድ ለመጀመሪያ ጊዜ ለከፍተኛ ትምህርት የበቃ ትውልድ በሰብዓዊ ካፒታል አቅም የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን የሚረጋገጥ ተስፋ ተጥሎበት ነበር። ያ ትውልድ በሳይንሳዊ ዕውቀት ራሱን የማነጽ ግብን ትኩረት ነፍን በንቃት ሕሊና ሰብ በራሱ እንኳ በማይሰማማበት እና በማይግባባበት ርዕዮተ ዓለም አብዛኛውን ጊዜውን ማዋሉ በመጨረሻ አገር ከሚመሩ የተማሩ ልሂቃን ጀምሮ እስከ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች የሚዘልቅ ሰብዓዊ ካፒታል ከፍ ሲልም ሰብዓዊነት እንደ ዋነ ረገፈ። ቀላል የማይባል ቁጥር ያላቸው የተማሩ ወጣቶችም ጫካ ገብተው በ17 ዓመታት የርስ በርስ ጦርነት ራሳቸውን ከግጭት አዙሪት ተዋንያን የታሪክ ማሕደር ውስጥ አስመዘገቡ። የዚያ ዘመን አስከፊ የግጭት ማቀጣጠያ የኢኮኖሚ ጉዳይ ከነበረው እድሜ ጠገብ የመሬት ጥያቄ ይልቅ ከሶሻሊዝም ጋር ድንገት የገባው እና እስከ ዛሬም ማጥፋት ሊቃተው የግጭት ሰደድ ምክንያት የሆነው የብሔር ጥያቄ ነው። ከዚህ ሁሉ ግጭት ወለድ መተላለቅ በኋላ ዛሬ ላይ መሬቱም፤ የሕዝቦች ቋንቋም በአለበት አለ። የሌላው አገር ተስፋ ያደረገችበት ርትዕ ሰብዓዊ ካፒታል እና ማሕበራዊ ካፒታል ሲሆን፤ የጠፋውም ከውጭ በጥሬው በተወሰደ ርዕዮት የታጀለ ሥርዓት ምክንያት ነው።

25. የዚያ ትውልድ ጦስ ባልኖረበት ዘመን ትርክት እየተነዳ በዚህ የ21ኛው ክፍለ ዘመን በዘር ተከፋፍሎ ለግጭት ውረድ እንደሚሰራ የሚባል ወጣት እንዲፈጠር ምክንያት ሆኗል። በሃያኛው ክፍለ ዘመን መባቻ በተጀመረ ጥረት በአንድ ክፍለ ዘመን ቅብብሎሽ ዛሬ ላይ የደረሰ የተማረ ወጣት ትውልድ ከአያቶቹ ያገኘውን ማሕበራዊ ካፒታል እንኳ ከበጣጠሰ እና የግጭት አዙሪትን ችግርን ሊከላበት በሚገባ ቴክኖሎጂ እያከረረ መበልጸግን የማይፈታ ሕልም ካደረገ የትኛው አቅም የኢትዮጵያን ብሎም የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብን ያሻግር? መማርስ ለመቼ?

26. ኢትዮጵያ የመጣችበት ረጅም መንገድ ሲጠቃለል የኢትዮጵያ የትናንት እና የዛሬ መጥፎ ኩነቶች የግጭት እና የድህነት አዙሪት ናቸው። በረጅም ዘመን ሂደት ይህ ትውልድ በፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት በሚረጋገጥ ልማት

በራሱ ዘመን ከበለጸጉ አገራት እኩል የዓለም ዜጋ መሆን የሚችለው ሁለቱን አዙሪቶች በአንዴ የመስበርን እንቅስቃሴ ከፈታ ብቻ ነው። የመፍትሄው አንዱ አካል ከቴክኒካዊ የመካከለኛ ጊዜ የልማት ዕቅድ በላይ የሩቅ መዳረሻን የሚያሳይ የትውልድ ዕቅድ፣ ከዚህም በላይ የሥርዓታት ጉዳዮችን በታሳቢነት ከማለፍ ይልቅ ዕውቅና እና መፍትሄ ሰጥቶ አስቸይ መደላድል መፍጠር ነው። “ታላቅ ነበርን፤ ታላቅ እንሆናለን” ሲባል ይህ ገቢራዊ ይሆን ዘንድ ትውልዶችን ያንሸራተቱ ረጅም የኋላ የታሪክ እጥፋቶችን እና ረጅም የወደፊት መወጣጫ መሰላልን ማጤን ይጠይቃል።

27. ከሥርዓታት ፈርጆች መካከል የሁሉም የጋራ መገለጫ የሆነ የማሕበረሰብ ወግ፣ ልማድ፣ እና እሴትን የሚያጠቃልል የባሕል ጉዳይ አለ። በረጅም ሂደት የተሳካለት አገር በየደረጃው የተፈጥሮ ሀብትን መሠረት ካደረገ ካፒታል (natural capital) የአምራች ኢንዱስትሪ አቅም ወደሚሆን ቁሳዊ ካፒታል (physical capital)፣ ወደ ሰብዓዊ ካፒታል (social capital)፣ እና ማሕበራዊ ካፒታል (social capital) ይሸጋገራል። በኢትዮጵያ እነዚህ አቅሞች በግጭት አዙሪት ምክንያት ለአሻጋሪ ዕድገት መነሻነት በማይበቁበት ደረጃ ተመናግጠዋል። እነዚህን አቅሞች በአቋራጭ ለመገንባት ተሞክሮው ያለ ቢሆንም በረጅም ዘመን በኢትዮጵያ ተንሰራፍተው ዛሬ ላይ የሚገኙት መሠረታዊ የሥርዓታት መገለጫዎች አንድም የተዛባ ትርክት ሁለትም ቴክኖሎጂን እና የሣይንሳዊ ዕውቀትን እንደ ችግር መፍቻ በቅጡ ያልተቀበለ ማሕበረሰብ በመሆናቸው ቀጥተኛ የሆኑትን የልማት አቅሞች ከመገንባት ያለፈ ማሕበረሰብን የማነጽ እና ሥርዓታትን ለለውጥ የማትጋት ጥረት ይጠይቃል። የማሕበራዊ ሣይንስ እንደሚያስተምረው በትናንት፣ በዛሬ፣ በቅርብ ነገ፣ እና ከሞት በኋላ ባለ ነገ በሚገለጽ የጊዜ ምድብ ውስጥ የመበልጸግ ተስፋ ያለው ተራማጅ ማሕበረሰብ ጊዜውን የሚያውለው በማይቆጣጠረው ትናንት እና ከሞት በኋላ ባለው ነገ ሳይሆን፣ ዛሬ ላይ ስለ ልጆቹ መልካም ነገ ሲል በሚቆጣጠረው የቅርቡ ነገ በትጋት በመሥራት ነው። ይህ ተራማጅ ማሕበረሰብ ችግር ሲገጥመው በሌላ በውጫዊ ኃይል ከማሳበብ ይልቅ የችግሩ መፍትሄ በራሱ እጅ እንደሆነ ያምናል፤ ይህን እምነት በተግባር ለመተርጎምም ሣይንሳዊ ዕውቀትን ከምር ይሻል። የዚህ ዓይነት ማሕበረሰብ ለመፍጠር ዕድለኛ መሪ ትውልድ ይጠይቃል።

28. ኢትዮጵያ ስልጣኔን በመምራት እና በመከተል መሃል ያለፈች አገር ስትሆን የዚህ መገለጫ ከሌሎች አገራት የተለየ አይደለም። የአክሱም እና የምሥራቅ ሮማ ሥርወ መንግሥታት በስልጣኔ አቻ ነበሩ። የእነዚህ ሕዝቦች የዛሬ ልዩነት የአንድ ወቅት የመሪዎች እና የሕዝብ መናበብ ልዩነት የፈጠረው ጉዳይ ነው። የአውሮፓ ለውጥ መነሻ የእንግሊዝ መንግሥት እና የእንግሊዝ ሕዝብ መደማመጥ ነው። ከእንግሊዝ የኢንዱስትሪ አብዮት በኋላ የመጡ ግን የፈጠኑ ለውጦች ደግሞ በመማር እና በመለወጥ አቻ የመሆን ፍላጎት እና ቁጭት የወለዳቸው ለውጦች ናቸው። በቅርብ ዘመን የሚታወቁት በአንድ ትውልድ የአገራት በኢኮኖሚ የመስተካከል ሕልም መሳካት ምስጢር የድህነት ቁጭት የፈጠረው የመሪዎች እና የሕዝብ ስለ መለወጥ በምልዓት መግባባት መቻል ነው። ለዚህ አብነት የሚሆኑ የቅርብ እና የሩቅ ዘመን ተሞክሮዎች አሉ።

29. ታሪክ እንደሚባጀው የዘመናችን ስልጣኔዎች የጦርነት አዙሪት ቁጭት የወለዳቸው ናቸው። አሜሪካ ከእርስ በእርስ ጦርነት በኋላ በተፈጠረ ቁጭት የማይቀለበስ የዕድገት ግስጋሴን ለመቆናጠጥ የፈጀባት 20 ዓመታት ብቻ ነው። የራሺያ ስልጣኔ የ1850ዎቹ የክሬሚያ ጦርነት ሽንፈት የፈጠረው ቁጭት ውጤት ነው። የአሁኗ ጀርመን የአውሮፓ የኢኮኖሚ ኃይል የመሆን ምንጭ የሁለተኛው ዓለም ጦርነት ሽንፈት የፈጠረው ቁጭት ነው። የደቡብ ኮሪያ አስደማሚ የኢኮኖሚ ዕድገት ግስጋሴ በቻይናዎች እና በጃፓኖች ቅኝ ግዛት ሥር የመማቀቅ፣ ኋላም በአሜሪካ እና ሶቭዬት ሕብረት ፉክክር በጦርነት የመላሸቅ ቁጭት ውጤት ነው። ጀርመኖች በሰላም ጊዜ በበርካታ አሥርት ዓመታት የገነቧቸውን ከተሞች በጦርነት ከወደሙ በኋላ መልሶ ብቻ ሳይሆን አሻሽሎ ለመገንባት የፈጀባቸው የመንፈቅ ዕድሜ ነው። እንደ አውሮፓ አቆጣጠር ከ1948 እስከ 1951 በቆየው የአውሮፓ የመልሶ ግንባታ ፕሮግራም ወይም ማርሻል ፕላን ወቅት የግብርና እና የኢንዱስትሪ ምርታቸው በእቅድ ከተቀመጠው በላይ የ11 በመቶ እና 40 በመቶ ምጣኔ ያደገው በጦርነት መሃልና ማግስት ባሉ አራት ዓመታት ነው። በምዕራብ ጀርመን በጦርነት ማግስት የተከሰተ ከማገገም ያለፈ የ32 በመቶ የአጠቃላይ ዓመታዊ ኢኮኖሚ ዕድገት በቁጭት እንጂ በአዘቦት ጊዜ የትጋት መንፈስ ሊገኝ የሚችል አልነበረም። በሃያ አምሥት ዓመት በምግብ ራሷን ከቻለች ተዓምር ነው የተባለላት ደቡብ ኮሪያ በተመሳሳይ ጊዜ ድህነትን አሸቀንጥራ ጥላ ከናቋት ተርታ ያሰለፋት የዕድገት ፍኖት የተወጠነው በጦርነት መሃል እና ማግሥት ነው። የአማራ ብሔራዊ ክልል እንዲሁም የኢትዮጵያ ከግጭት እና የድህነት አዙሪቶች መውጫ አንዱ እና ዋናው መንገድ በየትኛውም ሁኔታ ማምረት መሆኑ ግልጽ ነው። መሣሪያውም በሳይንሳዊ መንገድ አቅዶ ምልዓተ-ሕዝቡን አነቃንቆ ወደ ሥራ መግባት ሲሆን ከዓለም አገራት ስኬት የሚወስደው ትልቁ ትምህርት በራስ አውድ የሚፈጠር ለልማት የተሳለ ቁጭት ነው።

1.5. የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ፤ የትውልድ ቁጭትን ለልማት የማነጻ ትልም

30. የዚህ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ ዋና ዓላማ አገራት ከኋላ ገስግሰው በአንድ ትውልድ የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ያረጋገጡበትን መወጣጫ በመቃኘት፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል መነሻ አቅሞችን መሠረት በማድረግ፤ እና የዘመኑን መልካም አጋጣሚዎች ከተግዳሮቶች ጋር በማገናዘብ የክልሉን ሕዝብ የአንድ ትውልድ መዳረሻ እና ለመድረስም የመወጣጫ ፍኖት በቴክኒክ ደረጃ ማመላከት ነው።
31. የክልሉን መነሻዎች እና የአገራትን ተሞክሮዎች ግምት ውስጥ በማስገባት የተደረጉ የምጣኔ ሀብት ሣይንስ ስሌቶች እንደሚያሳዩት በትክክለኛ አስቸይ ሁኔታዎች የአማራ ብሔራዊ ክልል ኢኮኖሚ ለቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመታት በአማካይ በዓመት በ10.2 በመቶ ማደግ ይችላል። ይህ የዕድገት ምጣኔም በአንድ ትውልድ ድህነትን ትርጉም የለሽ የማድረግ እና የክልሉን የነፍስ ወከፍ ገቢ ከመካከለኛ ገቢ አገራት አማካይ በላይ የማሻገር አቅም ይኖረዋል። ይህ ፈጣን እና አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት በማሕበራዊ ዘርፎች በሚደረጉ ተጨማሪ ጥረቶች የክልሉን አማካይ በሕይወት የመቆያ ዕድሜ በ2014 ከሚገመተው 65.6 ዓመት በ2042 ከመካከለኛ ገቢ ጋር በተጣጣመ መልኩ ከ75 ዓመት በላይ ለማድረስ ያስችላል።
32. የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍኖተ ካርታ ገዢ እሳቤ በወሳኝ ዘርፎች ትስስር በቴክኖሎጂ እመርታ በሚተባ ኢንዱስትሪያዊነት የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን በአንድ ትውልድ ማረጋገጥ ነው። በኢኮኖሚ ድቅቀት፣ በአዝጋሚ የኢኮኖሚ ዕድገት፣ በፈጣን የኢኮኖሚ ክስተት (growth episodes) ግን በኑሮ ውድነት እና በከፍተኛ የሥራ አጥነት ምጣኔ የሚገለጹ የሩቅ እና የቅርብ የኢትዮጵያ፣ እንዲሁም የአማራ ብሔራዊ ክልል ክስተቶች በአዝጋሚ የመዋቅራዊ ለውጥ እና አዝጋሚ መዋቅራዊ ሽግግር የሚጠቃለሉ ናቸው። የመዋቅራዊ ሽግግር መዘውር የሆነው የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት በአገር እና በክልል ደረጃ እስከ አሁን ድረስ የመመንጠቂያ ውሉ አልተገኘለትም።
33. የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ዋና ባሕርይ ቴክኖሎጂ ገብ ሲሆን በኢትዮጵያ እና በአማራ ብሔራዊ ክልል ለዘመናት አልፎ አልፎ ለዘርፉ ልማት ያስገቧቸው ማሸኖችን እንጂ ቴክኖሎጂን አይደለም። የኢትዮጵያ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የኢንዱስትሪ አብዮት ዘመን በተሳካበት እና ሌሎችም በተገበሩት ቀመር በማሸን፣ በኃይል፣ በግብዓት፣ እና በኦቶሜሽን ጫፍ እስከ ጫፍ በተያያዘ ቴክኖሎጂ የተዋቀረ አይደለም። የእነዚህ ቴክኖሎጂ ሥር ከውጭ ሲሆን በአገር ውስጥ አቅም ዛሬም ልንሠራቸው የምንችላቸው አቅሞች በማረሻ፣ በሽማግሌ ዕቃ፣ በአረቄ ማጣሪያ፣ እና በሽክላ ሥራ ዕድ ጥበባት ተወጥነው እና ተወስነው የቀሩ ናቸው። በቴክኖሎጂ ራስን ችሎ የመቆም አቅም ማሸንግ፣ ለማሸን እና ለምርት የሚሆን የማዕድን እና ሰው ሠራሽ ግብዓትን፣ የኃይል ምንጭን፣ እና ማሳለጫ ኦቶሜሽንን በመሠረታዊነት በራስ አቅም መሥራት ሲቻል ብቻ ነው። በመሆኑም የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍኖተ ካርታ ዋና የትኩረት አቅጣጫ ለሁሉም ዘርፎች እና ንዑስ ዘርፎች አንቀሳቃሽ በሆኑት በማሸን፣ በኃይል አቅርቦት፣ በግብዓት፣ እና በዲጂታል ቴክኖሎጂ ጫፍ እስከ ጫፍ በተሳሰሩ ዘርፎች ላይ ከፍተኛ የመዋዕለ ንዋይ ፍስሰት ማረጋገጥ ሲሆን፣ ለዚህ ዓላማ ተተግባሪነትም ከሚቀጥለው አምሥት ዓመት ዕቅድ ጀምሮ በሰው ኃይል ሥልጠና እና በአስፈጻሚ ተቋማት አቅም ግንባታ ከፍተኛ ዝግጅት ይደረጋል።
34. ሜካናይዜሽን፣ ኃይል፣ እና ኦቶሜሽን በዋናነት የማዕድን ግብዓቶችን ይጠቀማሉ። የሰው ልጅ የረጅም ዘመን ስልጣኔ በማዕድናት ላይ የሚደረግ ለውጥ ነው። የዘመኑ የዲጂታል አብዮት በዓይነት፣ በጥራት፣ እና በመጠን የሚገለጽ የማዕድናትን ፍላጎት አቅጣጫ ቀይሮታል። የዚህ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ ተያያዥ የትኩረት አቅጣጫ በሜካናይዜሽን፣ በኃይል፣ እና በኦቶሜሽን በተለይም ዲጂታላይዜሽን የቴክኖሎጂ ትስስር ለሚደረገው የኢንዱስትሪያዊነት እና የኢኮኖሚ ተስተካካይነት ግብ የክልሉን የማዕድን ሀብት ማነጻ ነው። ከዚህ ጋር በተያያዘ፣ ከቀጣዩ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ ዘመን ጀምሮ በሰለጠነ የሰው ኃይል፣ በቴክኖሎጂ እና በዘመናዊ ላቦራቶሪ በታዘዘ የማዕድን ልማት ተቋማዊ አቅም አገር በቀል የማዕድን ኢንዱስትሪ የመገንባት ግብ ተጥሏል።
35. የልማት ዕቅዱ ዋና ማስፈጸሚያ የተሳለጠ እና የተሳካ የመዋዕለ ንዋይ ሥርዓት ነው። የመዋዕለ ንዋይ ሥምራት የመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫን እና የኢኮኖሚ ዕድገት ጥራትን ይወስናል። በዚህ የልማት ዕቅድ በጥብቅ ዕቅድ፣

እንዲሁም የከትትል እና ግምገማ ሥርዓት ከሚመሩ የማስፈጸሚያ ስልቶች ውስጥ የመዋዕለ ንዋይ ስምሪት ቀዳሚውን ይይዛል። የመዋዕለ ንዋይ ስምሪት ከመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫው ጋር የተጣጣመ ይሆናል። በመዋዕለ ንዋይ ስምሪት የአልሚዎች መረጣ የአገር ውስጥ ዜጋን በወሳኝ እና ስትራቴጂካዊ ዘርፎች ቅድሚያ የሚሰጥ ይሆናል። ዘላቂ መዋዕለ ንዋይ ጥራት ያለው እና ዘላቂ አገራዊ ቁጠባን የሚጠይቅ ሲሆን ዘላቂ የልማት ፋይናንስ የረጅም ዘመን የትኩረት መስክ ነው። ለዚህ ዕቅድ መሳካት የግሉ ዘርፍ ሚና በዋነኛነት የሚጠበቅ ሲሆን የመንግስት - የግል ዘርፍ ትብብር ከማበረታቻ እስከ የጋራ ልማት በሚዘልቅ መስተጋብር ተጠናክሮ ይቀጥላል።

36. በቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት የሚረጋገጥ ኢንዱስትሪያላዊነት እና የኢኮኖሚ ተስተካካይነት በትምህርት እና ስልጠና የተባ የሰለጠነ የሰው ኃይል ያስፈልገዋል። በዚህ ረገድ ትምህርትን ለማህበረሰብ ተደራሽ ከማድረግ ግብ በተጓዳኝ እና ከዚህም በላይ ደረጃ ለቴክኖሎጂ እና ሳይንሳዊ ዕውቀት የሚመጥን ጥራት ያለው የሰው ኃይል ለማፍራት የሚያስችሉ ልዩ የትምሕርት እና የስልጠና ፕሮግራሞች በመንግሥት፣ በግሉ ዘርፍ እና በውጭ አጋሮች ትብብር በተመረጡ ምጥን ተቋማት ይተገበራሉ። ከዚህ አንጻር ለሁሉም ዘርፎች የሚደረገው ትኩረት እና ንቅናቄ እንደተጠበቀ ሆኖ ለሁሉም ዘርፎች ልማት አንቀሳቃሽ በሆኑት በአምራች ኢንዱስትሪ፣ በዘመናዊ ግብርና፣ በግብዓት ማዕድን ሀብት ልማት፣ በኃይል፣ በቴክኖሎጂ፣ እና የትምሕርት እና ስልጠና ዘርፎች ልዩ ትኩረት ይደረጋል።

37. በአንድ ትውልድ በሚረጋገጥ መዋቅራዊ ሽግግር በረቀቀ አምራች ኢንዱስትሪ፣ በዘመናዊ ግብርና እና በዘመናዊ አገልግሎት የሚገለጽ ኢንዱስትሪያላዊነት እና ከትመት ጉልህ ክስተቶች ይሆናሉ። የወደፊት አገራዊ እና ክልላዊ ፍትሃዊ የከተሞች ልማት ስርጭት የረጅም ዘመን የፍትሃዊ ልማት ማረጋገጫ መሣሪያ ነው። ከተሞች የወደፊት የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ዋና ስፍራዎች ስለሚሆኑ በዚያው መጠን ለኑሮ እና ለሥራ ምቹ የሆኑ ቀድመው በፕላን የተገሩ ከተሞችን ማስፋፋት እና ማበልጸግ የረጅም ዘመን ዕቅድ አካል ነው። ከተሞች በዘመናዊ ኢኮኖሚ እና ማህበራዊ መስተጋብሮች የሚገለጽ የብልጽግና ማዕከላት መሆን ስለሚገባቸው፣ ፍትሃዊ ልማትን በሁሉም የክልሉ አካባቢዎች ማዳረስ የሚቻለው በክልሉ የተለያዩ አካባቢዎች የከተሞችን ዕድገት እና ልማት እንደ ሀብት መሠረታቸው በፍትሃዊነት ቀድሞ በፕላን በመምራት ነው።

38. በአንድ ትውልድ በሚለካ የመዋቅራዊ ሽግግር ሂደት ውስጥ አብዛኛው የገጠር ማህበረሰብ ከተሜ የሚሆንበት እና ጥቂት መከሊቱ ያላቸው ዘመናዊ የግብርና ዘርፍ ተዋንያን አገራዊ የግብርና ምርት ፍላጎትን አትረፍርፈው የሚያሟሉበት አውድ እንደሚፈጠር ግብ የተጣለ ሲሆን፣ በዚህ የረጅም ጊዜ ሽግግር ወቅት በገጠር የሚኖረው ማህበረሰብ ልዩ ትኩረትን እንደሚሻ ግንዛቤ ተወስዷል። በዚህም መሠረት፣ የገጠር የኑሮ መሠረትን እና ዘይቤን ከግብርና እና ከግብርና የሀብት መሠረት ጋር ብቻ ከሚያቆራኘው አስተሳሰብ በመላቀቅ በብዝሃ ዘርፍ ተሳትፎ በተቀናጀ የገጠር ልማት የገጠር ማህበረሰባዊ ሽግግር (rural transformation) ተግባራዊ ይደረጋል። የዚህ የገጠር ማህበረሰባዊ ሽግግር ዋና ዓላማ የተሻሻለ እና ጥራት ያለው ኑሮ በገጠር ማረጋገጥ፣ ዘመናዊ መሠረተ ልማትን በተማከለ ሁኔታ እና በጥራት ማዳረስ፣ የቤተሰብ ገቢ ምንጭን ማስፋት እና ማሳደግ፣ የገጠር አካባቢን መልሶ ማልማት፣ እና ለገጠር - ከተማ ሽግግር ምቹ መሠረት መጣል ነው። በውጤቱም በስልጡን መንደር በራሱ የሚተማመን እና የሚደጋገፍ ስልጡን ሰው፣ ስልጡን ኢኮኖሚ፣ ስልጡን አኗኗር፣ ስልጡን እንቅስቃሴ፣ ስልጡን አካባቢ፣ እና ስልጡን አመራር የመፍጠር ግብ ይረጋገጣል።

39. በማህበራዊ ልማት ረገድ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ ስትራቴጂካዊ አቅጣጫ በዋናነት ማህበራዊ ፍላጎቶችን በራስ ኢኮኖሚያዊ አቅም የማሟላት ዓላማን ማሳካት ነው። በተደራሽነት፣ በፍትሃዊነት፣ በብዝሃነት፣ በአሳታፊነት፣ እና በሰብዓዊ መብት የሚገለጹ የማህበራዊ ፍትህ ግቦች ትኩረት ይሰጣቸዋል። ከዚህም በላይ በገበያ ጉድለቶች፣ በደራሽ ደፋቂ ኩነቶች፣ እንዲሁም በዕድሜ፣ በጾታ፣ እና በመሳሰሉት ማህበራዊ መገለጫዎች የሚንጸባረቁ ክፍተቶችን በማህበራዊ ጥበቃ ወይም ከለላ (social protection) ማዕቀፍ ተደራሽ ለማድረግ ታቅዷል። የማህበራዊ ጥበቃ ማህበራዊ አገልግሎቶችን ተደራሽ በማድረግ፣ ማህበራዊ ድጋፍን ለሚገባቸው በማቅረብ፣ ማህበራዊ ዋስትናን ለተጋላጭ ዜጎች በማስፈን፣ እንዲሁም ሰብዓዊ መብት እና አካታችነትን የሚመለከቱ ጉዳዮችን ተደራሽ ለማድረግ ማህበራዊ ማበረታቻን ዕውን በማድረግ ማዕቀፎች ተተግባሪ ይሆናል።

40. ይህ ዕቅድ በመሠረቱ የተስፋ እና የቁጭት ዕቅድ ነው። ከምጣኔ ሀብት ሣይንስ፣ እና ከአገራት ተሞክሮ አንጻር የዚህ ዕቅድ የትንተና ውጤቶች እና የወደፊት ተኮር ስሌቶች የሚያሳዩት የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ በአንድ ትውልድ በማይቀለበስ ፈጣን ዕድገት ዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ማረጋገጥ የሚችል መሆኑን ነው። ነገር ግን በቴክኒክ ደረጃ የሚቻለውን ይህን የማይቀለበስ ዕድገት የማረጋገጥ ትልም ዕውን ለማድረግ የግጭት አዙሪትን ሰብሮ የአዘቦት ቀን ከሚጠይቀው ጥረት በላይ አንዱ እንደ ሺህ ተናብቦ ሊሠራበት የሚያስችል ቁጭት ይጠይቃል። እነዚህን ውጥኖች ዳር ለማድረስ ከቴክኒካዊ ተተግባሪነት ባለፈ ለዘመናት ያደናቀፉ የሥርዓታት ቋጠሮዎችን መፍታት፣ ጠማማዎችን ማረቅ እና ማቃናት፣ ትብታቦችን መበጣጠስ ይጠይቃል። የግጭት እና የድህነት አዙሪቶችን በአንዴ ለመስበር እና ነገን የተሻለ በማድረግ በጉልህ የታሪክ ገጽ ላይ ተጠቃሽ ለመሆን ቁጭት እና ተስፋ ያስፈልጋሉ።
41. ይህ ትውልድ ለመቆጨት በቂ ምክንያት፣ ተስፋ ለማድረግም ደማቅ መነሻ እና በርካታ ምክንያቶች አሉት። የቁጭቱ ምንጭ የሰለጠነው ዓለም የደረሰበት የስልጣኔ ደረጃ እንደ አገር እና እንደ አንድ አገር ሕዝብ በድህነት እና በምችት ከመኖር ልዩነት በላይ በዚህ የ21ኛው ክፍለ ዘመን ዓለምን በሚቆጣጠሩበት ቴክኖሎጂ ምጥቀት ሰው ሆኖ ተፈጥሮ በእነሱ መልካም ፈቃድ የመኖር ልዩነት ሰው በመሆን እና ባለመሆን መካከል ያለ ልዩነት እየሆነ መምጣቱ ነው። የዚህ የ21ኛው ክፍለ ዘመን የቴክኖሎጂ ውጤቶች በፋብሪካዎች ብረት አገላብጠው ረቂቅ ማሸኖችን እና ምርቶችን ከሚሠሩ ሮቦቶች ጀምሮ በግብርናው ዘርፍ በትራክተር የሚያርሱ ድሮኖች የሰውን ጉልበት ከመተካት አልፈው የሰውን አስተሳሰብ ጭምር መስተካከል ወደቻለ የሰው ሠራሽ አስተውሎት (Artificial Intelligence - AI) ተራቅቀዋል። በኮምፒውተር፣ በኢንተርኔት፣ በኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ፣ ኮምፕሌክሽን፣ እና በሰው ሠራሽ አስተውሎት መስተጋብሮች በየትኛውም ዓለም ላይ ያለ ሰው በቴክኖሎጂ ባለቤቶች ቁጥጥር ሥር ወድቋል። የዚህ የቴክኖሎጂ ግስጋሴ በቴክኖሎጂ መወዳደር የማይቻል ማሕበረሰብ የወደፊቷ ዓለም 'ለምርጦች' እንጂ የራሱ እንደማትሆን አመለካከት ነው። ይህ የዘመኑ የቴክኖሎጂ የበላይነት በማሕበረሰቦች መካከል የሚፈጥረው ልዩነት ከምንም ነገር በላይ ከፍተኛ እና አስጊ ነው። ይህ ልዩነት ሊጭረው የሚገባው ቁጭት ከዕለት ጉርስ ዕርዳታ እስከ አገራዊ የፖሊሲ ጉዳዮች በአደጉ አገራት ችሮታ የመኖርን ቁጭት በብዙ እጥፍ የሚያስከነዳ ነው። በዚህ ደረጃ የሚቆጭ ትውልድ ጋት የማይሞላ የሰፈር ልዩነትን ንቅ ቀልቡ ሁሉ በግዙፉ ዓለም አቀፋዊ ልዩነቶች ላይ ስለሚሆን ሰው የመሆን ተስተካካይነትን ያማትራል።
42. በተስፋ በኩል አንዱ ጠንካራ መቆናጠጫ ርካብ የኢትዮጵያ የራሷ የመቻል ታሪክ ነው። አክሱም እስከ 7ኛው ክፍለ ዘመን ድረስ ከሮማ ስልጣኔ ጋር የሚስተካከል የዓለም ስልጣኔ ኢድማስ አካል ነበር። የአድዋ ድል ሌላው የመቻል ፈርጅ ነው። በቅርብ ዘመንም የአለፉት የሁለት አሥርት ዓመታት የክልሉ እና የአገሪቷ የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔ ከአፍሪካ ቀዳሚ፣ ከዓለምም ግንባር ቀደም መሆኑ በትንሽ ማስተካከያዎች ወደ የማይቀለበስ የብልጽግና ከፍታ ለመሻገር አመለካከት ነው። በሁለተኛ ደረጃ፣ ግጭትን ከመፍታት እና የኢኮኖሚ ዕድገትን ብሉም ዘላቂ ልማትን ለማረጋገጥ ማሕበረሰብ ሲሰለጥን ምን እንደሚመስል ለማየት የሚያስችል ከኋላ የመድረስ ዕድል መኖሩ ነው። በሦስተኛ ደረጃ፣ በ20ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ የነፍስ ወከፍ ገቢያቸው ከኢትዮጵያ የነፍስ ወከፍ ገቢ እምብዛም ያልተሻሉ የነበሩ እንደ ደቡብ ኮሪያ፣ ቻይና እና ሌሎች የደቡብ ምሥራቅ አገራት በአንድ ትውልድ ከአስከፊ ድህነት ተዓምር በተባለለት የኢኮኖሚ ዕድገት ወደ ብልጽግና እና የዓለም ቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት የመሸጋገራቸው ዕውነታ ከኋላ ገስግሶ ከአደጉ አገራት ተርታ ለመሰለፍ መወጣጫ መንገዱን ለማየት የሚያስችል መሆኑ ነው።
43. በቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመት ከዚህ የረጅም ዘመን የልማት ፍኖተ ካርታ የሚመነጩ አምሥት የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች ይኖራሉ። ከ2018 እስከ 2022 የሚተገበረው የክልሉ የመጀመሪያው የአምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ዕቅድ ከሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍኖተ ካርታ ጋር አብሮ ታቅዷል። የቀጣዩ አምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ በግብርና ልማት ራስን የመቻል ግብ የተጣለበት፣ በመሠረታዊ ኢንዱስትሪ ምርት አቅም የሚፈጠረበት፣ በሁለተኛው እና ሦስተኛው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች ለሚተገበሩት የከፍተኛ እና የኬሚካል ኢንዱስትሪ እንዲሁም የዲጂታል ቴክኖሎጂ ሽግግር እና ልማት ዝግጅት የሚደረግበት እና መሠረት የሚጣልበት ወሳኝ የሽግግር ጊዜ ይሆናል።
44. ክልሉ የቀጣዮቹን የአምሥት ዓመታት ዕቅድ በማዘጋጀት ሂደት ያለፉትን አራት ዓመታት የአፈጻጸም ጉድለቶች ለማካካስ እና ከዚያም በላይ ለመመንጠቅ የሚያግዝ መደላድል ለመፍጠር በአለፉት ዕቅዶች ግምት ውስጥ ያልገቡ እና በአፈጻጸም ወቅት ያጋጠሙ ተግዳሮቶችን ነቅሶ የተሻለ ተተግባሪነት ያለው ዕቅድ ለማዘጋጀት ዕድል አለው። ቁጭት መፍትሄን ሊፈጥር የሚችለው የማሕበረሰብ፣ የልሂቃን፣ እና የአመራር የተናበበ ቅንጅት ሲኖር

ነው። የዚህ የሃያ ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ በቴክኒክ ደረጃ የሚቻለውን ትልም ገቢራዊ ለማድረግ ቁጭት የወለደው የሚናበብ ዕድለኛ ማህበረሰብ፣ አስተዋይ ልሂቃን፣ እና ዕድለኛ መሪ ትውልድ እንደሚፈጠር ታሳቢ በማድረግ ነው። ከዚህ በታች የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ አፈጻጸሞች፣ የሃያ አምሥት ዓመት ስትራቴጂካዊ የትኩረት አቅጣጫዎች እና ግቦች የተመላከቱ ሲሆን የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍኖተ ካርታ ግቦችን መሠረት ያደረጉ ዝርዝር የዘርፎች ዕቅድ በአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዱ ውስጥ ተዘጋጅተዋል። የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዱ ከቀዳሚዎቹ የልማት ዕቅዶች በተለየ የአንድ ትውልድ የልማት ግብ ላይ ከመመሥረቱ በተጨማሪ የሥርዓታት ጉዳዮችን መፍትሄ ለመስጠት በሚያስችል አግባብ ከኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ልማት ዕቅድ በተጨማሪ የሰላም፣ የፍትህ እና የሕግ የበላይነት፣ የባሕል፣ እሴቶች እና ወጎች፣ እንዲሁም የተቋማት እና የአመራር ሚና የመሳሰሉ ጉዳዮችን አካትቷል።

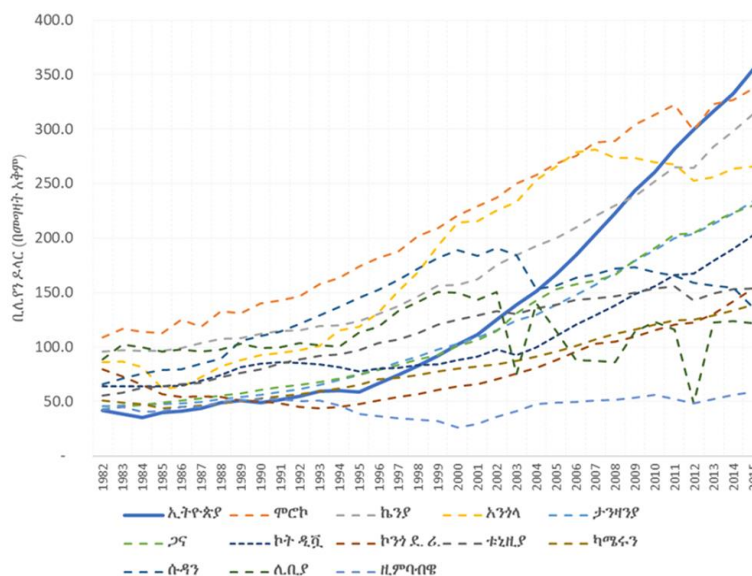
ምዕራፍ ሁለት

ክልል አቀፍ የልማት አፈጻጸም

2.1. የኢኮኖሚ ልማት

የኢኮኖሚ ዕድገት

1. የክልሉ የረጅም ዘመን የኢኮኖሚ ዕድገት አፈጻጸም ከአገር አቀፍ፣ ከቀጠናው እና ከዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ ዕድገት አፈጻጸም ጋር ሲነጻጸር ከፍተኛ እና አበረታች ነው። ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት አሥራ ዘጠኝ ዓመታት የክልሉ ጥቅል ምርት (Gross Regional Product) በ6.9 በመቶ፣ ክልላዊ የነፍስ ወከፍ ምርት ደግሞ በ5 በመቶ አድጓል። በተመሳሳይ ወቅት የኢትዮጵያ አገራዊ የነፍስ ወከፍ ምርት (per capita GDP) በ6.3 በመቶ አድጓል። ዓለም አቀፍ መረጃ በተገኘበት ከ1998 እስከ 2015 ድረስ የኢትዮጵያ የነፍስ ወከፍ ገቢ ያደገበት የ6.4 በመቶ ምጣኔ በጊዜው ከዓለም 4ኛው፣ ከአፍሪካ ደግሞ 1ኛው ፈጣን የዕድገት ምጣኔ ነው። በተመሳሳይ ወቅት የአማራ ብሔራዊ ክልል የነፍስ ወከፍ ገቢ 5.1 በመቶ ያደገ ሲሆን በዚህ መሠረት የክልሉ የሁለት አሥርት ዓመታት የኢኮኖሚ አፈጻጸም በነፍስ ወከፍ ምርት ዕድገት ሲለካ ከኢትዮጵያ ውጭ ከዓለም 7ኛው ከአፍሪካ ደግሞ 1ኛው ፈጣን ዕድገት ነው።
2. በሁለት አሥርት ዓመታት የተመዘገበው ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ኢትዮጵያ ከሃያ ዓመታት በፊት በአገራዊ ምርት መጠን ይበልጧት የነበሩ አሥራ ሁለት አገራትን በመቅደም ከግብጽ፣ ከናይጄሪያ፣ ከደቡብ አፍሪካ እና ከአልጄሪያ ቀጥላ ከአፍሪካ የአምሥተኛዋ ግዙፍ ኢኮኖሚ ባለቤት መሆን ችላለች።
3. ስዕል 2-1፣ የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ መጠን ከሌሎች የአፍሪካ አገራት ያለው ንጽጽር

ምንጭ፣ የዓለም ባንክ መረጃን መሠረት በማድረግ የተዘጋጀ

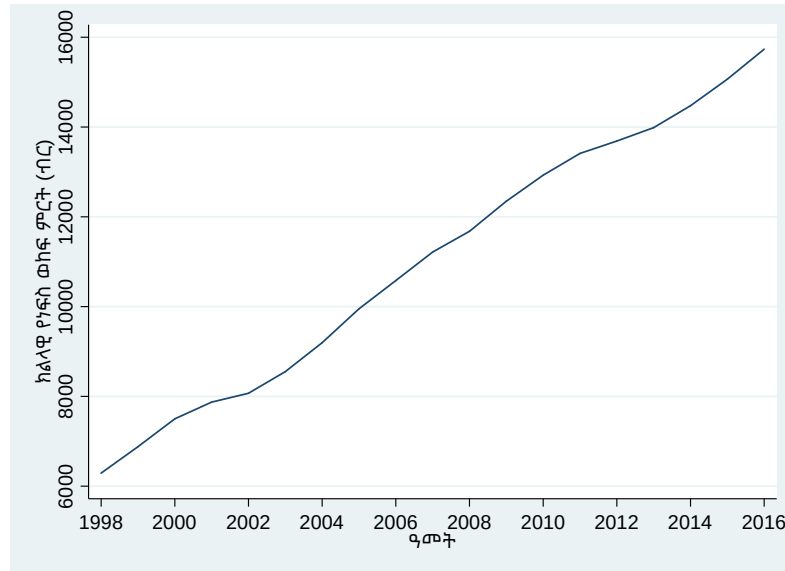
4. በስዕል 2.2 ማስተዋል እንደሚቻለው፣ በሁለት አሥርት ዓመታት በተተገበሩት ሦስት የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች ወቅት በዕቅዶቹ የመጀመሪያ ሁለት እና ሦስት ዓመታት ፈጣን ዕድገት የተመዘገበ ቢሆንም በየዕቅዶቹ የመጨረሻ አንድ እና ሁለት ዓመታት የኢኮኖሚ መቀዛቀዝ ይታያል። ለዚህም አንዱ ምክንያት የልማት ዕቅዶቹ

¹ ከ1998 እስከ 2002 የተተገበረው የልማት ዕቅድ የተፋጠነ እና ዘላቂ ልማት ዕቅድ ድህነትን ለማጥፋት (Plan for Accelerated and Sustained Development to End Poverty – PASDEP) ሲሆን፣ ከ2003 እስከ 2012 የተተገበሩት የመጀመሪያው እና ሁለተኛው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅዶች (Growth and Transformation Plan - GTP I and GTP II) ናቸው።

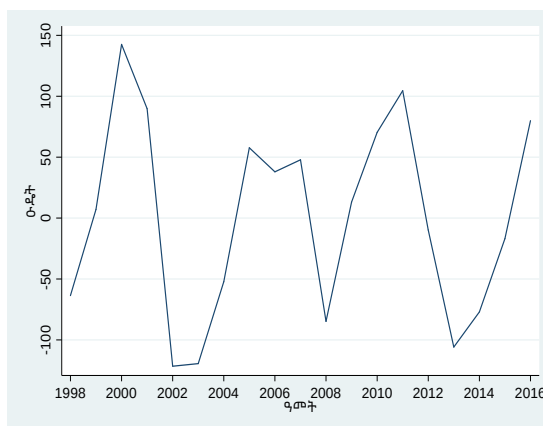
ዑዴት ከምርጫ ወቅቶች (election cycle) ጋር የተቆራኘ በመሆኑ የመንግሥት ትኩረት ከኢኮኖሚ ይልቅ ወደ ፖለቲካ ጉዳዮች ስለሚያዘነብል እንደሚሆን ይገመታል።

5. ስዕል 2-2፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የነፍስ ወከፍ ምርት፤ 1998 - 201

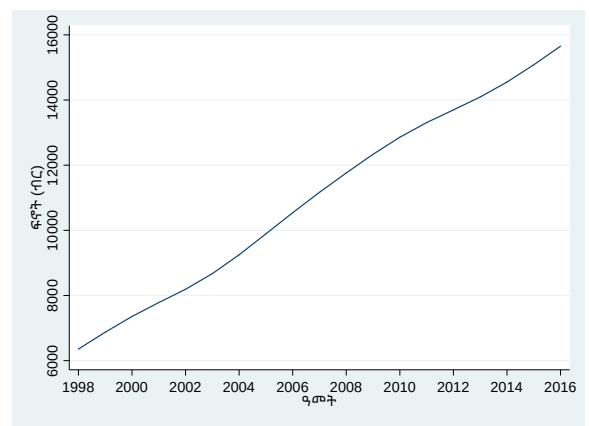
ሀ. ክልላዊ የነፍስ ወከፍ ምርት (per capita gross regional product)

ለ. የአጭር ጊዜ የኢኮኖሚ ዑዴት (cycle)

ሐ. የረጅም ጊዜ ፍኖት (trend)

ምንጭ፤ የአብዛኛ ጥላን እና ልማት ቢሮ መረጃን መሠረት በማድረግ የተቀመረ

6. ይህ በንጽጽር ከፍተኛ ሊባል የሚችል የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔ ለዕድገት መነሳሳት ተስፋ ሰጪ የመሆኑን ያህል በአንድ ትውልድ ሊደረስበት ከሚገባው ትልቅ ግብ አንጻር ጥራት እና አሻጋሪነቱ ምርመራ እና ትንተና የሚያስፈልገው ነው። የ5 በመቶ የነፍስ ወከፍ ገቢ ዕድገት ከድህነት ወለል በታች ያለን ሕዝብ ምጣኔ በመቶ ነጥብ ለመቀነስ ያስፈልጋል ተብሎ ከሚገመተው የ7 በመቶ የነፍስ ወከፍ ገቢ ዕድገት ምጣኔ ያነሰ ሲሆን በተለይም በአማራ ብሔራዊ ክልል በ2008 የተመዘገበውን የ26.1 በመቶ የድህነት ምጣኔ ትርጉም ባለው ደረጃ ለመናድ ከሚያስፈልገው ምጣኔ አንጻር ዝቅተኛ ነው። በኢኮኖሚ ዓለም አቀፍ ተስተካካይነትን ለሚያልም አገር እና ክልል ዘላቂ የኢኮኖሚ ሽግግር ማሳካት በቻሉ እንደ ደቡብ ኮሪያ እና በፈጣን መዋቅራዊ ሽግግር ላይ በሚገኙ እንደ ቻይና ካሉ አገራት የሦስት አሥርት ዓመታት ፈጣን የዕድገት ምጣኔ አንጻር የክልሉ የዕድገት ምጣኔ አዝጋሚ ሊባል የሚችል ነው፤ በደቡብ ኮሪያ እና በቻይና ለሦስት አሥርት ዓመታት የተመዘገበው የነፍስ ወከፍ ምርት ዕድገት እንደ ቅድም- ተከተላቸው 7.7 በመቶ እና 9.0 በመቶ ነበር።

7. ከድህነት ምጣኔው ከፍተኛ መሆን ባሻገር በክልሉ ከድህነት ወለል በታች የሚኖረው ሕዝብ ብዛት ከፍተኛ ነው። በ2008 የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ መንግሥት (ኢፌዴሪ) የፕላን እና ልማት ኮሚሽን መረጃ መሠረት ከክልሉ ሕዝብ 26.1 በመቶ ወይም 5.4 ሚሊዮን ሕዝብ ከብሔራዊ የድህነት ወለል በታች ይኖር የነበረ ሲሆን ከዚያ በኋላ በነበሩ የትግበራ ዓመታት የተከሰቱት ተግዳሮቶች ይህ ምጣኔ ትርጉም ባለው ደረጃ ሊሻሻል እንደሚችል መጠበቅ አያስችሉም።

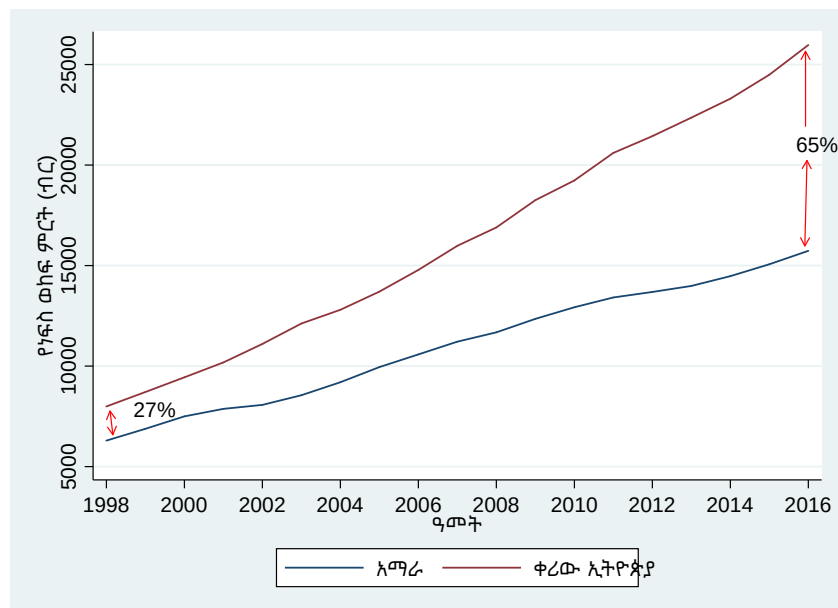
8. ሠንጠረዥ 2-1፤ ከብሔራዊ ድህነት ወለል በታች የሚገኝ ሕዝብ ምጣኔ በመቶኛ (POVERTY HEAD-COUNT INDICES)

		ኢትዮጵያ	አማራ ክልል
1992	አጠቃላይ	44.2	41.8
	ከተማ	36.9	31.1
	ገጠር	45.4	42.9
1997	አጠቃላይ	38.7	40.1
	ከተማ	35.1	37.8
	ገጠር	39.3	40.4
2003	አጠቃላይ	29.6	30.5
	ከተማ	25.7	29.2
	ገጠር	30.4	30.7
2008	አጠቃላይ	23.5	26.1
	ከተማ	14.8	11.6
	ገጠር	25.6	28.8

ምንጭ፤ ብሔራዊ ፕላን ኮሚሽን፤ መስከርም 2009

9. የኢኮኖሚ ዕድገት ፍጥነት እንደ ግብ ሁኔታ አንጻራዊ ነው። የአማራ ብሔራዊ ክልል የነፍስ ወከፍ ምርት በ5 በመቶ ባደገበት የአሥራ ዘጠኝ ዓመታት ጊዜ የቀረው ኢትዮጵያ የነፍስ ወከፍ አገራዊ ምርት በ6.7 በመቶ አድጓል። ይህ የ1.6 መቶኛ ነጥብ የዕድገት ምጣኔ ልዩነት በአብዛኛው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ፈጣን እድገት የፈጠረው ልዩነት እንደሆነ ሲገመት፤ በረጅም ዘመን አፈጻጸም የነፍስ ወከፍ ምርት ላይ ልዩነት ፈጥሯል። በዚህም መሠረት በ1998 የአማራ ብሔራዊ ክልል የነፍስ ወከፍ ምርት ከቀረው ኢትዮጵያ አማካይ የነፍስ ወከፍ ምርት በ27 በመቶ ብቻ ያንስ የነበረ ሲሆን፤ በ2016 ይህ ልዩነት ወደ 65 በመቶ ሰፍቷል። የዚህ ዓይነት እየሰፋ የሚሄድ የገቢ ልዩነት የክልሎች ተመጣጠነ ልማት ግብን የሚቃረን ቢሆንም መፍትሄው የክልሉን ልማት በጥረት ማፋጠን ነው።

10. ሰዕል 2-3፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የነፍስ ወከፍ ምርት እና የቀረው ኢትዮጵያ የነፍስ ወከፍ ምርት ንጽፍር

ምንጭ፤ የፕላን እና ልማት ሚኒስቴር እና አማራ ብሔራዊ ክልል መንግሥት የፕላን እና ልማት ቢሮ መረጃዎችን በመጠቀም የተቀናበረ

11. ከዕድገት ምጣኔው ፍጥነት ባሻገር ቀጣይነቱን በተመለከተ በአጠቃላይ በረጅም ዘመን የኢኮኖሚ አፈጻጸም ረገድ ከ1998 በኋላ በነበሩት አምሥት ዓመታት እና በ2003 ወደ ትግበራ በተሸጋገረው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን የመጀመሪያዎቹ ጥቂት ዓመታት አበረታች እና የመቻል ተስፋን ያጎናጸፈ የኢኮኖሚ አፈጻጸም በአገር አቀፍ እና በክልል ደረጃ የተመዘገበ ሲሆን፤ በመጨረሻዎቹ የእድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዓመታት የልማት ግስጋሴው በተለያዩ ምክንያቶች ተቀዛቅዷል። የዚህ እና የሌሎች መልካም ያለሆኑ አፈጻጸም ምልክቶች የፈጠሩት ጫና ለ2010 ለውጥ እና ኢኮኖሚያዊ ሪፎርም ምክንያት ሆነዋል። በተለይም የአሥር ዓመት የልማት ዕቅድ ተዘጋጅቶ በ2013 ወደ ትግበራ የገባ ሲሆን፤ ለዚህ ዕቅድ መሳካት ፈር-ቀዳጅ የሆነው አገር በቀል የኢኮኖሚ ማሻሻያ ፕሮግራም ተነድፎ ወደ ተግባር ተሸጋግሯል። የኢኮኖሚ ማሻሻያው እና የአሥር ዓመት የልማት ዕቅድ ዋና ዓላማ የአጭር ጊዜ የጥቅል ኢኮኖሚ መዘባቀችን ከማስተካከል ባሻገር መዋቅራዊ ችግሮችን በመፍታት ምርታማነት እና ቅልጥፍን በማሳደግ ጥራት ያለው እና አሻጋሪ እውቀት- መር ኢኮኖሚ መገንባት ነው።

የአጭር ጊዜ የጥቅል ኢኮኖሚ፤ ክልላዊ ምርት፤ የዋጋ ንረት እና ሥራ አጥነት

12. ከድህረ-ሪፎርም ወቅታዊ ወይም የአጭር ዘመን የጥቅል ኢኮኖሚ አፈጻጸም አኳያ የክልሉ የአሥር ዓመት የልማት ዕቅድ ትግበራ በተጀመረበት ወቅት እና ማግስት በክልሉ የተከሰቱ የጸጥታ ችግሮችን በመቋቋም ከተግዳሮቶቹ ከብደት አንጻር ቀላል የማይባሉ የልማት እንቅስቃሴዎች ተከናውነው ውጤት ተመዝግቦባቸዋል። ከነዚህም መካከል የክልሉ ኢኮኖሚ ከ2013 እስከ 2016 በነበሩት አራት ዓመታት በአማካይ የ5.1 በመቶ ዓመታዊ ዕድገት አሳይቷል። በተለይም የአምራች ኢንዱስትሪው ንዑስ ክፍለ-ኢኮኖሚ ተጨማሪ ዕሴት በተመሳሳይ ወቅት የ16.1 በመቶ ዓመታዊ ዕድገት አስመዝግቧል። ይህ የዕድገት ምጣኔም በመጀመሪያዎቹ አምሥት የልማት ዕቅድ ዓመታት በዕቅድ ከተያዘው የ19.8 በመቶ የንዑስ ዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት የዕድገት ምጣኔ ጋር ተቀራራቢ ነው። ከዚህም በተጨማሪ የአገልግሎት ዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በተመሳሳይ የትግበራ ወቅት በዓመት በአማካይ በ7.5 በመቶ አድጓል። በ2016 ከክልሉ ኢኮኖሚ 51.9 በመቶ ድርሻ ያለው የግብርናው ክፍለ-ኢኮኖሚ ተጨማሪ ዕሴት አፈጻጸሙ ከዕቅድ ቦታችን ቢሆንም ከ2013-2016 በነበሩት ዓመታት የተመዘገበው የ3.4 በመቶ ዕድገት የክልሉ ሕዝብ ቁጥር ያድግበታል ተብሎ ከሚገመተው የ1.5 በመቶ ምጣኔ በላይ መሆኑ የምግብ እጥረት፤ የኑሮ ውድነት እና የከፋ ድህነት እንዳይባባስ የማድረግ አቅም እንደነበረው ማስተዋል ይቻላል።
13. የክልሉ የጥቅል ኢኮኖሚ አፈጻጸም ክልሉ በበርካታ ተግዳሮቶች ከመፈተኑ አንጻር አዎንታዊ ግምገማ ሊሰጠው ቢችልም ሥር የሰደዱ ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ ችግሮችን ለመፍታት በሚያስችል ደረጃ ኢኮኖሚው እንዲያድግ ከተቀመጠለት ግብ አንጻር የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔው ዝቅተኛ ነው። ከዚህም በላይ፤ ይህ ያለፉት አራት ዓመታት የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔ ከቀዳሚዎቹ ዓመታት አፈጻጸም ያነሰ ነው። በኢኮኖሚ መዋቅራዊ ችግሮች እና በቅርቡም በተፈጠሩ ግጭቶች ምክንያት በድህረ ሪፎርም ወቅት መፈታት የነበረባቸው እና ያለባቸው ዋና ዋና የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ችግሮች ገና አልተቀረፉም። ከነዚህም መካከል የክልሉ የረጅም ጊዜ ችግር ከሆነው መዋቅራዊ ድህነት እና ይህን ድህነት ለመናድ ተስፋ ከተጣለበት የክልሉ ኢኮኖሚ አዝጋሚነት ባሻገር ከፍተኛ የዋጋ ንረት እና የኑሮ ውድነት፤ እንዲሁም ከፍተኛ የሥራ አጥነት ምጣኔ በግንባር ቀደምትነት የሚጠቀሱ የአጭር እና መካከለኛ ጊዜ ችግሮች ሆነዋል።
14. በአገር አቀፍ ደረጃ ለረጅም ጊዜ የተመዘገበው ከፍተኛ የዋጋ ንረት ምጣኔ በአማራ ክልልም ከፍተኛ ጫና አሳድሯል። በ2013 የበጀት ዓመት የክልሉ አጠቃላይ የዋጋ ንረት 15.4 የነበረ ሲሆን ከ2014 ጀምሮ እስከ 32.8 በመቶ ድረስ አሻቅቧል። በቀዳሚዎቹ ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልል የዋጋ ንረት ምጣኔ ከአገር አቀፍ ምጣኔ አይበልጥም ነበር። ነገር ግን በ2015 የክልሉ የዋጋ ንረት ምጣኔ ከአገር አቀፍ ምጣኔ በትንሹም ቢሆን በልጦ ታይቷል። በ2016 የበጀት ዓመት የዋጋ ንረት በአገር አቀፍም ሆነ በክልሉ የቀነሰ ሲሆን በአማራ ብሔራዊ ክልል የተመዘገበው ምጣኔ ከአገር አቀፍ ምጣኔ በሰፊ ልዩነት ይበልጣል።

15. ሠንጠረዥ 2-2 ፤ ዓመታዊ አማካይ የዋጋ ንጋት ምጣኔ፤ የአማራ ክልል እና የብሔራዊ አካዞች ንጽጽር

	አማራ ብሔራዊ ክልል			ኢትዮጵያ		
	አጠቃላይ	ምግብ ነክ	ምግብ ነክ ያልሆኑ	አጠቃላይ	ምግብ ነክ	ምግብ ነክ ያልሆኑ
2012	19.9	23.7	15.7	19.9	23.3	15.8
2013	15.4	18.9	11.3	20.2	23.1	16.4
2014	32.8	35.8	29.0	33.7	40.2	25.1
2015	33.2	32.3	34.4	32.6	31.8	33.8
2016	23.9	28.6	18.0	19.9	22.7	15.9

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት መረጃን በመጠቀም የተቀናበረ

16. በክልሉ የሚገኘው ሥራ ፈላጊ ዜጋ በ2005 እና በ2013 በነበሩት ስምንት ዓመታት ከአጥፍ በላይ ጨምሯል። በ2013 የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት የሰው ኃይል እና የፍልሰት ዳሰሳ ጥናት መሠረት 891,911 በክልሉ የሚኖሩ ለሥራ የደረሱ ዜጎች ሥራ ፈላጊ ነበሩ። ይህ የሥራ አጥ ቁጥር ከአገሪቱ አጠቃላይ ሥራ አጥ ቁጥር 24.7 በመቶ ይሆናል። በክልሉ ከሚኖረው ሥራ አጥ ውስጥ 58.6 በመቶ የሚሆነው ኃይል ዕድሜያቸው ከ15 እስከ 29 የሆኑ ወጣቶችን የያዘ ነው። ዕድሜያቸው ከ15 እስከ 29 ዓመት የሆኑ ወጣቶች የሥራ አጥነት ምጣኔ በ2013 በክልሉ 23.6 በመቶ የነበረ ሲሆን ይህ አካዝ ከአገር አቀፉ 17.9 በመቶ የወጣት ሥራ አጥነት ምጣኔ በላይ ነው።

17. በአገር አቀፍ ደረጃ እንደሚሰተዋለው ሁሉ የወጣት ሥራ አጥነት ምጣኔ በክልሉ ከፍተኛ ሲሆን በቅርብ ዓመታት የክልሉ የወጣት ሥራ አጥ ምጣኔ ከአገር አቀፍ የሥራ አጥ ምጣኔ በልጧል። የክልሉ አጠቃላይ የሥራ አጥ ምጣኔ በ2013 የጥናት ዓመት 7.5 በመቶ የነበረ ሲሆን ይህ አካዝ ከአገር አቀፉ የ8.0 በመቶ ምጣኔ በመጠኑ ያነሰ ነበር። የክልሉ የከተማ ሥራ አጥነት ምጣኔ 2005 ከነበረበት 13.9 በመቶ በ2013 ከአገር አቀፉ የሥራ አጥነት ምጣኔ እኩል ወደ 17.9 በመቶ አሻቅቧል። በተለይም ዕድሜያቸው ከ15 እስከ 29 ዓመት የሆኑ ወጣቶች የሥራ አጥነት ምጣኔ በ2013 በክልሉ 23.6 በመቶ የነበረ ሲሆን ይህ አካዝ ከአገር አቀፉ 17.9 በመቶ የወጣት ሥራ አጥነት ምጣኔ በላይ ነው።

18. ሠንጠረዥ 2-3 ፤ የሥራ አጥነት ምጣኔ፤ የክልሉ እና አገር አቀፍ አካዞች ንጽጽር
ሀ. ከአሥር ዓመት ዕድሜ በላይ

			አማራ ክልል	ኢትዮጵያ
2005	አጠቃላይ	ድምር	3.4	4.5
		ወንድ	2.0	2.7
		ሴት	4.9	6.5
	ከተማ	ድምር	13.9	16.5
		ወንድ	9.4	10.5
		ሴት	18.2	23.0
	ገጠር	ድምር	1.6	2.0
		ወንድ	0.9	1.1
		ሴት	2.5	2.9
2013	አጠቃላይ	ድምር	7.5	8.0
		ወንድ	4.7	5.0
		ሴት	11.0	11.7
	ከተማ	ድምር	17.9	17.9
		ወንድ	11.3	11.2
		ሴት	24.9	25.4
	ገጠር	ድምር	4.9	5.2
		ወንድ	3.3	3.4
		ሴት	7.0	7.6

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት የ2013 የሠራተኛ እና የፍልሰት ዳሰሳ ጥናት ሪፖርት (Statistical report on the 2021 labour force and migration survey)፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ ኤጀንሲ የ2005 የሠራተኛ ዳሰሳ ጥናት ሪፖርት (Statistical report on the 2013 national labour force survey)

			አማራ ክልል	ኢትዮጵያ
2005	አጠቃላይ	ድምር	5.5	6.8
		ወንድ	3.7	4.6
		ሴት	7.4	9.1
	ከተማ	ድምር	19.5	21.6
		ወንድ	14.6	16.1
		ሴት	23.4	26.4
	ገጠር	ድምር	2.6	3.1
		ወንድ	1.7	1.9
		ሴት	3.6	4.3
2013	አጠቃላይ	ድምር	11.7	8.0
		ወንድ	7.9	5.0
		ሴት	16.0	11.7
	ከተማ	ድምር	23.6	17.9
		ወንድ	16.3	11.2
		ሴት	29.0	25.4
	ገጠር	ድምር	8.0	5.2
		ወንድ	5.9	3.4
		ሴት	10.6	7.6

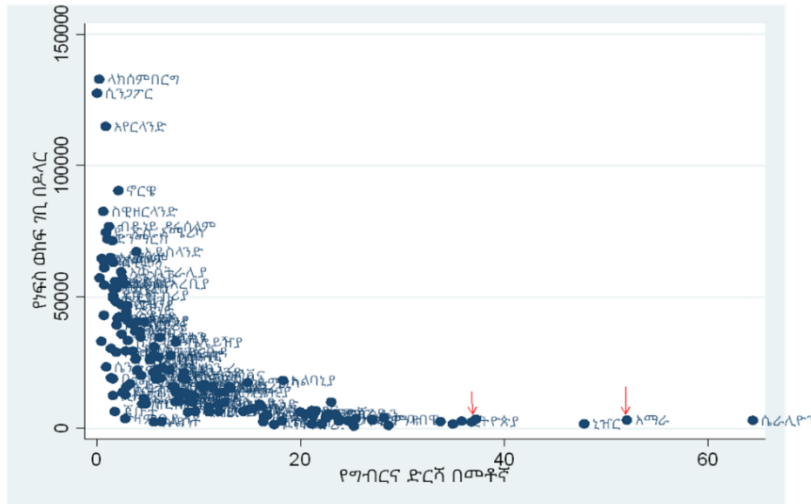
ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት የ2013 የሠራተኛ እና የፍልስት ዳሰሳ ጥናት ሪፖርት (Statistical report on the 2021 labour force and migration survey)፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ ኤጀንሲ የ2005 የሠራተኛ ዳሰሳ ጥናት ሪፖርት (Statistical report on the 2013 national labour force survey)

19. በ2013 በክልሉ ከሚገኙት ሥራ ፈላጊዎች መካከል የትምህርት ዝግጁነት የሌላቸው፣ ኢ-መደበኛ ትምህርት የተከታተሉ እና የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ የነበራቸው ዜጎች ከአጠቃላይ ሥራ ፈላጊ የክልሉ ዜጎች 71.5 በመቶ ነበሩ። በጥናት ዘመኑ 297,694 ያህሉ ምንም ዓይነት የትምህርት ዝግጅት ያልነበራቸው፣ 318,432 ያህሉ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ የነበራቸው፣ 136,620 የሚሆኑት ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ የነበራቸው ሲሆን 117,597 የሚሆኑት ደግሞ ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በላይ ተሳትፎ የነበራቸው ናቸው።

የመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫዎች

45. በኢኮኖሚው ውስጥ የግብርና ዘርፍ በተጨማሪ ዕቅድ፣ በሠራተኛ ኃይል ስምሪት፣ እና በወጪ ንግድ በክልሉም ሆነ በአገር አቀፍ ደረጃ ከፍተኛ አስተዋጽኦ እና የመሪነት ሚና አለው። ይህ ሚናው የኢኮኖሚ ዋልታ ተደርጎ መወሰዱ ትክክል ቢሆንም ከኢኮኖሚ መዋቅራዊ ለውጥ አንጻር የድሃ አገር ኢኮኖሚ መገለጫ ነው። የአገራት የነፍስ ወከፍ ገቢ እና በኢኮኖሚያቸው ውስጥ የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ቁርኝት እንደሚያሳየው ከፍተኛ የግብርና ድርሻ ያላቸው አገራት በነፍስ ወከፍ ገቢ ዝቅተኛ የሆኑ አገራት ናቸው። በዚህ ረገድ ከኢትዮጵያ የበለጠ የግብርና እሴት ድርሻ ያላቸው አገራት ሲራሊዮን እና ኒዠር ሲሆኑ እነዚህ አገራት በነፍስ ወከፍ ገቢም ከዓለም ዝቅተኛ ከሚባሉት አገራት መካከል ናቸው።

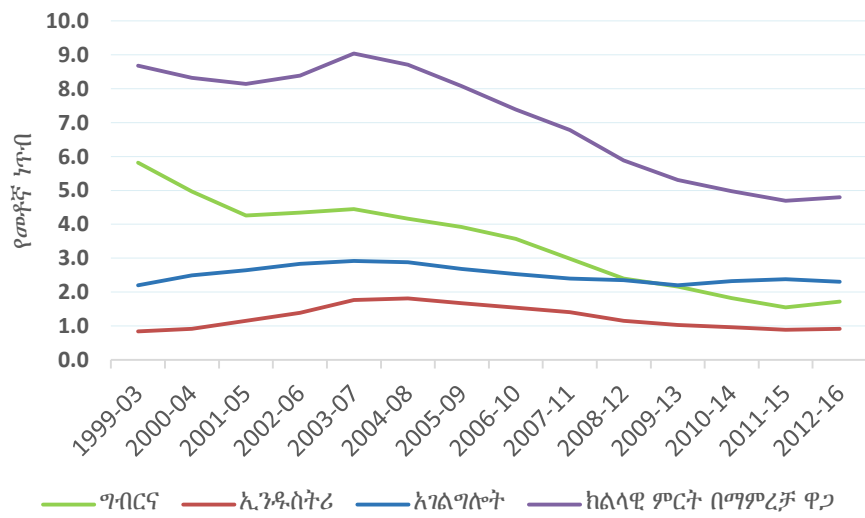
46. ሰዕል 2-4፤ ነፍስ ወከፍ ገቢ እና የግብርና ተጨማሪ እሴት ከአገራዊ ምርት ያለው ድርሻ ቁርኝት

ምንጭ፤ የዓለም ባንክ መረጃን በመጠቀም የተዘጋጀ

47. በክልሉ በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የተስተዋለው ፈጣን የተጨማሪ ዕቃዎች ዕድገት ተስፋ ሰጪ ቢሆንም በአለፉት የእድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅዶች የትግበራ ዓመታት አጠቃላይ የመዋቅራዊ ሽግግር አዝጋሚነት ተስተውሏል። በ2016 የግብርና ዘርፍ ከክልላዊ ምርት ያለው ድርሻ 51.9 በመቶ ሲሆን በአገር አቀፍ ደረጃ የዚህ ዓይነት የኢኮኖሚ መዋቅር የተስተዋለው ከ20 ዓመታት በፊት በ1990ዎቹ አጋማሽ ነው። በ2015 የዓለም ባንክ መረጃ መሠረት በኢትዮጵያ የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ ዕቃዎች ከአገራዊ ምርት የነበረው ድርሻ 32 በመቶ የነበረ ሲሆን ይህ ምጣኔ ከኒዘር እና ሴራ ሊዮን ቀጥሎ በዓለም 3ኛው ከፍተኛ ምጣኔ ነው። የአማራ ብሔራዊ ክልል የግብርና ዘርፍ ድርሻ በአገር ደረጃ ቢታሰብ ከኒዘር ምጣኔ ጋር ብቻ የሚስተካከል ነው። በመዋቅራዊ ጉዳዮች አፈጻጸም ረገድ ከክልሉ ኢኮኖሚ የግብርና ድርሻ እየቀነሰ ቢመጣም የመዋቅራዊ ሽግግር የሚያመለክት የመዋቅር ለውጥ ጎልቶ አልታየም። የግብርናው ዘርፍ የክልሉን የእድገት ፍጥነት ሲመራ የነበረ ሲሆን የዘርፉ ተጨማሪ እሴት ዕድገት መቀዛቀዝ ለአጠቃላይ ኢኮኖሚው ዕድገት ምጣኔ መቀነስ አስተዋጽኦ አድርጓል። በአለፉት ጥቂት ዓመታት በአምራች ኢንዱስትሪው የታየው ፈጣን ዕድገት የቅርብ ጊዜ ክስተት በመሆኑ ለመዋቅራዊ ሽግግር የሚኖረው ፋይዳ ወደፊት በሚኖረው አቅጣጫ ይወሰናል።

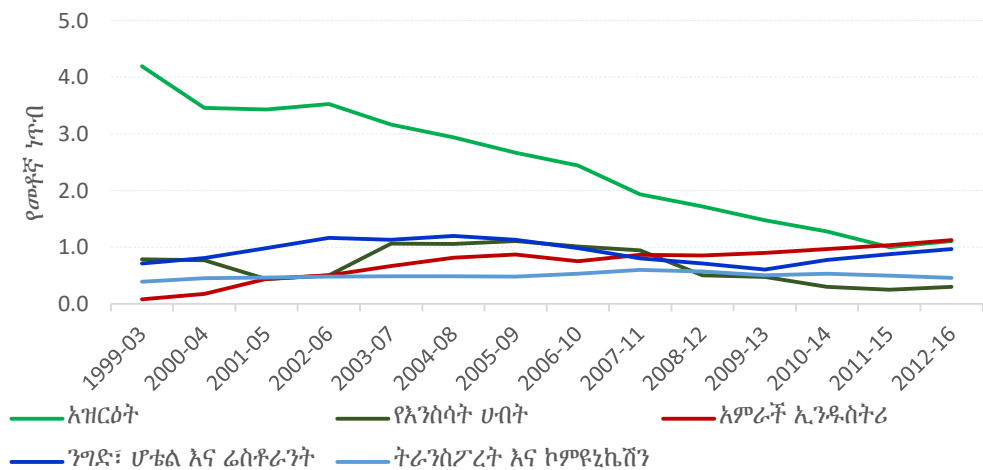
48. ሰዕል 2-5፤ የዘርፎች ተጨማሪ እሴት ምዝን ዕድገት በመቶኛ ነጥብ (የአምራች ዓመታት ተንከባላይ አማካይ ውጤት)

ምንጭ፤ የአብከመ የፕላን እና ልማት ቢሮ መረጃን መሠረት በማድረግ የተቀናበረ

49. ለበርካታ ዓመታት የኢኮኖሚውን የዕድገት ፍጥነት ሲመራ የነበረው የአዘርዕት ንዑስ ዘርፍ ለክልላዊ ጥቅል ምርት ዕድገት የነበረው አስተዋጽኦ በፍጥነት የመቀነሱን ያህል የኢኮኖሚውን ዕድገት የመምራት ብቃት ያለው ሌላ ንዑስ ዘርፍ ባለመፈጠሩ ኢኮኖሚው የአዝዕርት ምርት ዕድገት በተቀዛቀዘበት ልክ ዕድገቱ በዝቅተኛ ምጣኔ ተገድቧል። ይህ ዋና የመዋቅራዊ ሽግግር ስኬት ጥያቄ ነው፤ በግብርና ላይ የተመሠረተ ኢኮኖሚ በግብርና የዕድገት ፍጥነት ልክ ከተወሰነ ዓመታት በላይ መዝለቅ ስለማይችል የዕድገት ምንጫቸው እና ግለታቸው የማይቀዘቅዝ እንደ አምራች ኢንዱስትሪ ዓይነት ዘርፎች የኢኮኖሚውን ዕድገት መሪነቱን መረከብ ይኖርባቸዋል። በዚህ ረገድ ከ2010 የበጀት ዓመት ጀምሮ በአማራች ኢንዱስትሪው የታየው መነቃቃት በአዝዕርት ምርት ዕድገት መቀዛቀዝ የተፈጠረውን አጠቃላይ የኢኮኖሚ ዕድገት መቀዛቀዝ ባያካክስም የዕድገት አቅጣጫው ከተጠናከረ በአጭር ጊዜ ኢኮኖሚውን በተሻለ ፍጥነት ለመምራት ያለው አቅም ተስፋ ሰጪ ነው። የክልሉ የግብርና ምርታማነት ከዓለም የአዝዕርት ምርታማነት አንጻር ዝቅተኛ በመሆኑ በአምራች ኢንዱስትሪው የሚፈጠር መነቃቃት የክልሉ የግብርና ዘርፍ ከዓለም አቀፍ ምርታማነት ደረጃ እስኪስተካከል ድረስ ሌላ ዙር የዕድገት ምንጭ እንዲሆን አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

50. ሰዕል 2-6፤ የንዑስ ዘርፎች ተጨማሪ እሴት ምዝን ዕድገት በመቶኛ ነጥብ (የአምራት ዓመታት ተንከባላይ አማካይ ውጤት)

ምንጭ፤ የአብዝመ የፕላን እና ልማት ቢሮ መረጃን መሠረት በማድረግ የተቀናበረ

51. ከሠራተኛ ኃይል ስምሪት ጋር በተያያዘ በዋናነት ከግብርናው ዘርፍ የሚወጣው ኃይል እና ተጨማሪ የሰው ኃይል ከአምራች ኢንዱስትሪ እና ዘመናዊ አገልግሎት ዘርፎች ይልቅ ዘላቂ ወዳልሆኑ ዘርፎች መግባቱ የመዋቅራዊ ሽግግር አቅጣጫ እንደገና መቃኘት እንዳለበት ምልክት የሚሰጥ ሌላው ክስተት ነው። በ1997 እና በ2013 መካከል ባሉት አሥራ ስድስት ዓመታት በግብርና ዘርፍ የተሰማራው የሰው ኃይል ከአጠቃላይ የሰው ኃይል ያለው ድርሻ ከ86 በመቶ ወደ 66.4 በመቶ ወይም በ20 የመቶኛ ነጥብ የቀነሰ ቢሆንም በተመሳሳይ ጊዜ የአምራች ዘርፍ የሰው ኃይል ድርሻ ከ4.9 ወደ 3.3 በመቶ ቀንሷል። ከአምራች ዘርፍ በተለይም ከግብርና ዘርፍ ከወጣው ሠራተኛ ኃይል አብዛኛው ከዘመናዊ አገልግሎት ዘርፍ ይልቅ ለራስ ወይም ለቤተሰብ ፍጆታ በሚውሉ ምናልባትም ይፋዊ ባልሆኑ የቅጥር ሥራ አገልግሎቶች ነው።

52. ሠንጠረዥ 2-4 ፤ የሠራተኛ ኃይል ስምሪት አቅጣጫ

	የዘርፎች ድርሻ		ዕድገት በ2005 እና 2013 (%)	የዘርፎች ድርሻ ለውጥ (በ2005 እና በ2013 መካከል)
	2005	2013		
ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች	77.9	66.4	-15.6	-11.5
ማዕድን እና ኳሪንግ	0.1	0.3	135.9	0.2
አምራች ኢንዱስትሪ	4.8	3.3	-32.8	-1.6
ኤሌክትሪክ ሊብሬሪ፣ ጋዝ እና ውሃ	0.6	1.0	61.8	0.4
ኮንስትራክሽን	1.8	1.9	4.3	0.1
ጅምላ፣ ችርቻሮ እና ተዛማጅ ሥራዎች	3.3	5.4	63.5	2.1
ትራንስፖርት እና የክዘና ሥራዎች	0.4	1.1	202.9	0.8
የመስተንግዶ እና የምግብ አገልግሎቶች	0.8	1.6	100.9	0.8
ኢንፎርሜሽን እና ኮምፒውተር	0.1	0.2	200.1	0.2
የፋይናንስ ማሳለጥ አገልግሎት	0.2	0.5	153.7	0.3
ሪል ኤስቴት	0.0	0.0	856.0	0.0
የሳይንሳዊ እና ቴክኒካዊ የመያዝ አገልግሎቶች	0.2	0.3	29.4	0.1
የሕዝብ አስተዳደር እና ፀጥታ አገልግሎት	0.7	1.3	75.8	0.6
ትምህርት	1.4	2.6	88.2	1.2
የጤና እና የማሕበራዊ አገልግሎት	0.3	0.7	170.8	0.5
የቤተሰብ ቅጥር እና የራስ ፍጆታ አገልግሎቶች	6.6	9.9	48.1	3.3
የጥበብ ሥራዎች እና ሌሎች አገልግሎቶች	0.9	3.5	307.4	2.7
ጠቅላላ ሠራተኛ	11,174,123	11,076,384	-0.9	

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት ብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል ዳሰሳ ጥናቶችን መሠረት በማድረግ የተሰላ፤ 2016

53. የክልሉ የክትመት ምጣኔ ግስጋሴ የዘላቂ ከተማ ልማት ፍጥነትን እንደገና ለመቃኘት የሚያስገድድ ነው። በተለያዩ ሳቢ እና ገፊ ምክንያቶች ከገጠር ወደ ከተማ በሚደረግ ፍልሰት እና የገጠር ቀበሌዎች ወደ ከተማነት ደረጃ ማደግ ምክንያት የክልሉ የከተማ ነዋሪ ሕዝብ ምጣኔ በ1991 ከነበረበት በ2013 19.6 በመቶ ደርሷል። የክትመት ምጣኔ ዕድገቱ ፍጥነት መጨመር (acceleration) ከክትመት መስፋፋት አይቀሬነት ጋር ተዳምሮ እንደ መሬት ያለ ሀብት እና ግብርናን የመሰለ የኢኮኖሚ እና ማሕበራዊ መሠረቱን ጥሎ ከተማ ለሚገባ ሕዝብ የተለየ ዝግጁነት ይጠይቃል። ከ1991 ጀምሮ በበሩት ያለፉት 23 ዓመታት የክትመት ምጣኔ እና የከተማ ሕዝብ የመጨመሩን ያህል ሰፊ እና ዘላቂ የሥራ ዕድል በመፍጠር የተሳካ መዋቅራዊ ሽግግር ሊያረጋግጥ ወደሚችለው የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አልተሰማራም።

54. ከከተሞች መስፋፋት ጋር የሠራተኛ ኃይል ጂኦግራፊያዊ ስብጥርም በፍጥነት እየተቀየረ ይገኛል። በ2005 እና 2013 መካከል በነበሩት ስምንት ዓመታት በሥራ ላይ ያለ የገጠር የሰው ኃይል በ0.9 በመቶ፣ የገጠር አጠቃላይ ለሥራ ዝግጁ የሆነ የሰው ኃይል ደግሞ በ0.4 በመቶ በዓመት ሲቀንስ የነበረ ሲሆን፣ በከተማ በሥራ ላይ ያለ የሰው ኃይል እና አጠቃላይ ለሥራ ዝግጁ የሆነ የሰው ኃይል እንደቅደም ተከተላቸው በ4.3 በመቶ እና በ4.9 በመቶ በዓመት ሲጨምር ነበር። ከዚህም ጋር አብሮ የሥራ ፈላጊ ቁጥር በከተማ በ8.3 በመቶ፣ በገጠር ደግሞ በ14.0 በመቶ በዓመት ጨምሯል።

55. ሠንጠረዥ 2 -5፤ የከትመት ምጣኔ

	በከተማ የሚኖረው ሕዝብ ምጣኔ በመቶኛ	የምጣኔ ለውጥ በመቶኛ ነጥብ (percentage points)	የዘርፎች የሠራተኛ ኃይል ድርሻ		
			ግብርና	አምራች ኢንዱስትሪ	ለራስ ፍጆታ የቤተሰብ ቅጥር ሥራ አገልግሎት
1991	8.3		85	4.7	0.5
1997	9.9	1.6	86	4.9	0.6
2005	14.4	4.5	77.9	4.8	6.6
2013	19.6	5.2	66.4	3.3	9.9

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት መረጃን በመጠቀም የተሰለ

2.2. ትምሕርት

56. የትምሕርት ሽፋን፤ እና ጥራት ከትምሕርት የሚጠበቁ ተፈላጊ ውጤቶች መካከል ዋናዎቹ ናቸው። ከትምሕርት ሽፋን አኳያ ከ1988 ጀምሮ በነበሩት ከሁለት አሥርት በላይ ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልል አፈጻጸም ከፍተኛ ለውጥ አሳይቷል። በትምህርት ሚኒስቴር መረጃ መሠረት የክልሉ የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምሕርት ጥቅል ተሳትፎ በ2004 ከነበረበት 15.5 በ2015 ወደ 55 በመቶ አድጓል። ይህ ምጣኔ ከ50 በመቶ የአገር አቀፍ ምጣኔ የሚልቅ ሲሆን የክልሉ የአፈጻጸም ብልጫ በአብዛኛው ከአፀደ ሕጻናት ፕሮግራም ይልቅ በአቻ ለአቻ እና ማሕበረሰብ አቀፍ ትምህርት ፕሮግራሞች የተገኘ ነው። በአንጻሩ የክልሉ መዋዕለ ሕጻናት የትምሕርት ሽፋን በ2015 የትምሕርት ዘመን 7.5 በመቶ ላይ የሚገኝ ሲሆን ይህ ምጣኔ ከአገር አቀፍ የ21.5 በመቶ ምጣኔ በጣም ያነሰ ነው። ይህ አፈጻጸም በቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምሕርት ፕሮግራም አማካይነት የሚደረጉ የሕጻናት ዕድገት ቀረጾች ላይ የበለጠ ትኩረት መደረግ እንዳለበት የሚያመለክት ነው።

57. ሠንጠረዥ 2-6፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምሕርት እና አጸደ ሕጻናት ጥቅል ተሳትፎ

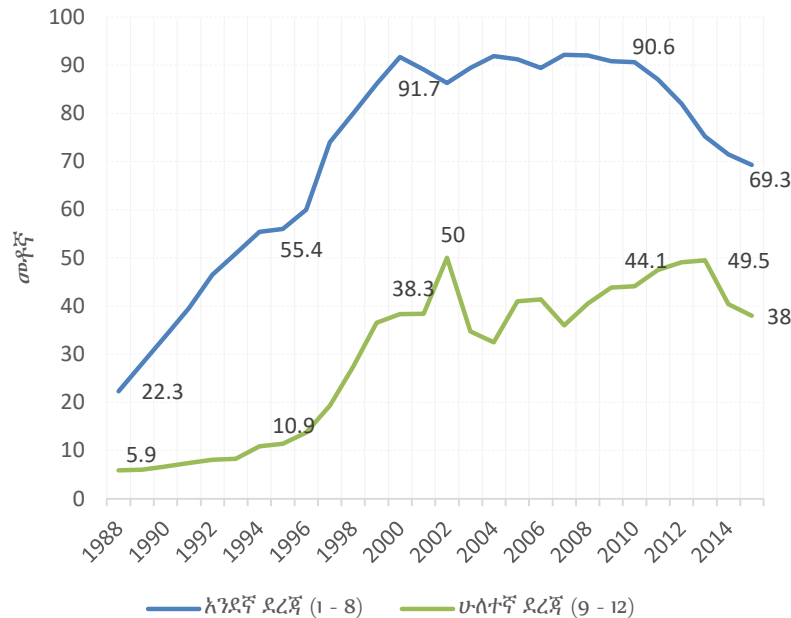
የትምሕርት ዓመት	ቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምህርት		አፀደ ሕጻናት	
	አማራ ብ. ክልል	አገር አቀፍ	አማራ ብ. ክልል	አገር አቀፍ
2004	15.5 (11.8)	21.6	2.4 (2.2)	5.3
2009	45.1 (37.0)	45.9	2.9 (2.8)	7.7
2010	46.6 (40.8)	44.2	3.2 (3.1)	8.6
2011	43.4 (38.4)	40.7	3.7 (3.4)	11.7
2012	41.9 (33.3)	45.4	4.3 (3.8)	10.4
2013	42.1 (32.5)	36.7	4.2 (3.7)	7.8
2014	45.8 (32.8)	44	5.7 (4.8)	11.1
2015	55 (38.3)	50	7.5 (6.1)	21.4
2016	55.5	57.8		

ምንጭ፤ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ትምሕርት ሚኒስቴር ዓመታዊ የትምሕርት ስታቲስቲክስ መጽሔት እና የአብዝመ ትምሕርት ቢሮ ማስታወሻ፤ በቅንፍ ውስጥ ያለው መረጃ ከአብዝመ ትምሕርት ቢሮ የተገኘ ነው። የሁለቱ መረጃዎች ልዩነት የትምሕርት ሚኒስቴር እና የክልሉ ቢሮ የተጠቀሙበት የክልሉ የሥነ ሕዝብ መረጃ ምንጮች ልዩነት የፈጠረው ነው።

58. የአንደኛ ደረጃ ትምሕርት ጥቅል ተሳትፎ በ2015 የትምሕርት ዘመን 69.3 በመቶ ላይ ይገኛል። የደረጃው ተሳትፎ በቀዳሚዎቹ ዓመታት የተሻለ አፈጻጸም ነበረው። በተለይም ከ1988 እስከ በ2010 በነበሩት ሃያ ሁለት ዓመታት የአንደኛ ደረጃ ትምሕርት ጥቅል ተሳትፎ ምጣኔ ከ22.3 በመቶ ወደ 90.3 በመቶ ማደጉ አበረታች

ውጤት እየተመዘገበ የነበረ መሆኑን ያሳያል። ከ2010 ጀምሮ ምጣኔው እየቀነሰ የመጣ ሲሆን በአለፉት አምሥት ዓመታት የክልሉ የአንደኛ ደረጃ ጥቅል ተሳትፎ በ21.3 የመቶኛ ነጥብ ቀንሷል።

59. ስዕል 2- 1፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአንደኛ እና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ (1988 – 2015)

ምንጭ፤ የአብዝመ ትምህርት ቢሮ

60. በተመሳሳይ የክልሉ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ በ1998 ከነበረበት 5.9 በመቶ ምጣኔ በ2002 ወደ 50 በመቶ በማድግ አበረታች ውጤት ታይቶበት ነበር። ከ2002 የትምህርት ዘመን በኋላ በነበሩት ዓመታት የታየው አፈጻጸም ወጣ ገባ እና ከ50 በመቶ ምጣኔ ያልበለጠ ነው። በ2015 የትምህርት ዘመን የክልሉ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ ወደ 38 በመቶ አሽቆልቋል።

61. በአጠቃላይ በዘርፉ በተሰጠው ትኩረት የመጀመሪያዎቹ ሁለት አሥርት ዓመታት አፈጻጸም በጥሩ አቅጣጫ ላይ የነበረ ሲሆን የቅርብ ዘመናት አፈጻጸም ወጣ ገባ ነው። የአጻጻፍ ሕጻናት ትምህርት እና የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት አፈጻጸሞች ዝቅተኛ መሆን ሕጻናትን ከታች ከመቅረጽ እና ከአንደኛ ደረጃ በኋላ ቀጣይነትን ከማረጋገጥ ግቦች አኳያ ትኩረት ተሰጥቶ መሠራት አንዳለበት አመለካከት ነው።

62. ከትምህርት ሽፋን ባሻገር ሌላው ቁልፍ የትምህርት አምድ የጥራት ጉዳይ ነው። የስርዓተ ትምህርቱን ተገቢነትና ጥራት ከማሻሻል አኳያ የቅድመ አንደኛ ደረጃ እና አንደኛ መካከለኛ ደረጃ የመጽሐፍ-ተማሪ ጥምርታ 1:1 ማድረስ አልተቻለም፤ በአንደኛ ደረጃ ትምህርት የተማሪ - ክፍል ጥምርታን 1:35፤ በመካከለኛ ደረጃ ትምህርት የተማሪ - ክፍል ጥምርታን 1:31 እንዲሁም በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት የተማሪ - ክፍል ጥምርታ 1:48 ደርሷል። ከዚህ በተጨማሪም የ1ኛ ክፍል የመድገም ምጣኔ 4.38 በመቶ ሲሆን የ8ኛ ክፍል ከልላዊ ፈተና ተመዝነው 50 በመቶ እና በላይ አምጥተው ያለፉ ተማሪዎች 47.84 በመቶ፤ እንዲሁም የ12ኛ ክፍል ብሔራዊ ፈተና ተመዝነው 50 በመቶ እና በላይ አምጥተው ያለፉ ተማሪዎችም 4.01 በመቶ ነበር።

63. የትምህርት ፍትሐዊነት እና አካታችነት ከማሻሻል አንፃር የሥርዓተ ፆታ ምጥጥን በተመለከተ የቅድመ 1ኛ ደረጃ፣ ከ1ኛ-6ኛ ክፍል፣ ከ7ኛ-8ኛ ክፍል እና ከ9ኛ-12ኛ ክፍል ትምህርት 1.0፣ 0.99፣ 1.19 እና 1.28 ምጥጥን እንደ ቅደምተከተላቸው ደርሰዋል። የልዩ ፍላጎት ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ በተመለከተም የቅድመ አንደኛ

ደረጃ፣ ከ1ኛ-6ኛ ክፍል፣ ከ7ኛ-8ኛ እና ከ9ኛ-12ኛ ክፍል 0.63 በመቶ፣ 7.49 በመቶ፣ 4.39 በመቶ፣ 2.68 በመቶ ደርሷል።

64. የመንግስት ቴክኒክና ሙያ ኮሌጆች የመደበኛ የሰልጣኝ ቅበላ በ2016 በ4፡15፡4 ጥምርታ 65,079፣ ከዚህም ጋር ጠቅላላ ቅበላውን 1,190,820 ማድረስ ተችሏል። በተመሳሳዮች ዓመት የማሰልጠኛ ኮሌጆች ብዛት 126 እና የፖሊቴክኒክ ኮሌጆች ብዛት ደግሞ 42 ደርሷል።
65. በአጠቃላይ በትምህርት እና ስልጠና ረገድ በ1980ዎቹ አጋማሽ ከነበረበት የሽፋን ደረጃ አንጻር በአሁኑ ወቅት የተሻለ አፈጻጸም ተመዝግቧል። ይሁን እንጂ መደረስ ከነበረበት የሽፋን ግብ አኳያ በተለይ የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምህርት እና በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት አፈጻጸሞቹ አጥጋቢ አይደሉም። የአለፉት አራት ዓመታት የክልሉ ዝቅተኛ የትምህርት ዘርፍ አፈጻጸም እንደ ሌሎች ዘርፎች አፈጻጸም ሁሉ በወቅቱ ከደረሱ ተደጋጋሚ ደፋቂ ኩነቶች በተለይም ከኮቪድ -19 ወረርሽኝ እና ከጦርነት ከስተቶች ጋር የተያያዙ ናቸው። ነገር ግን፣ ቀድሞውንም ዝቅተኛ ለነበረው የአፀደ ሕጻናት ትምህርት ተሳትፎ ዋና ምክንያት የትኩረት መጓደል ነው። ከግጭት ከስተት በፊትም ለሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ በተጠበቀው ልክ አለማድግ፣ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በበቂ ሁኔታ አለመስፋፋት እንደ ምክንያትነት ቢጠቀስም ከመጀመሪያ ደረጃ ትምህርት ወደ ሁለተኛ ደረጃ ያለው የተማሪዎች ሽግግር የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች በሚገኙበት ሁኔታ ጭምር ዝቅተኛ መሆኑ፣ ወይም የተማሪዎች የማቋረጥ ምጣኔ ከፍተኛ መሆኑ፣ እና የመድገም ምጣኔ እየጨመረ መምጣቱ ለትምህርት ሽፋን ግብ አለመሳካት ከአቅርቦት በላይ ሌሎች መሠረታዊ ምክንያቶች እንዳሉ አመለካከት ነው።
66. ከትምህርት ሽፋን የሚልቀው አሳሳቢ ጉዳይ የትምህርት ጥራት መጓደል ነው። የትምህርት ጥራት በግብዓት አቅርቦት ብቃት እና ጥራት፣ በሥርዓት ትምህርት አግባብነት፣ እና በትምህርት አስተዳደር ርትዕነት ይወሰናል። በእነዚህ እና ተያያዥ ምክንያቶች የትምህርት ጥራት መጓደል በአገር አቀፍም ሆነ በክልል ደረጃ በከፍተኛ ሁኔታ ተስተውሏል። እነዚህ ቅርብ እና የተለመዱ ምክንያቶች ሲሆኑ በመሠረታዊነት ጥራት ያለው ትምህርት ማድረስ ያልተቻለው እና በኢትዮጵያ በረጅም ዘመን በዓለም አቀፍ ደረጃ የሚስተካከል ሽፋን ማረጋገጥ ያልተቻለው በውስን መነሻ ሀብት የሚጣረሱ የሽፋን እና የጥራት ግቦች በመያዛቸው፣ የትምህርት ሥርዓት ከሣይንሳዊ ዕውቀት ግብነት ባለፈ የርዕዮት ዓለም መሣሪያ እንዲሆኑ በየሥርዓቶቹ በመሠራቱ፣ እና ዕውቀትን የሚሻ እና የሚሸልም የኢኮኖሚ መዋቅር በየደረጃው ባለመፈጠሩ ነው።

2.3. ጤና

67. ከጤና አኳያ በኢትዮጵያ በሕይወት የመኖር ምጣኔ በ1992 ከነበረበት 50.6 ዓመት በ2014 ወደ 68.7 ዓመት አድጓል። በወሊድ ምክንያት የሚከሰት የእናቶች ሞት ምጣኔ በሕይወት ከሚወለዱ 100,000 ህጻናት መካከል በ2007 ከነበረበት 401 በ2012 ወደ 267 ወርዷል። በተመሳሳይ ወቅት የጨቅላ ህፃናት እና ከ5 ዓመት በታች የሚገኙ ህፃናት ሞት ምጣኔ በህይወት ከሚወለዱ 1000 ህፃናት መካከል ወደ 46 እና 69 በቅደም ተከተል መውረድ ችሏል፤ ሁሉንም ዓይነት ክትባት ያገኙ ህፃናት ሽፋን 96 በመቶ የደረሰ ሲሆን ዕድሜያቸው ከአምሥት ዓመት በታች ያሉ ህፃናት የመቀንጨር መጠንን 40 በመቶ እንዲሁም ዕድሜያቸው ከአምሥት ዓመት በታች ያሉ ህፃናት የመቀጨጭ ምጣኔ 15 በመቶ ነው። ዕድሜያቸው ከአምሥት ዓመት በታች የሚሆኑት ህጻናት 53 በመቶ የሚሆኑት የተመጣጠነ ምግብ እጥረት ያለባቸው ናቸው። በአለፉት ዓመታት እንደ ኤች አይ ቪ፣ ቲቢ እና ወባ ባሉ ዋና ተላላፊ በሽታዎች ምክንያት የሚከሰት ህመምና ሞት በከፍተኛ መጠን መቀነስ ተችሏል። ሆኖም ተላላፊ ያልሆኑ በሽታዎች እና አደጋዎች ስርጭት መጨመር ላይ ይገኛል። 75 በመቶ የሚሆኑ ነፍሰጡር እናቶች ቢያንስ ለ4 ጊዜ የቅድመ-ወሊድ ክትትል ያደረጉ ሲሆን 64 በመቶ የሚሆኑ ሴቶች በሰለጠኑ የጤና ባለሙያዎች በጤና ተቋም ውስጥ የወሊድ አገልግሎት ተጠቃሚ ሆነዋል።
68. መንግሥት የጤና የሰው ኃይል ልማትን ለማሻሻል በቁጥርና በሙያ ስብጥር ላይ ያተኮረ ኢንቨስትመንት አድርጓል። ሆኖም ግን የጤና የሰው ኃይል ጥምርታ 0.98 ለ1000 ሰው ሲሆን ይህም ከስታንዲድዱ አንፃር ሲነፃፀር አነስተኛ ነው። መንግሥት ለጤና የሚውል ሀብት ለማሰባሰብ እና ህብረተሰቡ በገንዘብ እጦት ከጤና አገልግሎት ተጠቃሚነት እንዳይስተጓጎል ለማድረግ እንደ ጤና መድህን ያሉ የተለያዩ የጤና መዋዕለ ንዋይ ማሰባሰቢያ ስልቶች በመተግበር ላይ ይገኛል። የሚሰበሰበው ሀብትም የመክፈል አቅም ለሌላቸው ዜጎች እና

ከከፍታ ሃገራችን ለሆኑ አገልግሎቶች እንዲሁም ከፍተኛ ተጽዕኖ ለሚፈጥሩ ስትራቴጂክ እርምጃዎች የሚውሉ ናቸው፡፡

69. የጤና ዘርፍ በተፈጥሮና ሰው ሰራሽ አደጋዎች የተነሳ የአገልግሎት ተደራሽነት እና የመቆራረጥ ፈተና ገጥሞታል፡፡ በተለያዩ የክልሉ ቦታዎች የተካሄዱ ግጭቶች ለበርካታ የጤና አገልግሎት መስጫ ተቋማት ውድመት እና የመሠረታዊ የጤና አገልግሎት ተደራሽነትን እንዲታወክ አድርጎታል፡፡ የተለያዩ ወረርሽኝ፣ ድርቅ፣ ጎርፍ እና ሌሎች ድንገተኛ አደጋዎች በጤና ሥርዓቱ ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ ነበራቸው፡፡

2.4. መሠረተ- ልማት

70. መሠረተ - ልማት የኢኮኖሚ ዕድገትን ለማሳለጥ በቁሳዊ አቅምነት፣ ማህበራዊ የልማት ተደራሽነትን ለማረጋገጥ በአገልግሎት ሽፋን ከፍተኛ ሚና ይጫወታል፡፡ በመሠረታ ልማት ዝርጋታ ወቅትም የዜጎች የሥራ ዕድል ፈጠራ፣ የቴክኖሎጂ ሽግግር፣ እና የአጭር ጊዜ የጥቅል ኢኮኖሚ ማረጋገጫን የመሳሰሉ ግቦች ይረጋገጡበታል፡፡
71. የአማራ ብሔራዊ ክልልን ጨምሮ ኢትዮጵያ ለአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት የልማት አፈጻጸም በተሻለ ተሞክሮ የምትጠቀስበት ዘርፍ የመሠረተ-ልማት ዘርፍ ነው፡፡ በተለይም በከተማ እና ገጠር መንገዶች፣ በመጠጥ ውሃ፣ በመሠረታዊ የጤና አገልግሎት ማሳለፊያዎች፣ በትምህርት ቤቶች ግንባታ መልካም አፈጻጸም ታይቷል፡፡ የውሃ ሀብትን ለኤሌክትሪክ ኃይል ልማት፣ በቅርቡም ለመስኖ ልማት ለማነጻ የተደረጉ ጥረቶች አበረታች ናቸው፡፡ እንደ መሠረተ ልማት እና የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ አገልግሎቶች የዘመናዊ ኦቶሜሽን ቴክኖሎጂ ሚና እየተጫወተ የሚገኘው የኢንፎርሜሽን እና ኮምዩኒኬሽን ቴክኖሎጂ ለውጥ በአገር እና በክልል ደረጃ አበረታች ነው፡፡
72. በአማራ ብሔራዊ ክልል ከከተማ መሠረተ ልማት አኳያ የኩባል ስቶን መንገድ 1,229.85 ኪ.ሜ፣ የጠጠር መንገድ 7,142.21 ኪ.ሜ፣ የጥርጊያ መንገድ 9,995.409 ኪ.ሜ እንዲሁም የአስፓልት መንገድ 167.344 ኪ.ሜ በድምሩ 18,535 ኪ.ሜ ማድረስ ተችሏል፡፡ እንዲሁም የጎርፍ መከላከያ ግንባታ 1,990.84 ኪ.ሜ ተሰርቷል፡፡ በሌላ በኩል በከተሞች የመጠጥ ውሃ አቅርቦት መሰረተ ልማት ዝርጋታ 6,731.57 ኪ.ሜ የማድረስ ስራ የተሰራ ሲሆን የመንገድ መብራት አቅርቦት መሰረተ ልማት 4,577.1 ኪ.ሜ እንዲሁም በሁሉም ከተማ አስተዳደሮች የእሳትና ድንገተኛ አደጋ አገልግሎት እና ዘመናዊ የቄራ አገልግሎት ሽፋንን ለማሳደግ ጥረት ተደርጓል፡፡ የገበያ ማዕከላት ግንባታ በቁጥር 132 እንዲሁም የመስሪያና መሸጫ ሽፋን ግንባታ በቁጥር 20,324 የማድረስ ስራ ተሰርቷል፡፡ በተለያዩ ከተሞች ከከተሞች አረንጓዴ ልማት አኳያም የተለያዩ ስራዎች ተሰርተዋል፡፡
73. በትራንስፖርትና ሎጅስቲክስ ዘርፍ የህዝብ ትራንስፖርት መናኸሪያዎችን እስከ 2015 በጀት ዓመት 252 መናኸሪያዎች የተሰሩ ሲሆን የአሽከርካሪ ብቃት ማረጋገጫ የተግባር ፈተና መስጫ የትራፊክ ኮምፕሌክሶችን 5 እንዲሁም የደረቅ ጭነት ወደቦችን 3 የማድረስ ስራ እንዲሁም የአትክትና ፍራፍሬ እና ለሌሎች አገልግሎቶች የሚውል 2 ቀዝቃዛ መጋዘኖች ተገንብተዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪም የመንገድ ትራፊክ አደጋን በ10 ሺህ ተሽከርካሪ በ2015 በጀት ዓመት 32 በመቶ ላይ የሚገኝ ሲሆን በትራፊክ አደጋ ምክንያት የሚደርሰው የሰው ሞት በአማካኝ በየዓመቱ 772 እንደሆነና ከፍተኛ የሆነ የአካል መጉደልና የንብረት መውደም እንደሚደርስ መረጃው ያሳያል፡፡ በሌላ በኩል የብዙሃን ትራንስፖርተ አገልግሎት ህዝብ የማጓጓዣ ድርሻ 1.3%፣ የገቢ እቃዎች ከደረቅ ወደብ ላይ ቆይታን 30 ቀን እንዲሁም ወጪ እቃዎች ከተመረቱበት አካባቢ መጋዘን ተጭነው ወደ ወደብ የሚደርሱበት ጊዜ 30 ቀን እንደሆነ መረጃዎች ያመለክታሉ፡፡
74. የክልሉ የንጹህ መጠጥ ውሃ ሽፋን በገጠር 78.22 በመቶ በከተማ 78.84 በመቶ በአጠቃላይ 78.84 በመቶ ሲሆን የብልሽት ምጣኔ 22.4 በመቶ እንዲሁም የሚባከን ውሃ መጠን 22.05 በመቶ እንደሆነ መረጃው ያሳያል፡፡ የተሻሻሉ ኃይል ቆጣቢ ምድጃዎችን ስርጭት ሽፋን 73.02%፣ የቤተሰብና የተቋማት የባዮ ጋዝ ዳይጀስተር ፕላንቶችን በመገንባት የተጠቃሚነትን ቁጥር 19,000፣ የተቋም ባዮ ጋዝ ዳይጀስተር ፕላንት ግንባታ 5፣ በገጠር መንደሮችና በአካላት ከተሞች የተለያዩ አማራጭ የኢነርጂ ኃይል ሽፋን 10.5 ሜጋ ዋት እንዲሁም የሶላር ስርጭት 532,318 ደርሷል፡፡

75. ከውሃ ልማቱ የሚገኘውን ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ ጥቅም አሁን ከተደረሰበት በበለጠ ተደራሽነቱን ለማረጋገጥና የተጀመረውን ጥረት ውጤታማ ለማድረግ ያጋጠመ ቁልፍ ችግሮች የውስጥ የመፈጸም አቅም ችግር፣ የአማካሪዎች የተቋራጮች እና የቁፋሮ ድርጅቶች አቅም ውስነት፣ በገጠር የውሀ ተቋማት ግንባታ የህብረተሰቡ ተሳትፎ ውስነት እንዲሁም የትርንስፎርሜሽን የሀይል አቅርቦት ችግር ደረጃ በደረጃ በመፍታትና መልካም ልምዶችን በማዳበር የቀጣዩን አምስት ዓመት የእቅድ ዘመን እንዲሳካ ለማድረግ የበለጠ ጥረት ማድረግ ተገቢ ይሆናል። በሌላ በኩል ከኢነርጅ አኳያ የተለያዩ ስራዎች የተሰሩ ቢሆንም በክልሉ ካለው የኢነርጂ ፍላጎት አኳያ በአማራጭ ኢነርጅዎችም ሆነ በአጠቃላይ ኢነርጅ ካለው ከፍተኛ ችግር አንጻር ችግሩን ለመቅረፍ በቀጣይ ከፍተኛ ትኩረት ሰጥቶ መስራት ያስፈልጋል።

76. የክልሉን አጠቃላይ የመንገድ ሽፋን በ2015 በጀት ዓመት 31,392.89 ኪ.ሜ ማድረስ የተቻለ ሲሆን የመንገድ ጥግግትን በ1000 ካሬ ኪ/ሜትር 171.89 ኪ/ሜትር እንዲሁም በ1000 ህዝብ 1.35 ኪ/ሜትር ነው። በቅርብ ከሚገኝ የክረምት ከበጋ መንገድ ለመድረስ ያለው አማካይ ርቀትም 2.95 ኪ/ሜትር እንዲሁም በቅርብ ከሚገኝ የክረምት ከበጋ መንገድ ለመድረስ የሚወስደው አማካይ የእግር ጉዞ በሰዓት 35.43 ደቂቃ ማድረስ ተችሏል። የመደበኛ መንገድ ግንባታን እስከ 2015 በጀት ዓመት 4,921.2 ኪ.ሜ የማድረስ ስራ የተሰራ ሲሆን የነባር መንገዶችን ደረጃ ማሻሻልና መልሶ ግንባታ 143.64 ኪ.ሜ፣ የወረዳ ገጠር መንገድ ግንባታን 13,057 ኪ.ሜ፣ በመንገድ ተደራሽነት ቀበሌን ከቀበሌ፣ ወረዳን ከዋና መንገድ ማገናኘት 2,621 ቀበሌዎች እንዲሁም የመደበኛ እና የወቅታዊ ጥገና 4305.47 ኪ.ሜ የማሳደግ ስራዎች ተሰርተዋል። ከዚህ በተጨማሪም የወረዳ ገጠር መንገድ ጥገናን እስከ 2015 በጀት ዓመት 21,902.05 ኪ/ሜ መጠን የተቻለ ሲሆን የመንገድ ተደራሽ ባልሆኑ አካባቢዎች በመቀናጀት በጀት የእግረኛ ተንጠልጣይ ድልድዮችን ግንባታ 21 መንገባት ተችሏል። በሌላ በኩል ለመንገድ ግንባታና ጥገና ከወረዳ ም/ቤትና ከህብረተሰቡ ተሳትፎ ከ2.2 ቢሊዮን ብር በላይ በማሰባሰብ ጥቅም ላይ እንዲውል ተደርጓል።

77. ለመንገድ ተደራሽነት ዝቅተኛ መሆን የሚጠቀሱ ዋና ዋና ምክንያቶች በሰሜኑ ጦርነት ምክንያት የግንባታ ፕሮጀክቶች መቆም፣ የገጠር መንገድ ኮንስትራክሽን ኤጀንሲ የግንባታ ማሽነሪዎች መዘረፍ፣ የኮንስትራክሽን ግንባታ ግብዓት እጥረትና የዋጋ ንረት እንዲሁም የገጠር መንገድ ኮንስትራክሽን ኤጀንሲ የግንባታ ፕሮጀክቶች በተቀመጠው ጊዜ ውስጥ ለማጠናቀቅ የበጀት እጥረት ናቸው። ስለሆነም በመደበኛ መንገድ የታዩ ጉድለቶችን ለመፍታት የመንገድ እና የድልድይ ፕሮጀክቶችን በተቀመጠላቸው ጊዜ፣ በጀት እና ጥራት እንዲሰሩ ከፍተኛ የሆነ የድጋፍና ክትትል ስራ የሚጠይቅ በመሆኑ በውስን በጀት በርካታ ቁጥር ያለው ፕሮጀክት በረዥም ዓመታት ከመጨረስ ይልቅ ትንሽ ቁጥር ያለው ፕሮጀክት በአጭር ዓመታት እያጠናቀቁ በመሄድ የመንገድ ተደራሽነትን ማረጋገጥ በቀጣይ ዓመታት በትኩረት ሊሰሩ ይገባል።

78. ከመስኖ አኳያ የተገነቡ ፕሮጀክቶች ቁጥር 6,148 እንደሆነና የሚለማው መሬት 260,269 ሄ/ር እንደሆነ መረጃው ያሳያል። ከዚህ በተጨማሪም ግንባታቸው በፌዴራል የተጀመሩና 22,310 ሄ/ር የሚያለሙ 7 ሜጋ ፕሮጀክቶችን በግንባታ ላይ ያሉ ሲሆን የተቋቋሙ የመስኖ ውኃ ተጠቃሚዎች ማህበር ቁጥርም 1,600 እንደደረሰ መረጃው ያመለክታል። በመሆኑም በመስኖ እየለማ ያለውን መሬት በመንግስት፣ በግለሰብ እና በልማት ድርጅቶች መረጃ ለይቶ በመያዝ፣ የተጠናቀቁና የተቋረጡ ከፍተኛ የመስኖ ልማት ፕሮጀክቶች ወደ ልማት እንዲገቡ በማድረግ፣ ለተለያዩ ብልሽቶች አፋጣኝ ምላሽ በመስጠት፣ አስፈላጊ ቴክኖሎጂዎችን በሚፈለገው መጠን ለህብረተሰቡ በማቅረብ፣ የመስኖ ውኃ ተጠቃሚ ማህበራትን በማቋቋምና በማጠናከር እንዲሁም የህብረተሰቡን የመስኖ ተጠቃሚነት በማሻሻልና ህብረተሰቡን ከዝናብ ጥገኝነት በማላቀቅ ምርትና ምርታማነትን ለማሳደግ ትኩረት ሰጥቶ መስራት ይገባል።

79. ከኢኮኖሚክስና ቴክኖሎጂ ልማት ረገድ ባለፉት ሶስት ዓመታት ውስጥ በኢንተርፕራይዞች/ካፓኒዎች 23 ቴክኖሎጂዎች የለሙ ሲሆን ለተለያዩ ተቋማት በተሸጋገሩ ቴክኖሎጂዎች ላይ ለ87 ኢንተርፕራይዞች ግንዛቤ ተፈጥሯል። ከዚህ በተጨማሪም በምርምር የተለዩ 9 ቴክኖሎጂዎችን ማሸጋገር የተቻለ ሲሆን በተሸጋገሩ ቴክኖሎጂዎችም 359 የህብረተሰብ ክፍሎች ተጠቃሚ እንዲሆኑ ተደርጓል። ይሁን እንጂ የመንግስትም ሆነ የግለ ክፍለ ኢኮኖሚ ባለማደጉ ለዘመናዊ ሳይንስና ቴክኖሎጂ እንዲሁም ለፈጠራ ሥራዎች የተሰጠው ትኩረት ዝቅተኛ ነው። የተለዩ ቴክኖሎጂዎችን ለይቶ እንዲሸጋገር በማድረግ በኩልም ያለው አፈጻጸም እንደ ክልል ዝቅተኛ ነው። በመሆኑም በክልሉ ፈጣንና ዘላቂነት ያለው ኢኮኖሚ ለመገንባት ለእውቀት፣ ለሳይንስ እና

ቴክኖሎጂ ትኩረት በመስጠት፣ የግሉ ዘርፍ ከመንግስት ጋር በመተባበር የሚሰራበት ሁኔታን ማመቻቸት፣ የምርምር ተቋማት በቴክኖሎጂ ማላመድና ፈጠራ ላይ አተኩሮ መስራት እንዲሁም የኢኮኖሚ መዋቅራዊ ሽግግር ለማምጣት በተመረጡ የምርምር ሥራዎች፣ የቴክኖሎጂ መረጣ መቅዳት፣ ማላመድና ስርጸት ላይ በቀጣይ ትኩረት ሰጥቶ መስራት ተገቢ ይሆናል።

ምዕራፍ ሦስት

የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ርዕይ፣ የትኩረት አቅጣጫዎች እና ጥቅል ግቦች

3.1. የረጅም ዘመን ዕቅድ ፋይዳ

1. የአለፉት ዓመታት የልማት አፈጻጸም ግምገማ ውጤቶች እንደሚያመለክቱት በክልሉ ለሚሰተዋሉት የገንዘብ ድህነት፣ ሥራ አጥነት እና የኑሮ ውድነት ችግሮች የተሰበሰበ ሲከፋም አዝጋሚ የኢኮኖሚ ዕድገት እና አዝጋሚ መዋቅራዊ ለውጥ በቅርብ ምክንያትነት ይጠቀሳሉ። ከአዝጋሚ የኢኮኖሚ ዕድገት እና አዝጋሚ መዋቅራዊ ለውጥ ጀርባ በዓለም አቀፍ መስፈርቶች ዝቅተኛ ምርታማነት እና የቅልጥፍና ዳተኝነት ተጠቃሽ ናቸው። እነዚህ የዕድገት ማረጋገጫ ኢኮኖሚያዊ ምክንያቶች በየዘመኑ ታቅደው ወደ ተግባረ በተሸጋገሩ የልማት ዕቅዶች የተወሰኑ ቢሆንም በአፈጻጸም ደረጃ አሻጋሪ ዕድገት በዘላቂነት ማስመዝገብ አልተቻለም። የክልሉ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ችግሮች መዋቅራዊ ናቸው ሲባልም ከኢኮኖሚያዊ ምክንያቶች ባለፈ በአፈጻጸም ወቅት የሚያጋጥሙ የሥርዓታት ችግሮች እንደሆኑ ይታመናል። መፍትሄው እነዚህን ከማህበረሰብ አመለካከት እስከ ፖለቲካዊ አመራር የሚዘልቁ የዕድገት መሠረታዊያንን ግምት ውስጥ ባስገባ መልኩ የአንድ ትውልድ (የረጅም ዘመን) መዳረሻን በርዕይ አመለካከት፣ ስትራቴጂ ነድፎ፣ በአዲስ እይታ በሳይንሳዊ መንገድ ሁሉን አቀፍ የልማት ዕቅድ በመንደፍ አሻጋሪ ዓላማዎችን፣ ግቦችን፣ እና፣ የአፈጻጸም ስልቶችን መንደፍ ነው።
2. በዕቅዱ ላይ የተለየ ባሕርይ ከመንቀሰ አንጻር ያለፉት የልማት ዕቅዶች ሲቃኙ በተለይ በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ እንዲሁም በአሥር ዓመት የልማት ዕቅድ ዘመን መዋቅራዊ ሽግግር፣ እና ጥራት ያለው አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ሊያረጋግጡ የሚችሉ የትኩረት አቅጣጫዎች፣ የትኩረት መስኮች፣ ዓላማዎች፣ ግቦች እና ከሞላ ጎደል የማስፈጸሚያ ስልቶች ተመላክተዋል። በዚህ ዕቅድ ከቀዳሚዎቹ ዕቅዶች የሚወሰዱ ጠንካራ ልምዶች ያሉ ሲሆን ለተሻለ አፈጻጸም ከቀዳሚዎቹ ዕቅዶች የተለዩ ባሕርያት ተካትተዋል። አንዱ የዕቅዱ ልዩ ባሕርይም የክልሉን የልማት መዳረሻ በአንድ ትውልድ ዘመን (25 ዓመት) በማመልከት የቀጣዮቹንን የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች መነሻ መዳረሻውን ኢላማ ያደረገ ምክንያታዊ እና ሳይንሳዊ ዕቅድ ማድረግ ነው። የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍጥነት-ካርታ
 1. በቴክኒካዊ ደረጃ በየትኛውም መንገድ ከተገኘ ጊዜያዊ የኢኮኖሚ ዕድገት መስል ክስተት ባለፈ የቴክኖሎጂ - መር የኢኮኖሚ ዕድገት እና የመዋቅራዊ ሽግግር መዳረሻዎችን ያሳያል፤
 2. በረጅም ዘመን ክልል እና አገር ሊገነቡት የሚገባው ከገቢ በላይ የኢኮኖሚ አቅም በመሆኑ የሚታነጹ የቁሳዊ ካፒታል፣ የሰብዓዊ ካፒታል፣ የቴክኖሎጂ፣ እና የማህበራዊ ካፒታል አቅሞች ዓይነት፣ መጠን እና ጥራት በዕቅድ ለማመልከት ዕድል ይሰጣል፤
 3. ከፍ ባለ ደረጃም ማህበረሰብ ወይም አገር ሲሰለጥን እና ሲበለጽግ ምን እንደሚመስል ለማየት እና ለማጤን ያስችላል፤ በተለይም ማህበረሰብ ሲሰለጥን የልማት ግብዓትና ግብ ሰው እንደሚሆን፣ ከመሬት እና ቁስ በላይ እውቀትና ሰው እንደሚከበር፣ መንግሥት እንዲፈታቸው አደባባይ የሚወጡ ብዙ ግን የሚጣረሱ ፍላጎቶች ወደ ቤት እንደሚሰተሩ፣ የጉልበትና የመሣሪያ የበላይነት በሃሳብ የበላይነት እንዲሁም፣ ግጭት በውይይት፣ ሥርዓት አልበኝነት በሥርዓት አንደሚተካ፣ መንግሥት እና ሕዝብ ዲሞክራሲ መብትን መስጠት ብቻ ሳይሆን ግዴታንም ማስከበር መሆኑን እንደሚገነዘብ፣ እና ጠንካራ ተቋማት ኃይል መሪዎችን እንደሚተኩ ለማስተዋል ያስችላል፤
 4. ልምድ ከመቀመር አኳያም ከከፋ ድህነት ወደ ብልጽግና የተመነጠቁ የቅርብ ዘመን አገራት የረገጧቸውን እና የጨበጧቸውን መወጣጫዎች፣ የከፈሏቸውን መስዋዕትነቶች፣ እና የወሰደባቸውን ጊዜ ለማየት ያስችላል፤
 5. በዚህም መዳረሻን በቅጡ ማወቅ የመልማት ተስፋን ጨምሮ መነሻን በአግባቡ ለመቀመር እና ለማነጣጠር፣ በጊዜያዊ ተግዳሮቶች መለቀቅ የሌለባቸውን ፍጥነቶች ለመለየት ያስችላል፤ መነሻዎች እና መንገዶች ሁሉ ወደታለመ ግብ ያለማድረጋቸው ዕውነታ መዳረሻን አውቆ ማቀድ የስኬት ማረጋገጫ አንዱ እና ዋና ጉዳይ ስለሚያደርገው መነሻን በአግባቡ ለማቀድ ዕድል ይሰጣል።

3.2. ርዕይ 2042፤ ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪ አቅም፤ ሁለንተናዊ ብልጽግና

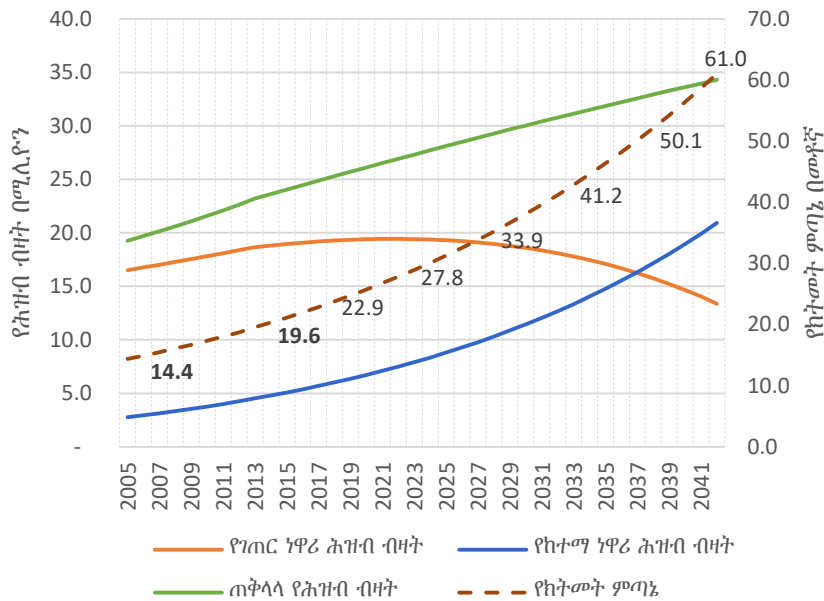
3. የአማራ ብሔራዊ ክልል የሃያ አምስት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ መዳረሻ ርዕይ ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪ አቅም እና ሁለንተናዊ ብልጽግና ነው። በሃያ አምስት ዓመት የልማት ዘመን ውስጥ በየደረጃው የሚደረስባቸው ሦስት ንዑስ ርዕዮች
 1. በ2022 የአማራ ብሔራዊ ክልል በወሳኝ ዘርፎች ንቅናቄ ለኢኮኖሚ ልማት መመንጠቅ አስተማማኝ መሠረት የጣለ እና የመካከለኛ ገቢ ኢኮኖሚ ባለቤት ሆኖ ማየት፤
 2. በ2027 የአማራ ብሔራዊ ክልል በመሠረታዊ ኢንዱስትሪ ምርቶች የራሱን ፍላጎት የሸፈነ እና የተሳካ የመዋቅራዊ ሽግግር በማድረግ በትክክለኛ የብልጽግና ፍኖት ላይ ሆኖ ማየት፤ እንዲሁም
 3. በ2042 የአማራ ብሔራዊ ክልል በዓለም በቴክኖሎጂ ተወዳዳሪ የሆነ የዘመናዊ ኢኮኖሚ አቅም ባለቤት እና የበለጸገ ማሕበረሰብ ሆኖ ማየት ነው።
4. የሃያ አምስት ዓመት አመለካከት የዕድገት ፍኖተ-ካርታ በአምስት የአምስት ዓመት የልማት ዕቅዶች የሚተገበር ሆኖ ሦስት የወሳኝ ርምጃ ርከኖች ይኖሩታል። እነዚህም
 1. የኢኮኖሚ መረጋጋትና ማገገም ፕሮግራም (Economic Stabilization and Recovery Program)፤
 2. የመመንጠቅ ደረጃ (Stage of Economic Rebound)፤ እና
 3. የመበልጸግ ደረጃ (Stage of Economic Prosperity) ርከኖች ናቸው።
5. የ2017 የዝግጅት ዓመትን ጨምሮ እስከ 2019 ባሉት ሦስት ዓመታት ኢኮኖሚውን የማረጋጋት እና የማገገም ርብርብ የሚደረግ ሲሆን ከአምስት ዓመት የልማት ዕቅድ ዘመን በመጨረሻዎቹ ሦስት ዓመታት ለዘመናዊ ግብርና እና አምራች ኢንዱስትሪ መሠረት መጣል እና መደላድል መፍጠር ይጀመራል። ከ2023 ጀምሮ በሚኖሩት አምስት የዕቅድ ዓመታት በመሠረታዊ የኢንዱስትሪ ምርቶች ራስን የመቻልን ርዕይ ለማሳካት የሚደረገው ጥረት ተጠናክሮ ይቀጥላል፤ የግብርና ዘርፍ በምግብ ራስን ከማስቻል አልፎ ለአምራች ኢንዱስትሪ ልማት መፋጠን ወሳኝ ሚና ይጫወታል። ከ2033 ጀምሮ ቀጣዮቹ አምስት ዓመታት ጊዜ የተሳካ የኢኮኖሚ መመንጠቅ (economic take-off) የሚረጋገጥበት እና በአንድ ትውልድ በዓለም ተወዳዳሪ ኢኮኖሚ የመገንባት እና የሁለንተናዊ ብልጽግና ርዕይን የማሳካት ጥረት ዳር የሚደርስበት ጊዜ ይሆናል።

3.3. ስትራቴጂካዊ ጉዳዮች እና የረጅም ጊዜ የትኩረት አቅጣጫዎች

6. የቀጣዮቹን አምስት የዕቅድ ትግበራ ዓመታት ጨምሮ በአንድ ትውልድ ዘመን ትኩረት ተሰጥቶ የሚሠራባቸው አራት ስትራቴጂካዊ ጉዳዮች የሚከተሉት ናቸው።
 1. የክልሉን ሠላምና ደህንነት እንዲሁም የህግ የበላይነት ማረጋገጥ፤ የክልሉን ሠላምና ደህንነት እንዲሁም የህግ የበላይነት ለማረጋገጥ ችግርን በውይይት የመፍታት ልምድን ማሳደግ፤ የክልሉን የመደራረድ አቅም ማጎልበት፤ የሽግግር ፍትህን መተግበርና ክልሉ ሚናውን በሚጠበቅበት ደረጃ እንዲወጣ ማድረግ፤ አገራዊ ምክክርን ማጠናከር፤ የፍትህና የፀጥታ ተቋማት ተግባርና ኃላፊነታቸውን በሚገባ እንዲወጡ ማስቻል፤ የክልሉ ነዋሪዎች በክልሉ መንግሥት ላይ ያለቸው አመኔታ እንዲጨምር ማድረግ እንዲሁም ምክር ቤቶች የህዝብ ውክልናቸውን በተገቢው መንገድ እንዲወጡ ማድረግ በዕቅድ ዘመኑ የሚጠበቅ ይሆናል።
 2. ክልላዊ ወጎችን፣ ዕሴቶችን እና ባህሎችን በማዳበር በሥነ-ምግባር የታነፀ ትውልድ ማፍራት፤ ክልላዊ ወጎችን ዕሴቶችን እና ባህሎችን በማዳበር በሥነ-ምግባር የታነፀ ትውልድ ለማፍራት ከሥርዓታት አንፃር የመንግሥት፣ የማሕበረሰብ፣ የትምህርት ተቋማት፣ የዕምነት ተቋማት፣ የልሂቃን (የፖለቲካና የኢኮኖሚ) እና የሚዲያ ተቋማት ሥርዓታትን በማጠናከር፤ በተጨማሪም በታሪክ፣ በባህል፣ በፖለቲካ ኢኮኖሚ የክልሉን እሴቶች ግምት ውስጥ ያስገባ እንዲሆን አድርጎ በስፋት ይሠራል።
 3. ሣይንሳዊ ዕውቀትን የርትዕ ማሕበረሰብ እሴት እና የኢኮኖሚ ዕድገት መሠረት ማድረግ፤ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት እና ለዘመኑ የሚመጥን ዲጂታል ዝግጁነትን በማሳደግ ሀብት ፈጠራን መሠረት ያደረገ ዕውቀት መር ኢኮኖሚ ለመገንባት ትኩረት ተሰጥቶ ይሠራል።

4. **ምርታማነትና ቅልጥፍን በማሳደግ ጥራት ያለው ኢኮኖሚ መገንባት፤** ከድህነት መውጫው መንገድ ማምረት ነው። ቁጥሩ በሚጨምር ሕዝብ፣ በሚያድግ፣ በሚሰፋ እና በሚራቀቅ ፍላጎት ፊት ከድህነት ለመውጣት እና ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪ ኢኮኖሚ ለመገንባት መሠረታዊ ጉዳይ ምርታማነትን እና ቅልጥፍን ማሳደግ ነው። በዋናነት በአምራች ኢንዱስትሪ፣ በዘመናዊ ግብርና እና በሁለገብ ቴክኖሎጂ ላይ በሚደረጉ ጥረቶች የሚረጋገጥ የምርታማነት ዕድገት እና ቅልጥፍ ለዕውቀት መር ኢኮኖሚ መሠረት ይሆናል።
7. ከኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ችግሮች፣ እንዲሁም ከመሠረታዊ ምክንያቶች በመነሳት የክልሉ የቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመታት የትኩረት አቅጣጫዎች
 1. በሜካናይዜሽን (ማሽን)፣ በኃይል፣ በግብዓት፣ እና አቶሜሽን (ዲጂታላይዜሽን) ትስስር የቴክኖሎጂ ተስተካካይነትን መሠረት ያደረገ ዘመናዊ ኢኮኖሚ መገንባት፣
 2. ዘላቂ እና ዘመናዊ ክትመት ማረጋገጥ፣
 3. የገጠር ማህበራዊ ሽግግር ማረጋገጥ፣
 4. ሰላም፣ ፍትህ፣ እና የሕግ የበላይነት የሰፈነበት ሥርዓት ማረጋገጥ፣ እና
 5. ሣይንሳዊ ዕውቀትን ከመልካም አገራዊ እሴቶች ጋር አጣጥሞ የሚዘልቅ ርትዕ ማህበረሰብ መገንባት ናቸው።
8. **የክልሉ የግብርና ዘርፍ ገዢ ስትራቴጂ በዘመናዊ ግብርናን (የግብርና ትራንስፎርሜሽን) እና የገጠር ትራንስፎርሜሽን በመተግበር ድህነትን በሁለት አቅጣጫ መቅደም፣** እና የአምራች ኢንዱስትሪው በመካከለኛ ጊዜ የኢኮኖሚውን ፍጥነት እንዲመራ በሚያስችል ሁኔታ የረጅም ጊዜ የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት እና ተወዳዳሪነትን መሠረት ላደረገ የመዋቅራዊ ለውጥ መሠረት መጣል ነው።
9. የግብርና ትራንስፎርሜሽን የረጅም ጊዜ ዋና ዓላማ ለዘመናዊ ግብርና ኢንዱስትሪ በግብዓት፣ በምርት፣ እና በስርጭት የሚገለጽ ዘላቂ ቴክኖሎጂ ማሽጋገር ነው። ዋና ስትራቴጂው ቴክኖሎጂ መር፣ ኢኖቬሽን ተኮር፣ እና ዓለም አቀፍ ገበያ ሰበር ይሆናል። በውጤቱም ምርታማነት፣ ቅልጥፍና፣ ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪነት፣ እና አትኩሮት - ሙያ (specialization) ይረጋገጣሉ።
10. **የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የኢኮኖሚ ተስተካካይነት (economic catch up) በቴክኖሎጂ ተስተካካይነት (technological catch up) እና ተወዳዳሪነት የሚረጋገጥበት መሪ ዘርፍ ነው።** በሚቀጥሉት ሃያ አምሥት ዓመታት በመሠረታዊ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች ራስን በመቻል ግብ ተጀምሮ በከፍተኛ ኢንዱስትሪ ዘርፍ በዓለም ተወዳዳሪ አቅም የመገነባት ትልም ይሳካ ዘንድ ርብርብ ይደረጋል። በተለይም በረጅም ዘመን የክልሉ አምራች ኢንዱስትሪ በሜካናይዜሽን (ማሽን ቴክኖሎጂ)፣ በኃይል ቴክኖሎጂ፣ በግብዓት ቴክኖሎጂ፣ እና በአቶሜሽን (ዲጂታል) ቴክኖሎጂ ትስስር እመርታ መፍጠር ይጠበቅበታል። በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የቴክኖሎጂ ሽግግር ቅድመ ዝግጅት በማድረግ ለከፍተኛ ኢንዱስትሪ ልማት መሠረት ይጣላል።
11. **ክትመት የዛሬ እና የወደፊት አይቀሬ ክስተት ነው።** የከተማ ልማት ዋና ዓላማ ከተሞች የወደፊት የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ አውዶች እንደመሆናቸው መጠን ለኑሮ እና ለሥራ ምቹ የሆኑ ከተሞችን ቀድሞ በተመለከተ መሪ ፕላን በመግራት መፍጠር ነው። የተሳካ ዘመናዊ ክትመት የመዋቅራዊ ሽግግር ማሳረጊያ እና የስልጣኔ መገለጫ ስለሆነ ትጉሃን የሚሹት እንጂ የሚሸኹት አይደለም። ለለውጥ ለቆረጠ ማህበረሰብ የዓለም ቴክኖሎጂ ከሚፈቀወደው በታች ዝቅተኛ የግብርና ምርታማነት ለዕድገት ዕድል እነደሆነ ሁሉ፣ በኃይል እጥረት በግማሽ አቅም የሚሠራ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የኃይል እጥረት ችግር ሲፈታ የአዲስ ምርታማነት ዕድገት ምንጭ እንደሚሆን ሁሉ፣ በችግርነት የምንፈርጀው ሥራ አጥነት ወደ የተሟሟቀ የልማት ሥራ ሲገባ የልማት አቅም እንደሚሆን ሁሉ፣ ዝቅተኛ የክትመት ምጣኔም ለዘመኑ የሚመጥን ስልጡን ከተማ ለመገንባት በመቶ ዓመት የተከማቸ የከተማ አውታረ-አቅምን ማፍረስ ሳይስፈልግ ዘላቂ ክትመትን የማረጋገጥ አንጻራዊ ዕድልን ይሰጣል። በውስን የአመለካከት አድማስ የገዘፈ ችግር የሚመስለን የክትመት ግስጋሴ በሌላው ዓለም ከአማራ ሕዝብ ቁጥር ጋር የሚስተካከል ሕዝብ በአንድ ፍጹም ስልጡን ከተማ የሚኖር መሆኑን ለሚያስተውል ትልቁ ችግር የክትመት ግስጋሴው ሳይሆን አቅዶ እና ጠንክሮ አለመሥራት መሆኑን መገንዘብ ይቻላል።

12. ስዕል 3-1፤ የከተሞች ምጣኔ ትንበያ

13. አብዛኛው ማህበረሰብ በሚኖርበት አውድ የገጠር ልማት የማይታለፍ ርክን ነው። በአንድ ትውልድ በሚለካ የመዋቅራዊ ሽግግር ሂደት ውስጥ አብዛኛው የገጠር ማህበረሰብ ከተማ የሚሆንበት እና ጥቂት መከሊቱ ያላቸው ዘመናዊ የግብርና ዘርፍ ተዋንያን አገራዊ የግብርና ምርት ፍላጎትን አትረፍርፈው የሚያሟሉበት አውድ እንደሚፈጠር ግብ የተጣለ ሲሆን፤ በዚህ የረጅም ጊዜ ሽግግር ወቅት በገጠር የሚኖረው ማህበረሰብ ልዩ ትኩረትን እንደሚሻ ግንዛቤ ተወስዷል። በዚህም መሠረት፤ የገጠር የኑሮ መሠረትን እና ዘይቤን ከግብርና እና ከግብርና የሀብት መሠረት ጋር ብቻ ከሚያቆራኝው አስተሳሰብ በመላቀቅ በብዝሃ ዘርፍ ተሳትፎ በተቀናጀ የገጠር ልማት የገጠር ማህበረሰባዊ ሽግግር (rural transformation) ተግባራዊ ይደረጋል። የዚህ የገጠር ማህበረሰባዊ ሽግግር ዋና ዓላማ የተሻሻለ እና ጥራት ያለው ኑሮ በገጠር ማረጋገጥ፤ ዘመናዊ መሠረተ ልማትን በተማከለ ሁኔታ እና በጥራት ማዳረስ፤ የቤተሰብ ገቢ ምንጭን ማስፋት እና ማሳደግ፤ የገጠር አካባቢን መልሶ ማልማት፤ እና ለገጠር - ከተማ ሽግግር ምቹ መሠረት መጣል ነው። በውጤቱም በስልጡን መንደር በራሱ የሚተማመን እና የሚደጋገፍ ስልጡን ሰው፤ ስልጡን ኢኮኖሚ፤ ስልጡን አኗኗር፤ ስልጡን እንቅስቃሴ፤ ስልጡን አካባቢ፤ እና ስልጡን አመራር የመፍጠር ግብ ይረጋገጣል።
14. የረጅም ዘመን ዕቅድ ዋና ግብ ከገቢ በላይ የገቢ ማስገኛ አቅሞች ናቸው። በዚህ ረገድ በማምረቻ መሣሪያዎች እና መሠረተ ልማት የሚገለጹ የቁሳዊ ካፒታል መጠን እና ጥራት፤ በትምሕርት፤ በጤና እና በርትዕነት የሚገለጹ የሰብዓዊ ካፒታል አቅሞች፤ የግለሰቦች ግንኙነት፤ ማህበራዊ መደጋገፍ፤ ሲቪክ ተሳትፎ፤ መተማመን እና መተባበር የሚገለጹ የማህበራዊ ካፒታል፤ እና ቴክኖሎጂ ትኩረት ተሰጥቶ የሚሠራባቸው አቅሞች ናቸው። በተለይም ኢኮኖሚ ተስተካካይነት ዋና ማረጋገጫ የሆነው ቴክኖሎጂ በሜካናይዜሽን፤ በኃይል፤ በግብዓት፤ እና በኦቶሜሽን ላይ አበክሮ የሚሠራ ሲሆን መሪ ዘርፎች እና መሪ አቅሞች፤ የተቀናጁ እና የተሳሰሩ አቅሞች፤ በአቋራጭ ከዓለም ቴክኖሎጂ ጫፍ የመድረስ ስልት፤ እና ሕዝባዊ መሠረት ያለው ቴክኖሎጂ ማስፈን የሃያ አምሥት ዓመት የዘርፉ የትኩረት አቅጣጫዎች ናቸው።
15. ጤና እንደ መጨረሻ የልማት ግብ እና በሰብዓዊ ካፒታል አምድነት እንደ ልማት አቅም ትኩረት ይሰጠዋል። ከዚህ አንጻር መከላከል፤ መጠበቅ፤ እና ማሻሻልን እንደ ዋና የጤና አምዶች በመውሰድ ከክልሉ ነባራዊ ሁኔታ ጋር በማጣጣም የሚሠራ ይሆናል። በተለይም የማህበረሰብ የጤና ግንዛቤ ዝቅተኛ በሆነበት በክልሉ ነባራዊ ሁኔታ የትምሕርት እና ሥልጠና እንዲሁም በጤና አጠባበቅ ልዩ የትምሕርት ፕሮግራሞች ጭምር የታዘዘ የመከላከል ፖሊሲ ዛሬም ፋይዳው የላቀ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ተላላፊ ያልሆኑ በሽታዎች እየጨመሩ በመጡበት ሁኔታ የጤና አጠባበቅ እና የማዘመን ወይም ማሻሻል ሥርዓቶች ትኩረት የሚሰጣቸው ይሆናል። በዚህ ረገድ መረጃ፤ ቅኝት እና ምርምር፤ የጤና አገልግሎት አስተዳደር፤ የሰው ኃይል፤ እንዲሁም የጤና ፋይናንስ ትኩረት የሚሰጣቸው የጤና ሥርዓቶች ናቸው።

16. በምርታማነት እና ቅልጥፍና የሚረጋገጥ የኢኮኖሚ ልማት ግብ ማሕበራዊ ፍትህን ማረጋገጥ ነው። በማሕበራዊ ልማት ረገድ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍጥረት ካርታ ስትራቴጂካዊ አቅጣጫ በዋናነት ማሕበራዊ ፍላጎቶችን በራስ ኢኮኖሚያዊ አቅም የማሟላት ዓላማን ማሳካት ነው። የተለያዩ በጾታ፣ እና በዕድሜ በመሳሰሉ ምድቦች የሚገለጹ የማሕበረሰብ ክፍሎች ከተሳትፎ የላቀ በኑሯቸው የመወሰን አቅም (empowerment) እንዲኖራቸው ይደረጋል። በተደራሽነት፣ በፍትሃዊነት፣ በብዝሃነት፣ በአሳታፊነት፣ እና በሰብዓዊ መብት የሚገለጹ የማሕበራዊ ፍትህ ግቦች ትኩረት ይሰጣቸዋል። ከዚህም በላይ በገበያ ጉድለቶች፣ በደራሽ ደፋቂ ኩነቶች፣ እንዲሁም በዕድሜ፣ በጾታ፣ እና በመሳሰሉት ማሕበራዊ መገለጫዎች የሚንጸባረቁ ክፍተቶችን በማሕበራዊ ጥበቃ ወይም ከለላ (social protection) ማዕቀፍ ተደራሽ ለማድረግ ታቅዷል። የማሕበራዊ ጥበቃ ማሕበራዊ አገልግሎቶችን ተደራሽ በማድረግ፣ ማሕበራዊ ድጋፍን ለሚገባቸው በማቅረብ፣ ማሕበራዊ ዋስትናን ለተጋላጭ ዜጎች በማስፈን፣ እንዲሁም ሰብዓዊ መብት እና አካታችነትን የሚመለከቱ ጉዳዮችን ተደራሽ ለማድረግ ማበረታቻን ዕውን በማድረግ ማዕቀፎች ተተግባሪ ይሆናል።
17. ትምሕርት የማሕበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ግቦች ማረጋገጫ ዋና መሣሪያ ነው። የኢኮኖሚ ልማት፣ ማሕበራዊ ልማት፣ እንዲሁም አጠቃላይ ማሕበረሰባዊ ንቃት በሳይንሳዊ ዕውቀት ላይ ይመሠረታል። ከዚህ አንጻር ሳይንሳዊ ዕውቀትን ለችግሮቹ መፍቻ መሣሪያ ማድረግ የሚችል ማሕበረሰብ በመፍጠር ረገድ ትምሕርት የማይተካ ሚና አለው። ለዚህም ተደራሽነትን ከጥራት ጋር ያገናዘብ እና ግብ ተኮር የሆነ ቀልጣፋ የትምሕርት ሥርዓት በማስፈን ትርጉም ያለው እና አሻጋሪ ዕውቀት ለመገንባት ያላለለ ጥረት ይደረጋል።
18. ዘመናዊ የፍትሕ ሥርዓት በምርታማነት እና ቅልጥፍና ላይ የተመሠረተ ዘላቂ ልማት ማሳለፍ፣ የማሕበራዊ ፍትሕ ማረጋገጫ እና የመልካም እሴቶች ባለቤት የሆነ ርትዕ ማሕበረሰብ ለመገንባት የመግሪያ ሥርዓት ነው። ቅልጥፍና እና ምርታማነት የሚረጋገጠው ያለ ውድድር ኪራይ ከሚሰበሰቡ እና ሲከፋገሙ ባልተገባ መንገድ በአቋራጭ ከሚበለጽጉ ተዋጊያን ሳይሆን በላባቸው እና ዕውቀታቸው ከሚታትሩ ዜጎች ነው። ያልተገባ አቋራጭ ብልጽግና ገዢ ስትራቴጂ ከሆነ አገራዊ ልማት ከመሳካቱ በፊት የጋራ ውድቀት ይከተላል። የተሳካ የፍትሕ ሥርዓት አንዱ ሚናም በውድድር እና በራስ ጥረት ለልማት የሚተጉ ዜጎችን ከኪራይ ሰብሳቢ ስጋቶች መታደግ ነው። ሰላም እና ጸጥታ፣ በሰፊው አውድም ማሕበራዊ ፍትህ የላቀ ፍትህን ተደራሽነትን፣ የሕግ የበላይነትን እና የዳኝነት ነጻነትን ከተጠያቂነት ጋር በማስፈን በሚገነባ ዘመናዊ የሕግ ሥርዓት ይረጋገጣሉ።

3.4. የኢኮኖሚ ዕድገት ግብ

19. የክልሉን የመልማት አቅም፣ በየደረጃው ሊቀነስ የታሰበውን የድህነት መጠን፣ የአገራትን ተሞክሮ፣ እና ቴክኒካዊ አግባብነት ግምት ውስጥ በማስገባት የአማራ ብሔራዊ ክልል ኢኮኖሚ በክልል አቀፍ ምርት ሲለካ ከ2018 እስከ 2042 ባሉት ሃያ አምሥት ዓመታት በአማካይ በ10.2 በመቶ እንዲያድግ ግብ ተጥሏል። የፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት (የ10.2 በመቶ አማካይ ክልላዊ ምርት ዕድገት ወይም የ8.8 በመቶ የነፍስ ወከፍ ክልላዊ ምርት ዕድገት) ድህነትን በአንድ ትውልድ ትርጉም የለሽ ለማድረግ ያስችላል። በመጀመሪያዎቹ አምሥት ዓመታት ለዘመናዊ ግብርና በሚሰጠው ትኩረት እና በገጠር ልማት ንቅናቄ የገጠር ድህነት ትርጉም ባለው ደረጃ እንዲቀንስ ታቅዷል። እነዚህ ጥረቶች ከከተማ ልማት ንቅናቄዎች ጋር ተዳምረው በ10.6 በመቶ የኢኮኖሚ ዕድገት ከድህነት ወለል በታች የሚኖርን ሕዝብ ምጣኔ ወደ 15 በመቶ ዝቅ ለማድረግ ታቅዷል። የመጀመሪያዎቹ ሦስት ተከታታይ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔ የተሰሉትም የድህነት ምጣኔን በመጀመሪያው የአምሥት ዓመት የዕቅድ ዘመን መጨረሻ ወደ 15 በመቶ፣ በሁለተኛው የዕቅድ ዘመን መጨረሻ ወደ 10 በመቶ፣ በሦስተኛው የዕቅድ ዘመን መጨረሻ ደግሞ ወደ 5 በመቶ ለማውረድ በሚያስችል መልኩ ነው።

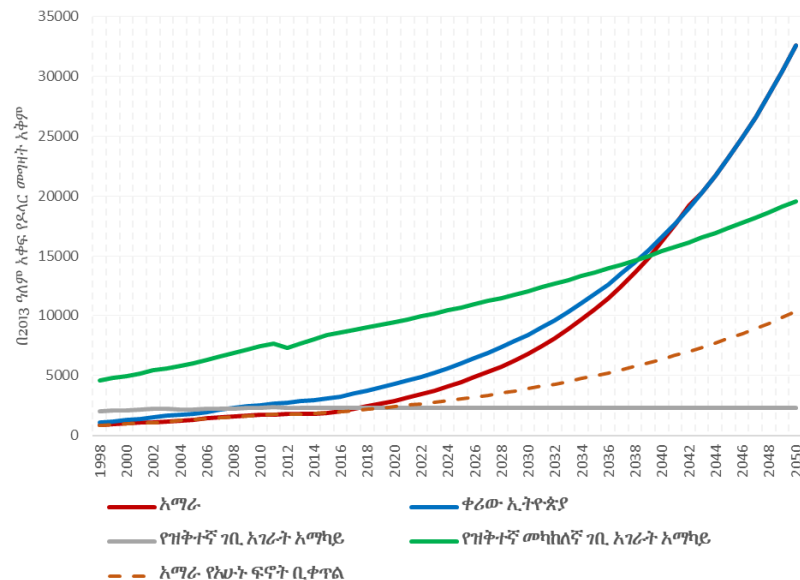
20. ሠንጠረዥ 3-1፤ የሃያ አምሥት ዓመት የኢኮኖሚ ዕድገት ግቦች

	አፈጻጸም	አማካይ የዕድገት ምጣኔ ዕቅድ					
	2013-16	2018-22	2023-27	2028-32	2033-37	2038-42	2018- 42
ክልላዊ ጥቅል ምርት	5.1	10.6	10.4	10.9	10.4	8.5	10.2
ግብርና	3.4	8.8	6.4	5.6	3.6	2.6	5.4
ኢንዱስትሪ	6.9	16.2	14.7	13.4	12.3	9.5	13.2
አምራች ኢንዱስትሪ	16.1	17.5	15.7	14.0	13.6	11.0	14.4
አገልግሎት	7.5	10.1	12.7	14.1	13.2	10.3	12.1
ተያያዥ ግቦች							
የነፍስ ወከፍ ምርት ዕድገት ምጣኔ (%)	3.6	9.1	9.0	9.5	9.1	7.4	8.8
የክልሉ የድህነት ምጣኔ (%)*		15.0	10.0	5.0	1.0	1.0	
የሕዝብ ቁጥር ዕድገት ምጣኔ (%)	1.5	1.5	1.4	1.4	1.3	1.1	1.4

*የድህነት ምጣኔ ግቦች የየአምሥት ዓመታት ዕድገት መጨረሻ ዓመት ላይ የሚደረስባቸው ናቸው።

21. ይህ ፈጣን ዕድገት በአንድ ትውልድ ጊዜ ማለትም በ25 ዓመታት ክልላዊ ምርትን በ14 እጥፍ፣ የነፍስ ወከፍ ገቢን ደግሞ በአሥር እጥፍ የማሳደግ አቅም ያለው ሲሆን፣ በዚህ መሠረት የአማራ ብሔራዊ ክልል የነፍስ ወከፍ ገቢ በ2013 ቋሚ የመግዛት አቅም ሲሰላ በ2042 ወደ 20,270 ዓለም አቀፍ ዶላር ይደርሳል። በዚህ ወቅት የአማራ ብሔራዊ ክልል እንዲሁም ኢትዮጵያ እንደ አገር ለከፍተኛ መካከለኛ ገቢ አገራት አማካይ ገቢ የቀረበ የነፍስ ወከፍ ገቢ ይኖራቸዋል። የክልሉ የኢኮኖሚ ዕድገት በታቀደለት ፍጥነት ማድግ ከቻለ በ2040 የክልሉ ገቢ ዝቅተኛ ከመካከለኛ ገቢ አገራት አማካይ ገቢ በላይ ይሆናል።

22. ስዕል 3-2፤ የነፍስ ወከፍ ክልላዊ ምርት መዳረሻ በ2013 የዓለም አቀፍ ዶላር የመግዛት አቅም

ምንጭ፡ የዓለም ባንክ እና የኢብከመ ፕላን እና ልማት ቢሮ መረጃዎችን በመጠቀም የተሰላ

23. የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔዎቹ ፍጥነት ድህነትን ለመቀነስ ከሚኖር ግብ ባለፈ በቴክኒክ ደረጃ የሚቻሉ መሆናቸው መረጋገጥ አለበት። አንዱ የማረጋገጫ ዘዴ የቋሚ ግብዓቶች በተለይም የሠራተኛ፣ የካፒታል እና የነገራተ-ምርቶች ምርታማነት (total factor productivity) እድገት ምጣኔ ተዓማኒነት ነው። በዚህም መሠረት

የነገራት - ምርት ምርታማነት ዕድገት ከ4 በመቶ በማይበልጥበት፤ የካፒታል - ምርት ጥምርታ (incremental capital – output ratio – ICOR) አማካይ 2.5 በሚሆንበት አግባብ ታቅዷል። የክልል አቀፍ መዋዕለ - ንዋይ ወይም የካፒታል ከምችት ምጣኔ ከክልል አቀፍ ምርት ያለው ድርሻ በመጀመሪያው አምሥት ዓመት 36.3 በመቶ፤ በዕቅድ ዘመኑ ማገባደጃ ደግሞ 40.5 እንዲሆን ታቅዷል። በዚህም መሠረት የየአምሥት ዓመታቱ የመዋዕለ - ንዋይ ምጣኔ ከክልል ምርት አንጻር ታቅዷል (ሠንጠረዥ 3 -2)።

24. ሠንጠረዥ 3-2፤ የመዋዕለ - ንዋይ ምጣኔ ግምት

	2018-22	2023-27	2028-32	2033-37	2038-42	2018-42
ክልላዊ ምርት ዕድገት (%)	10.6	10.4	10.9	10.4	8.5	10.2
ዕልቀት (%)	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
የካፒታል - ምርት ጥምርታ	2.2	2.4	2.4	2.5	3.0	2.5
(የመዋዕለ-ንዋይ ምጣኔ (% ከምርት))	36.0	37.0	38.2	38.5	40.5	37.6

3.5. የመዋቅራዊ ለውጥ ግብ

25. የማይቀለበስ ፈጣን ኢኮኖሚ ዕድገት ዋስትና የሚሆነው የተሳካ መዋቅራዊ ለውጥ ሲረጋገጥ ነው። የተሳካ የኢኮኖሚ መዋቅራዊ ሽግግር ማድረግ የቻሉ በርካታ አገራት ልምድን በመቀመር እንደ ክልሉ የዕድገት ደረጃ መፈጠር ያለበትን የመዋቅራዊ ለውጥ ስብጥር የዘርፎችን ተጨማሪ ዕቅድ ከክልላዊ ምርት የሚኖረውን ድርሻ (static contributions)፤ ለክልላዊ ምርት ዕድገት ዘርፎች የሚኖራቸውን አስተዋጽኦ (dynamic contributions)፤ እና የሠራተኛ ኃይል የዘርፍ ስምሪት ስብጥር በመጠቀም ተመላክቷል።

26. በዚህም መሠረት የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከክልላዊ ምርት ያለው ድርሻ በ2016 ከተመዘገበው 51.9 በመቶ በ2042 ወደ 17 በመቶ እንዲቀንስ የታቀደ ሲሆን፤ የኢኮኖሚውን ፍጥነት እንዲመራ የሚፈለገው የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ ዕቅድ በተመሳሳይ ወቅት ከ9.4 በመቶ ወደ 25 በመቶ እንዲደርስ ታቅዷል። በተመሳሳይ ወቅት የአምራች ኢንዱስትሪ፤ የማዕድን እና ኳሪንግ፤ የውሃ እና ኤሌክትሪክሲቲ፤ እና የኮንስትራክሽን ንዑስ ዘርፎች የተካተቱበት አጠቃላይ የኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ ዕቅድ ከክልላዊ ምርት የሚኖረው ድርሻ ከ16.2 በመቶ ወደ 33 በመቶ እንዲያድግ ግብ ተጥሏል።

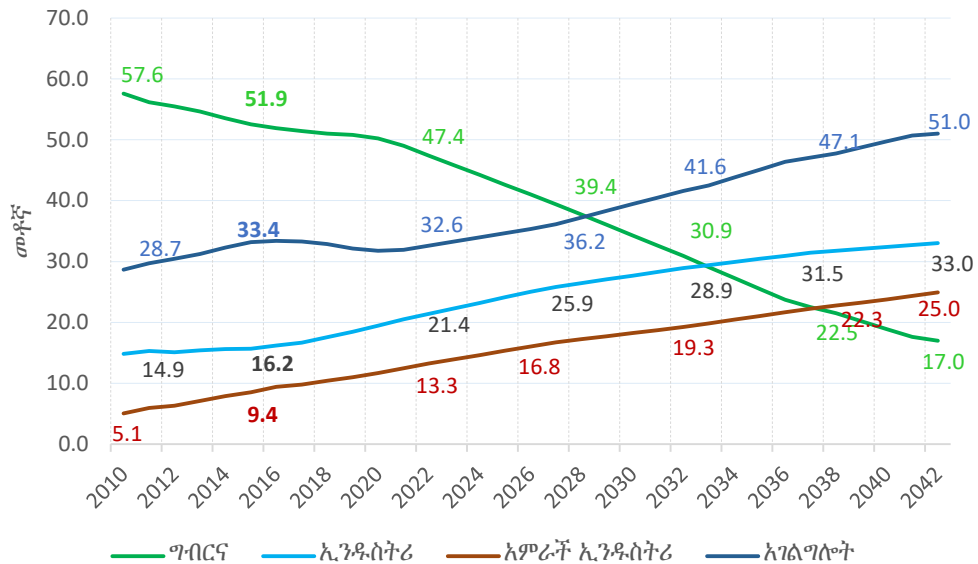
27. ሠንጠረዥ 3-3፤ የዘርፎች ተጨማሪ ዕቅድ ከክልላዊ ጥቅል ምርት የሚኖረው ድርሻ

	መነሻ	የዘርፎች ድርሻ ከአጠቃላይ ክልላዊ ምርት (%)				
	2016	2022	2027	2032	2037	2042
ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች	51.9	47.4	39.4	30.9	22.5	17.0
ሰብል	35.0	31.9	27.0	18.5	13.0	8.2
የአንስሳት ሀብት	12.3	10.5	11.2	10.5	7.9	8.0
ኢንዱስትሪ	16.2	21.4	25.9	28.9	31.5	33.0
አምራች ኢንዱስትሪ	9.4	13.3	16.8	19.3	22.3	25.0
ኮንስትራክሽን	6.0	7.5	8.4	8.9	8.4	7.2
አገልግሎት	33.4	32.6	36.2	41.6	47.1	51.0
ክልላዊ ምርት*	101.5	101.4	101.0	101.0	101.0	101.0

*የግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች፤ የኢንዱስትሪ፤ እና አገልግሎት ተጨማሪ ዕቅድ ድርሻዎች ድምር 100 በመቶ አይሰጥም። ለዚህ ምክንያቱ በክልላዊ የሀብት ማጠቃለያ (Regional Accounts) ስሌት ስነ ዘዴ፤ ክልላዊ ምርት ከዘርፎች ተጨማሪ ዕቅድ ድምር በተዘዋዋሪ በሚሰላ

የፋይናንስ ተቋማት የማሳለጫ አገልግሎት ክፍያ (Financial Intermediation Services Indirectly Measured – FISM) መጠን ልክ ስለሚያንስ ነው።

28. ስዕል 3-3፤ የመዋቅራዊ ለውጥ ግቦች፤ የዘርፎች ተጨማሪ ዕቅድ ከክልል ጥቅል ምርት ያለው ድርሻ

ማስታወሻ፤ ከ2010- 2016 ያሉ አካላት የተረጋገጡ ሲሆኑ በ2022፣ በ2027፣ በ2032፣ በ2037፣ እና በ2042 የተመለከቱት አካላት በዕቅድ የተያዙ የዘርፎች የክልላዊ ምርት ድርሻዎች ናቸው።

29. የአምራች ኢንዱስትሪ ከክልላዊ ምርት የሚኖረው ድርሻ በሂደት እየጨመረ ከግብርናው ዘርፍ ድርሻ መብለጥ ካለበት የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ዕድገት መፍጠን እና ከአጠቃላይ የክልል አቀፍ ምርት ዕድገት ውስጥ የሚኖረው ድርሻ በዚያው ልክ ከፍ ማለት ይኖርበታል። ነገር ግን የቀጣዮቹ አምራች ዓመታት ዋና ግብ በምግብ ራስን ከመቻል ባለፈ ለኢንዱስትሪ ግብዓት እና ለወጪ ንግድ ትርፍ ምርት ማምረት ስለሆነ፣ ይህንንም ዕውን ለማድረግ የዘርፉ ዝቅተኛ ምርታማነት ደረጃ ዕድል ስለሚሰጥ በቀጣዮቹ አሥር ዓመታት የግብርና ዘርፍ ለአጠቃላይ ዕድገቱ የሚኖረው አስተዋጽኦ ከፍተኛ ይሆናል። ከግብርናው ዘርፍ ፈጣን እድገት ትይዩ የአምራች ዘርፉ በፍጥነት በማደግ ከ10 ዓመታት በኋላ የዕድገት መሪነቱን ከግብርና ይረከባል። በዚህም መሠረት ከ2018 – 2022 ባሉት አምራች ዓመታት ከ10.6 በመቶ የክልሉ ምርት ዕድገት ውስጥ 4.5 የመቶኛ ነጥብ ወይም የዕድገቱ 42.5 በመቶ የግብርና ድርሻ ሲሆን፣ በተመሳሳይ የዕቅድ ዘመን የአምራች ኢንዱስትሪ ለኢኮኖሚ ዕድገት የሚኖረው አስተዋጽኦ 1.6 የመቶኛ ነጥብ ወይም የክልላዊ ምርት ዕድገቱን 15 በመቶ ይይዛል። በአንጻሩ በሦስተኛው የአምራች ዓመት የልማት ዕቅድ (2028 – 32)፣ ከ10.9 ክልላዊ ምርት ዕድገት ውስጥ ግብርና 2 የመቶኛ ነጥብ፣ አምራች ኢንዱስትሪ ደግሞ 2.8 የመቶኛ ነጥብ አስተዋጽኦ በማድረግ የኢኮኖሚውን ዕድገት ይመራል። በዚህ ዕቅድ ውስጥ ከእነዚህ አካላት በተሰሉት ልክ የመሳካት ደረጃ (precision) ይልቅ የዘርፎችን የሚና ለውጥ የሚያመለክቱ መሆናቸውን ማጤን ይገባል።

30. ሠንጠረዥ 3-4፤ የዘርፎች የዕድገት አስተዋጽኦ

	ምዝን የዕድገት ምጣኔ (weighted growth rates) በመቶኛ ነጥብ					
	አፈጻጸም	ዕቅድ				
	2012-16	2018-22	2023-27	2028-32	2033-37	2038-42
ግብርና	1.8	4.5	2.8	2.0	1.0	0.7
ኢንዱስትሪ	1.1	3.0	3.4	3.6	3.7	3.1

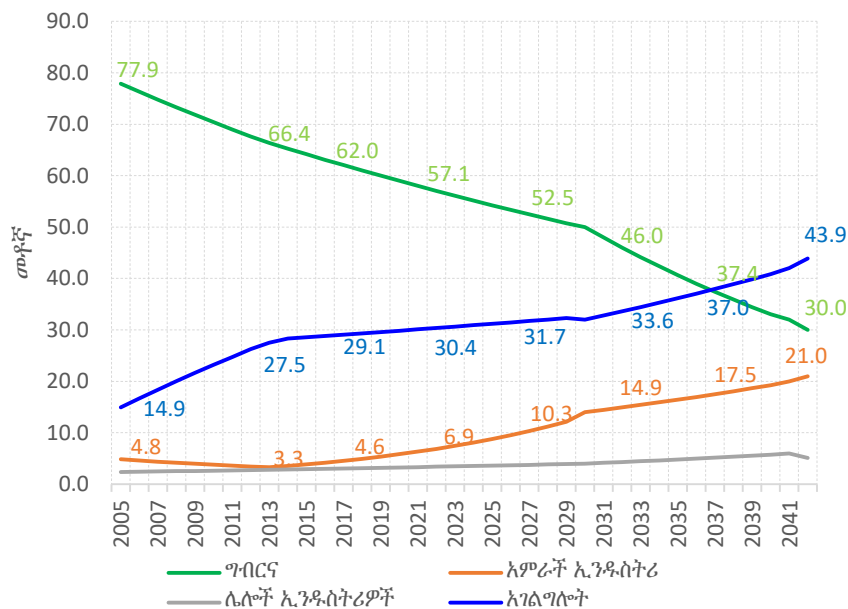
አምራች ኢንዱስትሪ	1.2	1.9	2.3	2.5	2.8	2.6
አገልግሎት	2.4	3.3	4.3	5.4	5.8	4.8
ክልላዊ ጥቅል ምርት	5.1	10.6	10.4	10.9	10.4	8.5

31. የመዋቅራዊ ለውጥ ሦስተኛው ማሳያ የዘርፎች የሠራተኛ ስምሪት ሲሆን በግብርናው ዘርፍ የተሰማራው የሠራተኛ ኃይል በ2013 ከነበረበት 66.4 በመቶ በ2042 ወደ 30 በመቶ እንዲቀንስ ታቅዷል። በአንጻሩ፣ የአምራች ኢንዱስትሪ የሰው ኃይል ድርሻ በ2013 ከተመዘገበው 3.3 በመቶ በ2042 ወደ 21 በመቶ እንዲጨምር በእቅድ ተይዟል። የአገልግሎት ዘርፍ የሰው ኃይል ስምሪት ድርሻ በ2013 የዳሰሳ ጥናት ወቅት 27.5 ሲሆን በእቅዱ ዘመን መጨረሻ 43.9 እንደሚሆን በዕቅድ ተመላክቷል።

32. ሠንጠረዥ 3- 5፣ የዘርፎች የሰው ኃይል ስምሪት እቅድ

		መነሻ	ዕቅድ				
		2013	2022	2027	2032	2037	2042
የሠራተኛ ኃይል ድርሻ	ግብርና	66.4	57.1	52.5	46.3	38.2	30.0
	አምራች ኢንዱስትሪ	3.3	6.9	10.3	14.9	17.5	21.0
	ሌሎች ኢንዱስትሪዎች	2.8	3.4	3.8	4.2	4.6	5.1
	አገልግሎት	27.5	29.8	31.1	33.6	38.0	43.9
ትንበያ							
የከትመት ምጣኔ (%)		19.6	27.8	33.9	41.2	50.1	61.0

33. ስዕል 3-4፣ የመዋቅራዊ ለውጥ ግቦች፡ የሰው ኃይል ስምሪት

ምዕራፍ አራት

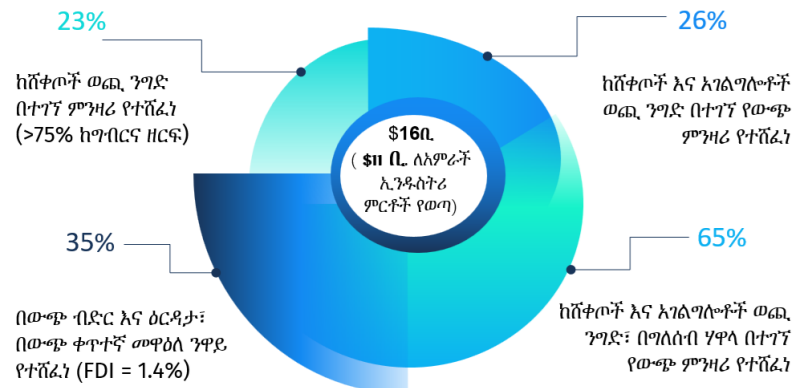
የዘርፎች ልማት ፍኖተ - ካርታ

4.1. የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት

የኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማት ልዩ ትኩረት አስፈላጊነት

1. የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት እና የመዋቅራዊ ሽግግር ግብ የተቆራኙ ናቸው። በተሞክሮ ደረጃ ቢያንስ መሠረታዊ ፍላጎትን ለማሟላት የሚያስችል የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት ሳይገነባ ያደገ ተጠቃሽ አገር የለም። የተሳካ መዋቅራዊ ሽግግር ማድረግ የቻሉ አገራት የኢኮኖሚ መሠረታቸውን በአምራች ኢንዱስትሪ ላይ ያነጹ አገራት ናቸው። የአገልግሎት ዘርፍ በባሕርይው የዘመናዊነት ደረጃው እንደተመሠረተበት የምርት ዓይነት እና ምንጭ ስለሚወሰን ያለ አምራች ኢንዱስትሪ ልማት በአቋራጭ ወደ አገልግሎት ዘርፍ በመሸጋገር ዘላቂ ልማት ማሳካት አዳጋች ነው። ይህ ዕውነታ የአምራች ኢንዱስትሪ ልማትን ስትራቴጂካዊነት ያጠናክራል።
2. የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች በሁሉም ዘርፍ ከመፈለጋቸው እና ረጅም የእሴት ሰንሰለትን መፍጠር የሚችሉ ከመሆናቸውም በላይ በውስን ሀብት ፊት የሚሰፋውን፣ የሚያድገውን እና የሚራቀቀውን እንደ ምግብ፣ ልብስ፣ መጠለያ፣ ጤና (መዲሃኒት)፣ መጓጓዣ፣ መገናኛ፣ ቴክኖሎጂ፣ ደህንነት እና ከፍ ሲልም ሉአላዊነት በመሳሰሉት የሚገለጹ ፍላጎቶችን ማሟላት የሚቻለው በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማት ነው። በቴክኒካዊ ደረጃ የአምራች ኢንዱስትሪ የዚህ መሠረታዊ ሀብትን የማብዛት፣ የማሳደግ፣ እና የማራቀቅ አቅም የዘርፉ የቋሚ ግብአቶች ምርታማነት ከፍተኛ መሆን ነው። የአገራት የኢንዱስትሪያላዊነት ልምድ እንደሚያሳየው እንደ ግብርና ባሉ ዘርፎች አንድ ብር ዋጋ ያለው ተጨማሪ ምርት ለማምረት ቢያንስ 5 ብር ዋጋ ያለው ተጨማሪ ካፒታል ማስማራት የሚያስፈልግ ሲሆን በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አንድ ብር ዋጋ ያለው ተጨማሪ ምርት ለማምረት ከአንድ ብር ያልበለጠ ዋጋ ያለው ተጨማሪ ካፒታል ብቻ ማስማራት ይበቃል። በሌላ መልኩ ከሌሎች ዘርፎች በተለየ ሁኔታ በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ምርትን ግብዓቶችን ቆጣቢ በሆነ መልኩ ከግብዓቶች ዕድገት ምጣኔ በላይ ማሳደግ ይቻላል (advantages of economies of scale and increasing returns to scale)። ለእንደዚህ ዓይነት ጠቃሚ የዘርፉ ባሕርይ መሠረታዊ ምክንያት የአምራች ኢንዱስትሪ ቴክኖሎጂ - ገብ መሆኑ ነው። በዚህም ምክንያት የተሳካ የአምራች ኢንዱስትሪ ተወዳዳሪነት ስትራቴጂ የተሳካ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት ስትራቴጂ ነው።
3. የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማትን በክልሉ የማፋጠን ስትራቴጂን ምክንያታዊ የሚያደርገው ሌላው ጉዳይ የአገራችን ነባራዊ ሁኔታ ነው። በ2014 የበጀት ዓመት ኢትዮጵያ ከውጭ ካስገባቸው 882 ቢሊዮን ብር ወይም 16 ቢሊዮን ዶላር ዋጋ ያላቸው ዕቃዎች ውስጥ ከ68 በመቶ በላይ የሚሆነው ወጪ የወጣው ለአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች ነው። ከዚህ 16 ቢሊዮን የአሜሪካ ዶላር የገቢ ንግድ ወጪ ከእቃዎች ወጪ ንግድ በተገኘ የውጭ ምንዛሪ የተሸፈነው 23 በመቶ ወይም 3.7 ቢሊዮን የአሜሪካ ዶላር ብቻ ነው። ከዚህ የወጪ ንግድ ግኝት ውስጥ ከ75 በመቶ በላይ የሚሆነው የተገኘው ከግብርና ምርቶች ወጪ ንግድ ነው። እንደ ኢትዮጵያ አየር መንገድ ከመሳሰሉ ድንበር - ዘለል የአገልግሎት ዘርፎች የተገኘ የተጣራ የውጭ ምንዛሪ የገቢ ንግድ ወጪን የመሸፈን አቅም ወደ 26 በመቶ ብቻ ከፍ አድርጎታል። በአንጻሩ ከውጭ በግል ሃብት የሚገኝ የውጭ ምንዛሪ የአገሪቷን የገቢ ንግድ ወጪ የመሸፈን አቅም በ39 በመቶ ጨምሮ 65 በመቶ አድርጎታል። ቀሪው የ35 በመቶ ጉድለት በውጭ ብድር፣ እርዳታ፣ እና ቀጥተኛ መዋዕለ - ንዋይ የተሸፈነ ሲሆን ከዚህ ውስጥ መዋዕለ - ንዋይ የሸፈነው መጠን 1.4 በመቶ ብቻ ነው።

4. ስዕል 4-1፤ የአገር አቀፍ የገቢ ንግድ አሸናፊን በምንጭ

5. ይህ ክፍተት እንደ ችግር ስንመለከተው በበሬ ጫንቃ ላይ በቆመ የኢኮኖሚ አቅም በሮቦት ኃይል የረቀቀ ፍላጎትን የማሟላት ዘዴቤ የፈጠረው አገራዊ የዕዳ ጫና፣ ጥገኝነት፣ እና በተለያዩ ምክንያቶች የውጭ ድጋፍ ሲጓደል የሚፈጠረው የማክሮ ኢኮኖሚ መዛባት እና የኢኮኖሚ መንገራገጫ ሊያሳስብ ይገባል። ወደ ራስ አቅም መመለስም ማህበረሰቡ ከለመደው ፍላጎት መውረድን እና የልማት ጥረቶች መስተጓጎልን ስለሚያስከትል ልናመልጠው ወደምነሽሽው የድህነት አረንቋ መውረድ ይሆናል። መፍትሄው ይህን ክፍተት እንደ ትልቅ አገራዊ የፍላጎት አቅም ቆጥሮ ይህን በመተካት እና ለቀጠናው ገበያ በማቅረብ ግብ ጀምሮ መዳረሻውን በዘርፉ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት ባደረገ ስትራቴጂ የአምራች ኢንዱስትሪ ልማትን ማስፋፋት ሲሆን በውጤቱም ሰፊ የሥራ ዕድል፣ ፈጣን እና አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ማስመዝገብ ይቻላል።

የኢንዱስትሪ ልማት የሀብት መሠረት እና ዕድሎች

6. ሰፊ የግብርና መሠረት ለኢንዱስትሪያለዊነት መነሻ አቅም ነው። እንደ ምግብ፣ ጨርቃ ጨርቅ እና አልባሳት፣ የቆዳ ውጤቶች የመሳሰሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች የግብርና ውጤቶችን በግብዓትነት ይጠቀማሉ። በዚህ ረገድ ክልሉ ሁሉንም ዓይነት የግብርና ምርቶች በስፋት ለማምረት ትልቅ አቅም አለው።

7. ማዕድናት ለከፍተኛ ኢንዱስትሪዎች ልማት የማይተካ ሚና አላቸው። እስከ አሁን በጥናት በተረጋገጠው መሠረት በክልሉ የሚገኙ ማዕድናት በዋናነት ለኮንስትራክሽን፣ ለአምራች ኢንዱስትሪ፣ እና የግብርና ልማት ግብዓት የሚሆኑ ማዕድናት በክልሉ ከመካከለኛ እስከ ከፍተኛ ደረጃ ይገኛሉ። የኢትዮጵያ ሥነ - ምድር አወቃቀር ለሁሉም ዓይነት ማዕድናት መገኛነት አመቺ በመሆኑ እና ይህም ከሞላ ጎደል በጥናት በመረጋገጡ ለኢንዱስትሪ ልማት ግብዓት የሚሆኑ ማዕድናት በአጎራባች ክልሎችም ጭምር መገኘታቸው ለጋራ ልማት የሀብት መሠረት ናቸው።

8. ሰፊ የሰው ሀብት ትልቅ የቴክኖሎጂ አቅም ነው። የኢትዮጵያ ከ120 ሚሊዮን የሚልቅ ሕዝብ በገቢ አቅም ሲደገፍ ለኢንዱስትሪ ልማት ትልቅ ገበያ ነው። የአማራ ብሔራዊ ክልል በአገሪቷ 2ኛው ከፍተኛ የሕዝብ ቁጥር ያለው ሲሆን ይህም በራሱ የገበያ ዕድል ይፈጥራል። ከፍተኛ የሕዝብ ቁጥር ለኢንዱስትሪ ልማት የሚውል የሠራተኛ ኃይል በስፋት በማስገኘት ረገድ ተጨማሪ ዕድል ይፈጥራል። ነገር ግን ከኢንዱስትሪያለዊነት አኳያ የከፍተኛ ሕዝብ ቁጥር ከሁሉም የላቀው እምቅ አቅም የቴክኖሎጂ አቅም ነው። የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ በባሕርይው ከመሠረታዊ የምግብ ማቀነባበሪያ ጀምሮ እስከ ከፍተኛ የብረታ ብረት፣ የማሽን እና የኬሚካል ምርቶች ይዘልቃል። ዘርፉ በየደረጃው የሚጠቀማቸው ግብዓቶችም ውስብስብ እና እንደየዘርፉ የተለያዩ ቴክኖሎጂዎች ናቸው። ሁሉም ሰው በአንድ ዘርፍ እኩል ተሰጥቶ ስለማይኖረው የበዛ ምርት እና የተራቀቀ ቴክኖሎጂ ትርጉም ያለው ቁጥር፣ ዕውቀት፣ እና ከህሎት ያለው የሰው ኃይል ይጠይቃል። የዚህ ዓይነቱን

ጥቂቶች ብቻ የሚሳካላቸው የቴክኖሎጂ ዕውቀት ለበርካታ ንዑስ ዘርፎች በሚበቃ ደረጃ ማግኘት የሚቻለው ከብዙ ሕዝብ መካከል ነው። በዚህ ረገድ የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ ቁጥር በተነጻጸሪነት ከፍተኛ ቢሆንም እንደ ትልቅ አቅም ሊወሰድ የሚችለው በትምህርት በተለይም በሣይንስ እና ቴክኖሎጂ ሲታነጽ ነው።

9. ሰፊ አገር፣ ሰፊ አህጉር፣ ሰፊ ቀጠና ለኢንዱስትሪያላዊነት ማደግ ከፍተኛ የጥሬ እቃ እና የገበያ አቅም ነው። ኢንዱስትሪያላዊነት ሲታሰብ የጥሬ ዕቃ በቅርብ ርቀት ከመገኘት አስፈላጊነት በላይ ሰፊ ገበያ ይጠይቃል። እንደ ኬሚካል፣ ብረታ ብረት፣ የአረብ ብረት እና የመሳሰሉት የኢንዱስትሪ ምርቶች አዋጭነታቸው የሚመሠረተው በስፋት በማምረት (economies of scale) ነው። ለዚህም ከገበያ አንጻር ለሰፊ ክልል ከሚመጥኑት እስከ ሰፊ አገር፣ ሰፊ ቀጠና እና ሰፊ አህጉር የሚመጥኑ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች ለማምረት ከክልል እስከ አህጉር ያለው የሕዝብ ብዛት ሁለት ነው። ይህን መሰል የገበያ አቅም ለመጠቀም መሠረተ ልማት እና የጋራ ልማት የፖሊሲ ማዕቀፎች መሠረታዊ ቅድመ ሁኔታዎች ናቸው።

10. ለቴክኖሎጂ ሽግግር አመቺ የሆነ የተሳሰረ ዓለም (ሉላዊነት) ለፈጣን የኢንዱስትሪ ልማት አቅም ነው። የኢንዱስትሪ ልማት ከየትኛውም ዘርፍ በበለጠ የቴክኖሎጂ ተጠቃሚ ነው፤ የዘርፉ የማይነጥፍ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭነትም የሚመሠረተው ከዚህ ባሕርይ ነው። የዓለም የቴክኖሎጂ ዓይነት እና ብዛት ሰፊ በሆነበት እንዲሁም አድማሱ ከፍ ባለበት ሁኔታ ቴክኖሎጂን ከመፍጠር ይልቅ ማሸጋገር የበለጠ አዋጭ ነው። በ21ኛው ክፍለ ዘመን ራሱ ቴክኖሎጂው በፈጠረው መደላድል አገራት ከመቼውም በበለጠ የተሳሰሩ በመሆናቸው ለቴክኖሎጂ ሽግግር አመቺ ነው።

11. በቅርብ በኢንዱስትሪ እያደጉ ያሉ አገራት መኖር በዘርፉ ፈጣን ዕድገት በማምጣት ኢንዱስትሪያላዊነትን ለማረጋገጥ መልካም አጋጣሚ ነው። የአገራት በኢኮኖሚ መበልጸግ በተለይም በኢንዱስትሪ መግፋት ከአገር አገር ተላላፊ እና የሚስተጋባ እንደሆነ ይታመናል። ኢንዱስትሪያላዊነት ከእንግሊዝ ወደ ጀርመን፣ ከዚያም ወደ ጃፓን፣ ቀጥሎም ወደ ደቡብ ኮሪያ፣ በኋላም ወደ ሌሎች የደቡብ ምሥራቅ ኤሲያ አገራት፣ በቅርቡም ወደ ቻይና ተስተጋብቷል። በኢንዱስትሪ ልማት የተሳካላቸው አገራት የረገጡትን ረግጦ፣ የጨበጡትን ጨበጡ በእነዚህ አገራት መንገድ ለማድግ ከአቅም እና ከነባራዊ ሁኔታዎች አንጻር ከቅርብ ርቀት መሆንን ይጠይቃል። ለዚህ አንዱ መሥፈርት ተደርጎ የሚወሰደው ልምድ ለመውሰድ እና ለማድግ የሚታትር አገር የነፍስ ወከፍ ገቢ ልምድ የሚወስድበትን አገር የነፍስ ወከፍ ገቢ ቢያንስ 20 በመቶ ያህል መሆን ይኖርበታል። ከዚህ አንጻር እንደ ቻይና ያሉ በነፍስ ወከፍ ገቢያቸው ብዙ ያልራቁ፣ ነገር ግን የዕድገት ግለታቸው ገና ያልበረደ አገራት መኖራቸው ከተሞክሯቸው ለመማር ትልቅ ዕድል ነው።

የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አፈጻጸም ትንተና

12. ከ1998 ጀምሮ በነበሩት ሁለት አሥርት ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አፈጻጸም ከአገር አቀፍ የዘርፉ የዕድገት አፈጻጸም ጋር ሲነጻጸር ከፍተኛ ውጤት የታየበት ነበር። ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት አሥራ ዘጠኝ ዓመታት የክልሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት በዓመት በአማካይ በ19.9 በመቶ በማድግ ከክልል አቀፍ ጥቅል ምርት ያለው ድርሻ በ1998 ከነበረበት 1.5 በመቶ በ2016 የበጀት ዓመት 9.4 በመቶ ደርሷል። ይህ አፈጻጸም መነሻው አነስተኛ ከመሆኑ አንጻር መካከለኛ ቢሆንም፣ በተለይ ከአገር አቀፍ አማካይ አፈጻጸም ጋር ሲነጻጸር ከፍተኛ እመርታ የታየበት ነው። በአገር አቀፍ ደረጃ የዘርፉ ተጨማሪ እሴት በተመሳሳይ ወቅት በ11.4 በመቶ በማድግ ከአገራዊ ጥቅል ምርት ያለው ድርሻም በ2016 የበጀት ዓመት 6.7 በመቶ ላይ ተገድቧል። ከ2011 እስከ 2016 በነበሩት ስድስት ዓመታት የክልሉ አምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት በአማካይ በ16.2 በመቶ በዓመት አድጓል። ይህ ምጣኔ ከቀዳሚዎቹ ዓመታት የዕድገት ምጣኔ በ4 የመቶኛ ነጥብ የቀነሰ ቢሆንም ከአገር አቀፍ አፈጻጸም ጋር ሲወዳደር ከፍተኛ ነው። በተመሳሳይ ያለፉት ስድስት ዓመታት የዘርፉ አገር አቀፍ ተጨማሪ እሴት በ6.7 በመቶ ብቻ አድጓል።

13. የክልሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ዕድገት ፈጣን ቢሆንም ከመሠረቱ ከጥቅል ክልል አቀፍ ምርት ያለው ድርሻ ዝቅተኛ የነበረ በመሆኑ የግብርና ዘርፍ አፈጻጸም በተቀዛቀዘበት ወቅት እንኳ የኢኮኖሚ ዕድገት መሪነቱን ገና ከግብርና ዘርፍ አልተረከበም። ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት አሥራ ዘጠኝ ዓመታት

ከተመዘገበው የ7.2 በመቶ የክልላዊ ጥቅል ምርት ውስጥ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አስተዋጽኦ ያደረገው 0.7 የመቶኛ ነጥብ ወይም የኢኮኖሚ ዕድገቱን 9.7 በመቶ ብቻ ነበር። በተመሳሳይ ወቅት የግብርና እና ተያያዥ ዘርፎች ከ7.2 በመቶ የኢኮኖሚ ዕድገት ውስጥ 3.7 የመቶኛ ነጥብ ወይም የኢኮኖሚ ዕድገቱን 51.4 በመቶ አስተዋጽኦ ነበረው። ከ2011 እስከ 2016 በነበሩት ስድስት የበጀት ዓመታት የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ዕድገት ከክልሉ 4.9 በመቶ የጥቅል ምርት ዕድገት 1.1 የመቶኛ ነጥብ ወይም የኢኮኖሚ ዕድገቱን 22.4 በመቶ አስተዋጽኦ አድርጓል። በተመሳሳይ ወቅት ግብርና ከ4.9 በመቶ የክልል አቀፍ ጥቅል ምርት ዕድገት ውስጥ 1.7 የመቶኛ ነጥብ ወይም የኢኮኖሚ ዕድገቱን 35 በመቶ አስተዋጽኦ አድርጓል።

14. ሠንጠረዥ 4-1፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት የዕድገት አፈጻጸም

	1998 - 2016		2011 - 16		ክልላዊ ምርት ድርሻ	
	ዕድገት	ምዝን ዕድገት	ዕድገት	ምዝን ዕድገት	1998	2016
ኢንዱስትሪ	9.0	1.2	6.4	1.0	13.1	16.2
አምራች ኢንዱስትሪ	19.9	0.7	16.2	1.1	1.5	9.4
መካከለኛ እና ከፍተኛ ኢንዱስትሪ	36.2	0.3	19.3	0.5	0.2	4.5
አነስተኛ ኢንዱስትሪ	25.6	0.3	16.4	0.6	0.5	4.2
የጎጆ ኢንዱስትሪ/ዕደ ጥበባት	4.4	0.0	3.8	0.0	1.1	0.7
ማዕድን እና ኳሪንግ	10.3	0.0	8.3	0.0	0.1	0.1
ኤሌክትሪክሲቲ እና ውሃ	10.2	0.0	10.7	0.1	0.4	0.6
ኮንስትራክሽን	3.6	0.4	-2.2	-0.2	11.5	6.0
የክልላዊ ምርት ዕድገት	7.2	7.2	4.9	4.9	100.0	100.0

ምንጭ፤ የአብዝመ የፕላንና ልማት ቢሮ ክልላዊ የሀብት ማጠቃለያ መረጃ መሠረት በማድረግ የተሰላ

15. ንዑስ ዘርፎቹ ከአቅም በታች የሚያመርቱ ሲሆን ይህ ከፍተኛ ለጊዜው ተግዳሮት፤ ችግሮቻቸው ተፈትተው በሙሉ አቅም ማምረት ሲቻል ደግሞ የዕድገት አቅም ይሆናል። በ2015 የበጀት ዓመት የዋና ዋና አምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች አማካይ የማምረት አቅም 54.4 በመቶ ነው። ለዚህም ዝቅተኛ የማምረት አቅም የግብዓቶች እጥረት፤ የኃይል እጥረት፤ የመሠረተ-ልማት አለመሟላት እና የመሳሰሉት ተጠቃሾች ናቸው። የግብዓት እጥረት በዘርፎች የእሴት ሰንሰለት ትስስር፤ የኃይል እጥረት ተጨማሪ የኃይል አቅም በማሻሻል፤ እንዲሁም የመሠረተ-ልማት እና የሰው ኃይል የክህሎት ችግሮች ሲፈቱ የንዑስ ዘርፎቹ ወደ ሙሉ አቅም መቃረብ ማስፋፊያ እና ተጨማሪ መዋዕለ-ንዋይን ሳይጨምር በዘርፉ ፈጣን እድገት ማስመዝገብ ይቻላል። የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የማምረት አቅም ከ2017 ጀምሮ እስከ 2022 ድረስ 85 በመቶ ማድረስ ከተቻለ፤ ምርት እና የወቅታዊ ግብዓቶች ወጪ (intermediate consumption) በተመሳሳይ ምጣኔ እንደሚያድጉ ታሳቢ በማድረግ፤ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት በዓመት በአማካይ በ8.2 በመቶ ማደግ ይቻላል። ማስፋፊያዎች፤ የዘርፉ መዋዕለ-ንዋይ፤ እና የገንዘብ-ምርት ምርታማነት መጨመር የማምረት አቅምን በማሻሻል ከሚገኘው ዕድገት ጋር ተዳምረው የዘርፉ ተጨማሪ እሴት በአምሥት ዓመቱ የልማት ዕቅድ ከተቀመጠው የ17.5 በመቶ ምጣኔ ማሳካት ይቻላል።

16. ሠንጠረዥ 4-2፤ የ2015 የበጀት ዓመት የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች የማምረት አቅም (ከሙሉ አቅም በመቶኛ)

ንዑስ ዘርፍ	ዕቅድ (በመቶኛ)	ክንውን (በመቶኛ)
ምግብ እና መጠጥ (አግሮ - ፕሮሰሲንግ)	62	49.9
ጨርቃጨርቅ እና አልባሳት	65	51.2
ቆዳ እና የቆዳ ውጤቶች	57	55.3
ኬሚካል እና የኮንስትራክሽን ግብዓቶች	65	57.5
እንጨት እና ብረታ ብረት	58.3	58.3
አማካይ	61.5	54.4

ምንጭ፤ የአብዝመ የኢንዱስትሪ እና ኢንቨስትመንት ቢሮ

17. የክልሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ መዋቅር በሰው ኃይል ስምሪት፤ በካፒታል መጠን፤ እና በተጨማሪ እሴት ወደ መሠረታዊ የፍጆታ ሽቀጦች ያመዘነ ነው። ይህ ሁኔታ በመካከለኛ ጊዜ ከግብርና ዘርፍ ጋር ለሚኖር ትስስር እንደ መነሻ ጠቃሚ ቢሆንም ፈጣን እና የማይቀለበስ ቴክኖሎጂ-መር የኢኮኖሚ ዕድገት ለማስመዝገብ ወደሚያስችሉ የብረታ ብረት እና ማሽን ንዑስ ዘርፎች ለመሸጋገር መሠረት መጣል እንዳለበት አመለካከት

ነው። ብረታ ብረት ያልሆኑ የኢንዱስትሪ ሽቀሶች፣ የምግብ ምርቶች፣ ጨርቃጨርቅ እና አልባሳት፣ መጠጥ፣ እንዲሁም ኬሚካል እና ተያያዥ ምርቶች በሰው ኃይል ስምሪት ከ12.9 በመቶ እስከ 23.6 በመቶ የሚደርስ ድርሻ ያላቸው ሲሆን እሴት በመጨመር ረገድ 82.4 በመቶ የሚሆነው የመጠጥ ንዑስ ዘርፍ ድርሻ ነው። በአንጻሩ የብረታ ብረት፣ ማሽን እና የብረታ ብረት ዕቃዎች፣ እንዲሁም የኤሌክትሮኒክ እና ኤሌክትሮኒክ ንዑስ ዘርፎች ከሰው ኃይል ቅጥር እና ከተጨማሪ ዕሴት ያላቸው ድርሻ፣ እንደ ቅደም ተከተሉ፣ 5 በመቶ እና 0.7 በመቶ ነው።

18. ሠንጠረዥ 4-3፣ የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች መዋቅር በሰው ኃይል ስምሪት እና ተጨማሪ እሴት ድርሻ

	ሰው ኃይል	ድርሻ በመቶኛ		
		ከድርጅቶች ብዛት	ከምርት	ከተጨማሪ እሴት
ምግብ	17.4	28.6	12.7	0.6
መጠጥ	12.9	5.5	61.8	82.4
ጨርቃጨርቅ እና አልባሳት	17.4	8.1	4.0	0.5
የቆዳ ውጤቶች	0.1	0.2	0.0	0.0
የእንጨት እና ተያያዥ ምርቶች	10.1	18.6	4.5	2.1
ሌሎች ብረታ ብረት ያልሆኑ ዕቃዎች	23.6	25.5	1.7	-0.7
ኬሚካል እና ኬሚካል ነክ ምርቶች	12.9	6.5	12.0	14.3
ብረታ ብረት እና የአረብ ብረት	4.2	4.6	2.6	0.5
ማሽን እና የብረታ ብረት ዕቃዎች	0.3	0.7	0.3	0.1
ኤሌክትሮኒክ ዕቃዎች እና ኤሌክትሮኒክ ማሳገጫ	0.5	0.7	0.3	0.1
ሌሎች	0.6	0.9	0.2	0.2
ድምር	100.0	100.0	100.0	100.0

ምንጭ፣ የአብዛኛው የፕላንና ልማት ቢሮ ክልላዊ የሀብት ማጠቃለያ መረጃ መሠረት በማድረግ የተሰለ

19. የመጠጥ ንዑስ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ በአማካይ የሰው ኃይል ቅጥር፣ በምርት፣ እና በእሴት ከፍተኛ ድርሻ አለው። የጨርቃጨርቅ ንዑስ ዘርፍ በሰው ኃይል ቅጥር ከመጠጥ ንዑስ ዘርፍ ቀጥሎ የተሻለ የድርጅት መጠን ቢኖረውም እሴት በመጨመር ረገድ ዝቅተኛ ነው።

20. ሠንጠረዥ 4-4፣ የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች የድርጅቶች መጠን (firm size) በሰው ኃይል ቅጥር እና ምርት መጠን

	የሰው ኃይል በድርጅት	ምርት		እሴት	
		በድርጅት (ሺህ ብር)	በሰው ኃይል (በሺህ ብር)	በድርጅት (በሺህ ብር)	በሰው ኃይል (በሺህ ብር)
ምግብ	38.5	32,472	844	693	18
መጠጥ	146.7	818,718	5,582	524,340	3,575
ጨርቃጨርቅ እና አልባሳት	135.3	36,111	267	2,075	15
የቆዳ ውጤቶች	27.0	9,571	354	8,902	330
የእንጨት እና ተያያዥ ምርቶች	34.4	17,848	519	3,954	115
ሌሎች ብረታ ብረት ያልሆኑ ዕቃዎች	58.5	4,900	84	(974)	(17)
ኬሚካል እና ኬሚካል ነክ ምርቶች	126.3	136,080	1,077	77,973	617
ብረት እና የአረብ ብረት	58.2	41,143	707	4,066	70
ማሽን እና የብረታ ብረት ዕቃዎች	23.8	27,020	1,138	2,562	108
ኤሌክትሮኒክ ዕቃዎች እና ኤሌክትሮኒክ ማሳገጫ	39.8	27,810	700	3,062	77
ሌሎች	41.8	12,994	311	7,093	170
አማካይ	63.2	73,335	1,161	35,224	558

ምንጭ፣ የአብዛኛው የፕላንና ልማት ቢሮ ክልላዊ የሀብት ማጠቃለያ መረጃ መሠረት በማድረግ የተሰለ

21. የኬሚካል ንዑስ ዘርፍ ከአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ በሰው ኃይል ስምሪት ከመጠጥ እና ጨርቃጨርቅ ቀጥሎ፣ በምርት እና በተጨማሪ እሴት ከመጠጥ ቀጥሎ ከፍተኛ መጠን ያለው ሲሆን የምርት ዓይነቶቹ ለሰፊ ኢንዱስትሪ ልማት መሠረት የሚጥሉ እና ለዘርፎች ግብዓት የሚሆኑ እንደ ኮስቲክ ሶዳ፣ ስታርች እና

የመሳሰሉት ሳይሆኑ በአብዛኛው ለመጨረሻ ፍጆታ የሚውሉ የጽዳት አላቂ ምርቶች፤ እንዲሁም ቀለም ናቸው።

22. የአማራ ብሔራዊ ክልል የመካከለኛ እና ከፍተኛ አምራች ኢንዱስትሪዎች በድርጅቶች ብዛት በ2009 በነበረው ድርሻ ከፈርኒቸር በስተቀር በሁሉም ዋና ዋና ንዑስ ዘርፎች እና በአጠቃላይ የአዲስ አበባ የከተማ መስተዳድርን እና የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልልን በርቀት ይከተላል። የበክልሉ በ2009 የዳሰሳ ጥናት ወቅት የነበሩ የመካከለኛ እና ከፍተኛ የአምራች ኢንዱስትሪዎች ብዛት 489 የነበሩ ሲሆን ይህ አካዝ ከአጠቃላይ አገራዊ የዘርፉ ድርጅቶች ብዛት 13.5 በመቶ ነበር። በ2011 በተደረገ ተመሳሳይ ጥናትም የክልሉ የዘርፉ የድርጅቶች ብዛት 14 በመቶ ነበር። በተመሳሳይ ጊዜ የአዲስ አበባ ከተማ መስተዳድር እና የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል የዘርፉ የድርጅቶች ብዛት አገር አቀፍ ድርሻ፤ እንደ ቅደም ተከተላቸው፤ 39 በመቶ እና 35 በመቶ ነበር። ክልሉ በአንጻራዊነት የተሻለ ድርሻ የወሰደባቸው ንዑስ ዘርፎች የቤት ቁሳቁስ (27.6 በመቶ)፤ ብረታ ብረት ያልሆኑ ማለትም የተጠረበ ዲንጋይ፤ ጄሶ፤ ሴራሚክ፤ የመሳሰሉ የግንባታ እቃዎች (18.3 በመቶ)፤ ምግብ እና መጠጥ (15.9 በመቶ)፤ እንዲሁም የተፈበረኩ የብረታ ብረት ውጤቶች (13.5 በመቶ) ነበሩ። በአንጻሩ ለከፍተኛ ኢንዱስትሪ ልማት መሠረት በሆኑ እንደ ብረት እና የአረብ ብረት፤ ማሽን እና መሣሪያዎች፤ እንዲሁም ኬሚካሎች ከ3 በመቶ በታች ድርሻ ነበረው።

23. ሠንጠረዥ 4-5፡ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ከአገራዊ የተቋማት ብዛት ያለው ድርሻ

	አማራ	አዲስ አበባ	ኦሮሚያ	ደ. ሕዝቦች	ትግራይ	ሌሎች	ድምር
ምግብ እና መጠጥ	15.9	27.3	31.9	10.2	6.6	8.1	100.0
ጨርቃጨርቅ	4.8	86.6	5.5	0.3	1.4	1.4	100.0
አልባሳት	5.9	62.7	25.5	2.0	0.0	3.9	100.0
የቆዳ ውጤቶች	4.4	76.7	13.8	0.0	4.4	0.6	100.0
የእንጨት ሥራ	6.6	47.4	25.0	17.1	0.0	3.9	100.0
ወረቀት	2.2	59.1	20.4	3.6	2.9	11.7	100.0
ኬሚካል	2.7	47.3	42.6	0.7	5.4	1.4	100.0
ጎማ እና ፕላስቲክ	3.8	48.7	39.8	1.1	0.8	5.7	100.0
ሌሎች ብረታ ብረት ያልሆኑ	18.3	20.3	27.6	11.7	15.3	6.8	100.0
ብብረት እና የአረብ ብረት	1.2	58.0	14.8	0.0	22.2	3.7	100.0
የተፈበረኩ ብረታ ብረት	13.5	43.9	18.8	5.8	10.8	7.2	100.0
ማሽን እና መሣሪያዎች	2.7	56.8	29.7	5.4	5.4	0.0	100.0
ማጓጓዣያ ዕቃዎች	0.0	42.9	35.7	0.0	21.4	0.0	100.0
የቤት ቁሳቁስ (ፈርኒቸር)	27.6	23.2	22.4	16.8	4.2	5.8	100.0
ድምር	13.5	39.4	26.0	8.2	7.0	5.9	100.0

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ማዕከላዊ ስታቲስቲክስ (የአሁኑ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት) የከፍተኛ እና መካከለኛ ኢንዱስትሪዎች ዳሰሳ መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ

24. በክልሉ የተሰማሩ የአምራች ኢንዱስትሪ ተቋማት በሰው ኃይል ቅጥር እና በካፒታል አቅም በንጽጽር ከአገራዊ አማካይ ያነሱ ናቸው። የክልሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የድርጅቶች የሰው ኃይል ስምሪት እና የካፒታል መጠን አገራዊ ድርሻ ከድርጅቶች ብዛት አገራዊ ድርሻ ያነሰ ነው። በክልሉ የሚገኙ የአምራች ኢንዱስትሪ ተቋማት ብዛት ከአገር አቀፍ ብዛት ያለው ድርሻ 13.5 በመቶ ሲሆን፤ የሰው ኃይል እና የካፒታል መጠን ከአገር አቀፍ ያለው ድርሻ፤ እንደ ቅደም ተከተላቸው፤ 7.8 በመቶ፤ እና 5.3 በመቶ ነው። በክልሉ በዘርፉ የተሰማሩ ድርጅቶች በአማካይ 47 ሰው ሲቀጥሩ፤ በአንጻሩ የትግራይ ብሔራዊ ክልል፤ የአዲስ አበባ ከተማ መስተዳድር የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል እንደ ቅደም ተከተላቸው 133 ሰዎች፤ 86 ሰዎች እና 85 ሰዎችን ይቀጥራሉ። የአገር አቀፍ የዘርፉ የሰው ኃይል ስምሪት በድርጅት በአማካይ 82 ሰው ነው። በካፒታል ደረጃም በአማራ ብሔራዊ ክልል አማካይ የድርጅት ካፒታል መጠን 19.97 ሚሊዮን ሲሆን፤ አገራዊ አማካይ የካፒታል መጠን በድርጅት 47 ሚሊዮን ነው። በዚህ ረገድ የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል በ117.6 ሚሊዮን ብር በድርጅት ይመራል። ይህ ሁኔታ በድርጅቶች ምርት እና ተጨማሪ እሴት ላይ ተመሳሳይ ሥራት አለው።

25. ሠንጠረዥ 4-6፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ አቅም ከአገራዊ አቅም ንጽጽር

	አማራ	አዲስ አበባ	ኦሮሚያ	ደ. ሕዝቦች	ትግራይ	ሌሎች	ድምር
ከድርጅቶች ብዛት	13.5	39.5	26.0	8.2	7.0	5.7	100.0
ከሰው ኃይል ብዛት	7.8	41.2	26.8	7.6	11.4	5.3	100.0
ከቋሚ ካፒታል	5.3	19.0	68.1	2.4	3.1	2.1	100.0
ከኢንቨስትመንት	7.9	35.0	48.5	3.4	4.4	0.8	100.0
ከምርት መጠን	7.0	32.2	43.2	4.8	6.4	6.5	100.0
ከተጨማሪ እሴት	5.2	32.8	47.4	3.2	5.2	6.3	100.0

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ማዕከላዊ ስታቲስቲክስ (የአሁኑ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት) የከፍተኛ እና መካከለኛ ኢንዱስትሪዎች ዳሰሳ መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ

26. በካፒታል ስርጸት (ካፒታል በነፍስ ወከፍ የሰው ኃይል) የአማራ ብሔራዊ ክልል ከኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል ቀጥሎ ከፍተኛ ነው። የክልሉ ካፒታል በነፍስ ወከፍ የሰው ኃይል 334 ሺህ ብር ሲሆን፤ የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል 1.2 ሚሊዮን ብር፤ እና አገራዊ አማካይ ደግሞ 484 ሺህ ብር ነው። የክልሉ የ1.8 ካፒታል - እሴት ጥምርታ ወይም የካፒታል ቅልጥፍና መለኪያ ከዓለም አቀፍ ተሞክሮ ጋር የሚቀራረብ ነው።

27. ሠንጠረዥ 4-7፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ ምርታማነት ከአገራዊ አቅም ንጽጽር

	አማራ	አዲስ አበባ	ኦሮሚያ	ደ. ሕዝቦች	ትግራይ	ሌሎች	አገራዊ አማካይ
ምርት በድርጅት (ሺህ ብር)	23,659	37,386	76,054	26,638	41,945	51,593	45,848
አሴት በድርጅት	8,541	18,235	40,008	8,595	16,150	23,922	21,981
የሰው ኃይል በድርጅት	47	86	85	76	133	76	82
ካፒታል በድርጅት (ሺህ ብር)	19,972	25,510	117,615	14,554	22,244	15,453	47,024
ካፒታል በሰው ኃይል (ሺህ ብር)	334	223	1,232	152	133	190	484
ምርት በሰው ኃይል (ሺህ ብር)	500	436	899	351	315	678	557
እሴት በሰው ኃይል (ሺህ ብር)	181	213	473	113	121	315	267
ምርት በካፒታል	1.5	2.0	0.7	2.3	2.4	3.6	1.2
እሴት በካፒታል	0.5	1.0	0.4	0.7	0.9	1.7	0.6
ካፒታል-እሴት ጥምርታ	1.8	1.1	2.6	1.3	1.1	0.6	1.8
ምንዳዕ በሰው ኃይል (ሺህ ብር)	36.6	41.5	57.2	17.4	30.2	29.1	41.6
እሴት -ምንዳዕ	4.9	5.1	8.3	6.5	4.0	10.8	6.4

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ማዕከላዊ ስታቲስቲክስ (የአሁኑ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት) የከፍተኛ እና መካከለኛ ኢንዱስትሪዎች ዳሰሳ መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ

28. የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አፈጻጸም በአገር አቀፍ ደረጃ ሲታይ ቢያንስ ከክልሉ የሕዝብ ብዛት፤ እና ከሀብት መሠረቱ አንጻር በአሉታዊነት የሚገለጽ ሰፊ ልዩነት የተስተዋለ ቢሆንም እንደ አገር ኢትዮጵያ በዘርፉ ዝቅተኛ ደረጃ ላይ ከሚገኙ የዓለም አገራት አንዷ ናት። በኢንዱስትሪ ልማት አሸጋጋሪነት የዓለም የብልጽግና አድማስ ላይ ከሚገኙ አገራት መካከል የአሥሩ አገራት የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ከአጠቃላይ አገራዊ ምርታቸው በአማካይ 24 በመቶ አካባቢ ሲሆን ኢትዮጵያ ከኤርትራ መገንጠል በኋላ ያስመዘገበችው ከፍተኛው የዘርፉ ተጨማሪ ዕቅድ ከአገራዊ ምርት ያለው ድርሻ 7.1 በመቶ ብቻ ነው።

29. ከዚህም በላይ የኢትዮጵያ አምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ከአጠቃላይ አገራዊ ምርት ያለው ድርሻ አነስተኛ መሆን የዘርፉ መዋቅር በትክክለኛ አቅጣጫ ላይ ስለመሆኑ ለመበየን ባያስችልም፤ ከአገር አቀፍ መዋቅሩ ጋር ሲነጻጸር የአማራ ብሔራዊ ክልል የዘርፉ መዋቅር ከወዲሁ መቃኘት እንዳለበት የዓለም አገራት ተሞክሮ ያመለክታል። በሠንጠረዥ 10 -8 ማስተዋል እንደሚቻለው በዓለም ላይ ኢንዱስትሪያላዊነት ወደ የማይቀለበስ የኢኮኖሚ ዕድገት እና ብልጽግና ያሻገራቸው፤ የኢንዱስትሪ ዘርፍ ከአገራዊ ምርታቸው ነበረው ድርሻ ከፍተኛ ስለሆነ ብቻ ሳይሆን ያተኮሩባቸው ንዑስ ዘርፎች ዓይነት እና ስብጥር ነው። በአጠቃላይ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከአገራዊ ምርታቸው በአማካይ ከ24 እስከ 26 በመቶ ከደረሰባቸው አገራት መካከል ከምግብ እና መጠጦች፤ እንዲሁም ከጨርቃጨርቅ እና አልባሳት ይልቅ ከመካከለኛ እስከ ከፍተኛ ደረጃ የተራቀቁ

ቴክኖሎጂ የሚጠቀሙ በተለይም ማሽነሪ እና ብረታ ብረት እንዲሁም ኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ላይ ያተኮሩት ናቸው።

30. ሠንጠረዥ 4-8፤ የኢትዮጵያ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ መዋቅር ከዋና ዋና የዓለም አገራት መዋቅር ጋር ያለው ንጽጽር

የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች ድርሻ ከአምራች ኢንዱስትሪ በመቶኛ (2013)*									
የአምራች ኢንዱስትሪ ድርሻ ከአገራዊ ምርት መረጃ	መካከለኛ እና ከፍተኛ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ				ምግብ እና ሌሎች			የነፍስ ወከፍ ገቢ በ2013 የዶላር የመግዛት አቅም	
	ከተያዘበት ከፍተኛው	2013							
ኢትዮጵያ	7.1	4.6	16.1	5.5	10.6	10	36.6	37.3	2,628
ሲንጋፖር	27.1	20.3	81.8	61.5	20.0	0.1	3.6	14.8	131,864
አየርላንድ	38.0	35.0	54.4	0.2	42.7	0.2	5.3	51.7	114,121
ስዊዘርላንድ	19.8	19.1	68.0	28.8	36.7	0.6	7.3	26.6	81,603
ዶንማርክ	18.1	12.5	56.7	26.2	26.0	1.1	12.3	34.4	69,879
ኔዘርላንድስ	23	11.1	52.5	34.8	15.7	1.6	16.3	31.7	67,693
ቤልጂየም	18.4	12	53.1	15.1	34.1	2.1	16.9	31.8	62,123
ጀርመን	24.8	18.9	60.6	40.3	10.9	1.1	8.2	39.5	61,940
ፈረንሳይ	22.7	9	51.7	30.8	15.6	2.6	18.8	32.7	53,835
ደ. ኮሪያ	28.2	25.5	63.6	48.2	11.8	2.9	6.7	30.5	48,571
ጃፓን	23.5	20.9	56.1	42.7	11.9	1.5	13.5	30.4	44,549
አማካይ	24.4	18.4	59.9	32.9	23.0	1.4	10.9	36.7	73,618
ቻይና	32.5	27.5	41.5	24.5	10.8	10	11.8	42.8	20,407
ቦትስዋና	11.6	5.2	28.0	17.6	11.1	5.5	28.1	37.7	16,664
ደ. አፍሪካ	24.8	12.9	24.0	14.6	7.0	1.8	22.3	54.4	14,173
ኢንዶኔዥያ	32.0	19.2	30.1	13.2	12.2	12.9	28.9	35.6	12,897
አማካይ	25.2	16.2	30.9	17.5	10.0	7.6	22.8	42.6	16,035
ባንግላዴሽ	22.3	21.2	7.8	3.6	3.0	56.8	15.4	21.1	7,366
ናይጄሪያ	21.1	14.6	33.4	7.0	25.5	11	30.0	25.8	5,624
ዛምቢያ	33.3	8.3	9.7	5.0	8.7	1.1	30.9	58.3	3,527
ዚምባብዌ	26.9	12.4	9.6	1.3	6.5	2.8	65.4	24.0	3,276
አማካይ	25.9	14.1	15.1	4.2	11.0	17.9	35.4	32.3	4,948

ምንጭ፡ የዓለም ባንክ ድረ-ገጽ የአገራት መረጃዎች፣ 2023

ምንጭ፤ የዓለም ባንክ ድረ-ገጽ የአገራት መረጃዎች፤ 2023

የሃያ አምሥት ዓመት የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማት አቅጣጫ

ስትራቴጂካዊ አቅጣጫ

31. የአማራ ብሔራዊ ክልል የሃያ አምሥት ዓመት የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት ዋና ዓላማ በዘርፉ የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት እና ተወዳዳሪነት ሲሆን በዚህም በተሳካ የኢንዱስትሪ ልማት የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ማረጋገጥ ነው። በአምራች ኢንዱስትሪ ልማት ዘዋሪነት የሚረጋገጥ ኢንዱስትሪያዊነት በመሠረቱ የብዝሃ ዘርፎች ልማት በመሆኑ የ25 ዓመቱ የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት የዘርፎችን ትስስር (industrial linkage) ታሳቢ ያደርጋል። የተሳካ ኢንዱስትሪያዊነት የአምራች ኢንዱስትሪ ልማትን በተባባሙ ንዑስ ዘርፎች ከመጀመር ይልቅ በበርካታ ዘርፎች በሚፈለጉት እና በምርት ሂደት ተመጋጋቢ በሆኑት የሜካኒካልና የኤሌክትሮኒክስ የኃይል፣ የግብዓት እና የኦቶሜሽን ቴክኖሎጂ ሥርዓቶች ትስስር እና አብሮ መልማትን ታሳቢ ያደርጋል።

32. በስትራቴጂ ደረጃ በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት ግብዓታቸው በአገር ውስጥ በተለይም ከግብርናው እና ከማዕድን ዘርፎች ሊገኙ የሚችሉ መሠረታዊ የኢንዱስትሪ ምርቶችን በአገር ውስጥ በማምረት፣ በቀጣዮቹ ተከታታይ አራት የአምሥት ዓመት ዕቅድ ዘመናት የከፍተኛ ኢንዱስትሪ እና ኬሚካል ልማት ማረጋገጥ ነው።

የምግብ፣ የመጠጥ፣ የጨርቃጨርቅ እና አልባሳት፣ የቆዳ እና የጫማ፣ የእንጨት፣ እንዲሁም የግንባታ እና ተያያዥ ብረታ-ብረት ያልሆኑ የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች ልማት በአብዛኛው የአገር ውስጥ የአላቂ እና ቋሚ የፍጆታ ዕቃዎች ፍላጎትን በአገር ውስጥ ምርት ለማሟላት፣ እንዲሁም ሰፊ የሥራ ዕድል ለመፍጠር ታስበው የሚተገበሩ ይሆናል። በተጓዳኝም እነዚህን መሠረታዊ ምርቶች ለመፈብረክ ከውጭ የሚገቡ ማሸኛችን በአገር ውስጥ ለማምረት ዝግጅት ይደረጋል። ብረታ ብረት፣ ማሸን፣ እና የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ላይ የሚያተኩሩ የአምራች ኢንዱስትሪ ልማቶች አጠቃላይ የረጅም ጊዜ የኢኮኖሚ እድገትን ለመፋጠን እና መዋቅራዊ ሽግግር ለማረጋገጥ የሚተገበሩ ናቸው።

33. ለዘመናት የቆየ የኢንዱስትሪያላይዜሽን ስትራቴጂ ከርከር የባለ ብዙ ዘርፍ የኢንዱስትሪ ስትራቴጂ (balanced growth) እና ጥቂት የተመረጡ ኢንዱስትሪ ዘርፎች (unbalanced growth) ስትራቴጂ የመተግበር ጉዳይ ነው። የመጀመሪያው ስትራቴጂ ጽንሰ-ሃሳብ የተመሠረተው የኢንዱስትሪ ዘርፎች በባሕርያቸው አንዱ በግብዓት ሌላው በፍላጎት የተሳሰሩ ስለሆነ የተወሰኑ ዘርፎች ላይ ብቻ ማተኮር በግብዓት ወይም በፍላጎት ወይም በሁለቱም እጥረት ምክንያት ይቆማሉ የሚል ነው። የወጪ ንግድ የፍላጎት እጥረትን ሊተካ፣ የገቢ ንግድ ደግሞ የግብዓት እጥረትን ሊሸፍን እንደሚችል እንደመከራከሪያ ሊቀርብ ቢችልም የተመጣጠነ እድገት ደጋፊዎች የታዳጊ አገራት ምርት በአብዛኛው ከግብርና የሚገኝ ስለሆነ በተፈለገው መጠን ወጪ ንግድን መሸፈን እንደማይቻል እና የገቢ ንግድም ቀድሞውንም የችግር አካል የሆነውን ንግድ ሚዛን የባሰ በማዛባት በቂ ግብዓት ማስገባት እንዳይቻል ሊያደርግ ይችላል በሚል ያጣጥሉታል።

34. የሁለተኛው ስትራቴጂ ጽንሰ - ሃሳብ ደግሞ ከአገራት ተሞክሮ፣ እንዲሁም ሊያጋጥሙ ከሚችሉ ከፋይናንስ፣ እና ከሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረቶች በመነሳት በተመጣጠነ ልማት አሳቤ በሁሉም የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፍ ልማት መጀመር እንደሚያስችል ያወሳል። በታሪክ ረገድ የኢኮኖሚ ልማት እድገት የተሳካላቸው አገራት የኢንዱስትሪ እድገታቸውን የመሩት ከሌላው ፈጥነው የሚያድጉ ጥቂት ዘርፎች ብቻ እንደነበሩ፣ በተለይም በእንግሊዝ፣ የጨርቃ ጨርቅ ኢንዱስትሪ፣ በአሜሪካ የባቡር መንገድ፣ በጃፓን፣ ግብርና፣ ጨርቃ ጨርቅ፣ እና ብረታ ብረት፣ በስዊድን፣ የእንጨት ውጤቶች ኢንዱስትሪ ፈጥኖ ማደግን ለአብነት ያህል ማንሳት ይቻላል። ከሁለት እጥረት አኳያ አንድ አገር በሁሉም ዓይነት የኢንዱስትሪ ዘርፍ መዋዕለ-ንዋይ ለማፍሰስ በቂ የፋይናንስ እና የሰለጠነ የማናጄሪያል እንዲሁም የዳበረ ተሰጥሶ እጥረት ስለሚገድብ ከቅሚ ግብዓቶች ማደግ ጋር ምርትን የማሳደግ እና ለበርካታ ዘርፎች ተደራሽ የመሆን አቅም (increasing returns to scale and economies of scale) ያላቸውን እንደ ባቡር መንገድ፣ መንገድ፣ እና የተፋሰስ መስኖ ልማቶችን የመሳሰሉት ላይ ማተኮር የእነዚህን ዘርፎች መልማት ተከትለው ወደ ልማት ለሚገቡ ዘርፎች በር ከፋች እንደሚሆን ንድፈ-ሃሳቡ ይተነትናል። በተለይም በመንግሥትም ሆነ በግሉ ዘርፍ ውስን የአነትርጥረነራል እና ውሳኔ የመስጠት የማይገባበት አቅም ውስንነት ስለሚያጋጥም በሁሉም ዘርፎች ላይ በአንዴ በመሠማራት ይህን ውስን አቅም በስፋት ከመበታተን ይልቅ ለተሻለ ውጤታማነት በጥቂት ዘርፎች ላይ በማተኮር በሂደት እነዚህን አቅሞች መገንባት የበለጠ አዋጭ እንደሚሆን ያትታል።

35. በዋናነት በእንግሊዝ በተጀመረው የመጀመሪያው ኢንዱስትሪ አብዮትም ሆነ ወደ ሌሎች የአውሮፓ አገራት እንዲሁም አሜሪካ የተሸጋገረው የሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት ስኬት እንደሚያሳየው በማሸን፣ በኃይል፣ በግብዓት፣ እና በአቶሜሽን ሥርዓት ላይ የሚያተኩሩ የኢንዱስትሪ ዘርፎች መታለፍ የሌለባቸው የኢንዱስትሪያላዊነት መሠረቶች ናቸው። የእነዚህ ዘርፎች ባሕርይ በሁሉም ንዑስ ዘርፎች ተፈላጊ መሆናቸው ነው። የአንድ አገር ኢንዱስትሪ ልማት በማምረቻ ማሸን፣ በኃይል ቴክኖሎጂ፣ በግብዓት እና ማሳለጫ ወይም አቶሜሽን ሥርዓት ራሱን ችሎ ካልተሳሰለ በውጭ ቴክኖሎጂዎች ላይ ጥገኛ ስለሚሆን ዕድገቱ በተግዳሮቶች ይፈተናል።

36. ከኢትዮጵያ ልምድ አንጻር የግብዓቶች እጥረት በተለይ በንጉሱ ዘመን በመጀመሪያው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ (1942 - 1946) ወቅት ለኢንዱስትሪ ልማት ግቦች ከግብ ቢታች ለተስተዋለ አፈጻጸም አንዱ ዋና ምክንያት ነበር። በእቅዱ የመጨረሻ ዓመት ማለትም በ1946 የምግብ፣ የመጠጥ፣ የትምህርት፣ የጨርቃጨርቅ፣ የእንጨት፣ እንዲሁም የግንባታ እና ብረታ ብረት ያልሆኑ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች ያልተጣራ ተጨማሪ እሴት ከ72 በመቶ እስከ 225 በመቶ አፈጻጸም የነበራቸው ሲሆን የብረታ ብረት፣ የኬሚካል፣ እና የቆዳ ውጤቶች ምርት ከምንም እስከ 33 በመቶ አፈጻጸም ብቻ ነበራቸው። የተሻለ አፈጻጸም የነበራቸው ንዑስ ዘርፎች እያደገ የመጣውን የፍጆታ ፍላጎት፣ ይህን ፍላጎት ለማሟላት የተሰጠው ትኩረት፣ እና ለእነዚህ ምርቶች

ግብዓት የሚሆን ጥሬ እቃ ከግብርናው እና ከደን ዘርፎች በቀላሉ ማግኘት ስለተቻለ ነው። በሌላ በኩል ለአጠቃላይ የኢኮኖሚ ዕድገት እና መዋቅራዊ ሽግግር መሳካት ከፍተኛ ሚና እንደሚጫወቱ የተጠበቁት የብረታ ብረት እና የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ዝቅተኛ አፈጻጸም እና ሙሉ በሙሉ አለመጀመር ምክንያት በጥሬ ዕቃ፣ በኃይል፣ በፋይናንስ፣ በሰላጠነ የሰው ኃይል፣ እና በዘርፉ የአንተርፕራይዘር ስርዓቶች ነው።

37. ከዚህ ጋር ሲነሳ የሚችለው ጉዳይ ሁሉንም ዓይነት ኢንዱስትሪዎች በአንድ ጀምሮ ለማሳካት ከሀብት እስከ አቅም የሚደርስ ውስንነት ስለሚኖር፣ በአንድ የመካከለኛ ጊዜ የልማት ዕቅድ ወቅት የተወሰኑ ዘርፎች ላይ በማተኮር አድምዶ መሥራት፣ እና በተመሳሳይ ጊዜ ከፍተኛ የካፒታል፣ የቴክኖሎጂ፣ የሰላጠነ የሰው ኃይል ለሚጠይቁ ስትራቴጂካዊ ዘርፎች ቅድመ ዝግጅት ማድረግ ተገቢ ይሆናል። በሌላ በኩል በኢትዮጵያ የረጅም የልማት ዕቅድ ታሪክ ለወሳኝ እና ስትራቴጂካዊ የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት መሠረተ-ልማቶች ተገንብተው እያለ የግሉ ዘርፍ ውስን ሀብትን ወደ እነዚህ ዘርፎች ልማት ከማዋል ይልቅ የአጭር ጊዜ አዋጭነታቸው ወደተረጋገጠው የሕንጻ ግንባታ እና ሆቴሎች ሲያውለው ተስተውሏል። ሁለቱንም ጉዳዮች ለማስታረቅ ፈጥነው በሚደርሱ የዘርፍ ትስስሮች በመጀመር እና ለዘርፎች ትስስር ወሳኝ ሆነው ሳለ ግብዓታቸው በቴክኖሎጂ በፋይናንስ አቅም ውስንነት ምክንያት በአገር ውስጥ ሊመረቱ የማይችሉትን ግብዓታቸውን ከውጭ በማስገባት የዘርፎቹን ልማት መጀመር፣ በሂደትም በተጠና የጊዜ ሰሌዳ በዘርፎች ትስስር ውስጥ የጎደሉትን እየሞሉ እና ትስስሩን እያጠናከሩ መሄድ የተሻለ አማራጭ ነው።

38. የአምራች ኢንዱስትሪ እንደ መነሻ የግብርና ዘርፍ ውጤቶችን በግብዓትነት በሚጠቀሙባቸው ዘርፎች የሚያተኩረው በሦስት ዋና ምክንያቶች ነው፤ አንደኛው የአገር ውስጥ ግብዓትን በመጠቀም ረገድ ቀዳሚው የግብርና ምርት ነው፤ ሁለተኛ ምክንያት የግብርናውን ዘርፍ ለማሳደግ ያስችላል፤ ሦስተኛ፣ በግብርናው ዘርፍ የተሰማሩ ዜጎች (አርሶ አደሮች) ገቢያቸው ሲጨምር ለኢንዱስትሪ ምርቶች ያላቸው ፍላጎት አብሮ ስለሚጨምር ተጨማሪ የፍላጎት ምንጭ ስለሚሆኑ ነው።

39. በምግብ ነክ የኢንዱስትሪ ምርቶች ረገድ እንደ ምግብ ዘይት፣ ፓስታ እና ማካሮኒ፣ አልሚ ምግቦች፣ ስኳር፣ የተሰናዱ ቅመማ ቅመሞች፣ የታሽጉ ፍራፍሬ እና የፍራፍሬ ጭማቂዎች፣ የታሽጉ የአትክልት ዓይነቶች፣ እና ለመሳሰሉት ምርቶች ከቅባት ዕህሎች እስከ ሽንኩራ አገዳ ያሉ በቂ ግብዓቶች የሚጠበቁት ከግብርናው ዘርፍ ነው። የበቆሎ እና የሽንኩራ አገዳ ምርቶች የግብርና ምርቶች ከምግብነት በላይ ለኢንዱስትሪ ግብዓት የሚሆኑ ሞላሰስ፣ ስታርች፣ እና ኢታኖል ለመሳሰሉ ምርቶች ግብዓት ናቸው።

40. የጨርቃ ጨርቅ ኢንዱስትሪ ልማት የገቢ ንግድ በመተካት እና ከፍተኛ የሥራ እድል በመፍጠር አቅሙ አንዱ የትኩረት መስክ ነው። የግብርና ዘርፍ ለአዳዲስ የጨርቃጨርቅ ኢንዱስትሪዎች በቂ የጥጥ፣ የተልባ፣ እና የሱፍ ምርት ማስገኘት ይጠበቅበታል። ምርት ሳይበላሽ ለማሸግ እና ተቀባይነቱንም ከፍ ለማድረግ የሚያገለግሉ የቃጫ፣ እና የገመድ ምርቶች ግብዓት የሚጠበቀው ከግብርና እና ተያያዥ ዘርፎች ነው።

41. የአገር ውስጥ እና የወጪ ገበያን ታሳቢ ያደረገ የእንስሳት እርድ ቄራዎች በማስፋፋት የከብት፣ እንደ የአካባቢው ሥነ ምህዳር አመችነትም የፍየል እና የበግ ርባታን በተጠና መልክ በስፋት በማስጀመር፣ በውጤቱም ቆዳ ሳይበላሽ ጥቅም ላይ እንዲውል የጫማ፣ እና ተያያዥ የቆዳ ውጤቶች ፋብሪካዎችን በመክፈት የዘርፍ ትስስር እንዲጠናከር ማድረግ ይቻላል። የግብርና ዘርፍ ከአምራች ኢንዱስትሪው እያደገ የሚመጣውን ፍላጎት ለማሟላት ሜካናይዜሽን ያስፈልገዋል። ይህ በግብርናው ዘርፍ ዕቅድ ላይ የተንጸባረቀ ጉዳይ ነው። ነገር ግን የኢንዱስትሪው ዘርፍ በበኩሉ ከቀላል የተሻሻሉ የግብርና መሣሪያዎች እስከ ከባድ የግብርና ማሽኒዎች (ትራክተር፣ ኮምባይነር)፣ እና ማዳበሪያ፣ የእንስሳት መዲሃኒት፣ የመሳሰሉት ምርቶችን ማምረት ይጠበቅበታል። ከፍተኛ ማሽኒዎችን የማምረት ሂደት በቀጣይ የዕቅዱ ዘመን ውስጥ የሚታሰብ ሆኖ ቀላል የግብርና መሣሪያዎችን ማምረት ለግብርናው ምርታማነት መጨመር አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

42. የኮንስትራክሽን እና ግንባታ ዘርፍ በክልሉ የኢኮኖሚ እድገት ላይ ከፍተኛ ሚና ይጫወታል። ለዚህም የኮንስትራክሽን ግብዓት የሚሆኑ ማዕድናት በክልሉ ይገኛሉ። የአምራች ኢንዱስትሪው ሲሚንቶ፣ መስታዎት፣ ሴራሚክስ፣ የወለል ንጣፍ፣ ለተገጣጣሚ ቤቶች ግንባታ የሚውሉ ቀድመው የተሳነዱ ምርቶች፣ ሸክላ፣ እና ብሎኬት ያመርታል። ለኮንስትራክሽን ዘርፍ የሚውሉ የተለያዩ የግንባታ ብረቶች፣ የጣሪያ ቆርቆሮ፣ ምስማር፣

ቡለን፣ ማምረት ይጠበቅበታል። የፍላጎት እና የባሻ ቤት እቃዎች የኮንስትራክሽን ዘርፉ የሚፈልጋቸው ልሎች የኢንዱስትሪ ምርቶች ናቸው። በተመሳሳይ የእንጨት ውጤቶች፣ የኤሌክትሪክ ዕቃዎች ሰፊ የግንባታ ዘርፍ ግብዓቶች ናቸው።

43. ከዚህ በላይ የተጠቀሱት መሠረታዊ የኢንዱስትሪ ውጤቶች ከግብርና ዘርፍ እና ከራሳቸውም ጋር ከፍተኛ ትስስር በመፍጠር መሠረታዊ ፍላጎቶችን የማሟላት ግብን ከማሳካት ባለፈ ሰፊ የሥራ ዕድል በመፍጠር፣ ለቀጣይ የኢንዱስትሪ ልማት መነሻ አቅም በመገንባት እና ለኢኮኖሚውም የመጀመሪያ ዙር የዕድገት ምንጭ በመሆን ያገለግላሉ። ነገር ግን፣ ከዘርፎች ግብርና እና አገልግሎት፣ እንዲሁም ከአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ጨርቃ ጨርቅ፣ እንጨት፣ የቆዳ ውጤቶች የመሳሰሉት በአብዛኛው ውስብስብ ቴክኖሎጂ የማይጠይቁ ለሌላው ዘርፍ ከመጨረሻ ፍጆታ በላይ ግብዓት የማይሰጡ በመሆናቸው በተከታታይ ማሳደግ የሚቻለው የካፒታል አቅምን በማስፋፋት ብቻ ነው። ካፒታልን ማስፋፋት ደግሞ ገደብ ያለው ሲሆን የረጅም ጊዜ አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ማረጋገጥ የሚቻለው በቴክኖሎጂ እድገት ነው።

44. በተከታታይ የቴክኖሎጂ ለውጥ ለኢኮኖሚው ዕድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ የሚኖራቸው የብረታ ብረት እና የአረብ ብረትን (steel) መሠረት ያደረጉ ማሸኛች፣ የኤልክትሪክ፣ የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች እና የዲጂታል ቴክኖሎጂ የሚታወቁባቸው ሦስት ለዕድገት ወሳኝ የሆኑ ባህርያት የአገር ውስጥ ጥሬ ዕቃን በግብዓትነት በስፋት መጠቀማቸው፣ የሚጠቀሟቸው መካከለኛ ግብዓቶች ውስብስብ እና በየጊዜው የሚሻሻሉ ቴክኖሎጂ - ገብ መሆናቸው፣ እና በሁሉም ዘርፎች ተፈላጊ መሆናቸው ነው። ከዚህ አንጻር ከመሠረታዊ የኢንዱስትሪ ምርቶች ውስብስብ ቴክኖሎጂ ወደሚጠቀሙ እና ለሌሎች ዘርፎች ምርታማነት መጨመር አስተዋጽኦ ወዳላቸው ዘርፎች ለመሸጋገር ወሳኝ ጉዳይ የዕድገት ምንጭ ገደብ ካለበት ካፒታል ገደብ የለሽ የዕድገት ምንጭ ወደሆነው ቴክኖሎጂ ለመሸጋገር ነው። በዚህ ሁኔታ ከፍተኛ እና ውስብስብ ቴክኖሎጂ ግብዓት የሚጠቀሙ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች የወጪ ንግድ ድርሻ ሲጨምር ተወዳዳሪነት በዚያው ልክ ይጨምራል። የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ያረጋግጣል።

45. የብረታ ብረት እና ስቲል ኢንዱስትሪ ልማት ዓላማ የማሸን ማምረት እና አጠቃላይ የኢንዱስትሪያላይዜሽን ግብን ማሳካት ነው። የግብርና ውጤት እና ማዕድንን የመሳሰሉ ግብዓቶች፣ ኃይል፣ እና አቶሜሽን ወይም ዲጂታላይዜሽን ለሜካናይዜሽን በግብዓትነት እና በአሳላጭነት አብረው መልማት የሚኖርባቸውን ያህል መሠረታዊ ቴክኖሎጂያቸው በአገር ውስጥ መዳበርን፣ እና የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ውጤቶች ተጠቃሚ መሆንን የሚያካትት ትስስር ታሳቢ ያደርጋል። ይህ ከ5 እስከ 10 ዓመት ባለው ጊዜ የሚገፋበት እና የቴክኖሎጂ መረጣን የሚያካትት ነው። ይህ ደረጃ የብረት ማዕድን፣ ከፍተኛ ኃይል፣ እና የቴክኖሎጂ ዕውቀት አቅም የሚጠይቅ ሲሆን የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት እና ተወዳዳሪነት የሚረጋገጥበት ደረጃ ነው። ለማሳያ ያህል በዚህ ደረጃ የመኪና መገጣጠሚያ ፋብሪካዎች የመኪና ሞተሮችን እና ተያያዥ ክፍሎችን ወደ ማምረት፣ በሂደትም የመኪና አካላትን የሚያመርቱ ማሸኛችን ወደ ማምረት፣ በመጨረሻም በዘርፉ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነትን ወደመፍጠር የሚሸጋገሩበት ነው።

46. የኬሚካል ኢንዱስትሪ ሌላው የኢንዱስትሪያላይዜሽን መሠረት ሲሆን በአብዛኛው የአገር ውስጥ ግብዓቶችን የሚጠቀም እንደ ፐልፕ እና ወረቀት፣ ካውስቲክ ሶዳ፣ ሶዳ አሽ፣ ሰልፈሪክ አሲድ፣ ካርቦን ባይሰልፌት፣ የፋርማሲ ምርቶች፣ ጠርሙስ፣ ብርጭቆ፣ ሳሙና፣ ክብሪት፣ የቆዳ ፋብሪካ ግብዓቶች፣ ጎማ እና የመሳሰሉትን በበርካታ ዘርፎች ተፈላጊ የሆኑ ምርቶችን ማምረት ይጠበቅበታል። ፔትሮሊዬም ከኃይል ምንጭነት ባሻገር ለከፍተኛ የፔትሮ-ኬሚካል ኢንዱስትሪ መሠረት ነው።

47. የከፍተኛ ቴክኖሎጂ መር የብረታ ብረት፣ የማሸን እና ኬሚካል ኢንዱስትሪ ልማት ሲታሰብ የአንድ አገር ገበያ ብቻ አዋጭ አይሆንም። ኢትዮጵያ ካላት ጂኦግራፊያዊ አቀማመጥ የጎረቤት አገር፣ የቀጠናው አገራት፣ እንዲሁም አፍሪካ መነሻ የመወዳደሪያ የገበያ አቅሞች ሊሆኑ ይችላሉ። በቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት ሲረጋገጥ ዓለም የእነዚህ ምርቶች ገበያ ናት።

48. ሠንጠረዥ 4-9፤ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች የቴክኖሎጂ አቅም ደረጃ

የተራቀቀ ቴክኖሎጂ የሚጠቀሙ	በመካከለኛ ደረጃ የተራቀቀ ቴክኖሎጂ የሚጠቀሙ
አውሮፕላን፣ መንኮራኩር የፋርማሲ መዲሃኒቶች ኮምፒውተር፣ የሂሳብ ማሸፍኖች ራዲዮ፣ ቴሌቪዥን፣ የመገናኛ መሣሪያዎች የህክምና መሣሪያዎች	የኤሌክትሪክ ማሸፍኖች፣ የኤሌክትሪክ ዕቃዎች የሞተር ተሽከርካሪዎች ከፋርማሲ መዲሃኒቶች ውጪ ያሉ ኬሚካሎች የባቡር እና የመጓጓዣ መሣሪያዎች እና ዕቃዎች ማሸፍኖች እና የብረት ብረት ዕቃዎች
መለስተኛ ቴክኖሎጂ የሚጠቀሙ	ቀላል ቴክኖሎጂ የሚጠቀሙ
የመርከብ እና የጅልባ ሥራ የጎማ እና ፕላስቲክ ውጤቶች ፔትሮሊየም እና ሌሎች የኃይል ምንጮች ብረት ብረት ያልሆኑ ሌሎች ቁሳቁሶች መሠረታዊ ብረት እና የብረት ውጤቶች	የእንጨት ሥራ ወረቀት፣ የህትመት ሥራዎች ምግብ፣ መጠጥ፣ ትምባሆ ጨርቃጨርቅ፣ አልባሳት የቆዳ ውጤቶች፣ መጫሚያዎች

49. ከዚህ በመነሳት የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ የረጅም ዓመት ዕቅድ ዋና ዓላማ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት ሲሆን በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የመግብ ሽቀጦች፣ ጨርቃ ጨርቅ እና አልባሳት፣ መዲሃኒት፣ የኮንስትራክሽን ግብዓቶች፣ እና መሠረታዊ የኤልክትሮኒክስ ዕቃዎችን የመሳሰሉ የመሠረታዊ ኢንዱስትሪ ምርቶችን በአገር ውስጥ ማምረት እና በሂደትም ገቢ ንግድን መተካት እና ለቀጠናው ገበያ የታለመ ምርት ማምረት ይሆናል። በተጓዳኝም፣ ለየብረታ ብረት፣ ማሸፍኖችን እና ልዕለ ማሸፍኖች፣ የግብዓት እና ኬሚካል ቴክኖሎጂ መሠረት ይጣላል።

50. ሠንጠረዥ 4-10፤ የአምራች ኢንዱስትሪ የረጅም ዘመን ግቦች

	እስከ 5 ዓመታት	ከ5 – 10 ዓመታት	ከ10 – 20 ዓመታት
ዓላማ	የአገራዊ መሠረታዊ የፍጆታ እና የግብዓት ፍላጎት ማሟላት፣ ሰፊ የሥራ ዕድል መፍጠር፣ የዘመናዊ ግብርና ዓላማዎችን መደገፍ	የውጭ ምንዛሪ ማስገኘት፣ ተወዳዳሪነትን ማጎልበት፣ ለከፍተኛ እና ኬሚካል ኢንዱስትሪ መሠረት መጣል	የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት
ስትራቴጂክ ምርቶች	ምግብ፣ ጨርቃጨርቅ፣ የቆዳ ውጤቶች፣ መዲሃኒት፣ መሠረታዊ የኤሌክትሮኒክስ እቃዎች፣ የኮንስትራክሽን ግብዓቶች፣ ቀላል የግብርና መሣሪያዎች የብረት ብረት፣ ማሸፍኖችን እና ልዕለ ማሸፍኖች፣ የግብዓት እና ኬሚካል ቴክኖሎጂ መጀመር	አይሲቲ፣ ጨርቃጨርቅ፣ የቆዳ ውጤቶች፣ መዲሃኒት፣ መሠረታዊ የኤሌክትሮኒክስ እቃዎች፣ የኮንስትራክሽን ግብዓቶች፣ የግብርና መሣሪያዎች፣ የግብርና ግብዓቶች (ማዳበሪያ) የብረት ብረት፣ ማሸፍኖች እና ልዕለ ማሸፍኖች፣ እንዲሁም የኬሚካል ኢንዱስትሪ ማጠናከር	መሠረታዊ የብረት ብረት 4-ብረትዎች፣ የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች፣ ቴክኖሎጂ
ቴክኖሎጂ	በማሸፍኖች፣ በአማራጭ ኃይል አቅርቦት፣ በግብዓት እና በዲጂታል ቴክኖሎጂ ወጥ ትስስር ላይ ቴክኖሎጂዎችን ማስገባት/መገልበጥ (copy)፣ በአይቲ ዘርፍ ማሻሻል እና መፍጠር	መማር (learn)፣ ማሻሻል (innovate)	ማሻሻል (innovate)፣ መወዳደር (compete)
ገዢ ስትራቴጂ	- ፈጠራን የሚያበረታታ አሳታፊ የፋብሪካ ስራ ኢንጂነሪንግ - የከፍተኛ ማኑፋክቸሪንግ ቴክኖሎጂ ሽግግር - ለዲጂታል ኢኮኖሚ ግንባታ የአይቲ ዝግጁነት		
ሥልቶች	የስትራቴጂክ አምራች ኢንዱስትሪ ፕሮጀክቶች ልዩነት፣ ጥብቅ የመዋዕለ ንዋይ ስምሪት፣ የልማት ቀጠና፣ የኢኮኖሚ ዞን፣ የወጪ ንግድ ማሳለጫ ቀጠና የሚለይ ሲፓሻል ፕላን፣ የመሠረተ-ልማት እና ሎጂስቲክስ ዝርጋታ፣ የመዋዕለ-ንዋይ ማበረታቻ ሥርዓት፣ ዘርፍ ተኮር የሰው ኃይል ስልጠና		

የረጅም ዘመን የአምራች ኢንዱስትሪ ዋና ዋና ግቦች

51. ከ2018 እስከ 2042 ባሉት ሃያ አምሥት ዓመታት የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት በአማካይ በዓመት በ14.3 በመቶ እንዲያድግ ታቅዷል። የዘርፉ ተጨማሪ እሴት ከክልላዊ ጥቅል ምርት ያለው ድርሻም በ2016 ከነበረበት 9.4 በመቶ በ2042 የምርት ዘመን 25 በመቶ ይደርሳል። ከአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች መካከል በተለይ የከፍተኛ እና መካከለኛ ኢንዱስትሪ ተጨማሪ እሴት በሃያ አምሥት ዓመቱ የዕቅድ ዘመን በዓመት በአማካይ በ16.2 በመቶ ያድጋል። የንዑስ ዘርፉ ተጨማሪ እሴት ከክልላዊ ጥቅል ምርት ያለው ድርሻ በ2016 ከነበረበት 4.5 በመቶ በ2042 ወደ 18.2 በመቶ ያድጋል።

52. ሠንጠረዥ 4-11፤ የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች የዕድገት እና መዋቅር ግብ

	የዕድገት ምጣኔ (በመቶኛ)						
	2013-16	2018-22	2023-27	2028-32	2033-37	2038-42	2018-42
ኢንዱስትሪ	6.9	16.2	14.6	13.4	12.3	9.6	13.2
አምራች ኢንዱስትሪ	16.1	17.5	15.6	14.0	13.7	11.0	14.3
ከፍተኛ እና መ. ኢንዱስትሪ	18.4	21.2	17.5	15.4	14.6	12.4	16.2
አነስተኛ ኢንዱስትሪ	16.5	14.0	13.3	12.0	12.1	7.8	11.8
የጎጆ ኢንዱስትሪ	3.7	7.9	7.2	7.2	6.9	4.8	6.8
	ከክልላዊ ምርት ድርሻ (በመቶኛ)						
	2016	2022	2027	2032	2037	2042	
ኢንዱስትሪ	16.2	21.4	25.8	28.8	31.4	33.0	
አምራች ኢንዱስትሪ	9.4	13.3	16.7	19.2	22.2	25.0	
ከፍተኛ እና መ. ኢንዱስትሪ	4.5	7.6	10.4	12.7	15.2	18.2	
አነስተኛ ኢንዱስትሪ	4.2	5.1	5.8	6.1	6.6	6.4	
የጎጆ ኢንዱስትሪ	0.7	0.5	0.5	0.4	0.3	0.4	

የረጅም ዘመን የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የመዋዕለ ንዋይ አቅጣጫ

53. በተሳካ ኢንዱስትሪያላይዜሽን ሂደት የዜጎች ገቢ ሲጨምር የፍጆታ ወጪ (consumption expenditure) ምጣኔ ይቀንሳል፤ የመዋዕለ ንዋይ ምጣኔ ይረጋጋል፤ የወጭ ንግድ ምጣኔ ይጨምራል፤ በወጭ ንግድ ውስጥ የብረታ ብረት፤ የማሽን እና የኬሚካል ኢንዱስትሪ ድርሻ የተለመዱትን እና እንደ ጨርቃ ጨርቅ እና የቆዳ ውጤቶችን ይተካል፤ የእነዚህን መሠረታዊ ምርቶች የሚያመርቱ ማሽኖችን እና ግብዓቶችን ወደ ማምረት ይሸጋገራል። የመዋዕለ-ንዋይ ምጣኔ ከተረጋጋ በኋላ ከመጨመር ይልቅ ስብጥሩ ወደ ስትራቴጂካዊ ዘርፎች ማለትም ብረታ ብረት እና ኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ይለወጣል።

54. የአምራች ኢንዱስትሪ የመዋዕለ-ንዋይ ፖሊሲ ቁልፍ ጉዳዮች (1) የመዋዕለ -ንዋይ መምረጫ መስፈርት (2) ቅድሚያ የሚሰጣቸው ንዑስ ዘርፎች መረጣ እና ስምሪት (3) ለተመረጡ ፕሮጀክቶች ተጨባጭ የፋይናንስ ምንጭ ማረጋገጥ ናቸው።

55. በተለይም በቀጣዮቹ ሦስት የዕቅዱ የትግበራ ዓመታት የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ዋና የመዋዕለ-ንዋይ ግብ አሁን ያሉትን ድርጅቶች የጥሬ ዕቃ አቅርቦት፤ የኃይል ተደራሽነት፤ የመሠረተ ልማት አቅርቦት በማሻሻል ወደ ሙሉ የማምረት አቅም እንዲመጡ በማገዝ ትርፋማ ማድረግ፤ የመሠረታዊ ፍጆታ ሽቀጥ እና እቃዎች ለማምረት የሚያስችሉ ድርጅቶች ማቋቋም ሲሆን በአምሥት ዓመቱ መጨረሻ ጥናታቸው ተጠናቅቆ

በሁለተኛው አምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ በስፋት ለሚጀመሩት የብረታ ብረት እና የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ዘርፎች ግብዓት የሚሆኑ ምርቶች ላይ መሥራት ነው። ከዚህም ጎን ለጎን ለአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማት ወሳኝ የሆኑ የኢኮኖሚ መሠረተ-ልማቶች ላይ ርብርብ ማድረግ ነው። የመጀመሪያው እና ሁለተኛው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች ከፍተኛ የካፒታል ግብዓት እና ቴክኖሎጂ የሚጠይቁ በመሆኑ ይህን የገቢ ዕቃዎች የውጭ ምንዛሪ ፍላጎት ከማሟላት ጎን ለጎን ከዘመናዊ ግብርናው እና ከአንዳንድ መሠረታዊ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች፣ እንዲሁም ማዕድናት ወጪ ንግድን በማበረታታት የውጭ ምንዛሪ ፍላጎትን ለማሟላት ጥረት ይደረጋል። ከዚህም ጎን ለጎን የውጭ ድጋፍን በቁጠባ እና ምርታማነትን በሚያረጋግጥ ሁኔታ መጠቀም ተገቢ ይሆናል።

56. በቁልፍ የመዋዕለ-ንዋይ ዘርፎች የሚደረጉ ልማቶችን የፋይናንስ ፍላጎት ለማሟላት የመዋዕለ-ንዋይ ፈንድ ይቋቋማል። ያልተገባ እና የተጋነነ የፍጆታ እና የመንግሥት ወጪን በመቀነስ ቁጠባ ይበረታታል፤ በሂደትም የውጭ ድጋፍን ይተካል። በሁለተኛው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ የኢንዱስትሪዎች ትስስርን ግምት ውስጥ ያስገባ የመዋዕለ-ንዋይ ፍስሰት ይተገበራል፤ በዚህም የብረታ ብረት፣ ማሸን፣ እና የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች የሌሎች ዘርፎችን ፍላጎት በሚያሟሉበት እና ከሌሎች ዘርፎችም የሚፈልጉት ግብዓት በአብዛኛው ከአገር ውስጥ ምንጭ በሚመረትበት አግባብ መተሳሰር ይጀምራሉ።

57. የውጭ ቀጥተኛ መዋዕለ ንዋይ ከውጭ ምንዛሪ ማስገኘት ጋር እንዲያያዝ፣ ስትራቴጂካዊ በሆኑ ዘርፎች ላይ ከአገር ውስጥ አልሚ እና ከመንግሥት የልማት ተቋማት ጋር ማቀናጀት ይጠይቃል። የመንግሥት የልማት ድርጅቶች በልዩ ተልዕኮ እና ድጋፍ በቂ የግል ዘርፍ ስምሪት በሌለባቸው ግን ስትራቴጂክ በሆኑ ዘርፎች ላይ እንዲሰማሩ ይደረጋል።

4.2. የዘመናዊ ግብርና ልማት

የዘርፉ ሚና

58. የአማራ ብሔራዊ ክልል የግብርና ዘርፍ ለበርካታ ዜጎች የኑሮ መሠረት ከመሆኑ ዕውነታ በላይ በክልሉ እና በአገር አቀፍ ደረጃ ለኢኮኖሚ ዕድገት፣ ለውጭ ምንዛሪ ግኝት፣ ለኢንዱስትሪ ግብዓት፣ እና ዋጋ ለማረጋጋት ባለው ድርሻ የሚገለጹ ጉልህ አስተዋጽኦች አሉት። በ2014 የምርት ዘመን ከአገሪቱ የአዝዕርት ምርት 33.8 በመቶ የአገዳ እና የብርዕ እህሎች፣ 33.1 በመቶ የጥራጥሬ እህሎች፣ 41.1 በመቶ የቅባት እህሎች፣ 18.6 በመቶ የአትክልት ምርት፣ እና 13.2 በመቶ የሥራ ሥር ምርት ሸፍኗል። በተመሳሳይ ዓመት ክልሉ ከኢትዮጵያ የእንስሳት ሀብት የ22.9 በመቶ የቀንድ ከብት፣ የ36.9 በመቶ የጋማ ከብት፣ የ39.5 ዶሮ፣ እና የ22.2 በመቶ የለማ የንብ ሀብት አስተዋጽኦ ነበረው። ከ1998 ጀምሮ በአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት ከአጠቃላይ ክልላዊ ምርት ከፍተኛውን ድርሻ በመያዝ ከክልሉ የ7.2 በመቶ ዕድገት ምጣኔ 3.7 የመቶኛ ነጥብ አስተዋጽኦ በማድረግ የክልሉን የኢኮኖሚ ዕድገት መርቷል። የዘርፉ ተጨማሪ ዕቅድ ከክልል አቀፍ ምርት በ1998 የምርት ዘመን 62 በመቶ ድርሻ፣ በ2016 ደግሞ 51.9 በመቶ ድርሻ ነበረው። በ2013 የብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል እና ፍልሰት ዳሰሳ ጥናት መሠረት በክልሉ በሥራ ላይ ከሚገኘው ሠራተኛ ኃይል 66.4 በመቶ የሚሆነው በግብርና ዘርፍ የተሰማራ ዜጋ ነው።

59. ከዚህ የመልማት አቅሙ በመነሳት የክልሉ የግብርና ዘርፍ በገጠር የሚኖረውን ከፍተኛ ሕዝብ የመመገብ፣ በክልል እና በአገር አቀፍ ደረጃ የአምራች ኢንዱስትሪውን የጥሬ ዕቃ ፍላጎት፣ እና እያደገ የሚመጣውን የከተማ ሕዝብ የምግብ ፍላጎት የማሟላት፣ በዓለም ላይ እጨመረ የሚመጣውን የምግብ ፍላጎት እንደ መልካም አጋጣሚ በመጠቀም የክልሉን እና የአገሪቱን የውጭ ምንዛሪ ፍላጎት የመደገፍ፣ በአጠቃላይ ክልል አቀፍ እና አገር አቀፍ ኢኮኖሚውን ወደ ዘመናዊ ኢንዱስትሪ እና አገልግሎት የማሸጋገር ሚና ይጠበቅበታል።

የሀብት መሠረት

60. የአማራ ብሔራዊ ክልል ካለው የቆዳ ስፋቱ 180,631.7 ካሬ ኪ.ሜ ወይም 1,806,317 ሄክታር ከሆነ የመሬት ሀብቱ ውስጥ 52.09 በመቶ ያህሉ ለእንስሳት ግጦሽ የሚውል ሲሆን 33.9 በመቶ ደግሞ ለሰብል ምርት ልማት ሊውል

የሚችል ነው። የአገዳ እና ብርዕ አህሎች፣ የጥራጥሬ አህሎች፣ የቅባት አህሎች፣ አትክልት እና ፍራፍሬን ጨምሮ ለሁሉም ዓይነት ሰብሎች የሚስማማ ከቆላ እስከ ደጋ የሚደርስ የአየር ጠባይ እና ሰፊ መሬት አለው። ክልሉ እስከ አሁን በቅጡ ላልለሙ የትሮፒካል እና ደጋ የፍራፍሬ ምርቶች ልማት የሚሆን አመች መሬት እና የአየር ንብረት አለው። በ2014 የምርት ዘመን በክልሉ 4,757,465 ሄክታር መሬት በአዝዕርት ተሸፍኖ ነበር። ከዚህ የለማ መሬት ውስጥ 90.76 በመቶ የሚሆነው በእህል ሰብል ተሸፍኖ የነበረ ሲሆን በድምሩ 110,301,005 ኩዩንታል እህል ተመርቷል። የዚህን መሬት ምርታማነት ዓለም ከደረሰበት 90 ኩዩንታል በሄክታር ማድረስ ቢቻል የእህል ሰብልን ምርት በ3.5 እጥፍ በማሳደግ በተመሳሳይ ዓመት በመላው ኢትዮጵያ ከተመረተው መጠን 20 በመቶ የበለጠ ምናልባትም ኢትዮጵያ የሚያስፈልጋትን ምርት ማምረት ይቻላል።

61. ክልሉ የክርስ ምድር እና የገፀ ምድር ውሃ በመጠቀም በመስኖ ሊለማ የሚችል 2.2 ሚሊየን ሄክታር መሬት እንዳለው ይገመታል። ይህ አቅም የምርት ዑደትን በዓመት ከአንድ ጊዜ በላይ ከፍ በማድረግ እና የግብርና ዘርፉን ከዝናብ ጥገኝነት በማላቀቅ የግብርና ምርትን ለማሳደግ ተጨማሪ እና ወሳኝ አቅም ነው። በ2014/15 የምርት ዘመን አጠቃላይ በመስኖ የለማው መሬት መጠን 278,134 ሄክታር ብቻ ነው።

62. በእንስሳት ሀብት ብዛት ኢትዮጵያ ከአፍሪካ አንደኛ የመሆኗን ያህል የአማራ ብሔራዊ ክልል ለዚህ ከፍተኛ ቁጥር ከፍተኛ ድርሻ መኖሩ የክልሉን ለእንስሳት ሀብት ልማት ያለውን አመችነት እና አቅም ያሳያል። ይህ አመችነት በክልሉ ከብዛት ይልቅ ወደ እንስሳት ተዋጽዖ ምርታማነት ላይ በማተኮር ለመሥራት ለተወጠነው የዕንስሳት ልማት ስትራቴጂ ትልቅ አቅም ይፈጥራል። የሰብል ንዑስ ዘርፍ ልማት ማሸን ወደሚጠቀም ዘመናዊ አስተራረስ ሲሻገርም በዓመት ከሁለት እስከ አራት ሳምንት እርሻ ለማረስ ብቻ ከውልደት ጀምሮ ለዓመታት የሚባከኑ በሚሊዮን የሚቆጠሩ በሬዎች ለእርድ አገልግሎት ቀድመው እንዲደልቡ በማድረግ ወደተሻለ የገቢ አቅም ማሸጋገር ይቻላል።

የአፈጻጸም ትንተና

63. ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት አሥራ ዘጠኝ ዓመታት የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት በ6.1 በመቶ አድጓል። ይህ ምጣኔ ትልቅ የሚባል ሲሆን ከ7.2 በመቶ የክልሉ ጥቅል ምርት ዕድገት ውስጥ የ3.7 መቶኛ ነጥብ ወይም የዕድገቱን 51.4 በመቶ በመሸፈን ኢኮኖሚውን መርቷል። በተመሳሳይ ወቅት የአዝዕርት እና የእንስሳት ሀብት ልማት ተጨማሪ እሴት፣ እንደ ቅደም ተከተላቸው በ6.7 በመቶ እና 4.4 በመቶ አድጓል። በተለይ የአዝዕርት ምርት ከ7.2 በመቶ ክልላዊ ምርት ውስጥ 2.6 የመቶኛ ነጥብ ወይም የዕድገት ምጣኔውን 36.1 በመቶ፣ ከግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ዕድገት ውስጥ ደግሞ 70.3 በመቶ በመሸፈን የኢኮኖሚ ዕድገቱን መርቷል። በአንጻሩ በ2016 ከክልላዊ ምርት 12.3 በመቶ ድርሻ የነበረው የእንስሳት ሀብት በአሥራ ዘጠኝ ዓመት ውስጥ በ4.4፣ ባለፉት አራት ዓመታት ደግሞ በ1.7 በመቶ ብቻ አዝማሚያል። ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት ዓመታት ንዑስ ዘርፉ ለክልሉ ኢኮኖሚ ዕድገት የነበረው አስተዋጽኦ 0.7 የመቶኛ ነጥብ ወይም የክልላዊ ምርት ዕድገቱን 9.6 በመቶ ብቻ ነበር።

64. የግብርና ዘርፍ አጠቃላይ ተጨማሪ እሴት የዕድገት ምጣኔ የረጅም ጊዜ አፈጻጸም አበረታች ቢሆንም ከ2011 ጀምሮ ባሉት የአለፉት ስድስት ዓመታት ወደ 3.1 በመቶ ቀንሷል። የ3.1 በመቶ ምጣኔ መዋቅራዊ ሽግግር በማሳካት ላይ ላለ አገር ትልቅ የዕድገት ምጣኔ ነው። ነገር ግን በአማራ ክልል እና በአጠቃላይ በኢትዮጵያ ደረጃ የዘርፉ ምርታማነት በሄክታር ከዓለም አማካይ ምርት በእጅጉ ባነሰበት ሁኔታ ይህ ምጣኔ ዝቅተኛ ነው።

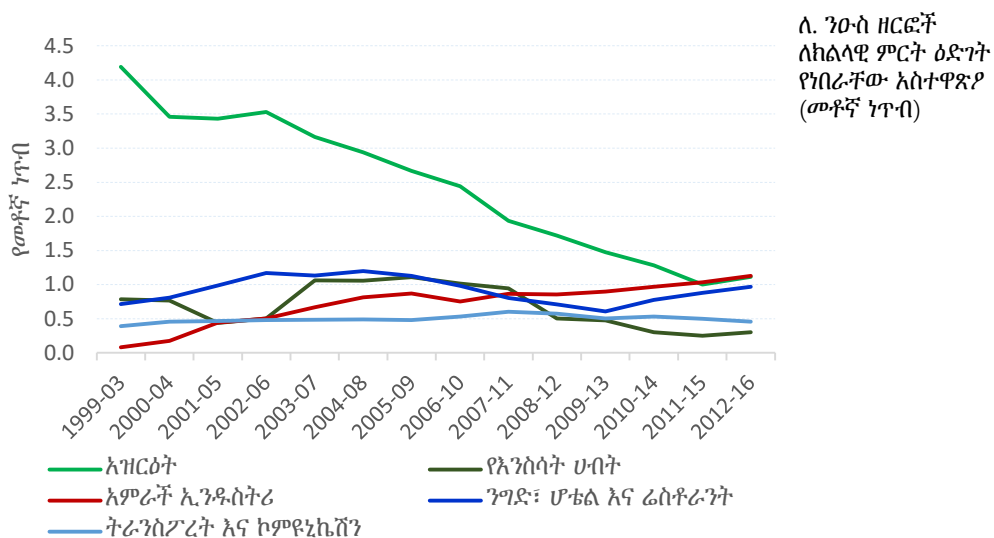
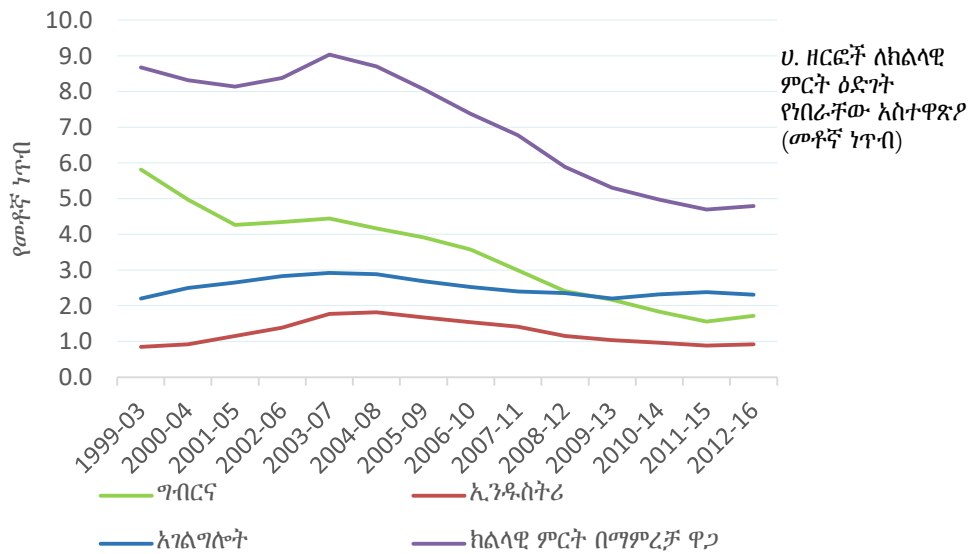
65. ሠንጠረዥ 4-12፣ የክልሉ የግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች ተጨማሪ ዕሴት አፈጻጸም

	1998 - 2016		2011 - 16		ከክልላዊ ምርት ድርሻ	
	ዕድገት	ምዝን ዕድገት	ዕድገት	ምዝን ዕድገት	1998	2016
ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች	6.1	3.7	3.1	1.7	62.0	51.9
አዝዕርት	6.7	2.6	3.0	1.1	38.0	35.0
የእንስሳት ሀብት	4.4	0.7	2.3	0.3	20.4	12.3
ዓሣ	20.0	0.0	15.9	0.0	0.0	0.1
ደን	6.6	0.3	6.5	0.3	5.1	4.5
ክልላዊ ምርት	7.2	7.2	4.9	4.9		

ምንጭ፣ የአብዛኛ የጥላን እና ልማት ቢሮ መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ፣ 2016

66. ከዘርፉ ያልተነካ የመልማት አቅም ባሻገር የኢኮኖሚ መዋቅራዊ ለውጥ ምልክት በወሳኝነት ባልታየበት ሁኔታ የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ ዕሴት ዕድገት መቀነስ ጊዜውን የጠበቀ አይደለም። የግብርናው ዘርፍ ከአጠቃላይ የክልል አቀፍ ምርት ከፍተኛ ድርሻ ያለው የመሆኑን ያህል፣ ከፍተኛ ቁጥር ላለው የሰው ኃይል የሥራ ዕድል የመፍጠሩን ያህል ኢኮኖሚው መዋቅራዊ ለውጥ ባላረጋገጠበት ሁኔታ የዘርፉ ተጨማሪ እሴት ዕድገቱ ተቀዛቅዷል። የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከክልላዊ ምርት ያለው ድርሻ መቀነስ እና የዘርፉ ተጨማሪ እሴት የዕድገት ምጣኔ መቀነስ በራሱ ችግር ባይሆንም ይህ ከስተት የተፈጠረው አሻጋሪ ዘርፍ በተለይ አምራች ኢንዱስትሪው የዕድገት መሬትን በቅጡ ባልተረከበበት ሁኔታ መሆኑ የዘርፉ ዕድገት መዳከም ለክልል አቀፍ የኢኮኖሚ ዕድገት መዳከም ቀጥተኛ አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

67. ስዕል 4-2፣ የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ለክልላዊ ምርት ዕድገት የነበረው አስተዋጽኦ እና የመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫ

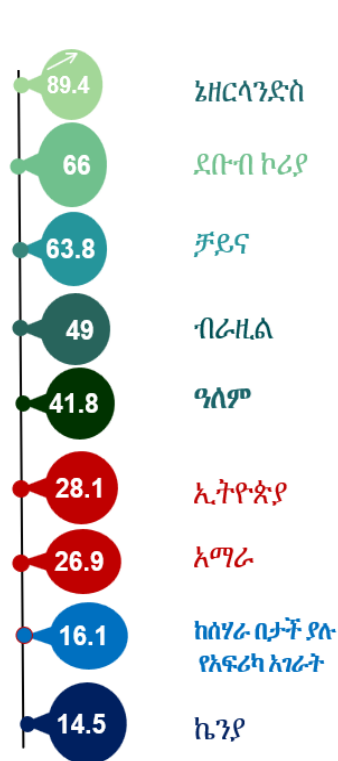

ምንጭ፣ የጥላና እና ልማት ቢሮ መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ፣ 2016

68. የክልሉ የሰብል ምርት አፈጻጸም በአፍሪካ ደረጃ ከፍተኛ እና አበረታች ሲሆን፣ ነገር ግን አብዛኛው ዓለም ከደረሰበት፣ ቴክኖሎጂ ከሚፈቅደው እና ከክልሉ ብሎም ከኢትዮጵያ ፍላጎት አኳያ ብዙ ከፍተኛ ጥረትን ይጠይቃል። ለጊዜው እንደ ተግዳሮት፣ ከተሠራበት እንደ አቅም ሊቆጠር በሚችል ሁኔታ የሰብል እና የእንስሳት ሀብት ምርታማነት ዝቅተኛ ነው። በ2014 የምርት ዘመን ከአጠቃላይ ከታረሰ መሬት 76.7 በመቶ፣ ከጠቅላላ ሰብል (crop) ምርት ደግሞ 81.3 ድርሻ የነበረው የአገዳ እና የብርዕ እህሎች (cereals) ምርት በአንድ ሄክታር

(yield) 26.9 ኩዩንታል ነበር። በተመሳሳይ 2015 የክልሉ የአገዳ እና የብርዕ እህሎች ምርት ወደ 27.3 ኩዩንታል በሄክታር የጨመረ ሲሆን የአገር አቀፉ አገዛዝ ደግሞ 29.0 ኩዩንታል በሄክታር ነበር።

69. ስዕል 4-3፣ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአገዳ እና የብርዕ እህሎች ምርታማነት ከዓለም አቀፍ አፈጻጸም ጎጽጽር

የኢትዮጵያ የአገዳ እና ብርዕ እህሎች ምርት በሄክታር መረጃ ከተገኘለት የ2014 የአገራት አፈጻጸም ጋር ሲወዳደር ከግብፅ እና ከደቡብ አፍሪካ ቀጥሎ ከአፍሪካ ሦስተኛው ከፍተኛ አገዛዝ ነው። በ2014 የአገዳ እና ብርዕ እህሎች ምርታማነት የግብፅ 74.2 ኩዩንታል በሄክታር፣ የደቡብ አፍሪካ 49.6 ኩዩንታል በሄክታር፣ እና የኢትዮጵያ 28.1 በሄክታር ነበር። የአማራ ብሔራዊ ክልል የአገዳ እና ብርዕ እህሎች ምርታማነት በተመሳሳይ ወቅት 26.9 ኩዩንታል በሄክታር የነበረ ሲሆን ይህ አገዛዝ ከግብፅ፣ ከደቡብ አፍሪካ እና 27.9 ኩዩንታል በሄክታር ካስመዘገበችው ማዳጋስካር ቀጥሎ በአፍሪካ 4ኛው ከፍተኛ በሄክታር የሚገኝ ምርት ነው። በተመሳሳይ ጊዜ ከሰሃራ ቦታች ያሉ የአፍሪካ አገራት አማካይ የአገዳ እና የብርዕ እህሎች ምርት በሄክታር 16.1 ኩዩንታል ነበር።

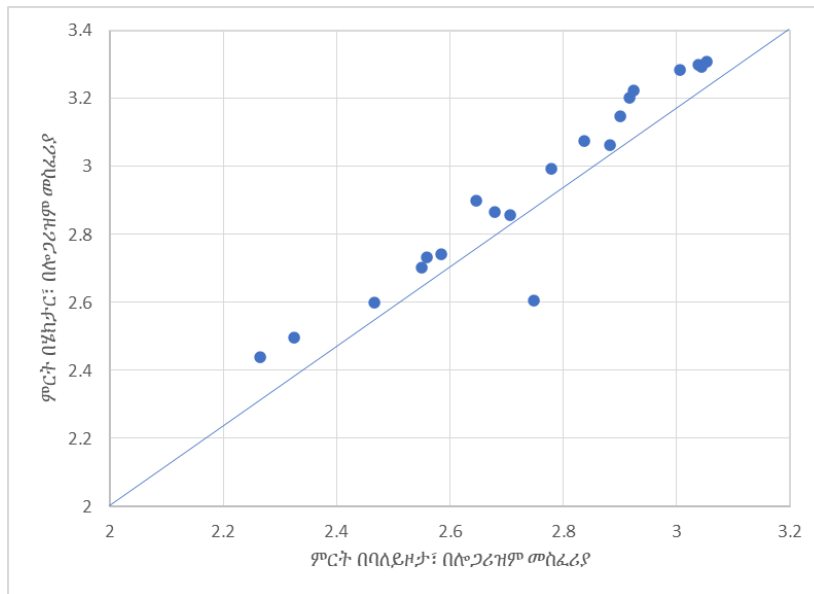
ይህ ውጤት የሚያበረታታ ነው። ነገር ግን፣ አብዛኛው ዓለም ከደረሰበት፣ ቴክኖሎጂ ከሚፈቅደው እና ከክልላችን ብሎም የአገራችን ፍላጎት አኳያ ገና ብዙ መሥራትን ይጠይቃል። በ2014 የዓለም አማካይ የአገዳ እና ብርዕ እህሎች ምርት በሄክታር 41.8 ኩዩንታል የነበረ ሲሆን አነስተኛ የምርት መጠን በከፍተኛ ምርታማነት ምጣኔ የሚያመርቱትን ጥቂት የአረብ አገራት ሳይጨምር የእነዚህ ሰብሎች ምርታማነት በዓለም ደረጃ እስከ 89 ኩዩንታል በሄክታር ደርሷል።

70. ከ1998 እስከ 2015 በነበሩት አሥራ ስምንት ዓመታት የታየው ከፍተኛ ሊባል የሚችል የብርዕ እና አገዳ እህሎች ምርት ዕድገት በምርታማነት ዕድገት እና በመሬት ማስፋፋት ዕድገት የተገኘ ሲሆን በአለፉት አምስት ዓመታት በሁለቱም የዕድገት ምንጮች መቀነስ ምክንያት የእነዚህ ሰብሎች ምርት ዕድገቱ ተቀዝቅዟል። በአሥራ ስምንት ዓመቱ ውስጥ የብርዕ እና የአገዳ እህሎች ምርት በ7.2 በመቶ ያደገ ሲሆን ከዚህ ውስጥ 4.7 መቶኛ ነጥብ በምርታማነት ዕድገት፣ 2.4 መቶኛ ነጥብ በመሬት ማስፋፋት ዕድገት የመጣ ነው። ነገር ግን፣ እስከ 35 በመቶ እድገት የታየበትን የ1999 እና የ11 በመቶ የምርት መቀነስ የታየበትን 2000 በማስቀረት ከ2001 ጀምሮ ያለፉትን አሥራ አምስት ዓመታት አፈጻጸም ሲታይ የብርዕ እና አገዳ እህሎች ምርት በ5.6 በመቶ ያደገ ሲሆን፣ ከዚህም ውስጥ 4.2 መቶኛ ነጥብ በምርታማነት ዕድገት፣ 1.4 መቶኛ ነጥብ በመሬት ማስፋፋት የተገኘ መሆኑን ማስተዋል ይቻላል። ከ2011 ጀምሮ የአምስት ዓመታት አፈጻጸም ሲታይ የብርዕ እና አገዳ እህሎች ምርት በ2.3 በመቶ ብቻ ያደገ ሲሆን ከዚህ ውስጥ 2.1 መቶኛ ነጥብ በምርታማነት ዕድገት 0.2 መቶኛ ነጥብ በመሬት ማስፋፋት ዕድገት የመጣ ነው።

71. በሄክታር ከሚገኘው የሰብል ምርት በተጨማሪ በባለይዞታ የሚገኘው የሰብል ምርት ለዓመታት እየጨመረ የመጣ ቢሆንም ዕድገቱ የአርሶ አደሩን የኑሮ ደረጃ ለማሻሻል ከሚጠበቀው ምጣኔ አንጻር ዝቅተኛ ነበር። በሄክታር የሚገኝ ምርት በአፈር ምርታማነት እና በአምራች ኃይል ምርታማነት ሊመጣ ይችላል። ከሁለቱ ምንጮች የሚገኘውን ምርታማነት መለካት የራሱ መንገድ ቢኖረውም መረጃ በተገኘለት በባለይዞታ ሲለካ በ2015 የምርት ዘመን የክልሉ የአገዳ እና የብርዕ እህሎች አማካይ ምርት በባለይዞታ 21.2 ኩዩንታል የነበረ ሲሆን በአለፉት አሥራ ስምንት ዓመታት በየዓመቱ የጨመረበት መጠን 0.61 ኩዩንታል ነው። ይህም ማለት ምርት በሄክታር በየዓመቱ በ0.83 ኩዩንታል ቢጨምርም የእያንዳንዱ ባለይዞታ ምርት የሚጨምረው በ0.22 ኩዩንታል ባነሰ ወይም በ0.61 ኩዩንታል ነው። በተለይ በአንድ ባለይዞታ ሥር የሚተዳደር ሠራተኛ ኃይል እየጨመረ የሚሄድ ከሆነ የሠራተኛ ምርታማነት ይቀንሳል፤ በዚያው ልክ የቤተሰብ አባላት ብዛት የሚጨምር

ከሆነ የነፍስ ወከፍ ምርት እና በአጠቃላይ የኑሮ ደረጃ ትርጉም ባለው መጠን ላይሻሻል ይችላል። በዚህ ረገድ የክልሉ የሰብል ምርታማነት ከሰው ኃይል ምርታማነት ይልቅ ወደ መሬት ምርታማነት ያደላ ነው።

72. ስዕል 4- 1፣ የመሬት እና የባለይዞታ የአገዳ እና የብርዕ እህሎች ምርታማነት

ምንጭ፣ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2015 መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ፣ 2016

73. ኢትዮጵያ በቀንድ ከብት ብዛት ከአፍሪካ ነች፣ ከዓለም ከ10 ቦታች ደረጃ ያላት ቢሆንም በክልልም ሆነ በአገር ደረጃ ትርፍ ከብት ውስን ነው። የእንስሳት ሀብት ተጨማሪ እሴት ላለፉት 19 ዓመታት በ4.4፣ ባለፉት 6 ዓመታት ደግሞ በ2.3 በመቶ ብቻ አዝማሚያ። በክልሉ ከአንድ ላም በአማካይ በቀን የሚገኘው ወተት 1.21 ሊትር፣ በኢትዮጵያ ድግሞ 1.45 ሊትር ነው። በቀን ከአንድ ላም የሚገኘው ዓለም አቀፍ አማካይ የወተት መጠን 35 ሊትር፣ ከፍተኛው ደግሞ 60 ሊትር ነው። በ2014 የክልሉ የዶሮ ብዛት 26,631,000 ወይም በነፍስ ወከፍ ከአንድ ዶሮ እስከ 5 ዶሮዎች በቤተሰብ በዓመት ነበር። ይህ መጠን ውስን ከመሆኑ በላይ ከሚያድገው የዶሮ ጫጩት የሚሞተው ይበልጣል። በዓመቱ ከተመዘገበው የዶሮ ሀብት ውስጥ 65.3 በመቶ የሚሆነው ሞቷል። የአመጋገብ፣ የዝርያ መረጣ፣ እና የእንስሳት ጤና ከብካቤ መጓደል የዘርፉ ችግሮች ናቸው።

74. የእንስሳት ሀብት የማምረቻ 'ካፒታል' እና ጥሪት መያዣ ነው። በ2014 የምርት ዘመን ከ6.1 ሚሊየን በሬ እና ወይፈን መካከል 94.4 በመቶ ለእርሻ የሚውል ሲሆን ከ5.3 ሚሊየን ላሞች እና ጌደሮች መካከል 82.7 በመቶ ለእርባታ፣ 11.1 በመቶ ብቻ ደግሞ ለወተት የሚውሉ ናቸው።

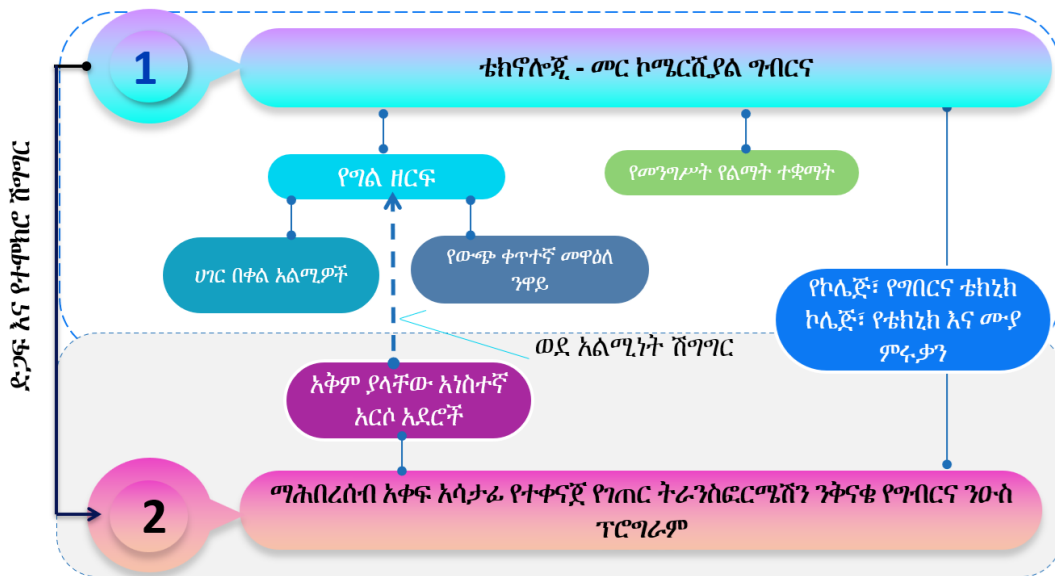
75. በአጠቃላይ የክልሉ ኢኮኖሚ ላይ እንደተስተዋለው ሁሉ በግብርናው ዘርፍም አበረታች ውጤቶች የተመዘገቡ ቢሆንም ዕድሜውን፣ ሚናውን እና የሀብት መሠረቱን አመችነት የሚመጥን የግብርና ሽግግር (ትራንስፎርሜሽን) በወሳኝነት አልተስተዋለም። የቀጣይ ዓመታት የግብርና ልማት ዕቅድ ዝግጅትም እነዚህን መዋቅራዊ ጉዳዮች ግምት ውስጥ ማስገባት አስፈላጊ ሆኗል። የግብርና ኢኮኖሚ በመዋቅራዊ ለውጥ ሂደት በጥሩ የዕድገት አቅጣጫ ላይ መሆኑን ሊያመለክቱ የሚችሉ ጉዳዮች በተወሰኑ አዋጭ የሰብል ዓይነቶች የምርት - መሬት መጠን ጥምርታ፣ የምርት - ሠራተኛ ኃይል ጥምርታ፣ የመሬት - ሠራተኛ ኃይል ጥምርታ መጨመር፣ የሀብት መሠረቱ እስካለ ድረስ ከአዝርዕት ማምረት ወደ እንስሳት ውጤት ልማት መሸጋገር፣ የዘመናዊ ግብዓቶች እና ሜካናይዜሽን የመጠቀም ደረጃ መጨመር፣ እነዚህን ዕውን ለማድረግ ጥራት ያለው የግብርና መዋዕለ-ንዋይ፣ እና የዘርፍ ክህሎት መዳበር ተጠቃሽ ናቸው። በእነዚህ መለኪያዎች የክልሉ ግብርና ብዙ መሥራት ይቀረዋል።

1. **ዝቅተኛ የሰብል ምርታማነት፣** በአፈር ለምነት መቀነስ፣ በሰው ኃይል ምርታማነት አዝጋሚነት፣ እና በቴክኖሎጂ አጠቃቀም ዝግመት የሚገለጽ ዝቅተኛ ምርታማነት ይስተዋላል። በተለመደው አሠራር እና ፍጥነት ከቀጠለ ከ25 ዓመት በኋላ የሚደረስበት የሰብል ምርት መጠን ከ45 - 49 ኩዩንታል በሄክታር ብቻ ይሆናል። በአሁኑ ዘመን ዓለም የደረሰበት ምጣኔ 90 ኩዩንታል በሄክታር ነው።
2. **አዝጋሚ መዋቅራዊ ለውጥ፣** መሬት፣ የሰው ኃይል እና ምርታማነት ወደተወሰኑ አዋጭ ምርቶች የመከማቸት አዝማሚያ የለም በሚያስብል ደረጃ ውስን ነው።

3. **ዝቅተኛ የግብርና አቅሞች፤** የግብርና መሠረተ-ልማት በተለይም የመስኖ እና ተያያዥ አቅሞች በዝቅተኛ ደረጃ ላይ ይገኛሉ፤ የሜካናይዜሽን አቅሞች፤ የቴክኖሎጂ ስርፀት ውስን ነው። ክልሉ ለሜካናይዜሽን እርሻ ምቹ የሆነ ከ2.2 ሚሊዮን ሄክታር በላይ መሬት ቢኖረውም እስከ 2015/16 ምርት ዘመን በትራክተር የታረሰው 14.78 በመቶ፤ እንዲሁም በኮምቢይኒር እና በአነስተኛ መውቂያ መሳሪያዎች የተሰበሰበው ከ379,548 ሄክታር አቅም ውስጥ 7.37 በመቶ ብቻ ነው።
4. **ከፕራት ይልቅ ብዛት ላይ ያተኮረ የእንስሳት ሀብት አያያዝ ይስተዋላል፤** በእንስሳት መኖር፤ በእንስሳት ዝርያ ማዳቀል፤ እና በእንስሳት ጤና ዝቅተኝነት የሚገለጹ ችግሮች መኖር ለዝቅተኛ የእንስሳት ተዋጽኦ ምርታማነት መከሰት ምክንያት ሆኗል።
5. **ዝቅተኛ መዋዕለ-ንዋይ፤** ግብርና እንደ አዋጭ ኢንዱስትሪ ባለመቆጠሩ የአልሚዎች የዘርፍ መዋዕለ-ንዋይ ተሳትፎ ዝቅተኛ ነው።
6. **የክህሎት እና የአመለካከት ችግር፤** ዘርፉን በዕውቀት ለመምራት የሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረት አለ።

መሠረታዊ ስትራቴጂ

76. የክልሉ የኢኮኖሚ ዕድገት ፍጥነት በ2016 ከክልላዊ ጥቅል ምርት 51.9 በመቶ ድርሻ ባለው እና በዝቅተኛ ምርታማነት በሚታወቀው ዘርፍ በመንጠልጠሉ፤ አንደኛ ፈጣን እና አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ለማረጋገጥ፤ ሁለተኛ ለዘመናዊ ኢኮኖሚ ግንባታ ከዘርፉ የሚጠበቀውን ሚና በበቂ መጠን ለማግኘት፤ ሦስተኛ በገጠር በዘርፉ የተሰማራውን ከክልሉ ሕዝብ ከፍተኛ ድርሻ ያለውን ዜጋ የኑሮ ደረጃ ትርጉም ባለው ደረጃ ለማሻሻል በአሁኑ ወቅት የሚታየው የኢኮኖሚ መዋቅር እና በግብርናው ዘርፍ የሰፈነው የረጅም ዘመን ሥልተ-ምርት በቂ እና ዘላቂ አይደለም። በመሆኑም
 1. በግብርናው ዘርፍ ዘመናዊ ግብርናን (የግብርና ትራንስፎርሜሽን) እና የገጠር ትራንስፎርሜሽን ዓላማ ያደረገ ባለ ሁለት ፍኖት የግብርና ዘርፍ ልማት ስትራቴጂ በመከተል ድህነትን በሁለት አቅጣጫ መቅደም፤
 2. የአምራች ኢንዱስትሪው በመካከለኛ ጊዜ የኢኮኖሚውን ፍጥነት እንዲመራ በሚያስችል ሁኔታ የረጅም ጊዜ የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት እና ተወዳዳሪነትን መሠረት ላደረገ የመዋቅራዊ ለውጥ መሠረት መጣል ያስፈልጋል።
77. የግብርና ትራንስፎርሜሽን የረጅም ጊዜ ዋና ዓላማ ለዘመናዊ ግብርና ኢንዱስትሪ በግብዓት፤ በምርት፤ እና በስርጭት የሚገለጽ ዘላቂ ቴክኖሎጂ ማሸጋገር ነው። ዋና ስትራቴጂው ቴክኖሎጂ መር፤ ኢኖቬሽን ተኮር፤ እና ዓለም አቀፍ ገበያ ሰበር ይሆናል። በውጤቱም ምርታማነት፤ ቅልጥፍና፤ ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪነት፤ እና አትኩሮት - ግብር (specialization) ይረጋገጣሉ። እነዚህን የግብርና ትራንስፎርሜሽን ስትራቴጂ ዓላማዎች ለማሳካት የተዋናያን ቅንጅት ወሳኝ ሚና የሚጫወት ሲሆን የግሉ ዘርፍ፤ መንግሥት፤ የምርምር ተቋማት፤ የውጭ አልሚዎች፤ እና የውጭ አጋር ድርጅቶች የዚህ ቅንጅት አካል ይሆናሉ።
78. በዚህ ስትራቴጂ ብቁ የግሉ ዘርፍ አልሚዎች፤ የመንግሥት የልማት ተቋማት፤ የግብርና ኮሌጅ እና የግብርና ቴክኒክ ተመራቂዎች፤ እና አቅም ያላቸው የአነስተኛ ባለይዞታ አርሶ አደሮች በተናጠልም ሆነ በማሕበር በቴክኖሎጂ-መር ኮሚሽን ግብርና ይሳተፋሉ።
79. ስዕል 4-5፤ የባለሁለት ፍኖት የግብርና ልማት ስትራቴጂ ማዕቀፍ

80. የገጠሩ ሥልተ - ምርት በዋናነት በግብርና ዘርፍ ላይ የተመሠረተ ቢሆንም የማህበረሰቡን የኑሮ ሁኔታ ለማሻሻል ሁሉን አቀፍ የአኗኗር ዘይቤ (livelihood) ለውጥ ማካሄድ ያስፈልጋል። የገጠር ትራንስፎርሜሽን በማካሄድ ከተሳካላቸው አገራት በመማር ከክልሉ ነባራዊ ሁኔታ ጋር አጣጥሞ በመቀመር ለውጥ ለማምጣት የሚያስችለው ስትራቴጂ ማህበረሰብ አቀፍ አሳታፊ የተቀናጀ የገጠር ትራንስፎርሜሽን ንቅናቄ መፍጠር ነው። የዚህ ንቅናቄ ጥቅል ዓላማ በሁሉን አቀፍ የገጠር ልማት አውድ በአነስተኛ ግብርና የተሰማሩ ዜጎች በራስ ጥረት እና በትብብር የተሻለ ገቢ ከማግኘት ባለፈ ለተሻለ ሕይወት እንዲተጉ ማስቻል ነው። በገጠር የገቢ እጥረት ከፈጠረው ድህነት በላይ ገቢ ከሚያስገኘው የኑሮ ደረጃ በታች የመኖር ገዳቢ ባሕል የፈጠረው ፈርጂ - ብዙ ድህነት ይሰፋል። በዚህ ስትራቴጂ የተሻለ ገቢ መፍጠር፣ ጥራት ያለው አኗኗር እና የሕይወት ዘይቤ ማስፈን፣ ዘመናዊ የገጠር የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ መሠረተ - ልማት ማስፋፋት፣ ጠንካራ የገጠር ተቋማት መገንባት፣ የነቃ ማህበረሰብ መፍጠር፣ ጽዱ እና ዘላቂ የመኖሪያ አካባቢ ማረጋገጥ ዋና ዋና ዓላማዎች ናቸው። የማህበረሰብ አቀፍ አሳታፊ የተቀናጀ የገጠር ትራንስፎርሜሽን ንቅናቄ የብዙ ዘርፎችን ቅንጅታዊ አሠራር የሚጠይቅ ሲሆን የንቅናቄው አንዱ ንዑስ ዘርፍ የገጠር ግብርና ልማት ይሆናል።

81. ባለሁለት ፍኖት የግብርና ልማት ስትራቴጂ

1. እንደ ሀብት መሠረታቸው እና ማህበረሰባዊ ልዩ ፍላጎት በተመረጡ የልማት ቀጠናዎች ይተገበራል፤
2. ልዩ ድጋፍ የሚደረግላቸው የአዝርዕት እና የእንስሳት ዓይነቶች እና ዝርያዎች ይመረጣሉ፤
3. ለዘመናዊ ግብርና ልማት የሚመጥን ልዩ ችሎታን በክሕሎት የሚለይ የስልጠና ሥርዓት ይነደፋል፤
4. ግብርና መሬት ላለው አርሶ አደር ብቻ የተተወ አድርጎ ከሚያየው አስተሳሰብ በመላቀቅ በዘርፉ መከላከል እና የትምህርት ዝግጅት ላላቸው ትኩረት በመስጠት በፈቃድ አሰጣጥ፣ በመሬት ድልድል፣ በፋይናንስ አቅርቦት እና በቴክኖሎጂ መረጣ ረገድ በመንግሥት ልዩ ድጋፍ ይደረጋል።

የትኩረት አቅጣጫዎች

82. ከሚቀጥለው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ ጀምሮ የሚተገበረው የግብርና ልማት ዕቅድ ዋና ዋና የትኩረት አቅጣጫዎች፤

1. ጥምር የግብርና አቅሞችን ማጎልበት፤ መስኖ፣ ሜካናይዘሽን፣ ቴክኖሎጂ
2. የተሻሻለ መኖ፣ የተሻሻለ ዝርያ፣ እና የእንስሳት ሕክምና በመጠቀም የእንስሳት ሀብት ልማትን ማሳደግ፤ የእንስሳት ፋይዳን ከግብዓትነት እና ጥሪትነት ወደ እሴት መቀየር፤
3. ምርታማነት እና ስትራቴጂካዊ ጠቀሜታ ባላቸው የግብርና ምርቶች ላይ አተኩሮ መሥራት፤
4. የግብርና መዋዕለ-ንዋይን በምርት ግብ፣ በቦታ፣ በጊዜ፣ እና በአልማዊ አቅዶ ዘመናዊ ግብርናን በፍጥነት ማስፈን፤

5. የዘርፎችን ትስስር እና የተቋማትን ቅንጅታዊ አሠራር በማዳበር የግብርና ግብይትን ማዘመን፤ የእሴት ሰንሰለት ማሻሻል፤
6. ከኢኮኖሚ ግቦች ጋር የተቀናጀ የአካባቢ ጥበቃ ልማት ማረጋገጥ፤
7. በስፓሻል ፕላን የተለየ የግብርና ልማት ኮሪዶር ማስፋፋት፤ የልማት ፕሮግራሞችን እና ፕሮጀክቶችን መቅረጽ፤ እና
8. ለዘመናዊ ግብርና የሚመጥን የሰለጠነ የሰው ኃይል መፍጠር ናቸው።

ዋና ዋና የረጅም ጊዜ አመለካከት ግቦች

83. ከ2018 እስከ 2042 ባሉት ሃያ አምሥት ዓመታት የግብርና እና ተያያዥ ዘርፎች ተጨማሪ ዕሴት በአማካይ በዓመት በ5.4 በመቶ እንዲያድግ ታቅዷል። የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በተለይ በመጀመሪያው የአምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ልማት ዕቅድ ወቅት (2018 – 2022) በ8.8 በመቶ ምጣኔ በማድግ በአጭር ጊዜ በምግብ ራስን የመቻል፤ እና ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት የማረጋገጥ ግቦችን የማሳካት ሚና እንዲወጣ ታቅዷል። የመዋቅራዊ ለውጥ ሕግ እንደሚጠይቀው በሂደት የግብርና ምርትን በማትረፍረፍ በተጨማሪ ዕሴት ደረጃ የዕድገት መሪነቱን ለአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ማመቻቸት ይኖርበታል። በዚህም መሠረት የግብርና ተጨማሪ ዕሴት ከክልላዊ ጥቅል ምርት ያለው ድርሻ በ2016 ከነበረበት 51.9 በመቶ በ2042 ወደ 17 በመቶ እንዲቀንስ ግብ ተጥሏል። በንዑስ ዘርፍ ደረጃም የሰብል ምርት ተጨማሪ ዕሴት ከክልላዊ ምርት ያለው ድርሻ በ2016 እና 2042 መካከል ከ35 በመቶ ወደ 9.5 በመቶ፤ የእንስሳት ሀብት ተጨማሪ ዕሴት ድርሻም ከ12.3 በመቶ ወደ 5.8 በመቶ እንዲቀንሱ ታቅዷል።

84. ሠንጠረዥ 4 -13 ፡ የግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች የዕድገት ምጣኔ ዕቅድ

	2013-16 (መነሻ)	2018-22	2023-27	2028-32	2033-37	2038-42	2018-42
ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች	3.4	8.8	6.4	5.6	3.6	2.6	5.4
አዝዕርት	3.5	8.7	6.4	3.8	2.6	1.6	4.6
የዕንስሳት ሀብት	1.7	7.7	7.0	9.6	6.2	4.5	7.0
ደን	11.5	8.9	8.9	13.9	4.2	4.6	8.1
ዓሳ	7.9	12.5	5.0	7.8	2.0	2.1	5.8

85. ሠንጠረዥ 4 -14 ፤ የግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች ከክልል ጥቅል ምርት እና የሠራተኛ ኃይል የሚኖራቸው ድርሻ

		2016 (መነሻ)	2022	2027	2032	2037	2042
ከክልላዊ ጥቅል ምርት ድርሻ (%)	ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች	51.9	47.4	39.4	30.9	22.5	17.0
	አዝዕርት	35.0	31.9	26.5	19.0	13.2	9.5
	የዕንስሳት ሀብት	12.3	10.5	9.0	8.5	7.0	5.8
	ደን	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
	ዓሳ	4.5	4.9	3.8	3.3	2.2	1.7
ከሠራተኛ ኃይል ድርሻ (%)	ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች (መነሻ 2013)	66.4	57.1	52.5	46.0	37.4	30.0

86. ትምህርት በገጠር በመስፋፋቱ፤ በከተሞች የልማት እንቅስቃሴዎች በመስፋፋታቸው፤ እና በሌሎች ገፈም ሆኑ ሳቢ ምክንያቶች ከገጠር ወደ ከተማ በሚደረግ ፍልሰት በገጠር በግብርና ሥራ ላይ የተሰማራው የሰው ኃይል በፍጥነት እየቀነሰ መሆኑ ይስተዋላል። ከ2005 እስከ 2013 በነበሩት ዘጠኝ ዓመታት በግብርና የተሠማራ የሰው ኃይል በ15.6 በመቶ (በ7 በመቶ በዓመት) ከዘርፉ ወጥቷል። በ2013 የአገር አቀፍ የሰው ኃይል እና የፍልሰት ዳሰሳ ጥናት መሠረት በቀዳሚዎቹ አምሥት ዓመታት በክልሉ እና ከክልሉ ከፈለሰው 2.1 ሚሊዮን ዜጋ ውስጥ

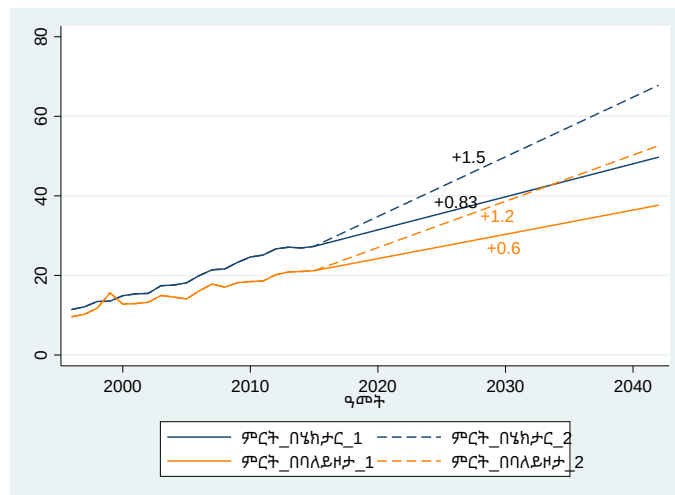
644,679 ወይም የጠቅላላ ፍልሰቱን 30.7 በመቶ የሚሆነው ከገጠር ወደ ከተማ የፈለሰ ነው። በክልሉ የሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍጥነት-ካርታ በተመላከተው መሠረት በክልሉ በግብርና ዘርፍ የሚሰማራ የሰው ኃይል በ2013 ከነበረበት 66.4 በመቶ በ2042 ወደ 30 በመቶ ይቀንሳል።

87. ይህ ከግብርና ዘርፍ የሰው ኃይል በፍጥነት የሚወጣበት ክስተት ዕድልም ሥጋትም ይዞ ይመጣል። በሥጋት ረገድ በጉልበትም ሆነ በክህሎት አቅም ሊሆን የሚችለው ወጣት ከግብርናው ዘርፍ እግር ነቅሎ በመውጣቱ ምክንያት ጥቂት ጎልማሶች ብቻ በዘርፉ ተሰማርተው የክልሉንም ሆነ የአገሪቷን የግብርና ምርት ፍላጎት ማሟላት ሊያዳግት የሚችልበት አጋጣሚ ሊፈጠር የሚችል መሆኑ ነው። ክስተቱ የሚፈጥረው ዕድል የጥቂት ግን ለዘርፉ ሙያ ፍላጎቱ፣ መክሊቱ፣ ክህሎቱ እና አቅሙ የሚኖራቸው ገበሬዎች ወይም አልሚዎች የመሬት ይዞታ ስለሚጨምር ምርታማነት እንዲጨምር፣ በገጠር የአርሶ አደር የገቢ እና የኑሮ ሁኔታ እንዲሻሻል፣ ዘመናዊ ግብርና እንዲስፋፋ፣ በአጠቃላይ የግብርና ሽግግር እንዲሳካ ስለሚያደርግ ነው። ቁልፉ ጉዳይ ይህ ዕድል በራሱ የሚከሰት ወይም የሚረጋገጥ ሳይሆን በፖሊሲ እና በስትራቴጂ፣ እንዲሁም በአፈጻጸም ሥልት ተገርቶ የሚሳካ የጥረቶች ውጤት የመሆኑ ዕውነታ ነው።

88. በዚህም መሠረት በቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመታት በመሬት እና በሠራተኛ ምርታማነት ላይ በሚተገበሩ ሥራዎች የሚከተሉት ግቦች ተመላክተዋል።

1. የመሬት ምርታማነትን በአለፉት ዓመታት ከሚያድግበት 0.83 ኩዩንታል በሄክታር በዓመት ወደ 1.5 ኩዩንታል በሄክታር በዓመት በማሳደግ የአገዳ እና የብርዕ እህሎችን ምርታማነት የአሁኑ ሂደት ቢቀጥል በ2042 ሊገኝ ከሚችለው 49.7 ኩዩንታል በሄክታር ወደ 67.8 ኩዩንታል በሄክታር ለማድረስ ተመላክቷል። የዚህ የመሬት ምርታማነት ለውጥ ብቻ በዘርፉ የተሰማሩ ዜጎች አሁን ያለው አሠራር ቢቀጥል በየዓመቱ በባለይዞታ ሊያገኙት የሚችሉት ተጨማሪ ምርት ከ0.6 ወደ 1.2 ኩዩንታል ያድጋል፤ በ2042 የአንድ ባለይዞታ አማካይ ምርት በተለመደው አሠራር ቢቀጥል ሊደረስበት ከሚችለው 37.7 ኩዩንታል ወደ 52.6 ኩዩንታል ከፍ ይላል። በ2015 የክልሉ አማካይ የአገዳ እና የብርዕ እህሎች ምርት በሄክታር 27.3 ኩዩንታል፣ በባለይዞታ ደግሞ 21.2 ኩዩንታል ነበር።

89. ስዕል 4-6፣ የመሬት ምርታማነት ለውጥ የሚያስገኘው ተጨማሪ ምርት በባለይዞታ

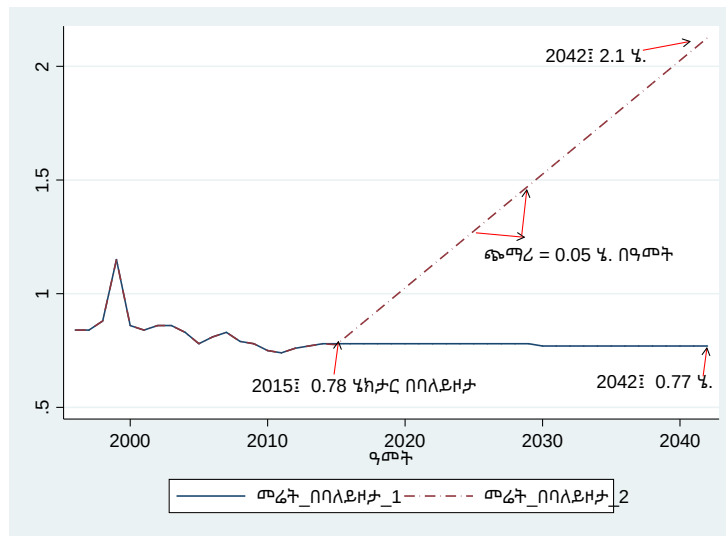

ምንጭ፣ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2015 መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ፤ 2016

2. የመሬት መጠን በባለይዞታ መጨመር ምርታማነትን ከማበረታታት ባሻገር የአርሶ አደሮችን የኑሮ ደረጃ ያሻሽላል። ከግብርናው ዘርፍ እየወጣ ያለውን የሰው ኃይል ምጣኔ፣ ከገጠር ወደ ከተማ የሚደረገውን ፍልሰት፣ በግብርና መዋዕለ - ንዋይ በሰፊ እርሻ ወደ ዘርፉ የሚገቡ አልሚዎችን፣ እና መንግሥት በመሬት ሥራት ላይ ሊወስዳቸው የሚችላቸውን የፖሊሲ ርምጃዎች ግምት ውስጥ በማስገባት በአሁኑ ጊዜ የመቀነስ አዝማሚያ የሚታይበት በአንድ ባለይዞታ የሚታረስ መሬት መጠን በ0.05 ሄክታር ወይም በ500 ካሬ ሜትር በዓመት እንደሚጨምር ታሳቢ ተደርጓል። በዚህም

መሠረት የይዞታ መጠን በ2042 አሁን ያለው አዝማሚያ ቢቀጥል ሊሆን ከሚችለው 0.77 ሄክታር ወደ 2.1 ሄክታር ያድጋል።

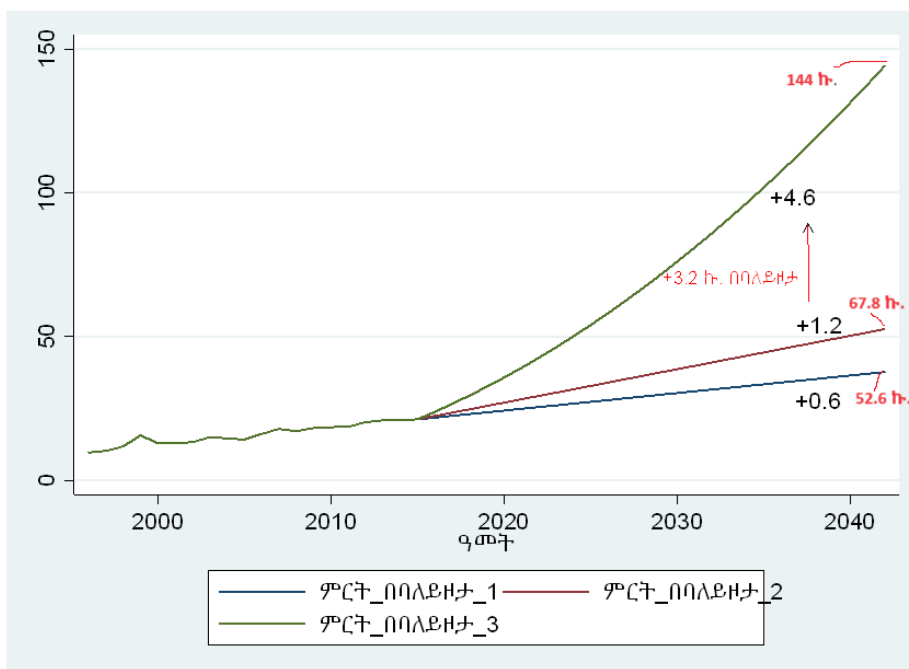
90. ስዕል 4-7፤ የመሬት - ባለይዞታ ምጣኔ ለውጥ አስፈላጊነት

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2015 መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ፤ 2016

3. የአምራች አርሶ አደሮች የመሬት ይዞታ መጠን በአማካይ በ0.05 ሄክታር በዓመት መጨመር የባለይዞታ ምርትን በዓመት በአማካይ በ4.6 ኩዩንታል እንዲጨምር አስተዋጽኦ ያደርጋል። ይህም የመሬት ምርታማነትን በመጨመር ብቻ በ2042 አንድ ባለይዞታ ሊያገኘው ከሚችለው 67.8 ኩዩንታል ወደ 144 ኩዩንታል ያሳድገዋል።

91. ስዕል 4-8፤ የባለይዞታ መሬት መጠን መጨመር በአርሶ አደር ምርት ላይ የሚያስገኘው ለውጥ

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2015 መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰላ፤ 2016

92. በግብርና ዘርፍ ውስጥ ከሚደረጉ የመዋቅራዊ ለውጥ ግቦች አንዱ የእስሳት ሀብት ኢኮኖሚያዊ አስተዋጽኦ ከፍ ማድረግ ነው። ኢኮኖሚ ከዝቅተኛ ወደ መካከለኛ ገቢ ደረጃ ሲሸጋገር የሥርዓተ - ምግብ አቅጣጫ ከአህል እና

ጥራጥሬ ወደ እንስሳት ውጤቶች እንደሚያዘነብል ልምዶች እና ጥናቶች ያሳያሉ። በዚህም መሠረት በቀጣዮቹ ሃያ አምስት ዓመታት የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከአጠቃላይ ክልላዊ ኢኮኖሚ የሚኖረው ድርሻ የሚቀንስ ቢሆንም የእንስሳት ሀብት ንዑስ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ለክልላዊ ጥቅል ምርት ያለው አስተዋጽኦ ከሰብል ንዑስ ዘርፍ አስተዋጽኦ ጋር የተስተካከለ ይሆናል። በ2015 የምርት ዘመን የሰብል እና የእንስሳት ሀብት ተጨማሪ እሴት ለጥቅል ክልላዊ ምርት የነበራቸው አስተዋጽኦ፣ እንደ ቅደም ተከተላቸው፣ 35.5 በመቶ እና 12.5 በመቶ ነበር።

93. ለእንስሳት ሀብት ልማት ከብዛት ይልቅ ጥራትን ባስቀደመ ሁኔታ ትኩረት በመስጠት የእንስሳት ተዋጽኦን ከዓለም አቀፍ አማካይ ማቀራረብ በዘርፉ የተሰማራውን ማህበረሰብ የበለጠ ተጠቃሚ ያደርጋል፤ የእንስሳት ግብርናን ወደተሻለ ደረጃ በማሸጋገር አዋጭ ኢንዱስትሪ ያደርጋል። በተለይም፡

1. በበሬ ማረሰን ትርጉም ባለው ደረጃ መቀነስ የቁም ከብት ሽያጭ ገቢን ትርጉም ባለው ደረጃ ይጨምራል፤ ከተዋጽኦ የሚገኝ ቋሚ ገቢን ያሳድጋል፤
2. ከአንድ ላም በቀን የሚገኝን ወተት 10 እጥፍ ማሳደግ እና የወተት ላም ቁጥርን በግማሽ መቀነስ የወተት አቅርቦትን በ5 እጥፍ ያሳድጋል፤
3. የዶሮ ሞትን በመቀነስ እና አመጋገብን በማሻሻል ተቀዳሚ የፕሮቴን ምንጭ ማድረግ በምግብ ራስን የመቻል ግቦችን ፈጥሮ ለማረጋገጥ ያስችላል፤
4. የፍየል እና የበግ ልማት ቀጠናዎች በማቋቋም ከጥሪትነት ወደ ተከታታይ ገቢ መቀየር በዘርፉ ለተሰማራው ማህበረሰብ የቋሚ ገቢ ምንጭ ይፈጥራል።

የግብርና ዘርፍ ሥርዓቶች

94. የግብርና ዘርፍ ልማት ግቦችን ለማሳካት የሚከተሉት ዋና ዋና ሥርዓቶች ከክልሉ እና አገር አቀፍ ሁኔታዎች ጋር ተጣጥመው ይተገበራሉ፤

1. የመሬት አጠቃቀም ሥርዓት
2. የግብርና ንግድ ሥርዓት
3. የግብርና ማህበራት ሥርዓት
4. የግብርና ፋይናንስ ሥርዓት
5. የግብርና ትምህርት፣ ስልጠና፣ ጥናት እና ምርምር ሥርዓት
6. የኤክስቴንሽን አገልግሎት ሥርዓት
7. የግብርና ዘርፍ አደረጃጀት ሥርዓት፣ እንዲሁም
8. የመንግሥት የግብርና ፖሊሲ ሥርዓት።

4.3. የአካባቢ ጥበቃ እና ልማት

መነሻ

95. ከምድር እስከ ሕዋ ባለው የዓለም አውድ፣ አካባቢ ሕይወት እና የሕይወት መሠረት ነው። በነጻ ከተሰጠ ንጹህ አየር እስከ የምድር ውሃ እና አፈር፣ በዓይን ከማይታዩት ደቂቅ ነፍሶች እስከ ትላልቅ ተክሎች እና እንስሳት የሚዘልቁ ብዝሃ ሕይወት እና መስተጋብራቸው የዚህ ዓለም የሕይወት መሠረት ናቸው።

96. ሰው ኑሮውን ለማሻሻል እና ለመዘመን በሚያድርገው ጥረት የተፈጥሮ ሀብቶችን ይጠቀማል፤ ምርት ያመርታል፤ የፍጆታ ሥርዓቶችን ይፈጽማል። እነዚህ መስተጋብሮች መጠን ሲያልፉ ከአካባቢ እስከ ዓለም የሚደርሱ ዳፋዎች ያስከትላሉ። በዚህ ዘመን በዓለም አቀፍ ደረጃ አየር መዛባት እና ብክለት፣ በአገር ደረጃ ደግሞ የደን መመናመን፣ የአፈር መከላከል፣ የአካባቢ መበከልን የመሳሰሉ ፈታኝ ኩነቶች ተከስተዋል። የአማራ ብሔራዊ ክልል መጠኑ ቢለያይም በሁሉም የአካባቢ ተግዳሮቶች ተጠቂ ነው።

ስትራቴጂካዊ ጉዳዮች

97. የረጅም ዘመን የዘርፉ ዋና ዋና ስትራቴጂካዊ ጉዳዮች

1. የአየር ንብረት ለውጥ መጨመር
2. የአካባቢ ብክለትና ብክነት መጨመር
3. የተፈጥሮ ሥርዓተ-ምህዳር ሀብት መራቆትና መመናመን

የትኩረት መስኮች

98. የአካባቢ ጥበቃ እና ልማት የትኩረት መስኮች

1. የአየር ንብረት ለውጥ ተጋላጭነትን መቀነስ
2. ዘላቂነት ያለው የአካባቢ አያያዝና አጠቃቀም
3. የብዝሃ-ህይወት ሀብት ጥበቃና ልማት
4. የአካባቢ ህግ ተከባሪነትና ተፈጻሚነት ናቸው።

የትኩረት አቅጣጫዎች

99. የአካባቢ ጥበቃ ግቦችን ከረጅም ጊዜ የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ልማት ግቦች ጋር ማቀናጀት ዋና የአካባቢ ልማት የትኩረት አቅጣጫ ነው። የረጅም ዘመን የአካባቢ መራቆት ከድህነት ጋር የተቆራኘ ነው። በዚህም መሠረት ዋና ዋና የትኩረት አቅጣጫዎች በሚከተሉት ጉዳዮች ላይ ያተኩራሉ።

1. በአካባቢ መራቆት ላይ ጫና የሚፈጥሩ የባዮ ማስ፣ የገጠር የቤት ግንባታ፣ የባሕላዊ ግብርና መሣሪያዎች፣ የእንስሳት መኖ፣ እና የከተማ ግንባታ የመሳሰሉት ፍላጎቶች በገጠር - ከተማ ሽግግር፣ በኃይል አማራጭ፣ በዘመናዊ ግብርና ሥልተ - ምርት የሚፈቱ በመሆናቸው የረጅም ጊዜ የአካባቢ ጥበቃ ዓላማ እና ግቦችን ከአጠቃላይ የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ሽግግር ዓላማ እና ግቦች ጋር እንዲጣጣም ይደረጋል።
2. የአጭር እና የመካከለኛ ጊዜ የአካባቢ ጥበቃ እርምጃዎች በአንድ በኩል በሕዝብ ተሳትፎ እና በዘመቻ የሚሠሩ፣ በሌላ በኩል ዘላቂነታቸው ከትግበራ እና ሥልቶች ጋር በተጣጣመ ሁኔታ በዕቅድ እና ጥበቅ የከትትል እና ግምገማ ሥርዓት የሚከናወኑ ተግባራትን በሚለይ ሁኔታ ይተገበራሉ።
3. የአፈር መከላከልን ለመከላከል ከሚደረጉ ርምጃዎች መካከል አንዱ ለሆነው የእርከን እና የከትር ሥራ በሕዝብ ተሳትፎ በዘመቻ ሊከናወን የሚችል ተግባር እንደሆነ ሁሉ፣ የአካባቢ ደን ልማት ሥራዎች ከማህበረሰብ ዘላቂ ጥቅም፣ የድን ሀብት ፍላጎቶችን ከሚተኩ አማራጭ አቅሞች የመፍጠር ዕቅድ፣ ለዘመናት የታረሰ መሬትን የሚተካ የኢኮኖሚ መሠረት ከመፍጠር፣ እንዲሁም ካላሰለሰ የከትትል እና ግምገማ ሥርዓት ጋር እንዲያያዙ ይሠራል።

4.4. የማዕድን ሀብት ልማት

የማዕድናት ሚና

100. የሰው ልጅ የረጅም ዘመን የስልጣኔ ለውጥ እና የቴክኖሎጂ መራቀቅ በማዕድናት እና ተያያዥ የከሰሰ ምድር ሀብቶች ልማት (mining) ላይ የተመሠረተ ነው፤ የማህበረሰብ የዕድገት ልዩነቶችም የማዕድን ሀብቶችን የማገጸ አቅም ልዩነት ነጸብራቆች ናቸው። ከ3.4 ሚሊዮን ዓመታት በፊት ጀምሮ ከክርስቶስ ልደት በፊት እስከ 550 ድረስ የነበሩ የሰው ልጅ የዕድገት ደረጃዎች የድንጋይ ዘመን (stone age)፣ የመዳብ ወይም የነሃስ ዘመን (copper or bronze age)፣ እንዲሁም የብረት ዘመን (iron age) በሚሉ በማዕድናት ስሞች የተሰየሙ ናቸው። በድንጋይ ዘመን ሰው የሠራው የመጀመሪያው ማሽን የተጠረበ፣ የሸለ፣ እና የተወቀረ ድንጋይ ሲሆን የተሠራው በቀላሉ ከሚገኝ የባልጩት (obsidian)፣ የጥቁር ድንጋይ (basalt, sandstone)፣ እምብልጭት (flintz) ከተባሉ ዓለቶች እና ማዕድናት ነው። የመዳብ ወይም የነሃስ ዘመን ሰው ቆርቆሮን (tin) ከቆርቆሮ አዋላጅ ዓለት (cassiterite- SnO_2) አጣርቶ ከመዳብ ጋር በመቀላቀል ጎራዴ፣ ጦር፣ ጋሻ፣ መጥረቢያ፣ ቢላ፣ የቤት ቁሳቁስ፣ እና ቅርጻቅርጾች ለመሥራት ማዕድናትን ተጠቅሟል። በብረት ዘመን የሰው ልጅ ከእሳት የሚገኝ

የኃይል አጠቃቀም ሲዳብር በተፈጥሮ ከሚገኝ ሜትሮክ ብረት (የብረት እና ኒኬል ድብልቅ) ባለፈ ጥሬ ብረትን ከብረት አዋላጅ ማዕድናት (iron ores) ከከሰል የሚገኝን የሙቀት ኃይል (heat energy) ተጠቅሞ በመለየት እና ከካርቦን ጋር በመቀላቀል የዐረብ ብረት (steel) ሠርቷል። በዚህም መሣሪያዎችን ለመሥራት ከብድቱ አስቸጋሪ የነበረውን ነሃስ በዐረብ ብረት ተክቷል። እነዚህ የብረታ ብረት መሠረታዊ ዕውቀቶች በአማራ ብሔራዊ ክልል እና በሌላው የኢትዮጵያ ክፍል ዛሬም ይገኛሉ።

101. በዘመናዊ ታሪክ የማዕድን ሀብት ትልቁ ፋይዳ አቶሜሽንን መሠረት ላደረገ ኢንዱስትሪያላዊነት በተለይም ለአምራች ኢንዱስትሪ ልማት በግብዓትነት ማገልገሉ ነው። የኢንዱስትሪ አብዮት በማሸን እና አቶሜሽን እመርታ በመፍጠር የኢኮኖሚ መመንጠቅ ሲያረጋግጥ በግብዓቶች ላይም በተደረጉ ለውጦች እና መሻሻሎች ላይ ተመሥርቶ ነው። ይህ ለውጥ በዋናነት ከእንስሳት ውጤቶች እና ከአዘርዕት የሚገኙ ግብዓቶችን በማዕድናት እና ሃይድሮ ካርቦንን መሠረት ያደረጉ ሰው ሠራሽ ቁሶች ተክቷል። የብረታ ብረት፣ የዐረብ ብረት እና የማሸን ቴክኖሎጂ ኢንዱስትሪ የሚጠቀሙት የብረት ማዕድንን ሲሆን በብረት ማጣራት ሂደት በግብዓትነት የሚያገለግሉት የድንጋይ ክሰል (ካርቦን ለማግኘት ክሰልን የተካው) እና የኖራ ድንጋይ ራሳቸው ማዕድናት ናቸው። ጥሬ ብረት (pig iron) ወደ መሠረታዊ ብረት (cast iron) ወይም ንጹህ ብረት (wrought iron)፣ ከዚያም ወደ ዐረብ ብረት (steel) እና የማይዝግ ዐረብ ብረት (stainless steel) ሲቀየር በሂደቶቹ ሌሎች ማዕድናት ጥቅም ላይ ይውላሉ። በተለይም የዐረብ ብረትን ለማጠንከር፣ ዝገት መቋቋም እንዲችል ለማድረግ፣ እና አንጻባራቂነትን ለመጨመር ከካርቦን በተጨማሪ ጥቅም ላይ የሚውሉት ክሮሞየም፣ ኒኬል፣ ሞሊብድነም፣ እና ማንጋኒዝ ስማቸው የተለመደ ማዕድናት ናቸው። ቀላል ብረት የሚጠይቁ የበረራ ቴክኖሎጂዎች እና የቤት ማጠናቀቂያ ሥራዎች ሲፈጠሩ የአሉሚኒየም ማዕድን (bauxite ore) ከመሬት ወጥቶ ጥቅም ላይ ውሏል። እንግሊዝ ውስጥ ከፔትሮሊየም ዝቃጭ የተገኘ ሰማያዊ ሰው ሠራሽ ቀለም ወደ ትልቅ የኬሚካል ኢንዱስትሪ አድጎ የተለያዩ ቀለማት፣ የፎቶ ግርፍ ሥራዎች፣ የሰው ሠራሽ የኮንስትራክሽን ግብዓቶች (ፕላስቲክ)፣ ማዳበሪያ እና የመሳሰሉት አድጓል። ለበርካታ የኢንዱስትሪ ምርቶች ግብዓት የሚሆነው ሶዳ አሽ (sodium carbonate - Na_2CO_3) በራሱ ማዕድን ሲሆን በሌሎች ማዕድናት ውህደት የሚገኝ ነው፤ ኮስቲክ ሶዳ (sodium hydroxide - NaOH) የሚፈበረኩት ከጨው ማዕድናት ነው። ለግብርና ልማት አብዮት ምንጭ የሆነው ሰው ሠራሽ ማዳበሪያ በዋናነት የናይትሮጅን፣ ፎስፈረስ እና ፖታሲየም ንጥረ ነገሮች መገኛ የሆኑ ማዕድናት ውጤት ነው።

102. የማዕድናት ጥቅም እና ተፈላጊነት የቴክኖሎጂ ለውጥን ይከተላል፤ ቴክኖሎጂ በበለጸጉ ማዕድናት የሚሰርግ ሀሳብ (embodied) ስለሆነ ማዕድናትም በልዩ ባሕርያቶቻቸው የቴክኖሎጂ ዕድገትን ያፋጥናሉ። የ21ኛው ክፍለ ዘመን የቴክኖሎጂ አብዮት 'የሲሊኮን ዘመን' ተብሎም ይጠራል። ሣይንስ ከሜካኒካል ፊዚክስ ወደ ኤሌክትሮማግኔቲዝም እና ከዚያም ወደ ኳንተም ሜካኒክስ ሲዘልቅ፣ በዚህም ተመሥርቶ ቴክኖሎጂ ወደ ኤሌክትሮኒክስ፣ የዲጂታል አብዮት ዘመን፣ እና ወደ አረንጓዴ የኃይል አማራጭ ሲሸጋገር እንደ ዋዛ ረግጠን ከምናልፈው አሸዋ የሚገኝ ሲሊኮንን ጨምሮ እንደ ጀርማኒየም፣ እና ጋሊየም የመሳሰሉ ከፊል አስተላላፊዎች (semi-conductors) ተፈላጊነታቸው በዚያው መጠን ጨምሯል። የኤሌክትሪክ ተሽከርካሪዎች፣ የዘመኑ ቴሌቪዥን መቀበያዎች፣ ብልጥ ስልኮች (smart phones)፣ የጭን - ላይ መቀመጫዎች (laptop computers)፣ እና የፀጋይ ኃይል መቀበያ ቁሶች (panel cells) እና የሚጠቀሟቸው ባትሪዎች በስፋት መመረት ከጋሊየም እና ጀርማኒየም በተጨማሪ እንደ ኢንድዩም፣ ሰለኒየም፣ እና ሊቲየም የመሳሰሉ ማዕድናትን ፍላጎት ጨምሮታል።

103. የሕንጻ ግንባታ፣ ከፍተኛ የመሠረተ ልማት ግንባታ፣ እና የኢንዱስትሪ ግንባታ የሚያከናውነው የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ከአሸዋ እና ጠጠር እስከ ሲሚንቶ ግብዓቶች፣ ከኮረት እስከ ድንጋይ፣ ከማዕዘን ድንጋዮች እስከ እምነ በረድ እና ግራናይት የሚደርሱ ዓለቶችን ይጠቀማል። የከበሩ የጌጣጌጥ ማዕድናት ለዘመናት ተፈላጊ በመሆናቸው ለአምራች አገራት የውጭ ምንዛሪ ምንጭ፣ ለአልሚ አገራት ደግሞ ከፍተኛ የማዕድን ኢንዱስትሪ ምንጭ ሆነዋል። አገራት እንደ እድል የሚቆጥሩት የነዳጅ ማዕድን ለበርካታ አገራት የገቢ ምንጭ፣ በዓለም ደረጃ ላሉ ሁሉም አገራት፣ የኃይል ምንጭ፣ አላቂ መሆኑን ለተገነዘቡ ጥቂት የነዳጅ ሀብታም አገራት ደግሞ ዘመናዊ ኢኮኖሚ ለመገንባት አስስችሏል። ከሁሉም በላይ የፔትሪሊየም እና ጋዝ መገኘት ለፔትሮኬሚካል ኢንዱስትሪ ግንባታ ትልቅ መሠረት ጥሏል።

104. ማዕድናት ተሸጠው የማሕበረሰብ እና የአገራት የገቢ፣ ከፍ ሲልም የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ምንጭ ይሆናሉ፤ ነገር ግን ማዕድናትን ሸጠው ኪራይ ከሚሰበስቡ አገራት ይልቅ እነዚህን ሀብቶች አንጸው ዘመናዊ ኢንዱስትሪ የገነቡ አገራት የተሻለ እና ዘላቂ የኢኮኖሚ አቅም ፈጥረዋል። ማዕድናትን ለኢንዱስትሪያላዊነት የተጠቀሙበት ያሉ አገራት የመኖራቸውን ያህል ማዕድናትን እና ነዳጅ ሸጠው በሚያገኙት ገቢ የሚተዳደሩ እና የመንግሥት ወጪን የሚሸፍኑ አገራት በርካታ ናቸው። በዓለም ባንክ የ2013 መረጃ መሠረት ከአገራዊ ምርታቸው ከ20 በመቶ በላይ ከተፈጥሮ ሀብት የኪራይ ገቢ ከሚያገኙ 23 አገራት አሥሩ፤ ከ10 በመቶ በላይ ከሚሰበስቡ 43 አገራት ሃያዎቹ የአፍሪካ አገራት ሲሆኑ ሊቢያ በ61 በመቶ ከዓለም አንደኛ፣ ኮንጎ ዴሞክራቲክ ሪፐብሊክ በ39 በመቶ፣ ኮንጎ ሪፐብሊክ በ38 በመቶ፣ እና ዛምቢያ በ35 በመቶ ከዓለም ከ3ኛ እስከ 5ኛ ደረጃ ያለውን የከፍተኛ የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ምጣኔ ተጠቃሚ አገራት ናቸው። የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ገቢ ምጣኔ የዐረቡ ዓለም አማካይ 20 በመቶ፣ የዝቅተኛ ገቢ አገራት አማካይ 13 በመቶ፣ ከሰሃራ በታች ያሉ አገራት አማካይ 10 በመቶ፣ ሲሆን የዝቅተኛ መካከለኛ ገቢ አገራት አማካይ 4 በመቶ፣ የከፍተኛ መካከለኛ ገቢ አማካይ 3.9 በመቶ፣ የከፍተኛ ገቢ አገራት አማካይ 2.5 በመቶ፣ የአውሮፓ ሕብረት አገራት 0.2 በመቶ ነው። በአገራት ደረጃ የቻይና፣የዩናይትድ ስቴትስ፣ የደቡብ ኮሪያ፣ የጃፓን የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ገቢ እንደቅድም ተከተላቸው 1.7 በመቶ፣ 1.3 በመቶ፣ 0.05 በመቶ እና 0.04 በመቶ ነው። በአንጻሩ እነዚህ አገራት ከፍተኛ የማዕድን ግብዓት ተጠቃሚ አገራት ናቸው። በተመሳሳይ ወቅት የኢትዮጵያ የማዕድን ኪራይ ገቢ ከአገር ውስጥ ምርት 5.9 በመቶ ነበር።

105. ሠንጠረዥ 4-15፤ የአገራት የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ገቢ ምጣኔ እና የነፍስ ወከፍ ገቢ 'ንጽጽር'፤ 2013 (2021)

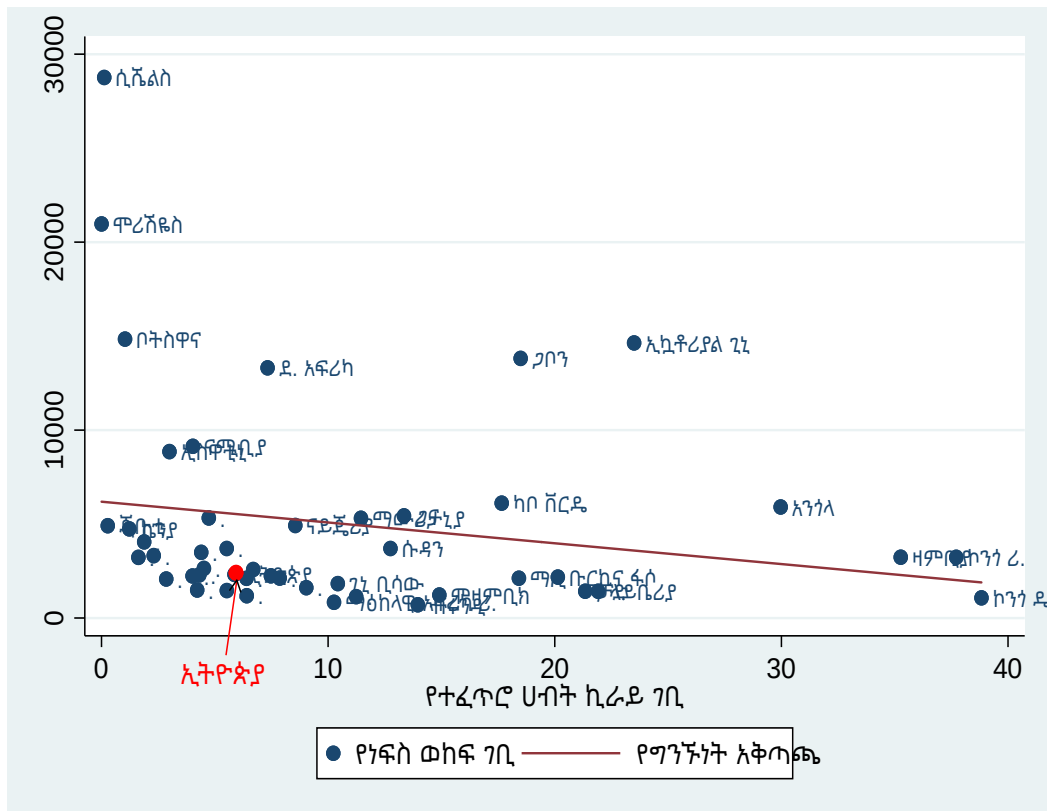
	የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ገቢ ከአገራዊ ምርት በመቶኛ	የነፍስ ወከፍ ገቢ በ2009 የዶላር መግዛት አቅም (በዩ.ኤስ. ዶላር)
የአረብ አገራት	20.2	13,470
ዝቅተኛ ገቢ አገራት	13.2	1,964
ከሰሃራ በታች ያሉ የአፍሪካ አገራት	10.0	3,717
የታችኛው መካከለኛ ገቢ አገራት	4.1	7,242
የላይኛው መካከለኛ ገቢ አገራት	3.9	18,193
ዓለም	3.0	16,997
ከፍተኛ ገቢ አገራት	2.5	50,122
የአውሮፓ ሕብረት	0.2	44,138
ሊቢያ	61.0	21,965
ኢራቅ	43.4	8,962
ኮንጎ ዴሞክራቲክ ሪፐብሊክ	38.8	1,074
ኮንጎ ሪፐብሊክ	37.7	3,234
ዛምቢያ	35.3	3,237
ኖርዌ	10.1	65,662
ኢትዮጵያ	5.9	2,319
ካናዳ	4.9	47,893
ቻይና	1.7	17,603
አሜሪካ	1.3	63,670
ደቡብ ኮሪያ	0.05	44,232
ጃፓን	0.04	40,784
ሲንጋፖር	0.00	106,032

ምንጭ፤ World Mining Data 2024: Iron and Ferro-Alloy Metals, Non-Ferrous Metals, Precious Metals, Industrial Minerals, Mineral Fuels; International Organizing Committee for the World Mining Congresses.

106. ከተፈጥሮ ሀብት ኪራይ የሚገኝ ገቢ ከአገራት የነፍስ ወከፍ ገቢ ጋር ያለው ግንኙነት በአማካይ አሉታዊ ሲሆን፤ በዝርዝር ሲታይ በሁሉም አገራት ወጥ እና ተመሳሳይ አይደለም፤

- (1) እንደ ላክስምበርግ፣ ሲንጋፖር፣ አየርላንድ፣ ጃፓን እና ደቡብ ኮሪያን የመሳሰሉ አገራት ብዙም የተፈጥሮ ሀብት ሳይኖራቸው እና ከዚህም የተነሳ የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ገቢ ሳይሰበስቡ ከፍተኛ የነፍስ ወከፍ ገቢ ማረጋገጥ የቻሉ አገራት ናቸው።
- (2) እንደ ኖርዌ፣ ካናዳ፣ አሜሪካ ያሉ አገራት ሀብታቸውን በመጠቀም ወይም ከሀብታቸው የሚገኘውን ኪራይ በመጠቀም ከኪራዩ የሚልቅ ኢኮኖሚ የሚያመነጭ የኢንዱስትሪ አቅም ገንብተዋል።
- (3) አውስትራሊያ፣ የተባበሩት ዓረብ ኤምሬቶች (ዩኤኢ)፣ እና ኳታር የመሳሰሉ አገራት የተፈጥሮ ሀብትን በተለይም የነዳጅ ማዕድናትን ለዘመናዊ ኢኮኖሚ ግንባታ ተጠቅመው ከፍተኛ የነፍስ ወከፍ ገቢ ማረጋገጥ ችለዋል።

109. ስዕል 4- 10፤ ከሳሃራ ቢታች ያሉ የአፍሪካ አገራት የተፈጥሮ ሀብት ኪራይ ገቢ እና የነፍስ ወከፍ ገቢ ንጽጽር

ምንጭ፤ የዓለም ባንክ መረጃን መሠረት በማድረግ የተሰናዳ።

110. ኢኮኖሚያቸው በማዕድን እና ነዳጅ ኪራይ ገቢ ላይ የተመሠረተ አገራት ትልቁ ስጋት እነዚህ የተፈጥሮ ሀብቶች አላቂ እና የማይተኩ መሆናቸው ነው። አብዛኛው ማህበረሰብ በባህላዊ መንገድ ማዕድናትን በማውጣት የዕለት ገቢውን በሚያገኝባቸው አገራት ግጭቶች ይስተዋላሉ። የግጭት አዙሪት የገቡ አገራትም ለልማት ፋታ አግኝተው ከድህነት መላቀቅ ያቅታቸዋል። በዚህም ምክንያት እንደ አፍሪካ ባሉ አገራት ማዕድን እና ነዳጅን የመሳሰሉ የተፈጥሮ ሀብቶች እንደ ርግማን (resource curse) እስከመቆጠር ድርሰዋል። ዋናው ማጠንጠኛ የማዕድን ሀብት አላቂ በመሆኑ ልማትን ሳያረጋግጡ ለኢንዱስትሪያላዊነት የሚያገለግሉ ማዕድናትን እና ተዛማጅ ሀብቶችን ለውጭ ገበያ መሸጥ የኢኮኖሚ ዕድገት እና የልማት ዕድልን እንደመሸጥ ሊቆጠር ይችላል።

111. የማዕድን ኢንዱስትሪ አቅም የግድ የማዕድን ሀብት በአገር ውስጥ መገኘትን አይጠይቅም። ጠቃሚ ማዕድናት በሁሉም አገራት ተሟልተው አይገኙም። ነገር ግን አገራት ማዕድናትን በማውጣት የተሻለ የቴክኖሎጂ አቅም በመገንባት በሌሎች አገሮች በማዕድን ማውጣት ሥራ ይሠማራሉ፤ በዚህም ተወዳዳሪ የማዕድን ኢንዱስትሪ ይገነባሉ።

አፈጻጸም

112. የማዕድን እና ተያያዥ የክርስ ምድር ሀብቶች ልማት (mining) በዘርፉ ሣይንስ ማዕድን (minerals) ብለው ከተለዩት የብረት እና ፌሮ ብረታ ብረቶች (iron and ferro – alloy metals)፤ ፌሮ ያልሆኑ ብረታ ብረቶች (nonferrous metals)፤ የከበሩ ብረታ ብረት (precious metals)፤ እና የኢንዱስትሪ ማዕድናት (industrial minerals) በተጨማሪ የነዳጅ ማዕድናትን (mineral fuels)፤ የተፈጥሮ ወይም የማስገጫ ድንጋይን (natural or ornamental or dimension stones)፤ እና የጌጣጌጥ ማዕድናትን (gemstones) ያጠቃልላል። በዚህ የዕቅድ ሰነድ ውስጥ ማዕድናት የሚለው ቃልም ከዚህ በላይ የተጠቀሱትን እና በሥራቸው ከአሸዋ እና ጠጠር እስከ የብረት ማዕድን የሚካተቱባቸውን ሰባት ክፍሎች ያጠቃልላል።

113. ኢትዮጵያ ካላት የሥነ ምድር አወቃቀር (geological formation) ለሁሉም ዋና ዋና ማዕድናት መገኛ ልትሆን እንደምትችል ጥናቶች ቢያመለክቱም እስከ አሁን የተለየው የማዕድን ሀብት አቅምም ሆነ ከዘርፉ የሚገኘው ውጤት ከዓለም አቀፍ ተሞክሮ አንጻር ውስን ነው። በ2014 ወይም እንደ አውሮፓ አቆጣጠር በ2022 በዓለም ላይ የከበሩ ድንጋዮችን (gemstones) እና የማጋገጫ ወይም የተፈጥሮ ድንጋዮችን (natural or dimension stones) ሳይጨምር የ62 ማዕድናት የምርት መጠን ሪፖርት ተደርጓል። የማዕድን ምርት ሪፖርት ከአጠቃላቸው 194 አገራት መካከል አንዷ የሆነችው ኢትዮጵያ በ10 የማዕድን ዓይነቶች ተጠቃሽ ናት። በዓመቱ የእነዚህ ማዕድናት ጠቅላላ ምርት በዋጋ ሲተመን 7.5 ትሪሊየን ዶላር የነበረ ሲሆን የኢትዮጵያ ማዕድናት ጠቅላላ ዋጋ 384 ሚሊዮን ዶላር ወይም ከዓለም 0.005 በመቶ ያህል ብቻ ነበር። ከዚህ ገቢ ውስጥ ቻይና 19.1 በመቶ፣ ዩናይትድ ስቴትስ 13.5 በመቶ፣ እና ሩሲያ 9.6 በመቶ በመሸፈን ከፍተኛውን ድርሻ ወስደዋል። ደቡብ አፍሪካ 2.6 በመቶ፣ አልጄሪያ 0.9 በመቶ፣ እና ናይጄሪያ 0.8 በመቶ የዓለም የማዕድን ገቢን በመሸፈን ከአፍሪካ ከፍተኛ ደረጃን ይዘዋል።

114. የኢትዮጵያ የማዕድን ዘርፍ ገቢ ከማስገኘትም ሆነ በግብዓትነት ለአምራች ዘርፎች የሚያደርገው ውስን የመሆኑን ያህል የአማራ ብሔራዊ ክልል የዘርፉ አቅም ከአገር አቀፉ አቅም በጣም ያነሰ እና በአብዛኛው የግንባታ ማዕድናት እና አፓልን የመሳሰሉ ውስን የጌጣጌጥ ማዕድናት ላይ የተመሠረተ ነው። ለማሳያም ከ2013 እስከ 2016 በነበሩት ዓመታት ከክልሉ የማዕድን ዘርፍ የወጪ ንግድ የተገኘ የውጭ ምንዛሪ በአማካይ በዓመት 5.8 ሚሊዮን የአሜሪካን ዶላር የነበረ ሲሆን ይህም የአገር አቀፉን የዘርፉን የውጭ ምንዛሪ ግኝት 1.9 በመቶ ያህል ነው።

115. **ሠንጠረዥ 4-16፤** በአገር አቀፍ እና በክልል ደረጃ ከማዕድን ወጪ ንግድ የተገኘ የውጭ ምንዛሪ መጠን በአሜሪካ ዶላር

	ኢትዮጵያ	የአማራ ብሔራዊ ክልል	የክልሉ ድርሻ በመቶኛ
2013	682,712,000	3,608,600	0.53
2014	543,113,000	5,603,700	1.03
2015	226,850,000	10,721,931	4.73
2016	221,973,000	3,242,778	1.46
አማካይ	418,662,000	5,794,252	1.94

ምንጭ፤ የአብዛኛው የማዕድን ሀብት ልማት ቢሮ

116. ስብጥርን በተመለከተ በዓለም አቀፍ ደረጃ ከነዳጅ፣ የግንባታ፣ እና የጌጣጌጥ ማዕድናት ውጪ ያሉ ማዕድናት አጠቃላይ ምርት በዋጋ ሲተመን የ2014 ምርት ዓመት 1.5 ትሪሊየን ዶላር ነበር። ከዚህ ውስጥ የብረት እና ተያያዥ ብረቶች ድርሻ 37 በመቶ የነበረ ሲሆን ደቡብ አፍሪካ በ21.3 በመቶ፣ አውስትራሊያ በ15.8 በመቶ፣ እና ቻይና በ7.9 በመቶ ከፍተኛውን ድርሻ ይዘዋል። በዚህ ምድብ ኢትዮጵያ ከክሮሞየም፣ ከኮብሎም፣ እና ታንታለም 23 ሚሊዮን ዶላር ወይም የምድቡን 0.004 በመቶ ዋጋ ያለው ማዕድን አምርታለች። ኢትዮጵያ በምርት መጠን ደረጃ በተለይም በታምታለም ማዕድን 90 ሜትሪክ ቶን ወይም የዓለምን 5.2 በመቶ ማምረት ችላለች። በአማራ ብሔራዊ ክልል የሚታወቅ የብረት እና ፌሮ ብረታ ብረቶች ምርት አልተመዘገበም።

ሀ. ብረት እና ፌሮ ብረታ ብረቶች (Iron and ferro-alloy metals)

ብረት (Fe)	ክሮሚየም (Cr) 400 ሜ.ቶን (0.000%)	ኮባልት (Co)	ማንጋኒዝ (Mn)
ሞሊብደነም (Mo)	ኒኬል (Ni)	ኒዮቢየም (Nb) 17 ሜ.ቶን (0.2%)	ታንታለም (Ta) 90 ሜ.ቶን (5.21%)
ቲታኒየም (Ti)	ተንግስተን (W)	ቫናዲየም (V)	

117. ፌሮ ያልሆኑ ብረታ ብረቶች ከ1.5 ትሪሊዮን ዋጋ ያላቸው ማዕድናት ምርት ውስጥ 33 በመቶ ይሸፍናሉ። እነዚህ ማዕድናት የዲጂታል ቴክኖሎጂ እና የአረንጓዴ ኃይል አማራጭ በመስፋፋቱ ምክንያት ፍላጎታቸው እየጨመረ የመጣ ሲሆን ቻይና በ32.2 በመቶ፣ ቺሌ በ11.4 በመቶ፣ እንዲሁም ፔሩ በ5.9 በመቶ የከፍተኛ አምራችነት ደረጃን ይዘዋል። ቻይና የእነዚህ ማዕድናት ከፍተኛ አምራች ብቻ ሳትሆን ከፍተኛ ተጠቃሚም ናት። ከእነዚህ ማዕድናት መደብ አማራ ብሔራዊ ክልልም ሆነ ኢትዮጵያ በአጠቃላይ ትርጉም ያለው ምርት አያመርቱም።

ለ. ፌሮዎስ ያልሆኑ ብረታ ብረቶች (Nonferrous metals)

አሉምንዩም (Al)	ጀርመኒየም (Ge)	አርሴኒክ (As)	ዚንክ (Zn)	ሰለንዬም ((Se)
ጋሊየም (Ga)	ቆርቆሮ (ቲን) (Sn)	አንቲሞኒ (Sb)	ካድሚየም (Cd)	ቴሉሪየም (Te)
ኢንዲየም (In)	እርሳስ (ሊድ) (Pb)	ቢስሙዝ (Bi)	ሜርኩሪ (Hg)	ብርቅዬ ማዕድናት
ሊትዩም (Li)	በሪሊየም (Be)	ሮኔንዩም (Re)	መዳብ (Cu)	

118. የከበሩ የብረት ማዕድናት ወርቅ፣ ፓላዲየም፣ ፕላቲኒየም፣ ሮዲየም፣ እና ብርን የሚጠቃልል ሲሆን በ2014 የምርት ዘመን ከአጠቃላይ የብረት ነክ እና የኢንዱስትሪ ማዕድናት ውስጥ የ17 በመቶ ድርሻ ነበራቸው። ኢትዮጵያ በዚህ ምድብ 5900 ኪሎ ግራም ወርቅ ወይም የዓለም አቅርቦትን 0.18 በመቶ እና 800 ኪሎ ግራም የብር ማዕድን አምርታለች። በአማራ ብሔራዊ ክልል በባሕላዊ መንገድ ወርቅ ከሚያወጣ አነስተኛ ግለሰቦች ውጪ በዘመናዊ መንገድ ወርቅም ሆነ የብር ማዕድን የሚያወጣ ኩባንያ የለም።

ሐ. የከበሩ ብረት ነክ ማዕድናት (Precious metals)

ወርቅ (Au) 5900 ኪ.ግ. (0.18%)	ፓላዲየም (Pd)	ፕላቲኒየም (Pt)	ሮዲየም (Rh)	ብር (Ag) 800 ኪ.ግ. (0.000 %)
----------------------------	------------	-------------	-----------	----------------------------

119. በአብዛኛው በግብዓትነት የሚያገለግሉ የኢንዱስትሪ ማዕድናት ከ2014 ዓለም አቀፍ የብረታ ብረት እና ኢንዱስትሪ ማዕድናት የምርት ዋጋ ውስጥ 13 በመቶ ይሸፍናሉ። እንደ ግራፋይት፣ ፐራይት፣ ፍሎሮስፓር፣ እና ቦሮን የመሳሰሉ የኢንዱስትሪ ማዕድናት ተፈላጊነታቸው እየጨመረ ያሉ ማዕድናት ናቸው። ከእነዚህ ሃያ የሚደርሱ የኢንዱስትሪ ማዕድናት ውስጥ ኢትዮጵያ ዲያቶማይት፣ ጂፕሰም፣ ካላሊን እና ጨው በዋናነት አምርታለች። በ2016 የምርት ዘመን በአማራ ብሔራዊ ክልል 251,583 ጂፕሰም፣ 3,110 ቶን ቤንቶናይት፣ 2,750 ቶን ፌልድስፓር፣ እና 2,420 ቶን ካላሊን ተመርቷል።

መ. የኢንዱስትሪ ማዕድናት (Industrial minerals)

አስቤስቶስ ዲያቶማይት 5000 ቶን (0.2%)	ባራይት ፌልድስፓር	ቤንቶናይት ፍሎሮስፓር	ቦሮን ግራፋይት	አልማዝ ጂፕሰም 110000 ቶን (0.06%)
ካላሊን 1000 ቶን (0.000%)	ማግኔዛይት	ፐርላይት	ፎስፌት	ፖታሽ
ጨው 100000 ቶን (0.04%)	ዲጃ	ታልክ	ቨርሚኩላይት	ዚርኮን

120. የዓለም አቀፍ የኃይል አማራጭ ከሃይድሮ ካርቦን ውጤቶች ወይም የሕያው ቅሪት (ፎሲል) ማዕድናት ወደ አረንጓዴ የኃይል አማራጭ እየተሸጋገረ ሲሆንም የነዳጅ ማዕድናት በዓለም የማዕድናት ገበያ ውስጥ ከፍተኛ ድርሻ አላቸው። በ2014 ከተመረተው 7.5 ትሪሊዮን ዶላር ዋጋ ያለው የማዕድን ምርት ውስጥ 6 ትሪሊዮን ዶላር ወይም የብረታ ብረት፣ የኢንዱስትሪ፣ እና የነዳጅ ማዕድናት ዋጋን 81 በመቶ የሚሆነው የነዳጅ ማዕድናት ድርሻ ነው። ኢትዮጵያ በዚህ ዘርፍ የሚጠቀስ የምርት ተሳትፎ የሌላት ሲሆን በተመሳሳይ ዓመት 2700 ሜትሪክ ቶን የድንጋይ ከሰል አምርታለች። አገሪቷ ቀላል የማይባል የድንጋይ ከሰል ክምችት እንዳላት

የሚታወቅ ቢሆንም እየተመረተ ያለው መጠን ከዓለም አቀፍ የማዕድኑ ምርት አንጻር ትርጉም ያለው አይደለም።

ሠ. የነዳጅ ማዕድናት (Mineral fuels)

የድንጋይ ከሰል 2700 ቶን (0.000%)	የተፈጥሮ ጋዝ	ፔትሮሊየም	አይል ሳንድስ	አይል ሼልስ
ዩራኒየም				

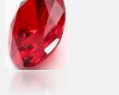
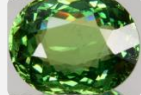
121. በአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት በአገር አቀፍ ደረጃ ለተመዘገበው ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት የኮንስትራክሽን ዘርፍ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያደረገ ሲሆን ጥቅል የግንባታ ግብዓቶች (አሸዋ፣ ጠጠር፣ እና የተፈጨ ድንጋይ)፣ የሲሚንቶ ማምረቻ ግብዓቶች፣ እና የጌጥ ድንጋዮች ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል። ነገር ግን የኮንስትራክሽን ዘርፉ ከውጭ በሚገቡ የማጠናቀቂያ ዕቃዎች ላይ በከፍተኛ ደረጃ ጥገኛ ነበር። በተመሳሳይ ወቅት በአማራ ብሔራዊ ክልል የኖራ ድንጋይ፣ እምነ በረድ፣ እና ግራናይትን የመሳሰሉ የማጋገጫ ድንጋዮች ተመርተዋል። አሸዋ፣ ጠጠር፣ እና የተፈጨ ድንጋይ በክልሉ በስፋት የሚገኙ እና ትርጉም ባለው መጠን ጥቅም ላይ የሚውሉ ቢሆንም እነዚህን ግብዓቶች የሚጠቀመው የኮንስትራክሽን ዘርፍ ዝቅተኛ አፈጻጸም የግንባታ ማዕድናት በተገቢው መጠን ጥቅም ላይ አለማዋለታቸውን ማሳያ ነው።

ረ. የኮንስትራክሽን ማዕድናት (Construction Minerals)

ጥቅል የኮንስትራክሽን ግብዓቶች (Aggregates)			
አሸዋ	ጠጠር	የተፈጨ ድንጋይ	
ሸክላ (Clay)			
የግንባታ ሸክላ (Bricks clay)			
የተፈጥሮ ወይም የጌጥ ወይም የማዕዘን ድንጋይ			
(Natural or ornamental or dimension stones)			
ግራናይት	እምነበረድ	ስሌት	አኒክስ
ሰርጥንታይን	ኳርትዛይት	ሶፕስቶን	ትራቨርታይን
የኖራ ድንጋይ	ዶሎማይት የኖራ ድንጋይ		

122. በዓለም ላይ አልማዝን ጨምሮ ከ350 በላይ የሚደርሱ የጌጣጌጥ ማዕድናት (gemstones) የሚመረቱ ሲሆን የ2015 የኢንዱስትሪው ገበያ 58.3 ቢሊዮን ዶላር ነበር። ከፍተኛ ዋጋ ያላቸው የቅንጦት የጌጣጌጥ ማዕድናት አልማዝ (diamond)፣ ሳፋይር (sapphire)፣ ሩቢ (ruby)፣ ኤምራልድ (emerald)፣ ኦፓል (opal)፣ ፐርል (pearl)፣ አምበር (amber)፣ አኳማሪን (aquamarine)፣ ቶፓዝ (topaz)፣ ጋርኔት (garnet)፣ ታንዛኒት (tanzanite)፣ ቱርማላይን (tourmaline)፣ ፓይናይት (painite)፣ ጃዳይት (Jadeite)፣ ግራንዲዲየት (grandidierite)፣ ታላፋይት (taaffeite)፣ አሌክሳንደራይት (alexandrite)፣ ሙስግራቪት (musgravite) እና ቤኒቶይት (benitoite) በከፍተኛ ዋጋ ከሚሸጡ የቅንጦት ማዕድናት መካከል ዋና ዋናዎቹ ናቸው። ከእነዚህ ማዕድናት መካከል በአማራ ብሔራዊ ክልል እስከ 2016 ድረስ 90.1 ሺህ ኪሎ ግራም ጥሬ ኦፓል ተመርቷል። በተመሳሳይ ዓመት እሴት የተጨመረበት በክልሉ የተመረተ ኦፓል 2 ሺህ ኪሎ ግራም ነው። በአጠቃላይ በ2016 የምርት ዘመን 3.2 ሚሊዮን ዶላር ከንዑስ ዘርፉ የተገኘ ሲሆን ይህ መጠን የክልሉን የጌጣጌጥ ማዕድናት አቅም በተገቢው መጠን እና በቅጡ ማልማት እንዳልተቻለ አመላካች ነው።

ሲ. የጌጣጌጥ ማዕድናት (Gemstone)

				
ሰማያዊ አልማዝ (Blue diamond)	ሐምራዊ አልማዝ (Pink diamond)	ቀይ አልማዝ (Red diamond)	ፓይናይት (Painite)	ጃይዬት (Jadeite)
				
ግራንድዲየሪት (Granddierite)	ኤመራልድ (Emerald)	ግልጽ አልማዝ (Clear diamond)	ታላፋይት (Taaffeite)	አሌክሳንደራይት (Alexandrite)
				
ሙስግራቫይት (musgravite)	ሩቢ (Ruby)	ቤኒቶይት (Benitoite)	ጥቁር አፓል (Balack opal)	ደማንቶይድ ጋርኔት (Demantoid Garnet)

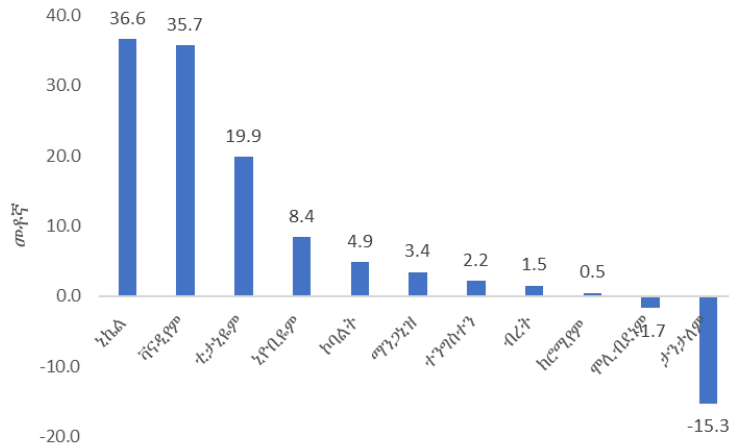
ዓለም አቀፍ የማዕድናት ፍላጎት አቅጣጫ እና የአማራ ብሔራዊ ክልል የማዕድን አለኝታ

123. በሲሊኮን ዘመን በዓለም ላይ ሁለት ክስተቶች የማዕድናትን የፍላጎት አቅጣጫ እየቀየሩት ይገኛሉ፤ የዲጂታል ቴክኖሎጂ እና አረንጓዴ የኃይል አማራጭ ቴክኖሎጂዎች። በዚህም መሠረት ከፌር ብረታ ብረቶች ማዕድናት፣ ፌር ካልሆኑ ብረታ ብረቶች ማዕድናት፣ እና ከኢንዱስትሪ ማዕድናት መካከል በአብዛኛው ለዝርግ የቴሌቪዥን መቀበያ መስኮቶች (flat screen TV)፣ ለብርሃን ፈንጣቂ ቁሶች (Light Emitting Diode - LED)፣ በጣት የሚዳሰሱ መስኮቶች ያሏቸው የጭን ላይ መቀመጫዎች (touch screen laptop) እና ብልጥ ስልኮች (smart phones)፣ የኤልክትሪክ ተሽከርካሪዎች፣ የፀጋይ ኃይል መቀበያ ሕዋሶች (solar cells) ወይም ፓኔሎች (solar panels)፣ እንዲሁም ለእነዚህ ሁሉ የኃይል ምንጭ የሆኑ ባትሪዎች መፈብረኪያ የሚውሉ ማዕድናት ፍላጎት ጨምሯል። ሲሊኮን በዘመነ ዲጂታላይዜሽን ተፈላጊ የመሆኑን ያክል በአቅርቦት ደረጃ የትኩረት ማዕድን (critical mineral) አይደለም። ለዚህ ምክንያቱ ሲሊኮንን ለማምረት ሲሊኮን አዘል ቁሶች ማለትም ኳርትዝ እና አሸዋ (SiO₂) በስፋት የሚገኙ በመሆናቸው ነው፤ ሲሊኮን ከአክሲድን ቀጥሎ በመሬት ላይ በከፍተኛ መጠን የሚገኝ ንጥረ ነገር ነው።

124. ከ2010 እስከ 2014 በነበሩት አምሥት ዓመታት ከፌር ብረታ ብረት ማዕድናት መካከል የኒኬል፣ ቫናዲየም፣ ቲታኒየም፣ እና ኒዮብየም ምርት እንደ ቅድም ተከተላቸው በ36.6 በመቶ፣ በ35.7 በመቶ፣ በ19.9 በመቶ፣ እና በ8.4 በመቶ ጨምሯል። ኒኬል ለመኪና ባትሪ፣ ቋሚ ማግኔቢስ መሥሪያ እና ለኤሌክትሮኒክስ ሥራ አገልግሎት ላይ ይውላል። ቫናዲየም ለባትሪ መስሪያ፣ ለብረታ ብረት ማጠንከሪያ እና ለሕክምና አገልግሎት ተግባራት አገልግሎት ይሰጣል። ቲታኒየም ለኤሮስፔስ (አውሮፕላን እና መንኮራኩር) ሥራዎች፣ ለወታደራዊ መርከቦች፣ በክላሚንግ ለሚሠሩ የሕንጻ ግንባታዎች፣ እና ለሕክምና አገልግሎት ይውላል። ኒዮብየም ልዕለ - አሌክትሪክ አስተላላፊ (super conductor) በመሆኑ ለማግኔቢሳዊ ምስል አካል መሣሪያ (Magnetic Resonance Imaging - MRI)፣ ለዲጂታል ትዕይንት ምስል (Liquid Crystal Display - LED)፣ ኳንተም መቀመጫዎች (quantum computers)፣ ለኒኩሊየር ጥናት፣ እና ሕክምና ጥቅም ላይ ይውላል። ከእነዚህ

ማዕድናት ውስጥ ኒዮቢዬም በኢትዮጵያ የሚመረት ሲሆን በ2010 እና 2014 መካከል ምርቱ በ10.7 በመቶ ቀንሷል። በተመሳሳይ ከዚህ የማዕድናት ምድብ ውስጥ ኢትዮጵያ የምታመርታቸው ክሮምየም እና ታንታለም ምርቶች በ95 በመቶ እና በ13.5 በመቶ፤ እንደ ቅድም ተከተላቸው ቀንሷል።

125. ስዕል 4- 2፤ የብረት እና ፌሮ ብረታ ብረቶች ዓለም አቀፍ የምርት ለውጥ (በ2010 እና 2014 መካከል)

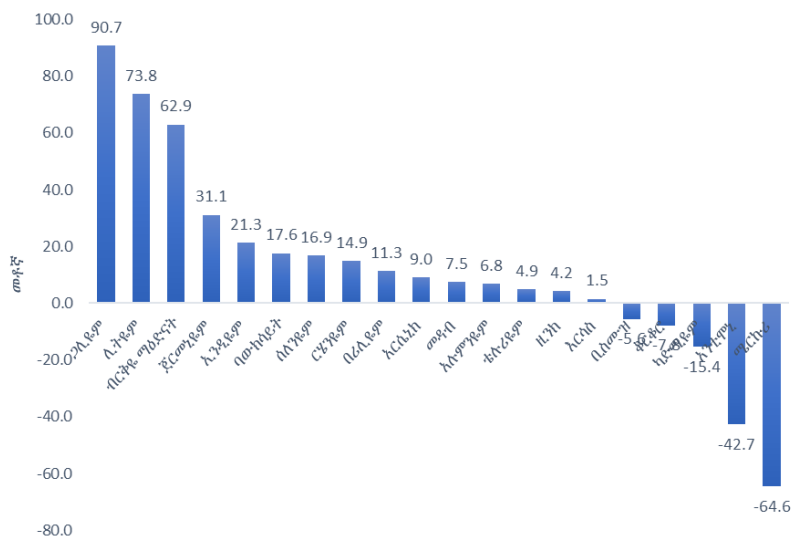

ምንጭ፤ World Mining Data 2024: Iron and Ferro-Alloy Metals, Non-Ferrous Metals, Precious Metals, Industrial Minerals, Mineral Fuels; International Organizing Committee for the World Mining Congresses.

126. የአማራ ብሔራዊ ክልል የማዕድን አለኝታ የእስካሁን ጥናት እንደሚያሳየው በእነዚህ ማዕድናት ምድብ የብረት አዘል ማዕድን (hematite – Fe_2O_3) በአራት ዞኖች በተገኙ ምልክቶች የአሰሳ ጥናት እየተካሄደ ነው። በተጨማሪ መጠኑ ያልተረጋገጠ የማንጋኒዝ፣ እና የኒኬል ክምችት እዳለ ጥናቶች አመለከተዋል።

127. በተመሳሳይ ወቅት በዓለም ላይ ፌሮ ካልሆኑ ብረታ ብረት ማዕድናት መካከል የጋሊዬም ምርት በ90.7 በመቶ፣ የሊቲዬም ምርት በ73.8 በመቶ፣ የብርቅቤ ማዕድናት (rare earth elements -REE) ምርት በ62.9 በመቶ፣ የጀርመኒየም ምርት በ31.1 በመቶ፣ እና የኢንዲዬም ምርት 21.3 በመቶ ጨምሯል። የእነዚህ ማዕድናት ዋና አገልግሎትም ከፈርጀ ብዙ የዲጂታል ቴክኖሎጂ እና ከአረንጓዴ የኃይል አማራጮች ጋር የተያያዘ ነው። እስከ አሁን እነዚህን ከዘመኑ የቴክኖሎጂ ለውጥ አቅጣጫ ጋር ተፈላጊነታቸው እየጨመረ ያሉ ማዕድናትን ኢትዮጵያ አታመርትም።

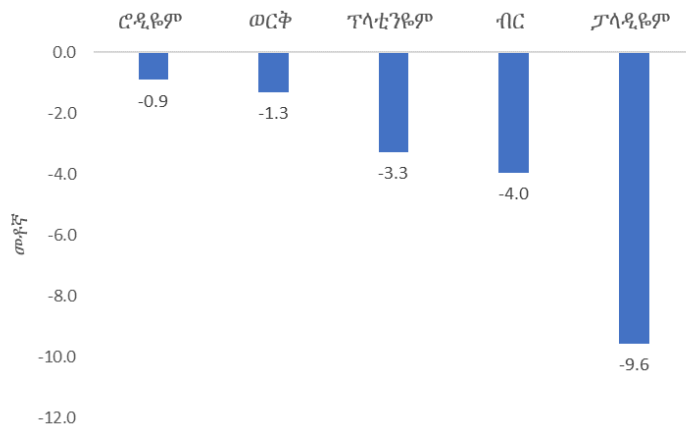
128. ስዕል 4- 3፤ ፌሮ ያልሆኑ ብረታ ብረቶች ዓለም አቀፍ የምርት ለውጥ (በ2010 እና 2014 መካከል)

129. የዚህ ምድብ ማዕድናት የአማራ ብሔራዊ ክልል ከምችትን በተመለከተ በዋናነት የሲሊከን ተሽካሚ ማዕድናት በስፋት ይገኛሉ። ከዚህ በተጨማሪ ሃያ ከሚደርሱት ፌሮ ያልሆኑ ማዕድናት መካከል ሊትዩም፣ መዳብ፣ እና እርሳስ እስካሁን መጠኑ ያልተረጋገጠ ከምችት በአራት የክልሉ ዞኖች እንደሚገኝ ጥናቶች ያሳያሉ።

130. በአለፉት አምሥት ዓመታት የሁሉም ዋና ዋና የከበሩ ብረት ማዕድናት ምርት በዓለም ላይ ቀንሷል። ከ2010 እስከ 2014 በነበሩት ዓመታት በተለይም ፓላዲየም፣ የብር ማዕድን፣ እና ፕላቲኒየም ምርቶች እንደቅደም ተከተላቸው በ9.6 በመቶ፣ በ4 በመቶ፣ እና በ3.3 በመቶ ቀንሰዋል። የወርቅ የዓለም ጠቅላላ ምርትም በ1.3 በመቶ የቀነሰ ሲሆን የኢትዮጵያ የወርቅ ምርት በተመሳሳይ ወቅት ከዓለም የወርቅ ገበያ አቅጣጫ በተለየ በ68.8 በመቶ ጨምሯል። ነገር ግን የኢትዮጵያ የብር ማዕድን ምርት በተመሳሳይ ጊዜ በ20 በመቶ ቀንሷል።

131. ስዕል 4- 4፤ የከበሩ ብረት ማዕድናት ዓለም አቀፍ የምርት ለውጥ (ከ2010 እስከ 2014)

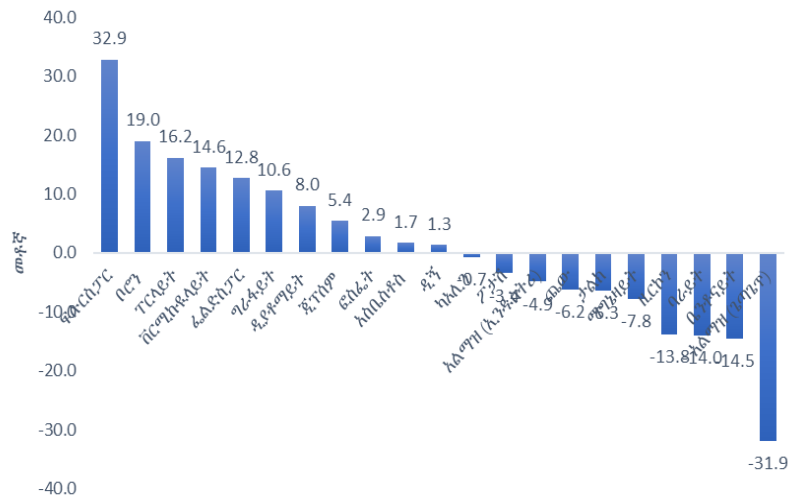

132. በአማራ ብሔራዊ ክልል ከከበሩ ብረት ማዕድናት መካከል መጠኑ ያልተረጋገጠ የወርቅ ከምችት በአራት ዞኖች መኖሩ ይታወቃል። በክልሉ እስከ 2016 ድረስ 136.5 ኪሎ ግራም ወረቅ በባህላዊ መንገድ ለምቷል።

133. ከበርካታ የኢንዱስትሪ ማዕድናት መካከል የፍሎሮስፓር፣ ቦሮን፣ ፕሪላይት፣ ቨርሚኩላይት፣ ፌልድስፓር፣ እና ግራፋይት ምርቶች እንደቅደም ተከተላቸው በ33 በመቶ፣ በ19 በመቶ፣ በ16 በመቶ፣ በ14.5 በመቶ፣ በ13 በመቶ፣ እና በ10.6 በመቶ ጨምሯል። ፍሎሮስፓር፣ ፕሪላይት እና ፌልድስፓር ለበርካታ የአምራች ኢንዱስትሪ የማምረቻ ግብዓትነት የሚውሉ ሲሆን ቨርሚኩላይት ለዘመናዊ ግብርና አገልግሎት ይውላል። ግራፋይት የኤሌክትሪክ ተሽከርካሪዎች፣ ብልጥ ስልኮች እና የጭን ላይ መቀመጫዎች ለሚጠቀሙባቸው ባትሪዎች መሥሪያ በግብዓትነት ከማገልገሉም በላይ ከመጻፊያ እርሳስ እስከ አረብ ብረት መሥሪያ፣ የሰበቃ መቀነሻ፣ ለጨረር ፈንጣቂ ቁሶች እና የኒኩሊየር ማብለያ ሥራዎች ጥቅም ላይ ይውላል። በተመሳሳይ ቦሮን ለበርካታ የኢንዱስትሪ ዘርፎች ግብዓትነት የሚያገለግል ሲሆን በተለይም ለመስታዎት፣ ፋይበር ግላስ፣ ብረታ ብረት፣ መቀመጫዎች (ኮምፒውተሮች)፣ ኒኩሊየር ማብለያዎች፣ ዘመናዊ ግብርና እና ሕክምና ጋር ለተያያዙ አገልግሎቶች ጥቅም ላይ ይውላል።

134. ምርታቸው በከፍተኛ ደረጃ ከቀነሱ የኢንዱስትሪ ማዕድናት መካከል አልማዝ ቀዳሚው ሲሆን ለኢንዱስትሪ የሚውል የአልማዝ ምርት በ32 በመቶ ቀንሷል። እንደ ባራይት፣ ቤንቶናይት፣ እና ዚርኮን የመሳሰሉ የኢንዱስትሪ ማዕድናት ምርትም ቀንሶ ታይቷል። ኢትዮጵያ ከምታመርታቸው የኢንዱስትሪ ማዕድናት መካከል የጂፐላም ምርት በ56.6 በመቶ የቀነሰ ሲሆን የካላሊን እና የዳያቶማይት ምርቶች ለውጥ አላሳዩም።

135. ስዕል 4- 5፣ የኢንዱስትሪ ማዕድናት ዓለም አቀፍ የምርት ለውጥ (ከ2010 እስከ 2014)

ምንጭ፣ World Mining Data 2024: Iron and Ferro-Alloy Metals, Non-Ferrous Metals, Precious Metals, Industrial Minerals, Mineral Fuels; International Organizing Committee for the World Mining Congresses.

136. የአማራ ብሔራዊ ክልል የኢንዱስትሪ ማዕድናት ከምችትን በተመለከተ ጂፕሰም በስፋት ይገኛል። እንደ ካላለን፣ ፌልድስፓር፣ ቤንቶናይት፣ እና ናትሮላይት - ዚሮላይት ማዕድናት መጠኑ ያልተረጋገጠ ከምችት በተለያዩ ዞኖች እንደሚገኝ ጥናቶች ያመለክታሉ። ነገር ግን ቴክኖሎጂ ገብ ለሆኑ እና ሰፊ የኢንዱስትሪ ሥራዎች ግብዓትነት የሚያገለግሉት እንደ ፍሎሮስፓር፣ ቦሮን፣ ፐርላይት፣ እና ግራፋይት የመሳሰሉ ማዕድናት ከምችት መኖሩ አይታወቅም።

137. በዓለም ላይ ምርታቸው ቀንሶ ከታዩት ስትራቴጂካዊ የነበሩ ማዕድናት ውስጥ ፔትሮሊየም እና ዩራኒየም ይገኙበታል። በአለፉት አምሥት ዓመታት የፔትሮሊየም ምርት በ1.45 በመቶ ቀንሷል። የበሰለ የድንጋይ ከሰል ምርት በ9 በመቶ የጨመረ ሲሆን ያልበሰለ የድንጋይ ከሰል (ሊግናይት) ምርት ደግሞ በ10.5 በመቶ ቀንሷል። ከነዳጅ ማዕድናት መካከል ዓለም አቀፍ የተፈጥሮ ጋዝ ምርት በ5 በመቶ ጨምሯል። እነዚህ በነዳጅ ማዕድናት ላይ የተስተዋሉ ለውጦች በዓለም ላይ የኃይል አማራጭ ሽግግር ወቅትን አመላካች ናቸው።

የአማራ ክልል የማዕድን ልማት ዋና ዋና መገለጫዎች

138. የአማራ ክልል የማዕድን ሀብት ልማት ባሕርያትን ከንድፈ ሃሳባዊ ማዕድን አለኝታ (prospect of mineral deposit)፣ ከተቋማዊ አቅም፣ ከተረጋገጡ የማዕድን አለኝታዎች መጠን፣ እና ከዘርፉ ልማት አንጻር መቃኘት ይቻላል። የአማራ ብሔራዊ ክልል በተለይ በማዕድን ከምችት፣ በተቋማዊ አቅም፣ እና ዘርፉ ልማት ረገድ ከአጠቃላይ ኢትዮጵያ ጋር የሚጋራቸው ባሕርያት ስላሉ በአገር ደረጃ የሚገለጹ ዘርፉን የሚመለከቱ ጉዳዮች የአማራ ብሔራዊ ክልልንም የሚመለከቱ ናቸው።

139. የአማራ ብሔራዊ ክልልን ጨምሮ የኢትዮጵያ የሥነ ምድር (geology) አወቃቀር ለአብዛኛዎቹ የማዕድን ዓይነቶች መገኛ ነው። በኢትዮጵያ እስካሁን በተገኙ መረጃዎች መሠረት አገሪቷ ካላት 1.1 ሚሊዮን ካሬ ኪሎ ሜትር የቆዳ ስፋት ውስጥ 25 በመቶ የሚሆነው የቅድመ-ካምብሪያን (Precambrian) ቅርጽ ልውጥ እና እሳተ-ገሞራ ወለድ ዓለት፣ ተጨማሪ 25 በመቶ የሚሆነው የመካከለኛው ዘመን (Mesozoic) ንብብር ዓለት፣ እና 50 በመቶ የሚሆነው የቅርብ ዘመን (Cenozoic) የእሳተ ገሞራና ንብብር ዓለት የጂኦሎጂ ቅንብር ያለው ነው። የቅድመ-ካምብሪያን የጂኦሎጂ ቅንብር በተለይም ለብረት እና እንደ ኒኬል የመሳሰሉ የፌሮ ብረት ብረት ማዕድናት፣ መዳብን ለመሳሰሉ ፌሮ ያልሆኑ ብረት ብረት ማዕድናት፣ እንዲሁም እንደ ወርቅ ላሉ የከበሩ ብረት ማዕድናት አለኝታ መሠረት ነው። የመካከለኛው ዘመን የጂኦሎጂ ቅንብር ብረት ብረት ነክ ለሆኑ እና ለነዳጅ ማዕድናት መገኛ ነው። በአብዛኛው የአገሪቷን አካባቢ የሚሸፍነው የቅርብ ዘመን የጂኦሎጂ ቅንብር

ለነዳጅ ማዕድናት (የተፈጥሮ ዘይትና ጋዝ)፣ ፖሊሽ፣ ጨው፣ የኖራ ድንጋይ፣ ጀሶ፣ የብርጭቆ አሸዋ፣ ዶሎማይት፣ ቤንቶናይት፣ ዳያቶማይት፣ ሶዳ አሽ፣ ፑሚስ፣ ኦፓል እና ዲኝ ለመሳሰሉት የኢንዱስትሪ ማዕድናት፣ እንዲሁም ኦፓልን ለመሳሰሉ የጌጣጌጥ ማዕድናት መገኛ መሠረት ነው።

140. ኢትዮጵያ የሁለት ምዕተ ዓመት የማዕድን ሀብት ልማት ውጥን እና በዘርፉ የሰባት አስርት ዓመታት የተቋም ግንባታ ታሪክ አላት። በኢትዮጵያ የሥነ ምድር ጥናት፣ እንዲሁም የማዕድን ፍለጋና ምርመራ የተጀመረው በ1831 ሲሆን፣ የማዕድን ልማት ከሌሎች ዘርፎች ጋር በተቀናጀ መልኩ የታቀደው በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን በመጀመሪያው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ (1949 – 1953) ነበር። የዕቅዱ መነሻም አብዛኛው የአፍሪካ የውጭ አገር ኢንቨስትመንት በማዕድን ማውጣት ሥራ ላይ ያተኮረ መሆኑን ግምት ውስጥ በማስገባት እና ከዚህ ትምህርት በመውሰድ ኢትዮጵያ የነበራትን ነጻነትና ጂኦግራፊያዊ አቀማመጥ ተጠቅሞ በከፊል ከውጭ የሚገቡ፣ በከፊል ደግሞ በአገር ውስጥ የሚመረቱ ጥሬ ዕቃዎችን ለአምራች ኢንዱስትሪ ልማት በማዋል ለኢንዱስትሪያላዊነት ፈር መቅደድ ነበር። ከዚህ በመነሳት የማዕድን ሀብት ልማት የትኩረት አቅጣጫም የአገር ውስጥ የጥሬ ዕቃ ፍላጎትን ማሟላት እና የውጭ ምንዛሪ ማስገኘት ነበር። በተቋማ ደረጃ ደረጃ በ1958 የማዕድን ሚኒስቴር፣ በ1959 ደግሞ የጂኦሎጂካል ሰርቪድ ኢንስቲትዩት ማቋቋም ተችሏል።

141. በማዕድን ሀብት ልማት ዙሪያ የክልላዊ እና የአገራዊ ጥቅል ጭብት በአገር አቀፍ ደረጃ ለዋና ዋና ማዕድናት መፈጠር መሠረት የሚሆን የሥነ ምድር አወቃቀር እና በማዕድን ሀብት ልማት የረጅም ዘመን ተቋማዊ ተሞክሮ እንደመኖሩ መጠን የማዕድን ሀብት በቅጡ ለምቶ ለአጠቃላይ አገራዊ የኢኮኖሚ ልማት ደጋፊ ሚናውን ያለመወጣቱ ዕውነታ ነው። በአሁኑ ጊዜ ያለው የክልሉ የማዕድን ልማት፣ የማዕድን አለኝታን በቅጡ ከመለየት፣ ማዕድናት ለምተው ለማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ልማት መፋጠን አቅም እንዲሆኑ ከማድረግ፣ እንዲሁም የማዕድን ዘርፍን እንደ አንድ አዋጭ ኢንዱስትሪ ከማዘመን አኳያ በአገር አቀፍ ደረጃ በየዘመኑ በተለያዩ የልማት ዕቅዶች የመወጣትና የመመለከቱን ያህል በሚጠበቀው ደረጃ ላይ አይገኝም። የዚህ ጭብጥ ዋና ዋና መገለጫዎች፤

1. የማዕድን አለኝታ እና ከምችት ለማረጋገጥ በአገር ደረጃ የረጅም ጊዜ ጥረት ያለ መሆኑ፣ በክልል ደረጃም ላለፉት ጥቂት አሥርት ዓመታት እንቅስቃሴ መኖሩ ቢታወቅም፣ ለኮንስትራክሽን ግብዓት ከሚውሉ ማዕድናት ውጪ እስከ አሁን በክልሉ በስትራቴጂካዊ ቁልፍ ማዕድናት ዙሪያ የተረጋገጠ መጠን በበቂ እና አስተማማኝ ሁኔታ አለመለየቱ፤
2. በአገር አቀፍ ደረጃም ሆነ በክልሉ የአገር ውስጥ ማዕድናትን የሚጠቀሙ ሆነ ከውጭ የሚገቡ ማዕድናት ላይ እሴት የሚጨምሩ አምራች ኢንዱስትሪዎች ውስን መሆናቸው፤
3. በማዕድን ሀብት ልማት በተለይም ስትራቴጂካዊ ጠቀሜታ ባላቸው የማዕድን ዓይነቶች ደፍረው የገቡ አልሚዎች ውስን መሆናቸው እና በአጠቃላይ የዘርፉ መዋዕለ ንዋይ ዝቅተኛ መሆኑ፤
4. በዘርፉ ዘመናዊ ቴክኖሎጂን ተጠቅሞ ማዕድናትን በዓይነት፣ በብዛት፣ በጥራት፣ በቦታ፣ በአመላካች አዋጭነት እና በጊዜ ለይቶ ማቅረብ የሚችል የሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረት መኖር፤ እና
5. የማዕድን ሀብትን የኢንዱስትሪ ልማት መሠረትነት በአግባቡ ለይቶ በዘርፎች የፍላጎት እና አቅርቦት መስተጋብራዊ ቅንጅት የማዕድን ሀብትን ለተመረጡ አሻጋሪ ግቦች ማልማት የሚያስችል ትኩረት የሚሰጥ ሥርዓት አለመዘርጋት ናቸው።

142. ከዚህ በላይ የተዘረዘሩት መገለጫዎች አንዱ ለሌላው በምክንያትነት ይመጋገባሉ። ለማዕድን ዘርፉ አለመልማት፣ እና በተለይም በኢኮኖሚው ውስጥ ተገቢ ሚና መጫወት ላለመቻሉ ቀጥተኛ ምክንያት በዘርፉ የሚፈሰሰው መዋዕለ ንዋይ በመጠን፣ በዓይነትና በጥራት ዝቅተኛ የመሆን ችግር ነው። በዘርፉ ለሚታየው የመዋዕለ ንዋይ ፍሰስት ዝቅተኛነት በአገሪቱ ዝቅተኛ የሆነ የማዕድን አለኝታ ሽፋን መረጃ በዘርዘርና በጥራት አለመኖር፣ መረጃው በሚገኝበትም ጊዜ መረጃ ከማቅረብ፣ የተቀላጠፈና ፈጣን የፈቃድ አሰጣጥ ሥርዓት ከማስፈን፣ ከማስተዋወቅና አቅም ያላቸውን ባለሀብቶች ከመመለመል ጀምሮ ዘርፉን የማስተዳደር አቅም ውስንነት በቅርብ ምክንያትነት ተጠቃሽ ናቸው። የዝቅተኛ መረጃ ሽፋን እና የተቀላጠፈ የመዋዕለ ንዋይ አገልግሎት አሰጣጥ ምክንያቶች ደግሞ አጠቃላይ በዘርፉ የሰለጠነ የሰው ኃይል እና የቴክኖሎጂ አቅሞች ደካማነት ተጠቃሽ ነው።

143. በጥቅል ደረጃ በአማራ ብሔራዊ ክልልም ሆነ በኢትዮጵያ ማዕድናትን ጨምሮ ሰፊ የተፈጥሮ ሀብት መኖሩ እየታወቀ፣ የተፈጥሮ ሀብቶች በተለይም ማዕድናት በዝቅተኛ የልማት ደረጃ ላይ መገኘታቸው የክልሉ እና የአገሪቷ ከሌሎች የበለጸጉ አገሮች አንጻር በልማት ወደኋላ የመቅረታቸው ምክንያትም፣ መገለጫም ነው። ኢንዱስትሪያላዊነት ባልተረጋገጠበት ሁኔታ በአገር ውስጥ ያሉ ማዕድናትን አንጻር ዘመናዊ የማዕድን ኢንዱስትሪ

መገንባት አለመቻል የመዋቅራዊ ሽግግር ስብራት አንድ መገለጫ ነው። ለአገር ውስጥ ግብዓት የሚሆን የለማ ማዕድን በክልሉ ወይም በአገር ውስጥ ባለመኖሩ ምክንያት የአገር ውስጥ ኢንዱስትሪዎች ጥሬ ዕቃ ከውጭ በማስገባት ሂደት ይቸገራሉ፤ በዚህም የአገር ውስጥ ኢንዱስትሪዎች ተገቢ እሴት እንዳይጨምሩ፤ አትራፊ እንዳይሆኑ፤ በውጤቱም ኢንዱስትሪዎች እንዳይስፋፉ የጥሬ ዕቃ እጥረት ምክንያት ይሆናል። የዚህ ግልባጭ ዕውነታ ደግሞ በአገር ውስጥ የሚለሙ ማዕድናትን በበቂ እና አትራፊነትን በሚያረጋግጥ መጠን መጠቀም የሚችሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ተቋማት አለመኖራቸው የዘመናዊ ኢኮኖሚ አካል የሆነ ዘመናዊ የማዕድን ኢንዱስትሪ መፍጠር እንዳይቻል አድርጓል። ሁለቱ ዘርፎች በመልማትም ሆነ ወደ ኋላ በመቅረት የሚመጋገቡትን ያህል በጋራ የሚጎድሏቸው ዘመናዊ ቴክኖሎጂ እና ይህን ቴክኖሎጂ መፍጠር፤ መተርጎም፤ እና መተግበር የሚችል የሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረት አለባቸው።

144. በክልል እና በአገር አቀፍ ለተስተዋለው የረጅም ዘመን የማዕድን ልማት ወደኋላ መቅረት መሠረታዊ ምክንያት በአጠቃላይ በኢኮኖሚ አፈጻጸሞች ላይ የሚስተዋለው የሥርዓታት ክፍተት ነው። በማዕድን ዘርፍ ውስጥ ዘመናዊ ቴክኖሎጂ አለመዳበር፤ እና ለዚህ የሚሆን ሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረት መኖር ለዘርፉ ልማትም ሆነ በአጠቃላይ ለመዋቅራዊ ሽግግር ትግበራ ተግዳሮት የመሆናቸውን ያህል የቴክኖሎጂ መረጣ እና የተመጠነ ውጤት ተኮር የሰው ኃይል ሥልጠና በዘርፎች ትስስር እና አጠቃላይ የመዋቅራዊ ሽግግር ማዕቀፍ ውስጥ የማዕድን ልማትን ሚና ለይቶ የሚረዳ እና ትኩረት የሚሰጥ በስትራቴጂ፤ በተቀናጀ ዕቅድ፤ እና በፖሊሲ የሚገለጽ ሥርዓት (system) ያስፈልጋል። በሁሉም የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች በአንድ ጊዜ መዋዕለ ንዋይ በማፍሰስ እና ሙሉ ድጋፍ በማድረግ ልማት እንደማይረጋገጥ ሁሉ በሁሉም የማዕድን ዓይነቶች ከፍለጋ እስከ ማልማት በሚደርስ ሂደት መዋዕለ ንዋይ ማፍሰስ አዋጭ አይሆንም። የክልሉ እና የአገሪቷ አንዱ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተግዳሮትም ስትራቴጂካዊ በሆኑ በተመረጡ የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች ከማተኮር ይልቅ በግብዓት፤ በኃይል ምንጭ፤ በማሽን እና በኦቶሜሽን ትስስር አግባብ የእሴት ሰንሰለትን ባልጠበቁ በርካታ ንዑስ ዘርፎች መበታተኑ ነው። የዚህ ነጸብራቅም ውስን ሀብትን ለውስን ግን ስትራቴጂካዊ የአምራች ኢንዱስትሪዎች ግብዓት በሚሆኑ ውስን ግን ስትራቴጂካዊ ማዕድናት ላይ ለማዋል መቸገር ነው። በዚህ የዘርፎች እና የተቋማት ቅንጅት በጎደለበት አውድ በአጠቃላይ የዘርፉን ልማት ከሌሎች ዘርፎች ልማት ነጥሎ የማየት ችግር ወይም የመዋቅራዊ ሽግግር መሠረቱ የማዕድን ሀብትን በቅጡ ማነጽ መሆኑን በተገቢው ደረጃ ግምት ውስጥ ያለማስገባት እሳቤ ይፈጠራል። ይህ እሳቤ የማዕድን ዘርፍ የተናጠል ዕቅድ እንዲወስድ እና ማዕድናትን ለኢንዱስትሪ ልማት እና ኢንዱስትሪያላዊነት ግብ ከፍ አድርጎ ከማቀድ ይልቅ የውጭ ምንዛሪ ግኝት፤ የወጣቶች ሥራ ፈጠራ የመሳሰሉ የአጭር ጊዜ ግቦችን ታሳቢ ባደረጉ እና በአብዛኛው በከበሩ እና በጤግጤ ማዕድናት ልማት ላይ እንዲያተኩር ያደርገዋል።

የማዕድን ሀብት ልማት የትኩረት አቅጣጫዎች

145. የማዕድን ዘርፍ ልማት ስትራቴጂካዊ የትኩረት አቅጣጫ ማዕድናትን እና ተያያዥ የከርሰ ምድር ሀብቶችን ለኢንዱስትሪያላዊነት ማነጽ ነው። በዚህም መሠረት የማዕድን ዘርፍ ልማት ከኢንዱስትሪያላዊነት ግቦች ጋር የሚጣጣሙ ስድሥት ዋና ዋና ስትራቴጂካዊ የትኩረት አቅጣጫዎች ይኖሩታል፤

(1) ማሽንን፤ ግብዓትን፤ የኃይል ምንጭን፤ እና የኦቶሜሽን ሥርዓትን ከጫፍ እስከ ጫፍ የማስተሳሰር የኢንዱስትሪ እና ቴክኖሎጂ ስትራቴጂ በማዕድን ሀብት ልማት መደገፍ፤

- የብረታ ብረት እና የማሽን ቴክኖሎጂ የብረት (iron) እና የተያያዥ ብረታ ብረት (ferro – alloy metals) ማዕድናት ልማትን መፈለግ፤ ማጥናት እና ማበልጸግን ታሳቢ ያድርጋል።
- የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ምግብ እና መጠጥ፤ ጨርቃ ጨርቅ እና አልባሳት፤ እንዲሁም የቤት ውስጥ መገልገያ ቁሳቁሶችን የመሳሰሉ መሠረታዊ ምርቶችን ለማምረት የግብርና ዘርፍ ውጤቶችን በግብዓትነት የሚጠቀም ቢሆንም ከፍተኛ እና ዘመናዊ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ውስብስብ መካከለኛ ግብዓቶችን የሚያገኘው ከማዕድናት ነው። ለዚህም የሚያገልግል ጠንካራ የኬሚካል ኢንዱስትሪ መሠረት ለመጣል እና የኮንስትራክሽን ማጠናቀቂያ ዕቃዎችን በአገር ውስጥ ምርት ለመተካት የአገር ውስጥ ማዕድናት ልማት ከፍተኛ ሚና ይጠበቅበታል።
- አረንጓዴ የኃይል አቅርቦት የማረጋገጥ የረጅም ጊዜ ግብ እንደተጠበቀ ሆኖ በአመጭር እና መካከለኛ ጊዜ የማዕድን የኃይል ምንጮችን መጠቀም የሽግግር ጊዜ የኃይል እጥረትን ለመፍታት ያስችላል።

- በዘመነ ዲጂታል ቴክኖሎጂ እና የአረንጓዴ የኃይል ምንጭ ሽግግር ወቅት የኮምፒውተር ፎፕስ፣ የኮምፒውተር እና የተንቀሳቃሽ ስልክ ባትሪዎች፣ በኤሌክትሪክ ኃይል የሚሠሩ የመኪና ባትሪዎች፣ የፀሐይ ኃይል ማጠራቀሚያ ቁሶች የመሳሰሉት መተግበሪያዎች የሚጠቀሙት በብዛት ከሚገኘው ሲሊከን እስከ ሊትዩም፣ ኮባልት፣ መዳብ፣ ኒኬል፣ ማንጋኒዝ፣ ግራፋይት፣ እና ሌሎች ብርቅየ የመሬት ንጥረ ነገሮችን (rare earth elements) የሚያካትቱ ማዕድናትን በመሆኑ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት እነዚህን ማዕድናት እንደመገኘታቸው መጠን በአገር ውስጥ ማልማትን ይጠይቃል።

(2) የኮንስትራክሽን ዘርፍ ልማትን የግብዓት እና የማጠናቀቂያ ቁሶች ፍላጎትን በአገር ውስጥ የማዕድን ሀብት ማሟላት፤ በፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ለማረጋገጥ ኢንዱስትሪያላዊነት የኮንስትራክሽን ዘርፍ ሚና ከፍተኛ ነው። አብዛኛው የመዋዕለ ንዋይ ስምሪት ይብዛም ይነስም የኮንስትራክሽን ደረጃ አለው። ተደራሽ እና ዘላቂ ኢኮኖሚን ለማረጋገጥ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ልማትን በአገር ውስጥ ግብዓቶች ላይ እንዲመሠረት ይደረጋል።

(3) የክልሉን እና የአገር ውስጥ ማዕድናትን ለዘመናዊ ግብርና ልማት ማነጻ፤ ዘመናዊ ግብርና ከሚፈጠሩባቸው አቅሞች ውስጥ በአምራች ኢንዱስትሪ የሚፈበረኩ ማሽኖች እና ሰው ሠራሽ ማዳበሪያዎች ዋናዎቹ ሲሆኑ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ለእነዚህ አቅሞች ትኩረት የሚሰጥ ሲሆን የክልሉን እና የአገር ውስጥ ማዕድናትን ለእነዚህ አቅሞች ግንባታ ያውላል። ከዚህም በተጨማሪ በክልሉ ከፍተኛ ተግዳሮት የሆነውን የአፈር አሲዳማኝነት ለመከላከል እንደ የኖራ ድንጋይ የመሳሰሉ የክርስ ምድር ሀብቶች ጥቅም ላይ ይውላሉ።

(4) በማዕድን ሀብት ልማት ዘላቂ ማህበረሰባዊ፣ ክልላዊ እና አገራዊ ተጠቃሚነትን ማረጋገጥ፤ የማዕድን ሀብት አላቂ ነው። በዚህም ምክንያት የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀሙ በዝባዥ ሳይሆን አሻጋሪ (transformative) መሆን ይገባዋል። በዚህም መሠረት፤

- በማዕድን ዘርፍ የሚደረጉ የከበሩ ማዕድናትን እና ሌሎች ትርፍ ማዕድናትን ያማከሉ የወጪ ንግድን ግብ ያደረጉ የመዋዕለ ንዋይ ስምሪቶች ተገቢ የውጭ ምንዛሪ የሚያስገኙ፣ የተገኘው የውጭ ምንዛሪ ለተሻለ የአምራች ኢንዱስትሪ፣ የዘመናዊ ግብርና እና ዘመናዊ አገልግሎት ዘርፍ መዋሉ፣ ከዚህ ልማትም የክልሉ እና የአካባቢው ማህበረሰብ ተጠቃሚ መሆኑ ይረጋገጣል።
- ለሥራ ፈጠራ እና አነስተኛ የገቢ ማግኛ ግቦች የሚደረጉ የዘርፉ እንቅስቃሴዎች የማዕድን ሀብቱ በሽሚያ እና በፍጥነት ሲያልቅ የማህበረሰብ ተጠቃሚነት ቀጣይነት እንዳይስተጓጎል እና የግጭት ምንጭ እንዳይሆን በተመጠነ እና ጥሬ ማዕድን ሽጦ ከሚገኝ ገቢ በላይ ለተሻለ የኢኮኖሚ መሠረት በግብዓትነት እንዲውል በሚያስችል የዕቅድ ፈጠራ አግባብ ይቃኛሉ።
- በማዕድን ልማት ወቅት አካባቢ አንዳይበክል እና እንዳይራቁት የማዕድን ልማቶች ተገቢ የአካባቢ ጥበቃ መስፈርቶችን መከተላቸው ይረጋገጣል፤ በልማቱ ምክንያት የተራቁ አካባቢዎች በአረንጓዴ መልሶ ልማት እንዲሸፈኑ ይደረጋል።

(5) የማዕድን ዓይነት፣ ጥራት፣ ክምችት፣ ስርጭትን ለስትራቴጂካዊ ማዕድናት ቅድሚያ ሰጥቶ በጥናት ማረጋገጥ፤ የማዕድናት አለኝታ ጥናት ክልሉ ያሉትን ስትራቴጂካዊ ማዕድናት ከኢንዱስትሪያላዊነት ግቦች አንጻር የዘርፎችን የግብዓት ፍላጎት ግምት ውስጥ ባስገባ ሁኔታ በዘመኑ ቴክኖሎጂ እና በሰለጠነ ባለሙያ በመታገዝ ተጨባጭ ጥናት በማካሄድ መልማት የሚችሉትን ለማልማት፣ በክልሉ የማይገኙ ወሳኝ ማዕድናትን ከክልሉ ውጪ ካሉ ምንጮች ለማፈላለግ ዕድል በሚሰጥ አግባብ በትኩረት ይካሄዳል።

(6) በሰው ኃይል እና በዘመናዊ ቴክኖሎጂ ላይ የተመሠረተ ተወዳዳሪ የማዕድን ኢንዱስትሪ መፍጠር፤

- በመካከለኛ ጊዜ በአገር ውስጥ አቅም ፈጥሮ በረጅም ጊዜ በቀጠናው እና ዓለም አቀፍ ደረጃ በማዕድን ፍለጋ እና ማልማት ላይ አቅም መገንባት የሚችል በዘመናዊ ቴክኖሎጂ ላይ የተመሠረተ እና ብቁ የሰው ኃይል አቅም ያለው የማዕድን ኢንዱስትሪ የመፍጠር ግብ የኢንዱስትሪያላዊነት አንዱ አካል ነው። ዘርፉን ለማዘመን ዘመኑ የደረሰበትን ቴክኖሎጂ መማርና ከራስ ሁኔታዎች ጋር በማዋሃድ በማዕድን ምርት ብቻ ሳይሆን በዘርፉ የቴክኖሎጂ መስክ ጭምር መወዳደር ግድ የማለቱን ያህል፣ ይህን እውን ለማድረግ የሰው ኃይልን ማብቃት

ምትክ የሌለው ጉዳይ ነው። ለዚህም የመስኩ ሠራተኞችና የማዕድን መሃንዲሶች በውጭ አገር ጭምር የተግባር ሥልጠና እንዲወስዱ በማድረግ የዘርፉ የቴክኖሎጂ ሽግግር ይፋጠናል።

- የማዕድን ዘርፍ በተለይም በከበሩ ማዕድናት ንዑስ ዘርፍ ዓለም አቀፍ ንግድ የሚካሄድበት በመሆኑ የአገር ውስጥ የማዕድን ሀብት አቅም ላይ በመጀመር የዘርፉ ተወዳዳሪ ለመሆን መሠረት ይጣላል።
- የክልላዊ እና አገራዊ የተወዳዳሪ ማዕድን ኢንዱስትሪ መሠረት በዘርፉ የሚደረግ የፍለጋ አቅም፣ እንዲሁም ጥናት እና ምርምር በመሆኑ የዘመኑን የፍለጋ ቴክኖሎጂ መሠረት ያደረገ፣ ከፍተኛ የላቦራቶሪ አቅም ያለው፣ ብቁ ተመራማሪዎች የተሟሉለት የፍለጋ፣ የጥናት እና ምርምር ተቋማዊ አቅም ይገነባል።

የማዕድን ሀብት ልማት ዓላማ እና ግቦች

146. የማዕድን ዘርፍ ልማት ዋና ዓላማ ለክልሉ ማሕበረ-ኢኮኖሚያዊ እድገት መነሻ የሚሆን መሠረታዊ የስ-ምድር ካርታ በማዘጋጀት ማዕድናትን በአይነት፣ በጥራት፣ በስርጭት፣ ክምችት መጠን በማጥናት የዘርፉን መዋዕለ ንዋይ አስፋፍቶ የክልሉን የፈጣን እና አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ግብ ማሳካት፣ እና የዘመናዊ ኢኮኖሚ አካል የሆነ የማዕድን ኢንዱስትሪ መገንባት ነው። የማዕድን ልማት ዕቅድ ዋና ዋና ዝርዝር ዓላማዎች፤

1. ለብረታ ብረት እና ለማሽን ኢንዱስትሪ ግብዓት የሚውሉ የብረት እና ተያያዥ የብረታ ብረት ማዕድናት (iron and ferro alloys)፣ ለዲጂታል ቴክኖሎጂ ልማት፣ ለኬሚካል ኢንዱስትሪ፣ ለዘመናዊ ግብርና፣ ለአምራች ኢንዱስትሪ፣ ለኮንስትራክሽን ዘርፍ በግብዓትነት የሚያገለግሉ ማዕድናትን መፈለግ፣ ማጥናት እና ማበልጽግ፤
2. የከበሩ ማዕድናትን ልማት በማፋጠን የውጭ ምንዛሪ ማስገኘት እና ለአገራዊ ቱሪዝም ልማት አስተዋጽኦ ማድረግ፤
3. በማዕድን ልማት ዘላቂ የኢኮኖሚ ዕድገትን፣ ማሕበራዊ ተጠቃሚነትን ማረጋገጥ፤ በማዕድን ልማት ሂደት ከብክለት የጸዳ አካባቢን ማረጋገጥ፤
4. የማዕድን ልማት መዋዕለ- ንዋይን ማበረታታት እና ማስፋፋት፤ እና
5. በሰለጠነ የሰው ኃይል፣ በጥናት እና ምርምር፣ በዘመናዊ የማዕድን ፍለጋ ላቦራቶሪ እና ቴክኖሎጂ የተጠናከረ የማዕድን ተቋማዊ አቅም፣ እንዲሁም አገር በቀል የማዕድን ኢንዱስትሪ መገንባት ናቸው።

147. የማዕድን ሀብት ልማት ዕቅድ ዝርዝር ግቦች በዝርዝር የዘርፍ የዕቅድ ሰነድ የሚለዩ ሲሆን፣ ዋና ዋና የዘርፉ ልማት ግቦች የሚከተሉት ናቸው፤

1. የብረት (iron)፣ የተያያዥ ብረታ ብረት (ferro – alloy metals)፣ ከዘመኑ ቴክኖሎጂ እና የኢንዱስትሪ አቅጣጫ ጋር የሚሄዱ የወሳኝ ማዕድናት (critical minerals) እና የከፊል አስተላላፊ (semi conductors) ማዕድናትን በክልሉ በአስተማማኝ መጠን መኖሩን ማረጋገጥ፤
2. በክልሉ የሚገኙ የተፈጥሮ ድንጋይ (natural or dimension stone) ዓይነት፣ ጥራት፣ እና መጠን ሙሉ በሙሉ ማረጋገጥ እና ለልማት ዝግጁ ማድረግ፤
3. ለክልሉ አሲዳማ አፈር ማከሚያ የሚሆን የኖራ ድንጋይ ምርት ችግሩ ባለባቸው አካባቢዎች ተደራጅተው ለሚያለሙ እና ለሚያቀርቡ አልሚዎች ፈቃድ መስጠት፣ ችግሩንም ሙሉ በሙሉ መቅረፍ በሚያስችል ሁኔታ የተፈላጊ ማዕድናትን አቅርቦት ማረጋገጥ፤
4. ከውጭ የሚገቡ ለግብዓትነት እና ለመጨረሻ ፍጆታ (final consumption) የሚውሉ የኢንዱስትሪ ማዕድን ውጤቶችን በአገር ውስጥ በሚመረቱ የማዕድን ውጤቶች የመተካት አቅምን ማዕድናቱ አንደመገኘታቸው መጠን ማሳደግ፤
5. የአምራች ኢንዱስትሪን ጨምሮ የሌሎች ዘርፎችን የግብዓት ፍላጎት እና የዘማናዊ ማዕድን ኢንዱስትሪ ግብን ታሳቢ ያደረጉ በወሳኝ እና ስትራቴጂካዊ ማዕድናት ልማት ላይ የሚያተኩሩ አምሥት ፕሮጀክቶች መለየት፣ ማጥናት እና ለልማት ዝግጁ ማድረግ፤
6. በሰለጠነ የሰው ኃይል፣ በዘመናዊ የማዕድን ፍለጋ ቴክኖሎጂ፣ እንዲሁም ዘመናዊ ላቦራቶሪ የተጠናከረ የማዕድን ጥናት እና ምርምር አቅም መገንባት።

4.5. የኮንስትራክሽን ዘርፍ ልማት

የትኩረት መሠረት

1. በመካከለኛውም ሆነ በረጅም ጊዜ ዕቅዱ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ በተለየ ሁኔታ ትኩረት እንዲሰጠው የሚያደርጉ ሁለት ዐበይት ምክንያቶች፣ በሁሉም አምራች ዘርፎች እና ሌሎች የትኩረት መስክ ዘርፎች መዋዕለ - ንዋይ ውስጥ የኮንስትራክሽን ድርሻ ከፍተኛ መሆኑ፣ እና በመዋቅራዊ ሽግግር ሂደት በሚያልፍ ኢኮኖሚ እንደ አንድ አዋጭ ኢንዱስትሪ በመዘመን ለኢኮኖሚ ዕድገት አስተዋጽኦ ስለሚኖረው ነው። በዚህ የልማት ዕቅድ ትኩረት በተሰጣቸው እንደ ግብርና አምራች ኢንዱስትሪ፣ ማዕድን፣ ቱሪዝም፣ መሠረተ-ልማት እና በርካታ የአግልግሎት ዘርፎች ከሚደረግ መዋዕለ - ንዋይ ውስጥ ከ30 እስከ 40 በመቶ የሚሆነው የኮንስትራክሽን ድርሻ እንደሚሆን ይጠበቃል። የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ብቃት በእነዚህ ዘርፎች ላይ የሚገነቡ የማምረቻ አቅሞችን ጥራት እና ቅልጥፍና ይወስናል። በኮንስትራክሽን ዘርፍ አጥብቆ የሚሠራ ሥራ በሌሎች ዘርፎች የሚታዩ የቅልጥፍና ጉድለቶች (ኢ-ቅልጥፍናዎች) ትርጉም ባለው ደረጃ ለመቅረፍ ያስችላል። በሌላ በኩል የዘርፎች የኮንስትራክሽን ፍላጎት በጨመረ መጠን አናጸደዎች፣ የቤት ሀብት አልሚዎች፣ አጠቃላይ ተቋራጮች፣ የመንግሥት የልማት ድርጅቶች፣ ማህበራት፣ የአርክቴክቸር እና የምህንድስና ባለሙያዎች ከዲዛይን እስከ አርክቴክቸር፣ እቅድ፣ ቅየሳ፣ ግንባታ፣ እና የፕሮጀክት አስተዳደር ባሉ እርከኖች ሁሉ በመሳተፍ ዘረፉን አንድ ትልቅ ኢንዱስትሪ ማድረግ ይቻላል፤ ትልቅ ኢንዱስትሪ በትልቅ ዕቅድ በላቀ ትኩረት መመራት ይኖርበታል።
2. የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪን ሚና ተገንዝቦ ዘርፉን ለማዘመን እና የሚጠበቅበትን አበርክቶ ከፍ ባለ ደረጃ ለማረጋገጥ ንዑስ ዘርፎችን በቅጡ መረዳት ይጠይቃል። የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ሕንጻ ግንባታ (building construction)፣ መሠረተ - ልማት (heavy civil or heavy engineering)፣ እና የኢንዱስትሪ ኮንስትራክሽን (industrial construction) ናቸው። የሕንጻ ግንባታ የመኖሪያ፣ የኮሚርሻል፣ የተቋማት፣ እና የቅይጥ ተብሎ በአራት ንዑስ - ንዑስ ዘርፎች ሊከፈል ይችላል። የመሠረተ - ልማት ግንባታ ግድቦችን፣ ድልዲሮችን፣ መንገድ እና አውራ ጎዳናዎችን፣ የባቡር ሃዲዶችን፣ የአየር ማረፊያዎችን፣ ወደቦችን፣ የውሃ ሥራዎችን፣ እና የማህበረሰብ መሠረታዊ አገልግሎቶች ማስራጫዎችን ያካትታል። የኢንዱስትሪ ኮንስትራክሽን የነዳጅ ማውጫ ግንባታን፣ የማዕድን እና ኳሪንግ ሥራዎች ግንባታን፣ የኬሚካል እና ሌሎች የማኑፋክቸሪንግ ማምረቻ ፋብሪካዎች ግንባታን፣ የብረት እና ዐረብ ብረት ማቅለጫ እና ማትቢያ ምንቶችን ያጠቃልላል።
3. የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ በሁሉም ወሳኝ ዘርፎች በሚደረጉ መዋዕለ - ንዋይ ሂደቶች ውስጥ መኖር፣ የሚያድግ እና እንደ ኢኮኖሚው መዋቅር ደረጃ የሚቀየር እንጂ የሚያከትም ወይም የሚደክም የኮንስትራክሽን ዘርፍ ሚና እንደሌለ፣ ለዚህም የረጅም ጊዜ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ልማት ፍኖተ - ካርታ እንደሚያስፈልገው ያሳያል። ከአጭር ጊዜ አኳያ በአማራ ብሔራዊ ክልል በከተማ ሙት ካፒታል (dead capital) ሆነው ከቆሙ ዕድሜ ያስቆጠሩ ባለ ብዙ ወለል ጅምር ፎቆች በላይ በርካታ የቤተሰብ አባላትን የኑሮ መሠረታቸው ከሆኑት እንስሳት እና እህል ጭምር ስትረው የሚይዙ በሚሊዮን የሚቆጠሩ የገጠር ደሳሳ ጎጆዎች የበለጠ ፋይዳ እንዳላቸው ለመገንዘብ ይቻላል። የኮንስትራክሽን ዘርፍ አንድ ግንባር ቀደም ተግባር የገጠር ጎጆዎችን ማሻሻል እና የአርሶ አደሩን የአኗኗር ዘይቤ ለመቀየር ለሚደረገው ጥረት ጉልህ ሚና መጫወት ነው።
4. የተዘረዘሩት የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ንዑስ - ንዑሳን ዘርፎች መብዛት እና በሁሉም የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ዘርፎች ውስጥ የራሱ ወሳኝ ድርሻ መኖር ዘርፉን አማካሎ ለመምራት አስቸጋሪ ስለሚያድርጉት፣ ይህ ዕውነታ የተቋማት ቅንጅታዊ አሠራር አስፈላጊነት የበለጠ ትኩረት እንዲሰጠው ያመለክታል። በአለፉት የልማት ዕቅድ ትግበራዎች ወቅት በሁሉም መስክ ሊባል በሚችል ደረጃ ጎልቶ የወጣ ተግዳሮት የቅንጅታዊ አሠራር ደካማ መሆን እና የአንድ ዘርፍ በሌላ ዘርፍ አፈጻጸም እስረኛ የመሆን ጉዳይ ነው። ከዚህ አንጻር በተለይ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ለሁሉም ዘርፎች መሠረታዊ የትግበራ አካል መሆን የኢንዱስትሪው አንዱ ቁልፍ ስትራቴጂ ዘርፉን ከማዘመን በተጨማሪ ውጤታማ የዘርፎች ቅንጅታዊ አሠራር ሥርዓት ማስፈን ነው።

አፈጻጸም

5. በአለፉት ተከታታይ የልማት ዕቅዶች የትግበራ ወቅት የአማራ ብሔራዊ ክልል የክልሉን የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ጤናማ በማድረግ ለኢኮኖሚው ማበርከት የሚጠበቅበትን ሚና መጫወት እንዲችል የሬጉላቶሪ እና የአቅም ግንባታ ሥራዎችን ማከናወን፤ በክልሉ የሚገነቡ ግንባታዎች የአገሪቱን ህንፃ ኮድና የጥራት ደረጃዎች ያሟሉ መሆናቸውን ማረጋገጥን እና ጥራታቸውን ጠብቀው በተያዘላቸው ጊዜና በጀት እንዲጠናቀቁ ማድረግ፤ እንዲሁም የኮንስትራክሽን ዲዛይንና ኮንትራት አስተዳደር ስራዎች ውጤታማነትን በማጠናከር በዘርፉ የሚታየውን ምዝብራ ለመታገል የሚያስችሉ ምቹ ሁኔታዎችን መፍጠርን ዓላማ ያደረጉ ግቦችን ለማሳካት እንቅስቃሴ አድርጓል። በተለይም የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ የትግበራ ወቅትን ጨምሮ በአለፉት አሥራ አራት ዓመታት በክልሉ (1) የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ሬጉሌሽን አቅም ግንባታ ስራዎች፤ (2) የሥራ ተቋራጮች፤ አማካሪዎችና ባለሙያዎች አቅም ግንባታ፤ ብቃት ማረጋገጫና ምዝገባ ስራዎች፤ እንዲሁም (3) የኮንስትራክሽን ግብዓትና ቴክኖሎጂ ጥናትና ምርምር ስራዎች ታቅደው ወደ ተግባር ተሽጋግረዋል። በእነዚህ ዋና የዘርፉ የትኩረት መስኮችም የተቆጠሩ አፈጻጸሞች ተመዝግበዋል።
6. ዘርፉ የሚጠበቅበትን ጉልህ ሚና ይጫወት ዘንድ የተወሰዱት ርምጃዎች እንደተጠበቁ ሆነው፤ የዘርፉ የአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት አፈጻጸም በተጨማሪ ዕሴት ሲለካ ከአገራዊ አፈጻጸምም ሆነ በክልሉ ለጫወት ከሚገባው ሚና አንጻር አበረታች አልነበረም። ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት አሥራ ዘጠኝ ዓመታት የክልሉ የዘርፉ ተጨማሪ እሴት በዓመት-በአማካይ በ3.6 በመቶ ብቻ ያደገ ሲሆን፤ በተመሳሳይ ጊዜ የአገር አቀፍ የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በ16.5 በመቶ ተመንጥቋል። በተለይም ከ2011 እስከ 2016 በነበሩት ስድስት ዓመታት የክልሉ የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በየዓመቱ በአማካይ በ2.2 በመቶ ቀንሷል። በአንጻሩ የአገር አቀፍ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ተጨማሪ ዕሴት በአለፉት ተመሳሳይ አምሥት ዓመታት በ8.7 በመቶ በዓመት አድጓል።
7. ሠንጠረዥ 4-17፤ የክልል እና የአገር አቀፍ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ተጨማሪ እሴት ዕድገት አፈጻጸም

አማራ ብሔራዊ ክልል

	የዕድገት ምጣኔ		ከክልላዊ ምርት ድርሻ		ከክልላዊ ምርት ዕድገት ድርሻ	
	1998 - 2016	2011 - 16	1998	2016	1998 - 2016	2011 - 16
ኮንስትራክሽን	3.6	-2.2	11.5	6.0	0.4	-0.2
ክልላዊ ምርት	7.2	4.9	100	100	7.2	4.9

ኢትዮጵያ

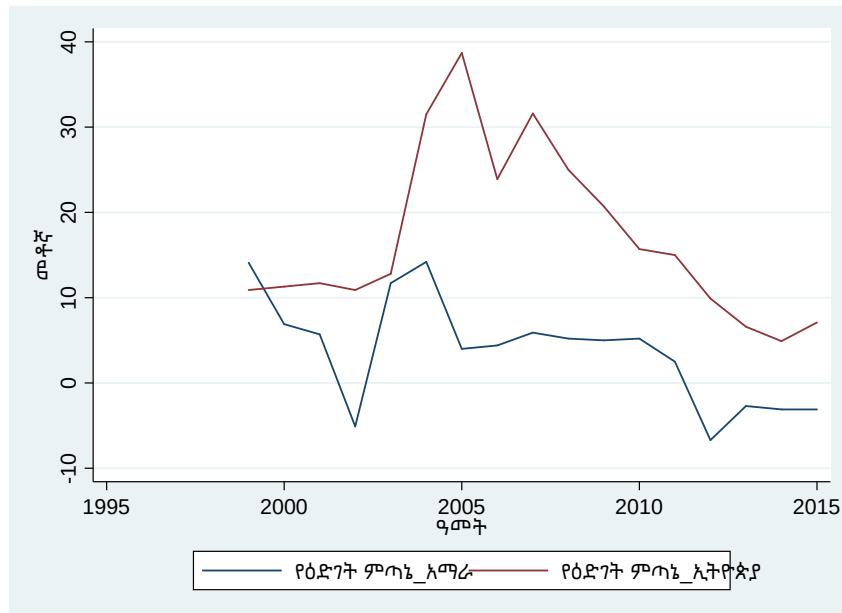
	የዕድገት ምጣኔ		ከአገራዊ ምርት ድርሻ		ከአገራዊ ምርት ዕድገት ድርሻ	
	1998 - 2016	2011 - 16	1998	2016	1998 - 2016	2011 - 16
ኮንስትራክሽን	16.5	8.7	6.7	21.0	2.0	1.8
አገራዊ ምርት	9.0	7.2	100	100	9.0	7.2

ምንጮች፤ ምንጮች፤ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፕላን እና ልማት ሚኒስቴር አገራዊ የሀብት ማጠቃለያ እና የኢኮኖሚ የፕላን እና ልማት ቢሮ ክልላዊ የሀብት ማጠቃለያ መረጃዎችን በመጠቀም የተሰላ

8. ከ1998 እስከ 2016 በነበሩት ዓመታት በክልሉ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ዝቅተኛው አፈጻጸም የተስተዋለው የአገር አቀፍ የዘርፉ አፈጻጸም ከፍተኛ በነበረበት ወቅት ጭምር ነው። በዚህ ወቅት ዝቅተኛው የዘርፉ የዕድገት ምጣኔ የተመዘገበው በ2002 የበጀት ዓመት ሲሆን የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በ5.1 በመቶ ቀንሶ ነበር። በተመሳሳይ ዓመት የአገር አቀፍ የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት የዕድገት ምጣኔ ከ1998 እስከ 2011 በነበሩት ዓመታት ከተመዘገቡት ምጣኔዎች ዝቅተኛው ቢሆንም በ10.9 በመቶ አድጓል። ከ2002 በኋላ በነበሩት ሁለት ዓመታት

የአገር አቀፉን ፍኖተ - ኩነት (trend) ተከትሎ በ2003 በ11.7 በመቶ አገግሞ፤ በቀጣዩ ዓመት በ14.2 በመቶ ማደግ ችሎ ነበር። ከ2005 እስከ 2010 በነበሩት ስድስት ዓመታት የክልሉ ተጨማሪ እሴት በ4.9 በመቶ ያዘገመ ሲሆን፤ ይህ ከስተት የአገር አቀፍ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ተጨማሪ እሴት በአማካይ ፈጣን በሚባል የ25.9 በመቶ ምጣኔ በአደገበት ወቅት የታየ ነው።

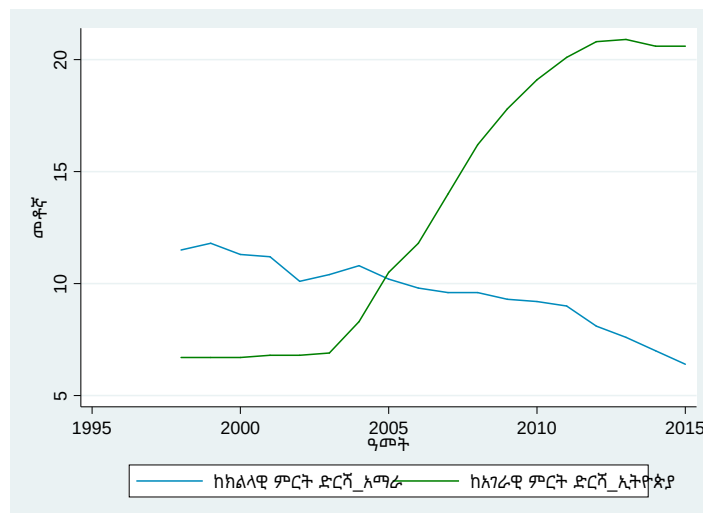
148. ስዕል 4- 6፤ የክልል አቀፍ እና አገር አቀፍ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ዕድገት (በመቶኛ)

ምንጭ፤ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፕላን እና ልማት ሚኒስቴር አገራዊ የህብት ማጠቃለያ እና የክብካቤ የፕላን እና ልማት ቢሮ ክልላዊ የህብት ማጠቃለያ መረጃዎችን በመጠቀም የተሰላ

- ለአለፉት አሥራ ስምንት ዓመታት የክልሉ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ተጨማሪ ዕሴት ለክልላዊ ምርት እና የምርት ዕድገት የነበረው አስተዋጽኦ ከአገር አቀፉ ሁኔታ በተለየ በግማሽ ያህል ቀንሷል። የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ተጨማሪ ዕሴት ከክልላዊ ምርት ያለው ድርሻ በ1998 ከነበረበት 11.5 በመቶ በ2016 ወደ 6 በመቶ አሽቆልቋል። በዚያው መጠን የዘርፉ የዕድገት አስተዋጽኦ ከአገሪቱ ደረጃ ወደ ጎታች (ኔጋቲቭ) ወርዷል። በአንጻሩ በአገርአቀፍ ደረጃ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከአገራዊ ምርት ያለው ድርሻ በ1998 ከነበረበት 6.7 በመቶ በ2016 ወደ 21 በመቶ ያሻቀበ ሲሆን፤ በውጤቱም የዘርፉ ለአጠቃላይ የኢኮኖሚ ዕድገት የነበረው አስተዋጽኦ በአማካይ 22.2 በመቶ ወይም ከ9.0 በመቶ የኢኮኖሚ ዕድገት ውስጥ 2 የመቶኛ ነጥብ ነበር።

149. ስዕል 4- 7፤ የክልል አቀፍ እና አገር አቀፍ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ዕድገት (በመቶኛ)

ምንጭ፤ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፕላን እና ልማት ሚኒስቴር አገራዊ የሀብት ማጠቃለያ እና የኦብክመ የፕላን እና ልማት ቢሮ ክልላዊ የሀብት ማጠቃለያ መረጃዎችን በመጠቀም የተሰለ

10. የክልሉ የአምራች ዘርፍ ዝቅተኛ አፈጻጸም ከጊዜያዊ ደፋቂ ኩነቶች (temporary negative shocks) ያለፈ ነው። ለክልሉ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ተጨማሪ እሴት በዚህ ደረጃ መቀነስ፤ በአገር አቀፍ ደረጃ የዕድገት ምጣኔው በአንጻራዊነት መቀዝቀዝ አንዱ ምክንያት ምናልባት በዚያው ዓመት የተካሄደው አገራዊ ምርጫ ሊሆን ይችላል። ነገር ግን ከዚያ በኋላ በነበሩ ዓመታት የአገር አቀፍ አፈጻጸም ከፍተኛ በነበረባቸው ዓመታት ሳይቀር የተስተዋለው ዝቅተኛ አፈጻጸም የችግሩ ምንጭ ከአጭር ጊዜ ደፋቂ ኩነቶች የዘለለ ያደርገዋል። እንደ መነሻ፤ ተጨማሪ እሴት (gross value added) የሚሰላው በመነሻ ወይም በወቅቱ ዋጋ ከተሰላው ምርት ወይም አገልግሎት (gross value of output) ላይ የአጭር ጊዜ (ከአንድ ዓመት በላይ የማይዘልቁ) ግብዓቶችን ወጪ (intermediate consumption) በመቀነስ በመሆኑ የተጋነኑ የግብዓቶች የዋጋ ክለሳዎች ዝቅተኛ ተጨማሪ ዕቅድ እንዲፈጠር ሊያደርጉ ይችላሉ። ከዚህም በላይ በክልሉ በአንጻራዊነት የዘርፉ እንቅስቃሴ አነስተኛ መሆኑን እና አቅም ያላቸው ተቋራጮች መሠረታቸውን ከክልሉ በማዛወራቸው ምክንያት በእንቅስቃሴው መቀነስ ልክ የዘረፉ ተጨማሪ እሴት ቀንሶ ሊሆን ይችላል። ከእነዚህ መላ ምቶች ባለፈ ግምገማ ወስዶ የቀጣዮቹን ዓመታት የመካከለኛ እና የረጅም ዘመን ዕቅድ የትኩረት አቅጣጫ በማያሻማ ሁኔታ ለማመላከት በተጨማሪ መረጃ ላይ የተደገፈ ጥናት ይጠይቃል። ነገር ግን፤ በአሉት መረጃዎች መሠረት ቢያንስ በተወሰኑ የግንባታ ንዑስ ዘርፎች የሚስተዋሉ ዋና ዋና ችግሮች እንደሚከተለው ተለይተዋል፤

1. በየደረጃው ያለው አመራር የዘርፉን ልዩ ፋይዳ ተገንዝቦ ድጋፍና ክትትል በማድረግ እና በተለይም የህንጻ አዋጁን በማስፈጸምና በመፈጸም ረገድ አሁንም ከፍተኛ የእውቀትና የክህሎት ክፍተት የሚታይበት ሲሆን፤ ይህም የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪው በጠንካራና አስተማማኝ በሆኑ የሬጉላቶሪ ሥርዓት እንዳይመራ አድርጎታል፤ በውጤቱም በግንባታ ጥራትና አፈፃፀም ላይ አሉታዊ ተጽዕኖ ፈጥሯል፤
 - i. አብዛኛው የመንግስት ተቋማት ግንባታ በሚያከናውኑበት አካባቢ ዲዛይኑ ሳይጣጣምና በአዋጅ ሥልጣን በተሰጠው አካል (ህንፃ ሹም) ሳያፀድቁ ያለግንባታ ፈቃድ ግንባታ ማከናወን የተለመደ ነው፤
 - ii. የህንጻ አዋጁን ከመተግበር አንጻር ዋናው ትኩረት የግንባታ ፈቃድ የመስጠት ጉዳይ ብቻ ሳይሆን የሚገነቡ ግንባታዎች ደህንነታቸው የተረጋገጠ፤ አደጋ የማይፈጥሩ፤ ለሁሉም የህብረተሰብ ክፍሎች ተደራሽነታቸው የተረጋገጠ፤ በአሰሪና በተቀጣሪ መካከል የግንባታ መድሃኒት የተረጋገጠ መሆኑን የመከታተልና የመቆጣጠር እንዲሁም ሌሎች የግንባታ ስታንዳርዶች ተከብረው ስለመፈጸማቸው የመቆጣጠር ጉዳይ በሚፈለገው ልክ እየተከናወነ አይደለም፤
 2. አገር በቀል የሥራ ተቋራጮችና አማካሪ ድርጅቶች የካፒታልና መሣሪያዎች፤ የፕሮጀክት ማኔጅመንት (የማቀድ፣ የመተግበር፣ የመከታተል እና ኮንትራት የማስተዳደር)፤ የቴክኖሎጂ እና የፋይናንስ አቅም ውስንነት ስላለባቸው ለፕሮጀክቶች ጥራት መጓደል፤ መጓተት እና ከነአካፊውም ከስሮ ከዘርፉ የመውጣት ምክንያት ሆነዋል፤
 3. ከዘርፉ የግብዓትና ቴክኖሎጂ ጥናትና ምርምር አኳያ በክልሉ በሁለት ከተሞች (ባሕር ዳር እና ኮምቦልቻ) የኮንስትራክሽን ግባዓቶች ጥራት ምርምር እና መፈተሻ ቢኖሩም ተቀዋማቱ ዘመኑ ባፈራው ቴክኖሎጂ እና ብቃት ባለው የሰው ሃይል እንዲጠናከሩ በማድረግ እና በሌሎች ከተሞችም ተጨማሪ ላብራቶሪዎችን የምርምር ማዕከላትን በማቋቋም በኩል ውስንነቶች በመኖራቸው በዘርፉ መሠረታዊ ለውጥ ማምጣት አልተቻለም፤
 4. የአገር ውስጥ የፋብሪካ ምርቶች ከኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪው እድገት ጋር በተጣጣመ ደረጃ ባለማደጋቸው የተነሳ የግብዓት አቅርቦቱ በአብዛኛው ከውጭ በሚገቡ ምርቶች ላይ ጥገኛ በመሆኑ ከውጭ ምንዛሪ እጥረቱ ጋር ተዳምሮ የኒፌጠር የግብዓቶች እጥረት እና መዘግየት ለፕሮጀክቶች አፈጻጸም መጓተት አንዱ ምክንያት ሆኗል።
- ii. ከዚህ በላይ የተጠቀሱ ተግዳሮቶች በአገር አቀፍ ደረጃም ሊገጥሙ የሚችሉ በመሆናቸው የክልሉ የዘርፍ አፈጻጸም ከአገር አቀፍ አፈጻጸም በተለየ ሁኔታ ዝቅተኛ መሆኑን ከዚህ የዘለለ መሠረታዊ ምክንያቶች ያሉት መሆኑን መገንዘብ ይቻላል። በዓለም አቀፍ ደረጃ የሚነሱ እና በክልልም ሆነ በአገር ደረጃ ዘርፉ ሚጋራቸው ተግዳሮቶች የሰለጠነ የሰው ኃይል እጥረት፤ የግብዓቶች ዋጋ መናር፤ የግንባታ ሥራ ላይ ደህንነት እና የሬጉላቶሪ ደንቦችን አለመከትል፤ በርካታ ትንንሽ እና መካከለኛ የዘርፉ ተዋንያን መኖር ለማስተባበር እና ለማቀናጀት

አስቸጋሪ መሆን፣ ዘርፉ ቴክኖሎጂ - ገብ አለመሆን፣ እና በታዳጊ አገራት ደረጃ ይፋዊ ያልሆነ (ኢንፎርማል) ተዋናይ መብዛት ተጠቃሽ ናቸው።

12. በኢንዱስትሪው ውስጥ መረጃ ተወስዶ ችግሮች የተነቀሱባቸው ንዑስ ዘርፎች ውስጥ መሆን በራሱ ከበርካታ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ንዑስ እና ንዑስ - ንዑሳን ዘርፎች መካከል ለጥቂቶች በተለይም በአንጻራዊነት ለሕንጻ ግንባታ ያጋደለ ትኩረት እንደተሰጠ እና በዚህም ምክንያት ከዘርፉ የሚጠበቀውን ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ ፋይዳ ማስገኘት አዳጋች እንደነበረ ያመለክታል። ይህም ኢንዱስትሪውን በአካታችነት እና በወጥነት ባለቤት ሰጥቶ በትኩረት መምራት አስፈላጊ እንደሆነ ያመለክታል።

የትኩረት አቅጣጫዎች

ኢኮኖሚ አቀፍ ምርታማነትን እና ቅልጥፍን የሚያረጋግጥ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ልማት

13. የልማት ዕቅዱ ገዢ የትኩረት አቅጣጫ በሁሉም ዘርፍ በተለይም በአምራች ዘርፎች ምርታማነት እና ቅልጥፍን ማሳደግ በመሆኑ ይህን የማረጋገጥ አንዱ እና ዋናው መንገድ በግንባታ ወቅት የወጪ እና የጊዜ ብክነትን መቀነስ እና የግንባታ ጥራትን ማረጋገጥ ነው። የአብዛኛዎቹ የአምራች ዘርፎች መዋዕለ - ንዋይ ከ30 እስከ 40 በመቶ የሚደርስ ወጪ የኮንስትራክሽን ድርሻ የመሆኑ ዕውነታ በኮንስትራክሽን ዘርፍ ላይ የሚደረግ ቅልጥፍ የኢኮኖሚ አቀፍ ቅልጥፍን ያሳልጣል። በተለይም በመሠረተ- ልማት ግንባታ በክልሉ ከፍተኛ መጓተት እና የዋጋ ክለሳ መኖሩ በአጠቃላይ ክልል አቀፍ የኢኮኖሚ ቅልጥፍ ማረጋገጥ የሚቻለው የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪውን አቅም በማጎልበት ነው። የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ የኢኮኖሚ ዘርፎችን ምርታማነት እና ቅልጥፍ በመጨመር አስተዋጽኦ ማድረግ እንዲችል ዘርፉ
 - i. ለዘማናዊ ግብርና
 - ii. ለገጠር ትራንስፎርሜሽን
 - iii. ለአምራች ኢንዱስትሪ ልማት
 - iv. ለማዕድን ልማት
 - v. ለቱሪዝም ልማት
 - vi. ለመሠረተ-ልማት እና
 - vii. ለዘላቂ ክትመት ከፍተኛ ሚና ሊጫወት በሚችልበት አግባብ መቃኘት እና አቅምም በዚህ ልክ መገንባት ይኖርበታል።

14. በዘርፉ ቅልጥፍ መረጋገጥ ያለበት በሁሉም የኮንስትራክሽን ደረጃዎች ማለትም በዲዛይን እና በግንባታ ሂደቶች ሲሆን ሥልቶችም ተገቢ እና ተስማሚ ግብአቶችን በመጠቀም፣ ጥራት ያለው የፋይናንስ ፕላን በማዘጋጀት፣ ምክንያታዊ የግዥ ሂደት በመተግበር፣ እንዲሁም ጥብቅ የክትትል እና ግምገማ ሥርዓት በማስፈን ነው። ለዚህም በዘርፉ የተሰማሩ ኢንተርፕራይዞች እና የመንግሥት አስፈጻሚ ተቋማት ከዘልማዳዊ አሠራር የላቀ አግባብነት ያለው የኮንስትራክሽን ዘርፍ መዋቅር (organization) ያስፈልጋቸዋል።

ተወዳዳሪ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መፍጠር

15. ለፈጣን ልማት በፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ለሚገነባ አገር እና ክልል የኮንስትራክሽን ዘርፍ ሚና የላቀ ነው። ለተወዳዳሪ ኢኮኖሚ ግንባታ ተወዳዳሪ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ያስፈልጋል። የዚህ ግብ ሌላው ጠቃሚ ውጤት ከሚያድግ እና ለመወዳደር ከሚታትር ኢኮኖሚ ተጠቃሚ በመሆን እንደ አንድ አዋጭ የኢኮኖሚ ኢንዱስትሪ ሊያድግ የሚችል የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መፈጠሩ ነው። የኮንስትራክሽን ዘርፍ ኢንዱስትሪ ዘርፉን ለኑሮ መሠረትነት የሚገለገሉ አነስተኛ ተዋንያን የተሞላ በመሆኑ እነዚህን ወደ ሥርዓት ማስገባት እንደተጠበቀ ሆኖ ዘርፉን ተወዳዳሪ ለማድረግ በየንዑስ ዘርፉ ተጠቃሽ አቅም ያላቸው አልሚዎችን መፍጠር፣ የግል እና የመንግሥት የልማት ድርጅቶችን ለእነዚህ ዓላማ ማትጋት አስፈላጊ ነው።
16. የመጀመሪያው የአቅም ግንባታ ደረጃ የውጭ አገር ተቋራጮችን በመተካት የሕንጻዎቻችን እና ሌሎች አቅምቻችንን በራስ አሻራ በመተካት ሀብትን መቆጠብ በዚህ ሂደትም የክልሉ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ እንዲሆን ማድረግ ትልቅ ርምጃ ነው። ተወዳዳሪነት ዓለም አቀፋዊ በመሆኑ ሁለተኛው የተወዳዳሪ ኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ርምጃ የጎረቤት አገራት፣ የቀጠናው እና ዓለም አቀፍ ገበያን በማሰብ ለዚህ የሚመጥን አደረጃጀት እና ቴክኒካል ብቃት ማረጋገጥ ነው። በዚህ ረገድ የአማራ ብሔራዊ ክልል ለአገር በቀል

የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መሠረት ለመጣል አንድ ወቅት ላይ የቆመ ግን ሕያው የረጅም ዘመን ተሞክሮ አለው።

ተደራሽ እና ማህበረሰብ - ተኮር የኮንስትራክሽን አቅም መፍጠር

17. የኮንስትራክሽን ዘርፍ መሠረታዊ ፍላጎት ከሚባሉት ለአብዛኛው የክልሉ ማህበረሰብ በዘርፉ-በዙ ልማት መስፈርት ወደ ኋላ መቅረት የገቢ አቅም ከፍተኛ ሆኖም ከቤት አሠራር እና አያያዝ የሚጀምር ያልዘመነ የአኗኗር ዘይቤ ነው። ይህን ለማሻሻል የቤት ጥራትን በጣሪያ ቆርቆሮ ከሚለካው አስተሳሰብ በማላቀቅ ከእንስሳት መኖሪያ በራቁ፣ የማብሰያ እና የንጽህና መጠበቂያ ያካተቱ፣ ለሕጻናት እና ለልጆች የማጥኛ፣ የመዝናኛ እና የመጫወቻ ጥጎችን ግምት ውስጥ ያስገቡ፣ የኃይል፣ የውሃ፣ የመንገድ፣ መሠረተ - ልማት የተዘረጋገፉ አካባቢውን ግብዓት በብዛት የሚጠቀሙ ቤቶች ያሏቸው አካባቢዎች ይፈጠራሉ። ከቤት ማሻሻል እስከ መሠረተ ልማት ግንባታ ባለው ሂደት የኮንስትራክሽን ዘርፍ ከፍተኛ ሚና ይጫወታል። ከዚህ ጋር በተያያዘ በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት በገጠር ትራንስፎርሜሽን ስትራቴጂ ሥር ከሚከናወኑ ንዑስ ፕሮግራሞች መካከል አንዱ “ቤት ለልጅ፣ ጉረኖ ለእምቦሳ” በሚል መርህ በገጠር እና ታዲያ ከተሞች ያሉ የአርሶ አደር ቤቶች በተሻሻለ ዲዛይን፣ በአካባቢው በሚገኙ ግብዓቶች ደረጃቸውን ጠብቀው እና ለኑሮ አመች ሆነው እንዲገነቡ ማድረግ ነው። በዚህም አንድ ሚሊዮን ቤቶችን በማሻሻል እና በመገንባት በአሁኑ ወቅት ይኖራል ተብሎ ከሚታሰበው የአርሶ አደር ቤት አንድ አራተኛውን ለኑሮ ምቹ የማድረግ ግብ ተጥሏል። ለዚህ የሚመጥኑ የሰለጠኑ ወጣቶች የሚሳተፉባቸው ኢንተርፕራይዞች ወደ ኮንስትራክሽን ዘርፍ ይገባሉ፤ ለአገር በቀል የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መሠረት ይሆናሉ።

መሠረታዊ እና ዲጂታል ቴክኖሎጂን የሚጠቀም ዘመናዊ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ልማት

18. ቴክኖሎጂ፣ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ በተለይም የሕንጻ ግንባታ ንዑስ ዘርፍ ቴክኖሎጂ ብዙም ያልዘለቀው እና እስከ አሁንም የሰው ጉልበት በሰፊው የሚጠቀም ዘርፍ ነው። አንዱ ለቴክኖሎጂ-ገብነት አስቸጋሪ የሚያደርገው ጉዳይ የዘረፉ ባሕርይ በቁፋሮ፣ በሜካኒካል፣ ኤሌክትሪካል፣ በውሃ እና ፍሳሽ፣ በማጠናቀቂያ ሥራዎች የተከፋፈለ መሆኑ፣ እና የቴክኖሎጂ መሻሻሎች ከጥቅል ይልቅ በተናጠል መምጣት ስለሚኖርባቸው እንደሆነ ይታመናል። ነገር ግን ዓለም አቀፍ የጥናት ውጤቶች እንደሚያመለክቱት በቅርብ እየተፈጠሩ ያሉ ቴክኖሎጂዎችን በመጠቀም የዘርፉን ምርታማነት ከ50 እስከ 60 በመቶ የማሳደግ ዕድል አለ። እነዚህም ቴክኖሎጂዎች፤

2. 3ዲ/4ዲ ህትመት፣ ኦቶሜትሪክ አርክቴክቸር (Automated Architecture- AUAR)፣ ድሮን፣ ሰው ሠራሽ አትኩሮት መጠቀምን፤
3. የተሻሻሉ የሕንጻ ኮንስትራክሽን ግብዓቶች (በራሳቸው የሚጠነክሩ- self-healing - ኮንክሪቶች፣ ልዕለ - ጠንካራ (ultra strong) ኮምፖዛይትስ፣ ሆሎው ብሎክስ፣ ጂፕሰም ቦርድ፣ ፌዲ-ሚክስ ኮንክሪት፣ ሞጁላር እና ቀድመው የተዘጋጁ መገጣጠሚያዎች መጠቀምን፤
4. ዘላቂነት - ኃይል ቆጣቢ አረንጓዴ ግንባታ ማስፋፋትን ይጨምራል።

19. ከቴክኖሎጂ ጋር በተያያዘ የዲጂታል ቴክኖሎጂ በኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪው በሚከተሉት ንዑስ ዘርፎች ያግዛል፤

1. ቢልዲንግ (Building Information Modelling – BIM)
2. ዲጂታል ሰነድ (digital documentation)
3. የሞባይል የሚጠቀም የመረጃ ልውውጥ (Mobile – first tool)
4. የሂደት መከታተያ ኦቶሜሽን (process automation)
5. የመረጃ ሶፍትዌር (data software)

ጠንካራ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ሥርዓት መገንባት

20. ከዘርፉ ባሕርይ በመነጨ የክልሉ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች በአብዛኛዎቹ የኢኮኖሚ እና የማህበራዊ ዘርፎች የተበታተኑ በመሆኑ ለዘርፉ ልማት የመጀመሪያው ርመጃ አማክሎ የሚመራ ባለቤት ተቋም ማጠናከር ነው። ተቋሙ የሚያተኩርባቸው የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ሥርዓት አካላት ዘረፉ የሚመራበት የፖሊሲ እና የሕግ ማዕቀፍ፣ የመረጃ አያያዝ ሥርዓት፣ የተቋማት ግንባታ እና መዋቅር (የፕላን፣ የምርምር፣ የሥልጠና ተቋማት)፣ ከአነስተኛ የኮንስትራክሽን ኢንተርፕራይዞች እስከ ትልልቅ ተጠቃሽ

ተቋራጮች፣ በኮርፖሬሽን ደረጃ የሚጠራ የባለ - ብዙ ንዑስ ዘርፍ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ፣ የምርምር፣ እና የስልጠና ተቋማት ናቸው።

21. ክልል አቀፍ ዝርዝር የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መረጃ ለዘርፉ ልማት ወሳኝ ነው። ዘርፍ የዘርፉን መዋቅር፣ ተግዳሮት እና አቅም መርምሮ ተገቢ የትኩረት አቅጣጫ ለማስቀመጥ የዘርፉ መረጃ በመሠረታዊነት አስፈላጊ ነው። ከመረጃ ጋር በተያያዘ ከአስተዳደራዊ መረጃዎች በተጨማሪ እና በላቀ፣ የክልሉ የፕላን እና ልማት ቢሮ የስታትስቲክስ ክፍል የዳሰሳ መረጃዎችን በየዓመቱ እንዲይዝ ከዘርፉ በሚቀርብ ጥያቄ የተሻለ የመረጃ ሥርዓት እንዲሰፍን ይደረጋል።
22. በኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ሥርዓት ዋና ተዋንያን በዘርፉ የሚሠማሩ ኢንተርፕራይዞች እና ድርጅቶች ናቸው። ትልልቅ እና ተጠቃሽ የግል ድርጅቶች የኢንዱስትሪው መሪ ተዋናይ ናቸው። አነስተኛ የኮንስትራክሽን ኢንተርፕራይዞች በአጭር እና በመካከለኛ ጊዜ የሥራ ዕድለ መፍጠሪያ እና የተደራሽ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ አቅሞች፣ በረጅም ጊዜ ደግሞ የአገር በቀል የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መሠረቶች ናቸው። በሽግግር ጊዜ የረጅም ዘመን የዘመናዊ ኢንዱስትሪ መሠረት መጣል ዓላማ ያለው የመንግሥት የልማት ድርጅቶች በአትኩሮተ- ዘርፍ (specialization) የሚሰማሩባቸው ንዑስ የኮንስትራክሽን ዘርፎችን ያቀፈ የአማራ ኮንስትራክሽን ኮርፖሬሽን መቋቋም ገንቢ ሚና ይኖረዋል።
23. የሕንጻ ግንባታ እና ኮንስትራክሽን ምርምር ተቋም ሳይንሳዊ ምርምርን በማስፋፋት ረገድ በሥሩ በአሁኑ ጊዜ የግብዓት ጥራት ምርመራ የሚያደርጉትን ሁለት ተቋማት ቁጥር እና ተግባር በማስፋት የአፈር ምርመራን፣ የጥራት ማረጋገጫን፣ አማራጭ የግንባታ ቴክኖሎጂን፣ የኮንስትራክሽን ግብዓቶች አቅርቦትን፣ የተሻሉ የግንባታ ቴክኒኮችን፣ የግንባታ እና ሲቪል ኢንጅነሪንግ የሚገዙ ደንቦች፣ መመሪያዎች፣ ደረጃዎች፣ ምክረ ሃሳቦች ማፍለቅን፣ ቴክኒካዊ ዕውቀቶችን ማሰራጨት፣ የዘረፉን ምርምር በሺዲዮ፣ በተጻፉ ሚዲያዎች፣ በአጫጭር እና ድህረ-ምረቃ ፕሮግራሞች ማሰራጨትን የሚያጠቃልሉ ሚናዎችን እንዲወጣ ማድረግ ይጠበቃል።
24. የጥናት ጣቢያዎች (research stations) ዓላማው በኮንስትራክሽን ዘርፍ ለተሰማሩ ጀማሪዎች እና መካከለኛ ኢንተርፕራይዞች በቅርብ ቴክኒካል ድጋፍ የመስጠት፣ የአነስተኛ ዋጋ ግብዓት ዲዛይን የመሥራት እና አጠቃቀምን የማስረጽ፣ ደረጃዎች/መስፈርቶች የማውጣት፣ ለአካባቢው የሚመጥን የፕላን እና ቅየሳ ሥራ ከሚመለከተው ሕጋዊ ተቋም ጋር በመተባበር የመተግበር፣ የማሕበራዊ እና ኢኮኖሚክ መሠረተ ልማት ዝርጋታን የማቀድ ሚና ይኖራቸዋል።
25. የስልጠና ተቋማት እና የሥልጠና ማዕከላት ከኮሌጅ፣ ከቴክኒክ ትምሕርት ቤቶች፣ እና ከዩኒቨርሲቲ የተመረቁ እና ዝንባሌው ያለቸውን ወጣቶች በመምረጥ የማሰልጠን፣ ለልምምድ በየዘርፉ የመመደብ፣ ከውጭ ከሚመጡ ባለሙያዎች የቴክኒክ ዕውቀት እና ክህሎት የማሸጋገር ሚና ይኖራቸዋል።

የኮንስትራክሽን ዘርፍ ልማት ዓላማ እና ግቦች

26. የኮንስትራክሽን ዘርፍ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ ዋና ዓላማ ለጠንካራ ኢኮኖሚ ግንባታ የሚመጥን ተወዳዳሪ የኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ መሠረት መጣል ነው። ይህም የዘርፉን ሚና እና እምቅ አቅም በቅጡ በመለየት፣ ይህንንም አቅም ለመጠቀም የሚያስችል ዘመናዊ አደረጃጀት በመፍጠር፣ የአገር በቀል የዘርፉ ኢንዱስትሪያሊስቶችን በመደገፍ እና በማፍራት፣ ቴክኖሎጂን የዘርፉ መወዳደሪያ ፈርጅ በማድረግ የሚገለጽ ይሆናል።
27. በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የሚተገበሩ ዋና ዋና ግቦች የሚኖሩ ሲሆን በጥቅል የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በዓመት በአማካይ በ20.4 በመቶ እንዲያድግ ግብ ተጥሏል። ከዚህ ውስጥ የ4 የመቶኛ ነጥብ (percentage point) ዕድገት ምጣኔ በአለፉት አራት ዓመታት የክልሉ የዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት የቀነሰበትን የ3.9 በመቶ ዕድገት ማገገሚያ እንደሚሆን ታሳቢ ተደርጓል። በዚህም መሠረት የኮንስትራክሽን ዘርፍ ተጨማሪ እሴት

ከክልል አቀፍ ምርት ያለው ድርሻ በ2015 ከነበረበት 6.4 በመቶ በ2022 ወደ 10.1 በመቶ ከፍ እንዲል ታቅዷል።

28. የ20.4 በመቶ የዘርፉን ተጨማሪ ዕቅድ ዓመታዊ ዕድገት ለማሳካት በሁሉም ንዑስ ዘርፎች እና ከሁሉም ተዋናዮች የሚጠበቀው አጠቃላይ የአምሥት ዓመት የመዋዕለ - ንዋይ መጠን ግምት በወቅቱ የመግዥያ ዋጋ 117.5 ቢሊዮን ብር ነው። ይህም ማለት በአማካይ በዘርፉ በዓመት የ23.5 ቢሊዮን ብር መዋዕለ-ንዋይ ይጠበቃል። ይህ መጠን በራስ አቅም ቤት የሚገነቡ አርሶ አደሮች እና የከተማ ነዋሪዎች የገንዘብ እና የጉልበት ግምት፣ የማሕበረሰብ የነጻ ጉልበት የመንገድ እና የአካባቢ ጥበቃ ግንባታዎች የጉልበት ግምትን ሁሉ ያጠቃልላል። የዘርፉ መዋዕለ - ንዋይ የሚፈስስባቸው ንዑስ ዘርፎች የሚከተሉት ናቸው፤
 1. በራስ አቅም የሚሠሩ የገጠር ቤቶች
 2. የገጠር ቤቶች ማሻሻያ ንዑስ ፕሮግራም
 3. የከተማ መኖሪያ ቤቶች ግንባታ
 4. የኮሜርሻል ሕንጻዎች ግንባታ
 5. የተቋማት ሕንጻዎች ግንባታ
 6. የመሠረተ - ልማት ግንባታ
 - i. መስኖ
 - ii. መንገድ እና ድልዲዮች
 - iii. የማሕበራዊ መሠረተ - ልማት
 1. ትምህርት ቤቶች
 2. የጤና ተቋማት
 - iv. የቱሪዝም ልማት ግንባታዎች
 7. የኢንዱስትሪ ኮንስትራክሽን
 - v. ውሃ
 - vi. ኤነርጂ
 - vii. ማዕድን እና ኳሪንግ
 - viii. የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፎች የፋብሪካዎች ግንባታ
 8. ሌሎች የኮንስትራክሽን ሥራዎች

የማስፈጸሚያ ሥልቶች

29. የዘርፎች ትስስር፤ የኮንስትራክሽን ዘርፍ በአብዛኛዎቹ የኢኮኖሚ እና ማሕበራዊ ዘርፎች የግንባታ መሠረት የመሆኑን ያህል ከሌሎች ዘርፎች የሚፈልገው ግብዓት ትልቅ ነው። በመካከለኛ ጊዜ አብዛኛው የኮንስትራክሽን በተለይም የህንጻ ግንባታ ማጠናቀቂያ ግብዓቶች የአምራች ኢንዱስትሪ ውጤቶች ሲሆኑ 70 በመቶ ያህሉ ከውጭ በከፍተኛ የውጭ ምንዛሪ የሚገቡ ናቸው። በረጅም ጊዜ ከተሸከርካሪ እስከ ከፍተኛ ማሸኖች የሚደርሱ መሣሪያዎች የከፍተኛ አምራች ኢንዱስትሪ ውጤቶች ናቸው። ኢንዱስትሪው ከማዕድን ዘርፍ ግብዓት ይስዳል። በመሆኑም የዘርፉ ልማት ሲታሰብ የዘርፎች በግብዓትነት እና በተጠቃሚነት ተሳስረው መታቀድ ይኖርባቸዋል። በገበያ መርህ እሳቤ የኮንስትራክሽን ዘርፍ ሲነቃቃ እና በአካባቢው ለሚገኙ የግንባታ ግብዓቶች እንዲሁም ከውጭ ለሚገቡ አላቂ እና ቋሚ ግብዓቶች ፍላጎት በመፍጠር ለእነዚህ ምርቶች መመረት ምልክት እንደሚሰጥ ይታመናል። በእኛ አገር ሁኔታ ዘርፎች ሲሣያቸውን አይተው ከመንቃት ይልቅ ከውጭ ማስመጣት ይቀላቸዋል። ለዚህም የሲሚንቶ፣ የብረት፣ መስተዋት፣ ሴራሚክስ፣ የወለል ንጣፎች፣ የተዘጋጁ እምነ በረድ፣ ግራናይት የመሳሰሉ ለኮንስትራክሽን የሚውሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች ገበያው እስኪፈጥራቸው ከመጠበቅ በዕቅድ አመለካከት መመረታቸውን በፖሊሲ ማረጋገጥ ያስፈልጋል።
30. ትብብር፤ ለዘርፉ መዘመን የመንግሥት፣ የግሉ ዘርፍ፣ የምርምር እና የትምህርት ተቋማት፣ የውጭ አጋሮች እና መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ትብብር ወሳኝ ሚና ይጫወታል።
31. የፖሊሲ እና የሕግ ማዕቀፍ፤ በሥራ ላይ ያሉ የዘርፉ ሕጎችን በመፈተሽ አስቻይ የማድረግ ሥራ ይሠራል።

32. ከትትል እና ግምገማ፤ በኮንስትራክሽን ዘርፍ ለሚታዩ ከልክ ያለፈ መዘግየት እና የወጪ መናገር፤ እንዲሁም የጥራት መጓደል መፍትሄው ችግርን በወቅቱ መፍታትን ግብ ያደረገ ጥብቅ የከትትል እና ግምገማ ሥርዓት ማስፈን ነው።

4.6. ንግድ እና ገበያ ልማት

33. ውስን ሀብት ላይ የተመሠረተ አቅርቦት በተሳለጠ መንገድ ከፍላጎት ጋር ተጣጥሞ እንዲዘልቅ ንግድ የማይተካ ሚና ይጫወታል። የአቅርቦት እና የፍላጎት ሚዛን የሸማች ደህንነት (consumer welfare) ይረጋገጥ ዘንድ የነገራት ምርት ዋጋዎች ማለትም ኪራይ፣ ወለድ፣ ምንዳዕ እና ደመወዝ፤ የሸቀጦች ዋጋ፣ እንዲሁም የውጭ ምንዛሪ ዋጋ ትክክለኛ የገበያ ምልክት (market signal) እንዲያንጸባርቁ ንግድ እና የንግድ ሥርዓት ወሳኝ ሚና አላቸው። የኢኮኖሚ ዕድገት የሸቀጦች እና የአገልግሎቶች ልውውጥ መብዛት፣ ማደግ፣ እና መራቀቅ ሲሆን ንግድ እና የንግድ ሥርዓት ምርታማነትን (productivity)፣ ቅልጥፍን (efficiency)፣ የሥራ ክፍፍል (division of labor)፣ እና አትኩሮት - ግብርን ወይም መከረርን (specialization) በማሳለጥ የዕድገትን አቅጣጫ የመበየን አቅም አለው።
34. ንግድ ምርቱን የመምሰሉን ያህል፣ ምርትም የንግድ ሥርዓቱ ነጸብራቅ ይሆናል።
 1. ከእጅ ወደ አፍ ከሆነ ግብርና ምርት ጀምሮ የዘመናዊ ግብርና ውጤቶችን ከአምራች ወደ ሸማች ያደርሳል፤ በዚህም የአነስተኛ ባለይዞታ አርሶ አደሮችን የገበያ ተደራሽነት የማሳለጥ፣ የዘመናዊ ግብርና ውጤቶችን በበቂ መጠን ለሸማች እንዲደርስ በማድረግ የኑሮ ውድነትን ይከላከላል፤
 2. የአገር ውስጥ የአምራች ኢንዱስትሪ ውጤቶችን ተፈላጊነት በማሳለጥ የገቢ ንግድ በአገር ውስጥ ምርት የመተካት ግብን በማሳካት ረገድ ከፍተኛ ሚና ይጫወታል፤
 3. በቴክኖሎጂ ተመዳዳሪነት መርህ ፈጣን እድገት እንዲረጋገጥ ለቴክኖሎጂ ሽግግር አመች የሆኑ የካፒታል ምርቶች ገቢ ንግድን በማቀላጠፍ መዋቅራዊ ሽግግርን ያፋጥናል፤ ለዚህ ዓላማ የሚደረጉ የኢንቨስትመንት ሥራዎችን ያበረታታል።
35. ነገር ግን የአገሪቷም ሆነ የክልሉ የንግድ መዋቅር ለግብይት መሳለጥ፣ እና ለዋጋ ከትትል ያለው አመቺነት ዝቀተኛ መሆን ትኩረት የሚሻ ጉዳይ ነው፤
 1. ዘርፉ በአነስተኛ ተዋንያን የተሞላ በመሆኑ አቅራቢዎች (ቸርቻሪዎች) ትርፍን የሚሹት ከብዛት ሳይሆን ባላቸው አነስተኛ መጠን ላይ ዋጋ በመጨመር ሲከፋም በመቆለል ነው፤
 2. በደላላ ብዛት የተጨናነቀ ረጅም/የተንዛዛ የግብይት ሰንሰለት የግብይት ሥርዓቱ ቀልጣፋ እንዳይሆን፣ በውጤቱም የዋጋ ንረት እንዲከሰት አስተዋጽኦ ማድረጉ አልቀረም፤
 3. የኬላ ላይ ቀረጥን ጨምሮ የባለ ድርሻ ተዋንያን መብዛት በአቅራቢዎች ወጪ መብዛት ምክንያት ሸማቹ የኑሮ ውድነት የበለጠ ተጋላጭ እንዲሆን ያደርጋል፤
 4. የዘመናዊ የመረጃ ቴክኖሎጂ በዋጋ ላይ ያለው ሚና ለሸማቹ የዋጋ መረጃ ለማግኘት ከማገዝ ይልቅ አቅራቢዎች ዋጋን በምልዓት ከፍ አድርገው እንዲወስኑ ማገዙ አልቀረም።
36. በ2013 የብሔራዊ ሠራተኛ ኃይል እና ፍልሰት ጥናት መሠረት የንግድ ዘርፍ 598 ሺህ ለሚሆኑ የክልሉ ዜጎች የሥራ መስክ ነው። ከ2013 እስከ 2016 በነበሩት አራት ዓመታት የንግድ እና ሆቴሎች ተጨማሪ እሴት በዓመት በአማካይ በ11.2 በመቶ አድጓል። በ2016 የበጀት ዓመት የእነዚህ ንዑስ ዘርፎች ተጨማሪ ዕሴት ከክልላዊ ምርት የነበረው ድርሻ 12.1 በመቶ ነው።

የትኩረት አቅጣጫዎች

37. የንግድ ዘርፍ የትኩረት አቅጣጫዎች የሚከተሉት ናቸው፤
 1. ንግድን በማዘመን የዘመናዊ አገልግሎት እና የኢንዱስትሪያላዊነት አካል ማድረግ፤
 2. ትርፍን ከከፍተኛ የመሸጫ ዋጋ ሳይሆን ከምርት ወይም ከሽያጭ ብዛት (economies of scale) ማግኘትን ግብ ያደረጉ ከፍተኛ አቅም ያላቸው የዋና ዋና ምርቶች አቅራቢዎች እንዲቋቋሙ በማድረግ ገበያውን ማጥገብ፤

3. ከአስመጪዎች ይልቅ የአግር ውስጥ ምርትን ንግድ የሚያሳልጡ አቅራቢዎችን፤ ከአስመጪዎችም የቴክኖሎጂ እና አምራች ካፒታል እቃዎችን የሚያስገቡ አስመጪዎችን በማበረታታት ንግድን የረጅም ዘመን የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ማድረግ፤
4. የፍጆታም ሆኑ የግብዓት እቃዎች እንደ ዓይነታቸው በአንድ ማዕከል ለሽማቸው የሚደርሱበትን የታላላቅ የከተማ ውስጥ ገቢያዎችን (mall) በልዩ ሁኔታ በማስፋፋት ቀልጣፋ የግብይት ሥርዓት መፍጠር፤
5. የተሳለጠ የገበያ ሥርዓትን በመሠረተ-ልማት፤ በሕግ እና አሠራር መደገፍ።

4.7. ትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ

ትራንስፖርት

38. ትራንስፖርት የአንድ አገር የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ እንቅስቃሴ ማሳለጫ ዘርፍ ሲሆን መሠረተልማት፤ የማጓጓዣ መሣሪያዎች፤ ኃይል፤ እና ተያያዥ አገልግሎቶች የተካተቱበት ረጅም የእሴት ስንሰለት ሥርዓት በመሆኑ ትልቅ ኢንዱስትሪም ነው። የትራንስፖርት ሥርዓት የማጓጓዣ ሥልቶች (የየብስ፤ የውሃ፤ የአየር)፤ የትራንስፖርት መሠረተልማትን (መንገድ፤ የባቡር ሃዲድ፤ የፈሳሽ ማስተላለፊያ ቱቦች፤ ወደብ፤ የአየር ማረፊያዎች፤ የብስክሌት እና ስኩተር ማሳለጫዎች፤ የአግረኛ መተላለፊያዎች፤ የትራፊክ ምልክቶች)፤ የትራንስፖርት ማጓጓዣዎችን እና ኮንቴይነሮችን፤ አፕራሽን (ማሽከርከር፤ ማብረር፤ መቅዘፍ፤ የትራፊክ ማጎልጠን (ቁጥጥር እና ሲግናል)፤ ፕሮግራም (ማቀድ እና ማሳለጥ)፤ ማቀናጀት (ኢንተርሞዳል)፤ የተሽከርካሪዎች የኃይል ምንጭ፤ ቴክኖሎጂ እና የሰለጠነ የሰው ኃይል የተካተተበት ሰፊ ሥርዓት ነው።

ሎጂስቲክስ

39. ሎጂስቲክስ የሚከተሉት ዋና ዋና አምዶች አሉት፤
 1. የምርት እና ዕቃዎች አያያዝ፤ ስትራቴጂካዊ መጋዘን፤ ድህረ ግብርና ምርት አያያዝ
 2. ምርትን ማሸግ (ፓኬጂንግ እና ዩኒታይዜሽን)
 3. አቆይቶ መሸጥ (ኢንቨንተሪ)
 4. ትራንስፖርት
 5. መረጃ እና ቁጥጥር
40. በ2013 መረጃ መሠረት የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ ዘርፍ በአማራ ብሔራዊ ክልል ለ122 ሺህ ዜጎች የሥራ ዕድል ፈጥሯል። ከዚህም በተጨማሪ በ2016 የትራንስፖርት እና ኮምዩኒኬሽን ተጨማሪ እሴት ከአጠቃላይ ክልላዊ ምርት 6.5 በመቶ ድርሻ የነበረው ሲሆን ይህም ከአገልግሎት ንዑስ ዘርፎች መካከል ከንግድ እና ሆቴሎች ንዑስ ዘርፍ ቀጥሎ ከፍተኛው ድርሻ ነው። ከ2013 እስከ 2016 በነበሩት አራት ዓመታት የንዑስ ዘርፉ ተጨማሪ ዕሴት በ8.2 በመቶ አድጓል። በተመሳሳይ ወቅት አጠቃላይ የአገልግሎት ዘርፍ ተጨማሪ ዕሴት ዕድገት ምጣኔ 7.5 በመቶ ነበር።

የትኩረት አቅጣጫዎች

41. የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ የትኩረት አቅጣጫ፤
 1. ምርታማነትን እና ቅልጥፍን መሠረት ላደረገው የኢኮኖሚ ዕድገት ስትራቴጂካዊ ድጋፍ ማድረግ፤ በተለይም ግብዓትን እና ምርትን ተደራሽ ማድረግ፤
 2. ለወጪ እና ገቢ ንግድ መሳለጥ ስትራቴጂካዊ የመንገድ ትራንስፖርት ኮሪዶችን መለየት እና በፌደራል መንግሥት፤ እንዲሁም ከአገራቸው ክልሎች ጋር በጋራ ማልማት፤
 3. ክልሎችን እና አገራቸው አገሮችን በመንገድ ትራንስፖርት በማገናኘት የቀጠናዊ ትስስርን ማጠናከር፤
 4. የከተሞችን ዕድገት ቀድሞ በመተንበይ እና በመተንተን የረጅም ዘመን የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ ፍላጎት ማቀድ፤ ለእድገት ደረጃቸው የሚመጥን የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ መሠረት ልማቶችን መዘርጋት፤
 5. የገጠር ነዋሪዎች ወደ አንድ አዳጊ የከተማ ማዕከል ይሰባሰቡ ዘንድ ቀድሞ በተነደፈ ፕላን በትራንስፖርት መሠረተ-ልማት መምራት፤

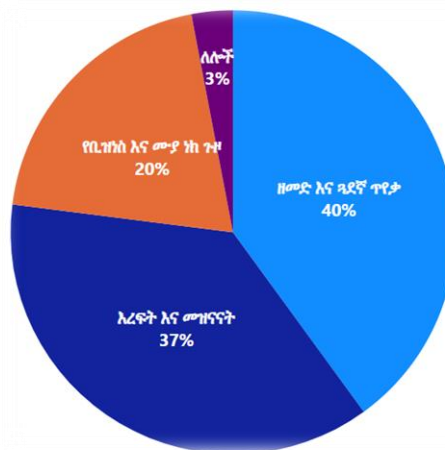
6. ለኢንዱስትሪያላዊነት የሚመጥን ክልላዊ የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ ስትራቴጂ መቅረጽ፤ በተለይም ክልላዊ የብዙሃን ትራንስፖርት (mass transport) ስትራቴጂ መንደፍ፤ ከፌዴራል፤ ከቀጠና እና አህጉራዊ እቅዶች ጋር ማጣጣም እና በየደረጃው መተግበር፤
7. የክልሉ ደረቅ ወደቦችን ሚና ከልማት ቀጠናዎች ጋር ማስተሳሰር
8. ከተሞች እንደ ጂኦግራፊያዊ አመችነታቸው፤ የሀብት መሠረታቸው፤ እና የኢኮኖሚ እንቅስቃሴያቸው የደረቅ ወደብ፤ የአቪዬሽን፤ እና የባቡር ትራንስፖርት ማዕከላት እንዲሆኑ በረጅም ጊዜ ዕቅድ ማመላከት፤ በየደረጃው ወደ ተግባር ማሸጋገር፤
9. ድህረ ምርት ብክነትን በዘመናዊ ከዘና መቀነስ
10. በአስተሻሽግ ሥርዓት የንግድ ተወዳዳሪነትን ማሳደግ፤ እና
11. በኢንቨንተሪ አገልግሎት ዋጋ ማረጋገጥ ናቸው።

4.8. የቱሪዝም ልማት

የቱሪዝም ፋይዳ

42. የሰው ልጅ ዋና የሕይወት ተሞክሮ እና የውሳኔ ልምምድ የሥራ እና የእረፍት ጊዜን በማመጣጠን ተድላ እና ደስታ የሞላበት ጤናማ ሕይወት መምራት ነው። በምግብ እና መጠጥ፤ በጨዋታ፤ በአብሮነት፤ በትርዒት፤ እና በትዕይንት ከሚገኙ የሀሴተ ነፍስ ምንጮች አብዛኛዎቹ ጉዞን (travelling) የሚያካትቱ ብቻ ሳይሆን የሚያስፈልጋቸውም ናቸው። በተባበሩት መንግሥታት የዓለም ቱሪዝም ድርጅት ትርጉም መሠረት ሰዎች በቋሚነት ከሚሠሩበት ወይም ከሚኖሩበት አካባቢ ውጪ በተከታታይ ከአንድ ዓመት ላልበለጠ ጊዜ በመጓዝ የሚፈጸሟቸው የመዝናናት፤ የቢዝነስ፤ የሙያ እና ሌሎች እንቅስቃሴዎች በቱሪዝም ሥርዓት ይካተታሉ። የቱሪዝም ቁልፍ ባሕርይ ዜጋ ከቦታ ቦታ ተጉዞ ደስታ እና ጤና እንደ መጨረሻ ግብ የሚያገኝባቸው የሀሴት ምንጮች የሆኑ የቱሪዝም መስሕቦች ታይተው ገቢ የሚያመጡ፤ የውጭ ምንዛሪ የሚያስገኙ፤ የሥራ ዕድል የሚፈጥሩ፤ አዳዲስ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች እንዲስፋፉ ምክንያት የሚሆኑ፤ ከሌላው ዓለም ጋር መልካም ትውውቅን በመፍጠር ለማሕበራዊ እና ፖለቲካዊ ካፒታል መዳበር የሚያግዙ መሆናቸው ነው።
43. ቱሪስቶች አንድን መዳረሻ በተለይ የሚመርጡባቸው ሦስት ቀዳሚ ምክንያቶች እረፍትን ለማሳለፍ እና ለመዝናናት (vacation and leisure)፤ ጓደኛ እና ዘመድ ለመጠየቅ (visit to friends and relatives)፤ እና በንግድ ወይም በሥራ ወይም ሙያን መሠረት ያደረገ ጉዞ (business or professional travel) ናቸው። ዓለም አቀፍ ጥናቶች እንደሚያመለክቱት ጓደኛ እና ዘመድ ለመጠየቅ የሚጓዙ ቱሪስቶች 40 በመቶ፤ ለእረፍት እና መዝናናት ዓላማ መዳረሻዎችን የሚመርጡ ቱሪስቶች 37 በመቶ፤ ለንግድ፤ ለሥራ እና ሙያዊ ጉዞ ዓላማ የሚጓዙ ጎብኝዎች 20 በመቶ፤ እና በሌሎች ምክንያቶች የሚጓዙ 3 በመቶ ድርሻ አላቸው።

150. ስዕል 4- 8፤ ዓለም አቀፍ የቱሪስቶች የጉዞ ምክንያቶች

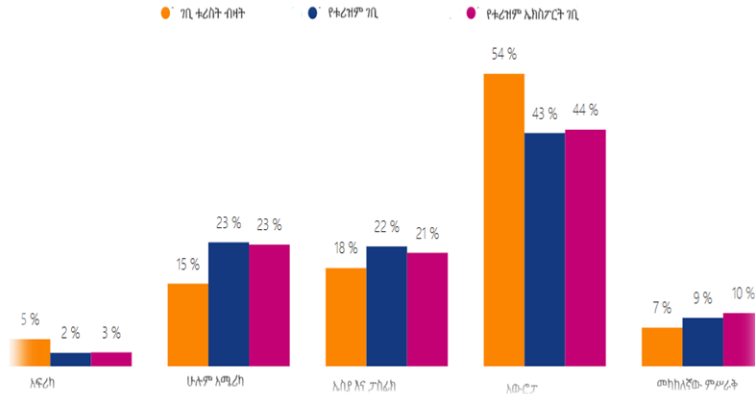
ምንጭ፤ Tourism: The Business of Hospitality and Travel, Cook, et al; Sixth Edition, 2018.

44. የቱሪዝም አንዱ ባህርይ ተጓዦች ከላይ በተጠቀሱት ምክንያቶች ጉዞ የሚያደርጉ ቢሆንም እነዚህ ዋና የጉዞ ምክንያቶች ለሌሎች የቱሪዝም ተግባራት (tourism activities) ፍላጎትን ይፈጥራሉ። የቱሪዝም ልማት ስትራቴጂ ሊያተኩርበት የሚገባው አንዱ ጉዳይም እንደ ጉባዔ የመሳሰሉ አጭር የቆይታ ጊዜ ለሚያስፈልጋቸው ጉዳዮች የሚጓዙ ቱሪስቶችን የቆይታ ጊዜ ማራዘም የሚያስችሉ፤ እንዲሁም ለዘመድ እና ጓደኛ ለማየት ከሚጓዙ ቱሪስቶች የተሻለ ገቢ ለመሰብሰብ የሚያስችሉ ምስህቦችን እና የቱሪዝም ምርቶችን መፍጠር ነው።
45. ዓለም አቀፍ ቱሪዝም ገቢ ቱሪዝም (inbound tourism) እና ወጪ ቱሪዝም (outbound tourism) አለው። ከገቢ ቱሪዝም ኢኮኖሚያዊ ገቢ እና የውጭ ምንዛሪ እንደሚገኝ ሁሉ በወጪ ቱሪዝም ምክንያት ዜጎች ለአገር ኢኮኖሚ ሊጠቅሙ ይችላሉ የነበረ ፍላጎትን ከአገር ያስወጣሉ፤ የውጭ ምንዛሪ ከምችትንም በመቀነስ የንግድ ሚዛን እንዲዛባ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ። በዓለም አቀፍ ደረጃ በ2015 ከገቢ ቱሪዝም የተገኘ ገቢ 1.53 ትሪሊየን የአሜሪካ ዶላር የነበረ ሲሆን ከዚህ ገቢ የተጣራ ተጠቃሚነት የሚወስነው በወጪ ቱሪዝም አማካኝነት ዜጎች በውጭ አገራት የከፈሉት መጠን ግምት ውስጥ ከገባ በኋላ ነው። የአገር ውስጥ ቱሪዝም (domestic tourism) የሚበረታታበት አንዱ ምክንያትም ወጪ ቱሪዝምን በመቀነስ አገራዊ ተጠቃሚነትን ለማሳደግ ነው። በዚህ መሠረት የቱሪዝም ማኔጅመንት ዋና ትኩረት የአገር ውስጥ ቱሪዝምን፣ ወጪ ቱሪዝምን እና ገቢ ቱሪዝምን ከሚያካትተው ብሔራዊ ቱሪዝም (national tourism) ውስጥ የገቢ ቱሪዝም እና የአገር ውስጥ ቱሪዝምን ወይም በጥቅሉ የውስጥ ቱሪዝምን (internal tourism) በተቻለ መጠን ማሳደግ ነው።
46. መልካም የራስ እሴትን ማሳወቅ እና ጠቃሚ የሌሎች አገራት ባህልን መማር በቱሪዝም የሚገኙ ፋይዳዎች ናቸው። መልካም የራስ እሴቶችን ለጎብኝዎች ማስተዋወቅ ለዘርፉ መስፋፋት ከሚያበረክተው አስተዋጽኦ በተጨማሪ በዓለም አቀፍ ደረጃ የማሕበራዊ እና ፖለቲካዊ ካፒታልን ያሳድጋል። በተለይ ከወጪ ቱሪዝም ዜጎች የሌሎችን አገራት የቴክኖሎጂ ጥበብ፣ መልካም የሥራ ባህል፣ እና የጊዜ አጠቃቀም በመማር ቱሪዝምን ለአገር ልማት ያለውን ፋይዳ ማስፋት ይቻላል። የዚህ ዓይነቱ ቱሪዝም ለቴክኖሎጂ ሽግግር ሲባል ከሚደረግ ገንቢ የገቢ ንግድ ጋር ይስተካከላል። በአንጻሩ ጠቃሚ ያልሆኑ ምናልባትም አጠገል እና በራሹ ባህሎች በቱሪዝም ሰበብ ሊሸጋገሩ ይችላሉ። የአገር ውስጥ የቱሪዝም ሀብቶችን በማነጻ ውድድር ከበዛበት የዓለም አቀፍ ቱሪዝም ሥርዓት ስጥ መላካም ልምዶችን በመቀመር የተሻለ ተጠቃሚ የመሆን ግብን ለማሳካት ዓላማ ለቱሪዝም ዘርፍ ልማት ትኩረት ይሰጣል።

ዓለም አቀፋዊ የቱሪዝም ባሕርያት እና አቅጣጫ

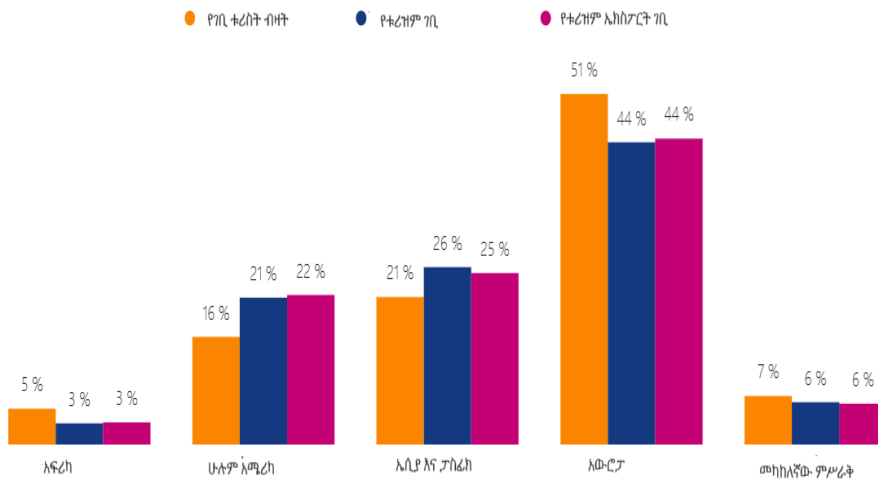
47. ቱሪዝም በዓለም ላይ እያደገ ያለ የኢኮኖሚ እና ማሕበራዊ መስተጋብር ሥርዓት ነው። የጎብኝዎች ብዛት በመዳረሻ በ1942 (እንደ ኢትዮጵያ አቆጣጠር) 25 ሚሊዮን ብቻ የነበረ ሲሆን በ2015 ወደ 1.3 ቢሊዮን ተጓዥ ወይም በሰባት አስርት ዓመታት ውስጥ በ52 እጥፍ አድጓል። የቅርብ ጊዜ ለውጡ ሲታይ የተጓዥ ብዛት በ2002 ከነበረበት 972.8 ሚሊዮን ተጓዥ በ2015 ወደ 1.3 ቢሊዮን ሰው፣ ወይም በ13 ዓመታት ውስጥ በ34.2 በመቶ ጨምሯል። በተመሳሳይ ከዘርፉ የሚገኘው ገቢ በ2002 ከነበረበት 989.1 ቢሊዮን የአሜሪካ ዶላር በ2015 ወደ 1.53 ትሪሊየን ዶላር ወይም በ55.3 በመቶ ከፍ ብሏል።
48. የቱሪዝም መነሻ እና መዳረሻ በአብዛኛው ከኢኮኖሚ ዕድገት ጋር የሚቆራኝ ነው። ወደ አሜሪካ የተጓዙ የአውሮፓ ቱሪስቶች ቁጥር እንደ አውሮፓ አቆጣጠር ከ1901 እስከ 1910 ድረስ 91.6 ከመቶ የነበረ ሲሆን ከ1999 እስከ 2010 በነበሩት ዓመታት ይህ ድርሻ ወደ 13.2 በመቶ አሸቆልቋል። በአንጻሩ በተመሳሳይ ጊዜ ወደ አሜሪካ የተጓዙ የኤሲያ ቱሪስቶች ከ3.7 በመቶ ወደ 34.8 በመቶ አድጓል። የአሜሪካ የቱሪስቶች ከፍተኛ መዳረሻ እየሆነች መምጣትም ምክንያቱ ኢኮኖሚያዊ እያደገ እና የዓለም ኢኮኖሚ መሪነቱን እየያዘ መሄዱ ነው። በ2015 አሜሪካ ከዓለም የቱሪስት ቁጥር 5 በመቶ፣ የቱሪዝም ገቢ 12 በመቶ በመሸፈን በጎብኚ ቱሪስት ብዛት 3ኛ፣ በቱሪዝም ገቢ ደግሞ 1ኛ ነበረች። በተመሳሳይ ጊዜ በቱሪስት ብዛት በ8 በመቶ ድርሻ 2ኛ፣ በቱሪዝም ገቢ በ5 በመቶ ድርሻ 3ኛ የነበረች አገር ፈረንሳይ ናት። በአንጻሩ የአፍሪካ እና የላቲን አሜሪካ የቱሪዝም ድርሻ በገቢ ቱሪስቶች ብዛትም ሆነ በቱሪዝም ገቢ ብዙም ለውጥ ሳያሳይ ቆይቷል።

151. ስዕል 4- 9፤ የቱሪስት ብዛት፣ የቱሪዝም ገቢ፣ እና የቱሪዝም ኤክስፖርት በ2015

ምንጭ፤ የተባበሩት መንግሥታት የዓለም ቱሪዝም ድርጅት (UN Tourism)

152. ስዕል 4- 10፤ የቱሪስት ብዛት፣ የቱሪዝም ገቢ፣ እና የቱሪዝም ኤክስፖርት በ2010

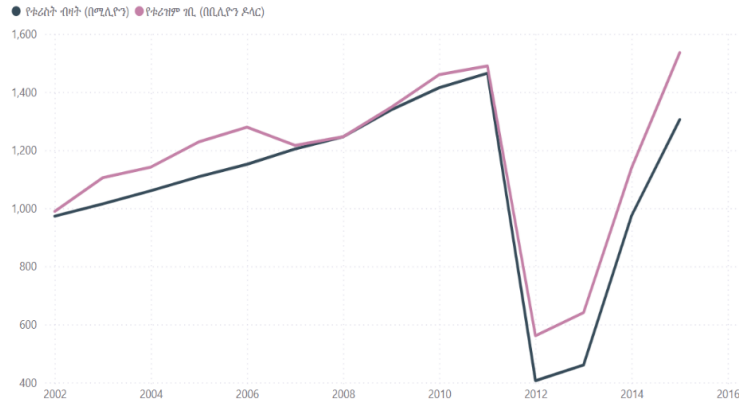

ምንጭ፤ የተባበሩት መንግሥታት የዓለም ቱሪዝም ድርጅት (UN Tourism)

49. የቻይና ኢኮኖሚ በፍጥነት እያደገ መምጣት ከቻይና የሕዝብ ብዛት ጋር ተዳምሮ ቻይናን የቱሪዝም ምንጭ እያደረጋት መጥቷል። በአጸፋው የቻይና የገቢ ቱሪዝም እስከ ኮቪድ 19 ወረርሽኝ ድረስ ሲደግ የነበረ ሲሆን ከኮቪድ 19 በኋላ በታየው መቀዛቀዝ የኤሲያ እና የፓሲፊክ የቱሪዝም ገቢ ድርሻ በ2002 ከነበረበት 26 በመቶ በ2015 ወደ 22 በመቶ እንዲቀንስ አስተዋጽኦ አድርጓል።

50. ቱሪዝም በጠንካራ እና በጥሩ የኢኮኖሚ መዋቅር ላይ ሲመሠረት የተሻለ ጥቅም ያስገኛል። በታዳጊ አገራት ቱሪዝም የውጭ ምንዛሪ ለማሳደግ፣ የሥራ ዕድል ለማስፋት፣ እና አገልግሎት ተኮር የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎችን ለማስፋፋት የሚያግዘውን ያህል ዓለም አቀፍ ጦርነት ወይም ግጭት፣ ቱሪስቶችን ያሳተፈ ወይም ዲላማ ያደረገ ሽብር፣ ቱሪስቶችን ዲላማ ያደረገ ዓለም አቀፍ የእገታ ወንጀል፣ የቱሪስት መዳረሻዎችን መሠረተ ልማት የሚያወድም ተፈጥሮአዊ ክስተት፣ እንዲሁም ዓለም አቀፍ ወረርሽኝ በሚከሰትበት ጊዜ የመጀመሪያ ተጠቂ ዘርፍ በመሆኑ ለድህነት በፍጥነት መንገስ የተጋለጠ ነው። ከዚህ አንጻር በ2012 በተከሰተው የኮቪድ 19 ወረርሽኝ ወቅት የዓለም የቱሪስት ቅጥር በ72.3 በመቶ፣ የቱሪዝም ገቢ ደግሞ በ62.3 በመቶ የቀነሰ ሲሆን እስከ 2015 ድረስ የቱሪስት ብዛት እና የቱሪዝም ገቢ በቅድመ ኮቪድ 19 ወቅት በተለይም በ2011 የነበረውን አካዝ ተቃረቦ እንጂ አልደረሰበትም።

153. ስዕል 4- 11፤ የዓለም ቱሪስት ብዛት በመዳረሻ (በሚሊዮን) እና የቱሪዝም ገቢ (በቢሊዮን ዶላር)

ምንጭ፤ የተባበሩት መንግሥታት የዓለም ቱሪዝም ድርጅት (UN Tourism)

51. በአገር ደረጃ በ2005 ዩኒፌይት የ24.67 ሚሊዮን ቱሪስቶች መዳረሻ በመሆን 5.1 ቢሊዮን ዶላር ያገኘች ሲሆን በቀጣዩ ዓመት የከፊሚያ ግጭትን ተከትሎ የቱሪስት ቁጥር ወደ 12.7 ሚሊዮን፤ የቱሪዝም ገቢ ደግሞ ወደ 1.6 ቢሊዮን አሸቆልቋል። ከኮቪድ 19 ወረርሽኝ ከስተትእ በኋላ ቱሪዝም በብዙ አገራት እያስነሰራራ ቢሆንም በሩሲያ እና በዩኒፌይት ጦርነት ምክንያት በ2014 ወደ ዩኒፌይት የተጓዙ ቱሪስቶች ቁጥር ወደ 2.7 ሚሊዮን፤ ከቱሪዝም የሚገኝ ገቢ ደግሞ ወደ 800 ሚሊዮን ዶላር የበለጠ ቀንሷል። በተመሳሳይ በ2007 ከ33.73 ሚሊዮን ቱሪስቶች 8.4 ቢሊዮን ዶላር ገቢ ታገኝ የነበረችው ሩሲያ በኮቪድ 19 ወቅት ወደ 6.36 ሚሊዮን ከወረደው የጎብኝ ብዛት የተገኘው 3.9 ቢሊዮን ዶላር የቱሪዝም ገቢ በ2015ም ከ6.7 ቢሊዮን ዶላር በላይ ማለፍ አልቻለም። የኮቪድ 19 መነሻ በመሆን ውዝግብ ውስጥ የገባቸው ቻይና በ2002 የዓለምን የቱሪስት ገቢ 5 በመቶውን በመሸፈን ከዓለም 4ኛ የነበረች ሲሆን ከኮቪድ 19 ወረርሽኝ በኋላ ዘርፉ ማገገም ባለመቻሉ በ2015 የዓለምን የቱሪስት ገቢ 2 በመቶ በመሸፈን ከ10ኛ ደረጃ በታች ሆናለች።

52. በሉላዊነት (globalization) ዘመን ቱሪዝም እንደ የአገሩ ፍልስፍና ለባሕል ዕድገት ፋይዳም የባሕል ወረራ ስጋትም ይቆያል። በቱሪዝም የሰዎችን እንቅስቃሴ ተከትሎ የራስን በጎ ባሕል እና መልካም እሴቶች በማስተዋወቅ ከሚገኝ ዓለም አቀፍአዊ ጥቅም ትይይዩ የባሕል እና እሴት ግጭቶችም ይስተዋላሉ። የምሥራቅ እና የምዕራብ የፖለቲካ እና የወታደራዊ ፍጥጫ ከኢኮኖሚ ፋክክር ባልተናነሰ ምናልባትም በበለጠ የእሴቶች ፋክክር ነው። በዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ ፋክክር ውስጥ ትብብር የመኖሩን ያህል በባሕል እና እሴቶች በዘላቂነት የሚቻለው ስትራቴጂ መከባበር ነው።

53. ከእነዚህ ክስተቶች በመነሳት የወደፊት ዓለም አቀፍ ቱሪዝም የሚከተላቸው አቅጣጫዎች ተተንብየዋል፤
1. በዓለም ላይ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ መስፋት፤ የነፍስ ወከፍ ገቢ መጨመር፤ ይህንንም ተከትሎ የመዝናኛት ፍላጎት ማደግ፤ እንዲሁም የመሠረተ ልማት መስፋፋት እና የመገናኛ ቴክኖሎጂ በፍጥነት ማደግ የአገር ውስጥንም ሆነ ዓለም አቀፋዊ ቱሪዝምን ከምንጊዜውም በላይ ይጨምረዋል፤
 2. የቱሪዝም እንቅስቃሴ መጨመር ዓለም አቀፍ እና የአገር ውስጥ ቱሪስት ፍላጎቶችን መሠረት ያደረጉ አዳዲስ የመዝናኛ እና የአገልግሎት ኢንዱስትሪዎች በአገራት ይስፋፋሉ፤
 3. እንደ ቻይና እና ሕንድ የመሳሰሉ የሕዝብ ብዛታቸው በኢኮኖሚ አቅም እየዳበረ እንደሚመጣ የሚጠበቁ አገራት የቱሪዝም ምንጮች ይሆናሉ፤
 4. የዓለም ሥነ ሕዝብ ለውጥ በቱሪዝም ላይ ለውጥ የሚያስከትል ሲሆን በተለይ የወደፊቱ የቱሪዝም ምንጭ የዕድሜ ባለፀጋዎች ይሆናሉ፤
 5. ቴክኖሎጂ መረጃን ቀላል በማድረግ ቱሪዝምን የሚያበረታታ ሲሆን እንደ ኮንፈረንስ ቱሪዝም ዓይነቶች ምድቦች ላይ እንቅስቃሴን ሊገድብ ይችላል።

54. የዓለም የወደፊት የቱሪዝም ገበያ ከሞላ ጎደል በሚከተሉት ምድቦች ላይ ያተኩራል፤
1. የምቾት ቱሪዝም (slow tourism)፤
 2. የዝና ቱሪዝም (adventure tourism)፤
 3. የሕክምና ቱሪዝም (medical tourism)፤
 4. የሁለተኛ ቤት ቱሪዝም (Vocation and real estate tourism) እና

5. የሕዝብ ተሳታፊነት (space tourism)።

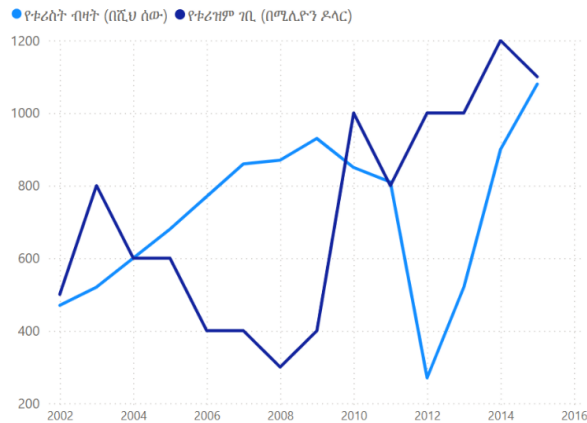
55. ሁለት መሠረታዊ ጉዳዮች በወደፊት የታሪክ ሥርዓት ላይ ገዥ መርሆዎች ይሆናሉ፤

1. ከተፈጥሮ ጋር የታረቀ እና የተስማማ ተሳታፊነት
2. የቀውስ ወቅት ተሳታፊነት ዝግጁነት

የኢትዮጵያ እና የአማራ ብሔራዊ ክልል የታሪክ አፈጻጸም

56. በኢትዮጵያ የታሪክ ብዛት ከ2002 እስከ 2009 ባሉት ዓመታት ከ470 ሺህ ወደ 930 ሺህ በፍጥነት ያደገ ሲሆን ከታሪክም የሚገኘው ገቢ በ2003 ከተመዘገበው 800 ሚሊዮን ዶላር በ2009 ወደ 400 ሚሊዮን ዶላር ቀንሶ ታይቷል። በ2012 የኮቪድ 19 ወረርሽኝ ወቅት እንደማንኛውም አገር የታሪክ ፍሰት እስከ 270 ሺህ የወረደ ቢሆንም ከታሪክም የሚገኘው ገቢ በአንጻሩ ከሌላው ዓለም በተለየ ሁኔታ ጨምሮ ነበር። የዚህም ምክንያቱ የአገልግሎት ዋጋ መጨመር፣ እና የታሪክ ረዘም ላለ ጊዜ መቆየት ሊሆን ይችላል። በድህረ ወረርሽኝ ወቅት ከኤሲያ አገራት በተለየ ሁኔታ ወደ ኢትዮጵያ የጎበኙ ተሳታፊዎች ቁጥር በ2015 ወደ 1.08 ሚሊዮን የደረሰ ሲሆን ይህም በቅድመ ወረርሽኝ ወቅት በ2011 ከነበረበት የ810 ሺህ ጎብኝ ብዛት የላቀ ነው።

154. ስዕል 4- 12፤ የታሪክ ብዛት እና የታሪክ ገቢ በኢትዮጵያ (2002 – 2015)

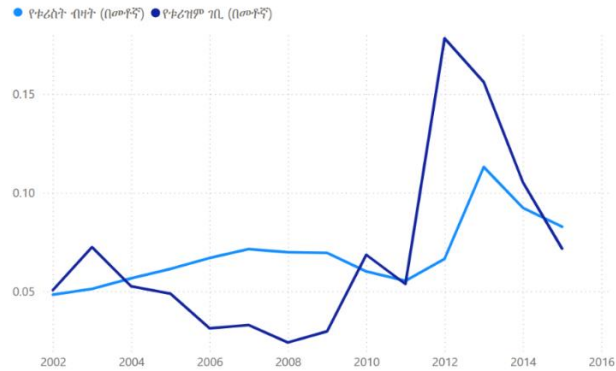

ምንጭ፤ የተባበሩት መንግሥታት የዓለም ታሪክም ድርጅት (UN Tourism)

57. በ2016 በአማራ ብሔራዊ ክልል መሠረተ ልማት የተሟላላቸው የታሪክ መዳረሻዎች ብዛት 10 ነው። በአብዛኛው እነዚህ መዳረሻዎች መሳብ የቻሉት የውጭ አገር ተሳታፊዎች 16,242 ሲሆን የአገር ውስጥ ተሳታፊዎች ብዛት ደግሞ 5,725,856 ነበር። በአጠቃላይ ከዘርፉ በክልሉ የተገኘው ገቢ 2.44 ቢሊዮን ብር ሲሆን ከዚህ ውስጥ ከውጪ አገር ተሳታፊዎች የተገኘው ገቢ 19 ሚሊዮን ዶላር ወይም 1 ቢሊዮን ብር እንደሆነ ይገመታል። በተለይ የክልሉ የውጭ አገር ተሳታፊዎች ወደ ኢትዮጵያ ከገባው 1.44 ሚሊዮን የታሪክ ፍሰት 1.4 በመቶ ብቻ መሆኑ ክልሉ እንደ ሀብት መሠረቱ ከዘርፉ የሚገባውን ያህል እየተጠቀመ እንዳልሆነ ማሳያ ነው።

58. የታሪክ ቁጥር እና ከታሪክም የሚገኝ ገቢ በመጨመር ላይ ቢሆንም ኢትዮጵያ በዘርፉ ካላት የመልማት አቅም እና ከዓለም አቀፍ የዘርፉ ዕድገት አንጻር አፈጻጸሙ አበረታች አይደለም። በ2002 ከዓለም ታሪክ ውስጥ ኢትዮጵያን መዳረሻ ያደረጉ ጎብኝዎች 0.05 በመቶ ያህሉ ብቻ የነበሩ ሲሆን ከ13 ዓመት በኋላ በ2015 የኢትዮጵያ ድርሻ 0.08 በመቶ ብቻ ነው። ይህ አገዛዝ ከዓለም ጎብኝዎች ውስጥ 1 በመቶ የሚሆኑት ከሚጎበኙት ግብጽ ጋር ሲወዳደር የግብጽ በ13 እጥፍ ይልቃል። የታሪክ ገቢ ደረጃ የታሪክ ቁጥር ደረጃ ነጸብራቅ በመሆኑ በ2015 1.3 ትሪሊዮን ዶላር ዓለም አቀፍ የታሪክ ገቢ ውስጥ ኢትዮጵያ የነበራት ድርሻ 0.07 በመቶ ብቻ ነበር።

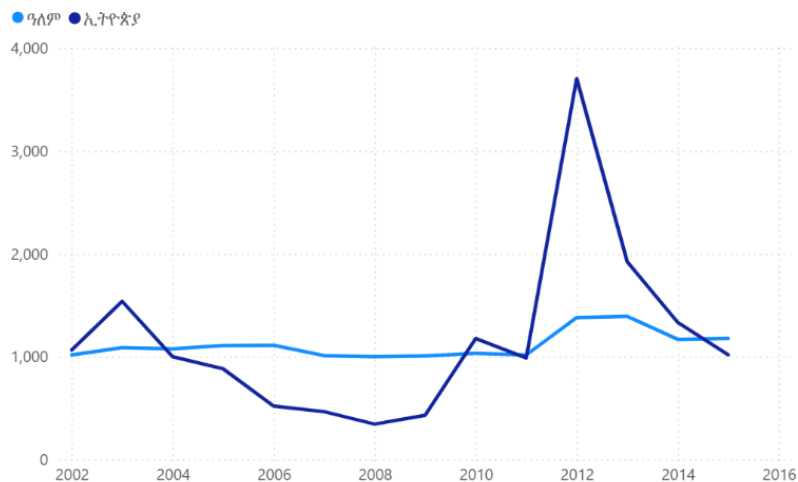
155. ስዕል 4- 13፤ የኢትዮጵያ የዓለም አቀፍ ጎብኝዎች እና የታሪክ ገቢ ድርሻ (2002 - 2015)

ምንጭ፤ የተባበሩት መንግሥታት የዓለም ቱሪዝም ድርጅት (UN Tourism)

59. የመዳረሻ አገራት የአገልግሎቶች ዋጋ መለያየት እንደተጠበቀ ሆኖ የጎብኝዎች የቆይታ ጊዜ ከአንድ ጎብኝ የሚገኘውን ገቢ ይወስናል። ኢትዮጵያ ላለፉት 13 ዓመታት ከአንድ ጎብኝ ያገኘችው ገቢ በአማካይ 1,170 ዶላር ሲሆን ይህም ከ1,113 ዶላር ዓለም አቀፍ አማካይ ገቢ ጋር ተቀራራቢ ነው። በ2015 በዓለም ላይ በነፍስ ወከፍ ጎብኝ ከፍተኛ ገቢ ከሚያገኙ አገራት አውስትራሊያ (\$6,418)፣ ሊባኖስ (\$3,246)፣ አሜሪካ (\$2,845)፣ ሲሸልስ (\$2,819)፣ እና ካናዳ (\$2,477\$) ቀዳሚዎቹ ናቸው።

156. ስዕል 4- 14፤ የቱሪዝም ገቢ በጎብኝ፣ የኢትዮጵያ እና የዓለም ንጽጽር (የአሜሪካ ዶላር)

ምንጭ፤ የተባበሩት መንግሥታት የዓለም ቱሪዝም ድርጅት (UN Tourism)

60. በአማራ ብሔራዊ ክልል የቱሪዝም ሀብት ልማት ዋና ዋና ችግሮች ሲጠቃለሉ በቅርቡ ግንባታቸው የተጠናቀቀ እና የተጀመሩ አዳዲስ የቱሪስት መስህቦች ለቱሪዝም ልማት ተስፋ ሰጪ ቢሆኑም የኢትዮጵያ እና የአማራ ክልል ነባራዊ ሁኔታ እንደሚያሳየው የዓለምን የቱሪዝም ሥርዓት አቅጣጫ ግምት ውስጥ ያስገባ የቱሪዝም ልማት ዝግጁነት አልነበረም፤ የዓለም አቀፍ የቱሪዝም ፍላጎት ስፋት እና ዕድገት በሚጠይቀው ልክ የቱሪዝም ምርቶች እና አገልግሎቶች አልለሙም። በተለይም

1. ሰፊ የቱሪዝም ሀብት አቅም በክልሉ እና በአገር አቀፍ ደረጃ የሚገኙ መሆናቸው ቢታወቅም ቀድመው ከተገነቡ እና በተፈጥሮ ከሚገኙ መስህቦች ባለፈ የክልሉን እና የአገሪቷን የቱሪዝም አቅም በሚመጥን ደረጃ ገና አልታነጹም፤
2. በክልሉ ነባር መስህቦችን በአሉበት ምናልባትም በተጎዱበት ደረጃ ከመጠቀም ውጪ የማደስ፣ እንዲሁም መስህቦችን በዘማናዊ መሠረተ ልማት ተደራሽ የማድረግ ጥረቶች ውስጥ ናቸው፤ በቱሪዝም ልማት ተጠቃሚ በሆኑ አገራት በጥንታዊ የቱሪስት መስህቦቻቸው አማካኝነት የሚመጡ ጎብኝዎችን ቆይታ እና እርካታ ለመጨመር የሚያስችሉ በመስህቦቹ ዙሪያ

የሚፈጥሯቸው የአዲሱ ትውልድ ሳቢ ትዕይንቶች እና የቱሪዝም ምርቶች በኢትዮጵያ በአጠቃላይ በአማራ ብሔራዊ ክልል በተለይ የተለመዱ አይደሉም፤

3. የቱሪዝም ልማትን ለአጭር ጊዜ የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ግቦች ከሚኖረው ፋይዳ በዘለለ የፖሊሲ አቋም የሚያስፈልገው እና ከጠንካራ የኢኮኖሚ ዕድገት እና መዋቅራዊ ለውጥ ጋር ያለው መስተጋብር በቅጡ አልተጤነም፤ እንዲሁም
4. የረጅም ዘመን የቱሪዝም ልማት አስተዳደር የመጣለትን ንብኚ ከማስተናገድ አልፎ የዓለም የቱሪስት ፍላጎትን በሳይንሳዊ ሥነ ገበያ ተንትኖ ተወዳዳሪ ለመሆን የሚያደርገው ጥረት ውስን ነው።

የቱሪዝም ስትራቴጂካዊ አቅጣጫዎች

61. የክልሉን የቱሪዝም ሀብት አቅም፣ የዓለም አቀፍ የቱሪዝም ሥርዓት ባሕርያት፣ እና የወደፊት ፍላጎት ግምት ውስጥ በማስገባት የቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልል የቱሪዝም ልማት ስትራቴጂካዊ የትኩረት አቅጣጫዎች

1. ክልላዊ የቱሪዝም ሀብት አቅሞችን ከአገራዊ እና ክልላዊ እሴቶች ጋር በማጣጣም ማነጻ፤
2. የተበታተኑ የቱሪዝም መዳረሻዎችን በአዳዲስ ተጨማሪ መስህቦች፣ በመሠረተ ልማት እና የቱሪዝም ምርቶች አማካኝነት ወደ ቱሪዝም መስመሮች፣ ቀጠናዎች እና ጥብቅ ሥፍራዎች ማሳደግ፤
3. የቱሪዝም ልማትን ጽዱ እና ምቹ የመኖሪያ እና የሥራ አካባቢን ለዜጎች ከመፍጠር እና የዘላቂ ልማት ግቦች ጋር በማቀናጀት ፍትሃዊ ቱሪዝምን ማረጋገጥ፤
4. ወጪ ቱሪዝምን የሚተካ እና ክልላዊ ምርታማነትን የሚያግዝ በጠንካራ ኢኮኖሚ መሠረት ላይ የቆመ ብሔራዊ ወይም ክልላዊ ቱሪዝም ማራመድ፤
5. ለሰፊ የዓለም የቱሪዝም ፍላጎት ትርጉም ያለው አቅርቦትን በሳይንሳዊ የገበያ ጥናት መርህ በማመቻቸት ከዓለም ቱሪዝም ሥርዓት ተጠቃሚ መሆን ናቸው።

62. ክልላዊ የቱሪዝም ሀብት አቅሞችን ከአገራዊ እና ክልላዊ እሴቶች ጋር በማጣጣም ማነጻ፣ የአማራ ብሔራዊ ክልል ለዋና ዋና የዓለም አቀፍ ቱሪዝም ፍላጎቶች የቱሪዝም ምርት እና አገልግሎት ለመስጠት የሚያስችል የሚዳሰሱ እና የማይዳሰሱ ሀብቶች አሉት። የቱሪዝም ልማቱ ነባሮቹን በማደስ፣ ከባቢያቸውን ጽዱ እና ማራኪ በማድረግ፣ በአቅራቢያቸው እና በዙሪያቸው ሌሎች ባሕላዊ እና ዘመናዊ መስሕቦችን በማስፋፋት ይጀምራል። ከተሞች የቱሪዝም መዳረሻ እንደመሆናቸው መጠን ከታሪካዊ አሻራዎቻቸው ጎን ለጎን “የእኛ ትውልድ” ምዕራፎች በንጽጽር የሚታዩበት ለኑሮ እና ለሥራ አመቺ የሆኑ ማስፋፊያዎች እና አዳዲስ ግንባታዎች በከተማ ልማት ግቦች አማካይነት ሲካሄዱ በተመሳሳይ ሁኔታ በውበታቸው እና በአገልግሎታቸው ተወዳዳሪ የቱሪዝም መስህብ መሆን ይችላሉ። አዳዲስ መዳረሻዎች እና መስህቦች በተጠና መንገድ መልማት እንዲችሉ በመሠረተ ልማት መምራት እና መግራት፣ በዓመት አንድ ጊዜ ከሚታዩት ወደ የሚዘወተሩት ማስፋፋት፣ የ13 ወር ፀጋን እና የክልሉን የተለያየ መልክዓ ምድር እና የአየር ንብረት ለዓመት ሙሉ ቱሪዝም በማነጻ የክልሉ እምቅ ሀብት በቱሪዝም ልማት አማካይነት ለአጠቃላይ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ዕድገት እንዲውል ጥረት ይደረጋል።

63. የተበታተኑ የቱሪዝም መዳረሻዎችን በአዳዲስ ተጨማሪ መስህቦች፣ በመሠረተ ልማት እና የቱሪዝም ምርቶች አማካኝነት ወደ ቱሪዝም መስመሮች፣ ቀጠናዎች እና ጥብቅ ሥፍራዎች ማሳደግ፣ በክልሉ የሚገኙ ጉልህ የቱሪስት መስህቦች እና መዳረሻዎች የሚታወቁ እና ውስን ናቸው። በመዳረሻዎቹ መሃል ያልለሙ ለቱሪዝም መዳረሻነት፣ እና መስህብነት ሊውሉ የሚችሉ ሀብቶች አሉ። እነዚህን ሀብቶች ማልማት፣ እርስ በእርሳቸው እና ከቀዳሚዎቹ ጋር መንገድን በመሳሰሉ የመሠረተ ልማት አውታሮች ማገናኘት፣ እንዲሁም የቱሪዝም ምርት እና አገልግሎቶችን የሚያስፋ ማበረታቻዎችን ማቅረብ የቱሪስቶችን ቆይታ እና እርካታ ይጨምራል። የቱሪዝም ምርቶች የሚታዩ፣ የሚተገበሩ፣ ለምግብነት የሚውሉ፣ የሚሸመቱ በመሆናቸው ቱሪስቶችን ከማቆየት ባለፈ በጥራታቸው ዓለም አቀፍ ተቀባይነት እና የአገር ስም የሚያስጠብቁ እንዲሆኑ ጥረት ይደረጋል። በምርት ሂደት ውስጥ መጥፎ ዕቃ እንዳለ ሁሉ ታይተው ወይም ቱሪስቶችን አጋጥመው የቱሪዝም ቢዝነስን የሚጎዱ ከቱሪዝም መጥፎ ምርቶች (bad tourism products) የሚመደቡ በመሆናቸው መልካም የቱሪዝም ምርት እና አገልግሎቶችን ከማስፋፋት ጎን ለጎን ያልሰለጠኑ እና ፈቃድ የሌላቸውን አስጎብኝዎች፣ የአካባቢ ብክለትን፣ ስርቆት እና ልመናን ማስቀረት ተገቢ ይሆናል።

64. የቱሪዝም ልማትን ጽዱ እና ምቹ የመኖሪያ እና የሥራ አካባቢን ለዜጎች ከመፍጠር እና የዘላቂ ልማት ግቦች ጋር በማቀናጀት ፍትሃዊ ቱሪዝምን ማረጋገጥ፤ ከተሞች እና የገጠር መንደሮች ውብ፣ ጽዱ እና ሳቢ ሆነው የሚታነጹት፣ የተራራ እና ሽለቆዎች እንዲሁም የአፍላጋት እና ቀላያት ማራኪ የመልከዓ ምድር ትዕይንቶች ላይ የመዝናኛ አገልግሎቶች እና የመዳረሻ ማሳለጫዎች የሚገነቡት፣ ደኖች እና ምንጮች የሚጠበቁት በቀዳሚነት የዜጎችን ብልጽግና የተሟላ እና ዘላቂ ለማድረግ ነው። ውበት ለራስ የመሆኑን ያህል በቱሪዝም ሥርዓት ውስጥ ደግሞ ተጎብኝቶ እና ታይቶ ገንዘብ ያስገኛል፤ ተጨማሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ይሆናል። ከዚህ አንጻር በሁሉም አካባቢዎች እንደ ሀብት መሠረታቸው በአማካይ ርቀት የፍትሃዊ ቱሪዝም ተደራሽነት ማረጋገጥ የፍትሃዊ ዘላቂ ልማት ግብ ነው።
65. ወጪ ቱሪዝምን የሚተካ እና ክልላዊ ምርታማነትን የሚያግዝ በጠንካራ ኢኮኖሚ መሠረት ላይ የቆመ ብሔራዊ ወይም ክልላዊ ቱሪዝም ማራመድ፤ ቱሪዝም የሥራ ዕድል ይፈጥራል፤ የውጭ ምንዛሪ ያስገኛል፤ በምርት እና አገልግሎት ዘርፎች ላይ ቀጥተኛ እና ተዘዋዋሪ ተጽዕኖ በመፍጠር የኢኮኖሚ ዕድገትን ያፋጥናል። በብሔራዊ ቱሪዝም ውስጥ ውስጣዊ ቱሪዝም (የገቢ ቱሪዝም እና አገር ውስጥ ቱሪዝም ድምር) እና ወጪ ቱሪዝም አለ። በተለይ የክልሉ እና የአገሪቷ ኢኮኖሚ እያደገ በሚመጣበት ወቅት የዜጎች የነፍስ ወከፍ ገቢ ሲጨምር ወጪ ቱሪዝም ገቢ ቱሪዝምን በመገዳደር ወይም በመብለጥ እና የክፍያ ሚዛንን በማዛባት ከገቢ ቱሪዝም ሊገኝ የሚችለውን ጥቅም ሊያቀጭጭ ይችላል። ከዚህም በተጨማሪ በወጪ ቱሪዝም አማካይነት የዜጎች የቱሪዝም ምርት እና አገልግሎት ፍላጎት እንዲሸሽ በማድረግ አገር ውስጥ ኢኮኖሚን ሊያነቃቃ ይችላል የነበረ አቅም እንዲወጣ ምክንያት ይሆናል። በሌላ በኩል ወጪ ቱሪዝም ለመዝናናት ከሚውል ይልቅ ለቴክኖሎጂ ሽግግር፣ መልካም የሥራ ባሕል፣ የጊዜ አጠቃቀም፣ የከተሞች ልማት፣ ቀልጣፋ የአገልግሎት አሰጣጥ ተሞክሮዎችን ለመቅሰም የሚደረጉ የቢዝነስ፣ የስልጠና፣ የትምህርት ጉዞዎችን በሚያበረታታ ሁኔታ ሲቃኝ ለዕድገት አስተዋጽኦ ይኖረዋል። በዚህም መሠረት የብሔራዊ ወይም ክልላዊ የቱሪዝም ስትራቴጂ የውጭ ቱሪስቶች በስፋት የሚፈልጓቸውን ምርቶች በማቅረብ የገቢ ቱሪዝም አላባን ከፍ ከማድረግ ጎን ለጎን፣ በአገር ውስጥ ቱሪዝም (domestic tourism) ረገድ ዜጎች በውጭ አገር በስፋት የሚፈልጓቸውን እና የሚጓጉላቸውን የቱሪዝም ምርቶች እና አገልግሎቶች በክልሉ በማስፋፋት፣ እንዲሁም ከወጪ ቱሪዝም መካከል ለቴክኖሎጂ ሽግግር በሚያግዙ የቱሪስት ምድቦች (tourist segments) ላይ በማተኮር ነው። የጨዋታ ፓርኮች፣ ዓለም አቀፍ ደረጃ ያላቸው ሰፊ እና ትላልቅ የገበያ ማዕከላት፣ እና የሕክምና ቱሪዝም በክልል እንዲሁም በአገር ደረጃ ሊተኩ የሚችሉ የቱሪዝም መስህቦች እና ምርቶች ናቸው።
66. ቱሪዝም የኢኮኖሚ ዕድገትን የማፋጠኑን ያህል በጠንካራ ኢኮኖሚ ላይ ሲመሠረት የበለጠ የቱሪዝም ገቢ ያስገኛል። በየደረጃው ጥራትን እያስጠበቀ በለሙ ከተሞች እና የገጠር አካባቢዎች ብልጽግናን የሚያረጋግጥ ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ተጎብኝቶ እና ታይቶ ተጨማሪ ገቢ ያስገኛል። ነገር ግን ቀላል የማይባል ዜጋው ኑሮ በቱሪዝም ልማት ላይ የተመሠረተ ኢኮኖሚ እና ማህበራዊ እንቅስቃሴ በየወቅቱ በሚፈጠሩ ደፋቂ ኩነቶች ከሌላው ዘርፍ በበለጠ ተጠቂ ስለሚሆኑ የዘላቂ ቱሪዝም ልማት መሠረቱ መዋቅራዊ ሽግግርን ያረጋገጠ ኢኮኖሚ በመሆኑ አጠቃላይ የክልሉ የኢኮኖሚ ስትራቴጂ ይህን ግምት ውስጥ ያስገባ ነው።
67. ለሰፊ የዓለም የቱሪዝም ፍላጎት ትርጉም ያለው አቅርቦትን በሳይንሳዊ የሥነ ገበያ መርህ በማመቻቸት ከዓለም ቱሪዝም ሥርዓት ተጠቃሚ መሆን፤ የቱሪዝም ኢኮኖሚ እንደማንኛውም ዘርፍ በፍላጎት እና አቅርቦት ሕግጋት ይመራል። ዘርፉ እንደ አገር ወጪ እና ገቢ፣ ትርፍ እና ኪሳራ፣ ዕዳ እና ምንዳዕ፣ እንዲሁም ተስፋ እና ሥጋት አለው። ከእነዚህ ከስተቶች መካከል ክልሉ ከዘርፉ ገቢውን፣ ትረፉን፣ ምንዳውን፣ እና ተስፋውን ባለው የመልማት አቅም ልክ ከፍ ለማድረግ የብዝሃ ዘርፍ ሳይንስን በመጠቀም ፍላጎት እና አቅርቦትን ያጣጣመ ትንተና ያስፈልገዋል። ቱሪስቶች ወደ እንደ መዳረሻ ለመጓዝ ዋና ዋና ምክንያቶች አሏቸው፤ በሚጓዙባቸው መዳረሻዎች የሚመርጧቸው የቱሪዝም መስህብ ዓይነቶች እና የቱሪዝም ምርቶች አሉ፤ ከእነዚህ የተጓዣ ምርጫ መካከል የተጓዣ ጥቅም የጊዜ ቆይታ ለማራዘም የበለጠ ሚና ያላቸው የቱሪዝም ምርቶች እና አገልግሎቶች አሉ። ገዢ ስትራቴጂው የቱሪስት ቁጥርን በመጨመር እና የቱሪስት የቆይታ ጊዜን በማራዘም ከዘርፉ የሚገኘውን ኢኮኖሚያዊ ጥቅም ማሳደግ ሲሆን የቱሪዝም ማፎኛመንት እና ሥነ ግብይት (marketing) ተግባር የቱሪዝም መስህቦችን፣ መዳረሻዎችን፣ እና ምርቶችን በማስፋፋት የቱሪዝም ቁጥርን መጨመር እና የቱሪስት የቆይታ ጊዜን ማሳደግ ነው።
68. ከቱሪዝም ዘርፍ የሚገኝን ፋይዳ ከፍ ለማድረግ የቱሪዝም ባህርያትን ማጥናት ይጠይቃል። ቱሪዝም በሰዎች ውሳኔ የሚፈጸም ተግባር በመሆኑ ብዙ የሰው ልጅ መስተጋብሮችን የሚዳስስ ነው። ከዚህ አንጻር የጎብኝዎችን ማንነት፣ የጉዞ ምክንያቶችን፣ የጉዞ መዳረሻ ምርጫ፣ በጉዞ ወቅት በስጋትነት የሚያዩባቸው ጉዳዮች፣ በጉዞ

ወቅት የሚመርጧቸው አስፈላጊ ነገሮች፣ የትራንስፖርት ዓይነት ምርጫ፣ የመቆያ ቦታ ምርጫ፣ በጉዟቸው ሊፈጽሟቸው ስለቀዷቸው ጉዳዮች፣ የሚፈልጓቸውን አገልግሎቶች ሊያሟሉ ስለሚችሉ አካላት፣ በሚጎበኟቸው አካባቢዎች ስለሚፈጥሯቸው ተጽዕኖዎች እና ለእነዚህ ሁሉ ጥያቄዎች መልስ በሚሰጠው የቱሪዝም ሥርዓት ወይም ኢንዱስትሪ ውስጥ ያሉ የሥራ ዕድሎች እና አጠቃላይ ማህበራዊ እንዲሁም አገራዊ ተጠቃሚነቶች ምን እንደሆኑ መለየት ያስፈልጋል።

69. በቱሪዝም ገበያ ውስጥ ፍላጎትን ለማመላከት የቱሪዝም ገበያን በሳይንሳዊ መንገድ ከፋፍሎ ማየት ተገቢ ይሆናል። ለዚህ ተግባርም አምሥት ደረጃዎች ጥቅም ላይ ይውላሉ፤

1. አግባብነት ያለው የገበያ መከፋፈያ ሥልት መምረጥ፤
2. የተከፋፈሉ የቱሪዝም ገበያዎችን ባህርይ የሚያሳዩ ዝርዝር መረጃዎችን መለየት፤
3. የእያንዳንዱን የገበያ መደብ (tourism market segment) የወደፊት ስፋት መተንበይ፤
4. የእያንዳንዱን የገበያ መደብ ከአጠቃላይ ፍላጎት ውስጥ ያለውን የገበያ ድርሻ ማስላት፤
5. የትኛው ወይም የትኞቹ የቱሪዝም ገበያ መደቦች እንደሚያዋጡ መወሰን እና ተገቢ የሥነ ገበያ ሥልት መቀየስ።

70. የቱሪዝም ገበያ ፍላጎትን የማመላከት ሂደት ከጉዞ ምክንያቶች ይጀምራል። ጥናቶች እንደሚያሳዩት በዓለም ላይ ሦስት ዋና ዋና የቱሪስቶች የጉዞ ምክንያቶች ያሉ ሲሆን፣ እነዚህም

1. ጓደኛ እና ዘመድ ለመጎብኘት፤
2. ለመዝናናት፤ እና
3. ለቢዝነስ ወይም ከሙያ ጋር የተያያዙ ጉዞዎች ናቸው።

71. ከጉዞ ምክንያቶች በመቀጠል የቱሪዝም ፍላጎትን በማመላከት ምድብ (tourism markets segmentation) ለመስጠት የሚያስችሉ ጉዳዮች የተገኝተች ምርጫዎች ናቸው። ምርጫዎቹ በቱሪስቶች

1. የፊዚዮሎጂካዊ ፍላጎቶች፤
2. የደህንነት ፍላጎቶች፤
3. የአብሮነት ፍላጎቶች፤ እና
4. የልዩ ደንበኝነት ፍላጎቶች ይወሰናሉ።

72. እነዚህ ፍላጎቶች በተራቸው

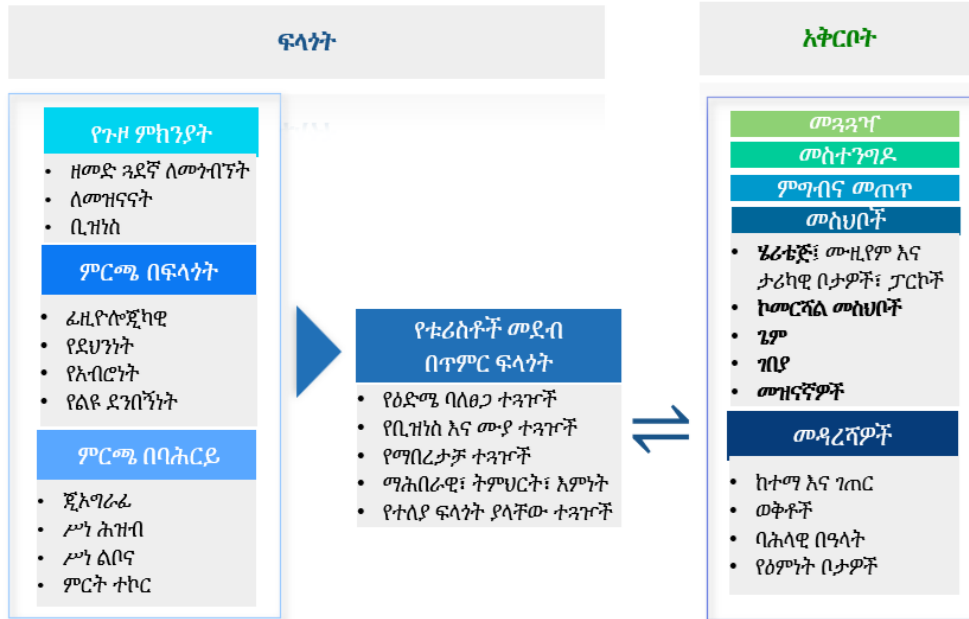
1. በጂኦግራፊ (የቱሪስት ፍላጎቶች እንደመጡበት አካባቢ ይለያያል)፤
2. በሥነ ሕዝብ (ወጣቶች፣ የእድሜ ባለጸጋዎች፣ ያገቡ እና ያላገቡ የተለያዩ ፍላጎት አላቸው)፤
3. በሥነ ልቦና፤ እና
4. በቱሪዝም ምርት ወይም አገልግሎት ፈርጆች ይለያያሉ።

73. ከላይ በሦስት ደረጃ የተለዩትን የቱሪስቶች ፍላጎት ማመላከቻ በማቀናጀት በማድረግ የተለዩ ዋና ዋና የጎብኚ ምድቦች (specialized tourist segmentations) መለየት የሚቻል ሲሆን ዋና ዋናዎቹም

1. የቢዝነስ እና ሙያ ነክ ተጓዦች (business and professional travellers)፤
2. የማበረታቻ ተጓዦች (incentive travelers)፤
3. የማህበረሰባዊ እና የቡድን ተጓዦች (Social, Military, Education, Religious and Fraternal - SMERFs)፤ የዕድሜ ባለጸጋ ተጓዦች (mature travellers)፤
4. ልዩ ፍላጎት ያላቸው ተጓዦች (special interest tourism) ናቸው።

74. የጎብኚ ምድቦቹ የዓለም አቀፍ የቱሪዝም ፍላጎት አቅጣጫ የሚያመለክቱ ሲሆኑ በክልል እና በአገር አቀፍ ደረጃ ያሉ ሀብቶችን ከአገራዊ እና ክልላዊ እሴቶች ጋር በተጣጣመ ሁኔታ ለማልማት እና ከዓለም አቀፍ የቱሪዝም ሥርዓት ተጠቃሚ ለመሆን ፍንጭ ይሰጣሉ።

157. ስዕል 4- 15፤ የቱሪዝም ገበያ ፍላጎት እና አቅርቦት ወሳኝ ይዘቶች

ምንጭ፤ የCook, et al ሀሳቦችን በመቀመር የተዘጋጀ

75. ከአምሥቱ የኅብኚ ምድቦች መካከል የዕድሜ ባለፀጋ ተጓዦች በብዛት፣ በጉዞ ድግግሞሽ፣ በቡድን በመጓዝ፣ እና በቆይታ ጊዜ ርዝመት መስፈርቶች እያደገ ያለ ምድብ ነው። ይህ ከአጠቃላይ የአደጉ አገራት የሥነ ሕዝብ መዋቅር መቀየር ጋር የተያያዘ ሲሆን በተለይም ከሁለተኛው የዓለም ጦርነት በኋላ በብዛት የተወለደው ትውልድ (baby-boomers) ከብረ ወሰን በሚሰብር ደረጃ ወደ ጡረታ እየተሸጋገረ በመሆኑ ነው። የዚህ ምድብ ቴሪስቶች ዋና ዓላማ ለመዝናናት እና ለማረፍ ሲሆን የምቶች ተራዝም ውስጥ የሚካተት ነው። ምድቡ በሁለተኛ ደረጃ ለቢዝነስ ዓላማ ጉዞ የሚያደርግ ነው።
76. የዕድሜ ባለፀጋ ተጓዦች የሐይቅ እና የወንዝ ዳርቻዎችን፣ ፀጥታን የተላበሱ የገጠር አካባቢ ማረፊያዎችን፣ በከፍተኛ ደረጃ የሚያዘወትሩ ሲሆን፣ ጥቅጥቅ ደን አካባቢዎችን እና ታሪካዊ ቦታዎችን በሁለተኛ ደረጃ ለቆይታ ይመርጣሉ። ከነዚህ ተጓዦች ምድብ መካከል 75 በመቶ የሚሆኑት ለጉዞቻቸው መኪና በተለይም የምቶች መዝናኛ መኪናን የሚፈልጉ ሲሆን በአብዛኛው የጥቅል ጉብኝት አቅርቦትን (package tour) ይመርጣሉ። ከዚህ ጉዞ ጋር አብረው የሚሄዱ ሌሎች የሳይኮሎጂካል ፍላጎቶች በየመዳረሻዎች እና መንገዶች ተደራሽ የሆነ የምግብ እና መጠጥ መስተንግዶዎች እና ከከተማ እስከ ፓርኮች ባሉ መሸጋገሪያዎች የመገኘታ አገልግሎት ይፈልጋሉ። ከዘርፉ ልማት ዕቅድ አንጻር የምድቡ ተጓዦች መለያ ባሕርይ እያደገ ያለ ምድብ መሆኑ፣ ለመጓዝ ጊዜ እና ፍላጎቱ፣ እንዲሁም ሀብት እና ገቢ ያላቸው መሆኑ ነው። እነዚህ ተጓዦች ከማየት ይልቅ በመዳረሻዎች በድርጊት በመሳተፍ ማሳለፍን ይፈልጋሉ፤ በተናጠል ከመጓዝ ይልቅ ከልጆች እና ልጅ ልጆች ጋር መጓዝ እና መዝናናትን ያዘወትራሉ። ከደህንነት ፍላጎቶች አንጻር ይህ ምድብ እንክብካቤ የሚፈልግ በመሆኑ የሰለጠኑ የጉዞ ባለሙያዎች እና ከምቶች እስከ ጤና ላሉት ፍላጎቶች ዝግጁነት ይጠይቃል። ከዚህ አንጻር የአማራ ብሔራዊ ክልል የዚህ ምድብ ተጓዦች የሚመርጧቸውን መዳረሻዎች፣ መስሕቦች እና ምርቶች ለማቅረብ መነሻ ሀብቱ ያለው ሲሆን ቀሪው ጉዳይ ማነጻ፣ ማዘመን፣ ማስተሳሰር እና ማቀናጀት ነው።
77. የቢዝነስ እና ሙያ ነክ ጉዞ ምድብ ውስጥ ያሉ ጠቃሚ የቴሪዝም ልማት ምንጮች ናቸው። ከመለያ ባሕርያቸው መካከል 62 በመቶ የሚደርሱት እረፍትን ከቢዝነስ ጋር አስተሳሰረው መጓዛቸው፣ ተደጋጋሚ ጉዞ ማድረጋቸው እና በአብዛኛው በከተሞች በሆቴሎች ቆይታ የሚያደርጉ መሆናቸው ነው። ከዚህ አንጻር ከተሞችን ለጎብኚዎች ምቹ ማድረግ፣ ተጠቃሽ እና ታዋቂ የገበያ ማዕከላትን በመገንባት ቢዝነስን ዓለም አቀፋዊ ማድረግ፣ በዘርፉ ተወዳዳሪነትን ይጨምራል።
78. የማበረታቻ ተጓዦች የስብሰባ፣ የኩባንያዎች እና መሥሪያ ቤቶች ሠራተኞች ማበረታቻ፣ የጉባዔዎች፣ እና ልዩ ልዩ ዝግጅቶች የሚያካትቱ ሲሆን ኢትዮጵያ የብዙ ድፕሎማሲ ማዕከላት መገኛ እንደመሆኗ መጠን በእነዚህ

ሰብስቦ አገር ውስጥ የሚገቡ ጎብኝዎችን ለማቆየት ከመሥራት በተጨማሪ እንደ ጣና ፎረም ዓይነቶቹ ጅምሮች ተጠናክረው ሊቀጥሉ ይገባል።

79. ልዩ ፍላጎት ያላቸው ተጓዦች ቱሪዝም ምድብ ምድብ ከ15 በላይ ንዑስ ምድቦች ያሉበት ሲሆን ከዚህ በርካታ ፍላጎቶች ከሚጠቃለሉበት ምድብ መካከል በተለይ የሥነ ምጽዳር ቱሪዝም (ecotourism)፣ የሕክምና ቱሪዝም፣ የእርኪዎሎጂ ቱሪዝም፣ እንዲሁም ባሕላዊ እና የማይዳሰሱ መስህቦች ቱሪዝም ክልሉ በትኩረት ሊሠራባቸው የሚችሉ ንዑስ ምድቦች ናቸው። ምድቡ ከአገራዊ ጠቃሚ ባሕላዊ እሴቶች ጋር የሚጋጩ ፍላጎቶች ያሉበት በመሆኑም በፖሊሲ የሚገሩ ጉዳዮች ታሳቢ ይደረጋሉ።

80. በዓለም አቀፍ ደረጃ አዲስ የቱሪዝም ምርት በማቅረብ ተወዳዳሪ የመሆን ግብ ዝግ ባይሆንም የቱሪዝም አቅርቦት በአብዛኛው በአሁኖዊ እና የወደፊት የዓለም የቱሪዝም ሥርዓት አቅጣጫ ላይ ይመሠረታል። የቱሪዝም ምርት (tourism product) አቅርቦት መጓጓዣን፣ መስተንግዶን፣ ምግብ እና መጠጥ፣ መስህቦችን፣ እና መዳረሻዎችን የሚያካትት ነው። በቱሪዝም የአቅርቦት ሥርዓት ውስጥ ገዢው መርህ የአንድ መስኮት አገልግሎት ሁሉንም ነገር ይሰትራል (One Stop Does It All) የሚለው ነው። አገልግሎቶች በአንድ ርክን ወይም በቀጥታ፣ በሁለት ርክን፣ ከዚህ ሲያልፍም በሦስት ርክን ለተገልጋይ ቱሪስቶች ሊቀርቡ ይችላሉ። የአንድ ርክን ወይም የቀጥታ አገልግሎት የአየር ጉዞ ቲኬት፣ የመኪና ኪራይ፣ የባቡር ጉዞ፣ የሎጂዎች እና የጋራዎች አገልግሎት፣ የምግብ ቤቶች፣ የፓርኮች እና ሌሎች መስህቦችን ለማስተባበር የተለያዩ የመሃል አገናኞች ሳያስፈልጉ በአንድ አካል በተለይም በድረ-ገጽ የሚጠናቀቁበት አሠራር ነው። ከመረጃ ቴክኖሎጂ ማደግ ጋር ተያይዞ ይህ አማራጭ በመስፋት ላይ ይፈኛል። የክልሉ የቱሪዝም ልማት ዋና ዓላማም አቅርቦትን ከዘመኑ ዓለም አቀፍ ፍላጎት እና የቴክኖሎጂ ለውጥ አቅጣጫ ጋር አብሮ ማዘመን ነው።

ዓላማ እና ግቦች

81. የረጅም ዘመን የቱሪዝም ልማት ዋና ዓላማ የቱሪስት መዳረሻዎችን እና መስህቦችን በማልማት እንዲሁም ብቁና ተወዳዳሪ የቱሪዝም አገልግሎቶችን በማስፋፋት የቱሪስት ፍሰትን እና ገቢን ማሳደግ፣ ክልሉ ከዘርፉ ሊያገኝ የሚችለውን ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ተጠቃሚነት ከፍ ማድረግ ነው።

82. የዘርፉን ዕቅድ ዓላማ ለማሳካትም የሚከተሉት ግቦች ተለይተዋል፤

1. ሁሉንም የክልሉ የቱሪዝም ሀብት በዓይነት እና በቦታ በመለየት ለቱሪዝም መዋዕለ ንዋይ ዝግጁ ማድረግ
2. የክልሉን ነባር የቱሪዝም መዳረሻዎችን ሙሉ በሙሉ ማደስ፣ የከባቢ መስህቦች ልማት ማረጋገጥ፤
3. አዲስ እና ነባር የቱሪዝም መዳረሻ እና መስህቦችን በመሠረተ ልማት ሙሉ በሙሉ ተደራሽ ማድረግ፣ እርስ በእርሳቸውም ማስተሳሰር፤
4. የክልሉን የቱሪስት መዳረሻዎች እና መስህቦች መረጃ የዘመኑን ቴክኖሎጂ ሥርዓት በመጠቀም በዓለም አቀፍ ደረጃ ተደራሽ ማድረግ፣ ማስተዋወቅ፤
5. የቱሪዝም ሥርዓትን ማዘመን፣ የሆቴሎችን ጥራት እና የመስተንግዶ ደረጃ ማሻሻል፤
6. የቱሪዝም የሰው ኃይል ሥልጠና በማጠናከር በዘርፉ በቂ የሰለጠነ የሰው ኃይል ማረጋገጥ፣ እና
7. የክልሉን አጠቃላይ የቱሪዝም ልማት የመረጃ ሥርዓት ማጠናከር እና ማዘመን ናቸው።

የማስፈጸሚያ ሥልቶች

83. የቱሪዝም ልማት ዓላማ እና ግቦችን ዳር ለማድረስ የተለዩ የማስፈጸሚያ ሥልቶች

1. የክልሉን የቱሪዝም ልማት የሀብት መሠረት ላይ በመመሥረት የቱሪዝም ልማት መስመሮች፣ ኮሪዶሮች እና ቀጠናዎች በስፓሻል ጥላን ማመላከት፤
2. የዘርፉን ኢንቨስትመንት በጥናቶች እና በመሠረተ ልማት መምራት፤
3. እንደ መስኖ ግድብ፣ ትልልቅ የትራንስፖርት መሠረተ ልማቶች፣ የከተማ መሠረተ ልማት አውታሮች፣ የመኖሪያ እና የቢዝነስ ግንባታዎች፣ እና ዘመናዊ የገጠር መኖሪያ ቤት ግንባታዎችን የመሳሰሉ የሌሎች ዘርፎች የልማት ግንባታዎች የቱሪዝም ምርቶችን በመፍጠር ከቱሪዝም ልማት ግቦች ጋር እንዲጣጣሙ ከዘርፎች ጋር በቅንጅት መሥራት፤

4. የኢትዮጵያን ዲሞክራሲ በትውልድ አገር ጉብኝት እና በሪል አስቴት ቱሪዝም ግንባታ ምድቦች ማሳተፍ፤
5. በመዳረሻ፣ በምስህቦች፣ በመስተንግዶ፣ በልዩ ባሕላዊ ምግብ እና መጠጦች እንዲሁም በትራንስፖርት የሚገለጹ ተወዳዳሪ የቱሪዝም ምርት እና አገልግሎቶች መረጃን ለዓለም ተደራሽ ማድረግ፤ እና
6. ሣይንሳዊ የክትትል፣ የድጋፍ እና ግምገማ ሥርዓት መዘርጋት ናቸው።

4.9. ትምህርት

ትምህርት ለምን?

158. ትምህርት በልዩ ሁኔታ እንዲታቀድ እና የተለየ የመንግሥት ትኩረት እንዲያገኝ የሚያደርጉ መሠረታዊ ምክንያቶች አሉ፤

1. **የሕይወት ዘይቤ፤** እንደማናቸውም የዓለም አገራት ሁሉ በኢትዮጵያ እና በአማራ ክልላዊ መንግሥት የትምህርት መዳረሻ ምንም ይሁን ምን ትምህርት ቤቶች ዜጎች ከመዋዕለ - ሕጻናት እስከ ሁለተኛ ደረጃ፣ ከኮሌጅ እስከ ዩኒቨርሲቲ ባሉ ርከኖች ከዕለት ውሏቸው አብዛኛውን፣ ከዕድሜ ዘመናቸው ደግሞ ቀላል የማይባለውን ጊዜ እና የሕጻንነት፣ የወጣትነት፣ እና የአዋቂነት ዘመን የሕይወት ተሞክሮ የሚያሳልፉባቸው ተቋማት ናቸው። እነዚህ ተቋማት እንደ መማሪያ ቦታ ብቻ ሳይሆን ከቤት ቀጥሎ ለልጆች የተመቹ የመቆያ ስፍራዎች ማድረግ የተሻለ ኑሮ የመፍጠር አንድ አካል ነው።
2. **የዕውቀት ማሸጋገሪያ እና የፍትሃዊ ሀብት ክፍፍል ማረጋገጫ፤** ትምህርት ለኑሮ አስፈላጊ የሆኑ የዕውቀት ፈርጆች ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚሸጋገርበት፣ ወጣቶች በሕይወት ዘመናቸው ለሚመጥናቸው የሥራ መስክ እና ማህበራዊ ስፍራ የገር እና የጠጣር ክህሎቶች (soft and hard skills) ማስጨበጫ ሥርዓት ነው። በተለይ ማሸን የሰው ጉልበትን ብቻ ሳይሆን አስተሳሰብንም ጭምር በመተካት ላይ በሚገኝበት የዲጂታል ቴክኖሎጂ ዘመን ትውልድ ካልተማረ ብቻ ሳይሆን በወሳኝ የትምህርት መስኮች ላይ አትኩሮ መወዳደር ካልቻለ ሥራ ማግኘት ጭምር አዳጋች ይሆናል። ለዚህም የሚመጥን የቴክኖሎጂ ዝግጁነት ማረጋገጥ የሚቻለው በትምህርት ሥርዓት ነው። ከዚህም ባለፈ ዜጎች እንደ ጥረታቸው መጠን ሀብት አፍርተው በፍትሃዊነት ሊኖሩ እንዲችሉ የሀብት መፍጠሪያ አቅምን በፍትሃዊነት ማዳረስ የሚቻለው በትምህርት ነው። በዚህም መሠረት፣ ትምህርት የእያንዳንዱን ዜጋ የኢኮኖሚ ደረጃ እና የማህበራዊ ስፍራ (economic and social positions) የሚበየኑበት ሥርዓት ነው።
3. **የኢኮኖሚ እና የሥልጣኔ ተስተካካይነት ማረጋገጫ መሣሪያ፤** የኢኮኖሚ ተስተካካይነት የሚረጋገጠው በቴክኖሎጂ ተስተካካይነት መሆኑ እስከታመነ ድረስ የቴክኖሎጂ ዕውቀት በፍጥነት እና በስፋት መረጋገጥ የሚችለው በግብታዊነት እና በአጋጣሚ በተሳካላቸው ውስን ዜጎች ጥረት ይልቅ ቴክኒክን እና ለቴክኖሎጂ ፈጠራ መሠረት የሆኑ ሣይንሳዊ ሕግጋትን በትምህርት ሥርዓት ሕዝባዊ በማድረግ ነው። አገር ሲሰለጥን በሁለንተናዊ መመዘኛዎች ምን እንደሚመስል ከሩቅ አይቶ የስልጣኔ ተስተካካይነትን ማረጋገጥ የሚችል ትውልድ ማነጽ የሚቻለው በትምህርት ነው።
4. **የርትዕ ማህበረሰብ መቅረጫ ተቋም/ሥርዓት፤** በዘመናዊ ማህበረሰብ ውስጥ ትምህርት የቀጣዩ ትውልድ የሞራል ልዕልና፣ በተለይም የማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ እና ፖለቲካዊ እሳቤ ደረጃ የሚቀረጽበት ሥርዓት ነው። የዕምነት ተቋማት፣ ማህበረሰብ እና የሥራ ቦታዎች የትውልድ መቅረጫ ሥርዓታት አካል ናቸው። እነዚህን ተቋማት በምክንያት ተከቶ ትውልድ የመቅረጽ ኃላፊነት ያለበት የትምህርት ሥርዓት የርትዕ ማህበረሰብ አምዶችን ሳይሸራረፍ ብቻ ሳይሆን በላቀ ደረጃ ማሸጋገር ይጠበቅበታል።
5. **ትልቅ ኢንዱስትሪ፤** መንግሥት ለትምህርት በሚመድበው በጀት፣ ወላጆች ለትምህርት በሚያወጡት ወጪ፣ የትምህርት ተቋማት በሚቀጥሩት የሰው ኃይል፣ እንዲሁም የግሉ ዘርፍ ለትምህርት ዘርፍ አምርቶ በሚቀርባቸው ግብዓቶች ምክንያት ትምህርት ከኢኮኖሚ አንጻር አንድ ትልቅ ኢንዱስትሪ

ነው። በገበያ ውስጥ ለሽቀጦች ጥራት የደረጃ ምደባ፣ ለመዲሃኒቶች የደህንነት ቁጥጥር፣ እና ለአንዳንድ መደዎች የብቃት ማረጋገጫ ከሚሰጠው ሥርዓት በላይ የሁሉም ነገር የጥራት ብቃት መሠረት በሆነው የትምህርት ኢንዱስትሪ ላይ የመንግሥት ሚና ወሳኝ ነው።

159. ትምሕርት ከዚህ በላይ ከተጠቀሱት በየትኛውም ማህበረሰብ ተተግባሪ ከሆኑት ፋይዳዎች በተጨማሪ በታዳጊ አገራት የተለይ ሚና ይጫወታል። ቅድመ - ኢንዱስትሪያላዊ ማህበረሰብ ሳይሆን ሳይሆን አመለካከቶች እንዲያዳብር፣ ስለ ጤና አጠባበቅ፣ ስለ ዘመናዊ ሕክምና፣ ሥነ ተዋልዶ የተሻለ ግንዛቤ እንዲኖረው፣ ከሁሉም በላይ አገር ሲሰለጥን ምን እንደሚመስል ለማስተዋል እና ለለውጥ ለመትጋት ትምህርት ትልቅ መሣሪያ ነው። በሥነ ተዋልዶ ረገድ የቤተሰብ ምጣኔን በመጠቀም ያልተገራ የሕዝብ ብዛትን ለመገደብ ከመጣር በበለጠ ሴት ልጆች በትምሕርት ሁሉም ደረጃዎች እንዲያልፉ እና ለከፍተኛ ትምሕርት ማብቃት አንድ እንስት በሕይወት ዘመኗ ልትወልዳቸው የምትችለውን የልጆች መጠን በማዘግየት እና ትርጉም ባለው ደረጃ በመቀነስ የተሻለ ውጤት ያስገኛል። ዘላቂ የሴቶች ትምሕርት ለዘላቂ ዘመናዊ የሥራ ዕድል በር ስለሚከፍትም የቤተሰብ ምጣኔ በሴቶች የሥራ ፍላጎት ምክንያት ይስተካከላል።

የአማራ ብሔራዊ ክልል የትምህርት ዘርፍ አፈጻጸም

160. ከ1988 እስከ 2015 በነበሩት ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልል የትምህርት ሽፋን በቅድመ አንደኛ ደረጃ፣ በአንደኛ ደረጃ፣ እና በሁለተኛ ደረጃ ትርጉም ባለው መጠን ጨምሯል። በትምሕርት ሚኒስቴር መረጃ መሠረት የክልሉ የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምሕርት ጥቅል ተሳትፎ በ2004 ከነበረበት በ2015 ወደ 55 በመቶ ከፍ ያለ ሲሆን ከአገር አቀፍ አፈጻጸም ጋር የተቀራረበ ነው። ይህ መርሃ ግብር የአፀደ ሕጻናት፣ የአቻ ለአቻ እና ማህበረሰብ አቀፍ ትምህርትን የሚያካትት ነው። ከዚህ ውስጥ የክልሉ የመዋዕለ ሕጻናት የትምሕርት ሽፋን በ2015 የትምሕርት ዘመን 7.5 በመቶ ላይ የሚገኝ ሲሆን ይህ ምጣኔ ከአገር አቀፍ የ21.5 በመቶ ምጣኔ በጣም ያነሰ ነው።

161. ሠንጠረዥ 4-18፣ የአማራ ብሔራዊ ክልል የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምሕርት እና አፀደ ሕጻናት ጥቅል ተሳትፎ

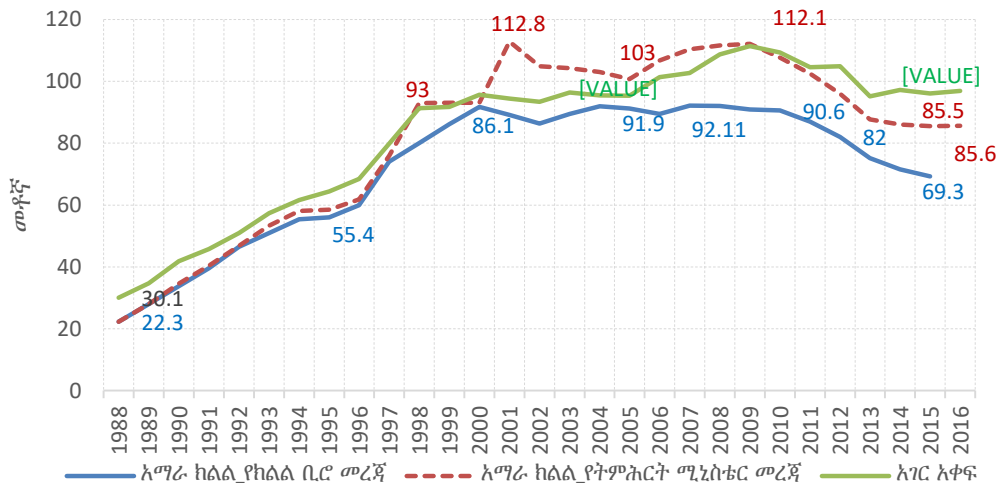
የትምሕርት ዓመት	ቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምህርት		አፀደ ሕጻናት	
	አማራ ብ. ክልል	አገር አቀፍ	አማራ ብ. ክልል	አገር አቀፍ
2004	15.5 (11.8)	21.6	2.4 (2.2)	5.3
2005	28.9 (22.1)	26.1	2.5 (2.4)	6.2
2006	41.9 (30.2)	34.0	2.6 (2.4)	6.6
2007	41.0 (38.8)	39.0	2.0 (2.7)	7.0
2008	52.3 (37.1)	49.9	2.9 (2.8)	8.0
2009	45.1 (37.0)	45.9	2.9 (2.8)	7.7
2010	46.6 (40.8)	44.2	3.2 (3.1)	8.6
2011	43.4 (38.4)	40.7	3.7 (3.4)	11.7
2012	41.9 (33.3)	45.4	4.3 (3.8)	10.4
2013	42.1 (32.5)	36.7	4.2 (3.7)	7.8
2014	45.8 (32.8)	44	5.7 (4.8)	11.1
2015	55 (38.3)	50	7.5 (6.1)	21.4
2016	55.5	57.8		

ምንጮች፡ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ትምሕርት ሚኒስቴር ዓመታዊ የትምሕርት ስታትስቲክስ መጽሔት እና የአብዝመ ትምሕርት ቢሮ ማስታዎሻ፤ በቅንፍ ውስጥ ያለው መረጃ ከአብዝመ ትምሕርት ቢሮ የተገኘ ነው። የሁለቱ መረጃዎች ልዩነት የትምሕርት ሚኒስቴር እና የክልሉ ቢሮ የተጠቀሙበት የክልሉ የሥነ ሕዝብ መረጃ ምንጮች ልዩነት የፈጠረው ነው።

162. የአንደኛ እና መለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ (1 – 8) ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ በ1988 የትምህርት ዘመን ከነበረበት 22.3 በመቶ በ2007 በክልሉ ስሌት መሠረት ወደ 92.1 በመቶ አድጎ የነበረ ሲሆን በ2015 የትምህርት ዘመን

ወደ 69.3 በመቶ ወርዷል። ከ1988 እስከ 2004 ድረስ የክልሉ የአንደኛ ደረጃ እና መለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ ከአገር አቀፉ ምጣኔ ያነሰ ቢሆንም ተቀራራቢ ነበር። ነገር ግን ከ2010 የትምህርት ዘመን በኋላ የክልሉ የትምህርት ተሳትፎ ምጣኔ እየቀነሰ በመሄዱ በ2004 የትምህርት ዘመን 3.5 የመቶ ነጥብ የነበረው ልዩነት በ2015 ወደ 27.6 የመቶ ነጥብ ሰፍቷል።

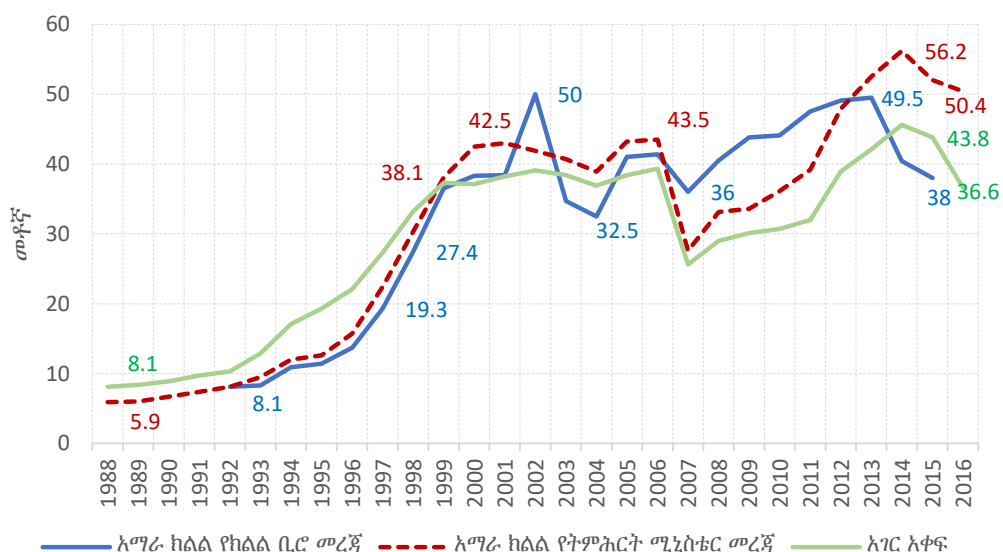
163. ስዕል 4- 16፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የአንደኛ ደረጃ ትምህርት (1 – 8) ጥቅል ተሳትፎ

ምንጭ፤ የአብዛኛ የትምህርት ቤቶች እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ የትምህርት ሚኒስቴር መረጃዎችን በመጠቀም የተዘጋጀ

164. በተመሳሳይ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ በ1988 የትምህርት ዘመን ከነበረበት 5.9 በመቶ በ2013 የትምህርት ዘመን 49.5 በመቶ ደርሶ ነበር። ነገር ግን፤ በክልሉ የትምህርት ቤቶች ስለት መሰረት በ2015 የትምህርት ዘመን ይህ የሁለተኛ ደረጃ የትምህርት ጥቅል ተሳትፎ ወደ 38 በመቶ ወርዷል። በትምህርት ሚኒስቴር መረጃ መሠረት የ2015 እና የ2016 የክልሉ የሁለተኛ ደረጃ የትምህርት ጥቅል ተሳትፎ ምጣኔዎች እንደ ቅደም ተከተላቸው 56.2 በመቶ እና 50.4 በመቶ ናቸው።

165. ስዕል 4- 17፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ

166. በአጠቃላይ በአለፉት አሥር ዓመታት የክልሉ አንደኛ እና መለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ የትምህርት ጥቅል ተሳትፎ አበረታች፤ ነገር ግን ከአገር አቀፉ አማካይ ያነሰ ነበር። በተመሳሳይ ወቅት የክልሉ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ጥቅል ተሳትፎ ከአገር አቀፍ አማካይ ይልቅ ነበር። ነገር ግን በአለፉት ሦስት ዓመታት አፈጻጸም የሽፋን መቀነስ የታየበት ሲሆን አንዱ እና ዋናው ምክንያት በክልሉ የተከሰተው ግጭት ነው።

167. ከአስተዳደራዊ መረጃዎች በተጨማሪ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2013 ብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል እና ፍልሰት ዳሰሳ ጥናት እንደሚያሳየው 3 ዓመት እና በላይ ዕድሜ ካለው የክልሉ ሕዝብ መካከል 21.5 ሚሊዮን ሕዝብ መካከል 50.8 በመቶ የሚሆነው ከማይምነት ነጻ ነው። ከ25 ዓመት ዕድሜ ጀምሮ ካለው ሕዝብ ውስጥ 36.8 በመቶ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት፣ 7 በመቶ የሚሆነው የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት፣ 4.3 በመቶ የሚሆነው ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በላይ ተሳትፎ ያለው ነው። የአገር አቀፉ ከማይምነት ነጻ የሆነ፣ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት፣ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት፣ እና ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በላይ ተሳትፎ ያለው ሕዝብ ምጣኔ አንድ ቅደም ተከተሉ 49.2 በመቶ፣ 38.7 በመቶ፣ 7.7 በመቶ፣ እና 4.4 በመቶ ናቸው።

168. የክልሉም ሆነ የአገሪቷ የዘርፉ የተሳትፎ አፈጻጸም ከሌሎች አገራት ጋር ሲነጻጸር በአፍሪካ ደረጃ እንኳ ዝቅተኛ ነው። በአንጻራዊነት ዝቅተኛ አፈጻጸም ኖሮትም የሚጣረሱ የሚመስሉ የከፍተኛ የተማሪ የሰው ኃይል ሥራ አጥነት በአንድ በኩል፣ በከተማም ሆነ በገጠር ከፍተኛ የሰለጠነ የሰው ኃይል አጥረት በሌላ በኩል ይስተዋላል። በአገርም ሆነ በክልል ደረጃ የትምህርት ጥራት መቀነስ የዘርፉ ትልቅ ሥጋት ሆኗል።

169. በአጠቃላይ በትምህርት እና ስልጠና ረገድ በ1980ዎቹ አጋማሽ ከነበረበት የሽፋን ደረጃ አንጻር በአሁኑ ወቅት የተሻለ አፈጻጸም ቢኖረውም መደረስ ከነበረበት የሽፋን ግብ አኳያ በተለይ የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምህርት እና በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት አፈጻጸሞቹ አጥጋቢ አይደሉም። የአለፉት አራት ዓመታት ዝቅተኛ የትምህርት ዘርፍ አፈጻጸም እንደ ሌሎች ዘርፎች አፈጻጸም ሁሉ በወቅቱ ከደረሱ ተደጋጋሚ ደፋቂ ኩነቶች በተለይም ከኮቪድ-19 ወረርሽኝ እና ከጦርነት ከስተቶች ጋር የተያያዙ መሆናቸው ግልጽ ነው። ነገር ግን የአፀደ ሕጻናት ትምህርት ተሳትፎ ከግጭት በፊትም ዝቅተኛ አፈጻጸም ማሳየቱ ሕጻናትን ቀድሞ ማነጽ እና መቅረጽ ትኩረት እንዳልተሰጠው አመለካከት ነው። ከግጭት ከስተት በፊትም ለሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ በተጠበቀው ልክ አለማድግ፣ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በበቂ ሁኔታ አለመስፋፋት እንደ ምክንያትነት ቢጠቀስም ከመጀመሪያ ደረጃ ትምህርት ወደ ሁለተኛ ደረጃ ያለው የተማሪዎች ሽግግር የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች በሚገኙበት ሁኔታ ጭምር ዝቅተኛ መሆኑ፣ ወይም የተማሪዎች የማቋረጥ ምጣኔ ከፍተኛ መሆኑ፣ እና የመድገም ምጣኔ እየጨመረ መምጣቱ ለትምህርት ሽፋን ግብ አለመሳካት ከአቅርቦት በላይ ሌሎች መሠረታዊ ምክንያቶች እንዳሉ አመለካከት ነው።

170. ከትምህርት ሽፋን የሚልቀው አሳሳቢ ጉዳይ የትምህርት ጥራት መጓደል ነው። በአገር አቀፍም ሆነ በክልል ደረጃ እየተስተዋለ ላለው የትምህርት ጥራት መጓደል የግብዓት አቅርቦት ብቃት እና ጥራት መጓደል፣ ተገቢ እና ምቹ ባልሆነ ሥርዓተ ትምህርት፣ እና በትምህርት አስተዳደር ችግር እንደሆነ ይታመናል። ነገር ግን እነዚህ ቅርብ እና ለረጅም ዘመን የሚነሱ ምክንያቶች ምክንያት ናቸው።

171. በትምህርት ዘርፍ ሊነሱ የሚገባቸው መሠረታዊ ጥያቄዎች

1. ኢትዮጵያ ከክርስቶስ ልደት በፊት ከ7ኛው ክፍለ ዘመን ፊደላትን በማጥናት የጀመረችው፣ በክርስትና እና በእስልምና ዕምነቶች አሻሽላ የቀጠለችው እና በዳግማዊ አጼ ምኒሊክ ዘመን መንግሥት ማዘመን በጀመረችው ትምህርት ዛሬ ድረስ ስለምን በሽፋን ረገድ የሚዋሽጥ አፈጻጸም አሳየ?
2. በአፍሪካ ደረጃ ዝቅተኛ የትምህርት ሽፋን ባለበት የኢትዮጵያ ሁኔታ የተማሪ ሥራ አጥነት ስለምን ነገሰ?
3. የተቀጠረው የተማሪ ኃይል ስለምን በተማረው ትምህርት እና ከሕሎት ትርጉም ባለው ደረጃ ችግር መፍታት አቃተው፤ የጥራት መጓደል እንዴት ተፈጠረ?

172. በጥናት መዳበር እንዳለባቸው ታሳቢ በማድረግ ከሽፋን ዝቅተኛ መሆን በምክንያትነት ሊነሱ የሚችሉት ጉዳዮች ትምህርትን ለማስፋፋት ከከልላዊ እና አገራዊ ውስን የሀብት አቅም በላይ የማሕበረሰቡ በተለይም የገጠር ማሕበረሰብ ትምህርትን ከኋላቀርነት መላቀቂያ እና የችግር መፍቻ አድርጎ ያለመውሰድ፣ ለትምህርት ከልብ የመነጨ ፍላጎት አለመኖር ተጠቃሽ ነው። የአማራ ብሔራዊ መንግሥት ከፍተኛውን በጀት

የሚመድበው ለትምህርት ሆኖ ሳለ ከፍተኛ የትምህርት ማቋረጥ ምጣኔ እና አጠቃላይ የሽፋን መቀነስ ከብዙ መገለጫዎች መካከል የፍላጎት ችግር ሊሆን እንደሚችል መገመት አያዳግትም።

173. የተማረውን በቅጡ መቅጠር ያቃተበት ትልቁ ምክንያት የኢኮኖሚ መዋቅሩ በአንስተኛ ባለይዞታ ግብርና ላይ የተመሠረተ በመሆኑ እንደ አምራች ኢንዱስትሪ እና ዘመናዊ አገልግሎት ያሉ ዘርፎች የመቅጠር አቅም ውስን መሆን ነው። በአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የሰው ኃይል ድርሻ በ2013 ከ3.3 በመቶ ያልበለጠ ነው።

174. የተቀጠረው ኃይል በአብዛኛው ከተግባር ጋር ያልተቆራኘ የመሆኑ ምስጢር ከአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት ጀምሮ እንደ ችግር ይነሳ የነበረው የጥራት ችግር ነው። መማር የግድ ለውጥ አያመጣም፤ አብዛኛዎቹ የአፍሪካ አገራት ከደቡብ ምሥራቅ ኢሲያ አገራት የሚስተካከል የትምህርት ሽፋን ነበራቸው። ነገር ግን ትምህርት የመስፋፋቱን ያህል በኢኮኖሚ ዕድገት መግፋት አልቻሉም። ለዚህ ምክንያቱ የትምህርት የዘርፍ ስምሪት፣ የተማረ የሰው ኃይልን የሚያለማምድ፣ የሚቀጥር እና የሚያበቃ የኢኮኖሚ መዋቅር አልፈጠሩም።

175. በኢትዮጵያ የደቡብ ምሥራቅ አፍሪካ አገራትን ተሞክሮ በመውሰድ 70 በመቶ የከፍተኛ ትምህርት ቅበላን ለሳይንስ እና ምህንድስና ትምህርት እንዲሆን መወሰኑ እና የቴክኒክ ትምህርት ቤቶች መስፋፋታቸው ችግሩን አልቀረፈውም። የዚህ መሠረታዊ ችግሮች ሁለት ናቸው፤ ከማስፋፋት ግብ ጋር የሚጋጭ የጥራት ችግር፣ እና የኢኮኖሚ መዋቅር ለተማረ የሰው ኃይል የሚጋብዝ አለመሆን።

የዘርፉ ተግዳሮቶች መገለጫዎች፤ የትምህርት ፖለቲካዊ ኢኮኖሚ አጠቃላይ እይታ

176. ልጆች ምን መማር እና ማወቅ እናዳለባቸው፤ ይህን ትምሕርት የት እና እንዴት እንደሚማሩት ዛሬ ላይ የሚሰጡ ውሳኔዎች የቀጣዩን ትውልድ የዕውቀት፣ የዕድገት፣ የማሕበራዊ ርትዕነት ደረጃ በእጅጉ ይበይናሉ። እነዚህ ውሳኔዎች በድምሩ አገር በዘርፉ ያፈሰሰችውን ሀብት አዋጭነት እና የኢኮኖሚ እና ማሕበራዊ ውጤቶችን፣ በአጠቃላይ በዓለም መድረክ የሚኖርን የአገር ደረጃ ይበይናሉ። በዚህም የትምህርት ሥርዓት አወቃቀር፣ አደረጃጀት፣ እና የሀብት ስርጭት ወይም አጠቃቀም የማሕበረሰብን የኢኮኖሚ ተጠቃሚነት ደረጃ እና በአንድ አገር ውስጥ የሚኖርን የኃይል ተሳትፎ ሚዛን ይወስናል።

177. የትምህርት ሥርዓት እንደ ምርት ሥርዓት (Education production function)፤ ትምህርት እንደ ምርት ይመረታል፤ ይሰራጫል፤ ጥቅም ላይ ይውላል። በማምረት ሂደት ትምህርት ቁሳዊ እና ሰብዓዊ ግብአቶችን ይፈልጋል። ዕውቀትን ከምር ፈልጎ ለሚመጣ ተማሪ የትምህርት ጥራት በዋናነት በእነዚህ ግብዓቶች ይወሰናል። ትምህርት እንደ ፍጆታ በማሕበረሰብ በተለይም በግለሰብ፣ በቢዝነስ፣ በመንግሥት እና በአገራት ይፈለጋል። እነዚህ ፍላጎቶች በኢንቨስትመንት፣ በማምረት እና በግብዓትነት ይገለጻሉ። የትምህርት ስርጭት ከፍላጎት እና አቅርቦት መስተጋብር ውጤትነት ባለፈ በመንግሥት የገበያ ሰብራትን የማስተካከል እና ልማታዊ ሚና ይወስናል። ከዚህ ጋር በተያያዘ ሦስት መሠረታዊ ጥያቄዎች ይነሳሉ፤

1. የትምህርት ቁሳዊ ወጪ፣ ስነ ልቦናዊ ጫና፣ እና የአማራጭ ምርጫ ወጪ (opportunity cost) ከፍተኛ ሆኖ ሳለ ማሕበረሰብ ለምን መማርን እና ማስተማርን ይመርጣል?
2. የትምህርት እሴቶች እንዴት ይፈጠሩ፣ እንዴት ይሰራጩ?
3. የፖለቲካ ሥርዓት ከትምህርት ጋር የተያያዙ የማሕበረሰብ ፍላጎቶች እና ግቦችን እንዴት ወደተጨባጭ ውጤቶች ይቀይራል?

178. የትምህርት ሥርዓት ወሳኝ አካላት፤ ከተማሪዎች ተሳትፎ እስከ የመንግሥት የትምህርት አቅርቦት በሚደርሱ ሰፊ የትምህርት ሥርዓት ጉዳይ በዋናነት ሦስት ወይም አራት አካላት ይወስናሉ፤ የማሕበረሰብ መዋቅር (social structure)፣ ወላጅ (እና ተማሪ)፣ እንዲሁም መንግሥት። ወላጅ እና ተማሪ የትምህርት ፍላጎትን፣ መንግሥት የትምህርት ፍላጎትን እና አቅርቦትን፣ የማሕበረሰብ ተወካይ ቡድኖች ደግሞ በትምህርት ሥርዓት እንዲካተቱ የወል ፍላጎቶች እና አቅርቦትን ይወክላሉ።

179. የወላጅ (agents) የትምህርት ውሳኔዎች፤ ወላጅ እንደ ግለሰብ ለትምህርት የሚያወጣውን ወጪ ግምት ውስጥ በማስገባት የትምህርት ፍላጎትን የሚወስኑ ስለሆኑ ትምህርት ኢኮኖሚያዊ ፋይዳ (economic return) እና ማህበራዊ ፋይዳ (social return) የሚመለከቱ መሠረታዊ ጥያቄዎችን ግምት ውስጥ ያስገባል። በኢኮኖሚያዊ ፋይዳ ረገድ የሚጠበቅ የተጣራ ኢኮኖሚያዊ ጥቅም (expected net return to education)፤ በማህበራዊ ጥቅም በኩል የራስ የሚላቸው መልካም እሴቶች እና ማህበራዊ ደረጃ (social status) ናቸው።
180. የመንግሥት የትምህርት ሚናዎች፤ በትምህርት ጉዳይ መንግሥት በፍላጎት እና በአቅርቦት በኩል ይሳተፋል። በፍላጎት ረገድ የመንግሥት ለትምህርት ያለው ቀጥተኛ ፍላጎት ለመንግሥት ዘርፍ በተለይም ለሲቪል ሰርቪስ የሚሆን የሰው ኃይል ነው። ትምህርት በግል ሊሰጥ የሚችል አገልግሎት ቢሆንም ሊሰጥ ከሚችለው ሰፊ ማህበራዊ ፋይዳ በመነሳት በትምህርት አቅርቦት ላይ መንግሥት በቀጥታ እና በተዘዋዋሪ (በፖሊሲ አማካይነት) ይሳተፋል፤ ይወስናል። መንግሥት ትምህርት ሁለት ዋና ዋና ጉዳዮችን አንዲያሳካለት ይፈልጋል፤ የኢኮኖሚ ዕድገት፤ እና ፍትሃዊ የሀብት ክፍፍል። የኢኮኖሚ ዕድገት አንዱ ምንጭ ሰብዓዊ ካፒታል ሲሆን ይህም በትምህርት ላይ ይመሠረታል። ፍትሃዊ የሀብት ክፍፍል በተፈጠረ ሀብት መጠን እና ትምህርትን በፍትሃዊነት ተደራሽ በማድረግ ይረጋገጣል። በጥቅሉ የመንግሥት የትምህርት አቅርቦት ውሳኔ ባለው ሀብት መጠን፤ በታቀደ የኢኮኖሚ ዕድገት፤ እና በማህበራዊ ግቦች ላይ ይመሠረታል።
181. የተማሪ ውስጣዊ የትምህርት ፍላጎት (implicit demand for education) እና ተጽዕኖው፤ የተማሪው የትምህርት ፍላጎት ውሳኔ እንደ የትምህርት ደረጃው ይለያያል። በመጀመሪያዎቹ የሕጻንነት የተሳትፎ ዓመታት የትጋት ደረጃዎች የውስጥ ተሰጥጦን በማውጣት ረገድ በወላጅ እና በመምህራን በሚደረጉ ጥረቶች ይወሰናል። በመካከለኛ እና በከፊል የሰው በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ወቅት የሚኖረው የተማሪዎች የትምህርት ዕውነተኛ ፍላጎት በትጋት የሚገለጽ ውስጣዊ ፍላጎት ሲሆን ይህም በሚጠበቅ ኢኮኖሚያዊ ጥቅም እና የሥነ ልቦና ጫና (psychological cost) ይወሰናል። ይህ ከተሳትፎ የሚልቅ ውስጣዊ ፍላጎት በትምህርት ጥራት ላይ እንደምታ አለው።
182. የማህበረሰብ የትምህርት ሥርዓት ሚና፤ በማህበረሰብ ስም የሚጠየቁ ከእምነት፤ ማንነት እና ቋንቋ ጋር የሚያያዙ በትምህርት ሥርዓት ውስጥ እንዲመለሱ የሚጠበቁ ጉዳዮች አሉ። እነዚህ ጉዳዮች ከእምነት ተቋማት እስከ ፖለቲካ ቡድኖች በሚደርሱ ኃይሎች አስተባባሪነት እና ግፊት በልጆቻቸው ትምህርት ተሳትፎ ላይ የሚወስኑ ወላጆች በፍላጎት በኩል፤ እንዲሁም ፍላጎቶችን የማቀራረብ ኃላፊነት የተሰጠው መንግሥት በአቅርቦት በኩል የቡድን መብት ጥያቄዎችን ግምት ውስጥ እንዲያስገቡ ይደረጋል። እነዚህ ውሳኔዎች በተማሪዎች ውስጣዊ የትምህርት ፍላጎት እና ምርጫዎች፤ እንዲሁም ከታቀደ ግብ አኳያ የሚመዘን ውጤታማነት ላይ ተጽዕኖ ያሳድራሉ።
183. የትምህርት ወሳኝ አካላት መስተጋብር እና ውጤቱ፤ የትምህርት ዕውነተኛ ፍላጎቶች እና አቅርቦቶች ለተማሪ እና ለሰለጠነ የሰው ኃይል በሚኖር አቅርቦት እና ፍላጎት በሠራተኛ ገበያ (labor market) ላይ ይወሰናል። በገበያ ውድድር እሳቤ የግሉ ዘርፍ የተማሪ እና የሰለጠነ የሰው ኃይል የሚፈልግ ሲሆን በዋናነት የኢኮኖሚ መዋቅሩ እና የሚፈጥረው የሥራ ዕድል ምርታማነትን፤ የምንዳዕ መዋቅርን፤ እና የማህበረሰብ ከቦታ ቦታ ተንቀሳቅሶ የመሥራት ውሳኔዎችን በውጤቱም የከትመት ደረጃን ሳይቀር ይበይናሉ። ግለሰቦች የአንድን አገራዊ የኢኮኖሚ መዋቅር የመቀየር አቅሙ እንደሌላቸው ስለሚገነዘቡ በጊዜው ያለው የኢኮኖሚ መዋቅር የሚፈልገውን በስልጠና መስክ፤ በትምህርት ቆይታ፤ እና ክህሎት የሚገለጹ ዝግጅትን የሚመርጡ ሲሆን፤ በቴክኖሎጂ፤ በቁሳዊ ካፒታል፤ እና በሰብዓዊ ካፒታል አጠቃቀም ደረጃ የሚወሰነው የኢኮኖሚ መዋቅር የትምህርትን እሴት ወይም ፋይዳ ይበይናል። በእንደዚህ ዓይነት ሁኔታ የትምህርት አቅርቦት እና ፍላጎት ከተመጣጠነ፤ በአደጉ አገራት ሌላ ቴክኖሎጂ ዘመም ፍላጎት እስካላደፈረሰው ድረስ የከፍተኛ ገቢ ኢኮኖሚ መመጣጠን ነጸብራቅ ሆኖ ሲቀጥል፤ በታዳጊ አገራት ለውጥ ፈላጊ ኃይል እስካልሰበረው ድረስ የአነስተኛ ገቢ ኢኮኖሚ መመጣጠን ነጸብራቅ ሆኖ ይቀጥላል።
184. እነዚህ በውድድር ኢኮኖሚ እሳቤዎች ላይ የቆሙ መመጣጠኖች በአደጉ አገራት እና ዝቅተኛ ገቢ በአላቸው አገራት የተሻለ የዕድገት ፍላጎት የመቀየር ዕጣ ይገጥማቸዋል። ነገር ግን፤ ከእነዚህ ፍላጎቶች ጋር የሚጣጣሙ ወይም የሚጣረሱ የግሉ ዘርፍ የኢኮኖሚ ውሳኔዎች፤ እና ማህበረሰብን በሚወክሉ ቡድኖች የሚቀርቡ የጋራ

ፍላጎቶች የመኖራቸው እውነታ ትምህርት ለለውጥ የሚኖረውን ፋይዳ ቀጥተኛ እና ተግባራዊ እናዳይሆን ያደርገዋል።

185. የኢኮኖሚ ሁኔታዎች እና የፖለቲካ ኃይል ግንኙነቶች ውጤት የሆነው የማህበረሰብ መዋቅር (social structure) ግምት ውስጥ ሲገባ የግለሰቦች የትምህርት ምርጫ እና በኢኮኖሚው እና ማህበራዊ ጉዳዮች ውስጥ የሚኖራቸው ተሳትፎ ግለሰቦች በማህበራዊ መዋቅሩ ባላቸው ደረጃ እና ቦታ ይወሰናል። ትምህርት በግለሰቦች ምርጫ ብቻ ሳይሆን ከፍተኛ የፖለቲካ እና የዕምነት ተሰሚነት ባላቸው ኃይሎች ተጽዕኖ ሊወሰን ይችላል። ትምህርት እንደ ተቋም በማህበረሰብ ማህበረ - ኢኮኖሚ ግንኙነቶች ላይ አንደመመሥረቱ መጠን በውጤቱ እነዚህን መዋቅሮች ለማስቀጠል መሣሪያ ይሆናል።

186. ግለሰቦች የመንግሥት ትምህርትን የማዳረስ ግብ እና በፖለቲካ ተጽዕኖ የማቻቻል ፍላጎቶችን በመቃወም ሌላ አማራጮችን ይፈልጋሉ። በተለይ በታዲያ አገራት የውጭ ገበያን ታሳቢ ያደረጉ የግል ትምህርት ቤቶችን እስከ ማቋቋም እና በውጭ አገር ትምህርት ቤቶች ልኮ እስከማስተማር የሚደርስ ውሳኔ ይወስዳሉ። በዚህ ሁኔታ አገር ከትምህርት ማግኘት የሚገባትን ጥቅም ሊታጣ ትችላለች።

የኢትዮጵያ/የአማራ ብሔራዊ ክልል የቅርብ ዘመን የትምህርት ሁኔታ

187. ዘመናዊ ትምህርት በኢትዮጵያ ከአንድ ምዕተ ዓመት የዘለለ ዕድሜ አለው። ከአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት ጀምሮ በየሥርዓት ለውጡ የትምህርት ፖሊሲ ለውጦች ተደርገዋል። በትምህርት ሥርዓት ላይ የሚደረጉ የፖሊሲ ለውጦች ውጤታቸው መታየት የሚጀምረው እስከ አንድ ትውልድ ዕድሜ ዘግይቶ በመሆኑ የቅርብ የትምህርት ዘርፍ ውጤቶች ያለፉ የፖሊሲ ለውጦች ያስከተሏቸው ድምር ውጤቶች ናቸው። የኢህአዴግ የትምህርት ፖሊሲ ወደ ተግባር ከገባ የአንድ ትውልድ ዕድሜ አሳልፏል። በየወቅቱ የተተገበሩ ዋና ዋና የትምህርት ፖሊሲ ለውጦች ሁሉም ህጻናት የመማር እድል ማግኘት ግዴታ መሆኑ፣ የመጀመሪያ ደረጃ እና የመለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በአፍ መፍቻ ቋንቋ እንዲሰጥ መደረጉ፣ እስከ አራተኛ ክፍል ድረስ የአንድ መምህር (ሰልፍ ኮንቴይነንድ) ሥርዓት መከተሉ እና ተማሪዎች እስከ 4ኛ ክፍል ያሉ ክፍሎችን ያለፈተና እንዲያልፉ መደረጉ፣ ስድስተኛ ክፍል ላይ ይሰጥ የነበረው የአንደኛ ደረጃ ብሔራዊ የምዘና ፈተና እንዲቀር መደረጉ፣ ወደ ዩኒቨርሲቲ የሚገቡ እና ወደ ቴክኒክ ትምህርት ቤቶች የሚገቡ ተማሪዎች ከ10ኛ ክፍል የሚለዩበት የብሔራዊ ፈተና መጀመሩ፣ የተማሪዎች የዩኒቨርሲቲ ምደባ እና የትምህርት መስክ ምርጫን በውጤት ከማስጠበቅ ይልቅ በእጣ መደልደል መጀመሩ፣ በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የአንደኛ ዓመት መርሃ ግብር ይሰጡ የነበሩ የትምህርት ሽፋኖች እና ጥልቀቶች ወደ ሁለተኛ ደረጃ እንዲወርዱ እና የከፍተኛ ትምህርት የዲግሪ መርሃ ግብር የትምህርት ቆይታ በአንድ ዓመት እንዲቀንስ መደረጉ፣ የከፍተኛ ትምህርት ተማሪዎች የአንድ ለአምሥት አደረጃጀት መተግበሩ፣ በመጨረሻም 70 በመቶ የሚሆነው የከፍተኛ ትምህርት ቅበላ ለሳይንስ እና ምህንዲስና ዘርፎች እንዲሆን መደረጉን ያካትታሉ።

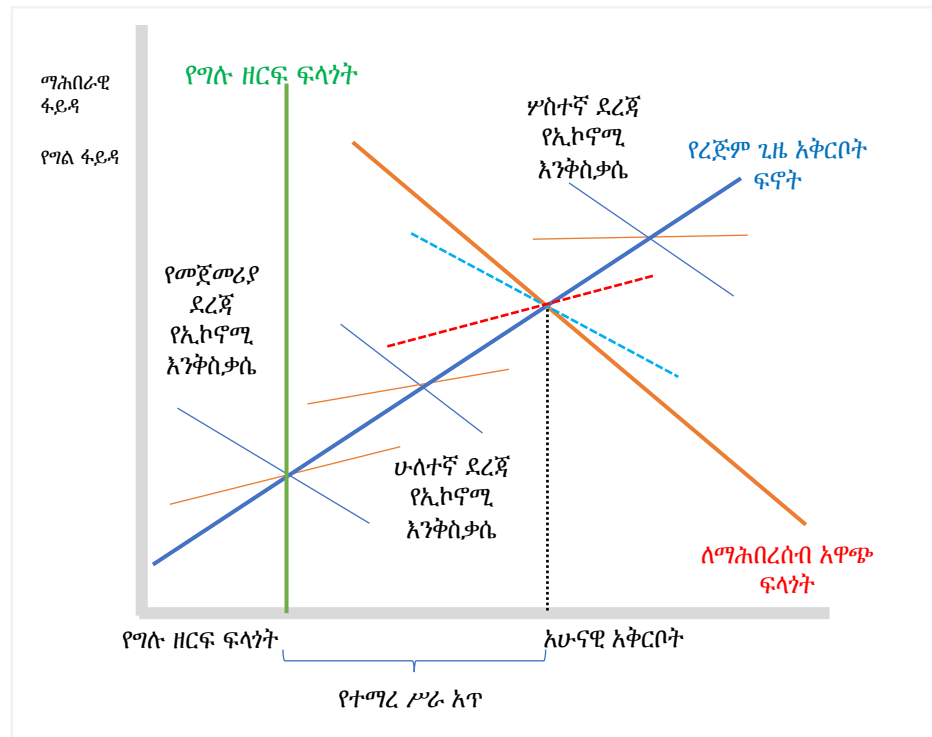
188. የእነዚህ የፖሊሲ ለውጦች መነሻ የየራሳቸው አመክንዮ ሊኖራቸው ቢችልም በዘርፉ አፈጻጸም ላይ ያስከተሏቸው ለውጦች እና ከሌሎች የዘርፍ አፈጻጸሞች እና ከማህበረ ኢኮኖሚያዊ ነባራዊ ሁኔታዎች ጋር በነበራቸው መስተጋብር በጋራ ያስከተሏቸው ውጤቶች ቢያንስ ሦስት መሠረታዊ ውጤቶችን አስከትለዋል፤

1. ከአብዛኛው የዓለም አገራት በታች የሆነ የትምህርት ሽፋን፤
2. ከፍተኛ የሆነ የተማሪ ሥራ አጥነት ምጣኔ፤ እና
3. የትምህርት የጥራት መጓደል።

189. የትምህርት ተሳትፎ ምጣኔ ለዓመታት ወጣ ገባ መሆን እና በተለይ በገጠሩ አካባቢ የመንግሥትን ጉትጎታ የሚጠይቅ መሆኑ ትምህርትን እንደ አዋጭ ኢንቨስትመንት በወጥነት ያለመውሰድ አመለካከት እንዳለ ያሳያል። ይህ ሁኔታ ትምህርትን በማቋረጥ ወደ ትዳር በመግባት የቤት እመቤት መሆን፣ ይፋ ባልሆኑ የሥራ መስኮች መሰማራት፣ ወደ ውጪ አገር መፍለስ፣ እና ሥራ አጥ ሆኖ መኖር በመሳሰሉት ምርጫዎች ይገለጻል። ለዚህ ከስተት አንዱ ምክንያት ቀጥሎ የሚቀርበው የኢኮኖሚ መዋቅሩ የተማሪ የሰው ኃይልን በበቂ ሁኔታ ማስተናገድ አለመቻል የፈጠረው በትምህርት ተስፋ ያለማድረግ ዝንባሌ ነው።

190. የመንግሥት የሰለጠነ የሰው ኃይል አቅርቦት እና የኢኮኖሚ መዋቅሩ (የግሉ ዘርፍ) የሰው ኃይል ፍላጎት አለመጣጣም የተማረ ሥራ አጥ ፈጥሯል። የሰለጠነ የሰው ኃይል አቅርቦት በፖሊሲ በተመለከቱ የመዋቅራዊ ለውጥ ግቦች ሊወሰን ይችላል። መንግሥት በሚጠበቀው የመዋቅራዊ ለውጥ እና የኢኮኖሚ ዕድገት ልክ በትምህርት ሥርዓቱ ቢያዘጋጅም የግሉ ዘርፍ ፍላጎት ለተወሰኑ መለስተኛ መደቦች ብቻ የሚበቃ በአብዛኛው በመጀመሪያ ደረጃ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች (primary economic activities) ላይ ያተኮረ በሚሆንበት ጊዜ ለሁለተኛ፣ ሦስተኛ እና አራተኛ ደረጃ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች (secondary, tertiary, and quaternary economic activities) የተዘጋጀ፣ ነገር ግን የውጭ አገር ገበያን ታሳቢ ያላደረገ የተማረ የሰው ኃይል ሥራ አጥ ይሆናል።

191. ስዕል 4- 18፣ የኢኮኖሚ መዋቅር እና የተማረ ሰው ኃይል ገበያ

192. የከተማ ወላጅ ማህበረሰብ የልጆቻቸውን ማህበራዊ ስፍራ የሚበይኑበት ፍልስፍና ለከፍተኛ ትምህርት ፍላጎት አነሳሽ የመሆኑን ያህል በሥራ ምርጫ ላይ አሉታዊ ጫና አሳድሯል። ልጅ ተምሮ ኮሌጅ በመግባት ለራሱ፣ ለቤተሰቡ እና ለአገሩ መጥቀም እንደሚኖርበት እና ሊደርስባቸው የሚገቡት መስኮች ጭምር በሕክምና፣ በምህንዲስና፣ እና በአውሮፕላን አብራሪነት ተወስነው ይነገራሉ። ይህ የወላጅ የትምህርት ፍልስፍና በውጭ ታላላቅ ዩኒቨርሲቲዎች ሳይቀር ተወዳዳሪ መሆን የቻሉ ኢትዮጵያውያን ዜጎች እንዲፈጠሩ አስችሏል። ነገር ግን በሌላ መልኩ ይህ ፍልስፍና ተግዳሮትም ሆኖ ይታያል። በመጀመሪያ ደረጃ ዩኒቨርሲቲ ያልገባ እና በመንግሥት ያልተቀጠረ ዜጋ ለትምህርት ያወጣው ጊዜ እና ወጪ እንደባከነ ይቆጥራል፤ በብዛትም ሥራ አጥ ሆኖ ይቀጥላል። እዚህ ላይ ሊጤን የሚገባው ጉዳይ ትምህርት ችግር መፍታት የሚያስችል ዕውቀት መቅሰሚያ ሳይሆን ለቅጥር በተለይም ለመንግሥት ኃላፊነት የሚያበቃ ሂደት ተደርጎ የመወሰዱ ዕውነታ ነው። ከዚህም በተጨማሪ ለኮሌጅ መግቢያ ፈተና ያልደረሱ የአንደኛ እና መለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ሳይቀሩ ራስን በተማረ ሰብዕና ውስጥ አስገብተው በአካባቢያቸው የሚገኙ እንደ ግብርና እና ከፊል የጉልበት ሥራዎችን ንቀው ሥራ አጥ ይሆናሉ። ይህ ከስተት በእድሜ የገፉ አባቶች ብቻ ከሥራ ጋር በሚታገሉበት የግብርና ዘርፍ በመጀመሪያ እና መለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በሚለካ ዕውቀት የመጀመሪያ ደረጃ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎችን የሚንቅ፣ ነገር ግን ለከፍተኛ ደረጃ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች ያልበቃ አጉል ትውልድ ፈጥሯል።

193. ከከፍተኛ ትምህርት የተመረቁ ወጣቶች ለከፍተኛ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች የመንግሥት ሥራዎች እና ውስን የፋይናንስ ዘርፎች ካልሆኑ በስተቀር ለትምህርት ዝግጅታቸው በሚመጥን ምንዳዕ እና ደመወዝ ሊቀጥራቸው የሚችል የኢኮኖሚ መዋቅር ስላልተፈጠረ የሙያ እና ሥራ እድል አለመጣጣም ጭምር የፈጠረው ሥራ አጥነት እንዲስፋፋ ሆኗል። በተለይም ለሣይንስ እና ቴክኖሎጂ የትምህርት ዘርፎች ትኩረት ተሰጥቶ የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት በብዛት ቢያሰለጥኑም የግሉ ዘርፍ ይህን የተማረ ኃይል መቅጠር የሚችል የኢኮኖሚ መዋቅር አላረጋገጠም። ለማሳያ ያህል በአብዛኛው መሃንዲሶችን እና የቴክኒክ ምሩቃንን ሊቀጥር ይችላል የነበረው የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከአጠቃላይ ክልላዊ እና አገራዊ ምርት ያለው ድርሻ በክልል ደረጃ ከ8 በመቶ፣ በአገር አቀፍ ደረጃ ደግሞ ከ7 በመቶ ያልበለጠ ነው። በሰው ኃይል ቅጥር ድርሻም በ2013 የአማራ ብሔራዊ ክልል የአምራች ኢንዱስትሪ የሰው ኃይል ድርሻ 3.3 በመቶ ብቻ ነበር።

194. የትምህርት ጥራት ዋናው የሰብዓዊ ካፒታል አምድ ሲሆን ከብዙ አቅጣጫዎች ችግር ውስጥ ገብቷል። የመጀመሪያው ምክንያት በውስን ሀብት ትምህርትን በስፋት የማድረስ ግብ የፈጠረው ነው። የመንግሥት ትምህርት አቅርቦት ውሳኔዎችን ከሚበይኑ ጉዳዮች አንዱ የትምህርት ወጪን ለመሸፈን የሚያስችል ሀብት ነው። ሙሉ በሙሉ በተደራጁ በቂ ትምህርት ቤቶች፣ በተሟሉ የትምህርት ቁሳቁሶች፣ እና በተሟሉ ብቁ የሆኑ፣ ጥራት እና ተነሳሽነት ያላቸው ደስተኛ መምህራን ሁሉንም ለትምህርት የደረሰ ዜጋ ለማስተማር ከሀብት አንጻር ለአንድ ታዳጊ አገር አዳጋች በመሆኑ ምርጫው አንድም ከሸፋን ይልቅ ለጥራት ቅድሚያ መስጠት፣ ወይም ሁሉንም ለትምህርት የደረሰ ዜጋ ተደራሽ አድርጎ የጥራትን ችግር ማስታወቅ ነው። የአማራ ብሔራዊ ክልልን ጨምሮ በኢትዮጵያ ያለው ሁኔታ ኢትዮጵያ ካላት ሕዝብ ብዛት እና የመልማት ፍላጎት አንጻር የተማረ የሰው ኃይል በቂ እንዳልሆነ ቢገመትም ካላት የኢኮኖሚ አቅም እና መዋቅር አንጻር ከጥራት ይልቅ ለሸፋን ያደላ ፖሊሲ ስትከተል ቆይታለች።

195. ለትምህርት ጥራት መጓደል ሁለተኛው ምክንያት በተማረ ሥራ አጥነት እና ዝቅተኛ ምንዳዕ ምክንያት ተማሪዎች ትምህርትን እንደ ጊዜ ማሳለፊያ መውሰዳቸው እና ጥራት የሚፈልገውን ትጋት እና ጠንክሮ መሥራት ችላ ማለታቸው ነው። ከዚህ አንጻር ጥቂት ለትምህርት ዓለም አቀፋዊ ግብ ሰጥተው የሚተጉ እና በአብዛኛው በግል እና በልዩ አዳሪ ትምህርት ቤቶች የሚማሩ ወጣቶች የውጭ ዩኒቨርሲቲዎችን እና ሲመረቁም የውጭ አገር ገበያዎችን የሚያልሙ ናቸው። በትምህርት ረገድ ጥራት ያለው ትውልድ ከላይ ከላዩ ወደ ባዕድ አገር በፈለሰ ቁጥር የቀጣዩ ትውልዶች የትምህርት ጥራት በተከታታይ እየቀነሰ እንዲመጣ ያደርጋል።

196. ሌላው ከትምህርት ጥራት ጋር የሚያያዘው ጉዳይ ከማህበረሰብ የቡድን ፍላጎት ውስጥ የተያያዙ የርዕዮተ ዓለም፣ የእምነት እና በራስ ቋንቋ የመማር የማንነት ፍላጎቶች በትምህርት ሥርዓት ውስጥ መንጸባረቅ የፈጠሯቸው ተግዳሮቶች ናቸው። ወላጅ ማህበረሰብ በገቢ አቅም፣ በማህበራዊ እሴት፣ እና በማህበራዊ ደረጃ ፍላጎቶቹ ወጥ ባለመሆናቸው መንግሥት በትምህርት አቅርቦት ላይ እነዚህን የፍላጎት መሠረቶች የማጣጣም ኃላፊነት ይወድቅበታል። እምነት ነክ ሥርዓታት ወጣቱ ፍልስፍናን አስቀድሞ እንዳይመራመር ከፍተኛ የትምህርት ተቋም ሲደርስ የዕምነት አቋም ሽብቦታል። ሃይማኖታዊ እምነትን በርዕዮተ ዓለም ደረጃ ሲጸረር የነበረው የደርግ መንግሥት ሲወድቅ በስፋት የተስተዋለው ማህበረሰባዊ ክስተት በእምነት መትጋት ነው። በተለይም በከፍተኛ የትምህርት ተቋማት ፉክክር በሚታይበት ሁኔታ የተማሪዎች በሃይማኖታዊ ዕምነት ልምዶች ውስጥ ማለፍ ፍልስፍናን እና ሳይንሳዊ ምርምርን የምር እንዳይኖሩት ከማድረግ አልፎ በሥራ ዘመናቸው ሴኩዩላሪዝምን ከማስፈን ይልቅ የዕምነት ወገንተኝነት እንዲጫጫናቸው በር ከፍቷል።

197. ሌላው የማህበረሰብ ቡድን ተጽዕኖ የቋንቋ እና ማንነት ፍላጎቶች ወጥ ሳይንሳዊ ቋንቋ እንዳይኖር ገድቧል። በአፍ መፍቻ ቋንቋ መማር ጥቅም እንዳለው የዘርፉ ምሁራን የሚናገሩ ቢሆንም በተግባር ተማሪዎች የአንደኛ ደረጃ ትምህርትን በአፍ መፍቻ ቋንቋ ጀምረው በመለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ ሳይንሳዊ እና የቴክኖሎጂ ቋንቋ በመሆነው እንግሊዝኛ መሸጋገር ከፍተኛ መዝግየትን ይፈጥራል። በውጤቱም ከሳይንሱ ይልቅ ለቋንቋው በሚባከን ጊዜ ዓለም አቀፍ ተወዳዳሪነት ይቀንሳል። በዚህም ምክንያት አቅም ያላቸው ወላጆች ከቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምህርት ጀምሮ በእንግሊዝኛ ቋንቋ በሚያስተምሩ የግል ትምህርት ቤቶች በማስገባት ልጆቻቸውን ለውጭ ገበያ ያመቻቻሉ።

198. በመጨረሻ የመንግሥት የሲቪል ሰርቪስ ፖሊሲ የትምህርት ተወዳዳሪነትን ገድቧል። ትምህርት በተፈጥሮው ውድድርን ይጠይቃል። ተመሳሳይ የትምህርት ዕድል ሰጥቶ ተመሳሳይ ምርት አይገኝም። ጥቂት ሃሳብ

አፍላቂዎች፣ በርካታ አማካይ ተማሪ፣ እና ቀላል የማይባል ትምህርት መከላከል ያለሆነ ዜጋ መኖሩ ሃቅ ነው። ከበርካታ ትምህርት ቤት የገቡ ወጣት ትውልድ ውስጥ አገርን በሳይንሳዊ እና የቴክኖሎጂ እውቀት እና እንደ የሙያ ዝንባሌአቸው በየዘርፉ የለውጥ መሪ መሆን የሚችሉ ጥቂት ናቸው። ይህን አቅም ከብዛት በውድድር ሂደት አንጥሮ ለማውጣት የሚያስችል የትምህርት አሰጣጥ እና የመምህራን ጥራት ከሁሉም ዓይነት ትምህርት ቤት እና ከሁሉም መምህራን አይገኝም። ይህ መሆን የሚችለው ጥራት እና ዕውቀት መሸለም ሲቻል ነው። በሲቪል ሰርቪስ ተመሳሳይ የትምህርት ዝግጅት ማስረጃ ሰርተፊኬት ያለው መምህር ደመወዙ ተመሳሳይ ነው። በትምህርት መስክ የተሰማራው የግሉ ዘርፍ ለምርጥ መምህራን የተሻለ ደመወዝ ከፍሎ የተሻለ የትምህርት ጥራት ሲያስገኝ የመንግሥት የትምህርት ሥርዓት ይህን የማድረግ የውድድር ሥርዓት የለውም።

የኢትዮጵያ የረጅም ዘመን የትምህርት ዘርፍ ልማት ውጣ ውረድ እና መሠረታዊ ምክንያቶች

199. የኢትዮጵያ እንዲሁም የአማራ ብሔራዊ ክልል የትምህርት ዘርፍ ችግር እንደ የፖለቲካ ሥርዓቱ ዓይነት ደረጃው ቢለያይም በሽፋን ወይም ተደራሽነት ማነስ፣ እና በጥራት ጉድለቶች የሚጠቃለል ነው። ለእነዚህ ችግሮች መንስኤ የሚሆኑ ጉዳዮችን ለመንቀሳቀስ በየዘመናቱ ጥናቶች ተደርገው የፋይናንስ እና የማስፈጸም አቅም ውስንነቶች፣ ከእነዚህ የሚመነጩ የመምህራን ጥራት እና ትጋት ጉድለት፣ የግብዓቶች እጥረት፣ እና የሥርዓተ ትምህርት አግባብነት ችግር በዋናነት እየተነሱ በርካታ የትምህርት ፖሊሲ ለውጦች እና መገላባበጦች ተካሂደዋል። በአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት ሊተገበር የነበረው እና በትምህርት ማህበረሰቡ ተቃውሞ የገጠመው ሥርዓተ ትምህርት በአውሮፓ በተለይም በጀርመን እንደ አገሩ ነባራዊ ሁኔታ ሠርቷል፤ አገር አሻግሯል። በደርግ ዘመን የተተገበረው ሥርዓተ ትምህርት እንደ አሜሪካ ባሉ አገራት ሠርቷል። በኢህአዴግ ዘመን የተተገበረው ሥርዓተ ትምህርት የአሜሪካ፣ የጀርመን፣ እና የደቡብ ኮሪያ የትምህርት ፖሊሲዎች ባህርያትን ከሞላ ጎደል ያካተተ ሲሆን ፖሊሲዎቹ በእነዚህ አገራት ሠርተዋል። ከሁሉም በላይ ግን ኢትዮጵያ በየዘመናቱ ተተግባሪ ይሆናሉ ተብለው የተለዩ የትምህርት ፖሊሲዎችን ተራ በተራ ስትሞክር ቆይታ የትምህርት አቅሟ አሁንም በሽፋን እና በጥራት ከአብዛኛው የአፍሪካ አገር ያነሰ አቅም ላይ ለመገኘቱ ከፖሊሲ በተለይም ከሥርዓተ ትምህርት ጉዳዮች የሚልቁ መሠረታዊ ምክንያቶች እንዳሉ አመለካከት ነው።

200. ከችግሩ መሠረታዊ ምክንያቶች መካከል በዋናነት ሁለት ጉዳዮች ሊጠቀሱ ይችላሉ፤

1. ትምህርት በየሥርዓቱ የርዕዮተ ዓለም ወይም የፖለቲካ ዒላማ እና ማራመጃ መሣሪያ በመደረጉ የተፈጠረ አለመስከን ወይም ግብ የለሽነት እና እሴትን ተከትሎ የሚፈጠር ግጭት፣ እንዲሁም
2. በፖሊሲ ደረጃ የሚጣረሱ የሽፋን እና የጥራት ግቦች ናቸው።

201. ዓላማውን የሳተ የትምህርት ሥርዓት፤ በአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን ትርጉም ባለው ደረጃ ለዩኒቨርሲቲ የበቃው የማህበረሰቡ የዕውቀት ቁንጮ ከአሥርት ዓመታት የሚልቅ ጊዜውን ያጠፋው በችግር ፈቺ ሳይንሳዊ ምርምር ላይ ሳይሆን ከሥርዓተ መንግሥት ተቃውሞ አልፎ በአንድ ርዕዮተ ዓለም እንኳ መግባባት በማያስችል አድካሚ የፖለቲካ ትግል ነው። ለትምህርት ዓላማ የተሰባሰበ ወጣት ንቅናቄ የወለደው የደርግ ሥርዓት ትምህርትን የሕብረተሰባዊ ርዕዮተ ዓለም ማራመጃ ሲያደርገው በውጤቱ አንደበተ ርትዕ ግን ከተግባር ጋር የተፋታ ትውልድ ተፈጠረ። ከዚህም በከፋ ሁኔታ ቀላል የማይባል ከዩኒቨርሲቲ አቋርጦ የወጣ ልሂቅ 17 ዓመት በልማት ሳይሆን በአውዳሚ ጦርነት ጊዜውን ፈጄ፤ ያፈራው ትውልድም ተኳሽ እንጂ ተመራማሪ አልነበረም። ኢህአዴግም የትምህርት ሥርዓቱ የወቅቱን ጫፍ የረገጠ የብሔር ፖለቲካ ማራመጃ፣ አንድ ለአምሥት አደረጃጀት ሳይቀር የዕለት ከዕለት ርዕዮት ማስረጫ በማድረጉ በአንድ ትውልድ ዕድሜ ለአገር አንድነት ሳይሆን ለብሔር ግጭት ውረድ እንደወረደ የሚባል የተሳሳ ወጣት ተፈጠረ። ከዚህም በላይ የዴሞክራሲ ግቡን በሳተ ሁኔታ ሴኬዩላሪዝምን በትምህርት ተቋማት ማስተግበር ስላልፈለገ ለችግሩ መፍቻ ተፈጥሮን ከመመርመር ይልቅ በዕምነት ተጽዕኖ ሥር የወደቀ አማኝም ሰባኪም የሆነ ትውልድ እንዲፈጠር አገዘ። እነዚህ ኩነቶች የአለፈውን ያልታደለ የትምህርት ፍኖት አስቀጥለው ዛሬም በትምህርት ገበታ ላይ መሆን የነበረበት ወጣት ብረት ይወለዳል።

202. የሚጣረሱ የትምህርት ልማት ግቦች፤ ከአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት እስከ ኢህአዴግ ዘመን ድረስ ትምህርትን በሁሉም ደረጃ ለሁሉም ማህበረሰብ ማዳረስ እና ጥራትን ማስጠበቅ የትምህርት ፖሊሲ ዋና ግቦች ናቸው። ከታዳጊ አገር የሀብት እና የመፈጸም አቅም እንዲሁም በሰው ልጅ ተፈጥሮ እና በጊዜ ላይ በሚመሠረት የትምህርት ልዩ ባሕርይ አንጻር ሁለቱ ግቦች አብረው አይሄዱም። ውስን ሀብት የትምህርት መርጃ መሣሪያዎችን በብቃት እና በጥራት በማዳረስ እና ብቃት ያላቸው መምህራንን በመቅጠር ጥራትን

ማረጋገጥ ካለበት በአንዴ በሁሉም ደረጃ ለሁሉም ዜጋ ተመሳሳይ አገልግሎትን የማሳካት ግብ እውን ሊሆን አይችልም። ትምህርትን ለሁሉም ዜጋ በማዳረስ ግብም ውስጥ ጥራትን ማስጠበቅ የሚቻለው በመንግሥት ትምህርት ቤቶች ልዩ ችሎታ ላላቸው ተማሪዎች ልዩ ትምህርት ቤት የማቋቋም እና የልዩ ትምህርት ቤቶች መምህራንን በልዩ ማበረታቻ መቅጠር ሲቻል፤ እንዲሁም በሥርዓቱ ውስጥ በመንግሥት ድጋፍ የሚደረግላቸው የግል ትምህርት ቤቶች እንዲስፋፉ ሲበረታታ ነው። እነዚህ አማራጮች በተለይ በደርግ ዘመን ዝግ የነበሩ ሲሆን የግል ትምህርት ቤቶች ተወርሰው ወደ መንግሥት ትምህርት ቤትነት ተቀይረዋል። የልዩ ትምህርት ቤቶች አማራጭ በተለይ በክልሉ ተስፋ ሰጪ ውጤት ቢያሳዩም የማስፋፋት እና በዚህ ሥርዓት የሚሰለጥኑ ተማሪዎችን ለክልሉ ልማት መልሶ የመጠቀም አስቸይ ሁኔታ ገና አልተፈጠረም።

203. ለእነዚህ ሁለት የትምህርት ሥርዓት መሠረታዊ ስብራቶች ማስረጃ የሚሆኑት በየዘመናቱ የተፈጠሩት የፖሊሲ አቅጣጫዎች፣ የተለዩት ችግሮች፣ የፖሊሲዎቹ የመቀያየር ድግግሞሽ መብዛት ናቸው። ኢትዮጵያ የረጅም ዘመናት የትምህርት ሥርዓት ተሞክሮ አላት፤ ከሞላ ጎደል የተደራጀ ትምህርት በኢትዮጵያ የሳባ ፊደል በወቅቱ የነበሩትን ልሳናት የጽሁፍ ቋንቋ ካደረገበት እና መግባቢያ ሆኖ ማገልገል ከጀመረበት ከክርስቶስ ልደት በፊት ከስድስተኛው ክፍለ ዘመን ይጀምራል። ከክርስትና እና እስልምና ዕምነቶች መስፋፋት በኋላም የቤተ ክህነት እና የመድረሳ ወይም የቁርዓን ትምህርት ቤቶች ለትምህርት ሥርዓት መሠረት ጥለዋል። ዳግማዊ አጼ ምኒልክ የአገረ መንግሥት ግንባታን ካደላደሉ በኋላ የኢንዱስትሪ አብዮትን ተከትሎ በሣይንስ ትምህርት መስፋፋት እየታገዘ በአውሮፓ በፍጥነት እየተፈጠረ የነበረውን ቴክኖሎጂ ብዙም ሳይቆይ ወደ አገራቸው ማስገባት ጀምረው ነበር። በወቅቱ ፊደል ከቆጠረው የማሕበረሰብ ክፍል መካከል ይህን ቴክኖሎጂ ከመቃወም አልፎ የሚተረጉም እና የሚተገብር የሰው ኃይል አልነበረም። ይህን ሁኔታ ተከትሎ የመጀመሪያው ዘመናዊ ትምህርት ቤት የሆነው ዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት በአዲስ አበባ በ1900 የተቋቋመ ሲሆን እስከ 1917 ድረስም ብቸኛው የአገሪቷ የመንግሥት ትምህርት ቤት ሆኖ ቆይቷል፤ በዚህ በወቅትም 3,000 ተማሪዎች ተምረውበታል።

204. የአጼ ኃይለ ሥላሴ መንግሥትም በዚሁ ጥረት ገፍቶ የመጀመሪያውን ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ማለትም ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ትምህርት ቤት በ1927 የተቋቋመ ሲሆን በዚህም ተፈሪ መኮንን (ኋላ ቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ) በመክፈቻ ንግግራቸው “አገሩን የሚወድድ ሁሉ ትምህርት ቤቶች እንዲገነቡ ማገዝ፣ ልጆቹን ማስተማር፣ የጎረቤት ልጆች እንዲማሩ መደገፍ አለበት። መቶ ሺህ የተማሩ ዜጎች ይኖሩን ዘንድ በአንድ ተማሪ መጀመር አለብን፤ ሂያሌ ሺህ ትምህርት ቤቶች ይኖሩን ዘንድም ከአንድ ትምህርት ቤት ግንባታ መነሳት ይኖርብናል” በማለት የዕድገት መውጫ መንገዱ የተማረ ሰው መሆኑን አስረግጠዋል። ለመጀመሪያ ጊዜ የትምህርት በጄት የተያዘውም ልዩ የትምህርት ታክስ በተጣለበት በ1918 ነበር። እስከ ጣሊያን ወረራ ድረስ በኢትዮጵያ 22 ትምህርት ቤቶች የነበሩ ሲሆን 14 የሚሆኑት በአሜሪካዊያን እና ስዊድናዊያን ሚሲዮናዊያን ድጋፍ የሚንቀሳቀሱ ነበሩ።

205. የጣሊያን ወረራ ጥፋት ያነጣጠረበት የተማረ ሰብዓዊ አቅም እና የትምህርት ሥርዓት፤ የአምሥት ዓመቱ የፋሽስት ጣሊያን ወረራ ቀዳሚ የጥፋት በትር ያረፈው ይቃወመኛል ብሎ ባሰበው ጥቂት የነቃ የማሕበረሰብ ክፍል ነው። ኢትዮጵያ ከነበራት ጥቂት የተማረ ዜጋ 3,000 የሚደርሰው በታቀደ ስልት ተገድሏል። ይባስ ብሎም ትምህርት ቤቶች ወድመዋል፤ በአማርኛ እና በእንግሊዝኛ የተጻፉ የማስተማሪያ መጻሕፍት ተቃጥለዋል። ኢትዮጵያ ስለ እድገቷ በሰለጠነ የሰው ኃይል ረገድ ከዜሮ መጀመር ነበረባት። የውጣ ውረዱ እርግማን ከዚህ ይጀምራል።

206. ቁጭት የወለደው የትምህርት ሥርዓት፤ በጣሊያን ወረራ ጦርነት ወቅት ተቋርጦ የነበረው መደበኛ ትምህርት ከድል በኋላ በ1934 እንደገና የጀመረ ሲሆን አጼ ኃይለ ሥላሴ የትምህርት ቦርድ በአገር አቀፍ ደረጃ እና በክፍለ ሀገራት በማቋቋም እና ራሳቸው የቦርዱ ሰብሳቢ አድርገው በመሰየም በተዘዋዋሪም የትምህርት እና ስነ ጥበብ ሚኒስቴርን እስከ 1958 መርተዋል። በገቢ ንግድ ላይ የሚጣል የትምህርት አድ ቫሎረም ታክስ እና በመሬት ይዞታ ላይ የሚጣል የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ታክስ በ1939 ተግባር ላይ ውሏል። አጠቃላይ የአገሪቷ ተማሪዎች ብዛትም በ1935 ከነበረበት 19,000 በ1947 ወደ 90,000 አድጎ ነበር።

207. የተማረ የሰው ኃይል እጥረት የፈጠረው አዲስ የትምህርት ፖሊሲ፤ የ1940ዎቹ የትምህርት አፈጻጸም ከተነሳበት ዝቅተኛ መሠረት አኳያ እንደ ስኬት ሊቆጠር ቢችልም አገሪቷ ከሚያስፈልጋት የተማረ የሰው ኃይል አቅም እና እየጨመረ የመጣውን የመማር ፍላጎት ለማስተናገድ እጅግ ፈታኝ ሁኔታዎች ተፈጠሩ። ከትምህርት

ቤቶች እና ከትምህርት ቁሳዊ ግባዓቶች እስከ መምህራን እጥረት የሚዘልቁ ችግሮች በቂ የፋይናንስ አቅም ላልነበራት አገር ፈተና ነበሩ። ለማሳያ ያህል የትምህርት እና ሥነ ጥበብ ሚኒስቴር ከሚመድበው በጀት 20 በመቶ የሚሆነው የሚከፈለው ከውጭ አገር ለተቀጠሩ መምህራን ነበር። በዚህም ሁኔታ ከአሜሪካ መንግሥት ጋር በተደረሰ የትብብር ስምምነት ከአሜሪካ በመጡ ባለሙያዎች የረጅም ዓመት የትምህርት ዘርፍ ልማት ዕቅድ ተነድፎ ወደ ትግበራ ተሸጋግሯል። በእቅዱ መሠረት በተለይ በአንደኛ ደረጃ ትምህርትን እስከ አራተኛ ክፍል በመወሰን የማሕበረሰብ ችግሮችን በመፍታት ላይ ያተኮረ የማሕበረሰብ ትምህርት ቤቶችን (community schools) በማስፋፋት ላይ እንዲያተኩር፤ ለዚህም ዕድሜያቸው ከትምህርት ደረጃው የሚልቁ ተማሪዎችን ዕድሜያቸው ለክፍል ደረጃቸው ከሚመጥኑት ተማሪዎች ላይ በማስተማር እንዲተገበር የመፍተሄ አቀወጣጫ አስቀምጧል። ከዚህም ጎን ለጎን የመለስተኛ ሁለተኛ እና የከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችን ቅበላ በማስፋፋት ላይ ያተኮረ ስትራቴጂ ነድፏል። በከፍተኛ ደረጃ ትምህርትም ለቴክኒክ፣ የንግድ ሥራ፣ ለሲቪል፣ ለኢንዱስትሪ፣ እና ኤሌክትሪክ ምህንድስናዎች ቅድሚያ በመስጠት እነዚህ ተቋማት ወደ ትግበራ እንዲሸጋገሩ መከራከሩ። ከአሥር ዓመት በኋላ ውጤቱ ሲገመገም ማጠቃለያው ዕቅዱን በታለመለት አግባብ ለመፈጸም መቸገር ሲሆን ይህም ዕቅዱን ወደ መሬት ለማውረድ ሥርዓት አልነበርም፤ ጥረቶችን ማቀናጀት አልተቻለም፤ የነበረው የአሠራር ሥርዓትም ቀልጣፋ አልነበረም፤ የትምህርት አፈጻጸም ከቁጥሩ ማነስ በከፋ የጥራቱ ጉዳይ እጅግ በጣም አሳሳቢ ነበር።

208. ከአፍሪካ አገራት ያነሰ የትምህርት አፈጻጸም የፈጠረው ቁጭት እና የፖሊሲ ለውጥ፤ ችግሮቹ በጣም ጎልተው የታዩት በትምህርት አፈጻጸሟ የተኩራራች የመሰለችው ኢትዮጵያ በተባበሩት መንግሥታት የትምህርት እና ሣይንስ ኮንፌረንስ (UNESCO) የአፍሪካ የትምህርት ጉባዔ በ1953 ባዘጋጀችበት መድረክ አፈጻጸሟን ከሌሎች አፍሪካ አገራት አፈጻጸም ጋር ለማነጻጸር አጋጣሚው በተፈጠረበት ወቅት ነው። በወቅቱ በአንደኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ ከኒዠር በስተቀር ሁሉም የአፍሪካ አገራት ከኢትዮጵያ የተሻለ አፈጻጸም ነበራቸው። የኢትዮጵያ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ተሳትፎ 3.8 በመቶ የነበረ ሲሆን ይህ እንደ ሞሪሺየስ እና ምዕራብ ናይጄሪያ መቶ በመቶ አፈጻጸም ጋር ሲነጻጸር ሃፍረት እና ቁጭት ፈጥሯል። በመለስተኛ እና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ሽፋንም ከኢትዮጵያ ያነሰ ወይም እኩል ደረጃ የነበራቸው የአፍሪካ አገራት ስድስት ብቻ ነበሩ። የኢትዮጵያ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ሽፋን 0.5 በመቶ የነበረ ሲሆን በተመሳሳይ ወቅት ጋና 29.4 በመቶ ደርሷል ነበር። በዚህ ሁኔታ ቁጭት የገባቸው ንጉሱ የዩኔስኮ ጉባኤ ምክረ ሃሳቦችን በመውሰድ የሃያ ዓመት የትምህርት ልማት ዕቅድ ተነድፎ ወደ ሥራ እንዲገባ ባዘዙት መሠረት ይሄው ተፈጻሚ ሆኖ ኢትዮጵያ የትምህርት ልማት ዕቅዷን በሁለተኛው እና ሦስተኛው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች (1955 - 1966) ውስጥ በማካተት በትጋት ለመሥራት ጥራለች።

209. የአዲስ አበባ ኮንፌረንስ ግቦች አፈጻጸም ከዕቅድ በታች መሆን የፈጠረው የሥርዓተ ትምህርት ለውጥ እና የተማሪ አብዮት፤ በአዲስ አበባው የአፍሪካ የትምህርት ኮንፌረንስ የታየው የኢትዮጵያ ዝቅተኛ አፈጻጸም በውስጥ እና በአጋር ድርጅቶች እንዲሁም አገራት የፈጠረው ስሜት ለዘርፉ ትልቅ ትኩረት እንዲሰጠው አግዟል። በውጤቱም በ1966 መዳረሻ የትምህርት ተሳትፎ ምጣኔ በአንደኛ ደረጃ 18 በመቶ፣ የመለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ 7 በመቶ፣ በከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ 3 በመቶ፣ እና በዩኔቨርሲቲ ደረጃ 0.2 በመቶ ማድረስ ተችሏል። በተለይም በከፍተኛ ትምህርት ደረጃ ሁሉንም በአገሪቱ የተቋቋሙ ኮሌጆች በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኔቨርሲቲ ሥር በማድረግ የተሠራው ሥራ ትልቅ ለውጥ የታየበት ነበር። በወቅቱ ከትምህርት ልማት አፈጻጸም ጋር በተያያዘ ሁለት ጉዳዮች ትኩረትን የሚስቡ ነበሩ። የመጀመሪያው በአንድ አሥርት ዓመታት የተገኙት ውጤቶች ከመነሻው አንጻር ጉልህ የሚባሉ ቢሆንም ከተቀመጠው ግብ እና አገሪቷ ለምትፈልገው አጠቃላይ ልማት ከሚያስፈልገው የሰው ኃይል ዝግጅት አንጻር ዝቅተኛ ነበር። በዕቅዱ መሠረት በ1963 መደረስ የነበረበት የትምህርት ሽፋን በአንደኛ ደረጃ 71 በመቶ፣ በመለስተኛ እና ሁለተኛ ደረጃ 15 በመቶ፣ እንዲሁም በዩኔቨርሲቲ ደረጃ 0.4 በመቶ ነበር። በዚህም መሠረት የትምህርት ሽፋን የአፈጻጸም ደረጃው በዕቅድ ከተቀመጠው ጋር ሲነጻጸር በአንደኛ ደረጃ 25.4 በመቶ፣ በመለስተኛ እና ሁለተኛ ደረጃ 30 በመቶ፣ እና በዩኔቨርሲቲ ደረጃ 50 በመቶ ነበር። ሁለተኛው ከስተት የዩኔቨርሲቲ ተማሪዎች ከ1950ዎቹ ጀምሮ የትምህርት ጊዜያቸውን በማጠፍ ጭምር በፖለቲካ ንቅናቄ ላይ መጠመዳቸው እና ለልማት ግብዓትነት የታለመው የትምህርት ዓላማ ለአንድ አሥርት ዓመታት ያህል በግጭት እና ተቃርኖ የባከነ አቅም ነበር። በዚህ መሃል ንጉሳዊ መንግሥት የትምህርት ዘርፍ ክለሳ ጥናት እንዲደረግ አዘዘ።

210. የ1963 የትምህርት ዘርፍ ክለሳ ጥናት (Education Sector Review) በአብዛኛው ከዩኒቨርሲቲ የተውጣጡ 51 አባላትን ጨምሮ 81 አባላት ባሉት 14 ግብረ ኃይሎች የተደራጀ አካል የተጠና ሲሆን የጥናቱ ጥልቀት እና ስፋት በአገር ደረጃ እስከ አሁን ተጠቃሽ ነው። የጥናቱ ዓላማ

1. የኢትዮጵያን የትምህርት እና ስልጠና ሥርዓት እና ኢኮኖሚያዊ፣ ማህበራዊ፣ እንዲሁም ባሕላዊ ልማት ለማፋጠን ያለውን አቅም መርምሮ ለመረዳት፤
2. እንደ አስፈላጊነቱ የትምህርት እና ስልጠና ሥርዓቱ ለማህበረሰቡ እና ለአገሪቷ ልማት መሻሻል የሚያግዝበትን የተሻለ አግባብ ለማመላከት፤
3. ትምህርት አገራዊ ብሔራዊ አንድነትን ለማጠናከር እንዲያግዝ የመፍትሄ ሃሳቦችን ማመላከት፤ እና
4. የቅድሚያ ትኩረት በሚሰጣቸው የትምህርት እና ስልጠና ጥናቶችን እና ለዘርፉ የሚያስፈልግ መዋዕለ ንዋይ መለየት ናቸው።

211. በጥናቱ የተለዩ የትምህርት ዘርፍ ተግዳሮቶች

1. ከውጭ የገባው የትምህርት ሥርዓት በባሕርይው የኢትዮጵያን ወጣት ማግለሉ፤
2. ከአገሪቱ ማህበረ - ኢኮኖሚ ነባራዊ ሁኔታ ባፈነገጠ መልኩ ለልሂቃን ብቻ ተለክቶ የተሰፋ የትምህርት ሥርዓት መሆኑ፤
3. በሁሉም የትምህርት ደረጃዎች ከፍተኛ ብክነት መታየቱ፤
4. የትምህርት ዕድል ሥርጭት ፍትሃዊ አለመሆን፤ እና
5. የትምህርት ሥርዓት አስተዳደር በከፍተኛ ደረጃ የተማከለ መሆኑ ናቸው።

212. የጥናቱ ድምዳሜዎች፤

1. ትምህርት የኢያንዳንዱን ኢትዮጵያዊ ሕይወት በቀጥታ በመቀየር የኢትዮጵያን መቀየር ስላለበት፤ በሥራ ላይ ያለው የትምህርት ሥርዓት መስተካከል እና መቀየር አለበት፤
2. ትምህርት በተቻለ መጠን ለኢያንዳንዱ ዜጋ መዳረስ እንዲችል የዘመኑን ቴክኖሎጂ መጠቀም፤ እና ሁሉንም የዘመናዊ እና ባሕላዊ የትምህርት ልምዶችን በማካተት የማህበራዊ እና የእምነት ተቋማት አቅምንም ጭምር መጠቀም ያስፈልጋል የሚሉ ናቸው።

213. የጥናቱ ዋና ምክረ ሀሳብ አዲስ የትምህርት መዋቅር ሥራ ላይ ማዋል ሲሆን በተለይም በርካት ተማሪዎችን እንደሚያሳትፍ ተስፋ የተደረገበትን የመሠረታዊ አቅም ትምህርት (Minimum Formation Education) መተግበር ነው። ዋና ይዘቱም የአራት ዓመት የአንደኛ ደረጃ ትምህርት በማስፋፋት ሕጻናት በመሕበረሰቡ ውስጥ የተሻለ አቅም ኖሯቸው የተሻለ ሕይወት መምራት እንዲችሉ መሠረታዊ ዕውቀት ማስጨበጥ፤ እና ትምህርታቸውን ወደ ቀጣይ ደረጃዎች ለመግፋት ለሚወስኑ ሕጻናት የተሻለ መሠረት ለመጣል ነው። በዚህም መሠረት በሁሉም ደረጃ ያሉ ተማሪዎች ተግባራዊ ተሞክሮ እንዲኖራቸው ወደ ማህበረሰቡ በመመለስ የተግባር አገልግሎት እንዲሰጡ ይጠበቅባቸዋል።

214. የትምህርት ዘርፍ ክለሳ ጥናቱ በነበረው ጥልቀት እና ስፋት በትምህርት ዘርፍ ፖሊሲ የኢትዮጵያ የራስ አቅም የታየበት ቢሆንም ዘመኑ ኢያንዳንዱን የመንግሥት የፖሊሲ ርምጃ ለመቃወም ሰበብ ብቻ የሚፈለግበት ጊዜ ስለነበር የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ዑደት አራት ዓመት እንዲሆን ሀሳብ መቅረቡን ጨምሮ የፖሊሲ ብያኔዎች ከፍተኛ ተቃውሞ አስነስተው ለትግበራ ሳይበቃ ቀርቷል። በተለይም ሰነዱ ገና በይፋ ሳይወጣ የመንግሥት ትምህርት ቤቶች መምህራን ጥናቱ እንዲካሄድ ያዘዘውን መንግሥት ለማጥላላት ዓላማ ተጠቅመውበት በተለይም የድሃውን ልጅ ከአራተኛ ክፍል በላይ እንዳይማር የሚገድብ የትምህርት ሥርዓት እንደሆነ በሕዝቡ ዘንድ በማስራጨት ምክረ ሃሳቡ ፖሊሲ ሆኖ ከመተግበር ይልቅ ለአብዮቱ ግብታዊ ምክንያት ሆኖ የንጉሳዊ ሥርዓቱ እንዲቀየር አስተዋጽኦ አድርጓል።

215. የተማረ ኃይል በርካታ ውድ የትምህርት እና የልማት ዓመታትን አባከኖ ወይም ሰውቶ ያዋለደው አብዮት በረጅም፣ ፈታኝ፣ እና ውድ የትምህርት ሂደት የተፈጠሩ ጥቂት አመራር ላይ ያሉ ብሩህ አዕምሮዎችን ጨምሮ በበርካታ ሺህ የሚቆጠሩ የተማሩ ወጣቶችን ፈጅቶ ለቀጣዮቹ አሥራ ሰባት ዓመታት ኢትዮጵያ ልማቷን በዕውቀት ሳይሆን በዘመቻ እና በመፈክር እንዲትመራ ተገደደች።

216. በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን በቁጭት እና እልህ ጭምር የተፈጠረው የትምህርት አቅም በአብዛኛው በንቃት ላይ፤ በዋናነት ያመጣው ውጤትም የዘመውድ ሥርዓቱን መቀየር እና የመሬት ላራሹን ዓላማዎች ማቀንቀን እና በዘመቻ ማስፈጸም ነው። በትምህርት ጫፍ ላይ የደረሱ አቅሞች የተከማቹነት በዩኒቨርሲቲ፤ ዝቅ ሲልም በከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ነው። የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ደግሞ የአንድ አሥርት ዓመታት ጊዜ ያጠፉት በፖለቲካ ርዕዮት ላይ ነው። በውጤቱም የተፈጠረው የሰብዓዊ ካፒታል አምድ ችግር ፈቺ የሣይንስ ምርምር የሚጠይቀው ስክነት እና አስተውሎት ሳይሆን የወቅቱ ርዕዮተ ዓለም መለያ የሆነው ጽንፈኝነት፤ አክራሪነት፤ እና ግትርነት ነበር። ከዚህ አንጻር አገርን በዕውቀታቸው ደግፈው በልማት እንዲያሻግሩ ተስፋ የተጣለባቸው ወጣት ልሂቃን ስብስብ የኢትዮጵያ ጊዜያዊ ወታደራዊ ደርግ መንግሥትን ካዋለደ በኋላ እራሱ ባቀነቀነው ርዕዮት ቀላል የማይባለው ኃይል ሲገደል ቀላል የማይባል ሌላው አቅም በቀጣዮቹ አሥራ ሰባታ ዓመታት በአውዳሚ ጦርነት ውስጥ ተሳታፊ ሆኗል። ትግል የራሱ ግብ እና የታሪክ ብድኔ ቢኖረውም በጥፍር ተቁም ከተከማቸው ድፍ ሰብዓዊ ካፒታል አኳያ ግን በእርግጥ ትልቅ ብክነት ነበር።

217. **አብዮታዊ መንግሥት፤ አብዮታዊ ትምህርት፤** የደርግ ሥርዓት በብዙ መልኩ የትምህርት ውጤት እንደሆነ ሁሉ ትምህርትን ለርዕዮተ - ዓለም ንቃት መሣሪያ አድርጎታል። የ1966 አብዮት በፈነዳበት ወቅት ግርድፍ የተሳተፈ ምጣኔ (gross enrollment ratio) በአንደኛ ደረጃ ትምህርት 16 በመቶ፤ በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት 4 በመቶ፤ በከፍተኛ ትምህርት ከ1 በመቶ በታች ነበር። ይህን መነሻ አቅም የተረከበው ሥርዓቱ ከ1966 ጀምሮ እስከ 1977 ድረስ አምሥት ብሔራዊ የልማት ፍልስፍናዎችን የተከተለ ሲሆን የኢትዮጵያ ትቅደም ፖሊሲ፤ የሕብረተሰባዊነት ፖሊሲ፤ የብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮት ፕሮግራም፤ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ አደራጅ ኮሚሽን (ኢሠፓአኮ) መመሪያዎች፤ እና የኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ (ኢሠፓ) ፕሮፕራም ናቸው። የትምህርት ሥርዓቱ እና ፖሊሲውም በዚህ አግባብ የተቃኘ ነበር።

218. በሀምሌ 1966 “ኢትዮጵያ ትቅደም” መርህ የአብዮቱን መፈንዳት ባበሰረ ማግስት በወርሃ ነሐሴ ብሔራዊ የዕድገት በሕብረት የዕውቀት እና የሥራ ዘመቻ ፕሮግራም ታውጇል። በዚህም ከ10ኛ ክፍል እስከ ዩኒቨርሲቲ ድረስ ያሉ 60,000 የሚጠጉ ተማሪዎች በታህሳስ 1967 ወደ ለዘመቻ ተሰማርተዋል። በታህሳስ 1967 ሕብረተሰባዊነት ታውጇል። የግል ትምህርት ቤቶች መወረስ፤ በ1968 ትምህርት ቤቶች በመንግሥት እና ሕዝብ መተዳዳራቸው፤ 1969 የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት አዋጅ በትምህርት ረገድ የተደረጉ ለውጦች ናቸው። በዚህ ወቅት በዕድገት በሕብረት ዘመቻ 160,000 ዜጎች ማንበብ እና መጻፍ እንዲችሉ የተደረገ ቢሆንም፤ ከትምህርት ማስፋፋት በላይ የተማሩ ወጣቶችን የመሬት ላራሹ እና ሌሎች የሕብረተሰባዊነት ርዕዮት ነክ አዋጆችን እንዲያስፈጽሙ ተልዕኮ በመስጠት የተገለጸው የትምህርት ሥርዓትን የፖሊሲ ማስፈጸሚያ መሣሪያ የማድረግ ግብ ጎልቶ ነበር።

219. በተለይም በ1968 የወጣው የብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮት ፕሮግራም በኢኮኖሚ፤ ማህበራዊ፤ እና ፖለቲካዊ ጉዳዮች ግልጽ የፖሊሲ አቅጣጫዎች ነበሩት። ዋና ዓላማው አሮጌ ሥርዓትን በአዲስ መተካት እና ኋላ ቀር ማህበረሰብን ወደ አዲስ የነቃ ሕብረተሰባዊ ማህበረሰብ ማሻገር ነበር። በዚህ ፕሮግራም ስለ ትምህርት ብዙ ትንተና የተሰጠ ባይሆንም በጥቅሉ ማይምነትን ማጥፋት፤ ነጻ ትምህርት ለሰፊው ሕዝብ ማዳረስ፤ ሣይንስ እና ቴክኖሎጂ፤ ሥነ ጽሁፍ፤ እና ሥነ ጥበብ ማስፋፋት፤ እንዲሁም ባሕልን ከውጭ አድሃሪ ባሕል ተጽዕኖ ማላቀቅ እንደ ግብ ተይዘዋል። በ1969 በወጣው የከፍተኛ ትምህርት ሥርዓት እንደ ዓላማ ከተያዙት ሦስት ግቦች በቀዳሚነት የተመለከተው ሕብረተሰባዊነትን ማስተማር፤ መተንተን፤ ማስረጽ እና እነዚህን ተግባራት ለማከናወን የሚያስችሉ ዘዴዎችን መቀመር ነው።

220. በ1971 የወጣው የብሔራዊ አብዮታዊ የምርትና የባሕል ዕድገት ዘመቻ ለትምህርት ከፍተኛ ትኩረት ሰጥቷል። ይህ ፕሮግራም ከርዕሰ - ብሔሩ ሰብሳቢነት እስከ ቀበሌ ገበሬ ማህበራት አስፈጻሚነት በሚዘልቅ መዋቅር በተቋቋመው የማዕከላዊ ፕላን ጠቅላይ መምሪያ የሚመራ ሲሆን በርዕዮተ ዓለም፤ በትምህርት፤ በሣይንስ፤ በቴክኖሎጂ እና ባሕል ረገድ ሁለት የትኩረት አቅጣጫዎችን ነድፏል። እነዚህም ርዕዮት ዓለምን ማስረጽ፤ እና ጥራት ያለው ትምህርትን በሁሉም ደረጃ ማስፋፋት ናቸው። ፕሮግራሙ የአምሥት ዓመታት የአብዮት ጉዞ የትምህርት አፈጻጸም የገመገመ ሲሆን በተለይ ሥርዓተ ትምህርትን ለመቀየር እና የትምህርት ተሳትፎን ለማሳደግ ከፍተኛ ጥረት ቢደረግም ጥራትን ማረጋገጥ እንዳልተቻለ፤ እንዲሁም ከማይምነት ነጻ ከመሆን ግቦች ጀምሮ እስከ ከፍተኛ ትምህርት ሽፋን ድረስ ያሉ ግቦች መስተጋብር እና ግንኙነቶች ገና ቅርጽ አለመያዛቸው፤

በዚህም ምክንያት ከልማት አንጻር የትምህርት ዋና አቅሙ ጥራት ማስጠበቁ በመሆኑ ለዚህ ችግር አፋጣኝ መፍትሄ መስጠት እንደሚገባ ታምኗል።

221. ከዚህ የፕሮግራም ግምገማ እና የትኩረት አቅጣጫ በመነሳት የትምህርት ሚኒስቴር የትምህርት አቅጣጫ ፖሊሲ በ1972 አውጥቷል። በፖሊሲ አቅጣጫ ሰነዱ መሠረት የትምህርት ዋና ዓላማው ዜጎችን ለምርት፣ ለህይወት ዕውቀት፣ እና ለሕብረተሰባዊ ንቃተ ሕሊና ማዘጋጀት ነው። ሰውን እንደ ማሸን በፈለጉት አቅጣጫ ማሰማራት እና በፈለጉት የሰው ኃይል መጠን የፈለጉትን ያህል ምርት ማምረት ስለማይቻል በትምህርት ሂደት የሚያልፉ ዜጎችን ባሕርይ በአመለካከት (attitude)፣ በግንዛቤ (cognitive)፣ እና ሥነ ልቦና (psychomotor) መቅረጽ እንደሚያስፈልግ ግንዛቤ ተወስኗል። እነዚህንም ባሕርያት እውን ለማድረግ የፖሊቴክኒክ ትምህርትን ማስፋፋት እንደ አማራጭ የተወሰደ ሲሆን የትምህርት ሥርዓቱ ምሁራዊ ዕውቀት (intellect)፣ ርዕዮተ ዓለም (ideology)፣ ሙያ እና ቴክኒክ (vocational and technical)፣ ሥነ ወብት (aesthetic)፣ አካላዊ ብቃት (physical)፣ እንዲሁም የሥራ ትምህርት (labor education) ዋና አምዶች አድርጎ ይወስዳል። የፖሊቴክኒክ የትምህርት እና ሥልጠና ሥርዓቱ ሦስት ተደራሾች በትምህርት ዕድሜ ያሉ ወጣቶች፣ የትርፍ ጊዜ ተማሪዎች እና ስልጣኞች እና ልዩ ተሳታፊዎች ሲሆኑ ወደ ከፍተኛ ትምህርት የመግባት ጠባብ ዕድልን ጨምሮ አራት ደረጃዎች ነበሩት።

222. በ1971 የተተገበረው ሌላው ፕሮግራም የብሔራዊ መሠረተ ትምህርት ዘመቻ (National Literacy Campaign) ነው። የዚህ ፕሮግራም ዋና ግብ ትምህርትን ለሰፊው ሕዝብ በማዳረስ በ1979 ከማይምነት ነጻ የሆነ ማሕበረሰብ መፍጠር ነው። የደርግ መንግሥት ዕውቅና ካገኘባቸው ጥቂት የስኬት አፈጻጸሞች አንዱ ተጠቃሽ የዚህ የመሠረተ ትምህርት ዘመቻ ፕሮግራም ነው።

223. የትምህርት ጥራት የማይታለፍ፣ ነገር ግን ከአሥር ዓመታት ልፋት በኋላ ለማረጋገጥ አስቸጋሪ ክስተት ሆኖ ቀጥሏል። በ1976 የትምህርት ሚኒስቴር እየወረደ የመጣውን የትምህርት ጥራት ሁኔታ በተለየ ትኩረት እንዲጠና ወስኖ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ዋና ተሳታፊነት ወደ ተግባር ተሸጋግሮ ነበር። በሁሉም ንዑስ ዘርፎች የተጠቃለለ ሪፖርት መቅረብ ባይችልም የተማሪ - አስተማሪ ጥምርታ እየቀነሰ መሄድ፣ ከ36 በመቶ በላይ የሚሆኑ የአንደኛ ደረጃ መምህራን፣ 42 በመቶ የሚሆኑ የመለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት መምህራን ምንም ዓይነት የመምህርነት ሥልጠና አለመውሰድ፣ እና 43 በመቶ የሚሆኑት የከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት መምህራን ከአንድ እና ሁለት ዓመት የዘለለ የድህረ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ትምህርት አለመውሰዳቸው፣ የትምህርት ቤቶች መጨናነቅ፣ የትምህርት መሣሪያዎች እጥረት እና ደካማ የትምህርት አስተዳደር ዋና ችግሮች ሆነው ተለይተዋል። ይህን ችግር ጊዜ ወስዶ ለመቅረፍ ዝግጅቱ ከመጠናቀቁ በፊት የ1983ቱ ለውጥ ቀደመው።

ስትራቴጂካዊ የትኩረት አቅጣጫዎች

224. የሃያ አምሥት ዓመት የትምህርት ዘርፍ ስትራቴጂካዊ የትኩረት አቅጣጫዎች በዋናነት በተደራሽነት፣ በጥራት፣ በተተግባሪነት፣ እና በርትዕነት ላይ የሚመሠረት የትምህርት ሥርዓት ማስፈን ነው። በተለይም በሚከተሉት ጉዳዮች ላይ ትኩረት ይደረጋል፤

1. ትምህርት ቤቶች በሂደት በተማሪዎች የሚወደዱ እና ለሁለንተናዊ ዕድገት ምቹ እንዲሆኑ ማድረግ (ትምህርት ቤቶች ከቤት ቀጥሎ ለመማሪያ እና ማዘውተሪያ ምቹ እንዲሆኑ ማድረግ)፤
2. የትምህርት ተደራሽነት እና ሽፋንን ከጥራት እና ተጨባጭ ግብ ጋር ማመጣጠን (የተደራሽነት እና ጥራት ሚዛን የጠበቀ የትምህርት ሥርዓት ማስፈን)፤
3. ከታች ማብቃት፣ ከላይ ማረቅ፣ እና መልሶ ማልማት፤ የትምህርት ሥርዓት የበቁ ዜጎች መቅረጫ መሆኑን ከሕጻንነት እስከ ወጣትነት በሚደረጉ ክትትሎች ማረጋገጥ (የሥነ ተዋልዶ፣ ጤና፣ ሥነ ምግብ ጉዳዮችን ያካተተ ትውልድን ከሥር የመቅረጽ ስትራቴጂ)፤ ማሰልጠን እና ዕውቀት በሚሸልም ምንዳዕ በኢኮኖሚው ውስጥ ማቆየት፤
4. ትምህርትን ከኢንዱስትሪ ፍላጎት ጋር ማዘጋጀት፤ ስልጠና ለአምራች ኢንዱስትሪ ልማት፣ ለግብርና ልማት፣ ለቱሪዝም ልማት፣ ለቴክኖሎጂ ልማት፤

5. ትምሕርትን ምክንያታዊ እና ግብ ተኮር ማድረግ፤ ትምህርት በሳይንሳዊ እና ቴክኖሎጂ ዕውቀት ችግሮችን በየደረጃው የመፍቻ ብቸኛ መሣሪያ መሆኑን የሚያረጋግጥ ሥርዓት ማድረግ፤ ሳይንሳዊ ዕውቀትን ከግብረ ገብነት እና መልካም ባሕላዊ እሴቶች ጋር ማቀናጀት።

ዋና ዋና ግቦች

225. የትምህርት ዘርፍ ዋና ዓላማ

- የትምህርት ሽፋንን በየደረጃው ማሳደግ፤
- የትምህርት ተሳትፎን ብቻ ሳይሆን ዘላቂነትን በዓለም አቀፍ ምጣኔ ደረጃ ማሻሻል፤
- ጥራት ያለው እና ለኢኮኖሚው በቂ የሆነ የሰለጠነ የሰው ኃይል ማብቃት፤
- የቅድመ አንደኛ ደረጃ ትምህርትን ሽፋን ማሻሻል፤ በዋናነት ዓለም አቀፍ ደረጃን የጠበቀ ጥራት ማረጋገጥ።

የማስፈጸሚያ ሥልቶች

226. የትምህርት ዘርፍ ዕቅድ የማስፈጸሚያ ስልቶች፤

1. የትምሕርት ሽፋን እና ጥራት ግቦችን በመንግሥት፣ በግል ዘርፍ፣ እና በመንግሥት- የግል ዘርፍ ትብብር በሚደረጉ የሦስት ርከን ተሳትፎዎች በዘላቂነት ማረጋገጥ፤
 - በመንግሥት ድጋፍ የሚታገዝ ማብቃትን እና ሳይንሳዊ ዕውቀትን ማዕከል ያደረገ የግል ትምህርት ቤቶች ሥርዓት መዘርጋት፤ የትምህርት ጥራትን ማዕከል አድርገው ለሚሠሩ የግል ዘርፍ ተዋንያን ልዩ ማበረታቻ እና ድጋፍ ማድረግ፤
 - ልዩ ትምሕርት ቤቶችን በመንግሥት፣ በመንግሥት እና በግል ትብብር መገንባት፤
 - ከተግባር ጋር የተቀናጀ የጎልማሶች ትምሕርት ሥርዓት መተግበር፤
2. የቅድመ አንደኛ እና አንደኛ ደረጃ ትምሕርትን ከጤና፣ ከቅድመ - ወሊድ እና ድህረ - ወሊድ የእናቶች ክብካቤ፣ ከሥነ ምግብ፣ እና ከሕጻናት ክብካቤ ሥርዓቶች ጋር ማቀናጀት፤
3. በትምሕርት ላይ ለሚደረግ የመንግሥት ወጪ ምርታማነት እና ቅልጥፍና ትኩረት መስጠት፣ ተጠቃሚ ማሕበረሰብን መሠረት ያደረገ ለመሠረተ-ልማት ግንባታ፣ ለትምሕርት ማበልፀገያ፣ እና የተማሪዎች ምገባ ልዩ የትምህርት ታክስ ወይም መዋጮ ሥርዓት ማስፈን፤
4. ለልዩ ትምህርት ቤቶች እና ለነጻ የትምህርት ዕድል ባለ ሀብቱን እና የውጭ አጋሮችን ያሳተፈ የትምህርት ፈንድ እና ፋውንዴሽን ማቋቋም፤
5. ኢንፎርሰትሪዎች የሚፈልጉትን የሙያ ክህሎት በትምህርት ተቋማት እና በግል ዘርፍ ትብብር የሥራ ልምድ (ኢንተርንሺፕ) ባሕል ማዳበር፤
6. የዓለም አቀፍ የዕውቀት እና የቴክኖሎጂ አቅጣጫን ግምት ውስጥ ያስገባ የትምህርት ሥርዓት ማስረጽ፤
7. ቀልጣፋ የትምህርት አስተዳደር ሥርዓት ማስፈን።

4.10. ጤና

227. የረጅም ጊዜ የመንግሥት የጤና ስትራቴጂ በመከላከል ላይ የተኮረ መሆኑ ይታወቃል። በዚህ ስትራቴጂም የአማራ ብሔራዊ ክልልን ጨምሮ በኢትዮጵያ የተሻለ የጤና አፈጻጸም ማስመዝገብ ተችሏል። በዚህም የሕጻናት እና የዕናቶች ሞት ምጣኔ ትርጉም ባለው ደረጃ ቀንሷል። በጤናው እና ተያያዥ ዘርፎች በተደረገ መሻሻልም አማካይ የዜጎች በሕይወት የመቆያ ዕድሜ ትርጉም ባለው ደረጃ ጨምሯል። የዓለም፣ የኢትዮጵያ፣ እና የአማራ ብሔራዊ ክልል የበሽታ አቅጣጫ ለውጥ እያሳይ መጥቷል። በተለይም የበሽታ እና የሞት ምክንያቶች ተላላፊ ከሆኑ ተላላፊ ወደላሆኑ ምንጮች ሽግግር በማድረግ ላይ ይገኛሉ። ይህ ማለት የመጠበቅ እና የማሻሻል አቅጣጫዎችንም መከተል ተገቢ ይሆናል። ነገር ግን፣ የጤና ግንዛቤ ዝቅተኛ በሆነበት በኢትዮጵያ እና በአማራ ብሔራዊ ክልል ሁኔታ መከላከል ተገቢ ትኩረት ተሰጥቶት ይቆያል። ከዚህ አንጻር የቀጣዮቹ ዓመታት የማሕበረሰብ ጤና አምዶች

1. መከላከል (ከትባት፣ የጤና አጠባበቅ ትምሕርት፣ የጤና ፖሊሲ)፤
2. መጠበቅ (ከአጥቂ በሽታዎች፣ ከአደጋዎች፣ ከብክለት)፤ እና
3. ማሻሻል እና ማዘመን (የጤና ባሕርይ፣ የአኗኗር ዘዴ ለውጥ፣ የጤና ትምሕርት፣ ተደራሽነት፣ እና ሥነ ጤና) ይሆናሉ።

228. እነዚህን የጤና አምዶችንም ለመተግበር

1. በመረጃ፣ ቅኝት እና ምርምር፤
2. በጤና አገልግሎት አስተዳደር፤
3. በሰው ኃይል፤ እና
4. በጤና ፋይናንስ የጤና ሥርዓቶች ላይ በትኩረት ይሠራል።

229. በእነዚህ ጥረቶችም የክልሉን ሕዝብ አማካይ በሕይወት የመቆያ ዕድሜ ለከፍተኛ መካከለኛ ገቢ ኢኮኖሚ ማህበረሰብ በሚመጥን አግባብ ከ75 ዓመት በላይ ለማድረስ ይሠራል።

4.11. ማህበራዊ ልማት

መነሻ

230. ማህበራዊ ፍትሕ በኢኮኖሚ ዕድገት መረጋገጥ የሚኖርበት ዋና ግብ ነው። እነዚህ ግቦችም

1. በተደራሽነት፤
2. በፍትሃዊነት፤
3. በብዝሃነት፤
4. በአሳታፊነት፤ እና
5. በሰብዓዊ መብት ይገለጻሉ።

231. ሰው ሠርቶ ራሱን የመቻል ተፈጥሮአዊ እና ማህበራዊ ፍላጎት ስላለው አብዛኛዎቹ ግቦች በጤናማ የኢኮኖሚ እድገት እና የሀብት ሥርጭት ሥርዓት ውስጥ የሚሳኩ ናቸው። ነገር ግን እነዚህ የማህበራዊ ፍትሕ ግቦች በተለያዩ ነባራዊ ሁኔታዎች እና ክስተቶች የመሸራረፍ ዕድላቸው ሰፊ ነው። የማህበራዊ ፍትህ የግቦች መሸራረፍ በገቢ፣ በሥራ ዕድል፣ በተሳተፎ፣ እና መብቶች መጓደል ሊገለጹ ይችላሉ። የማህበራዊ ፍትህ መጓደሎች በሰው ሠራሽ እና ተፈጥሯዊ ተጠቂነት፣ ዕድሜን፣ ዘርን፣ በጾታን፣ እና ባሕልን መሠረት ሊያደርጉ ይችላሉ። የፍትሃዊ ማህበራዊ ተጠቃሚነት ዋና ማረጋገጫ በችሮታ ጭምር ከሚገኝ ተሳትፎ በላይ በተወዳዳሪነት እና በወሳኝነት (ኢምፓወርመንት) በዘላቂነት ይረጋገጣል። ከዚህምም ባለፈ፣ በመንግሥት ፖሊሲ የሚደገፉ የማህበራዊ ጥበቃ ወይም ከላላ ሥርዓቶች የሚያስፈልጓቸው ሁኔታዎች መፈጠራቸው አይቀርም። እነዚህ ከላላዎች

1. ማህበራዊ አገልግሎትን (የጤና ክብካቤ፣ ትምህርት፣የሕጻናት ክብካቤ፣ መሠረታዊ ፍላጎቶችን ማሟላት፣ ማህበራዊ ደህንነትን ማሻሻል)
2. ማህበራዊ ድጋፍን (ለተጋላጭ የማህበረሰብ ክፍሎች የአስቸኳይ ጊዜ እና ድህነትን ለመቋቋም ቀጥታ ድግፍ ማድረግ)
3. ማህበራዊ ከለላን (የሥራ አጥነት፣ የጤና፣ እና የአረጋውያን መድሃኖች)
4. ማህበራዊ ማበረታቻን (በሰብዓዊ መብት፣ በሥራ ዕድል እና ፍትህ የሚገለጽ ማህበራዊ አካታችነት እና ልማት የሚያረጋግጥ አስቸኳይ ሁኔታ) ያጠቃልላሉ።

የትኩረት አቅጣጫዎች

232. በማህበራዊ ልማት ረገድ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍጥነት ካርታ ስትራቴጂካዊ አቅጣጫ በዋናነት ማህበራዊ ፍላጎቶችን በራስ ኢኮኖሚያዊ አቅም የማሟላት ዓላማን ማሳካት ነው። በተደራሽነት፣ በፍትሃዊነት፣ በብዝሃነት፣ በአሳታፊነት፣ እና በሰብዓዊ መብት የሚገለጹ የማህበራዊ ፍትህ ግቦች ትኩረት ይሰጣቸዋል። ከዚህም በላይ በገበያ ጉድለቶች፣ በደራሽ ደፋቂ ኩነቶች፣ እንዲሁም በዕድሜ፣ በጾታ፣ እና በመሳሰሉት ማህበራዊ መገለጫዎች የሚንጸባረቁ ክፍተቶችን በማህበራዊ ጥበቃ ወይም ከላላ (social protection) ማዕቀፍ ተደራሽ ለማድረግ ታቅዷል። የማህበራዊ ጥበቃ ማህበራዊ አገልግሎቶችን ተደራሽ በማድረግ፣ ማህበራዊ ድጋፍን ለሚገባቸው በማቅረብ፣ ማህበራዊ ዋስትናን ለተጋላጭ ዜጎች በማስፈን፣ እንዲሁም ሰብዓዊ መብት እና አካታችነትን የሚመለከቱ ጉዳዮችን ተደራሽ ለማድረግ ማበረታቻን ማበረታቻን ዕውን በማድረግ ማዕቀፎች ተተግባሪ ይሆናል። በተለይም በሚከተሉት ጉዳዮች ላይ ትኩረት ይደረጋል፤

5. የማህበራዊ አገልግሎቶችን ጥራት፣ ተደራሽነት፣ እና ፍትሃዊነት ማጎልበት
6. ማህበራዊ ሴፍቲኔት እና የቅድሚያ ማስጠንቀቂያ ሥርዓቶች እና ፈጣን የአደጋ ምላሽ መስጠት፤
7. የማህበራዊ ድጋፍ ተጠቃሚዎችን ከስራ ዕድልና ኑሮ ማሻሻያ ጋር በማስተሳሰር በረጅም ጊዜ ዘላቂነትን ማረጋገጥ

8. ለድሃና ሥራ ለመሥራት ጉልበት እጥረት ላለባቸው ቤተሰቦች በሁሉም የክልሉ አካባቢዎች ማህበራዊ ድጋፍን በየደረጃው እና በኢኮኖሚው አቅም ልክ ማስፋፋት
9. በሴቶች የኢኮኖሚ ተሳትፎ ክልላዊ የኢኮኖሚ አቅምን በማሳደግ ማህበራዊ ፍትህን ማረጋገጥ

ምዕራፍ አምሥት

የልማት አቅሞች

5.1. መግቢያ

233. በአማራ ብሔራዊ ክልልም ሆነ በኢትዮጵያ የማህበረሰብ ዕድገት ደረጃ በትውልዶች በሚቆጠር የጊዜ ርዘመት ሊታሰብ የሚችል ግብ አገራዊ እና ክልላዊ አቅሞችን መሬትን መሠረት ካደረገ ተፈጥሮአዊ አቅም ማሸንን መሠረት ወደ ያደረገ የቁሳዊ ካፒታል አቅም፣ የሰብዓዊ ካፒታል አቅም፣ የቴክኖሎጂ አቅም፣ እና የሥርዓታት ርትዕነትን መሠረት ወደ አደረገ የማህበራዊ ካፒታል አቅም ማሸጋገር ነው። በዚህ ሂደት ማህበረሰብ ከግብርና መሠረተ - ሕይወት ወደ ኢንዱስትሪያላዊ ማህበረሰብ፣ ቀጥሎም በዕውቀት ወደሚመራ የለማ ማህበረሰብ፣ በመጨረሻም የልማት ጥረቶች ሁሉ የመጨረሻ ግብ ሰው የመሆን እውነታ ወደሚከበርበት የበለጸገ ማህበረሰብ እንደሚሸጋገር ታሳቢ ይደረጋል።
234. የዚህ በትውልድ በሚለካ የረጅም ጊዜ ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ላይ የተመሠረተ የልማት ዕቅድ ዋና ዓላማ የሚያድግ፣ የሚሰፋ፣ የሚራቀቅ፣ እና የማይነጥፍ ሀብት በአቋራጭ መፍጠር የሚያስችል በቁሳዊ ካፒታል፣ በሰብዓዊ ካፒታል፣ እና በቴክኖሎጂ የሚገለጽ አቅም መፍጠር ነው። የዚህ በትውልድ በሚለካ የረጅም ጊዜ ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ላይ የተመሠረተ የልማት ዕቅድ ዋና ዓላማ የሚያድግ፣ የሚሰፋ፣ የሚራቀቅ፣ እና የማይነጥፍ ሀብት በአቋራጭ መፍጠር የሚያስችል በቁሳዊ ካፒታል፣ በሰብዓዊ ካፒታል፣ እና በቴክኖሎጂ የሚገለጽ አቅም መፍጠር ነው። የቁሳዊ ካፒታል የምርታማነት ደረጃ በግብዓትነት በሚያገለግለው የዘርፍ ብዛት እና በውስጡ በያዘው የቴክኖሎጂ ምጥቀት ደረጃ ስለሚወሰን፣ በቴክኖሎጂ የመስተካከል እና የመወዳደር ግብ ለማሳካት የተወጠነው ስትራቴጂ የቁሳዊ ካፒታል አቅምን ቴክኖሎጂ - ገብ በሆኑ ዘርፎች በላቀ ደረጃ በመፍጠር ነው።
235. የቁሳዊ ካፒታልም ሆነ ተያያዥ የቴክኖሎጂ አቅሞችን መፍጠር የሚቻለው እና በምርት እና አገልግሎት ሂደት ውስጥ በተገቢው ደረጃ አገልግሎት ላይ መዋላቸው የሚረጋገጠው በሰብዓዊ ካፒታል ላይ በሚደረግ መዋዕለ - ንዋይ በመሆኑ በትምህርት፣ በጤና እና አመለካከት ዙሪያ በሚሠሩ ሥራዎች በዕውቀት የታነፀ ርትዕ እና አልሚ ትውልድ እንዲፈጠር ጥረት ይደረጋል።
236. ማህበራዊ ካፒታል ለሌሎች አቅሞች ውጤታማነት ወሳኝ አቅም ነው። የቁሳዊ ካፒታል፣ የሰብዓዊ ካፒታል፣ እና የቴክኖሎጂ አቅሞች ከማህበረሰብ እስከ አገር እና ዓለም አቀፍ የልማት ሂደት መስተጋብሮች የማህበራዊ ካፒታል አቅምን ታሳቢ ያደርጋሉ። እነዚህም በግለሰቦች ግንኙነት፣ ማህበራዊ መደጋገፍ፣ ሲቪክ ተሳትፎ፣ መተማመን፣ መተባበር የሚገለጹ ሲሆኑ እነዚህን መልካም አቅሞች የመገንባት የረጅም ጊዜ ርምጃ በቀጣዩ የአመሥት ዓመት የልማት ዕቅድ ጀምሮ በትኩረት የሚሠራበት ይሆናል። ለዚህም የቀጣዩ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ በሥርዓታት ክፍል ውስጥ አንድ የትኩረት አምድ አድርጎ በዕቅድ ተንትኖታል።

5.2. መሠረተ ልማት

237. በትክክለኛ መረጃ እና ዘርፍ - ተኮር ድልድል መሠረተ - ልማት ለዕድገት እና ልማት ሦስት እጥፍ ዕድል ይሰጣል። አንድደኛ፣ በመሠረተ-ልማት ዝርጋታ ወቅት ዜጎች ተቀጥረው ገቢ ያገኛሉ፤ በሚፈጠረውም የፍላጎት ማድግ እንደ ግብርና እና አምራች ኢንዱስትሪ ያሉ አምራች ዘርፎች፣ እንዲሁም አገልግሎት ዘርፎች በአጻፋው እንዲነቃቁ ያደርጋል። ሁለተኛ፣ በተለይም የኢኮኖሚ መሠረተ-ልማት ሲስፋፋ መነሻው ምርት እና ምርታማነትን መጨመር በመሆኑ የእነዚህ አቅሞች መገንባት የመዋዕለ - ንዋይ ፍስሰትን በመጨመር፣ የተገነቡ እና የሚገነቡ የኢኮኖሚ ተቋማት የምርታማነት እንዲጨመር ያደርጋል። ሦስተኛ፣ በመሠረተ-ልማት አውታሮች

ውስጥ በሂደት የሚያድግ ቴክኖሎጂ ስላለ፣ እንዲሁም እንደ ኢንፎርሜሽን እና ኮምፒውተር ቴክኖሎጂ ዓይነቶች የመሠረተ-ልማት አውታሮች በአዳጊ እና ተለዋዋጭ ቴክኖሎጂ የሚመሩ በመሆናቸው በዲጂታላይዜሽን ከታገዘ ዘመናዊ የመንግሥት አገልግሎት አሰጣጥ (e-Governance) እስከ ዘመናዊ የፋይናንስ አገልግሎት (FinTech) የሚደርሱ የማሕበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና የመልካም አስተዳደር እንቅስቃሴዎችን በማሳለጥ ምርታማነት እንዲመነደግ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ።

238. በመሠረተ-ልማት ዘርፍ የሚስተዋሉ ዋና ዋና ተግዳሮቶች

- ውስን አቅም
- ከመዋቅራዊ ለውጥ ግቦች ጋር ያልተያያዘ ሥርጭት
- ለማዳረስ አመች ያልሆነ የሕዝብ አሰፋፈር
- የፕሮጀክቶች ከመጠን በላይ መዘግየት እና ከፍተኛ የወጪ ክለሳ
- የቅንጅት ጉድለት ናቸው።

239. የውሃ እና ኃይል፣ የመስኖ፣ የመንገድ እና ሎጂስቲክስ አገልግሎት፣ እንዲሁም የኢንፎርሜሽን እና ኮምፒውተር ቴክኖሎጂ የመሠረተ-ልማት አውታሮች ግንባታ በዕቅዱ ለዘርፎች በተሰጠው ትኩረት ልክ ቅልጥፍን እና ምርታማነትን ታሳቢ ባደረገ መልኩ ይገነባሉ። ፈጣን የግብርና ልማት ሲታሰብ የመስኖ ልማት፣ ምርትን ከማሳ ወደ ገበያ ለመጓጓዣ የሚያግዙ መንገዶች፣ ለግብርና ሜካናይዜሽን የሚውሉ ማሽኖች በቀላሉ ወደ ማሳ የሚደርሱበት አማካይ የማሳ ውስጥ መንገድ፣ ለእንስሳት ሀብት ልማት የሚውል የውሃ፣ የእንስሳት ጤና እና የኳራንቲን አገልግሎት ማሳለጫ የመሠረተ-ልማት ግንባታዎች ያስፈልጋሉ። በኮመርሻል ግብርና የተመረቱ የኢንዱስትሪ ግብዓቶች እና የወጪ ንግድ ምርቶች፣ ከውጭ የሚገቡ የግብርና እና የኢንዱስትሪ ግብዓቶች፣ እንዲሁም የአምራች ኢንዱስትሪ ምርቶች ከልሉን ከሌኮች ከልሎች እንዲሁም ከወደብ በአቋራጭ ርቀት የሚያገናኙ መንገዶች እና የባቡር ሃድድ ልማቶች ያስፈልጋሉ። የማይቆራረጥ እና በቂ የኃይል አቅርቦት ለታቀደው የአምራች ኢንዱስትሪ ልማት እና ዘመናዊ ግብርና፣ የዘላቂ ከተማ ልማት፣ እና የገጠር ትራንስፎርሜሽን ወሳኝ መሠረተ-ልማት ነው። አገራዊ የኃይል አቅርቦትን የማሳደግ ጥረቶች እንደተጠበቁ ሆኖ በክልሉ አቅም ሊሠሩ የሚችሉ አማራጭ የኃይል ምንጮች መገንባት ታሳቢ ተደርጓል።

240. የከተማ መሠረተ ልማት አውታሮች የወቅቱን ችግር ከመሸገገል ባለፈ የሰለጠኑ አገራት ከተሞች የተጓዙበትን ረጅም እና ከችግር የመማር ሂደት መድገም ሳያስፈልግ በሩቅ እይታ ለዘመኑ የሚመጡ ሆነው መገንባት አለባቸው። የከተሞችን ዕድገት ቀድሞ በመተንበይ እና በመተንተን የረጅም ዘመን የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ ፍላጎት ማቀድ፣ ለእድገት ደረጃቸው የሚመጡ የትራንስፖርት እና ሎጂስቲክስ መሠረተ ልማቶችን መዘርጋት፣ ከተሞች እንደ ጂኦግራፊያዊ አመችነታቸው፣ የሀብት መሠረታቸው፣ እና የኢኮኖሚ እንቅስቃሴያቸው የደረቅ ወደብ፣ የአሺፎሽን፣ እና የባቡር ትራንስፖርት ማዕከላት እንዲሆኑ በረጅም ጊዜ ዕቅድ ማመላከት፣ በየደረጃው ወደ ተግባር ማሸጋገር የከተማ መሠረተ-ልማትን ተገቢ ሚና ያረጋግጣል። ትውልድ የሚቀረጽባቸው የትምህርት ተቋማት እና የጤና ተቋማት ቀድመው በዕቅድ እንዲመላከቱ፣ ደረጃቸውን በጠበቀ መልኩም እንዲገነቡ ማድረግ ትኩረት የሚሰጠው ጉዳይ ነው።

241. የገጠር መሠረተ ልማቶች ቀልጣፋ አገልግሎትን እና የወደፊት ዘመናዊ ከትመትን ታሳቢ ባደረገ መልኩ በአማካይ ማዕከላት እንዲሰጡ ይደረጋል። በሰለጠነው ዓለም ደረጃ የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ ቀጥር በአንድ ከተማ ሊስተናገድ የሚችል ነው። የከሰፊው የአማራ ክልል መሬት ውስጥ በከተማም ሆነ በገጠር ለሰው መኖሪያነት የዋለው ከ4 በመቶ አይበልጥም። ነገር ግን 80 በመቶ የሚሆነው የክልሉ የገጠር ነዋሪ አሰፋፈር ለእርሻ ማሳ ያለውን ቅርበት ተከትሎ የመሠረተ-ልማት አገልግሎት ተደራሽነትን በሚገድብ ሆኔታ የተበታተነ ነው። ይህን ሁኔታ መልክ ለማስያዝ የግዳጅ መንደር ምስረታ ሳይስፈልግ ቀድሞ በተጠና የወደፊት ከተማነትን ታሳቢ ያደረገ ዕቅድ የመሠረተ-ልማትን በማስፋፋት የገጠር መሠረተ-ልማትን ቀልጣፋ የማድረግ እና የወደፊት ከተሞችን ቀድሞ የመግራት ጣምራ ግቦችን ማሳካት ይቻላል።

242. በአጠቃላይ የቀጣዮቹ የሃያ አምሥት ዓመታት የመሠረተ-ልማት ዘርፍ የትኩረት አቅጣጫ

- መሠረተ ልማትን ከመዋቅራዊ ለውጥ ግቦች ጋር ማጣጣም
- ማሕበራዊ መሠረተ ልማትን በማዕከል ማዳረስ
- በቅንጅት አቅዶ በቅንጅት መምራት
- የፕሮጀክት መዘግየትን እና የናረ የዋጋ ክለሳን የማይታገስ ሥርዓት ማስፈን

- ቸግርን በጊዜ መፍታትን ግብ ያደረገ፣ ተጠያቂነትን ያረጋገጠ ጥብቅ የከትትል እና ግምገማ ሥርዓት ማስፈን ነው።

243. ከቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት ጀምሮ ወደ ተግባር የሚሸጋገሩ ቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመታት የመሠረተ ልማት የትኩረት መስኮች የኃይል መሠረተልማት፣ የመስኖ መሠረተልማት፣ የመንገድ መሠረተልማት፣ የመገናኛ መሠረተልማት፣ የማሕበራዊ መሠረተልማቶች ናቸው።

5.3. ቴክኖሎጂ

የቴክኖሎጂ ምንነት

244. ቴክኖሎጂ የሀሳብ እና የተግባረ ዕድ (ቴክኒክ) ቅንጅት ውጤት ነው። በመሠረታዊነት በምርት ሂደት የቴክኖሎጂ ፋይዳ ውስን ምርት የሚያስገኙ ውስን መነሻ የተፈጥሮ ቁሳዊ አቅምን ገደብ በሌለው የሰው ልጅ ዕውቀት በማትባት ገደብ የሌለው ምርት በማምረት የሚያድጉ ፍላጎቶችን ማሟላት እና ሰብዓዊነትን ማስቀጠል ነው። የተጠረበ የዲንጋይ መሣሪያ ምናልባትም የመጀመሪያው ማሽን ነው። መጥረብ በዲንጋይ ማሽን ውስጥ የሰረገ ወይም የተጫነ (imbodied) ሀሳብ (idea) ወይም ዕውቀት (knowledge) ነው። ዛሬ ላይ በሃያ አንደኛው ክፍለ- ዘመን በአንድ በኩል መንኮራኩር በሚባል ግዙፍ ግፁዝ ማሽን ላይ ወደ ጠፈር የሚያደርስ፣ የእጅ መዳፍ በምታከል ትንሽ የተንቀሳቃሽ ብልጥ ስልክ ቀፎ ማሽን ላይ በሰው ሠራሽ አስተውሎት (artificial intelligence) እንደ ሰው የሚያስብ ቻትጂ.ፒ.ቲ (ChatGPT- Chat Generative Pretrained Transformer) የተሰኘ የሰው ልጅ ሃሳብ እና ዕውቀት ተጭኖባቸዋል። በዚህ የሚሊዮን ዓመታት ዘመን ውስጥ የሰው ልጅ ያደረገው አዝጋሚ ለውጥ (evolution) የቴክኖሎጂ ለውጥ ነጸብራቅ ነው።

የቴክኖሎጂ ዕድገት

245. የቴክኖሎጂ ዕድገት የሀሳብ ዕድገት እና በውጤቱም የቁሳዊ ካፒታል (ማሽን) መሻሻል ነው። በምርት ሂደት ውስጥ ቴክኖሎጂ የማሸኖች ወይም የመሣሪያዎች፣ የግብዓቶች፣ የኃይል፣ የምርት ሥርዓት እና የሀሳብ መስተጋብራዊ ሥርዓት (system) ነው። በማሽን፣ በግብዓቶች፣ በኃይል ምንጮች፣ እና የምርት ሥርዓት መሻሻል ውስጥ የሀሳብ መሻሻሎች አሉ። የቴክኖሎጂ ዕድገት በእነዚህ አምዶች የሚደረጉ የሀሳቦች ክምችት (stock of ideas) ዕድገት ነው። በዚህ የሀሳብ መሻሻል ማሸኖች፣ ግብዓቶች፣ የኃይል ምንጮች፣ እና የአቶሜሽን ሥርዓት ይሻሻላሉ፣ በውጤቱም የምርት እና የኑሮ መሻሻልን ያስገኛሉ።

246. በሰው ልጅ የረጅም ታሪክ እና በዘመናት በሚለኩ የአገራት የኢኮኖሚ ለውጥ ተሞክሮ እንደተስተዋለው እመርታ መፍጠር የቻሉ የቴክኖሎጂ ግኝቶች ሁለንተናዊ (general purpose) ቴክኖሎጂዎች ናቸው።

- አሳት፤ ሰው እስከአሁን ያልተካው ታላቁ የቴክኖሎጂ ግኝቱ አሳትን መቆጣጠር ነው። አሳት ለሰው ልጅ ራሱን መከላከያ፣ የብርሃን ምንጭ፣ እና ለዘመናት ለፈጠራቸው በርካታ ግኝቶች መሠረታዊ የኃይል ምንጭ ነው።
- ቋንቋ እና ተግባቦት፤ የቋንቋ ቴክኖሎጂ በምልክት ከመግባባት በፊደል እስከተደገፈ የማህበረሰብ መቅረጫ የረቀቀ ስነ ጽሁፍ፣ ሥነ - ጥበብ፣ ፎክሎር፣ እንዲሁም የሳይንስ እና ቴክኖሎጂ መግባቢያነት ያደገ ሲሆን ዋና ባህርይው ተጽዕኖው ሁለንተናዊ መሆኑ ነው።
- የማሽን እና የአቶሜሽን ሥርዓት፤ የማሽን ጽንሰ - ሃሳብ በየትኛውም ዘርፍ ተተግባሪ ነው። ከመቆፈሪያ ዶማ እስከ መንኮራኩር እንዲሁም የእጅ ስልክ የተሸከሙት የቴክኖሎጂ ምጥቀት ደረጃ እና ዓላማ ቢለያይም ያው ማሽን ናቸው። ማሽንን በአቶሜሽን የፋብሪካ ሥርዓት ምርትን በገፍ እንዲያመርት የማድረግ ሥልት ደረጃው ቢለያይም በየትኛውም የኢንዱስትሪ ዘርፍ መተግበር ይቻላል።
- ኃይል፤ መሠረታዊው የፊዚክስ ጽንሰ - ሃሳብ ሥራ ለመሥራት ኃይል ያስፈልጋል። የሥራ መጠን በኃይል ግብዓት መጠን ይወሰናል። ለሁሉም ዓይነት እንቅስቃሴዎች የተለያየ የኃይል ምንጭ መፍጠር ውድም አስቸጋሪም ነው። ሰው የፈጠራቸው የተሳኩ የኃይል ምንጮች በተለይም እንፋሎት፣ ነዳጅ እና ኤሌክትሪክ በየትኛውም መስክ ተተግባሪ አቅሞች ናቸው።

- **ግብዓት፤** በዚህ ዘርፍ የተደረጉ የቴክኖሎጂ ለውጦች ለእያንዳንዱ ምርት በሚሆኑ ግብዓቶች ላይ ከማተኮር ይልቅ ለበርካታ ተግባራት የሚውሉ የማዕድን፣ የኬሚካል እና ሌሎች ሰው ሠራሽ ግብዓቶችን የማምረት ሥልት፣ በእያንዳንዱ የእንስሳት እና የአዝርዕት ዓይነት ግብዓት ከማተኮር ይልቅ ለሁሉም በሚጠቅም የማዳበሪያ እና የዘረመል ቴክኖሎጂ ላይ መሥራት፣ ለዘመናት ከማይሻሻሉ ቋሚ ግብዓቶች ይልቅ አዳጊ እና ውስብስብ መካከለኛ ግብዓቶች (intermediate inputs) ላይ ማተኮር ለፈጣን ቴክኖሎጂ ዕድገት እና ኢኮኖሚ አቀፍ ተጽዕኖ ምክንያት ሆኗል።
- **የቢዝነስ ማጎጅመንት ሥርዓት፤** ለግል ፍጆታ የተቋቋመ የማምረቻ ተቋም በቤተሰብ ወደሚተዳደር ቢዝነስ፣ ከፍ ሲልም ዕውቀት ባላቸው ተቀጣሪ የቢዝነስ ባለሙያዎች የመምራት ዘይቤ እና የአንድን ኢኮኖሚ የማምረት አቅም ለማሳደግ የሚያስችለው የኮርፖሬት ሥርዓት በአብዛኛዎቹ የኢኮኖሚ ዘርፎች ተተግባሪ ነው።
- **ፋይናንስ አሳላጭነት ሥርዓት (financial intermediary)፤** የልማት አንዱ ትልቅ ተግዳሮት ሀሳብን ወደ ቴክኒክ በመቀየር ምርት ለማምረት የፋይናንስ ፍላጎትን በራስ ቁጠባ መወጣት አለመቻል ነው። የፋይናንስ ተቋማት የፋይናንስ አቅርቦትን ማሳለፍ እና ሥጋትን የመቀነስ ሥርዓት በየትኛውም የኢኮኖሚ ዘርፍ ለሚደረግ ቢዝነስ ተተግባሪ የሆነ ግኝት ነው።

247. ሁለገብ ቴክኖሎጂዎች የኢኮኖሚ ዕድገት እና አጠቃላይ መዋቅራዊ ሽግግር ለማረጋገጥ ውስን ተመጋጋቢ አቻ ቴክኖሎጂዎች ያስፈልጓቸዋል። የሰው ልጅ የመጀመሪያው ማሽን የተጠረበ፣ የተወቀረ፣ የሾለ፣ ድንጋይ ነው። ይህ ማሽን መቁረጥ፣ መቆፈር፣ እና መፍጨት ይችላል። የኃይል ምንጩ የሰው ጉልበት ነው። በመቁረጥ፣ በማሾል፣ በመውቀር፣ በመቆፈር ጥበቦች ሰው ማምረት፣ ምግብ ማሰናዳት፣ መጠለያ መሥራት፣ የመከላከያ አቅም መገንባት ችሏል።

248. የዘመናት የቴክኖሎጂ ዕድገት እንደሚያሳየው ለዛሬው በዓይነት የበዛ ረቂቅ ቴክኖሎጂ መሠረት የሆነው ቴክኖሎጂዎች በጥቂት ሁለገብ እና ተመጋጋቢ አቅጣጫዎች መሻሻላቸው ነው። በተለይም በዘመን ሂደት

1. ማሽን ከተጠረበ እና ከሾለ ድንጋይ በሰው ጉልበት ወደሚዘወሩ አነስተኛ የእንጨት እና የብረት የሥራ ማቃለያዎች (ዶማ፣ መጥረቢያ፣ ማረሻ፣ ቢላዋ፣ ጦር፣ ጎራዴ)፣ በመጀመሪያው የኢንዱስትሪ አብዮት ወቅትም ከብረት እና የአረብ ብረት ወደተሠሩ ኢንጂነሮች ተሻሽሏል፤
2. የማሽኖቹ የኃይል ምንጭ ከሰው ጉልበት ወደ እንስሳት ጉልበት፣ የእንፋሎት ኃይል፣ የኤሌክትሪክ እና የነዳጅ ኃይል አድጓል፤
3. ግብዓቶቹ ከእንስሳት እና የሰብል ውጤቶች ወደ ማዕድናት፣ በማዕድናት ረገድም ከብረታ ብረት ወደ ከፊል ኤሌክትሪክ አስተላላፊ፣ እና ሰው ሠራሽ ፔትሮ ኬሚካሎች ተሻሽለዋል፤
4. የአመራረት ሥልቱ የእጅን ማሽኖችን የማቃናት፣ የመጠምዘዝ፣ የማጠፍ፣ የመዘርጋት፣ የማውረድ፣ የማውጣት እና የማሽከርከር ሚና በአቶሜሽን ሥርዓት በመተካት በአንዴ ብዙ ማምረት የሚያስችል የፋብሪካ እና የአቶሜሽን ሥርዓት ማስፈን ወደ መቻል፣ በ21ኛው ክፍለ ዘመን የዲጂታል ቴክኖሎጂ ማሽኖችን የሰውን ልጅ አስተውሎት (intelligence) መተካት በሚያስችል ደረጃ አሻሽሏል።
5. የቢዝነስ አስተዳደር እና ፋይናንስ ሥርዓት የቴክኖሎጂ ሀሳብ እና ዕውቀት ያላቸው ግለሰቦችን የፋይናንስ ፍላጎት ገዳቢ ከሆነው በራስ አቅም የሚጠራቀም ቁጠባ ወደ ባንክ ብድር አሳድጎታል።

249. የቴክኖሎጂ ዓይነቶች ከነጠላ ወደ ብዙ አቅጣጫዎች ባደጉ ቁጥር የኢኮኖሚ እና የማሕበራዊ እንቅስቃሴዎች፣ እና ብልጽግና እየተሻሻሉ መጥተዋል። በዘመነ ሰው ሠራሽ አስተውሎት ማሽን በሥራ መስክ ሰውን ሲተካ ሥራ አጥነትን ይፈጥራል ወይስ የሰው ልጅ ጉልበት እና አስጨናቂ የአዕምሮ ሥራዎች ከመሥራት ወደ የማያደክሙ የአገልግሎት ዘርፎች እንዲሰማሩ ተጨማሪ ዕድል ይፈጥራል የሚሉት ጥያቄዎች ወደፊት የሚታዩ ናቸው።

250. በመጀመሪያው የእንግሊዝ የኢንዱስትሪ አብዮት ወቅት የማሽን፣ የኃይል፣ የግብዓት፣ እና በአጠቃላይ የአቶሜሽን ሥርዓት በጥልቀት የተተገበረው በጨርቃጨርቅ ኢንዱስትሪው ቢሆንም ከስተቱን የኢንዱስትሪ አብዮት የሚያደርገው ፈጠራዎቹ በጨርቃጨርቅ ኢንዱስትሪው ያመጡት ለውጥ ሳይሆን ማሽንን፣ ኃይልን፣ እና ግብዓትን በማዘመን በአቶሜሽን የፋብሪካ ሥርዓት የሰውን ጉልበት ተክቶ በገፍ የማምረት ቴክኖሎጂ በሌሎችም ዘርፎች ተተግባሪ ስለነበረ ነው። በዚያን ዘመን የለውጥ መሠረት የሆኑት ጥቂት ግን ለበርካታ ዘርፎች መዘመን ምክንያት የሆኑ ግኝቶች መካከል ግንባር ቀደምቱ

1. የብረት ማቅለጫ እና የብረታ ብረት ሥራ
2. የእንፋሎት ኢንጂነር
3. የጥጥ መፍተያ ማሽን

4. የሽክላ ወይም የሴራሚክስ ሥራ
5. ለኬሚካል ኢንዱስትሪ መሠረት የጣለው የሰው ሠራሽ ቀለም ናቸው።

251. በተመሳሳይ በሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት ወቅት በአገረ አሜሪካ ትኩረት ተሰጥቷቸው የበለጸጉ እና ሌላውን ዘርፍ ያነቃነቁ የቴክኖሎጂ ዘርፎች

1. የአረብ ብረት (ስቲል) እና ማሽን
2. የባቡር ትራንስፖርት
3. ነዳጅ
4. ኬሚካል እና
5. የባንክ አገልግሎት ናቸው።

252. በሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት ወቅት ኤሌክትሪክሲቲ እና ኤሌክትሮማግኔቲክም በሣይንሱ ዓለም በአውሮፓ በግንባር ቀደምትነት በቮልታ፣ አምፒር እና ፋራዳይ ምርምር እውን መሆን የኤሌክትሪክ ጀነሬተር እና የኤሌክትሪክ ሞተር ወይም ድናሞ አንዲፈለሰፉ በር ከፈተ። በኤሌክትሪክ ኃይል የሚሠሩ የዘመናችን የዕለት ተዕለት ተግባራት እና በዲጂታል ቴክኖሎጂ የሚታገዙ ከፍተኛ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች፣ ዘመናዊ ሕክምና፣ እና የመከላከያ አቅም መሠረት የኤሌክትሪክ መፈጠር፣ የጀነሬተሮች እና የድናሞዎች መፈለሰፍ ነው።

253. የዘመናችን የቴክኖሎጂ አብዮት የዲጂታል ቴክኖሎጂ ነው። በ21ኛው ክፍለ ዘመን በ20ኛው ክፍለ-ዘመን የነበሩ ጅምሮዎችን በማበልጸግ የዲጂታል ቴክኖሎጂ ማሽኖችን የሰውን ልጅ አስተውሎት (intelligence) መተካት በሚያስችል ደረጃ በማሻሻል ላይ ይገኛል። ይህ የዘመናችን የቴክኖሎጂ ጥግ ሰው ሠራሽ አስተውሎት (artificial intelligence - AI) ሲሆን ቴክኖሎጂው የሰውን ጉልበት መተካት ብቻ ሳይሆን የሰውን ልጅን የመማር (learning)፣ በምክንያት የመተንተን (reasoning)፣ ችግሮችን የመፍታት፣ በእይታ ቁሳዊ ነገሮችን የመለየት እና የመተርጎም (perception)፣ የመበየን እና ቋንቋን የመጠቀም ወይም በቋንቋ የመግባባት ልዩ አዕምሮአዊ ችሎታዎችን ተክቶ ማከናወን የሚያስችል ሥርዓት ነው። ይህ ቴክኖሎጂ በአንድ በኩል አፕንኤአይ. (OpenAI) እና ማይክሮሶፍት (Microsoft) በሌላ በኩል ጉግል (Google)፣ በቅርቡ የተዋወቀው የዲፕሲክ (DeepSeek) አውዶች ሕዋዌ እና አለባባ በተሰኙ ሥርዓተ-አውዶች የሚካሄድ ሲሆን በሦስት ግቦች ላይ ትኩረት አድርጎ እየሠራ ይገኛል፤

1. ብርቱ ሰው ሠራሽ አስተውሎት (Strong AI ወይም Artificial General Intelligence – AGI)
2. ተግባራዊ ሰው ሠራሽ አስተውሎት (Applied AI)
3. ምስለ - እዕምሮ (Cognitive Simulation)

254. የብርቱ ሰው ሠራሽ አስተውሎት (ጠንካራ ኤአይ) ግብ ከሰው ባላተናነሰ ሁኔታ የሚያስቡ ወይም ከሰው ልጅ ጋር የሚፎካከሩ ማሽኖችን መሥራት ነው። ይህ ግብ በተለይ የሰውን ልጅ ህልውና በሚያስጋ መልኩ በጦርነት ተግባር ላይ ሊውል ስለሚችል አወዛጋቢ የቴክኖሎጂ ግንባር ቢሆንም ከመልካም ግኝቶቹ የተሳካለት ከሰው ልጅ ጋር በቋንቋ መግባባት የሚያስችለው ሥርዓት በተለይም የትልቅ ቋንቋ ሞዴል (Large Language Model) ነው። በ2022 የተለቀቀው የቻትጂፒቲ፣ በ2023 የተለቀቀው 4ኛው ትውልድ ቻትጂፒቲ (ChatGPT_4) ትልቅ ስኬቶች ናቸው። የሰውን ማንነት በፊት የሚለዩ ሶፍትዌር፣ ተጠቃሚዎች በኢነተርኔት የሚፈልጓትን ጉዳይ የሚገምቱ እና ቀድመው ሀሳብ የሚያቀርቡ መተግሪዎች፣ ደንበኞች ለመግዛት የሚፈልጓቸውን እና የሚደጁባቸውን ምርት እና አገልግሎቶች ለይተው የሚያስተዋውቁ የኢንተርኔት መተግበሪያ ሥርዓቶች፣ እንዲሁም የአፕል ሲሪ (Apple's Siri) እና የጉግል መፈለጊያን የመሳሰሉ የተፈጥሮ ቋንቋ ማቀነባበሪያዎች የእነዚህ ቴክኖሎጂ ውጤቶች ናቸው።

255. የሰው ሠራሽ አስተውሎት ምናልባትም የሰው ልጅ በዘመኑ ያሳካው ትልቁ የቴክኖሎጂ ግኝት ነው። በአለፉት 10 ሺህ ዓመታት የሰው ልጅ እሳት መቆጣጠርን ወይም ማልማትን ያስከነዳ ግኝት ኖሮት አያውቅም። የዘርፉ አልሚዎች ሰው ሠራሽ አስተውሎት ከእሳት እና ከኮረንቲ የበለጠ የሰው ልጅ የፈጠረው ታላቁ ግኝት እንደሆነ ይጠቅሳሉ። ይህን አመለካከት በሚደግፍ መልኩ በ2024 ጉግል በጥናት ውጤት ደረጃ ያስተዋወቀው በኳንተም ስሌት ላይ የተመሠረተው አዲሱ የኮምፒውተር ችፕ (computer chip) በአሁኑ ጊዜ በዓለም ላይ ፈጣን የሚባለው ኮምፒውተር አስልቶ ለመጨረስ አሥር ሴፕቲሊዮን (septillion) ወይም 10x1024 ዓመታት የሚፈጅበትን ተግባር - ሂሳብ በ5 ደቂቃ ውስጥ ማጠናቀቅ የሚችል ነው። ይህ የስሌት አቅም ሳይንስ በተለይም ፊዚክስ የደረሰበትን የዘመኑ የመጨረሻው ዕውቀት ማለትም የደቃቅ ቁስአካል ተፈጥሮ (ፓርቲክል

ፊዚክስ) ላይ በመመሥረት ዕውን የሆነ የቴክኖሎጂ ግኝት ነው። ይህ ዊሎው (Willow) የተሰኘ የኮምፒውተር ችግር የቀጣይ ትውልድ ኮምፒውተሮች የኳንተም ኮምፒውተሮች እንደሚሆኑ አመለካከቷል።

የቴክኖሎጂ ፋይዳ

256. ቴክኖሎጂ የአሻጋሪ ኢኮኖሚ ዕድገት እና ልማት ምንጭ ነው። በንድፈ ሃሳብ ደረጃ፣ በነባር ቴክኖሎጂ ላይ የተመሠረተ ቁሳዊ ካፒታሎችን ማስፋፋት በመካከለኛ ጊዜ የኢኮኖሚ ዕድገትን ያረጋግጣል። ይህ የሚሳካው ነባር ቴክኖሎጂን ለሠራተኛ ኃይል ለምርት በቂ በሆነ ደረጃ በማስታጠቅ እና በማዳረስ ሂደት ነው። ካፒታል በሰው ኃይል ዕድገት ምጣኔ ልክ እኩል በሚያድግበት የመመጣጠን ደረጃ ወቅት (steady state) ገቢን ከሕዝብ ብዛት ዕድገት ምጣኔ በላይ ማሳደግ የሚቻለው በማይነጥፍ የቴክኖሎጂ ዕድገት ነው።

257. በአማራ ብሔራዊ ክልል ድህነትን ትርጉም የለሽ ማድረግ የሚያስችል ፈጣን እና አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ሲታቀድ ለመካከለኛ ዘመን የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ የሚሆነውን በመጠን እና በጥራት በዝቅተኛ ደረጃ ላይ የሚገኘውን የካፒታል አቅም ከማሳደግ ጎን ለጎን ለማይነጥፍ የቴክኖሎጂ ዕድገት መሠረት የሚጣል መሆኑን ታሳቢ በማድረግ ነው። ኢኮኖሚ ዕድገት ምንጮች በምርት ሂደት የሰው ኃይል የታጠቃቸው የካፒታል እና የቴክኖሎጂ ጥምር አቅሞች ናቸው። በመካከለኛ ጊዜ በዝቅተኛ ምጣኔ ላይ የሚገኘውን የካፒታል መጠን በፍጥነት በመስፋፋት እና የካፒታል - የሰው ኃይል ጥምርታን በተከታታይ ከፍ በማድረግ ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ማስመዝገብ ይቻላል። ካፒታል እና የሰው ኃይል በእኩል ምጣኔ ማድግ በሚጀምሩበት የረጅም ጊዜ አውድ ውስጥ የኢኮኖሚ ዕድገትን ከሕዝብ ዕድገት ምጣኔ በላይ ማሳደግ ስለሚያዳግት የነፍስ ወከፍ ገቢን ማሳደግ፣ የሕዝብን የኑሮ ደረጃ ማሻሻል፣ እና ድህነትን ትርጉም ባለው ደረጃ ለመቀነስ አይቻልም። ካፒታል በሰው ኃይል ዕድገት ምጣኔ ልክ እኩል በሚያድግበት የመመጣጠን ደረጃ ወቅት ገቢን ከሕዝብ ብዛት ዕድገት ምጣኔ በላይ ማሳደግ የሚቻለው በማይነጥፍ የቴክኖሎጂ ዕድገት ነው።

258. ቴክኖሎጂ ፈጣን እና የማይቀለበስ የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ማረጋገጥ የሚችለው ከመዋቅራዊ ግቦች ጋር ሲጣጣም ነው። በሜካናይዜሽን፣ በኃይል፣ በግብዓት፣ እና በአቶሜሽን ቅንጅት በሚገለጽ የምርት ሥርዓት ውስጥ በእነዚህ አምዶች የሚደረጉ የሀሳብ ለውጦች ከአንዱ ይልቅ በሌላው የኢኮኖሚ ዘርፍ በተሻለ ፍጥነት እና በማያባራ ሂደት የቴክኖሎጂ ለውጥ፣ በሂደቱም የተሻለ የኢኮኖሚ ዕድገት ፍጥነት ያስገኛሉ። እነዚህ የፈጣን ዕድገት ለውጥ ምንጭ የሆኑ የኢኮኖሚ ዘርፎች ወይም ንዑስ ዘርፎች ሁለት ዋና ዋና ባሕርያት ውስብስብ እና በየጊዜው የሚሻሻሉ መካከለኛ ግብዓቶች የሚጠቀሙ መሆናቸው፣ እና በእነዚህ ዘርፎች የሚፈጠሩ አቅሞች ለሌሎች ዘርፎች እና ንዑስ ዘርፎች መነቃቃት አጋዥ መሆናቸው ነው። እስከ አሁን ድረስ ባለው የቴክኖሎጂ እና የኢኮኖሚ ዕድገት ደረጃ የዚህ ዓይነት ገዢ እና ንቅናቄ ፈጣሪ ባሕርይ ያላቸው ዘርፎች ውስን የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ - ዘርፎች ናቸው። የቴክኖሎጂ ስፋት በኢኮኖሚ ስፋት ልክ የሚወሰን በመሆኑ ከሰፊው የዓለም የቴክኖሎጂ ጣቃ ሥልታዊ በሆነ መንገድ መጥኖ የሚደረግ የቴክኖሎጂ ዕድገት ግብ በእነዚህ አንቀሳቃሽ ወይም ለጥልቅ መዋቅራዊ ለውጥ ምንጭ በሆኑ ንዑስ ዘርፎች ላይ መሆን ይገባዋል።

259. ከዚህ አንጻር የአማራ ብሔራዊ ክልል የልማት ዕቅድ እሳቤ በግል ዘርፍም ሆነ በመንግሥት በመዋዕለ - ንዋይ ስምሪት፣ በመሠረተ - ልማት አቅርቦት እና ዝራጋታ፣ በማበረታቻ አሰጣጥ፣ በሰው ኃይል ስልጠና፣ እና በሥራ ፈጠራ የትኩረት ትኩረት የሚሰጣቸው ለጥልቅ መዋቅራዊ ለውጥ አስተዋጽኦ የሚያደርጉ ዘርፎች ሲሆን ዋና መስፈርቱ ለቴክኖሎጂ ሽግግር የሚኖራቸው ተግባራዊ ሚና ነው። የፍብረካ ምሕንድስና እና የዲጂታል ቴክኖሎጂ የሰው ኃይል ስልጠና የትኩረት መስኮች ሲደረጉም ዋና ግባቸው የተመረጡ ስትራቴጂካዊ ዘርፎችን ለማዘመን ነው።

260. የቴክኖሎጂ ዕድገት በዓለም አቀፍ ደረጃ የኢኮኖሚ እና የሰልጣኔ ተስተካካይነት ማረጋገጫ ነው። በዓለም አቀፍ ደረጃ በነፍስ ወከፍ ገቢ መለኪያ ዝቅተኛ ገቢ ካላቸው አገራት በምትመደበው ኢትዮጵያ ውስጥ የሚገኝ የአማራ ብሔራዊ ክልል ገቢ በ25 ዓመታት ከከፍተኛ ገቢ አገራት ተስተካካይ የማድረግ ትልም የሚሳካው በፈጣን የቴክኖሎጂ ዕድገት ነው። በዓለም ላይ በአገራት መካከል በገቢ አቅም የሚገለጽ ከፍተኛ ልዩነት ይሰተዋላል። ይህ የገቢ ልዩነት በሌሎች የኢኮኖሚ፣ የማሕበራዊ፣ እና የፖለቲካ ፈርጆች ይንጸባረቃል። የሁሉም ልዩነቶች መሠረት የአቅሞች ልዩነት ሲሆን ገዢው የልዩነት ምንጭ የቴክኖሎጂ ልዩነት ነው። የኢኮኖሚ እና አጠቃላይ የሥልጣኔ ተስተካካይነት የሚረጋገጠው በፈጣን የቴክኖሎጂ ለውጥ እውን በሚሆን የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት ነው። ከኢንዱስትሪ አብዮት በፊት በዘመናዊ ግብርና ከሌላው ዓለም የተሻለ ገቢ የነበራቸው ቻይና እና ምዕራብ አውሮፓ ለተሻለ ገቢያቸው ምንጩ የተሻለ የግብርና ቴክኖሎጂ ነው። በአሥራ

ስምንተኛው ክፍለ-ዘመን እንግሊዝ ከገቢ ባሻገር በሁለንተናዊ አቅም ዓለምን የመራችው በቴክኖሎጂ እውቀት የኢንዱስትሪ አብዮት ስላሳካች ነው። ከፈረንሳይ እስከ ጀርመን ያሉ የአውሮፓ አገራት እና ጃፓን የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ከእንግሊዝ ጋር የረጋገጡት በእንግሊዝ ቴክኖሎጂ ላይ ተመሥርተው ባስፋፉት የቴክኖሎጂ ማለመድ እና ማሻሻል ንቅናቄ ነው። አሜሪካ ከተስተካካይነት ባለፈ የዓለም ልዕል - ኃይልነት ደረጃን የተቆናጠጠችው ቴክኖሎጂን በምርምር እና ልማት በመደገፍ የተስተካካይነት መሣሪያ ስላደረገች ነው። በአሁኑ ወቅት የዓለማችን የአገራት የኢኮኖሚ እና የኃይልነት ፉክክር በዋናነት በአሜሪካ እና በቻይና የሚካሄድ ሲሆን ዋና የመፎካከሪያው ሻሙላ ቴክኖሎጂ በተለይም የዲጂታል ቴክኖሎጂ ነው።

261. ቴክኖሎጂ የሰው ልጅ በአዝጋሚ ለውጥ በሚለካ የረጅም ዘመን ታሪኩ እንደ ዝርያ የመጥፋት ስጋቶችን ጨምሮ የገጠሙትን ችግሮች በመፍታት ለዛሬው ሰብዓዊ ልዕልና (humanity) የበቃበት መሣሪያውም፤ ከደሙ-ነፍስ ዝውተራ የላቀ ተግባሩ ማሳያ እና ሰው የመሆን ማንነቱም ነው። የሰው ልጅ በደረሰበት የዕውቀት አድማስ ልክ የሚገጥሙት ችግሮች እንደ ዝርያ በዓለም ላይ ከመጥፋት ስጋት እስከ መራብ፤ መታረዝ፤ መታመም እና ውስን ዕድሜ ይደርሳሉ። ሰው ከ1.4 ሚሊዮን ዓመታት በፊት እሳትን የመቆጣጠር ጥበብን የመሰለ የመከላከያ አቅም በመፍጠር በሌሎች ኃይል እንስሳት ጥቃት ከመጥፋት ድኗል። እሳትን መቆጣጠር ለበርካታ የሰው ልጅ ፍላጎቶች መፍትሄ መሆን ስለቻለ እስከ አሁን የእሳት አጠቃቀም ግኝትን ያስከነዳ የሰው ልጅ አብዮት የለም። የሰው ልጅ ፍላጎቶች እንደ የዕደገት ደረጃው በውስን የተፈጥሮ ሀብት እና ቁሳዊ አቅም እንዲሁም በየዘመናቱ ከሚፈጠሩት ውስጣዊ እና ውጫዊ አዳዲስ ተግባሮች ፊት የሚሰፉ፤ የሚያድጉ፤ የሚረቀቁ፤ የሚወሳሰቡ እና የሚገዝፉ ናቸው። የማልተስ ጎድፈ-ሃሳብ እንደሚያስተምረው እነዚህን ፍላጎቶች ማሟላት ሲያቅት የሰው ልጅ በቸነፈር፤ በጦርነት፤ እና በወረርሽኝ (positive checks) ፍላጎት እና አቅርቦት እስከሚመጣጠን ድረስ ሲበልግ በዝተው ሲጠርር እንደሚያልቁት አጋዘኖች ሁሉ መቋቋም ወደቻሉ ጥቂቶች ደረጃ ይወርዳል። የሰው ልጅ ከማልተስ ሚርት እና ከሳላዎች እና አጋዘኖች እጣ ያመለጠው ውስኑን ቁሳዊ የተፈጥሮ ካፒታል በማይነጥፍ ዕውቀት በፈጠረው የቴክኖሎጂ ስለት እና ባትረፈረፈው ምርት ነው። ሰው ለመግባቢያ ቋንቋን የፈጠረው፤ ቋንቋውንም በፊደል እና በስነ - ጽሁፍ ያዳበረው ሀሳብን ወደ ወደ ተግባር ቀይሮ ነው። ይህ ሀሳብን ወይም ዕውቀትን ወደ ተግባር የመቀየር የሰው ልጅ ሥልት በአሥራ 17ኛው ክፍለ ዘመን አውሮፓውያኖቹ ቴክኖሎጂ ብለው ሰይሙታል። ቴክኖሎጂ በግሪክ ቋንቋ የቴክኒክ ዕውቀት ወይም ጥናት ማለት ነው። ቴክኖሎጂ በሳይንሳዊ ዕውቀት መመራት ከጀመረበት ጊዜ ወዲህ ገዢ ትርጉሙ ሰው የሚገጥሙትን ችግሮች እና ተግባሮች ለመፍታት ሳይንሳዊ እውቀት እና ጥበብን ወደ ተግባር የሚቀይርበት ዘዴ ነው።

262. በሃያ አንደኛው ክፍለ - ዘመን እንደ አገር የኢትዮጵያ እንደ ክልል የአማራ ብሔራዊ ክልል ችግር ድህነት እና ኋላቀርነት ነው። እስከ ሰባተኛው ክፍለ-ዘመን የታሪክ መታጠፊያ ድረስ ኢትዮጵያ በስልጣኔ ትቀድማቸው የነበሩ ወይም ከኢትዮጵያ ጋር በተመሳሳይ ደረጃ ላይ የነበሩ አገሮች በስልጣኔ ርቀው የመገኘታቸው ምስጢር በእነዚህ ማሕበረሰቦች ሳይንስ-መር ቴክኖሎጂ መመንደጉ፤ በኢትዮጵያ ደግሞ ከመቸንከር በታች በግጭት አዙሪት ማሽቆልቆሉ ነው። የክልሉ ድህነት እና ኋላቀርነት ትብታብ የሚፈታው በፈጣን እና የረጅም ጊዜ አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ነው። የፈጣን እና አሻጋሪ ዕድገት ምንጭ የቴክኖሎጂ ዕድገት ነው። በመሆኑም፤ የኢኮኖሚ ተስተካካይነት እና ተወዳዳሪነት ግብ የሚረጋገጠው በማያሻማ የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት እና ተወዳዳሪነት ግብ ነው።

የቴክኖሎጂ ምንጭ

የዘመናት የሰው ልጅ እና የማሕበረሰቦች ጥረት

263. የየዘመናቱ የቴክኖሎጂ ደረጃዎች በቀዳሚዎቹ በርካታ ዘመናት የተከማቹ የሳይንስ እውቀት እና የቴክኖሎጂ አቅም ውጤቶች ናቸው። እሳትን ለላቀ ጥቅም ማዋል የ1.4 ሚሊዮን ዓመታት ዕድሜ አለው፤ ፈጣሪውም ሆኖ አውስትራሎፒቲክስ (Homo australopithecus) ነው። የእሳት ጥቅም አንዱ ፈርጅ በሆነው የብርሃን ዕድገት አቅጣጫ ማገዶ ጨራሽ የሆነውን ከእሳት የሚገኝ ብርሃን በፓሊዮሊቲክ ሕዝቦች (Paleolithic people) የእንስሳት ሞራን መጠቅም የሚችል የድንጋይ ኩራዝ በመሥራት የኃይል ብክነትን በ22 እጥፍ የቀነሱት ከ42 ሺህ እስከ 17 ሺህ ዓመታት በፊት ነው። ባቢሎኒያውያን የዚህን ዘዴ የኃይል ምንጭ በሰሊጥ ዘይት በመተካት ብክነትን በግማሽ የቀነሱት ወይም ቅልጥፍናን በእጥፍ ያሳደጉት ከክርስቶስ ልደት በፊት በ1750 ነው። ፍልስፍና በናኘበት የግሪክ ስልጣኔ ዘመን ከክርስቶስ ልደት በፊት ከ348 ዓመት በፊት ፕሌቶ ሃሳቦቹን ለመጻፍ

የተጠቀመበት የሻማ መብራት ከሰሊጥ ዘይት ይልቅ በእጥፍ ኃይል ቆጣቢ ነበር። ከዚያ በኋላ የሻማን ብርሃን የመስጠት አቅም በእጥፍ በጨመረው እና የዓሳ ነባሪን ቁጥር ባመናመነው የዓሳ ነባሪ ዘይት ለመተካት 1800 ዓመታት ፈጅቷል። እኤአ በ1859 በአሜሪካ የመጀመሪያው አዋጭ ድፍድፍ ነዳጅ መገኘትን ተከትሎ ከቀዳሚው 20 በመቶ የብርሃን ድምቀት መስጠት የቻለው እና የዓሳ ነባሪን ዘር ከመጥፋት የታደገው የናፍጣ ኩራዝ ጥቅም ላይ ውሏል። እኤአ በ1879 ቶማስ ኤዲሰን የፈጠረው የኤሌክትሪክ አምጥል የናፍጣ ኩራዝን 16 እጥፍ የብርሃን ድምቀት ይሰጣል። በ1990ዎቹ መጀመሪያ ጥቅም ላይ የዋለው የፍሎረሰንት መብራት የኤዲሰንን አምጥል የብርሃን ድምቀት 26 እጥፍ ይሆናል። በረጅሙ ዘመን እሳቤ የፍሎረሰንት መብራት የብርሃን ድምቀት ወይራ አንድደን የምናገኘውን የብርሃን ድምቀት 143 ሺህ እጥፍ ይሆናል።

ሣይንስ

264. ቴክኖሎጂ በሰው ልጅ የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ሁሉ ለችግር መፍቻነት ከመዋሉ አንጻር ቴክኖሎጂ መደበኛ ሳይንስን ይቀድማል፤ የሰው ልጅም በተፈጥሮው ቴክኖሎጂስት ነው። ከቅርብ ዘመን ታሪክ አኳያ የ18ኛው ክፍለ-ዘመን የእንግሊዝ የኢንዱስትሪ አብዮት በመሠረቱ የቴክኖሎጂ አብዮት ነው። ይህ የቴክኖሎጂ አብዮት በእንግሊዝ በተቀናጀ ሁኔታ በሚካሄድ መደበኛ ሳይንሳዊ ጥናት ባይመራም ከእንግሊዝ ቀድመው የነበሩ የቻይና፣ የመካከለኛው ምሥራቅ እና አካባቢው፣ እና በኋላም የጣሊያን ዓይነቶቹ የአውሮፓ አገራት የዘመናት የሳይንሳዊ ዕውቀት እና የክህሎት ክምችት (buildup) እና የዚህ ክምችት በዚያን ወቅት ለሰው ወሳኝ ደረጃ ላይ መድረስ (breakthrough)፣ እንዲሁም ለግለሰቦች የፈጠራ ነጻነት በመስጠት ረገድ የእንግሊዝ ለዚህ አጋጣሚ የተሻለ ዝግጁነት ላይ መገኘት ናቸው።

265. ከሳይንቲስት እስከ መሪ የሚደርሱ ባለሰዎች የቴክኖሎጂ አዋላጆች ናቸው። በ1620 ፍራንሲስ ባኮን የተባለ እንግሊዘዊ ፈላስፋ ሣይንሳዊ ዕውቀት የሰው ልጅ ተፈጥሮን ከመቆጣጠር ያላነሰ ሚና እንዲኖረው የሚያድርግ መሆኑን ተንብዮ ነበር። ከዚያ ወዲህ በነበሩት ምዓተ - ዓመታት የሰው ልጅ በወረርሽኝ፣ በርሃብ እና ቸነፈር እንዲሁም በድህነት ይማቅቅ ስለነበር የባኮን ርዕይ ተምኔታዊ እንደሆነ ተቆትሮ ነበር። ላለፉት 5 ሺህ ዓመታት ከባኮን ትንቢያ በኋላ ባሉት 340 ዓመታትን ያህል ሣይንሳዊ ግኝት እና ለውጥ አልተስተዋለም። በ1963 የአሜሪካው ፕሬዚደንት ጆን ኤፍ ኬኔዲ አስበናቸው እና አልመናቸው የማናውቃቸው አሥር በሮች በሣይንስ ተከፍተዋል በማለት አብስረዋል። እንደ አውቶሞቢል፣ ማቀዝቀዥያ፣ ቴሌቪዥን፣ ስልክ በግለሰቦች በቀላሉ የሚገዙ ዕቃዎች መሆን ችለዋል። የሰውን ልጅ በአጋጣሚ ካልሆነ የመያልፈው የሳንባ ነቀርሳ፣ የሳንባ ምች፣ እና የተስቦ ወረርሽኝ በጸረ-ተሕዋሲያን መዲሃኒት መከላከል እና የሰውን ሕይወት መታደግ ተቻለ። አሜሪካኖች የዓለም የመጨረሻው አስፈሪ መሣሪያ የሆነውን ኒኩሊየር ታጠቁ፤ ጨረቃ ላይ መውጣት ለሰው ልጅ ቀላል ሆነ። ይህ የሆነው ሳይንሳዊ ምርምር ባዋለደው ቴክኖሎጂ ነው።

266. ሳይንሳዊ ምርምር በአውሮፓ በስፋት ከመጀመሩ በፊት እስከ መጀመሪያው የእንግሊዝ የኢንዱስትሪ አብዮት ድረስ ጉልህ የቴክኖሎጂ ግኝቶች የግለሰቦች የተናጠል ፈጠራ ውጤቶች ነበሩ። በአሜሪካም ከሁለተኛው የዓለም ጦርነት በፊት የነበረው የቴክኖሎጂ ሞዴል በግለሰቦች ላይ የተመሠረተ ነበር። በኢንዱስትሪ አብዮት ማግስት ዩኒቨርሲቲዎች እና ሌሎች የምርምር ተቋማት ለቀዳሚዎቹ የቴክኖሎጂ ግኝቶች ሳይንሳዊ ትንታኔ ከመስጠት አልፈው ቴክኖሎጂን በሀሳብ የመምራት አቅም መፍጠር ችለዋል። በዚህም ከኋላ የመጡ ሜሪካን የመሰሉ አገራት ቴክኖሎጂን በመደበኛ ትምህርት እና ሳይንሳዊ ጥናት በመደገፍ ከበፊተኞቹ የበለጠ ማፋጠን ችለዋል።

267. በጥቂት ግለሰቦች በአጋጣሚ ይገኝ የነበረውን አዝጋሚ እና ውስን ቴክኖሎጂ ሣይንስ የተፈጥሮ ሕግጋትን በማስቀመጥ በፍጥነት፣ በስፋት እና በጥራት እንዲሳካ አስችሏል። ቴክኖሎጂ የተደራጀ የሣይንስ ጥናትን በቀደመባቸው ዘመናት የቴክኖሎጂ ግኝቶች በግለሰቦች የሚሳኩት በብዙ ጥረት እና ዳሰሳ በዕድል ነበር። ሣይንስ የተሳካ የቴክኖሎጂ ግኝቶችን ከመተንተን ባለፈ ተፈጥሮ ለቴክኖሎጂ ፈጠራ አመቺ የሆነ የራሷ ሥርዓት ያላት መሆኑን ለመግለጽ ሞክሯል፤ በብዙ ደረጃም ተሳክቶለታል። በዚህም የተፈጥሮ ሣይንስ በተለይም የቁሳዊ ሣይንስ (physical science) ገዢ የተፈጥሮ ሕግጋትን ለይቷል። ቴክኖሎጂ በጥቂት ደፋር ግለሰቦች በዳሰሳ ይገኝ ከነበረበት አዝጋሚ አካሄድ ይልቅ የሣይንስ ሕግጋቱን በመከተል እና ሀሳብን ከቴክኒክ ጋር በማገናኘት ከዕለት ዕለት የሰው ልጅ ኑሮ ማቃለያ የሰውን ልጅ ሕይወት እስከሚታደጉ የተራቀቁ የሕክምና መሣሪያዎች የሚደርሱ የቴክኖሎጂ ግኝቶች በስፋት እና በፍጥነት እንዲሳኩ ማድረግ ተችሏል።

268. የሣይንስ ዋና ትኩረት በውስን ጥረት ጠቃሚ ሥራ ማከናወን የሚያስችሉ አገልግሎቶችን ወይም የቴክኖሎጂ ውጤቶችን ማዋለድ የሚችሉ የተፈጥሮ ሥርዓቶችን ወይም ሕግጋትን መለየት ነው። የሰው ልጅ በሕይወት ለመኖር ይብዛም ይነስም ሥራ (work) መሥራት አለበት። ሥራ ለመሥራት ማውጣት፣ ማውረድ፣ መሳብ፣ መግፋት አለበት። የእነዚህ የግፋት-ሳብ ጥረቶች (forces/efforts) ኃይል (energy) ወይም በሰዓት ሲለካ ጉልበት (power) ያስፈልጋቸዋል። አንድ አማካይ ጎልማሳ ከሚበላው ምግብ 10 ሜጋ ጂውል የኬሚካል ኃይል በቀን ያስፈልገዋል። ከዚህ ኃይል ውስጥ የተወሰነውን ሥራ ይሠራበታል። የሰው ልጅ ትልቁ ችሎታው ለሌሎች እንስሳት ተወስኖ ከተሰጠው የደመነፍስ ዝውተራ ወጥቶ በጥልቀት በማሰብ ከምግብ ያገኛትን ውስን የኬሚካል ኃይል ጠቃሚ ሥራ ለመሥራት ወደሚያስችል የኃይል ዓይነት መቀየር ነው። አንድን የኃይል ዓይነት ወደ ሌላ የተሻለ ሥራ መሥራት የሚያስችል የኃይል ዓይነት መቀየሪያ አቅም በማሸናገጥ እና በሥልቶች የሚገለጽ ቴክኖሎጂ ነው። ከጥቅል የተፈጥሮ ሕግ በርካታ የቴክኖሎጂ አቅሞች መፍጠር የሚቻለው በሣይንሳዊ ምርምር ነው።

269. ቁሳዊ ሣይንስ በተለይም ፊዚክስ እስከ አሁን በደረሰበት ንድፈ - ሃሳብ በሕዋ (universe) ውስጥ ያሉ ማንኛውም የነገራት መስተጋብሮች የሚዳጉት በአራት ግፋታቸው (forces) ነው። ከእነዚህም ውስጥ የመጀመሪያው የቁስአካላዊ ስበት (gravitational force) ሲሆን ይህን ሕግ በመከተል በተደነገጉ የኒውተን መሠረታዊ የተፈጥሮ ሕግጋት በአብዛኛው በዓይን በሚታዩ ክፍልዲዬ እስከ ግድብ፣ ከየብስ ትራንስፖርት እስከ ጠፈር ሳቴላይት እና መንኮራኩር የሚደርሱ ቴክኖሎጂዎች መሳካት ችለዋል።

270. ከ18ኛው ክፍለ-ዘመን ወዲህ የመጀመሪያውን የኢንዱስትሪ አብዮት ተከትሎ የሁለተኛው ኢንዱስትሪ አብዮት ሞተር የሆኑት የቴክኖሎጂ ውጤቶች የተሳኩት ሣይንስ የኤሌክትሮማግኔቲክ ግፋታቸው (electromagnetic forces) ሕግጋትን በማግኘቱ ነው። በየቀኑ እንደ ዘበት የምናስተውላቸው በእቃዎች ንክኪ የሚፈጠሩ እሳት መስል ብልጭታዎች ሁለት ባሕርያት እንዳሏቸው ቤንጃሚን ፍራንክሊን አሳወቀ፤ እነዚህንም ቀናሽ እና ጨማሪ ሙሊቶች (negative and positive charges) የሚሉ ስያሜዎችን ሰጣቸው። ከእሱ በ30 ዓመት ዕድሜ የሚያንሰው ቻርለስ ኮሎምብ በሁለት የኤሌክትሪክ ሙሊቶች መካከል የሚፈጠረውን የመሳሳብ ወይም የመገፋፋት መጠን መለካት የሚያስችል ቀመር ፈጠረ። ይህን ሀሳብ ካርል ጋውስ አስፋፍቶ በእቃዎች ላይ የሚገኝን የኤሌክትሪክ ሙሊቶች መጠን የሚለካ ቀመር ይፋ አደረገ። እነዚህን ሀሳቦች መሠረት በማድረግ የኤሌክትሪክ ሙሊቶች ካፓሲተር በተሰኘ መሣሪያ ተጠራቅመው እና ተይዘው ሥራ መሥራት የሚያስችል የኤሌክትሪክ ኃይል (electric potential) መሆን እንደሚችሉ በሙከራ ተረጋገጠ። ካፓሲተር የፎቶግራፍ ፍላሽ፣ የመኪና የአደጋ መከላከያ (አይር ባግ) ሥጋት መለያ (ሴንሰር)፣ የሌዘር ማተሚያዎች፣ ራዲዮ፣ ቴሌቪዥን፣ እንዲሁም ሌሎች የኤሌክትሮኒክስ መሣሪያዎች ውስጥ አገልግሎት ላይ ይውላል። በቀጣዮቹ ዓመታት የኤሌክትሪክ ኃይልን ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ መውሰድ እንደሚቻል በሙከራ ተረጋገጠ።

271. ኤሌክትሪክሲቲ ማግኔቲስም እንደሚፈጥር ሁሉ፣ ማግኔቲስም ኤሌክትሪክ መፍጠር ይችላል የምትል አንድ የፊዚክስ ንድፈ-ሃሳብ ለበርካታ የቴክኖሎጂ ትግበራዎች ውላ የሰውን ልጅ ሕይወት በእጅጉ ቀይራለች። በ1820 ሀንስ ኦርስቴድ የተባለ ደንማርካዊ ኮረንቲ ማግኔቲስም እንደሚፈጥር ተገነዘበ። ይህን ግኝት ተከትሎ እንግሊዛዊው ማይክል ፋራዲይ ማግኔቲስም በአጻፋው ኮረንቲ መፍጠር እንደሚችል በምርምር አረጋገጠ። የዚህ የኤሌክትሮማግኔቲክ ጥምር ባሕርይ ሥርዓት መገኘት በዋናነት ጄኔሬተር፣ የኤሌክትሪክ ሞተር ወይም ዲናሞ፣ እንዲሁም ትራንስፎርመር እንዲፈጠሩ በር የከፈተ ሲሆን ከእነዚህ የሚመነጩ የኤሌክትሮኒክስ የትግበራ ውጤቶች ለቁጥር የሚያታክቱ ናቸው። በጤናው ዘርፍ የምናውቀው ኤም.አር. አይ. (Magnetic Resonance Imaging) የኤሌክትሮማግኔቲክም የሳይንስ ግኝት ቀጥተኛ የቴክኖሎጂ ትግበራ ውጤት ነው።

272. ጄምስ ማክስዌል የተባለ ስኮትላንዳዊ የፊዚክስ ሳይንቲስት በቀዳሚዎቹ ሕግጋት ላይ ተመስርቶ ማግኔቲስም በተለያዩ ፍጥነት በማንቀሳቀስ ኮረንቲን ማግኘት እንደተቻለ ሁሉ፣ የኤሌክትሪክ አውዶችን በተለዋዋጭ ፍጥነት በመቀያየር ሩቅ ርቀት መኖሪያ የሚችሉ የኤሌክትሮማግኔቲክ ሞገዶችን (electromagnetic waves) መፍጠር እንደሚቻል አረጋግጧል። ይህ ግኝት ሁለት ፋይዳዎችን አስገኝቷል። የመጀመሪያው ፋይዳ የራዲዮ እና የቴሌቪዥን መገናኛዎችን፣ የማይክሮዌቭ፣ የኤክስ-ሬይ እና ካት ስካን መሣሪያዎችን የመሳሰሉ የቴክኖሎጂ ውጤቶችን አስገኝቷል። ሁለተኛው ፋይዳ የምናየው ነጭ ብርሃን ራሱ የብዙ ቀለማት ስብጥር የሆነ የኤሌክትሮማግኔቲክ ሞገድ መሆኑን፣ ከሚታየው ብርሃን የሚልቁ በሰው ልጅ ዓይን የተፈጥሮ አቅም የማይታዩ ሞገዶች እንዳሉት ማመላከቱ ነው።

273. የእነ አልበርት አንስታይን ዘመን የሆነው 20ኛው ክፍለ ዘመን ብርሃን (እና ሌሎችም ኤልክትሮማግኔቲክ ሞገዶች) የሞገድ (wave) እና የቁስ (photons) ጥምር ባህርያት ያሉት መሆኑን ያረጋገጠ እና ይህም ለኳንተም ፊዚክስ፣ ለኒውክሊየር እና የደቂቅ ቁስ ፊዚክስ (particle physics) ምርምሮች በር ከፍቷል። በዚህ ደረጃ ያሉ የተፈጥሮ ባሕርያት ጠንካራ የደቂቅ ቁስ ግፋሳቦች (strong nuclear forces) እና ልል የደቂቅ ቁስ ግፋሳቦች (weak nuclear forces) በተሰኙ መስተጋብሮች የሚጠቃለሉ ናቸው። በትግበራ ደረጃ ኳንተም ፊዚክስ የመጨዎቹ ልዕለ-ኮምፒውተሮች መሠረት ይሆናል። የደቂቅ ቁስ ቴክኖሎጂ (nano technology) በተለይ በሕክምናው ዘርፍ እመርታ ያስገኛል ተብሎ ተስፋ ተጥሎበታል። ከዚህ ባለፈ የዚህ የደቂቅ ቁስ ምርምር የዩኒቨርሲቲ አፈጣጠር ለማወቅ የሚታገዝ ነው። በንድፈ ሃሳቡ መሠረት ዛሬ የምናስተውላቸው ትልልቅ ከዋክብት፣ እና ዓለማት ዩኒቨርሲቲ ሲፈጥር የተፈጠሩ ሳይሆኑ በብዙ የብርሃን ዓመታት አድገው እዚህ የደረሱ ግዑዝ ናቸው። ዩኒቨርሲቲ ሲፈጠር የነበሩት ቁሶች ደቂቅ ቁሶች ወይም ንዑስ ቁሶች (ሰብ ፓርቲክልስ) እንደነበሩ በንድፈ ሃሳብ ያስቀምጣል። በቅርቡ ከላይ በተገለጹት እና እስከ አሁን ተፈጥሮን ይገዛሉ ተብለው ከሚታሰቡት የቁሶች ስበት (gravitational forces)፣ የኤሌክትሮማግኔቲክ ስበት (electromagnetic forces)፣ የጠንካራ ደቂቅ ቁስ ስበት (strong nuclear forces)፣ እና የልል ደቂቅ ቁስ ስበት (weak nuclear forces) አራት ግፋሳቦች የማይገለጹ የቁሶች ባሕርያት ታይተዋል። ይህ ማለት ሌላ ተጨማሪ ግፋሳብ መኖሩን ያመለክታል። ሳይንስ ይህን መለየት ከቻለ የሰው ልጅ የቴክኖሎጂ ደረጃ ተፈጥሮን ለመቆጣጠር ወደሚችልበት ከፍታ ያደርሰዋል ተብሎ ይጠበቃል። ሳይንስ በዘርፉ ላይ ጥናት እያደረገ ሲሆን ቴክኖሎጂም እየጠበቀ ነው። ሳይንስ ቴክኖሎጂን ይመራል። የምዕራቡ ዓለም ባሕል በጥቅሉ በተለይ ከመጀመሪያው የኢንዱስትሪ አብዮት በኋላ በዓይን ከሚታዩ ግዙፍ ከዋክብት ጀምሮ ከሚያጠናው ሜካኒካል ፊዚክስ በዓይን ወደማይታዩት የኤሌክትሮማግኔቲክስ፣ ሲኖልፍም ደቂቅ ቁሶች በሳይንስ እየተመራ ሲራቀቅ የእኛ ባሕል በዓይን የሚታዩትን የእነሱ ግኝቶች አድንቆ የማይታየውን ለመንፈሳዊ ትንታኔ ትቶታል።

ሥርዓታት

274. ለአንድ አገር የቴክኖሎጂ ዕድገት በመንግሥት እና ማህበረሰብ መኖሩን የሚገለጹ ሥርዓታት ሚና አይተኬ ሲሆን ዋናው መሣሪያም የቴክኖሎጂ እና የሳይንስ ፖሊሲ ነው። ትርጉም ያለው የቴክኖሎጂ ግስጋሴ የተካሄደው በአንደኛው የኢንዱስትሪ አብዮት ወቅት በእንግሊዝ ነው። አብዛኛዎቹ የአውሮፓ አገራት ለሰማንያ ዓመታት በሃይማኖት ሰበብ በተነሳ ጦርነት ሲተራመሱ እንግሊዝ የመጨረሻዎቹን ሠላሳ ዓመታት ለሥርዓታት ማሻሻያ የጥምና ጊዜ ወስዳ ነበር። በዚህ ወቅት በመጀመሪያ ደረጃ የግጭቱ መቆም፣ ከዚያም ሲኖልፍ በእንግሊዝ የመንግሥት እና ዕምነት መለያየት (secularism)፣ የጠቅላይነት ሥርዓት ማከተም እና የጠንካራ የፓርላማ ሥርዓት መስፈን፣ ለጥበበኛ ስደተኞች መጠጊያ መሆን እና ጥበብን የሚያበረታታ ሥርዓት መስፍን፣ እንዲሁም የእጅ ባለሙያዎችን የመጨረሻ የማህበረሰብ ደረጃ ከሚሰጠው ከፋፋይ የማህበረሰብ አስተሳሰብ በመላቀቅ ሳይንሳዊ እውቀትን እና ቴክኖሎጂን ሕዝባዊ ማድረጉ ለእንግሊዝ የቴክኖሎጂ ግስጋሴ መሠረት ጥሏል። በወቅቱ በእንግሊዝ ዕውን የሆኑት የቴክኖሎጂ ግኝቶች የተሳኩት ካልተማረው እና ከታችኛው የማህበረሰብ ክፍል ነበር።

275. የእንግሊዝ መንግሥት ለነጻ የሳይንሳዊ ዕውቀት እና ፈጠራ የሰጠው ከላላ የኢንዱስትሪ አብዮትን አዋልዷል። በሌሎች አውሮፓ አገራት በዘመኑ የካቶሊክ አስተምህሮት ሳይንስ እና የቴክኖሎጂ ፈጠራ ከጥንቅላ እና አስማት በከፋ ይወገዝ በነበረበት ዘመን የእንግሊዝ መንግሥት በሳይንስ እና የቴክኖሎጂ ፈጠራ ረገድ የግለሰብ ነጻነት በማስፈኑ እና ከሌላው አካባቢ ተሳድደው ለሚመጡ የዕደ - ጥበብ ባለሙያዎች እና ነጋዴዎች መጠጊያ በመሆኑ ፈጠራ ከጥቂት ልሂቃን ይልቅ ከብዙሃኑ ሕዝብ እንዲገኝ አድርጓል። በሌሎች የአውሮፓ አገራት በተለይም የፈረንሳይ መንግሥት የእንግሊዝ ማሸን ሠራተኞችን በከፍተኛ ደመወዝ በማስከብለል ጭምር ቴክኖሎጂ ወደ ፈረንሳይ እንዲገባ አድርጓል። የጀርመን መንግሥት የቴክኒክ እና የቢዝነስ ማኔጅመንት ትምህርት ቤቶችን በማስፋፋት የቴክኖሎጂ ሽግግርን ሕዝባዊ እና ዘመናዊ ማድረግ ችሏል። የአሜሪካ መንግሥት ለሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ምርምር ትርጉም ባለው ደረጃ ድጋፍ ማድረግ የጀመረው በታላቁ የኢኮኖሚ ውድቀት (the Great Depression) ወቅት እና በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ጊዜ ነው። በተለይም በመጀመሪያዎቹ የጦርነት ዓመታት ድጋፉ በመከላከያ ዘርፍ ላይ ያተኮረ ሲሆን፣ ከጦርነቱ በኋላ የመንግሥት ድጋፍ በኢኮኖሚ ዕድገት ላይ ባተኮሩ የሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ምርምሮች ላይም ተስፋፍቷል።

276. የአሜሪካ መንግሥት ለሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ምርምር ትርጉም ባለው ደረጃ ድጋፍ ማድረግ የጀመረው በታላቁ የኢኮኖሚ ውድቀት (the Great Depression) ወቅት እና በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ጊዜ ነው። በተለይም በመጀመሪያዎቹ የጦርነት ዓመታት ድጋፉ በመከላከያ ዘርፍ ላይ ያተኮረ ነበር። ከጦርነቱ በኋላ

የመንግሥት ድጋፍ በኢኮኖሚ ዕድገት ላይ ባተኮሩ የሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ምርምሮች ላይም ተስፋፍቷል። በተለይ በጦርነቱ ወቅት የሳይንሳዊ ምርምር እና ልማት ቢሮ (Office of Scientific Research and Development) የተቋቋመ ሲሆን ግቡ

- ሳይንቲስቶችን እና መሃንዲሶችን በጦርነቱ ጥረት ላይ አስተዋጽኦ እንዲያደርጉ ማስተባበር፤
- የመንግሥት - ኢንዱስትሪ - ዩኒቨርሲቲ ትብብርን መፍጠር እና ውጤታማ ማድረግ፤ እና
- ሳይንቲስቶች እና መሃንዲሶች በመንግሥት አማካሪነት ያልተገደበ ሚና እንዲኖራቸው ማድረግ ነበር።

277. በፕሬዚደንት ትሩማን ጊዜ “ሳይንስ፤ ገደብ የለሹ የለውጥ ግንባር” (Science the Endless Frontier) በሚል መርህ ከወታደራዊ ግቦች በተጨማሪ ለሥራ ፈጠራ፤ ጤና እና የኢኮኖሚ እድገት በሚያግዝበት ደረጃ እውቅና ተሰጥቶታል፤ ለዚህም መንግሥት ለሳይንስ ማህበራዊ ኮንትራት ወስዷል፤ በተግባር ደረጃም ብሔራዊ የጤና ኢንስቲትዩት፤ ብሔራዊ የሳይንስ ፋውንዴሽን፤ ብሔራዊ የሥነ-በረራ እና የሕዝብ ምርምር አስተዳደር (National Aeronautics and Space Administration)፤ የብሔራዊ የሳይንስ ምርምር ቢሮ፤ የኤነርጂ ዲፓርትመንትን የመሳሰሉ ተቋማት መሥርቷል። በሮናልድ ሬገን ዘመን መንግሥት ከቀዝቃዛው ጦርነት ጋር በተያያዘ የመከላከያ ቴክኖሎጂዎች ላይ የተኮረ ሲሆን በ1980ዎቹ መጨረሻ የአባቱ ጆርጅ ቡሽ መንግሥት ከቀዝቃዛው ጦርነት ማብቃት በኋላ ለመሠረታዊ ሲቪል ኢንዱስትሪ ትኩረት በመስጠት የከፊል ኤልክትሪክ አስተሳላፊ ቴክኖሎጂ ምርምር የሚያካሂድ የትብብር ማዕቀፍ (Semiconductor research cooperation) ተመሠረተ። በክሊንተን ጊዜ ይህ ምርምር በእጅጉ ተስፋፋ። ይህም በከፍተኛ ቴክኖሎጂ ፕሮግራም፤ እና በመንግሥት ጥናት እና ምርምር የተገኙ የፈጠራ መብቶችን ለግሉ ዘርፍ የሚሰጠው ስምምነት በሥራ ላይ ዋለ።

278. ይህ በመንግሥት ድጋፍ እና ዩኒቨርሲቲዎች ጥናት እና ምርምር ከተገኘ በኋላ ለትግበራ ወደ የግሉ ዘርፍ የሚተላለፍ ቴክኖሎጂ ውጫዊ (exogenous) ቴክኖሎጂ በአሁኑ ዘመን የግል አምራች ተቋማት ስለትርፋቸው ሲሉ በራሳቸው ምርምር እና ልማት ማዕቀፍ እያሳደጉት ይገኛሉ። ይህም በምጣኔ ሀብት ሳይንስ አስተምህሮት ውስት የውስጥ ቴክኖሎጂ-መር እድገት ንድፈ ሃሳብ (endogenous growth theory) መሠረት ሆኗል። በዚህም መሠረት የቴክኖሎጂ ሞዴል ከሁለተኛው የዓለም ጦርነት በፊት ከነበረው የግለሰቦች ፈጠራ በሳይንስ ምርምር ተደግፎ ወደሚፈጠር የቀጥተኛ ቴክኖሎጂ ሞዴል (linear technological model)፤ በመጨረሻም ቴክኖሎጂን በየምርት ተቋማት እያሻሻሉ፤ ከአንድ በላይ የሆኑ ቴክኖሎጂዎችን እያዋወቡ፤ ከቁሳዊ ምርት ባሻገርም እንደ ሶፍትዌር የመሳሰሉ ቴክኖሎጂዎችን በቀጥታ እያመረቱ ወደሚመነጠቅ ቴክኖሎጂ ሞዴል ተሸጋግሯል። የቴክኖሎጂ ሞዴል በትርፍ ላይ በተመሠረቱ ተቋማት በሚመራበት በዚህ ዘመን የመንግሥት ፖሊሲ ቴክኖሎጂን በሚመሩ አገራት እና ቴክኖሎጂን ለማስተላለፍ በሚጥሩ አገራት መካከል ልዩነት አለው፤ በቴክኖሎጂ መሪ አገራት ቴክኖሎጂን የመግራት ፖሊሲ ቀዳሚ ትኩረት የሚሰጠው ሲሆን ለማደግ ለሚታትሩ አገራት ደግሞ የመንግሥት ፖሊሲ ለቴክኖሎጂ ሽግግር ሕዝቡን በተለይም ወጣቱን በሳይንሳዊ እና ቴክኒካዊ ዕውቀት ዝግጁ ማድረግ ነው።

የዘመኑ ቴክኖሎጂ ፋይዳ እና ስጋት

279. ቴክኖሎጂ ባለ ሁለት ስለት ጎራዴ ነው። ሳይንስ እና ቴክኖሎጂ የሚያለማውን ያህል አጥፊም ነው፤ ብክለት እና የኒኩሊየር አውዳሚነት ትልቅ የሰብዓዊ ፍጡር ስጋቶች ናቸው። አዲሱ የሰው ሠራሽ አስተውሎት የሰውን ልጅ በሥራ መስክ ከመተካት በጦር ሜዳ መስክ ጥቅም ላይ ውሎ የሰው ዘር እስከማጥፋት አደጋ ሊያደርስ ይችላል። ከሠራተኛ እንጻር ቴክኖሎጂ ሦስት ውጤቶች ሊያስከትል ይችላል፤

- ሠራተኞችን ባሉበት የሥራ መስክ የበለጠ ምርታማ ማድረግ፤
- በአንድ የማምረት ሂደት ሠራተኞች ቢተኩም ሌላ ተያያዥ የሥራ መስክ እንዲፈጠር ማገዝ፤
- ሠራተኞችን ሙሉ በሙሉ መተካት

280. ከ1980ዎቹ ጀምሮ የኮምፒውተሮች እና የዲጂታል መሣሪያዎች መፈጠር ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ ዕድሎችን እንደሚያሰፋ ተገምቶ ነበር። በአሜሪካ በ1960 ከ25 እስከ 54 ዓመት ዕድሜ ካላቸው ሠራተኞች መካከል 6 በመቶ ያህሉ ከሥራ ውጪ ወይም ከሠራተኛ ኃይል ውጪ ሆነው ነበር። በአሁኑ ወቅት ይህ ምጣኔ 12 በመቶ ደርሷል። የዚህ ምክንያት ከቴክኖሎጂ ለውጥ ጋር ተያይዞ የኮሌጅ ትምህርት የሌላቸው ዜጎች ደህና ምንዳዕ ማግኘት ባለመቻላቸው ነው። የምንዳዕ እና ደመወዝ መዋቅር የዲጂታል ቴክኖሎጂን ለተማሩ ጥቂት የኮምፒውተር ሳይንቲስቶች፣ መሃንዲሶች እና የፋይናንስ ባለሙያዎች ባደላ መልኩ ከፍተኛ ልዩነት የሚታይበት ሆነ። በዚህም ምክንያት በአሜሪካ ባለ ሁለት ርከን ማህበረሰብ እየተፈጠረ ይገኛል።

281. የኮምፒውተሮች ጥሩው ነገር ያዘዟቸውን መሥራታቸው ነው፤ የኮምፒውተሮች መጥፎው ነገር ያዘዟቸውን መሥራታቸው ነው። በአሜሪካ በ20ኛው ክፍለ ዘመን የሠራተኛ ገቢ ከአጠቃላይ ብሔራዊ ገቢ ከ67-70 በመቶ ድርሻ የነበረው ሲሆን ቀሪው የካፒታል ድርሻ ነበር። በ2019፣ የሠራተኛ ገቢ ከብሔራዊ ገቢ ያለው ድርሻ ከ60 በመቶ ያነሰ ነው።

282. በቴክኖሎጂ በገፉ እና በፉክክር ላይ ባሉ አገራት ውስጥ በቴክኖሎጂ አልሚዎች እና ምሁራን እንዲሁም ሌሎች ጉዳዩ የየሚመለከታቸው ልሂቃን የሚነሳው ውይይት እና ክርክር በዘመነ ሰው ሠራሽ አስተውሎት ዕድል እና ስጋቶች የመኖራቸው ጉዳይ ነው። አንዱ የስጋት አቅጣጫ

- ሰውን በመተካት ሥራ አጥነትን ማበራከት፤
- የሰውን የግል ነጻነት መጋፋት ወይም መሳጣት (invading privacy)፤ እና
- የወጣቶችን አስተሳሰብ እና አመለካከት በማይጠቅም እና አጥፊ በሆነ ደረጃ መሰቀዝ እና መቆጣጠርን ያካትታል።

283. በቴክኖሎጂ የገፉ አገራት የዘርፉ ክርክር ቴክኖሎጂን ለላቀ ማህበራዊ ጥቅም ለመግራት ልምድ የሚወሰድበት ነው። በክርክሩ ነጥሮ የሚወጣው ገዢ ጉዳይ ቴክኖሎጂን በአግባቡ መሳፈር እና መግራት እንጂ ማስቆም የማይቻል መሆኑ ነው። የሰው ልጅ ትልቁ አቅሙ የዕውቀት የሰላ ጎራዴውን መቆጣጠር መቻሉ ነው። ዕውቀት እና ቴክኖሎጂ ማህበራዊ ጉዳት የሚያስከትሉ ሆነው ቢገኙ እንኳ የዚህ ችግር መፍትሄም የተሻለ ጠቃሚ ቴክኖሎጂ መፍጠር ነው። የቴክኖሎጂ መሪነቱን በጨበጡ አገራት የመንግሥታት ሚና በፖሊሲያቸው የቴክኖሎጂ ኩባንያዎችን ቴክኖሎጂ ለሰው ልጅ በሚጠቅም ሁኔታ ምርት እና አገልግሎቶችን ማምረት እንዲያስችሉ መግራት ነው። ቴክኖሎጂ የሰውን ዕውቀት፣ ክህሎት፣ እና አቅም የሚያሰፋ መሆን አለበት። የዘመኑ የሰው ሠራሽ አስተውሎት ቴክኖሎጂ የሠራተኛን አቅም ማስፋት፣ የሥራ ዕድል መፍጠር፣ እና በምርታማነት ዕድገት የመጣን ተጨማሪ ሀብት የሠራተኛን ክፍያ በማሳደግ ሁለንተናዊ አብሮ ማደግን ማረጋገጥ በሚያስችል ሁኔታ መቻላት ይኖርበታል።

284. በሰው ሠራሽ አስተውሎት እድል እና ስጋት ጉዳይ የቴክኖሎጂ ተከታይ አገራት ሚና ከቴክኖሎጂው መሪ አገራት ሚና የተለየ ነው። የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት እስከ አሁን ባለው የቴክኖሎጂ ክምችት ላይ በመመሥረት የሚረጋገጥ በመሆኑ በኢኮኖሚ ዕድገት ለመመንጠቅ በቴክኖሎጂ ርከብ ላይ ለመቆናጠጥ የሚጥሩ እንደ ኢትዮጵያ ያሉ ታዳጊ አገራት በቴክኖሎጂ የገፉ አገራት የቴክኖሎጂ ፉክክር አቅጣጫን በቅጡ በመረዳት በኢኮኖሚያቸው ላይ ሊያመጣ የሚችለውን ተስፋ እና ሥጋት በመቃኘት ዝግጁ መሆን ነው። ቴክኖሎጂ ለማህበረሰብ ጠቃሚ ይሆን ዘንድ ቴክኖሎጂን ወይም ማሽንን ለማስቆም ከመሞከር ወይም ቆሞ የሚሆነውን ከመጠበቅ ይልቅ ከማሽኑ ጋር መፍጠን እና መስተካከል ነው።

285. የቴክኖሎጂ ዕድገት ለማህበረሰብ የጠቀመበት ልምድ አለ። በ20ኛው ክፍለ-ዘመን አጋማሽ በአሜሪካ የተሰፋፋው የአውቶሞቢል ኢንዱስትሪ (Ford Motor Company, General Motors) አዲስ በኤሌክትሪክ የሚሠራ ማሽን መፈጠሩን ተከትሎ ቀልጣፋ ፋብሪካዎች ማስፋፋት በመቻሉ እና የተሻሻሉ የመኪና ሞዴሎች በማስተዋወቁ የሠራተኛ ቅጥር እና ምንዳዕ ለተማረውም ሆነ ላልተማረው አድጓል። ከሁለተኛው የዓለም ጦርነት እስከ 1970ዎቹ አጋማሽ (እኤአ) ድረስ የኮሌጅ ምሩቃንም ሆነ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ምንዳዕ በተመሳሳይ ምጣኔ ጨመረ። ቴክኖሎጂ ምርታማነትን ሲጨምር የአምራች ተቋማት ለሠራተኛ ኃይል ፍላጎት በመጨመሩ ምንዳዕ ጨምሯል። የዚህን ዘመን ቴክኖሎጂም ለማህበረሰብ የጋራ ተጠቃሚነት ለመግራት ፖሊሲ ሚና አለው።

286. ቴክኖሎጂን በተለይም የዘመኑን የዲጂታል ቴክኖሎጂ አብዮት ለተሻለ ማሕበራዊ ፋይዳ ለመግራት ርትዕ ማሕበረሰብ ያስፈልጋል። የዘርፉ ምሁራን እንዳሉት የኮምፒውተር ጥሩው ነገር ያዘዙትን መሥራቱ ነው፤ የኮምፒውተር መጥፎው ነገር ያዘዙትን መሥራቱ ነው።

የኢትዮጵያ/የአማራ ብሔራዊ ክልል የቴክኖሎጂ ደረጃ እና ተግዳሮቶች

287. የዓለም ጥቅል የቴክኖሎጂ አድማስ ጥግ ከፍተኛውን አገራዊ ምርት በሚያመርቱ እና ከፍተኛ የነፍስ ወከፍ ገቢ ባላቸው አገራት ይወከላል። የአንድ አገር ካፒታል የማምረቻ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ አቅም (physical and human capital) ድምር ነው። ቴክኖሎጂ በእያንዳንዱ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ አቅም የሰረገ (embodied) እና የእነዚህን ነገራት - ምርቶች የማምረት አቅም የሚወስን የሀሳቦች ክምችት ነው። አገራት በአንዳንድ ውስን ስትራቴጂካዊ የቴክኖሎጂ ዓይነቶች ቀዳሚ ሊሆኑ ቢችሉም የአገራት ቴክኖሎጂ በማምረት አቅም ሲለካ አገራቱ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ ሀብታቸውን በሙሉ አቅም ሲጠቀሙ ሊያመርቱ የሚችሉት የሙሉ አቅም ምርት (potential GDP) ነው። ከዚህ አንጻር የዓለም ጥቅል የቴክኖሎጂ አድማስ ጥግ በዓለም ከፍተኛው አገራዊ ምርት እና የነፍስ ወከፍ ገቢ ሊመላከት ይችላል።

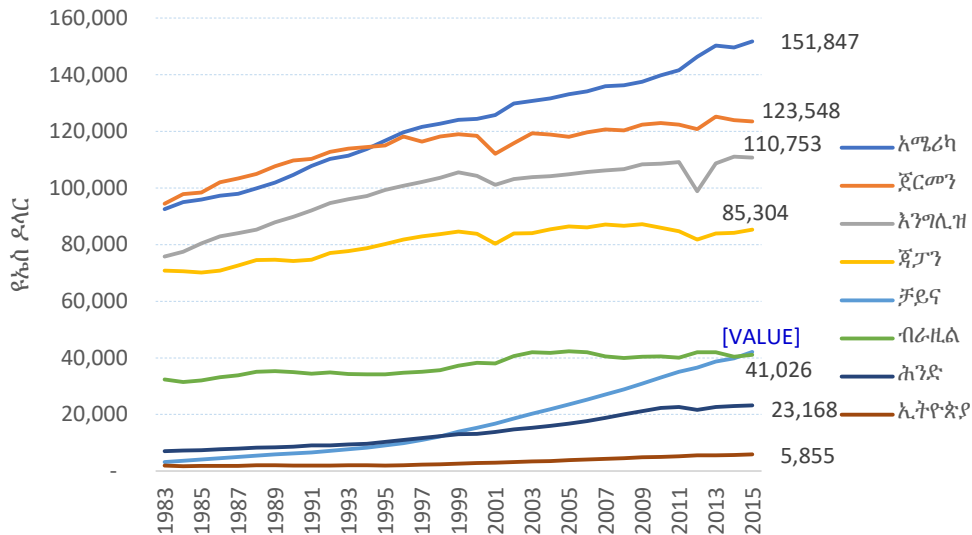
288. የአንድ አገር የቴክኖሎጂ ስፋት እና ጥልቀት በኢኮኖሚው ስፋት እና የዘርፎች እንቅስቃሴ፣ እንዲሁም የሚጠቀሟቸው ግብዓቶች ውስብስብነት ይወሰናል። ሰፊ፣ እና ውስብስብ ግብዓቶችን የሚጠቀም ኢኮኖሚ በተገማች እና የተረጋጋ የኢኮኖሚ እድገት፣ እንዲሁም በርትዕ መዋቅራዊ ለውጥ የታጀበ አስገምጋሚ (vibrant) ኢኮኖሚ ነው። በዚህም ምክንያት የፈጣን እና ፈርጅ-በዙ ቴክኖሎጂ ልማት የፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት እና አሻጋሪ መዋቅራዊ ለውጥ፣ በሂደትም የመዋቅራዊ ሽግግር ማረጋገጫ መሣሪያ የመሆኑን ያህል የተሳካ መዋቅራዊ ለውጥ ማረጋገጥ የቻለ ውስብስብ ኢኮኖሚ የፈርጅ-በዙ ቴክኖሎጂ አድማስ ማሳያ ነው።

289. በአጠቃላይ አገራዊ የቴክኖሎጂ አቅም እና ስርጸት ደረጃ በአምሥት ዋና ዋና መለኪያዎች ማመላከት ይቻላል፤

- አገራዊ የማምረት አቅም- የነፍስ ወከፍ ገቢ፣ አማካይ የሠራተኛ ምርታማነት፣
- የከፍተኛ እና መካከለኛ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ ንዑስ ዘርፎች ከአገራዊ ኢኮኖሚ ያላቸው ድርሻ፣
- የዲጂታል ቴክኖሎጂ ተጠቃሚነት ደረጃ (digital intensity)
- የዘርፎች የቴክኖሎጂ ትስስር (technological connectedness)
- የቴክኖሎጂ ፈጠራ እና ሽግግር ደረጃ።

290. የአገራት የቴክኖሎጂ አቅም የማምረት አቅም ሲሆን ይህ የማምረት አቅም በአማካይ አገራዊ ምርት (potential GDP) በተለይም በነፍስ ወከፍ የሠራተኛ ገቢ ይለካል። የዓለምን ቴክኖሎጂ እንደምትመራ የሚታመንላት አገር አሜሪካ በ2015 የነበራት አገራዊ ምርት በነፍስ ወከፍ ሠራተኛ በ2013 የመግዛት አቅም 151,847 ዶላር ሲሆን ይህም በቴክኖሎጂ እየተገዳደረቻት ካለችው ቻይና አኅዝ በ3.6 እጥፍ ይበልጣል። በተመሳሳይ ወቅት የኢትዮጵያ አገራዊ ምርት በነፍስ ወከፍ ሠራተኛ በ2013 የመግዛት አቅም 5,855 ዶላር ነበር። ይህም ማለት አንድ አማካይ አሜሪካዊ ሠራተኛ በቀን የሚያመርተውን ለማምረት አንድ አማካይ ኢትዮጵያዊ ሠራተኛ 26 ቀናት ይፈጅበታል። ኢትዮጵያ በአማካይ የሠራተኛ ምርታማነት ከአፍሪካ የምትበልጣቸው አገራት ስምንት ብቻ ናቸው። ለዚህ አንዱ ምክንያት አብዛኛው ማሕበረሰብ ቴክኖሎጂ ገብ ባልሆነ ግብርና ላይ የተሰማራ መሆኑ ነው። በ2015 የኢትዮጵያ የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከአገራዊ ምርት ያለው ድርሻ 33 በመቶ የነበረ ሲሆን ይህም ከኒዠር እና ሴራ ሊዮን ቀጥሎ በዓለም ላይ 3ኛው ከፍተኛ የግብርና ዘርፍ ድርሻ ምጣኔ ነው። የአማራ ብሔራዊ ክልል የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ እሴት ከአገራዊ ምርት ያለው ድርሻ 52 በመቶ የነበረ በመሆኑ አማካይ የሠራተኛ ምርታማነት ከአገራዊ አማካይ ምርታማነት እንደሚያንስ ይጠበቃል። በዚህ አመክንዮ መሠረት የአማራ ብሔራዊ ክልል ኢኮኖሚ ከዓለም የቴክኖሎጂ አድማስ በጣም ሩቅ ነው።

291. ስዕል 5- 1፤ የቴክኖሎጂ አድማስ በአገራዊ የሠራተኛ ምርታማነት

ምንጭ፤ የዓለም ባንክ መረጃን በመጠቀም የተቀነባበረ

292. የቴክኖሎጂ አቅም ውስንነት የሚጸባረቅበት ሌላው መስፈርት በአምራች ኢንዱስትሪ ውስጥ የመካከለኛ እና ከፍተኛ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ ንዑስ ዘርፎች የተጨማሪ እሴት ድርሻ ነው። በመጀመሪያ ደረጃ ቴክኖሎጂን በስፋት የሚጠቀሙ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ተጨማሪ ዕሴት ከአገራዊ ምርት ያለው ድርሻ በክልሉ ከ8 በመቶ፣ በአገር አቀፍ ደረጃ ከ7 በመቶ አለመብለጡ የክልሉን እና የአገሪቷን የቴክኖሎጂ ደረጃ ያመለክታል። ከዚህም ውስጥ የመካከለኛ እና ከፍተኛ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ ንዑስ ዘርፎች ድርሻ 16 በመቶ፣ የከፍተኛ ማሽን እና የትራንስፖርት ዕቃዎች ድርሻ 5.5፣ እንዲሁም የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ድርሻ 10 በመቶ ብቻ መሆኑ በአገር አቀፍም ሆነ በክልል ደረጃ የተጀመሩ የኢንዱስትሪ ውጥኖች ለጥልቅ መዋቅራዊ ለውጥ የሚያስፈልገውን ቴክኖሎጂ ደረጃ ያልያዙ መሆናቸውን ያሳያል።

293. ሠንጠረዥ 5-1፤ የኢትዮጵያ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ መዋቅር ከዋና ዋና የዓለም አገራት መዋቅር ጋር ያለው ንጽጽር

	የአምራች ኢንዱስትሪ ንዑስ ዘርፎች ድርሻ ከአምራች ኢንዱስትሪ በመቶኛ (2013)*								የጥናት ወክል ገቢ በ2013 የዶላር የመግዛት አቅም
	የአምራች ኢንዱስትሪ ድርሻ ከአገራዊ ምርት		መካከለኛ እና ከፍተኛ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ ማሽን እና ትራንስፖርት ኬሚካል ጨርቃጨርቅ						
	መረጃ ከተያዘበት ከፍተኛው	2013	መካከለኛ እና ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ	ማሽን እና ትራንስፖርት	ኬሚካል	ጨርቃጨርቅ	ምግብ እና መጠጥ	ሌሎች	
ኢትዮጵያ	7.1	4.6	16.1	5.5	10.6	10	36.6	37.3	2,628
ሲንጋፖር	27.1	20.3	81.8	61.5	20.0	0.1	3.6	14.8	131,864
ስዊዘርላንድ	19.8	19.1	68.0	28.8	36.7	0.6	7.3	26.6	81,603
ደንማርክ	18.1	12.5	56.7	26.2	26.0	1.1	12.3	34.4	69,879
ጀርመን	24.8	18.9	60.6	40.3	10.9	1.1	8.2	39.5	61,940
ፈረንሳይ	22.7	9	51.7	30.8	15.6	2.6	18.8	32.7	53,835
ደ. ኮሪያ	28.2	25.5	63.6	48.2	11.8	2.9	6.7	30.5	48,571
ጃፓን	23.5	20.9	56.1	42.7	11.9	1.5	13.5	30.4	44,549
ቻይና	32.5	27.5	41.5	24.5	10.8	10	11.8	42.8	20,407
ቦትስዋና	11.6	5.2	28.0	17.6	11.1	5.5	28.1	37.7	16,664
ደ. አፍሪካ	24.8	12.9	24.0	14.6	7.0	1.8	22.3	54.4	14,173
ኢንዶኔዥያ	32.0	19.2	30.1	13.2	12.2	12.9	28.9	35.6	12,897
ናይጄሪያ	21.1	14.6	33.4	7.0	25.5	11	30.0	25.8	5,624
ዛምቢያ	33.3	8.3	9.7	5.0	8.7	1.1	30.9	58.3	3,527
ዚምባብዌ	26.9	12.4	9.6	1.3	6.5	2.8	65.4	24.0	3,276

ምንጭ፤ የዓለም ባንክ ድረ-ገጽ የአገራት መረጃዎች፣ 2023

294. የአማራ ብሔራዊ ክልል ውስን ከሆነው የአገር አቀፍ ኢንዱስትሪ ዘርፍ የአምራች ተቋማት ብዛት ያለው ድርሻ ከአዲስ አበባ ከተማ መስተዳድር እና ከአሮሚያ ብሔራዊ ክልል ቀጥሎ በርቀት ሦስተኛ ደረጃ ላይ የሚገኝ

ሲሆን በተለይ ቴክኖሎጂ ገብ በሆኑት የብረታ ብረት እና ማሽን፣ እንደዚሁም የኬሚካል ኢንዱስትሪ ያለው ድርሻ በ2.7 በመቶ ብቻ መወሰኑ ትኩረት የሚሻ ነው። በ2015 የአዲስ አበባ ከተማ መስተዳድር የብረታ ብረታ እና ማሽን ፋብሪካዎች አገር አቀፍ ድርሻ 56.8 በመቶ፣ የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ድርሻ 47.3 በመቶ ነው። በተመሳሳይ ዓመት የአሮሚያ ብሔራዊ ክልል የብረታ ብረት እና ማሽን ኢንዱስትሪዎች ድርሻ 29.7 በመቶ፣ የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ከአገር አቀፍ የንዑስ ዘርፉ ተቋማት ብዛት የነበረው ድርሻ ደግሞ 42.6 በመቶ ነው።

295. የዲጂታል ቴክኖሎጂ ተጠቃሚነት ደረጃ (digital intensity) ደህንነታቸው በተጠበቀ የኢንተርኔት አገልግሎት እና በኢንተርኔት ተጠቃሚ ሕዝብ ምጣኔ ሊገለጽ ይችላል። ኢትዮጵያ በ2014 ደህንነቱ የተረጋገጠ ኢንተርኔት አገልግሎት ለሚሊዮን ሕዝብ 17.5 ሲሆን ይህ አካዝ በዓለም ላይ ከፍተኛ ከተባሉት ምጣኔዎች ማለትም የደንማርክ 261,268 የሲንጋፖር 228,648 የኔዘርላንድ 194,963 እና የአሜሪካ 187,747፣ እንዲሁም አቻ ከሚባሉት የኬንያ 297 በአጠቃላይም ከሰሃራ በታች ያሉ አፍሪካ አገራት አማካይ 794 አንጻር በጣም አነስተኛ ነው። ኢንተርኔት የሚጠቀም ሕዝብ ምጣኔ ከዲጂታል ቴክኖሎጂ ፋይዳ አንጻር ከምርታማነት ጋር ላይያያዝ ይችላል። ኢንተርኔት ለግለሰቦች መዝናኛ ወይም ለቢዝነስ አገልግሎት ሊውል ይችላል። ለማሳያም የተባበሩት የአረብ ኤመሬቶች (ዩኤኤ)፣ ኳታር፣ ሳውዲ አረቢያ እና ባሕሪን 100 ከመቶ የኢንተርኔት ተጠቃሚ ሕዝብ ምጣኔ አላቸው። በ2014 ኖርዌ፣ ላክሰምበርግ፣ ደንማርክ፣ ደቡብ ኮሪያ እና አሜሪካ ከ97 በመቶ በላይ የሆነ የበኢንተርኔት ተጠቃሚ ሕዝብ ምጣኔ ነበራቸው። ኬንያ፣ ሮዋንዳ፣ በአጠቃላይም ከሰሃራ በታች ያሉ የአፍሪካ አገራት የኢንተርኔት ተጠቃሚ ሕዝብ ምጣኔ እንደ ቅድም ተከተላቸው 40.8 በመቶ፣ 34.4 በመቶ፣ እና 33.6 በመቶ ነው። በተመሳሳይ ወቅት የኢትዮጵያ የኢንተርኔት ተጠቃሚ ሕዝብ ምጣኔ 19.4 በመቶ ነበር።

296. ከዚህ በተጨማሪ በኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2013 የሠራተኛ ኃይል እና የፍልሰት ብሔራዊ ዳሰሳ መረጃ መሠረት ኮምፒውተር መጠቀም የሚችል ከአሥር ዓመት ዕድሜ በላይ ያለ ሕዝብ ምጣኔ 8.9 በመቶ፣ ኢንተርኔት መጠቀም የሚችል ሕዝብ 14.6 በመቶ ሲሆን፣ በአንጻሩ ተንቀሳቃሽ ስልክ ያለው ሕዝብ ብዛት ምጣኔ 73.8 በመቶ ነበር። በተመሳሳይ አሥር ዓመት ዕድሜ በላይ ከሚሆነው የክልሉ የሠራተኛ ኃይል መካከል 8.5 በመቶ ኮምፒውተር መጠቀም የሚችል፣ 11.1 በመቶ ኢንተርኔት መጠቀም የሚችል፣ እና 77.1 በመቶ የሚሆነው ተንቀሳቃሽ ስልክ ነበረው። የክልሉ የኮምፒውተር እና ኢንተርኔት ተጠቃሚ ሕዝብ እና ሠራተኛ ኃይል ምጣኔ ከአገር አቀፍ ምጣኔ ከ1 እስከ 2 መቶኛ ነጥብ ያነሰ ሲሆን፣ ተንቀሳቃሽ ስልክ ያለው የክልሉ ሕዝብ እና ሠራተኛ ኃይል ምጣኔ ከአገር አቀፍ ምጣኔ በ10 የመቶኛ ነጥብ የላቀ ነው።

297. ሠንጠረዥ 5-2፤ የዲጂታል ዕውቀት ሥርዓት (Digital Literacy) ደረጃ

	ከ10 ዓመት በላይ ያለ ሕዝብ	
	አማራ ብ. ክልል (ከ17.6 ሚ.)	ኢትዮጵያ (ከ70 ሚ.)
ኮምፒውተር መጠቀም የሚችል	8.9	9.9
ኢንተርኔት የሚጠቀም	14.6	16.7
ሞባይል ስልክ ያለው	73.8	63.8
	ከ10 ዓመት በላይ ያለ ሠራተኛ	
	አማራ ብ. ክልል (ከ11.1 ሚ.)	ኢትዮጵያ (ከ41.6 ሚ.)
ኮምፒውተር መጠቀም የሚችል	8.5	9.7
ኢንተርኔት የሚጠቀም	14.1	16.2
ሞባይል ስልክ ያለው	77.1	67.2

ምንጭ፤ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2013 የሠራተኛ ኃይል እና የፍልሰት ዳሰሳ

298. በዘርፎች የቴክኖሎጂ ትስስር (technological connectedness) መስፈርት የክልሉም ሆነ የአገር አቀፍ የቴክኖሎጂ የዘርፍ ስምሪቶች በመሠረታዊ ማሽን፣ በመለዋወጫ፣ በኃይል አቅርቦት፣ በማዕድና እና ሰው ሠራሽ

ግብዓቶች የተሳሰሩ አይደሉም። ለዚህ ማሳያዎቹ ማሸናፊያን ከውጭ ለማስገባት በውጭ ምንዛሪ እጥረት መፈተን እና መዘግየት፤ ማሸን ተሟልቶ ወደ ሥራ ሲገባ በኃይል አቅርቦት እና ከውጭ መግባት ባለባቸው ጥሬ ዕቃዎች እጥረት ምክንያት ከ54 በመቶ በላይ በሙሉ አቅም ማምረት አለመቻል ናቸው። ስለዚህ በአገር ውስጥ ያሉ የማምረቻ ተቋማት ከባሕላዊው የገጠር ሥልተ ምርት በስተቀር በማሸን፤ በኃይል አቅርቦት፤ በሰው ሠራሽ እና የማዕድን ግብዓት እንዲሁም በኦቶሜሽን ቴክኖሎጂ ተሳስረው የተቋቋሙ አይደሉም።

299. በቴክኖሎጂ ፈጠራ እና ሽግግር ረገድ ከውጭ የማይገቡ በራስ አቅም የሚሠሩ የቴክኖሎጂ አቅሞች በአብዛኛው በግብርና ዘርፍ በሞፈር እና ቀንበር (ማረሻ እና ወገል የብረታብረት ምርቶችን ጨምሮ)፤ በጨርቃጨርቅ ኢንዱስትሪ የሽማግሌ ዕቃ፤ በኬሚካል ኢንዱስትሪ አረቄ፤ ጠላ እና ጠጅ፤ እንዲሁም መለስተኛ የጽዳት ኬሚካሎች፤ በሴራሚክ ኢንዱስትሪ የሽክላ ሥራዎች ላይ ለዘመናት ቆሟል። ከውጭ የገቡ ቴክኖሎጂዎች በአገር ደረጃ በቁጥር ሲታሰቡ በርካታ ቢሆኑም የራስ ከመሆን ይልቅ በማሸን፤ በመለዋወጫ፤ እና በግብዓት ቴክኖሎጂዎቹ በተፈጠሩበት አገር ባላቸው ዕጣ ፋንታ ላይ የተንጠለጠሉ ናቸው።

300. በቴክኖሎጂ ረገድ አራት መሠረታዊ ተግዳሮቶችን መለየት ይቻላል፤

1. በእቅድ፣ በፖሊሲ፣ እና በተግባር የሚንጸባረቁት የመዋቅራዊ ለውጥ ግብ መነሻዎች ከቴክኖሎጂ ተስተካካይነት ግብ ጋር የተጣጣሙ አለመሆን፤ ዘርፎች ወይም ንዑስ ዘርፎች ሲመረጡ የተለየ ትኩረት የሚሰጣቸው ቴክኖሎጂ ገብ በተለይም አዳጊ እና ውስብስብ መካከለኛ ግብዓቶችን የሚጠቀሙ በመሆናቸው እና ለሌሎች ዘርፎች መነቃቃት በሁለገብነት ስለሚያገለግሉ ነው። ይህ የመዋቅራዊ ግብን ከቴክኖሎጂ አቅም መትባት ጋር የማያያዝ ጉዳይ በዕቅድ፣ ወይም በአፈጻጸም ጊዜ ግምት ውስጥ ሳይገባ የመዋዕለ ንዋይ ስምሪቶች በዘፈቀደ የሚመሩ ይሆናሉ።
2. የቴክኖሎጂ ሽግግርን ማሸን ከውጭ አስገብቶ ማምረት ከመቻል ግብ ጋር ማያያዝ፤ ማሸን ቴክኖሎጂ ተሽካሚ እንጂ በራሱ ቴክኖሎጂ አይደለም። መሸንን አገር ውስጥ አስገብቶ ማምረት ወይም የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ አገልግሎቶችን መጠቀም በቴክኖሎጂው መጠቀም እንጂ ቴክኖሎጂን ማሸጋገር አይደለም። ቴክኖሎጂ ተሽጋገረ የሚባለው ሀሳቡን በአገር ውስጥ አቅም ወደ ተግባር ማስገባት፤ ማለማመድ እና በመጨረሻም መፍጠር እና መወዳደር ሲቻል ነው። በኢትዮጵያ እና በአማራ ብሔራዊ ክልል ደረጃ ትልቁ የቴክኖሎጂ ጉድለት ሀሳቡን ወደ ቴክኒክ ቀይሮ የመተግበር ችግር ነው።
3. በወሳኝ የቴክኖሎጂ ዘርፎች በሠለጠነ የሰው ኃይል እና በኢንዱስትሪያላዊ ባለሀብት የሚገለጽ የቴክኖሎጂ ዝግጁነት ውስን መሆን፤ ከክልሉ እና ከአገሪቷ የኢኮኖሚ መዋቅር፣ ከትምህርት እና የሰልጠና ሥርዓት፣ እንዲሁም ከአገር ውስጥ ባለሀብት የኢንዱስትሪ ባሕል የሚመነጭ የቴክኖሎጂስት እና የኢንዱስትሪያሊስት እጥረት በስፋት አለ። ሀሳቡን ወደ ቴክኒክ ቀይሮ የመተግበር ችግር ያለው በትምህርት ቤቶች ሰልጥኖ በወጣው የሰው ኃይል ጭምር ነው። ለዚህ አንዱ ዋና ችግር የኢንዱስትሪ እና የትምህርት ወይም ማሰልጠኛ ተቋማት ትስስር አለመኖር ነው። ይህ በተምህርት ፖሊሲው የተቀመጠ ቢሆንም ለዕውቀት የሚገባውን ዋጋ ሰጥቶ የረቀቁ ግን ለአብዛኛው የአገር ውስጥ ባለሀብት በማይታወቁ ወይም በአጭር ጊዜ ትርፍ በማያስገኙ ስትራቴጂካዊ ኢንዱስትሪዎች መግባት የሚደፍር አልሚ ውስን በመሆኑ ነው።
4. እንደ ማሕበረሰብ ሣይንሳዊ እና የቴክኖሎጂ ዕውቀትን የችግሮቹ መፍቻ አድርጎ የመቀበል እና ለዚህም የመትጋት ወይም የማበረታታት ባህል ዝቅተኛ መሆን፤ ዕውቀትን ወደ ቴክኒክ የሚቀይር የሰልጠን የሰው ኃይልም ሆነ ቴክኖሎጂን በስፋት የሚጠቀም የኢኮኖሚ መስክ ላይ የሚሰማራ የአገር በቀል አልሚ እጥረት መሠረታዊ መነሻ በሳይንሳዊ እና የቴክኖሎጂ ዕውቀት ችግር መፍቻነት የሚያምን ማሕበረሰብ ወሳኝ በሆነ መጠን እና ጥልቀት ባለመፈጠሩ፣ እና የሰልጠነው የሰው ኃይልም ሆነ አልሚው የዚህ ማሕበረሰብ አካል መሆኑ ነው። የተማረው ወይም የሰልጠነው የሰው ኃይል በመንግሥት ሲቪል ስርቪስ ውስጥ ተቀጥሮ መሥራትን ግብ አድርጎ የሚማር፣ አገራዊ አልሚው ደግሞ የአጭር ጊዜ ትርፍ በሚያስገኙ በብዛትም የማቀባበል ሚና ባላቸው የአገልግሎት ዘርፎች ላይ መሠማራትን የሚመርጥ፣ በአጠቃላይ ሁለቱም አካላት ቴክኖሎጂ ምርት ማትረፍረፍ ከሚችልባቸው አፈር እና ብረት ጋር መታገልን የሚሸሹ ናቸው።

የረጅም ዘመን የቴክኖሎጂ ስትራቴጂ የትኩረት አቅጣጫዎች

301. የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ እና ዘላቂ ልማት ፍጥረት ዋና የስትራቴጂ በዓለም አቀፍ ደረጃ የቴክኖሎጂ ተስተካካይነትን ማረጋገጥ ነው። የኢኮኖሚ ተስተካካይነት የሚረጋገጠው በፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ሲሆን የፈጣን ግን አሻጋሪ የሆነ የረጅም ዘመን የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ደግሞ የቴክኖሎጂ ዕድገት ነው።

302. የቴክኖሎጂ ተስተካካይነትን ለማረጋገጥ አራት መሠረታዊ ፍኖቶችን ለመከተል አቅጣጫ ተይዟል፤

- **መሪ ዘርፎች፣ መሪ አቅሞች፤** በሁሉም ዘርፎች ቴክኖሎጂን በአንዴ ለማሸጋገር፣ ለመማር፣ እና ለማልማት ከመሞከር ይልቅ ክልሉ እና አገሪቷ ተወዳዳሪ ሊሆኑ በሚችሉባቸው ዘርፎች፣ ከሁሉም በላይ ለብዙ ዘርፎች ልማት መነቃነቅ በሚያግዙ ዘርፎች ላይ ማተኮር፤
- **የተቀናጁ እና የተሳሰሩ አቅሞች፤** የተመረጡ መዋዕለ - ቴክኖሎጂዎችን በመሠረታዊ የማሸን ቴክኖሎጂ፣ በኃይል ምንጭ፣ በግብዓት እና በአመራረት ሥርዓት (አቶሜሽን ርቀት) ጫፍ እስከ ጫፍ የማስተሳሰር ስልት መከተል፤
- **በአቋራጭ ከዓለም የቴክኖሎጂ ጫፍ የመጀመር ስልት፤** የቴክኖሎጂ ተስተካካይነትን ለማረጋገጥ በአንድ በኩል መሠረታዊ የቴክኖሎጂ ፍላጎቶችን በማሟላት፣ በዋናነት ግን በማሸን ቴክኖሎጂ፣ በኃይል ምንጭ፣ በግብዓት እና በአመራረት ሥልት ዓለም ከደረሰበት ቴክኖሎጂ ጋር መላመድ፤ እና
- **ሕዝባዊ መሠረት ያለው ቴክኖሎጂ፤** በሥርዓተ - ትምህርት በሚደገፍ የሳይንስ ዕውቀት ቴክኖሎጂን ሕዝባዊ ማድረግ።

303. **መሪ ዘርፎች እና መሪ አቅሞች፤** የረጅም ዘመን የኢኮኖሚ ዕድገት ስኬት ታሪክ እንደሚያሳየው ቴክኖሎጂ በበርካታ ዘርፎች ናኝቶ የበዛ ቢመስልም በአራት ዋና ዋና ፍኖቶች ሲያድግ ቆይቷል፤ በሁሉን አቀፍ ማምረቻ ማሸኖች፣ በኃይል ምንጭ፣ በግብዓቶች፣ እና በአሠራር ሥርዓት። ቴክኖሎጂ በራሱ አይቆምም፤ የሚቆምበት ቁሳዊ ካፒታል ያስፈልገዋል። በቴክኖሎጂ የተቡ እና የተሳሉ ቁሳዊ ካፒታሎች ዓላማቸው ምርት ማምረት ነው። በሁሉም ዘርፍ ተፈላጊ የሆኑ በቴክኖሎጂ የተቡ ቁሳዊ ካፒታሎች መካከል ማሸኖች ናቸው። ማሸኖች የሚፈበረኩት በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ነው። ስለሆነም ማሸኖችን እና ልዕለ - ማሸኖችን (ማሸን አምራች ማሸኖችን) የሚያስችል ቴክኖሎጂ በመሠረታዊነት ትኩረት የሚሰጠው ኢንዱስትሪ ነው። ማሸን የማምረቻ አቅም የመሆኑን ያህል ዘላቂ እና አዋጭ የኃይል ምንጭ እና ግብዓቶች ይጠይቃል። ማሸኖችን ለማምረት የብረት እና የከፊል ኮረንቲ አስተላላፊ ማዕድናት ልማት፣ ለሰው ሠራሽ ግብዓት ምርት አቅም የሚሆኑ የኬሚካል ኢንዱስትሪዎች ዘመናዊ ቴክኖሎጂ የሚያተኩርባቸው መስኮች ናቸው። የኃይል ምንጭ በየዘመኑ ከእንጨት ከሚገኝ እሳት ጀምሮ እስከ ኤሌክትሪክ ኃይል የዝፈ ሲሆን ዘላቂነቱን ከብክለት በጸዳ እና ከዘመኑ የዘላቂ አረንጓዴ ልማት ግቦች ጋር በተጣጣመ መልኩ ማልማት ይጠይቃል። የአመራረት ሥርዓት በአንድ ሰው ከሚከናወኑ የተናጠል የዕደ ጥበብ ውጥኖች በፋብሪካ ሥርዓት በአንዴ ብዙ ማምረት ወደሚያስችል የአቶሜሽን ሥርዓት፣ ከዚህም ባለፈ የሰው ጉልበት ብቻ ሳይሆን አስተሳሰብን በሚተኩ ማሸኖች የማምረት ሥልት ተሸጋግሯል።

304. በመሆኑም የቀጣዮቹ የረጅም ጊዜ እና የመካከለኛ የልማት ዕቅዶች የቴክኖሎጂ የትኩረት አቅጣጫ ዋና የትኩረት መስክ በሆኑት

- የአምራች ማሸኖች እና በልዕለ- ማሸኖች ቴክኖሎጂ እና አጠቃላይ የፍብረካ ምህንደስና፤
- የዘላቂ እና አዋጭ የኃይል ምንጮች ቴክኖሎጂ፤
- የማዕድናት ልማት እና ሰው ሠራሽ የኬሚካል ግብዓቶች ቴክኖሎጂ፤
- የባዮ ቴክኖሎጂ እና የዘረ መል ምሕንደስና (genetic engineering)፤ እንዲሁም
- በሁሉም ወሳኝ የኢኮኖሚ፣ የማሕበራዊ እና የመንግሥት አገልግሎቶች ተተግባሪ በሆነው የዲጂታል ቴክኖሎጂ አቅም ለመፍጠር በትኩረት መሥራት ነው።

305. የተቀናጁ እና የተሳሰሩ አቅሞች፤ በቴክኖሎጂ ግስጋሴ ልማትን ለማፋጠን ሁለት ሥርዓታት ወሳኝ ናቸው፤

- ማሸንን፣ ግብዓትን እና ኃይልን አቀናጅቶ ገደብ የለሽ ምርት ማምረት የሚያስችል የፋብሪካ የኦቶሜሽን ሥርዓት
- ዕድገት በቴክኖሎጂ እንዲረጋገጥ የሚያግዝ በማህበረሰብ፣ በዕምነት ተቋማት፣ እና በፖለቲካ ልሂቃን ዝግጁነት የሚገለጽ ሥርዓት።

306. ቴክኒካል በሆነው የማምረት ሂደት የማምረቻ አቅሞች በኃይል እጥረት ከተፈተኑ፣ የግብዓት እጥረት ካጋጠማቸው ወይም ከውጭ የሚገቡ ከሆነ ቴክኖሎጂ ዘላቂ እድገትን ሊያረጋግጥ አይችልም። በተለይም የኢኮኖሚ ዕድገት ነባር ምርቶችን በስፋት በማምረት የሚረጋገጥ ሳይሆን ነባር ምርቶችን በአዲስ ምርቶች በመተካት የሚገኝ ነው። አዲስ ምርቶች በአዲስ ቴክኖሎጂ መመረት ይኖርባቸዋል። የቴክኖሎጂ ለውጥ የሚረጋገጠው ነባር የማምረቻ ማሽኖችን በአዳዲስ ማሽኖች ከመተካት በፊጠነ ድግግሞሽ ውስብስብ እና የረቀቁ መካከለኛ ግብዓቶችን (intermediate inputs) በመጠቀም ነው። የተለዋዋጭ እና የተራቀቀ የቴክኖሎጂ ዕድገት ምንጮች ግብአቶች ናቸው። እነዚህን ግብዓቶች ከውጭ ለዘመናት የሚያስገባ አገር የቴክኖሎጂ ጥገኛ እንጂ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪ ሊሆን አይችልም። ከዚህ አንጻር ማሽኖችን ከመፈብረክ ባለፈ ግብዓቶችን በራስ የቴክኖሎጂ አቅም ማምረት የፋብሪካ የግብዓት ችግር ከመቅረፍ እጅግ በዘለለ የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት ማረጋገጫ ሥልት ነው።

307. በሌላ በኩል ለሳይንሳዊ ዕውቀት እና ቴክኖሎጂ ቀናዒ የሆነ ማህበረሰብ ለጠቃሚ ቴክኖሎጂ ሽግግር ወሳኝ የመሆኑ ጉዳይ እንደተጠበቀ ሆኖ፣ ምርት እና ቴክኖሎጂዎቻቸው በአዲስ የሚተኩባቸው ኩባንያዎች ተጽዕኖም ለዕድገት እንቅፋት መሆኑ አይቀርም። በአገራችን በቴክኖሎጂ እና በምርት ከፍተኛ የጊዜ ታካኪነት አለ። በእነዚህ ዓይነቶቹ ተግዳሮቶች ምክንያት አሮጌው ቴክኖሎጂ በአዲስ ሲተካ አዲሱ ቴክኖሎጂ የሚተኩትን ምርቶች ማካካስ ካልቻለ ዕድገት አዝጋሚ ይሆናል። የዚህ ዓይነት ዝንባሌዎችን የሚያርም የመንግሥት ፖሊሲ የርትዕ ሥርዓታት አካል ነው።

308. በአቋራጭ ከዓለም የቴክኖሎጂ ጫፍ የመጀመር ስልት፤ ቴክኖሎጂ የማሻሻሎች ድምር ወጤት ነው። የቴክኖሎጂ እድገት በጥቅሉ በማሽን ሥርዓት (machine systems)፣ በኃይል ምንጭ (energy)፣ በግብዓት (inputs)፣ እና በእነዚህ አቅሞች በሰረጉ (embodied) ሃሳቦች (ideas) ለውጥ ሊገለጽ ይችላል። ማሽን ከተጠረበ ዲንጋይ ወደ ቀላል የብረታ ብረት መሣሪያዎች፣ በእንፋሎት ኃይል የሚሠሩ ኢንጂኖች፣ ኮምፒውተሮች፣ እና ሮቦቶች ተሻሽሏል። የኃይል ምንጭ በእንጨት ላይ ከተመሠረተ እሳት፣ የእንስሳት እና የአትክልት ውጤቶች (ሞራ እና ዘይት)፣ የእንስሳት ጉልበት፣ እንፋሎት፣ ኮረንቲ እና ነዳጅ አድጓል። ግብዓቶች ከተራ ዲንጋይ፣ እስከ የእንስሳት እና የአዝርዕት ውጤቶች ብረት፣ ብረታ ብረት፣ የዓረብ ብረት፣ ሃይድሮ ካርቦን፣ ከፊል ከረንቲ አስተላላፊ (semiconductors) ተሻሽሏል። ሃሳብ የሰውን ልጅ እጅ እና ጉልበት ከመተካት ጀምሮ የሰውን ልጅ አስተሳሰብ (intelligence) በማሻሻል እስከ መተካት ድርሷል። ከኋላ ገስግሶ በቴክኖሎጂ የመስተካከል አመክንዮ ትክክል የሚሆነውም በቴክኖሎጂ ቀዳሚ የሆኑ አገራት በበርካታ ክፍለ - ዘመናት ያለፉበትን የቴክኖሎጂ ርክን ሁሉ በመድገም ሳይሆን ከመጨረሻው የቴክኖሎጂ ምህዋር በመንጠላጠል እና በመግባት ነው። በዚህም መሠረት ለፍብረካ ምህንድስና መሠረት በሆኑት ዘመናዊ ማሽኖች ቴክኖሎጂ፣ በኃይል አቅርቦት ረገድ ከአየር ንብረት ጋር የተጣጣመ የኤሌክትሪክ ኃይል ቴክኖሎጂ፣ በግብዓት ረገድ ለዘመናዊ ፍብረካ፣ ለኬሚካል ኢንዱስትሪ እና ለዲጂታል ቴክኖሎጂ ግብዓት የሚሆኑ ማዕድናት (ብረት፣ ከፊል ኮረንቲ አስተላላፊ- semiconductors) እና ሰው ሠራሽ ግብአቶች፣ እንዲሁም የዲጂታል ቴክኖሎጂ ከጫፍ የሚጀመርባቸው ቴክኖሎጂዎች ናቸው።

309. ሕዝባዊ መሠረት ያለው የቴክኖሎጂ ዝግጁነት፤ ቴክኖሎጂ ሕዝባዊ መሠረት እንዲኖረው የሚያስፈልግበት ምክንያቶች ሁለት ናቸው፤ የመጀመሪያው ምክንያት ለቴክኖሎጂ ፈጠራ መከሊቱ ያላቸው የሰላ አዕምሮ ባለቤቶች እና ቴክኖሎጂውን ከፈጠራ እና ከማላመድ ባለፈ በኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ወደ ቢዝነስ ለመቀየር የአልሚነት (አንተርፕረንሻር) ተሰጥቶ ያላቸው ዝግጁ የሚገኙት ከጥቂት ልሂቃን ይልቅ ከብዙው እና ሰፊው ሕዝብ መሃል ስለሆነ ነው። ሁለተኛው ምክንያት የኢኮኖሚ ዕድገት በውስን ለጥልቅ መቀቅራዊ ለውጥ አስተዋጽኦ ባላቸው ዘርፎች መሪነት የሚለኮስ ቢሆንም በምልዓተ ዘርፎች ንቅናቄ የሚረጋገጥ በመሆኑ እና በእነዚህ ዘርፎች የተሰማራው ሰፊ የኢኮኖሚ ተዋናይ ሕዝብ በቴክኖሎጂ ተጠቃሚነትም ሆነ ፈጣሪነት ተሳታፊ መሆን ስላለበት ነው።

310. ሕዝባዊ መሠረት ያለው የቴክኖሎጂ ዝግጁነት ማረጋገጫ መንገድ ለቴክኖሎጂ ሽግግር አዋጭ በሆኑ ዘርፎች የሚያተኩር የሳይንስ እና የቴክኒክ ትምህርትን አባካኝ ባለሆነ መልኩ በመሳፋፋት ነው። በተሞክሮ ደረጃ የመጀመሪያው የኢንዱስትሪ አብዮት ስኬት ምንጭ በጥቂት ወሳኝ ዘርፎች (የብረት ማቅለጫ እና የብረታ ብረት ሥራ፣ የእንፋሎት ኢንጂነሪንግ፣ የጥጥ መፍተያ ማሽን፣ የሸክላ ወይም የሴራሚክስ ሥራ፣ እና ለኬሚካል ኢንዱስትሪ መሠረት የጣለው የሰው ሠራሽ ቀለም) የቴክኖሎጂ ፈጠራን ማሳካት የቻሉት ትምህርት ቤት ያልገቡ ወይም በትምህርታቸው እምብዛም ያልገፉ ነገር ግን በመንግሥት ፖሊሲ የትችላላችሁ ነጻነት የተሰጣቸው የታችኛው ማሕበረሰብ አካል ናቸው። በቀሪው አውሮፓ እና በጃፓን በተቀጣጠለው፣ በኋላም አሜሪካንን ለልዕለ- ኃይልነት ባበቃው በሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት የቴክኖሎጂ ሕዝባዊ መሠረትነት የተረጋገጠው ቴክኖሎጂን በሳይንስ እና የቴክኒክ ትምህርት በትምህርት ቤቶች በማዳረስ ነው። በትምህርት ሥርዓት የተፈጠሩ ባለሙያዎች አዕምሮ አቅሞችን በማሰባሰብ ቴክኖሎጂን በምርምር አንዲያፋጥኑ በማድረግ አሜሪካ ተሳክቶላታል። የደቡብ ምሥራቅ አገራት በተለይም የደቡብ ኮሪያ ልምድ የሚያሳየው የቴክኖሎጂ ዝግጁነት ተገቢ ትምህርትን ሕዝባዊ መሠረት እንዲኖረው ማድረግን ይጠይቃል።

311. ቴክኖሎጂን በትምህርት ሥርዓት ሕዝባዊ መሠረት እንዲኖረው ለማድረግ በመሠረታዊነት በሳይንስ እና ቴክኖሎጂ የችግር መፍቻ ብቸኛ ቁልፍነት የሚያምን ማሕበረሰብ መፍጠር ይጠይቃል። ቴክኖሎጂን በፈጣን ኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭነት ማሕበረሰብን ለመሻገር እንዲችል ከሚያስፈልጉት የቁሳዊ ካፒታል እና የሰለጠነ የሰው ኃይል ዝግጁነት በተጨማሪ እና በበለጠ ቴክኖሎጂን ለችግሩ መፍቻነት የሚቀበል፣ እንዲሁም የቴክኖሎጂ ጥረቶችን የሚያቅፍ እና የሚያበረታታ ማሕበረሰባዊ መሠረተ - እሴቶች (sympathetic social ethos) መገንባት መቻልን ታሳቢ ያደርጋል።

የቴክኖሎጂ ዝግጁነት (Technological Readiness)

312. የ21ኛው ክፍለ - ዘመን የቴክኖሎጂ ግንዛቤ ከመሣሪያዎች (tools)፣ እና ማሽኖች በላይ ዘዴዎችን (means)፣ ሂደትን (process) እና ሃሳብን (ideas) የሚያጠቃልል ሲሆን የዚህ የመካከለኛ እና የረጅም ዘመን እቅድ ትግበራ ሲታሰብ አንዱ ወሳኝ ጉዳይ በአንድ በኩል ቴክኖሎጂን የእለት ከእለት ችግሮችን መፍቻ መሣሪያ የማድረግ፣ እና ጠንክሮ ከመስራት ባሻገር እና በበለጠ በጥበብ እና በሥርዓት የመሥራት ባሕል ማስረጽ ነው። የቴክኖሎጂ ኢኖቬሽን በሚያስገኛቸው ጥቅሞች ወይም እድሎች እና የቴክኖሎጂ ኢኖቬሽን በሚፈጠሩባቸው ማሕበረሰብ ባሕል እና እሴቶች መካከል ከፍተኛ መስተጋብር ይስተዋላል። በዕቅድ ዘመኑ ከቴክኖሎጂ ጋር በተያያዘ ርብርብ የሚደረግባቸው ሦስት ዋና ዋና ማሕበራዊ ጉዳዮች ችግርን ከመፍታት የመነጨ ማሕበረሰባዊ የቴክኖሎጂ ፍላጎትን መፍጠር፣ ለኢኖቬሽን የሚያግዙ የቁሳዊ ካፒታል እና የሰለጠነ የሰው ኃይል አቅም መፍጠር፣ እንዲሁም የቴክኖሎጂ ጥረቶችን የሚያቅፍ እና የሚያበረታታ ማሕበረሰባዊ መሠረተ - እሴቶች (sympathetic social ethos) መፍጠር ናቸው።

313. ታዲሂ አገራት ጊዜ ያለፈባቸውን ቴክኖሎጂዎች መጠቀም ሳያስፈልጋቸው በርካታ የቴክኖሎጂ ርከኖችን በመዝለል ወደ ቴክኖሎጂ ኢድማስ ጥግ መድረስ ይችላሉ። ይህን ለማሳካት መሠረታዊ የሚባሉ መነሻዎች ያስፈልጋሉ፤

- መነሻ የሰለጠነ የሰው ኃይል
- መሠረታዊ መሠረተ-ልማት
- መነሻ መሠረታዊ የቴክኖሎጂ ልምምድ
- ተስማሚ የመንግሥት ፖሊሲ

314. በፈጠራ የሚዳብር ቴክኖሎጂ ለማበረታታት

- የግል ጥናት እና ልማት (ሪሰርች እና ዲቨሎፕመንት)
- የቴክኖሎጂ ሽግግርን ማበረታታት እና መደጎም
- የረቀቁ ከፍተኛ ቴክኖሎጂ ካላቸው አገራት የሚመነጭ የውጭ ቀጥተኛ መዋዕለ - ንዋይን ማበረታታት

- በተመረጡ ስትራቴጂካዊ ቴክኖሎጂዎች ላይ የመንግሥት ምርምር እና ልማት ማካሄድ
- ጠንካራ የፈጠራ መብት ጥበቃ ማድረግ
- ከውጭ አገር መንግሥታት፣ ከፍተኛ የምርምር ተቋማት እና የኒሽርሲቲዎች ጋር በተመረጡ የቴክኖሎጂ ልማቶች ላይ አብሮ መሥራት

315. መረጃ በተለይ ቢግ ዴታ ለዘመኑ የቴክኖሎጂ አድማስ ሽግግር ወሳኝ የዝግጁነት ማረጋገጫ ነው። ሰው ሠራሽ አስተውሎት የሚሠራው የቢግ ዴታ መረጃዎች ላይ ተመስርቶ ነው።

316. ትምህርት መስፋፋት የሚኖርበት ለቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነት እና ምርታማነት ወይም ቅልጥፍና ዓላማ ብቻ ሳይሆን በዘመነ - ዲጂታል ቴክኖሎጂ ያልተማረ የሠራተኛ ኃይል ሥራ ማግኘት ስለሚከብደው እና ሥራ አጥነት ከሚታሰበው በላይ ሊስፋፋ ስለሚችል ነው። ቴክኖሎጂ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ቢሆንም የሠራተኛ እና በአጠቃላይ የማህበረሰብ ፍትሃዊ ተጠቃሚነትን የማረጋገጡ ጉዳይ ቀጥተኛ ከመሆን ይልቅ የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊ እና ፖለቲካዊ ነባራዊ ሁኔታዎች ይወስኑታል።

ዓላማ

317. የሃያ አምሥቱ የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ ዓመቱ ሣይንስ እና የቴክኖሎጂ ፍኖተ ካርታ ዋና ዓላማ በዋናነት ዓለም አቀፋዊ የቴክኖሎጂ ተስተካካይነት ማረጋገጥ፣ በዚህም የኢኮኖሚ ተስተካካይነት ግቦችን ማሳካት ነው።

318. የሃያ አምሥት ዓመት የቴክኖሎጂ መዳረሻ ዓላማ በአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች እንዲተገበቱ በተያዙ ንዑስ ዓላማዎች ላይ የሚመሠረት ሲሆን ንዑስ ዓላማዎቹም

- በአንድ ትውልድ ዘመን በማሸን ቴክኖሎጂ፣ በአማራጭ የኃይል አቅርቦት፣ በስትራቴጂካዊ ግብዓት፣ በዘረ መል ቴክኖሎጂ፣ እንዲሁም በዲጂታል ቴክኖሎጂ አስተማማኝ ሽግግር ማድረግ እና መወዳደር፣
- በቀጣዮቹ አሥር ዓመታት በማሸን ቴክኖሎጂ፣ በአማራጭ የኃይል አቅርቦት፣ በስትራቴጂካዊ ግብዓት፣ በዘረ መል ቴክኖሎጂ፣ እንዲሁም በዲጂታል ቴክኖሎጂ ሽግግር ማድረግ የሚያስችሉ ክልላዊ የኢንዱስትሪ መሠረቶች መጣል፣ እንዲሁም
- በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት በማሸን ቴክኖሎጂ በተለይም በፍብረካ ምህንድስና፣ በአማራጭ የኃይል አቅርቦት በተለይም በኤሌክትሮ ሜካኒካል እና አማራጭ የኃይል ቴክኖሎጂ፣ በስትራቴጂካዊ ግብዓት በተለይም በስትራቴጂካዊ ማዕድናት ልማት ቴክኖሎጂ፣ በዘረ መል ቴክኖሎጂ፣ እንዲሁም በአቶሜሽን በተለይም በጂታል ቴክኖሎጂ የቢቃ የሰው ኃይል ዝግጅት ማድረግ፣ እና
- ለቴክኖሎጂ መሠረት የሚሆን በቴክኖሎጂ የሚያምን በሣይንሳዊ ዕውቀት የበለጸገ ርትዕ ወጣት ትውልድ መፍጠር ናቸው።

የማስፈጸሚያ ሥልቶች

319. የቴክኖሎጂ ግቦች ዋና ዋና የማስፈጸሚያ ሥልቶች

- በተግባር ስልጠና የሚደገፍ ብዙሃን ወጣቶችን ያማከለ ሰፊ የፋብሪኬሽን ኢንጂነሪንግ እና ኢኖቬሽን ንቅናቄ የመፍጠር፣
- በከፍተኛ ልዩ የንድፈ-ሃሳብ እና የተግባር ስልጠና፣ የኢንዱስትሪዎች ምርምር እና ልማት (research and development) የሚደገፍ የረቀቁ ቴክኖሎጂዎች ሽግግር መሠረት የመጣል፣ እና
- የዲጂታላይዜሽን ተወዳዳሪነት ማበልጸጊያ ማዕከል እና የአይቲ ኢንዱስትሪ ልማት የማስፋፋት አቅጣጫዎችን መከተል፣

- ቴክኖሎጂን እና ስልጠናን ከተጨበጠ የኢንዱስትሪያላይዜሽን ግብ እና ከፕሮጀክቶች ጋር በማስተሳሰር ተተግባሪነቱን ማረጋገጥ፤
- በቴክኖሎጂ ቀዳሚ ዕውቀት እና ተሞክሮ ካላቸው ወዳጆች አገራት ጋር በሽርክና እና በትብብር በሚደረግ መዋዕለ ንዋይ ቴክኖሎጂን በቋሚነት ማሸጋገር፤
- የሣይንስ ትምህርትን ከተግባር ጋር በሚያስተሳስር፣ ችግር ፈቺነትን ማዕከል ባደረገ ንቅናቄ የማሕበረሰብ ባሕል አካል እንዲሆን ንቅናቄ መፍጠር፤
- ልዩ ችሎታዎችን በማሰባሰብ ማነጻ እና ማቆየት የሚችል ተወዳዳሪ የሣይንስ እና የቴክኖሎጂ ዕውቀት ምርምር ማዕከል ወይም የቴክኖሎጂ ኢንስቲትዩት ማቋቋም፤
- በዋናነት የሜካናይዜሽን፣ የኃይል፣ የግብዓት፣ የኦቶሜሽን (ዲጂታላይዜሽን) ቴክኖሎጂዎችን እና ለዚህ ቴክኖሎጂ ሕዝባዊ መሠረት የሚጥል የሣይንስ ዕውቀትን የሚያስተባብር የሣይንስ እና ቴክኖሎጂ መንግሥታዊ ተቋም (ምናልባትም ቢሮ) ማቋቋም ናቸው።

5.4. የሰው ኃይል ልማት

ሚና

320. የልማት ወሳኝ ግብዓትም ሆነ የልማት ግብ ሰው ነው። የረጅም ዘመን ኢኮኖሚ ዕድገትን ከሚወስኑት ቁሳዊ ካፒታል፣ እና ቴክኖሎጂ ጋር ሦስተኛው እና ወሳኝ ነገረ-ምርት (factor of production) የሰው ኃይል በተለይም ሰብዓዊ ካፒታል ነው። ሰው የኃይል ምንጭ (ጉልበት) ከመሆን በላይ የለማ ካፒታል እና ቴክኖሎጂን (ዕውቀት እና ሀሳብ) የሚያስገኝ ከምርት ሥርዓት አንጻር ልዕላ ግብዓት መሆኑ ልዩ ያደርገዋል።
321. ይፋ በሆኑ የፌዴራል ተቋማት መረጃዎች መሠረት የአማራ ብሔራዊ ክልል በ2013 የዳሰሳ ጥናት ወቅት ከ23 ሚሊዮን የሚልቅ ሕዝብ የነበረው ሲሆን ይህ ኃይል ለልማት ትልቅ መነሻ አቅም ነው። ነገር ግን፣ የታቀደውን የአሻጋሪ ኢኮኖሚ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ግቦች ዕውን ለማድረግ ከሚጠበቀው ሚና አኳያ የሰው ኃይል በተወዳዳሪ ሰብዓዊ ካፒታል ደረጃ መታነጽ ይኖርበታል። የሰብዓዊ ካፒታል ሚና በሕዝብ ብዛት፣ በተጨማሪም ሣይንሳዊ ዕውቀት፣ በጤና፣ እና በማሕበራዊ ርትዕነት ደረጃዎች ይወሰናል። እነዚህ የሰብዓዊ ካፒታል አምዶች ሲሟሉ ኢኮኖሚው የሚፈልጋቸው ወሳኝ አቅሞች የሚሆኑትን ያህል ያልሰለጠነ የሰው ኃይል በበዛበት ሁኔታ ሠራተኛ ኃይል አቅም መሆኑ ወርቅ ሥራ አጥነትን መቀነስ በራሱ አንድ ፈታኝ ግብ ይሆናል። ለዚህም ሲባል በትምሕርት እና ስልጠና የሚደረጉ የቴክኖሎጂ ሽግግር ዝግጁነቶች ወሳኝ ይሆናሉ።

የሕዝብ ብዛት እንደ ሀብት

322. ብዙ ሕዝብ የብዙ መከሊቶች እና ዕውቀት ምንጭ ነው። ዕውቀት ከመሠረታዊ ግንዛቤ እስከ ምጡቅ አዕምሮ ይኖራል። ለተራቀቁ የቴክኖሎጂ አቅሞች የሚሆኑ ጥልቅ ሣይንሳዊ ዕውቀቶች ሊመነጩ የሚችሉት ከጥቂት ባለመከሊቶች ብቻ ነው። የእነዚህን ባለምጡቅ ዓይምሮ ባለቤቶች ትርጉም ባለው መጠን የማግኘት ዕድል የሚሰፋው ከጥቂት ሕዝብ ይልቅ ከብዙ ሕዝብ ነው። ማይምነት በነገሰበት ማሕበረሰብ ውስጥ የሕዝብ ብዛት በውስን ሀብት ፊት ተግዳሮት ቢሆንም፣ በዕውቀት ሲታነጽ እና ከዓለም ሥልጣኔ ጋር ሲተሳሰር የቴክኖሎጂ ዕድገት፣ ብሎም የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ይሆናል። ከዚህ በተያያዘ በተለይ የአማራ ብሔራዊ ክልልም ሆነ ኢትዮጵያ የወጣት ኃይል ቁጥር በዘመን አንዴ ብቻ ከፍተኛ ምጣኔ ለሚደርስበት የስነ-ሕዝብ ሽግግር እየቀረቡ ናቸው። የሥነ - ሕዝብ ሽግግር ትሩፋት (demographic dividend) ከፍ ባለ ደረጃ መረጋገጥ የሚቻለው ይህን ትውልድ በርትዕ ሣይንሳዊ ዕውቀት በማነጻ ነው። በአጠቃላይ በዕውቀት የታነጸ፣ ጤናማ፣ እና ርትዕ ወጣት የሠራተኛ ኃይል ከሥራ ዕድል ጋር ሲገናኝ በአዘበት ወቅት በኢኮኖሚ ፖሊሲ ከሚገኝ የኢኮኖሚ ልማት በሚልቅ ልማት የሚገለጽ የሥነ ሕዝብ ሽግግር ተሩፋት ማረጋገጥ ይቻላል።

ሣይንሳዊ ዕውቀት

323. የረጅም ጊዜ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ቴክኖሎጂ የመሆኑን ያህል ቴክኖሎጂ በትምሕርት የሚስፋፋ ዕውቀት የወለደው የሀሳቦች ክምችት ነው። እውቀት ከቁሳዊ ካፒታል በተለየ የማይነጥፍ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ ነው። ዕውቀት ለዕድገት ባለው አስተዋጽኦ ከቁሳዊ ካፒታል የሚለይበት ባሕርያት አሉት፤

1. የቁሳዊ ካፒታል ሲስፋፋ ተጨማሪ ምርት የመቀነሱን ያህል ዕውቀት በተከማቸ መጠን የበለጠ የዕውቀት ክምችትን በመጥራት እያንዳንዱ ተጨማሪ ዕውቀት የሚያስገኘው ተጨማሪ ምርት እንዲያድግ የማድረግ (increasing returns to scale) ባሕርይ አለው።
2. ዕውቀት አንዴ ከተፈጠረ በኋላ ከቁሳዊ ካፒታል በተለየ ሁኔታ በተመሳሳይ ጊዜ ለብዙ ዘርፍ ዕውቀትን መጠቀም በቻለ ተዋንያን ሁሉ በምርት ሂደት ውስጥ ጥቅም ላይ መዋል ይችላል።
3. ቁሳዊ ካፒታል በአከማቸት ቁጥር በእልቀት የሚፈተነውን እና ተጨማሪ ካፒታል ለማከማቸት እዳ የሚሆነውን ያህል፣ ዕውቀት በአከማቸት ቁጥር ሌላ ዕውቀት ይሻል፣ ሲከማችም ይተባል፣ ቁሳዊ ካፒታል ይተካካል፤ በአንጻሩ ዕውቀት አቻ ይፈልጋል።
4. በከፍተኛ ደረጃ የተፈጠረ ዕውቀትን ወደታች በማውረድ ተግባራዊ ለማድረግ ይህን የሚተገብር የሰለጠነ የሰው ኃይል ይጠይቃል።

324. እነዚህ ባህርያት ከሰብዓዊ ሀብት የሚገኝ ዕውቀት የማይነጥፍ ሀብት ምንጭ የመሆኑን እውነታ ያጠናክራሉ።

ጤናማ የሠራተኛ ኃይል

325. ጤንነት እንደ የመጨረሻ ማህበረሰባዊ ግብ የሚረጋገጠው ሀብት በመፍጠር ሲሆን ሀብትን የሚፈጥር የሠራተኛ ኃይል ደግሞ ጤናማ መሆን አለበት። በዚህ አግባብ ጤና ዋና የልማት ግብ እና ትልቅ የሀብት መፍጠሪያ የሰብዓዊ ካፒታል አቅም ነው። ከሰብዓዊ ካፒታል አኳያ ጤናማ ትውልድ ከተለመደው የጤና ትርጓሜ በዘለለ በደባል ሰዎች ያልተበረዘ እና ያልቆዘመ፣ እንዲሁም በወንጀል እና ሥርዓት አልበኝነት ያልተተበተበ ሊሆን ይገባዋል።

ርትዕ ሠራተኛ ኃይል

326. ሰብዓዊ ካፒታልን ከቁሳዊ ካፒታል የሚለየው ዋና ባሕርይ ሰብዓዊ ካፒታል እንደ ቁሳዊ ካፒታል በቋሚነት መቆጠር አለመቻሉ እና በምርት ሂደት ሊያስገኘው የሚችለው ውጤት አንጻራዊ መሆኑ ነው። ሰው ሲያደፍጥ አፍራሽ ነው፤ ሰው ሲለግም ምርት ዜሮ ነው፤ ሰው በአዘቦት ጊዜ የተለመደ ውጤት ያስገኛል። ነገር ግን ሰው ሲቆጭ አንዱ እንደ ሺህ ያመርታል፤ የዚህ ዕቅድ ተስፋ ቁጭትን ለልማት የማነጽ ተስፋ ነው።

የክልሉ የሰብዓዊ ሀብት ሁኔታ

ስነ ሕዝብ

327. በ2005 የማዕከላዊ ስታትስቲክስ ኤጀንሲ (የአሁኑ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት) ትንበያ መሠረት የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ ብዛት የዚህ ዕቅድ መነሻ ዓመት በሆነው 2017 (እንደ ኢትዮጵያ አቆጣጠር) 23,879,000 ነው። ይህ ትንበያ መሠረት ያደረገው የ1999 የሕዝብ ቆጠራ ውጤት፤ የ1992፣ የ1997፣ እና 2003 የሥነ ሕዝብ እና የጤና ዳሰሳ ጥናቶች፣ እንዲሁም የ2004 የድህረ ቆጠራ ዳሰሳ ጥናት (ኢንተርሴንሳል ጥናት) ነው። ነገር ግን፣ ይህ ትንበያ መሠረት ያደረገባቸው መነሻዎች የአማራ ብሔራዊ ክልል በምክንያት ጥያቄ ያነሳባቸው ናቸው። በተለይም የ1999 የሕዝብ ቆጠራ ውጤት በሥነ ሕዝብ ባሕርይ ለመግለጽ ከሚያስቸግሩ ግብታዊ ክስተቶች መካከል የክልሉ ሕዝብ የዕድገት ምጣኔ ከሌሎች ክልሎች በተለየ ሁኔታ መቀነሱ እና በዚህም ምክንያት የክልሉ ሕዝብ ብዛት ከአገር አቀፍ ሕዝብ ያለው ድርሻ በከፍተኛ ምጣኔ መቀነሱ ተጠቃሾች ናቸው።

328. በ1999 የሕዝብ ቆጠራ መሠረት የክልሉ ሕዝብ የዕድገት ምጣኔ ከሌሎች ክልሎች በተለየ ሁኔታ ቀንሷል። የሕዝብ ቆጠራ ውጤቱ የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ ከ1986 እስከ 1999 በነበሩት ዓመታት በ1.68 በመቶ እንደጨመረ ያሳየ ሲሆን የሕዝብ ብዛቱ በዚህ ዝቅተኛ ምጣኔ ደረጃ ያደገ ሌላ ክልል አልነበረም። በተመሳሳይ ወቅት የአገሪቷ ሕዝብ ያደገበት ምጣኔ 2.49 በመቶ ነበር።

329. ሠንጠረዥ 5-3፤ የክልላችን የሕዝብዕድገት ምጣኔ (%)

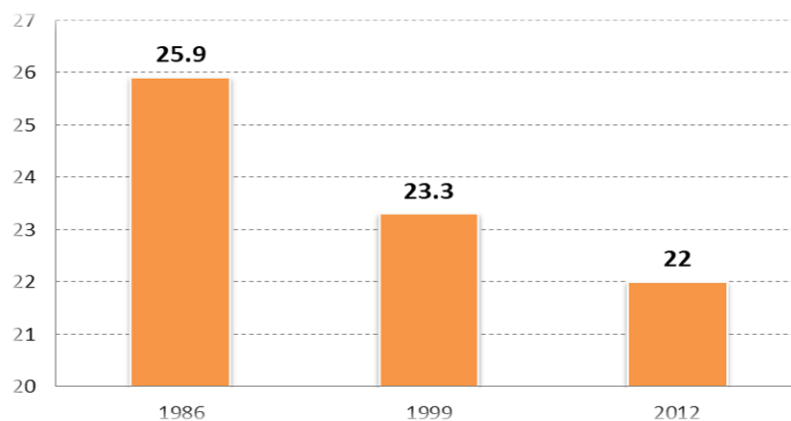
1986-1999	1999-00	2000-01	2011-12
-----------	---------	---------	---------

ትግራይ	2.45	2.22	1.99	1.82
አፋር	2.20	2.09	3.03	2.31
አማራ	1.68	2.35	2.17	1.59
ኦሮሚያ	2.86	3.09	2.84	2.42
ሶማሊ	2.52	1.57	2.66	2.51
ቤኒሻንጉል ጉ.	2.89	3.57	3.20	2.75
ደብብሕ	2.86	2.81	2.56	2.31
ጋምቤላ	4.03	4.23	4.06	3.24
ሐረሪ	2.58	3.83	3.16	2.72
አዲስ አበባ	1.99	1.90	2.11	2.36
ድሬ ዳዋ	2.37	3.80	3.10	2.84
ኢትዮጵያ	2.49	2.67	2.55	2.19

ምንጭ፤ የማዕከላዊ ስታትስቲካል ኤጀንሲ (የ1986፣ 1999 የሕዝብና ቤቶች ቆጠራ፤ የ2005 ትንበያ)

330. የክልሉ ሕዝብ ብዛት ዕድገት ምጣኔ መቀነስም የክልሉ ሕዝብ ብዛት ከአገር አቀፉ ሕዝብ ብዛት የነበረው ድርሻ በከፍተኛ ደረጃ እንዲቀንስ አድርጓል። በዚህ ምጣኔ መሠረት የክልሉ ሕዝብ ብዛት ከአገር አቀፍ ሕዝብ ብዛት ድርሻ በ1986 ከነበረው 25.8 በመቶ በ1999 ወደ 23.3 በመቶ የቀነሰ ሲሆን፤ በትንበያው መሠረትም በ2012 ይህ ድርሻ ወደ 22 በመቶ ዝቅ ብሏል።

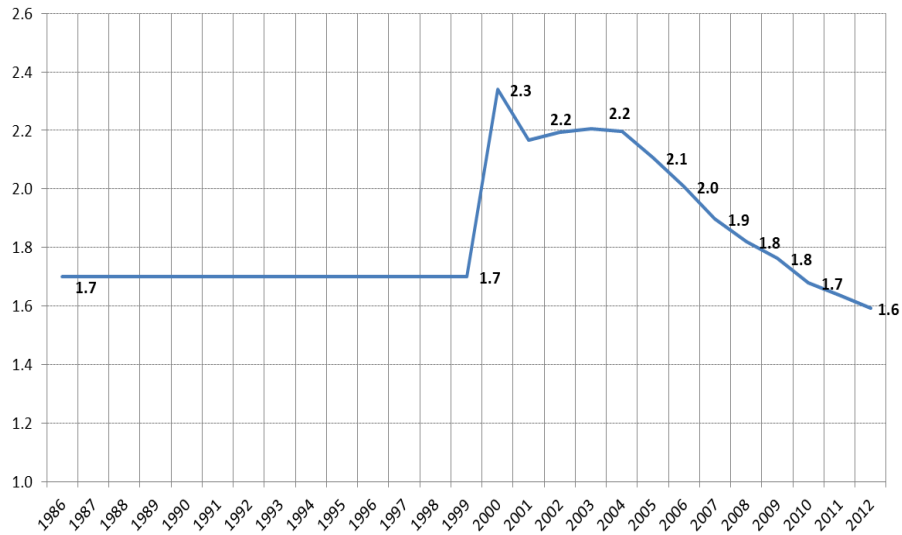
331. ሰዕል 5-2፤ የአማራ ክልል ሕዝብ ብዛት ከኢትዮጵያ ሕዝብ ብዛት ያለው ድርሻ በመቶኛ

ምንጭ፡- የማዕከላዊ ስታትስቲካል ኤጀንሲ የ1986 እና 1999 የሕዝብና ቤቶች ቆጠራ ሪፖርት፤ የ2005 ትንበያ

332. የ2004 ኢንተርሴንሳል ሪፖርት የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ ከ1999 እስከ 2004 ባሉት ዓመታት በዝቅተኛ ምጣኔ 1.9 በመቶ፤ በከፍተኛው ምጣኔ 2.7 በመቶ፤ በናሙናው አማካይ (ፖዴንት ኤስቲሜይት) በ2.3 በመቶ እንዳደገ ሪፖርት አድርጓል። የሕዝብ ብዛት ትንበያ በመሠረታዊነት የወሊድ፣ የሞት፣ ወዘተ ምጣኔዎችን ግምት ቢያስገባም በጥቅል በሁለት ጉዳዮች ላይ ይመሠረታል፤ መነሻ የሕዝብ ብዛት እና የዕድገት ምጣኔ። የ2005 ትንበያ የተጠቀመበት የዕድገት ምጣኔ በዳሰሳ ጥናቱ የተገኘውን ከ2.3 በመቶ የሚጀምረውን ሲሆን መነሻ የሕዝብ ብዛት ግን በ1.7 በመቶ ሲያድግ የነበረውን መጠን ነው። በ1999 የክልል የሕዝብ ቆጠራን መሠረት ያደረገው የሕዝብ ብዛት የሚያመለክተው በ1986 እስከ 1999 ሕዝቡ በ1.7 በመቶ ሲያድግ እንደነበረ ሲሆን ይህም ዝቅተኛ ምጣኔ ጥያቄ ቀርቦበታል። ዋናው ጭብጥ በኋላ በኢንተርሴንሳል ጥናት እንደታየው በ1999 እና 2004 መካከል የአማራ ክልል ሕዝብ በአማካይ በ2.3 በመቶ ሲያድግ ከነበረ በቀዳሚዎቹ አሥራ አራት ዓመታት በ1.7 በመቶ እያደገ እንደነበረ ሊያሳይ የሚችል የሥነ ሕዝብ አመክንዮ ሊኖር አለመቻሉ ነው።

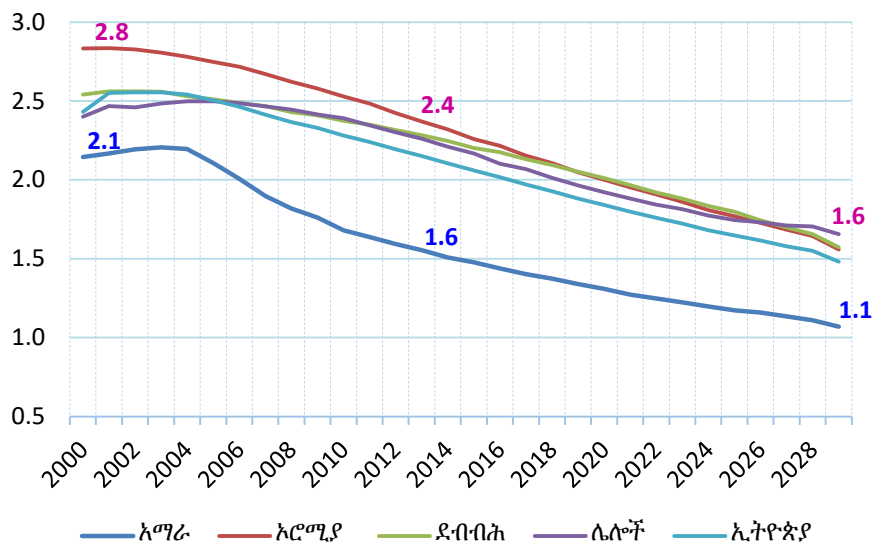
333. ሰዕል 5- 3፤ ወጥ ያልሆነው የሚ.ስ.ኤ. የአማራ ሕዝብ የዕድገት ምጣኔ

ምንጭ:- የማዕከላዊ ስታትስቲካል ኤጀንሲ (የ1986፣ 1999 የሕዝብና ቤቶች ቆጠራ፣ የ2005 ትንበያ)

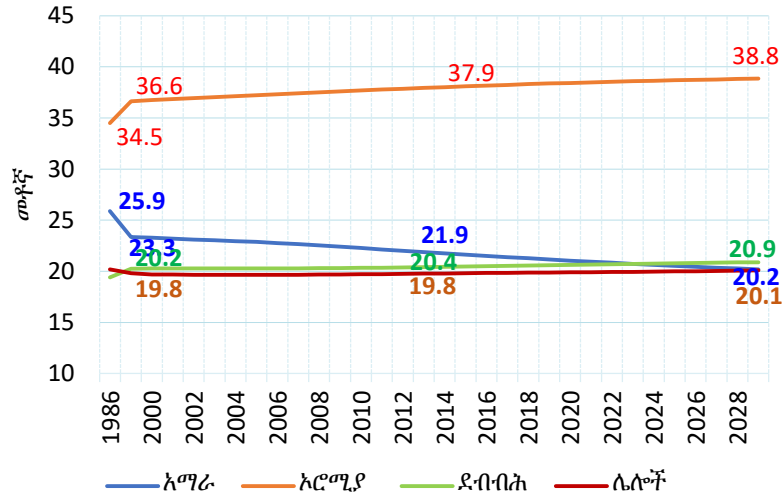
334. በዚህም ምክንያት የ2005 ትንበያ ባሰጠው የሕዝብ ብዛት እና ከ1986 እስከ 1999 በነበሩት ዓመታት የአማራ ክልል ሕዝብ ቢያንስ ከ1999 በኋላ ባደገበት የ2.3 በመቶ ማደጉን ግምት ውስጥ ያስገባ ማስተካከያ ቢደረግበት ኖሮ ሊሆን በሚችለው የሕዝብ ብዛት መካከል 1999 ላይ የ1.5 ሚሊዮን፣ 2013 ላይ ደግሞ የ2.1 ሚሊዮን ልዩነት ተስተውሏል። ከፊል መፍትሄ ብቻ የሰጠው የ2005 የሥነ ሕዝብ ትንበያ እስከ የ1999 የሕዝብ ቆጠራ የተጠቀመባቸውን እና ጥያቄ የቀረበባቸውን የሥነ ሕዝብ መሠረታዊያን (ፈርቲሊቲ፣ ሎንጀቪቲ ወዘተ) በመጠቀሙ የአማራ ክልል ሕዝብ የዕድገት ምጣኔ ከ2005 በኋላም ከአገር አቀፉ አማካይ በጣም የነሰ እንዲሆን አድርጎታል፤ በዚህም ምክንያት የክልሉ ሕዝብ ብዛት ከአገር አቀፍ ሕዝብ ያለው ድርሻ በከፍተኛ ምጣኔ ቀንሷል።

335. ስዕል 5-4፤ የተተነበየ የክልሎች የሕዝብ ዕድገት ምጣኔ (በመቶኛ)

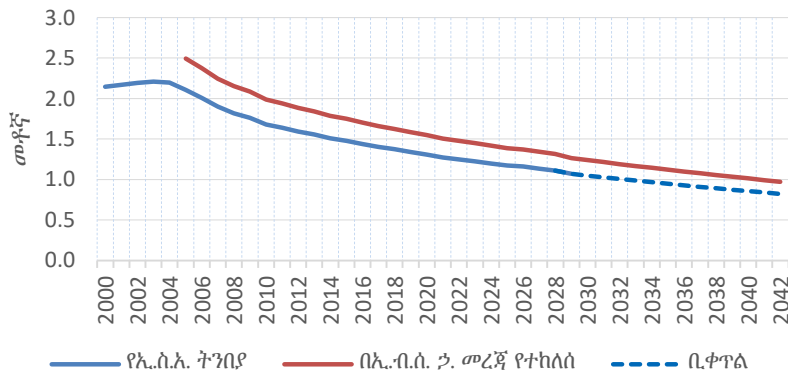
ምንጭ:- የማዕከላዊ ስታትስቲክስ ኤጀንሲ ትንበያን መሠረት በማድረግ የተሰላ

336. ስዕል 5-5፤ የክልሎች የሕዝብ ብዛት ከአገር አቀፍ ሕዝብ ብዛት ያላቸው ድርሻ በመቶኛ (የተተነበየ)

337. በዚህ ሁኔታ የሕዝብ ብዛትን መሠረት ያደረጉ የልማት ዕቅድ ግቦችን ለዕውነት በቅበ ደረጃ ለማስላት የቅርብ ዓመታት የሥነ ሕዝብ አመልካቾችን መዳሰስ አስፈላጊ በመሆኑ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት ብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል ዳሰሳ ጥናት በተጨማሪ መረጃ ምንጭነት ጥቅም ላይ ውሏል። በተለይ በ2013 የብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል ጥናት ውጤት መሠረት በተመሳሳይ ዓመት የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ ብዛት ግምት 23,202,770 ነው። ይህ ቁጥር በ2004 ትንበያ በ2013 ይኖራል ተብሎ ከተተነበየው 22,537,000 ሕዝብ በ665,770 ይበልጣል። ይህ ልዩነት የልማት ዕቅዱ ትግበራ በሚጀምርበት 2018 ወደ 1,040,485 ይሰፋል። በሁለቱ መረጃዎች የተሰሉ የሕዝብ ዕድገት ምጣኔዎችም በተመሳሳይ ልዩነት ያሳያሉ።

338. ስዕል 5-6፤ የአማራ ሕዝብ ብዛት የዕድገት ምጣኔ በ2005 የሥነ ሕዝብ ትንበያ እና በ2013 የብሔራዊ ሠራተኛ ኃይል የዳሰሳ ጥናት ትንበያ መሠረት

339. ሠንጠረዥ 5-4፤ የአማራ ሕዝብ ብዛት የዕድገት ምጣኔ በልማት ዕቅድ ዘመን (በ2005 የሥነ ሕዝብ ትንበያ እና በ2013 የብሔራዊ ሠራተኛ ኃይል የዳሰሳ ጥናት ትንበያ መሠረት ንጽጽር)

የልማት ዕቅድ ዘመናት	የ2005 ትንበያ	በ2013 የሰው ኃይል ዳሰሳ ጥናት መረጃ የተከለሰ
2018-2022	1.31	1.55
2023-2027	1.18	1.39
2028-2032	1.05	1.24
2033-2037	0.95	1.12
2038-2042	0.86	1.01

340. ለሃያ አምሥት ዓመት የልማት ፍፍተ ካርታ እና ለተከታታይ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅዶች ግብዓትነት የዋለው የሕዝብ ዕድገት ምጣኔ እና ብዛት በ2013 የብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል እና ፍልሰት ዳሰሳ ጥናትን መሠረት በማድረግ የተከለሰው ነው።

የሠራተኛ ኃይል

341. በ2013 የብሔራዊ ሠራተኛ ኃይል እና የፍልሰት ዳሰሳ ጥናት መሠረት በ2013 ከነበረው የአማራ ብሔራዊ ክልል 23,202,770 ሕዝብ መካከል ዕድሜው 10 ዓመት እና በላይ የሆነ ሕዝብ ብዛት 17,597,652፣ ወይም የአጠቃላይ ሕዝቡን 75.8 በመቶ ነበር። ከዚህ ሕዝብ መካከልም የኢኮኖሚ ተሳትፎ ዝግጁነት የነበረው ሕዝብ (economically active population) ብዛት 11,968,296 የነበረ ሲሆን በዕድሜ ክልሉ ካለው ሕዝብ የነበረው ምጣኔ (activity rate) 68 በመቶ ነው። ይህ የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ ከ64.7 በመቶ አገር አቀፍ ምጣኔ የላቀ ነው። የክልሉ የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ በገጠር 68.3 በመቶ፣ በከተማ ደግሞ 66.7 በመቶ ነው። በጾታ ረገድ የወንዶች የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ 77.7 በመቶ ሲሆን፣ የሴቶች ለሥራ ዝግጁነት ምጣኔ 58.4 በመቶ ነው። የገጠር የወንዶች የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ ከከተማው ምጣኔ የሚበልጥ ሲሆን፣ የከተማ የሴቶች የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ ደግሞ ከገጠሩ ምጣኔ ይበልጣል። የሴቶች የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ ከወንዶች የሥራ ዝግጁነት ምጣኔ፣ እንዲሁም የገጠር ሴቶች የኢኮኖሚ ተሳትፎ ዝግጁነት ምጣኔ ከከተማው ምጣኔ ለማነሱ አንዱ ምክንያት በአብዛኛው የገጠር ሴቶች ወደ ትዳር በመግባት ከሠራተኛ ኃይል ማዕቀፍ ውጪ ስለሚሆኑ ነው።

342. በኢኮኖሚ ተሳትፎ ዝግጁነት ረገድ የሚታዩ ጉልህ ጉዳዮች፤

1. የኢኮኖሚ ተሳትፎ ዝግጁነት ምጣኔ በ10-14 ዕድሜ ክልል ዝቅተኛ ምጣኔ ጀምሮ እስከ 35 – 39 ዕድሜ ክልል ይጨምራል፤ ከዚህ ዕድሜ ክልል በኋላ በተዋረድ ይቀንሳል፤ በአጠቃላይ ከ25 እስከ 59 ዓመት ዕድሜ ክልል የኢኮኖሚ ተሳትፎ ከፍተኛ ነው።
2. የሴቶች የኢኮኖሚ ተሳትፎ ዝግጁነት ምጣኔ በከተማም ሆነ በገጠር ከወንዶች ምጣኔ ያነሰ ነው።
3. ዕድሜአቸው ከ10 እስከ 19 የሚደርሱ 2,439,923 ወጣቶች ለሥራ ዝግጁ መሆናቸው፣ ከእነዚህ መካከልም 2,325,559 የሚሆኑት በሥራ ላይ ያሉ፣ 114,364 ያህሉ ደግሞ ሥራ ፈላጊ መሆናቸው አብዛኛዎቹ በትምህርት ገቢታ ላይ መገኘት የነበረባቸው መሆኑን ያመለክታል።

343. ሠንጠረዥ 5-5፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝብ የሥራ ተሳትፎ ደረጃ (በመቶ)

የዕድሜ ክልል	ጠቅላላ			ከተማ			ገጠር		
	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት
10 ዓመት እና በላይ	68.0	77.7	58.4	66.7	74.0	60.5	68.3	78.6	57.8
10-14	40.8	46.6	35.1	13.7	14.0	13.3	45.0	51.6	38.5
15-19	54.1	57.5	50.3	35.5	35.0	35.9	58.5	61.5	54.9
20-24	76.2	81.5	71.1	74.1	73.4	74.5	77.0	83.5	69.4
25-29	84.1	95.1	74.7	87.0	97.1	79.3	82.8	94.3	72.4
30-34	85.0	97.7	73.6	91.2	97.4	83.5	82.6	97.8	70.6
35-39	85.1	98.5	74.3	89.9	97.6	83.0	83.6	98.8	71.8
40-44	83.2	97.1	68.0	87.0	96.6	74.5	82.3	97.2	66.7
45-49	83.9	98.7	69.7	88.7	98.3	79.9	83.0	98.8	67.7
50-54	82.0	96.3	69.1	77.5	96.1	61.5	82.9	96.4	70.6
55-59	75.6	94.2	52.4	73.9	92.4	51.0	75.9	94.5	52.7
60-64	72.6	93.6	49.5	53.4	77.3	34.7	75.1	95.3	51.9
65+	44.8	63.8	18.8	36.9	56.5	18.9	46.1	64.7	18.8
15-29	69.7	75.2	64.4	67.0	71.1	64.3	70.6	76.3	64.4
15-64	76.3	86.5	66.5	75.7	84.3	68.6	76.5	87.0	65.8

ምንጭ፤ የ2013 የብሔራዊ ሠራተኛ ኃይል እና የፍልሰት ዳሰሳ ጥናት፤ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት

344. በሌላ በኩል፣ ዕድሜው 10 እና በላይ ከሆነው ሕዝብ መካከል 5,629,356 ወይም የዕድሜ ክልሉን 32 በመቶ የሚሆነው ሕዝብ ለሥራ ዝግጁ ያልሆነ (economically inactive) ሕዝብ ነበር። ለሥራ ዝግጁ ካልሆኑት ዜጎች መካከል 65.3 በመቶ የሚሆኑት ሴቶች ናቸው። በአገር አቀፍ ደረጃም ለሥራ ዝግጁ ካልሆኑ ዜጎች ውስጥ 61.5 በመቶ ሴቶች ናቸው። ለሥራ ዝግጁ ላለመሆን ከተጠቀሱት ምክንያቶች መካከል በትምህርት ገቢታ ላይ መገኘት ዋናው ምክንያት ሲሆን የክልሉን ለሥራ ዝግጁ ያልሆኑ ዜጎች 51.1 በመቶ ይሸፍናል። በጾታ ረገድ 72.7 በመቶ የሚሆኑት ለሥራ ዝግጁ ያልሆኑ የክልሉ ወንዶች እና 39.9 በመቶ የሚሆኑት ሴቶች በትምህርት ላይ የሚገኙ ናቸው። ለሥራ ዝግጁ ላለመሆን ሁለተኛው ከፍተኛ ምክንያት ለራስ ፍጆታ በሚውል የቤት ውስጥ ሥራ መስማራት ሲሆን ይህም ከአጠቃላይ ለሥራ ዝግጁ ያልሆኑ የክልሉ ዜጎች ውስጥ 21.7 በመቶ፣ በተለይም ከሴቶች መካከል 32 በመቶ ይሸፍናል።

345. ሥነጠረዥ 5-6፣ ከ10 ዓመት ዕድሜ በላይ ሆነው ለሥራ ዝግጁ ያልሆኑ (inactive population) ዜጎች ስርጭት በምክንያት

	አማራ ብሔራዊ ክልል			ሁለቱም ጾታዎች	ኢትዮጵያ* ወንድ	ሴት
	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት			
ጠቅላላ ብዛት	5,629,356	1,952,461	3,676,895	24,718,714	9,524,359	15,194,355
የቤት ውስጥ ሥራ	21.7	2.3	32.0	19.2	4.3	28.5
እርግዝና	4.0	0.0	6.1	4.5	0.0	7.4
ትምህርት	51.1	72.7	39.7	54.1	71.7	43.1
አካል ጉዳት	1.1	2.0	0.6	1.2	1.7	1.0
ሕመም	6.7	6.9	6.7	4.1	4.5	3.8
የዕድሜ ማነስ	4.8	6.3	4.0	6.4	7.7	5.6
የዕድሜ መግፋት	9.6	8.3	10.3	8.6	7.1	9.5
ጡረታ	0.1	0.1	0.1	0.4	0.6	0.3
የሃዋላ ገቢ	0.1	0.2	0.0	0.4	0.5	0.3
ኮቪድ-19	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1
ሌላ	0.7	1.2	0.5	1.0	1.9	0.4

ምንጭ፡ የኢትዮጵያ ስታትስቲክስ አገልግሎት የ2013 ብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል እና ፍልሰት ዳሰሳ ጥናት

*የትግራይ ብሔራዊ ክልል መረጃን አይጨምርም።

346. ከ10 – 14 ዓመት ዕድሜ ክልል ያሉ ወጣቶች እና ከ15 – 19 ዓመት የዕድሜ ክልል ውስጥ ያሉ አብዛኛዎቹ ወጣቶች በትምህርት ገቢታ ላይ መገኘት ያለባቸው ሲሆን፣ በትዳር ምክንያት ከሠራተኛ ኃይል የሚወጡ ሴት ወጣቶች ጉዳይ የትምህርት እና የሥራ ተሳትፎአቸውን ማሳደግ ከኢኮኖሚያዊ ፋይዳው በተጨማሪ ለዘላቂ የሥነ ሕዝብ ምጣኔ አስተዋጽኦ ያደርጋል።

347. ለሥራ ዝግጁ ከሆነው ሕዝብ መካከል 11,076,385 ወይም (92.5 በመቶ) በሥራ ላይ የሚገኝ ሲሆን ቀሪው 891,911 (7.5 በመቶ) ሥራ ፈላጊ ነው። በሥራ ላይ ከሚገኘው የሰው ኃይል መካከል 82.5 በመቶ የሚሆነው በገጠር አካባቢ የሚኖር ነው። በጾታ ረገድ፣ 58.6 በመቶ የሚሆኑት የክልሉ ሠራተኞች ወንዶች ናቸው። የሴቶች የሥራ ተሳትፎ ከገጠር ይልቅ በከተሞች የተሻለ ነው፤ በሥራ ላይ ከሚገኘው የሰው ኃይል መካከል የሴቶች ድርሻ በከተሞች 44.9 በመቶ ሲሆን፣ በገጠር ደግሞ 40.7 በመቶ ነው። ለገጠር የሴቶች የሥራ ስምሪት ድርሻ ከወንዶች አንጻር ማነስ ሁለት ዋና ዋና ምክንያቶች በትዳር ምክንያት ከሠራተኛ ኃይል ማዕቀፍ ውጪ መሆን እና ከወንዶች የበለጠ የሥራ አጥነት ምጣኔ ናቸው።

348. በ2013 የሠራተኛ ኃይል ዳሰሳ ጥናት መሠረት የክልሉ የሥራ አጥነት ምጣኔ ከ10 ዓመት እና በላይ ላለው ለሥራ ዝግጁ የሆነ ሠራተኛ ኃይል 7.5 በመቶ ሲሆን በጾታ ረገድ የወንዶች ምጣኔ 4.7 በመቶ፣ የሴቶች ደግሞ 11 በመቶ ነበር። የክልሉ የሥራ አጥነት ምጣኔ በከተማ በሁለቱም ጾታዎች 17.9 በመቶ፣ በወንዶች 11.3 በመቶ፣ እና በሴቶች 24.9 በመቶ ነበር። የገጠር የሥራ አጥነት ምጣኔ 4.9 በመቶ ሲሆን ነገር ግን በሥራ አጥ ብዛት የገጠሩ ከከተማው በ42,291 ይበልጣል።

349. ከ15- 64 ዓመት ዕድሜ ክልል ውስጥ ካለው የክልሉ የሠራተኛ ኃይል፣ የሥራ አጥ ምጣኔ በሁለቱም ጾታዎች 8.3 በመቶ፣ በወንዶች 5 በመቶ፣ እና በሴቶች 12.4 በመቶ ነበር። በዚህ ዕድሜ ክልል ውስጥ የከተማ የሥራ አጥነት ምጣኔ በሁለቱም ጾታዎች 18.3 በመቶ፣ በወንዶች 11 በመቶ፣ በሴቶች ደግሞ 25.6 በመቶ ሲሆን፣ የገጠር የሁለቱም ጾታዎች የሥራ አጥነት ምጣኔ 5.4 በመቶ ነበር።

350. ከ15 – 29 ዕድሜ ክልል ውስጥ ካለው ወጣት የሰው ኃይል መካከል 11.7 በመቶ የሚሆነው ሥራ ፈላጊ የነበረ ሲሆን የሴቶች ሥራ አጥነት ምጣኔ (16 በመቶ) የወንዶችን የሥራ አጥነት ምጣኔ (7.9 በመቶ) እጥፍ ነበር። የወጣት ሥራ አጥነት ምጣኔ በከተማ በሁለቱም ጾታዎች 23.6 በመቶ፣ በገጠር ደግሞ 8 በመቶ ነበር። የከተማ ሥራ አጥነት ምጣኔ ከግብርና ውጪ ያሉ የኢኮኖሚ ዘርፎች የመቅጠር አቅም ውስንነትን የሚያመለክት ሲሆን፣ በተለይ የገጠር የወጣት ሥራ አጥነት ምጣኔ የቤተሰብ ግብርና ባለበት ሁኔታ ከፍተኛ መሆኑ ትኩረት የሚገኝ ጉዳይ ነው።

351. ሠንጠረዥ 5-7፣ የአማራ ብሔራዊ ክልል የሥራ አጥነት ምጣኔ በዕድሜ ክልል እና በጾታዎች (በመቶኛ)

	ክልል አቀፍ			ከተማ			ገጠር		
	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት	ሁለቱም ጾታዎች	ወንድ	ሴት
የዕድሜ ክልል									
10 ዓመት እና በላይ	7.5	4.7	11.0	17.9	11.3	24.9	4.9	3.3	7.0
10-14	2.8	3.51	1.9	12.2	15.2	8.9	2.4	3.0	1.6
15-19	8.7	7.2	10.7	20.8	18.9	22.1	7.0	6.0	8.4
20-24	14.4	9.6	19.9	32.1	23.5	36.9	8.5	6.7	11.0
25-29	11.8	7.0	16.9	18.7	11.8	25.0	8.5	5.0	12.5
30-34	6.6	3.2	10.7	13.8	6.3	24.8	3.5	1.6	5.6
35-39	6.0	2.6	9.7	13.0	7.0	19.4	3.7	1.1	6.4
40-44	5.9	3.7	9.2	13.4	7.2	24.1	4.1	2.9	5.9
45-49	4.5	1.5	8.5	13.8	9.8	18.3	2.6	0.0	6.3
50-54	6.1	4.4	8.3	15.2	11.0	20.8	4.5	3.2	6.1
55-59	3.5	2.3	6.2	10.1	8.0	15.0	2.4	1.3	4.7
60-64	4.0	2.2	7.8	15.2	13.0	19.0	3.0	1.2	6.6
65+	2.9	3.3	0.7	10.2	12.4	3.9	1.9	2.3	0.0
15-29	11.7	7.9	16.0	23.6	16.3	29.0	8.0	5.9	10.6
15-64	8.3	5.0	12.4	18.3	11.1	25.6	5.4	3.5	8.0

ምንጭ፣ የኢትዮጵያ ስታቲስቲክስ አገልግሎት የ2013 ብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል እና ፍልሰት ዳሰሳ ጥናት

የምርታማነት ግቦች እና የሰው ኃይል ፍላጎት

352. የረጅም ዘመን የሰው ኃይል ፍላጎት መነሻ ምርታማነት እና ቅልጥፍና ነው። ጥቅል የሰው ኃይል ፍላጎትን ለመወሰን እንደ መነሻ የሚወሰዱ ሁለት ክልላዊ ዕውነታዎች፤

1. እንደ አገር አቀፉ ሁሉ የክልሉ ሠራተኛ ኃይል ምርታማነት ከዓለም አቀፍ የሠራተኛ ምርታማነት አኳያ ዝቅተኛ መሆኑ፣ እና
2. ቢያንስ ባለፉት ስድስት አሥርት ዓመታት በፊት ከነበረው የኢትዮጵያ ግብርና ዘርፍ የሠራተኛ ምርታማነት እንጻር በአሁኑ ወቅት በገጠር ከሚገኘው የዘርፉ የሰው ኃይል ከሁለት - ሦስተኛ በላይ የሚሆነው በስውር ሥራ አጥነት ሊካተት የሚችል ትርፍ ሠራተኛ መሆኑ ናቸው።

353. በኢትዮጵያም ሆነ በአማራ ብሔራዊ ክልል አብዛኛው የሰው ኃይል የተሰማራበት መስክ ግብርና እንደመሆኑ እና የዘርፉ ምርታማነትም በዓለም አቀፍ ደረጃ ዝቅተኛ እንደመሆኑ መጠን በዓለም አቀፍ የሰው ኃይል ምርታማነት መስፈርት አሁን ያለው የሰው ኃይል በቀጣዮቹ ዓመታት የታሰበውን ፈጣን ዕድገት ለማረጋገጥ

በቂ ነው። በሥራ ላይ ያለው ሠራተኛ እንደ አሜሪካ አማካይ ሠራተኛ ከሠራ አሁን የሚያመርተውን ምርት ሃያ ስድስት እጥፍ፣ እንደ ቻይና አማካይ ሠራተኛ ከሠራ ደግሞ አሁን በማምረት ላይ ያለውን ምርት ሰባት እጥፍ ማምረት ይችላል። ነገር ግን፣ የሠራተኛ ምርታማነት ከመዋቅራዊ ለውጥ፣ ከካፒታል- ሠራተኛ ጥምርታ እና ከሰው ኃይል ሥልጠና ጋር የሚያያዝ በመሆኑ በመካከለኛ ጊዜ የኢኮኖሚው የሚጠቀመው የሰው ኃይል በብዛት ላይ የተመሠረተ መሆኑ አይቀርም። የፈጣን ኢኮኖሚ ዕድገት ዋና የትኩረት አቅጣጫ ቅልጥፍና እና ምርታማነትን ማሳደግ ነው ሲባል የሠራተኛ ምርታማነትን ማሳደግ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የሽግግር ወቅት በ2.7 በመቶ ምጣኔ የሚያድግ የሠራተኛ ኃይል ያስፈልጋል። ይህ ማለት በቀጣዩ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ መጨረሻ እስከ 12.6 ሚሊዮን የሚደርስ ሠራተኛ በኢኮኖሚ ውስጥ እንደሚያስፈልግ ወይም እንደሚኖር ይጠበቃል። በተከታዮቹ ሃያ ዓመታት የሚኖረው የሠራተኛ መጠን በመዋቅራዊ ሽግግር ስኬት ደረጃ የሚወሰን ሲሆን በተለይ የኢኮኖሚ ዕድገትን ተከትሎ የወጪ ፍልሰት መቀነስ፣ እና የገቢ ፍልሰት መጨመር የሚፈጥሩት የሥራ ፈጠራ ግብ የሠራተኛ ፍላጎትን መጠን ከቅልጥፍና ግብ በላይ ሊያሳድጉት እንደሚችሉ ይጠበቃል።

የመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫ እና የዘርፎች የሰው ኃይል ስምሪት

354. የዘርፎችን የረጅም ጊዜ የሰው ኃይል ፍላጎት የሚወስነው የመዋቅራዊ ለውጥ ግብ ነው። በቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመታት የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ በጥቅሉ ከገጠር ወደ ከተማ፣ በዘርፍ ረገድም ከግብርና ወደ አምራች ኢንዱስትሪ እና ዘመናዊ አገልግሎት ዘርፎች ሽግግር እንዲያደርግ ይጠበቃል። በዚህም መሠረት የግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች የሰው ኃይል ድርሻ በ2013 ከነበረበት 66.4 በመቶ በ2042 ወደ 30 በመቶ እንዲቀንስ፣ የአምራች ኢንዱስትሪ እና የአገልግሎት ዘርፎች የሰው ኃይል ድርሻ በ2013 ከነበሩበት፣ እንደ ቅድም ተከተላቸው 3.3 በመቶ እና 27.7 በመቶ በ2042 ወደ 21 በመቶ እና 43.9 በመቶ እንዲጨምሩ ይጠበቃል።

355. ሠንጠረዥ 5-8፣ የዘርፎች የሰው ኃይል ስምሪት ድርሻ ከአጠቃላይ የሰው ኃይል (በመቶኛ)

	2013	2022	2027	2032	2037	2042
ግብርና እና ተዛማጅ ዘርፎች	66.4	57.1	52.5	46.0	37.4	30.0
አምራች ኢንዱስትሪ	3.3	6.9	10.3	14.9	17.5	21.0
ሌሎች ኢንዱስትሪዎች	2.8	3.4	3.8	4.3	5.2	5.1
አገልግሎት	27.5	30.4	31.7	33.6	38.0	43.9

የሰው ኃይል አቅርቦት

356. የልማት ዕቅዱን ለማሳካት ከሚያስፈልገው የሰው ኃይል ውስጥ በአቅርቦት በኩል የሚጠበቀው ክፍተት የሰለጠነ የሰው ኃይል ጉዳይ ነው። በሌላ በኩል በአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት ለተፈጠረው የተማሪ ወጣት ሥራ አጥ ከትምህርት ፖሊሲ ክፍተት ይልቅ ለተማሪው ወጣት በተማረበት ዘርፍ በቂ የሥራ መስክ ኢኮኖሚው መፍጠር አለመቻሉ ዋና ምክንያት ነው። በዚህ የልማት እቅድ የትግበራ ወቅት የትምህርት እና የስልጠና የትኩረት አቅጣጫዎች ትምህርት እና ስልጠና በዕቅዱ ከተያዘው የኢኮኖሚ መዋቅራዊ ለውጥ ጋር የተጣጣመ እንዲሆን ይደረጋል። የኢኮኖሚውን የዕድገት ፍጥነት እንዲመሩ የተለዩ ዘርፎች በልዩ ሁኔታ የሰለጠነ የሰው ኃይል ይፈልጋሉ። ዕውቀት በተከማቸበት የሚከማች በመሆኑ በቴክኖሎጂ የገፉ አገራት ተርታ የመስተካከል ግብ ሊሳካ የሚችለው ዕውቀትን በሁሉም ዘርፍ አዲስ ቴክኖሎጂ በመፍጠር ተግባር ላይ በማሰማራት ሳይሆን የስልጠና ትኩረትን ለቴክኖሎጂ ሽግግር በሚያግዝ መልኩ በመቃኘት ይሆናል። የሥልጠና ተቋማት በተማከለ እና የዘርፎችን ፍላጎት ግምት ውስጥ ባስገባ፣ የዘርፎችን የማሰልጠን ተሳትፎ ባረጋገጠ መልኩ ይተገበራል።

የትኩረት አቅጣጫዎች

357. የሰብዓዊ ሀብት እና የሠራተኛ ኃይል የትኩረት አቅጣጫ

1. በሃያ አምስት ዓመት ሂደት ኢኮኖሚው የሚፈልገውን የሰው ኃይል ዓይነት እና መጠን በበቂ ሁኔታ ማፍራት፤ ይህም ከ4.0 በመቶ የሥራ አጥነት ምጣኔ ግብ ጋር የተጣጣመ መሆኑን ትኩረት መስጠት፤
2. ዋና ቀጣሪ የግል ዘርፉ መሆኑን ማረጋገጥ፤
3. የመንግሥት የልማት ድርጅቶች ከፍተኛ ክህሎት እና እውቀትን በተግባር ሥልጠና፤ እና በቅጥር ሥርዓታቸው እንዲያበረታቱ ማድረግ፤
4. የስልጠና ዓይነት፤ ስምሪት፤ እና ጥራት ከዕቅዱ የመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫ እና ግቦች ጋር እንዲጣጣም ከዘርፎች ፍላጎት አንጻር በጋራ ማቀድ እና መተግበር፤
5. የባለ ሦስት ደረጃ የስልጠና ሥርዓት ማስፈን፤
 - ከፍተኛ የቴክኖሎጂ ሽግግር የማድረግ፤ የቴክኖሎጂ ፈጠራ ሀሳብ የማፍለቅ እና የማበልጸግ ሚና ያለው ዝንባሌው፤ አቅም እና ክህሎቱ ያላቸው ወጣቶች ከትምህርት ቤቶች ተመርጠው የሚሰለጥኑበት ከሁለት እስከ ሦስት በሚደርሱ የክልሉ አካባቢዎች ፋካልቲዎች የሚኖሩት አንድ ታላቅ የቴክኖሎጂ ኢንስቲትዩት ማቋቋም፤
 - የመካከለኛ ደረጃ የቴክኒክ ባለሙያዎች የሚያሰለጥኑ ቁጥራቸው የተመጠነ ልዩ ፖሊቴክኒኮች ማደራጀት፤ እና
 - በልዩ ልዩ ንዑስ ዘርፎች እና ንዑስ-ንዑሳን ዘርፎች የሙያ፤ የቴክኒክ፤ እና ቮኬሽናል ተግባራዊ ስልጠና እንደ የአካባቢው ነባራዊ ሁኔታ የሚሰጥባቸው ማዕከላት ማደራጀት።
6. የልማት ዘርፎች በእውቀት እና ክህሎት ይመሩ ዘንድ ስልጠናን ከዘርፎች ልዩ ፍላጎት ጋር ማጣጣም፤
 - ለዘመናዊ ግብርና የሚሆን የሰው ኃይል ማዘጋጀት፤
 - በአምራች ኢንዱስትሪ፤ በኮንስትራክሽን እና ሌሎች ልዩ ልዩ የከተማ እና የገጠር ኢንተርፕራይዞች የሚሆን የሰው ኃይል አቅም መፍጠር፤
 - በቴክኖሎጂ፤ በተለይም በፋብሪኬሽን ምህንድስና እና ዲጂታል ቴክኖሎጂ ጥልቅ ሥልጠና አትኩሮ መሥራት።
7. ሥልጠናን ልምድ ከውጭ ከማሸጋገር ግብ ጋር ማቀናጀት፤ በመንግሥት እና በግል ዘርፍ ትብብር የመዋቅራዊ ለውጥግባር ተኮር ማድረግ፤
8. የተበታተኑ የተናጠል ሥልጠናዎችን በማዕከል መምራት እና መግራት።

ምዕራፍ ስድስት

ምቹ የመኖሪያ እና የሥራ ስፍራዎች፣ የገጠር እና የከተማ ልማት

6.1. የከተማ ልማት

መነሻ

1. ከትመት የማይቀር ክስተት ነው። ከተሞች የቀጣዮቹ ዘመናት የኢኮኖሚ፣ የማህበራዊ፣ የባሕላዊ እና የፖለቲካዊ ማዕከላት ናቸው። በአማራ ብሔራዊ ክልል ሁኔታ አሁን ያለው የከትመት አካሄድ ከቀጠለ ከ15 እስከ 17 ዓመታት በሚደርስ ጊዜ ውስጥ የክልሉ የከተማ ሕዝብ ቁጥር ለመጀመሪያ ጊዜ የገጠሩን ሕዝብ ቁጥር ይበልጣል፤ የከተማ ሕዝብ ብዛትም በዚያው ልክ ያድጋል። ይህም ማለት ከተሞች ለኢኮኖሚ፣ ማህበራዊ እና ፖለቲካዊ፣ የፍትህ እና አስተዳደራዊ አገልግሎቶች (functions) እና መስተጋብሮች እንደሚኖራቸው ዝግጁነት የጉስቁልና ወይም የብልጽግና፣ የኋላቀርነት ወይም የሥልጣኔ መገለጫ የመሆን መንታ ዕድል አላቸው። ይህን የሚወስነው ይህ ትውልድ የቀጣዮቹን ትውልዶች መዳረሻ ተንብዮ ዛሬ ላይ የሚወስዳቸው የቅድመ - ዝግጅት ርምጃዎች የከተሞችን የስልጣኔ እና የብልጽግና ማዕከልነት በማድረግ አቅም ነው።
2. የቀጣዮቹ ሃያ አምሥት ዓመታት የከተማ ልማት ዋና ዓላማ ከተሞችን ምቹ እና ዘላቂ የመኖሪያ እና የሥራ አውዶች ማድረግ ሲሆን መሣሪያውም የረጅም፣ የመካከለኛ እና የአጭር ጊዜ የከተማ ፕላን ነው። በከተማ ፕላን ተደራሽ የሚያደርጓቸው ቁልፍ ጉዳዮች የበለጠ ትኩረት ይሻሉ።

የከተማ ልማት የትኩረት አቅጣጫዎች

3. ዋናው የከተሞች የትኩረት አቅጣጫ ከተሞችን በፕላን መምራት እና የፕላን ተፈጻሚነትን ማረጋገጥ ነው።
 1. ዝርዝር አቅጣጫዎች
 2. ከተሞችን እንደሀብት መሠረታቸው የልማት ማዕከላት ማድረግ
 3. የከተሞችን መስፋፋት ቀድሞ የሚመራ የከተማ ፕላን እንዲኖር ማድረግ
 4. በዜጎች ተሳትፎ የሚገነቡ ዘላቂ የመኖሪያ ቤቶችን ማስፋፋት
 5. የከተማ መሠረተ ልማትን ተደራሽነት፣ ፍትሃዊነት እና ጥራት ማረጋገጥ
 6. በከተሞች የምግብ ዋስትናን ጨምሮ ማህበራዊ ጥበቃን (social protection) ማረጋገጥ
 7. ከተሞች ለኑሮ ምቹ፣ ለአየር ንብረት ለውጥ የማይበገሩ፣ ውብ፣ ጽዱና አረንጓዴ እንዲሆኑ ማድረግ
 8. ዘመናዊ የከተማ መሬት ልማትና አስተዳደርን ማስፈን
 9. የማዘጋጃ ቤት አገልግሎቶችን በማዘመን መልካም አስተዳደርን ማስፈን
 10. ዘመናዊ የከተማ መረጃ አያያዝ ሥርዓት ማስፈን
2. የከተሞች መጠን፣ ቅርጽ እና ስርጭት፤ ነባር ከተሞችን ማዘመን፣ መልሶ ማልማት፣ እና ማስፋፋት የሚቀጥል ሲሆን በእነዚህ ከተሞች ሊኖር የሚችለውን ሕዝብ ብዛት ከጂኦግራፊያዊ አመችነት፣ ከኢኮኖሚ መሠረት ዘላቂነት፣ ከመሠረተ ልማት ተደራሽነት፣ ከገጠር - ከተማ ስብጥር እና መስተጋብር አስፈላጊነት፣ እንዲሁም ከከተሞች ያልተማከለ ቀጠናዊ ስርጭት አኳያ በሪጂዮፖሊታን፣ በዞን፣ እና በወረዳዎች ሊኖሩ የሚገባቸውን የከተማ ብዛት እና በእነዚህ ከተሞች ሊኖር የሚችለውን ሕዝብ ብዛት በመካከለኛ እና ረጅም ጊዜ ዕቅድ የሚመለከት ይሆናል። በተለይም ከትመት የኢኮኖሚ አውድ ይሆናል ሲባል የኢኮኖሚ ዕድገት ፍትሃዊ ጂኦግራፊያዊ ስርጭት በከተሞች ፍትሃዊ ስርጭት የሚወሰን በመሆኑ የከተሞች ስርጭት ከሪጂዮፖሊታን እስከ አነስተኛ ከተሞች አብሮ የመልማት ግብን ታሳቢ ያደረገ አወቃቀር በየአካባቢው እንደ ሀብት መሠረቱ ማዋቀት ተገቢ ይሆናል።
3. የከተሞች የኢኮኖሚ መሠረት፤ በአውቀት እና ቴክኖሎጂ የሚመራ ኢኮኖሚን በመዋቅራዊ ለውጥ አማካኝነት ማረጋገጥ የረጅም ዘመን ዓላማ እንደመሆኑ መጠን ከዚህ አንጻር ከተሞች እንደ ሀብት መሠረታቸው የበለጠ በሚታወቁበት መስክ ዝግጅት ያደርጋሉ። የሥራ ዕድል ግቦች ከመዋቅራዊ ግቦች አንጻር በየትኛው ዘርፎች

የትኞቹ ከተሞች መተግበር እንዳለባቸው በጥላን ይመለከታሉ። ለዚህም ዝግጁነት የሰጠና፣ የመሬት እና ተያያዥ ሀብቶች ልማት ዕቅድ ይነድፋሉ፣ ይተገብራሉ።

4. **የከተማ፣ የኢንዱስትሪ፣ እና የገጠር መስተጋብር፤** የዘመናዊ አገልግሎት ዘርፎች፣ የአምራች ኢንዱስትሪ እና የከተማ ግንኙነት፣ የኢንዱስትሪ መንደር እና የከተማ ልዩነት፣ የከተማ እና የገጠር የኢኮኖሚ መስተጋብር ምን ትኩረት የሚሹ ጉዳዮች ናቸው። ከተሞች ምቹ መኖሪያ መሆን ካለባቸው ከብክለት የጸዱ መሆን ይጠበቅባቸዋል። ነገር ግን የከተማ ማህበረሰብ የሥራ ዕድል ማግኘት ይችላል ዘንድ የአምራች ኢንዱስትሪዎች ግንባታ አስፈላጊ ይሆናል። ይህን ሚዛን በጠበቀ መልኩ የከተሞች እና የኢንዱስትሪ መንደሮች በትራንስፖርት እና በመኖሪያ ቤት አቅርቦት መስተጋብር የሚመጣጠን ይሆናል። በሌላ በኩል የገጠር እና የከተማ መስተጋብር ለረጅም ጊዜ የሚዘልቅ በመሆኑ መሬትን በመሳሰሉ ሀብቶች፣ በግብርና ምርት አቅርቦት፣ በኢንዱስትሪ ምርት ፍላጎት፣ እና በሠራተኛ ኃይል ረገድ የሚኖሩ ፍላጎት እና አቅርቦቶች በፖሊሲ እና በጥላን ይመለከታሉ።
5. **የከተማ መሠረተ ልማቶች፤** የከተማ መሠረተ ልማት የኢኮኖሚ ግቦችን፣ የህዝብ ብዛትን፣ የከተሞች መስፋፋትን፣ እና የቴክኖሎጂ ለውጦችን ተከትሎ የሚያድግ እና የሚሰፋ በመሆኑ በኢህ ልክ የረጅም ጊዜ ፍላጎትን፣ እና ተተግባሪነትን በጊዜ ሠሌዳ የሚያመለክት ዕቅድ እና የከተማ ጥላን ይነድፋል። በተለይም የኢኮኖሚ ግቦችን፣ በማህበራዊ ግቦች ረገድ የትምህርት፣ የጤና፣ የባሕል ፍላጎቶች ጋር የሚጣጣም የረጅም ጊዜ ዝግጁነት ይደረጋል።
6. **ለመኖሪያ ምቹ የሆኑ ከተሞች፤** የማህበራዊ መሠረተ ልማቶች፣ ጽዱ እና አረንጓዴ ከተሞች ከሌሎች ግቦች ጋር ተጣጥመው መዝለቅ ይኖርባቸዋል።
7. **የመኖሪያ ቤት ፍላጎት፤** የመኖሪያ ቤት ፍላጎት እና ተደራሽነት የከተማ ልማት አንድ አምድ በመሆኑ ፍትሃዊ የቤት ተደራሽነትን በማረጋገጥ እና ሁሉንም የቤት ባለቤት በማድረግ አመለካከቶች መካከል ያለውን ተጨባጭ ልዩነት በስትራቴጂ የሚመለስ ይሆናል። በተለይም ጥራት ያላቸው የቤት አልሚዎችን ወደ መስኩ በማስገባት ቤት ማልማት አንድ አዋጭ ኢንዱስትሪ እንዲሆን፣ ግለሰቦች ከቤት ግንባታ ይልቅ በሚያዋጣቸው መስክ እንዲተጉ በማድረግ የሥራ ክፍፍልን እና ስልጠትን ወይም ቅልጥፍን እና ምርታማነትን የማበረታታት አቅጣጫ ይወስዳል።
8. **ፍትህ እና መልካም አስተዳደር፤** የከተሞች አገልግሎት አስጣጥ ዝመና፣ የወሳኝ ኩነቶች አገልግሎት፣ ኢ-ገብርናን በጊዜ ሰሌዳ ተመላክተው በከተሞች ይተገበራሉ። የከተማ የመንግሥት እና የህዝብ ተቋማት ለሕዝባቸው መልካም አካላት ይሆናሉ።
9. **የከተማ ሀብት፤** ሀብትን ማስተዳደር የማይችል ከተማ ለመልማት የሚችገር በመሆኑ የከተሞች የሀብት መሠረታቸውን በማጤን በዘመናዊ መንገድ ቆጥሮ መያዝ እና መጠበቅ እንዲችሉ ሥርዓት ይዘረጋል።
10. **የከተማ ጥላን እና ተተግባሪነት፤** የከተማ ጥልን ስፓሻል ጥላን፣ የከተማ ማስተር ጥላን፣ የከተማ - ገጠር መስተጋብር በተለይም ለነገ ስልጡን ከተሞች መነሻ የሚሆኑ ስልጡን የገጠር መንደሮችን ባካተተ መልኩ ይተገበራል። የከተማ ጥላን ሕግ ነው። አሁን ባለው ነባራዊ ሁኔታ ከጥላን ተደራሽነት እና ክፍተት በላይ ተተግባሪነት ትልቅ ተግዳሮት ሆኗል። በከተሞች በርካታ ቤቶች አንዴ ከተገነቡ በኋላ ለማፍረስ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ጫናው ከባድ ስለሚሆን በማጽደቅ ሕገወጥነትን ማበረታታት የተለመደ አማራጭ ነው። ይህ በቀጣዮቹ ዓመታት የከተማ ልማት ዕቅድ መቀጠል ያለበት ልምምድ አይደለም። የከተማ ጥላን እንደ ሕግ መከበር የሚኖርበት ሲሆን ሕገ-ወጥ ግንባታን አስተማሪ በሆነ ርምጃ ቀድሞ የመከላከል ሥልት ተተግባሪ ይሆናል።
11. **የከተማ መረጃ ሥርዓት፤** የከተማ ልማት ዕቅድ፣ እንዲሁም የከተማ ጥላን በአግባቡ ተተግባሪ የሚሆኑት በተጨማሪ ዘመናዊ መረጃ ላይ በመመሥረት ነው። ከከተሞች የሀብት መሠረት እስከ መሠረተ ልማት እና የሥነ ሕዝብ ጉዳዮች፣ እንዲሁም የኢኮኖሚ ልውውጦች በዘመናዊ መረጃ መያዝ ቁልፍ ተግባር ይሆናል።

6.2. የገጠር ልማት

መነሻ

12. በ2013 ብሔራዊ የሠራተኛ ኃይል እና የፍልሰት ዳሰሳ ጥናት መሠረት በአማራ ብሔራዊ ክልል ውስጥ ይኖራል ተብሎ ከሚገመተው 23,202,770 ሕዝብ ውስጥ 18,664,014 ወይም ከአጠቃላይ የክልሉ ሕዝብ 80.4 በመቶ የገጠር ነዋሪ ነው። በክልሉ ከሚኖረው 11,076,385 አጠቃላይ የሠራተኛ ኃይልም 9,134,334 ወይም 82.5 በመቶ የሚሆነው የሚኖረው በገጠር ነው። በገጠር ከሚኖረው የሠራተኛ ኃይል ውስጥ 7,092,986 ወይም የገጠር ሠራተኛን 77.7 በመቶ የሚሆነው የተሰማራው በግብርና ዘርፍ በተለይም በአብዛኛው በአነስተኛ ባለይዘታ ግብርና ነው። በከተማ የሚኖር አርሶ አደር ወይም ገበሬን ጨምሮ በክልሉ በግብርና እና ተያያዥ ዘርፎች የተሰማራው የሰው ኃይል ከአጠቃላይ የክልሉ ሠራተኛ ኃይል 66.4 በመቶ ነው። የግብርና እና ተያያዥ ዘርፎች ተጨማሪ እሴት ከክልላዊ ምርት ያላቸው ድርሻ በ2016 የምርት ዘመን 51.9 በመቶ ሲሆን አብዛኛው የዘርፉ እሴት ከገጠር እንደሚመነጭ ይታወቃል።
13. በገጠር የሚኖረው ሕዝብ ለልማት ተደራሽነት ከፍተኛ እንደምታ ያላቸው ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ መገለጫዎች አሉት፤
 - በ2008 መረጃ መሠረት ከድህነት ወለል በታች ያለው የገጠር ሕዝብ ምጣኔ በከተማ ካለው ይበልጣል፤ የከተማ የድህነት ምጣኔ 11.6 በመቶ፤ የገጠር የድህነት ምጣኔ 28.8 በመቶ፤
 - የገጠር የፈርጆ ብዙ ድህነት ምጣኔ ከገቢ ድህነት ምጣኔ የከፋ ሲሆን በትርፍ አምራች ዞኖች እና ወረዳዎች ጭምር ይበልጥ የሚከፋበት አጋጣሚ ይስተዋላል፤
 - ለወትሮው አነስተኛ የነበረው የገጠር ሥራ አጥነት ምጣኔ በ2013 ዳሰሳ ጥናት ወቅት 10 ዓመት እና በላይ ባለው ዕድሜ ክልል 4.9 በመቶ፤ ከ15 እስከ 64 ዓመት ዕድሜ ባለው የዕድሜ ክልል 5.4 በመቶ፤ ከ15 – 29 ዓመት ባለው የወጣት ዕድሜ ክልል ደግሞ 8 በመቶ ደርሷል፤ ይህ ማለት 467,101 የሚሆን ዕድሜው 10 ዓመት እና በላይ የገጠር ሠራተኛ ኃይል ሥራ ፈላጊ ሲሆን በከተሞች ከሚኖረው ሥራ አጥ በቁጥር በ42,291 ሰው ይበልጣል፤
 - በገጠር በሥራ ላይ ከሚገኝ ሠራተኛ ኃይል መካከል 55.6 በመቶ የሚሆነው ያልተማረ ወይም መደበኛ ትምህርት ያልተከታተለ ነው (48.4 በመቶ ያህሉ ምንም ዓይነት ትምህርት ያልተማረ፤ 31.1 በመቶ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት የወሰደ፤ 4.9 በመቶ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት የተከታተለ፤ 2.3 በመቶ የሚሆነው ደግሞ ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት በላይ የተከታተለ ነው)፤
 - በአማራ ብሔራዊ ክልል ከገጠር ወደ ከተማ የሚደረግ ፍልሰት በአገር አቀፍ ደረጃ ከፍተኛው ምጣኔ ነው፤
 - እንደ ውሃ፣ መብራት፣ እና መንገድ፣ እና ጥራት ያለው ትምህርት፣ እንዲሁም የጤና ክብካቤ በማዕከል ለመስጠት የሚያስችሉ የተሻሻሉ ትምህርት ቤቶችን እና የጤና ተቋማትን የመሳሰሉ ማህበራዊ አገልግሎቶች ተደራሽነት በገጠር፣ በተለይም ከከተማ የመሠረተ ልማቶች ተደራሽነት ምጣኔ ጋር ሲወዳደሩ ዝቅተኛ ናቸው፤
 - የገጠር የመኖሪያ አሰፋፈር ለእርሻ መሬት እና ለግጦሽ ቦታ ቅርበት ሲባል የተበታተነ በመሆናቸው ለመሠረተ ልማት ዝርጋታ እና ተደራሽነት አመቺ አይደሉም፤
 - በገጠር ለወደፊት ክትመት መነሻ በሚሆኑ ደረጃ የሚቆረቆሩ አዳዲስ የገጠር ከተሞች በፕላን ያልተመሩ እና የወደፊቶቹን ከተሞች ተግዳሮቶች ከአሁኑ የሚያመለክቱ ናቸው፤
 - የገጠሩ ማህበረሰብ ለኃይል ምንጮች፣ ለግንባታ፣ ለመሥሪያ ቁሳቁሶች በአካባቢው የወል ደንን የሚጠቀም በመሆኑ፣ እንዲሁም የእህል ሰብል እርሻን መሠረት ያደረገ ለረጅም ዘመን መሬትን ያለማቋረጥ የሚጠቀም የግብርና ሥልት ስለሚጠቀም የአኗኗር ዘይቤው ለአካባቢ ጥበቃ ተስማሚ አይደለም፤
 - የኢኮኖሚ መሠረቱ በዋናነት ግብርና፣ የማምረቻ አቅሙ በእንስሳት ጉልበት ላይ የተመሠረተ እና ለዘመናት ያልተሻሻለ ሥልት፣ የሀብት መሠረት የሆነው የመሬት ይዞታው በአብዛኛው የተበጣጠሰ እና ለዘመናዊ ግብርና የማይመች ነው።

14. ለችግሮቹ መፍትሄ ሰጥቶ የገጠሩን ማህበረሰብ ኑሮ ማሻሻል እንዲቻል ስለ ገጠር ልማት የተያዙ የቆዩ አመለካከቶች እና ስትራቴጂዎች አስተዋጽኦ አድርገዋል። የእነዚህ መግለጫዎችም

- የገጠሩን ማህበረሰብ የኑሮ መሠረት ከግብርና በተለይም ከአነስተኛ ባለይዞታ ግብርና ጋር የማያያዝ አመለካከት እና ተግባር፤ ከግብርና ውጪ ለሆኑ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች መሠረት የሚሆኑ ሀብቶች እና በስልጠና ሲታገዝ በራሱ የልማት አቅም የሚሆን ሰው ባለበት ሁኔታ አካባቢን ለእርሻ ሥራ ባለው አመቺነት ብቻ የመልማት አቅሙን የመወሰን ዝንባሌ ለግብርና ሥራ አመች ባለሆኑ አካባቢዎች የሚኖር ማህበረሰብ በድህነት እንዲኖር አስተዋጽኦ አድርጓል፤
- የገጠር ነዋሪ ተግባር የሆነው ግብርና ላልተማረ አርሶ አድር የሚተው እንጂ በትምህርት የተገኘ ዕውቀት ግብርናን የማይቀይር፤ የተማረም የማይሰማራበት ዘርፍ አድርጎ የማየት ችግር፤
- የገጠር አሰፋፈርን በጥላን ያለመምራት ችግር፤ የዛሬው የበለጸገ ገጠር የነገው የበለጸገ ከተማ እንደሆነ ግምት ውስጥ ባለማስገባት የገጠር መሬት በከተማ እስከሚከለል ድረስ የገጠር መንደሮችን በከተማ ልማት አግባብ ያለማነጽ እና ቀድሞ በዕቅድ ያለመምራት ችግር ናቸው።

የትኩረት አቅጣጫዎች

15. የገጠር ልማት ዋና የትኩረት አቅጣጫዎች

- የገጠር ሥልተ ምርትን ማሻሻል፤ በተለይም ድህነትን የሚጸየፍ እና በጥረቱ ከድህነት ለመላቀቅ የሚቆጭ ማህበረሰብ በመፍጠር በራስ ጥረት እና በራስ መተማመን ከበለጸጉ ማህበረሰቦች ጋር መስተካከል እንዲያልም፤ እና እንዲደርስ ማመላከት፤ መደገፍ፤ መግፋት
- በክልሉ በከተማ እና በገጠር የተመጣጠነ ልማት ማረጋገጥ፤
- በገጠር የኢኮኖሚ ዕድገት ከአካባቢ ጥበቃ እና መልካም ባሕላዊ እሴቶች ተመጋግቦ እንዲዘልቅ ማሳለፍ።

ዓላማዎች

16. የቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የገጠር ልማት ዋና ዓላማዎች

- የተሻሻለ እና ጥራት ያለው ኑሮ በገጠር ማረጋገጥ
- ዘመናዊ መሠረተ ልማትን በተማከለ ሁኔታ እና በጥራት ማዳረስ
- የቤተሰብ ገቢ ምንጭን ማስፋት እና ማሳደግ
- የገጠር አካባቢን መልሶ ማልማት
- ለገጠር - ከተማ ሽግግር ምቹ መሠረት መጣል

የትኩረት መስኮች

17. የገጠር ልማት የትኩረት መስኮች

- አምራች የገጠር መሠረተ ልማትን ማስፋፋት እና ማዘመን
- ምርታማነትን በገጠር መጨመር እና የኢንቨስትመንት አማራጮችን ማስፋት
- አዋጭ የደን ልማት እና የአፈር ጥበቃ ሥራዎች
- ለመኖር ምቹ የሆነ እና የጸዳ ቤት፤ ለመኖር ምቹ የሆነ እና የጸዳ አካባቢ

ሥልጣኖች

18. የገጠር ልማት ዕቅድ የማስፈጸሚያ ሥልጣኖች

- በገጠር ልማት ወይም የገጠር ሽግግር ከተሳካላቸው አገራት ልምድ በመቀመር ከቀበሌዎች እና ጎጦች የሚጀመር፣ በማዕከላት እና በዙሪያው ገጠር መካከል የተሳሰረ ልማትን፣ የተቀናጀ እና ሁሉን አቀፍ የገጠር ልማትን፣ የሰፊ ማዕከላት ልማትን ታሳቢ ያደረገ፣ በገጠር ነዋሪዎች፣ በመንግሥት እና በአልሚዎች ትብብር የሚካሄድ የገጠር ልማት ንቅናቄ መፍጠር፤
- ትብብር፣ ታታሪነትን እና በራስ የመተማመን ባህሪያትን ለጋራ እጣ ፋንታ እና ብልጽግና በፍፁም መደጋገፍ የመሥራት ባሕል ማስረጽ፤
- የሀብት ምንጭ የእርሻ መሬት ብቻ አይደለም፤ በገጠር የሚኖር ማሕበረሰብ ከእርሻ ውጪ ባሉ ሌሎች የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች እንዲሰማራ በማድረግ የገጠር ሥራ ዕድልን ማስፋት፣ የኑሮ መሠረትን ማስፋፈት፣ ገቢን ማሳደግ፤
- በመካከለኛ ጊዜ ስልጡን የገጠር መኖሪያ ለመገንባት፣ ለረጅም ጊዜ የከተማ ልማት ጥሩ መሠረት ለመጣል በገጠር ባለ ሁለት ፍኖት ሥልት መከተል፤
 1. ማዕከል እና ዙሪያ ገብ፣ የወደፊት ከተማነትን ታሳቢ ያደረገ የስበት ማዕከል መፍጠር- ገና ለከተማ ማዕከልነት ያልበቁ ማዕከላትን በመምረጥ በዙሪያው ያሉ ጎጦች በሳቢ ምክንያቶች እንዲሰባሰቡባቸው ማድረግ - ቀድሞ በፕላን መምራት
 2. ለከተማነት ባይበቁም የገጠር መሠረተ ልማትን በአማካይ ቦታ ለማዳረስ የሚያስችሉ ጎጦችን በመለየት ማልማት
- በገጠር ኢንተርፕራይዝ፣ በአካባቢ ጥበቃ፣ በባሕል ልማት ተሃዲሶ እና ንቃት፣ በጎጦች ማስተካከል እና ማዋዋጥ፣ በገቢ ማሳደግ፣ የምርት መሠረትን በመቀየር እና በገጠር አመራር ንቃት በሚደረጉ እንቅስቃሴዎች ማሕበረሰብን ማሳተፍ፤
- ከመንገር ባለፈ ማሳየትን እና አብሮ መሥራትን ያስቀደመ የማስተማር ሥልት መከተል፤
- የተመረጡ ቦታዎችን በስፓሻል ፕላን ማመላከት፤
- ዝርዝር የአፈጻጸም ስትራቴጂ መንደፍ፣ እና
- የገጠር ሀብትን ጨምሮ የገጠር ልማት ፕሮግራሞችን የሚያስተባብር ተቋም መፍጠር።

ምዕራፍ ሰባት

መዋዕለ ንዋይ እና ቁጠባ

7.1. ሚና

1. **መዋዕለ-ንዋይ (investment) የዕቅዱ ማስፈጸሚያ እና ማረጋገጫ ዋና መሣሪያ ነው።** የዕቅዱ ግንባር ቀደም ግብ ፈጣን እና ዘላቂ (የነፍስ ወከፍ) ኢኮኖሚ ዕድገት ነው። የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጩ በመካከለኛ ጊዜ የነፍስ ወከፍ ቁጥጥ እና ሰብዓዊ ካፒታል ዕድገት፣ በረጅም ጊዜ ደግሞ ቴክኖሎጂ ዕድገት ነው። የቴክኖሎጂ አቅም የሀሳቦች ክምችት፣ የቴክኖሎጂ ዕድገትም የሀሳቦች ዕድገት ነው። ቁጥጥም ሆነ ሰብዓዊ ካፒታል የሚፈጠረው፣ እንዲሁም ቴክኖሎጂን በፈጠራ ለማሳደግ በምርምር የሚተጉ ዜጎች ማፍራት የሚቻለው በመዋዕለ ንዋይ ነው። ከአሻጋሪ ዕድገት አንጻር የኢኮኖሚ ዕድገት ጥራት የሚሰነው በመዋዕለ ንዋይ ስምሪት በሚረጋገጥ መዋቅራዊ ለውጥ ነው።
2. **መዋዕለ ንዋይ የስትራቴጂካዊ ውሳኔዎች እና የፖሊሲ ግብ ማስፈጸሚያ መሣሪያም ነው።** የኢኮኖሚ ዕድገት ምቹ አፍታ አለው፤ ፈጥኖ ሀብትን ወደ ልማት በማስገባት መልካም አጋጣሚዎችን በመጠቀም የመቼ እና እንዴት ጥያቄዎች የሚመለሱት በፈጣን የመዋዕለ-ንዋይ ውሳኔ ነው። መዋዕለ ንዋይ በልቶ ከማደር በላይ ለሆኑ የሉዓላዊነት፣ እኩልነት፣ ኃይልነት ግቦች ማረጋገጫ መሣሪያ ነው። በአጭር የጊዜ ማዕቀፍ ውስጥ መዋዕለ ንዋይ-የጥቅል ኢኮኖሚ መዛባት ምንጭም መፍትሄም ሊሆን ይችላል፤ ለዜጎች የሥራ ዕድል እና ገቢ መፍጠሪያ፣ በሂደቱም የማክሮ ኢኮኖሚ ማትጊያ ሆኖ ያገለግላል። መዋዕለ-ንዋይ የገንዘብ ፖሊሲ ከገንዘብ ኢኮኖሚው ውጪ ባሉ ዘርፎች (አምራች እና አገልግሎት ዘርፎች) ተጽዕኖ ለመፍጠር (transmission mechanism) ዋናው ድልዲይ ነው። ስለዚህ መዋዕለ -ንዋይ ከአጭር ጊዜ የፖሊሲ መሣሪያነት እስከ የረጅም ዘመን የዕድገት ምንጭነት ምን፣ ለማን፣ ስንት፣ ለምን፣ በማን፣ መቼ፣ የት፣ እና እንዴት የዕቅድ ጥያቄዎች መልስ መስጪያ መሣሪያ ሆኖ ያገለግላል።
3. **ጥራት ያለው መዋዕለ ንዋይ ጥራት ያለው አገራዊ ቁጠባ ያስፈልገዋል።** መዋዕለ-ንዋይ በአንድ ወቅት ከተመረተው ገቢ ውስጥ የፍጆታ ወጪን በመቀነስ ስለገን የማሕበራዊ ደህንነት እና ኢኮኖሚያዊ አቅም የዛሬን ምሽት ቀንሶ የማምረቻ አቅሞችን ወይም ካፒታል ለመጨመር የሚደረግ ወጪ ነው። ይህ ማለት ጥራት ያለው መዋዕለ ንዋይ ጥራት ያለው ቁጠባ ያስፈልገዋል።
4. **ለኢኮኖሚ ዕድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያላቸው የአጭር እና የረጅም ጊዜ የፋይናንስ ምንጮች ቢኖሩም የዘላቂ ፋይናንስ ምንጭ አገራዊ ቁጠባ ነው።** የቤተሰብ ወይም ግለሰቦች ቁጠባ፣ የግልቢዝነሶች ቁጠባ፣ የማሕበራት ቁጠባ፣ የመንግሥት ቁጠባ፣ እንዲሁም ብድር እና እርዳታ የልማት ፋይናንስ ምንጮች ናቸው። በመሠረቱ አበዳሪ እና እርዳታ ሰጪ በሌለበት ሁኔታ ኢኮኖሚ ዕድገት ከፍጆታ (consumption) መታቀብ ነው። ብድር እና እርዳታም ጥቅም ላይ ሲውል ዞሮ ዞሮ በሌላ አገር አንድ አካል ከፍጆታ የተረፈው ወይም የቆጠበው (foreign saving) ነው። የዝቅተኛ ገቢ - ዝቅተኛ ቁጠባ - ዝቅተኛ መዋዕለ ንዋይ- ዝቅተኛ ምርታማነት - ዝቅተኛ ገቢ የድህነት አዙሪት ለመስበር ስትራቴጂካዊ መንገድ ጥራት ያለው ቁጠባ ማረጋገጥ እና መዋዕለ ንዋይን ምርታማ በማድረግ ወይም ምርታማ በሆኑ ዘርፎች ላይ በማዋል ነው። ቁጠባው ሁሉ መዋዕለ-ንዋይን ባያረጋግጥም መዋዕለ-ንዋይ ግን የግድ ቁጠባ ይፈልጋል። በክልሉ ክልል አቀፍ የቁጠባ መጠን መረጃ ባይኖርም በአገር አቀፍ ደረጃ በመጠኑም በጥራቱም ውስን ነው። ለአለፉት 15 ዓመታት ፈጣን ዕድገት አገራዊ ቁጠባ የማይናቅ ሚና ቢጫወትም በወሳኝነት ግን የውጭ ብድር እና እርዳታ ሚና ጉልህ ነበር። እንደ ዘርፉ ጥናት ብድር እና ርዳታ በታዳጊ አገራት ልማት ላይ ያመጣው ለውጥ ያልታየው አብሮት የሚመጣ አሳሪ ቅድመ ሁኔታ መኖሩ፣ የአገር ውስጥ ቁጠባን የሚያዘናጋ በመሆኑ፣ በዚህም ምክንያት ብድር እና እርዳታ ሲቆም እድገት የሚቆም በመሆኑ፣ እንዲሁም በራስ ጥረት ያልተገኘ ሀብት ከመሆኑ ጋር ተያይዞ አገራት ለምርታማነት የሚኖራቸው ትኩረት ዝቅተኛ ስለሚሆን፣ በውጤቱም የተፈለገውን ዘላቂ የኢኮኖሚ ዕድገት ስለማያረጋግጥ ነው። ነገር ግን እርዳታ እና ብድርን እንደ መራራ መዲሃኒት ወስዶ ለአሻጋሪ ዕድገት በብልሃት ማዋል እንደሚቻል የደቡብ ኮሪያ ተሞክሮ ያሳያል። ይህም ሆኖ የዘላቂ ዕድገት ምንጩ አገራዊ ቁጠባ ነው።
5. **የፋይናንስ ተቋማት የአስተማማኝ የልማት ፋይናንስ ማረጋገጫ ተቋማት ናቸው።** የፋይናንስ ተቋማት ቀዳሚ ሚና የተበታተነ የግለሰቦች እና የቢዝነስ ቁጠባን በማሰባሰብ ትርጉም ባለው መዋለ ንዋይ ለሚያፈሱ

ባለመከሊት አልሚዎች በብድር መልክ ፋይናንስን ማሳለጥ ነው። መዋዕል ንዋይ በባሕርይው ሥጋት ያለበት መስክ ነው። አልሚዎች ስጋትን በመፍራት ተገቢ መዋዕል ንዋይ ከማፍሰስ እንዳይታቀቡ የፋይናንስ ተቋማት ዋስትና (insurance) በመስጠት አልሚዎችን ያደፋፍራሉ።

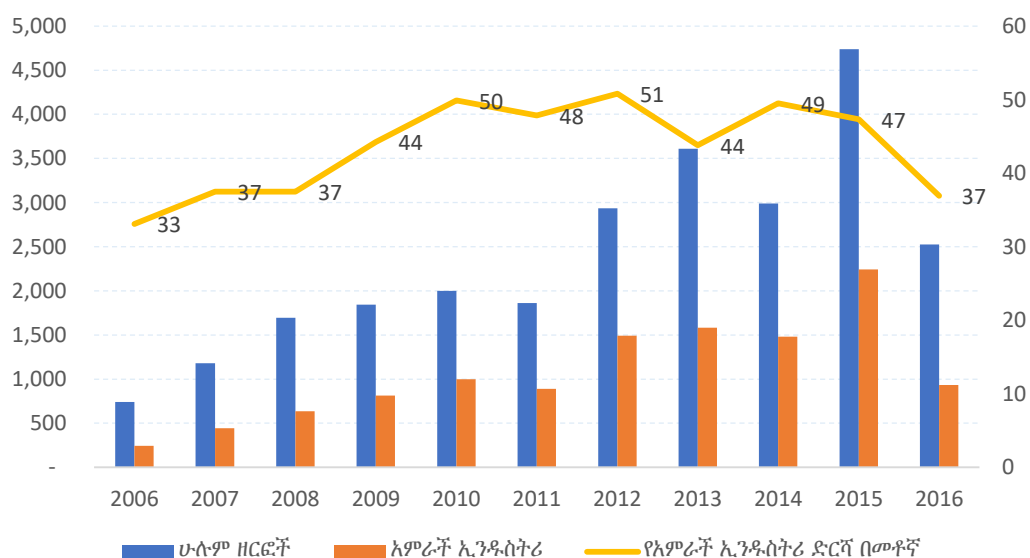
6. በአማራ ክልል ደረጃ የፋይናንስ ተቋማት ሚና በየግለሰቦች እና ቢዝነስ እጅ የሚገኝ የተበታተነ ሀብት ከማሰባሰብ ግብ ያለፈ ነው። በክልል እና በአገር አቀፍ የሚኖረው አብዛኛው ማሕበረሰብ ከኢኮኖሚ መዋቅሩ በመነሳት ሀብት የሚቆጥበው በእህል እና ጥራጥሬ፣ በእንስሳት፣ እና ከፍ ሲልም ከከበሩ ማዕድናት በተሠሩ ጌጣጌጦች ነው። ይህ ማሕበረሰብ ገንዘብን (money) የሚፈልገው ለመገበያየት ዓላማ ሲሆን ትርፍ ገንዘብ ሲኖርም የሚያስቀምጠው በቤቱ ነው። እነዚህ በየግለሰቦች ቤት የሚገኙ ሀብቶች አንድም መጠናቸው አነስተኛ በመሆኑ፣ ሁለትም በገንዘብ መልክ ስለማይገኙ ወደ ልማት ከመግባት ይልቅ ለቤተሰባዊ ፍጆታ ብቻ ያገለግላሉ። የፋይናንስ ተቋማት በየግለሰቦች እጅ የሚገኙ በተናጠል ለልማት ብዙም ፋይዳ የሌላቸው እና በመጨረሻም ለፍጆታ የሚውሉ ሀብቶችን ለልማት ጥቅል ላይ ሊውሉ በሚችሉበት አግባብ በማሰባሰብ እና የቢዝነስ መከሊት ላላቸው አልሚዎች በማበደር ፋይናንስን የማሳለጥ (financial intermediation) ሚና ይጫወታሉ።

7.2. አፈጻጸም እና ተግዳሮቶች

መዋዕል ንዋይ

7. ከ2006 እስከ 2016 ባሉት የበጀት ዓመታት ለ26,118 ፕሮጀክቶች ፈቃድ ተሰጥቷል። ከእነዚህም መካከል የአምራች ኢንዱስትሪ ፕሮጀክቶች ድርሻ 45.3 በመቶ ነው። አጠቃላይ የመዋዕል ንዋይ ፈቃድ ጥያቄዎች ብዛት እስከ 2015 የጨመረ ሲሆን ከ2010 በኋላ ያሉት ዓመታት አንዞች መዋዠቅ የሚታይባቸው ናቸው። ለዚህ መውጣት እና መውረድ ቅርብ ምክንያቶቹ የኮቪድ - 19 ወረርሽኝ እና ተከታታይ ግጭቶች ናቸው። በ2015 ከፍተኛ የመዋዕል ንዋይ ፈቃድ ጥያቄ የቀረበ ቢሆንም በ2016 የተመዘገበው ፍላጎት ከአራት ዓመታት በፊት በ2012 ተጠይቆ ከነበረው ያነሰ ነው።
8. ከመዋዕል ንዋይ ፈቃድ ጥያቄዎች የአማራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ድርሻ በ2006 ከነበረበት 33 በመቶ በ2010 ወደ 50 በመቶ ጨምሮ የነበረ ሲሆን እስከ 2015 ድረስም ከ44 በመቶ በላይ ሆኖ ቆይቷል። ነገር ግን በ2016 የበጀት ዓመት የዘርፉ የመዋዕል ንዋይ ፍላጎት ድርሻ ከ2009 በፊት ወደነበረበት ማለትም 37 በመቶ ቀንሷል።

358. ስዕል 7- 1፣ የመዋዕል ንዋይ ጥያቄ የቀረቡ ፕሮጀክቶች ብዛት

ምንጭ፡ አብዝመ የኢንዱስትሪ እና ኢንቨስትመንት ቢሮ

9. በምጣኔ ሀብት ሳይንስ ትንታኔ እና መረጃ መሠረት በገበያ በሚመራ የትኛውም አገር ኢኮኖሚ ውስጥ በመዋዠቅ የሚታወቀው የጥቅል ኢኮኖሚ አመልካች መዋዕለ ንዋይ ነው። በንድፈ ሀሳብ ደረጃ የዚህ ዓይነቱ መዋዠቅ የሚከሰተው የአልሚዎች (investors) የቢዝነስ ውሳኔ በስጋት እና በተስፋ መሃል መዋለል ምክንያት ነው። ወደ ልማት የመግባት እና ወደ ምርት የመሸጋገር ጉዳይ እንደተጠበቀ ሆኖ የመዋዕለ ንዋይ ፈቃድ ጥያቄ መጠን በራሱ አልሚዎች ስለ ኢኮኖሚው ያላቸውን ተስፋ እና ስጋት አመላካች ነው።

10. በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ የመዋዕለ ንዋይ ፈቃድ ካስገቡት መካከል 30 በመቶ፣ ወይም በዘርፉ የመዋዕለ ንዋይ ፈቃድ ከጠየቁት መካከል 24.3 በመቶ የሚሆኑት መሬት ተላልፎላቸዋል። መሬት ከተላለፈላቸው አልሚዎች መካከል በአምሥት ዓመት ውስጥ ከነበረው ብዛት 42.7 በመቶ የሚሆኑት ወደ ማምረት ተሸጋግረዋል። በአለፉት ቅርብ ዓመታት ወደ ማምረት ከተሸጋገሩት የአምራች ኢንዱስትሪዎች ከብዛት 8.1 በመቶ ድርሻ ያላቸው ከፍተኛ ኢንዱስትሪዎች 83.4 በመቶ የካፒታል ድርሻ እና 50.4 በመቶ የሰው ኃይል ድርሻ ነበራቸው። ከአጠቃላይ ብዛት 68.2 በመቶ ድርሻ ያላቸው አነስተኛ ኢንዱስትሪዎች ከካፒታል 2.6 በመቶ፣ ከሰው ኃይል ደግሞ 29.3 በመቶ ድርሻ ነበራቸው። በተመሳሳይ 23.6 በመቶ የብዛት ድርሻ የነበራቸው መካከለኛ ኢንዱስትሪዎች 14.1 በመቶ የካፒታል፣ እና 20.3 በመቶ የሰው ኃይል ድርሻ ነበራቸው።

11. ሠንጠረዥ 7-1፡ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፎች መዋዕለ ንዋይ ስርጭት በኢንዱስትሪ ደረጃ (በመቶኛ)

	ብዛት	ካፒታል	የሰው ኃይል
አነስተኛ	68.2	2.6	29.3
መካከለኛ	23.6	14.1	20.3
ከፍተኛ	8.1	83.4	50.4

ምንጭ፣ አብዝመ የኢንዱስትሪ እና ኢንቨስትመንት ቢሮ

12. እንደሚጠበቀው አነስተኛ ኢንዱስትሪዎች ከመካከለኛ እና ከፍተኛ ኢንዱስትሪዎች ሲወዳደሩ ከካፒታል ይልቅ በሰው ኃይል ላይ የተመሠረቱ ናቸው። የአነስተኛ፣ መካከለኛ፣ እና ከፍተኛ አምራች ኢንዱስትሪዎች አማካይ የሰው ኃይል ቅጥር በተቋም 9 ሰው፣ 18 ሰው እና 127 ሰው ሲሆን የእነዚህ ደረጃዎች አማካይ የካፒታል መጠን በኢንዱስትሪ፣ እንደ ቅድም ተከተላቸው፣ 1.2 ሚሊዮን ብር፣ 18.8 ሚሊዮን ብር፣ እና 322 ሚሊዮን ብር ነው። አማካይ የካፒታል - ሰው ኃይል ጥምርታ የአነስተኛ አምራች ኢንዱስትሪዎች 134 ሺህ ብር፣ የመካከለኛ አምራች ኢንዱስትሪዎች 1 ሚሊዮን ብር፣ እና የከፍተኛ አምራች ኢንዱስትሪዎች 2.5 ሚሊዮን ብር ነው። በጥቅሉ ሲታይ በቅርብ ወደ ማምረት የገቡት የክልሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ድርጅቶች በካፒታል አቅም ሲለካ ከኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል ቀጥሎ ትልቅ የሚባሉ ናቸው።

13. ሠንጠረዥ 7- 2፣ የአምራች ኢንዱስትሪ ድርጅቶች መጠን በካፒታል እና በሰው ኃይል

	ብዛት	ካፒታል (ሚሊዮን ብር)	የሰው ኃይል	ካፒታል በኢንዱስትሪ	የሰው ኃይል በኢንዱስትሪ	ካፒታል - ሰው ኃይል ጥምርታ
ኢንዱስትሪ						
አነስተኛ	2362	2,790.8	20753	1,181,544	9	134,477
መካከለኛ	817	15,319.0	14388	18,750,355	18	1,064,709
ከፍተኛ	282	90,809	35756	322,017,730	127	2,539,686
ሁሉም	3,461	108,919	70,897	31,470,340	20	1,536,297

ምንጭ፣ አብዝመ የኢንዱስትሪ እና ኢንቨስትመንት ቢሮ

14. በንዑስ ዘርፎች ረገድ የግብርና ምርቶች ማቀነባበሪያ (አግሮ ፕሮሰሲንግ) ድርጅቶች በካፒታል መጠን 46.3 በመቶ ደርሻ በመያዝ እና በአማካይ በድርጅት 42.6 ሚሊዮን ብር ካፒታል በማስመዝገብ በመጠን ከሌሎቹ ንዑስ ዘርፎች ልቆ ታይቷል። የሰው ኃይል ከመቅጠር አንጻር የጨርቃጨርቅ ዘርፍ የተሻለ ድርሻ አላቸው። አማካይ የጨርቃጨርቅ ዘርፍ የሰው ኃይል መጠን በድርጅት 265 ሲሆን ይህ የሌሎችን ንዑስ ዘርፎች የመቅጠር አቅም ከእጥፍ በላይ ነው። የዓለም የጨርቃጨርቅ ኢንዱስትሪ የሰው ኃይል ቅጥር በፋብሪካ ከቦታ ቦታ፣ ከምርት ዓይነት፣ እና ከአቶሜሽን ደረጃ አንጻር የተለያየ ቢሆንም በአማካይ ከ100 እስከ 200 ሰው ይደርሳል። ከዚህ አንጻር የአማራ ክልል የጨርቃጨርቅ ፋብሪካዎች በቁጥር ውስን ከመሆናቸው በስተቀር በመጠን ደረጃ ከዓለም አቀፍ አማካይ የሚበልጡ ናቸው። ተወዳዳሪነትን እና ቅልጥፍናን፣ እንዲሁም የምርት አማራጮችን ለማብዛት ውስን ምርት የሚያመርቱ ትላልቅ ግን ጥቂት ፋብሪካዎችን ከማበረታታት ይልቅ ከ100 እስከ 250 ሰው ሊቀጥሩ የሚችሉ በርከት ያሉ የጨርቃጨርቅ ፋብሪካዎችን ማበረታታት ተገቢ ይሆናል።

15. ሠንጠረዥ 7-3፤ የመዋዕለ ንዋይ ስርጭት በንዑስ ዘርፎች

	የግብርና ምርት ማቀነባበሪያ	ጨርቃ ጨርቅ	ብረታ ብረት	ኬሚካል እና የግንባታ ግብዓት
ብዛት	777	892	1402	390
ካፒታል (ሚ. ብር)	50,423	14,124	20,254	24,119
የሰው ኃይል	17,323	24,191	13,696	15,669
ድርሻ በመቶ				
ከብዛት	22.5	25.8	40.5	11.3
ከካፒታል መጠን	46.3	13.0	18.6	22.1
ከሰው ኃይል	24.4	34.1	19.3	22.1
የመጠን ምጣኔዎች				
ካፒታል በድርጅት	42,619	30,318	35,569	21,298
የሰው ኃይል በድርጅት	94	265	102	111

ምንጭ፤ አብዝመ የኢንዱስትሪ እና ኢንቨስትመንት ቢሮ

16. ለክልሉ አነስተኛ የመዋዕለ ንዋይ አፈጻጸም ወቅታዊ ግጭት ያስከተለው የፀጥታ ችግር፣ የመሬት አቅርቦት አለመሰጠት የመሳሰሉት ሊጠቀሱ ይችላሉ። መሠረታዊው ጉዳይ ግን የጸጥታ ችግር ባልነበረበት ጊዜም የመዋዕለ ንዋይ አፈጻጸም ዝቅተኛ ነው። መሬት እንደልብ ለአልሚዎች ከተላለፈ በኋላም በክልሉ ሳይለሙ ታጥረው ሙት ካፒታል ሆነው የተቀመጡ ሀብቶች ብዙ ናቸው። የነዚህ መገለጫ ከፀጥታ እና መሬት ከማስተላለፍ ችግር የዘለለ ነው። በአገርም ሆነ በክልል ደረጃ በዘርፉ ያሉ ነባር ሁኔታዎች ሲጠቃለሉ

- እስከ 2010 ድረስ ለአገር ውስጥ አልሚዎች ከተፈቀዱት ፕሮጀክቶች መካከል ወደ ማምረት የተሸጋገሩት 9.8 በመቶ የነበሩ ሲሆን በአንጻሩ በተመሳሳይ ጊዜ ፈቃድ ካገኙ የውጭ ቀጥተኛ መዋዕለ ንዋይ አልሚዎች ውስጥ 54 በመቶ የሚሆኑት ወደ ማምረት ተሸጋግረዋል፤
- የአገር ውስጥ አልሚዎች ከአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ ይልቅ በአገልግሎት ዘርፎች የሚያተኩሩትን ያህል፤ የውጭ አገር አልሚዎች በአብዛኛው (71 በመቶ) በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ አተኩረዋል፤ ከዚህ ባለፈ በሁለተኛ ደረጃ በግብርና ላይ ተሰማርተዋል፤
- የውጭ ቀጥተኛ መዋዕለ ንዋይ ፋብሪካዎች በአገር ውስጥ አልሚዎች ከተቋቋሙ ፋብሪካዎች በመጠን የሚልቁ ሲሆን በካፒታል 8 እጥፍ በሰው ኃይል ቅጥር ደግሞ በ3 እጥፍ ይበልጧቸዋል።

17. ከዚህ አኳያ መሠረታዊው የክልሉ እና የአገሪቷ የመዋዕለ ንዋይ ችግሮች በሦስት ሊጠቃለሉ ይችላሉ፤

- የመዋዕለ ንዋይ ስምሪት ከስትራቴጂካዊ መሪ ዕቅድ ያልመነጨ እና ዘፈቀዳዊ መሆን፤
- የአልሚዎች መረጣ በጥናት ላይ ያልተመሠረተ መሆን፤

- ለእውነተኛ አልማዎች የሚደረግ ድጋፍ ውስን መሆኑን እና ይልቁንም በተንዛዛ ቢሮክራሲ የሚገለጽ፣ ቁጥጥር ላይ ማተኮር፣ በአንጻሩ መሬት ወስደው በማያለሙ ወቅት እና ኪራይ ጠባቂዎች ላይ የሚወሰድ ርምጃ የላላ መሆኑን።

ቁጠባ

18. በአማራ ብሔራዊ ክልል የቁጠባ ባሕል ያልዳበረ በመሆኑ ጥረት ይጠይቃል። ከመሠረታዊ ፍጆታ የተረፈው ለበዓላት ድግስ ይውላል። ከዚህ የተረፈውም በእህል እና ጥራት፤ እንዲሁም በቁም ከብት የሚያዝ በመሆኑ ለኢኮኖሚው ወሳኝ አስተዋጽዖ ሳደርግ ይቀራል። ዋና መሣሪያው የቁጠባን ጥቅም ከማስረዳት ባለፈ ለቁጠባ ገዢ ምክንያት የሚሆን ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ ግቦች ለማህበረሰቡ መፍጠር ነው። በተለይ በገጠሩ አካባቢ መኖር ሕይወትን ለማትረፍ አንድ እንጀራ በልቶ ከማድረግ በላይ መሆኑን ከተሻሻለ የቤት አሠራር እና አያያዝ ጀምሮ ማመላከት ያሻል። የመሬት ታክስ ለትምህርት ዓይነት የፊስካል ፖሊሲዎች ተዘዋዋሪ ቁጠባ ማረጋገጫ መንገዶች ናቸው። ለአካባቢ ልማት የሚሆን ገንዘብ በጭራ (በጋማ እና በቁም ከብት እንስሳት) ሊከፈል ይችላል። 52 በመቶ የሚሆነው የግብርና ዘርፍ በቁጠባም ሆነ በታክስ ገቢ ለፋይናንስ ያለው አስተዋጽዖ ዝቅተኛ ከሆነ ከግብርና ውጪ ካለው ውስን ዘርፍ በሚሰበሰብ ሰፊውን ገጠር በራስ አቅም ለማልማት አስቸጋሪ ነው።

የፋይናንስ ተቋማት

19. ከክልሉ ጋር ቅርብ ትስስር ያላቸው ባንኮች መኖር ለፋይናንሻል ቁጠባ ግቦች መሳካት ትልቅ አበርክቶ ይኖራቸዋል። በዓለፉት ከሁለት አሥርት ዓመታት የዘለለ ወቅት በተለይ የአማራ ብድር እና ቁጠባ ተቋም (የአሁኑ ፀደይ ባንክ) ከክልሉ የኢኮኖሚ መዋቅር ጋር የሚጣጣም የብድር እና ቁጠባ ሥልት ይዞ መንቀሳቀሱ የቁጠባ ባሕልን አስፋፍቷል። ነገር ግን ከቁጠባ በላይ ልማት መረጋገጫ መንገዱ ጥራት ያለው መዋዕለ ንዋይ በመሆኑ በክልሉ የሚገኙ የፋይናንስ ተቋማት ለተመረጡ ስትራቴጂካዊ ዘርፎች የረጅም ጊዜ ብድር ማመቻቸት እንዲችሉ ማድረግ ይገባል። ከዚህ አንጻር ቀላል የማይባል ቁጥር ያላቸው ክልል በቀል ባንኮች እንደ ፖሊሲ ባንክ ሊያገለግሉ ይችላሉ።

7. 3. የትኩረት አቅጣጫዎች

20. የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ የመዋዕለ ንዋይ የትኩረት አቅጣጫ የመዋዕለ-ንዋይ ስምሪት ምክንያታዊ እና መነሻ ያለው ማድረግ፣ በተለይም የመዋዕለ ንዋይ መፍላጎት በካፒታል መጠን፣ በዘርፍ ስምሪት፣ በምንጭ ለመወሰን በሚከተሉት መነሻዎች ላይ መመሥረት፤
 - የኢኮኖሚ ዕድገት ምጣኔ
 - የመዋቅራዊ ለውጥ አቅጣጫ ፍላጎት
 - የቴክኖሎጂ ግብ
 - የስትራቴጂካዊ አቅም ግቦች
 - የተመጣጠነ ቀጠናዊ ልማት ግብ፣
 - የሀብት መሠረት፣ እንዲሁም
 - የሥራ ዕድል ፈጠራ ግቦች ናቸው።
21. የፈጣን ኢኮኖሚ ዕድገት እና የመዋቅራዊ ሽግግር ግቦች በተለይ በአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፍ፣ በዘመናዊ ግብርና፣ እና በአይቲ ቴክኖሎጂ ላይ በግንባር ቀደምትነት ከፍተኛ መዋዕለ-ንዋይ ፍላጎት እንደሚኖር ያመለክታል። የማዕድን፣ የቱሪዝም፣ የሰብዓዊ ሀብት፣ እንዲሁም የመሠረተ-ልማት ዘርፎች ሌሎች የመዋዕለ-

ንዋይ ፍስሰት የትኩረት መስኮች ናቸው። በአምራች ኢንዱስትሪ ረገድ የቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የመዋዕለ-ንዋይ የትኩረት ምርቶች ገቢ ንግድን መተካት የሚያስችሉ የምግብ ማቀነባበሪያ፣ የጨርቃ ጨርቅ፣ የመዲሃኒት እና የኮንስትራክሽን ዕቃዎች ሲሆኑ፤ ከዚህ ጎን ለጎን ለብረታ ብረት እና ማሽን ቴክኖሎጂ፣ ለግብዓት ቴክኖሎጂ፣ ለአማራጭ የኃይል አቅርቦት፣ እና ለዲጂታል ቴክኖሎጂ ሽግግር መሠረት በሚጥሉ የአምራች ኢንዱስትሪዎች ትኩረት ተደርጎ ይሠራል። ይህም ማለት ለከፍተኛ የማሽን እና የፋብሪካሽን ኢንጂነሪንግ፣ የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ሶፍት ዌር እና ሀርድ ዌር ምርቶች መሠረት ለመጣል ዝግጅት የሚደረግ ይሆናል። የመዋዕለ ንዋይ ሥምራቱም ይህን ግምት ውስጥ ያስገባ ይሆናል። በዘመናዊ ግብርና በምግብ ራስን መቻል ግብ የሚሳካው በኮመርሻል ግብርና በሚደረግ መዋዕለ-ንዋይ ፍስሰት ነው።

22. የመዋዕለ-ንዋይ ዋና ስትራቴጂ የአገር ውስጥ ኢንዱስትሪያሊስቶችን መፍጠር፣ በስትራቴጂካዊ መስኮች የቴክኖሎጂ ተወዳዳሪነትን ማረጋገጥ ነው። የአገር ውስጥ አልሚ፣ የልማት ድርጅቶች፣ የውጭ አገር አልሚዎች እንደ ስትራቴጂካዊ ጠቀሜታቸው ይሳተፋሉ።

7. 4. የማስፈጸሚያ ሥልቶች

23. የቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት የመዋዕለ ንዋይ ዕቅድ ግቦች የማስፈጸሚያ ስልቶች የሚከተሉት ናቸው፤
 - የመዋዕለ ንዋይ ስምራቶች በታቀደ ዘርፍ እና ቦታ ከመረተልማት፣ ከሰው ኃይል፣ እና ከግብዓት አቅርቦት ጋር ተመሳክረው ይፈጸማሉ፤
 - አልሚዎች በማልማት ብቃታቸው ተወዳድረው እና ተመርጠው በተመረጡ ዘርፎች በተለዩ የኢኮኖሚ ቀጠናዎች በተቆረጠ የማስጀመሪያ እና የማጠናቀቂያ ጊዜ፣ በታቀደ የምርት ግብ ውል መሠረት ይሰማራሉ።
 - ልዩ ማበረታቻዎች ይታቀዳሉ፤ መፍትሄን በጊዜ የመስጠት ግብ ያለው ጥብቅ የክትትል እና ግምገማ ከተጠያቂነት ጋር ይሰፍናል፤
 - ሁሉንም የክልሉን መዋዕለ ንዋይ ስምራቶች በማዕከል የሚመራ የመዋዕለ ንዋይ ተቋም ይመሠረታል፤
 - በክህሎት፣ በስነ ምግባር፣ እና በአገልጋይነታቸው የተመሰከረላቸው መያተኞች የሚመሩት የመዋዕለ ንዋይ አሳላጭ ቢሮክራሲ ይፈጠራል፤ እንዲሁም
 - የመንግሥት እና የግሉ ዘርፍ የመዋዕለ ንዋይ ትብብር ቋሚ የምክክር ጉባዔ ይቋቋማል።

ምዕራፍ ስምንት

የመንግሥት ፋይናንስ

8.1. መግቢያ

1. የመንግሥት ፋይናንስ የመንግሥት ፖሊሲ ማስፈጸሚያ ዋና መሣሪያ ነው። መንግሥት ከሕዝብ ጋር በገባው ማሕበራዊ ኮንትራት መሠረት በፖሊሲው ሦስት ዋና ዋና ግቦችን ያሳካል፤ የኢኮኖሚ ዕድገት፣ ማሕበራዊ ፍትህ፣ እና የተረጋጋ ኢኮኖሚ። የዚህ የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ ዋና ዓላማ እነዚህ ግቦች በተሻለ ደረጃ እንዲሳኩ ማድረግ ነው።
2. የመንግሥት የፋይናንስ አቅም ሥራ ለመሥራት እንደተከማቸ የጉልበት አቅም ይቆጠራል። ይህ አቅም እንደዋለበት የዘርፍ ስምሪት ሊባክን፣ በመጠኑ ሊያለማ፣ ወይም ባለው ሀብት እና የዕውቀት ደረጃ ከፍተኛ ሥራ ሊሠራበት ይችላል። ይህ የሚረጋገጠው በምደባ ወቅት የኢኮኖሚ ዕድገትን በማነቃነቅ ደረጃ የተሻለ አቅም ባላቸው ዘርፎች እና በትንሽ ጥረት አብዛኛውን ማሕበረሰብ ተጠቃሚ ሊያደርጉ በሚችሉ ዘርፎች ላይ መሆኑን በማረጋገጥ፣ የአፈጻጸም ወቅት የሀብት እና የጊዜ ብክነትን በመቀነስ፣ እና ጥራትን በማስጠበቅ ቅልጥፍናን በማረጋገጥ ነው።
3. መንግሥት ሊፈጽማቸው ያቀዳቸውን ተግባራት ዳር ለማድረስ በሕገ-መንግሥት የተሰጡት ሁለት የመንግሥት ፋይናንስ ሥልጣኖች ያሉት ሲሆን እነዚህም ገቢ የመሰብሰብ ሥልጣን (power of taxation) እና ፋይናንስን ወጪ የማድረግ ሥልጣን (power of expenditure) ናቸው። ኢትዮጵያ የፌዴራል የመንግሥት አወቃቀር የምትከተል አገር እንደመሆኗ በፌዴራል መንግሥት እና ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥታት የሚደረጉ ገቢ የመሰብሰብ እና ወጪ የማድረግ ሥልጣኖች (fiscal assignments) በሕገ-መንግሥቱ ከአንቀጽ 94 እስከ አንቀጽ 100 ድረስ ባሉት ይዘቶች ተደንግገዋል።
4. የፋይናንስ ወጪን የሚመለከተው የሕጎች ሁሉ የበላይ የሆነው የሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 94 አምሥት ዋና ዋና የመንግሥት ወጪ መርሆዎችን የያዘ ሲሆን እነዚህም
 1. የራስ የውስጥ አስተዳደር ነጻነት (autonomy)፣
 2. ወጪን በራስ አቅም መሸፈን መቻል (self-sufficiency/equity)፣
 3. በአንድ የጋራ የኢኮኖሚ እና ፖለቲካ ማሕበረሰብ ውስጥ ማሕበራዊ አንድነትን ማጠናከር (social cohesion)፣
 4. የተመጣጠነ ቀጠናዊ ወይም ክልላዊ ልማት ማረጋገጥ (balanced regional development)፣ እና
 5. ተጠያቂነት (accountability) ናቸው።
5. በአንቀጽ 95 ንዑስ አንቀጽ 1 “የፌዴራሉ መንግሥት እና ክልሎች በሕግ የተሰጧቸውን ኃላፊነቶች እና ተግባሮች ለማከናወን የሚያስፈልጋቸውን ወጪ በየበኩላቸው ይሸፍናሉ፤ ሆኖም ማንኛውም ክልል በውክልና ለሚፈጽመው ተግባር የሚያስፈልገው ወጪ ሌላ ስምምነት ከሌለ በቀር ውክልናውን በሰጠው ወገን ይሸፈናል።” በሚለው ድንጋጌ ውስጥ የውስጥ አስተዳደር ነጻነት፣ እና ራስን የመቻል ልምምድ መርሆዎች ተንጸባርቀዋል። በአንቀጽ 95 ንዑስ አንቀጽ 2 “የፌዴራል መንግሥት ለክልሎች የተመጣጠነ ዕድገት እንቅፋት ካልሆነ በስተቀር ለአስቸኳይ ጊዜ እርዳታ፣ ለመልሶ ማቋቋም እና ለልማትማስፋፊያ ለክልሎች ብድርም ሆነ እርዳታ ሊሰጥ ይችላል። የፌዴራሉ መንግሥት ክልሎች ለሚያስፈልጋቸው ወጪ የሚያደርገውን ድጎማ በሚመለከት አዲት እና ቁጥጥር የማድረግ ሥልጣን ይኖረዋል።” በሚለው ድንጋጌ ውስጥ ደግሞ ማሕበረሰባዊ አንድነት፣ የተመጣጠነ የክልሎች ልማት፣ እና ተጠያቂነት ተንጸባርቀዋል።
6. የገቢ መሰብሰብ ሥልጣን በአገር ደረጃ

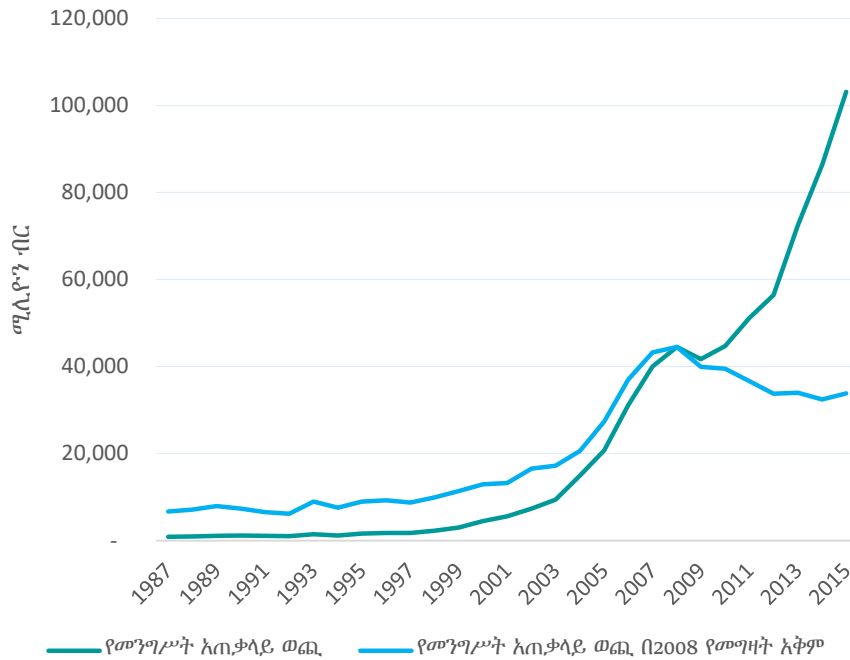
1. የፌዴራል መንግሥት የታክስ እና የግብር ሥልጣን፣ የክልል፤
 2. የክልል መስተዳድሮች የታክስ እና የግብር ሥልጣን፤ እና
 3. የጋራ የታክስ እና የግብር ሥልጣን ተብለው በሕገ-መንግሥቱ አንቀጾች 96 – 98 የተደነገጉ ሲሆን በእነዚህ ድንጋጌዎች ያልተካተቱ የታክስ እና የግብር ሥልጣኖች በፌዴሬሽን ምክር ቤት እና በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቀርበው እንደሚወሰኑ በአንቀጽ 99 ተመላክቷል።
7. ታክስ እና ግብር ፍትሃዊ መሆን አለበት። ይህም በጎንዮሽ ፍትሃዊነት (horizontal equity) እና በተዋረድ ፍትሃዊነት (vertical equity) ይገለጻል። የዚህ ፍትሃዊነት መርህ ዋና ዓላማ ፍትሃዊነት በራሱ ግብ ሲሆን፤ ከዚህም በተጨማሪ የሚሰበሰብ የታክስ እና ግብር ገቢ ከዜጎች ገቢ ጋር ሳይመጣጠን ቀርቶ ቢዝነስን በመጉዳት የኢኮኖሚ ዕድገት ግብን እንዳያስተጓጉል፤ የታክስ መሠረቱን በመሸርሸር ሊሰበሰብ የሚችለውን የታክስ እና ግብር መጠንም እንዳያቀጭጭ ሲባል ነው። ይህም በሕገመንግሥቱ አንቀጽ 100 ሥር ባሉት አንቀጾች ተደንግጎ ይገኛል፤
1. “ክልሎች እና የፌዴራሉ መንግሥት ታክስ እና ግብር በሚጥሉበት ጊዜ የሚጠየቀው ታክስ እና ግብር ከምንጩ ጋር የተያያዘ እና በአግባቡ ተጠንቶ የተወሰነ መሆኑን ማረጋገጥ አለባቸው።”
 2. “በመካከላቸው የሚኖረውን መልካም ግንኙነት የማይጎዳና ከሚቀርበው አገልግሎት ጋር ተመጣጣኝ መሆኑን ማረጋገጥ አለባቸው።”
 3. ለትርፍ የተቋቋመ ድርጅት ካልሆነ በስተቀር ክልሎች በፌዴራሉ መንግሥት ንብረት ላይ፣ የፌዴራሉ መንግሥትም በክልሎች ንብረት ላይ ግብር ወይም ቀረጥ የማስከፈል ሥልጣን አይኖራቸውም።”

8.2. የመንግሥት ፋይናንስ ወጪ እና ገቢ አፈጻጸም ትንተና

የመንግሥት ወጪ

8. በአለፉት ሦስት አሥርት ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት የልማት ወጪ በተለይ በአለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት የተከሰተውን የዋጋ ንረት ጫና ተቋቁሞ ዕቅዶችን ማስፈጸም በሚያስችል ደረጃ ሲያድግ ቆይቷል። በ2015 የበጀት ዓመት የአማራ ብሔራዊ መንግሥት አጠቃላይ የፋይናንስ ወጪ 103.2 ቢሊዮን የደረሰ ሲሆን የክልሉ መንግሥት ወጪ ከ1987 ጀምሮ ላለፉት 28 ዓመት በ116 እጥፍ፣ ወይም በ19.9 በመቶ ዓመታዊ አማካይ ዕድገት ጨምሯል። ይህ ወጪ በ2008 የመግዛት አቅም ሲመዘን በ5 እጥፍ የጨመረ ሲሆን፤ ይህም በዓመት በአማካይ በ6.9 በመቶ ሲያድግ እንደነበረ ያሳያል። ከአጠቃላይ የ19.9 በመቶ ዓመታዊ አማካይ የመንግሥት ወጪ ዕድገት ውስጥ 13 የመቶኛ ነጥብ የዋጋ ንረት ዕድገት ያመጣው ነው።

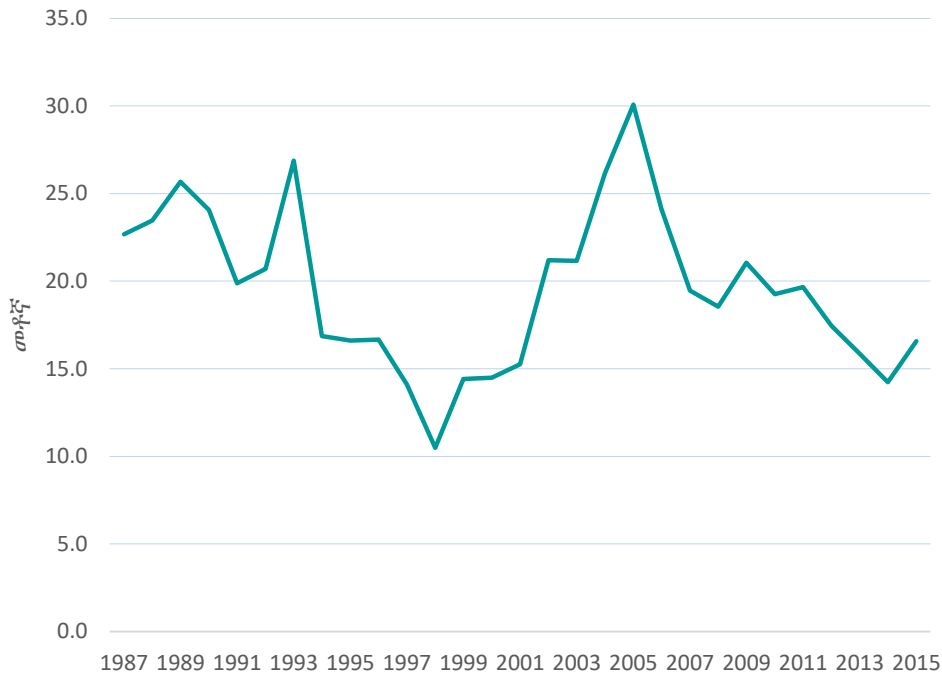
359. ስዕል 8- 1፤ የመንግሥት አጠቃላይ ወጪ በጊዜው እና በቋሚ ዋጋ፤ 1987 - 2015

ምንጭ፤ የአብዝመ የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

9. በሦስቱ አሥርት ዓመታት ውስጥ የመደበኛ ወጪ በ20 በመቶ፣ የካፒታል ወጪ ደግሞ በ21.8 በመቶ ተቀራራቢ ምጣኔ አድገዋል። በ2008 የመግዛት አቅም ስለፊት መሠረት የመደበኛ ወጪ በ7 በመቶ፣ የካፒታል ወጪ ደግሞ በ8.7 በመቶ አድገዋል። በመግዛት አቅም ከተሰላው የ6.9 በመቶ አጠቃላይ የመንግሥት ወጪ ዕድገት ውስጥ የመደበኛ ወጪ 5.5 የመቶኛ ነጥብ፣ እና የካፒታል ወጪ ደግሞ የ1.4 መቶኛ ነጥብ ዕድገት ድርሻ ነበራቸው። የካፒታል ወጪ ከአጠቃላይ ወጪ ድርሻ ቋሚ ያልነበረ ሲሆን በአጠቃላይ የ28 ዓመታት አማካይ ድርሻ 19.4 በመቶ ነው። ይህ ማለት የመደበኛ ወጪ ከአጠቃላይ ወጪ መጠን አነስተኛ መሆን ከ6.9 በመቶ ዕድገት ውስጥ የ1.4 በመቶ ወይም የአጠቃላይ ዕድገቱን 20.3 በመቶ ብቻ እንዲይዝ አድርጎታል።
10. የካፒታል ወጪ ከአጠቃላይ የመንግሥት ወጪ የነበረው ድርሻ መዋዠቅ ይታይበታል። ይህ ከፕሮጀክቶች ዑደት ጋር ሊያያዝ ቢችልም በአብዛኛው ግጭት እና አለመረጋጋት በተከሰተባቸው ዘመናት ዝቅተኛ የካፒታል በጀት ድልድል ተስተውሏል። እስከ 10.5 በመቶ ድረስ የወረደ የካፒታል በጀት ድርሻ የተመዘገበው በ1997 ምርጫ ማግስት በ1998 ነው። በአጠቃላይ ከ1994 እስከ 2001 የበጀት ዓመታት የካፒታል በጀት ድርሻ ከ20 በመቶ በታች ነበር። በክልሉ ከፍተኛ የካፒታል በጀት ምደባ የተመዘገበው በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን የመጀመሪያዎቹ ሦስት ዓመታት ሲሆን በተለይ በ2005 የተመዘገበው የ30.1 በመቶ ድርሻ ከሁሉም ዓመታት ከፍተኛው ነው። አለመረጋጋት መከሰት ከጀመረበት 2013 ጀምሮ የካፒታል በጀት ድርሻ ከ20 በመቶ በታች ወርዷል። ይህ የሚያሳየው ግጭት እና አለመረጋጋት በቀጥታ ውድመትም ሆነ በሚመደብ በጀት ውስንነት ምክንያት የሚጎዳው የሕዝብ ልማትን መሆኑን ነው።

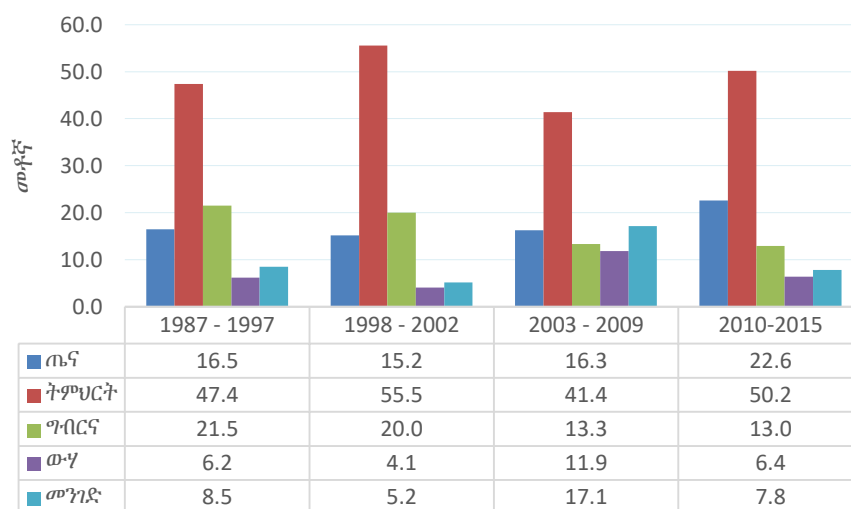
360. ስዕል 8- 2፤ የአብዝመ የካፒታል ወጪ ከአጠቃላይ የክልሉ የመንግሥት ወጪ ያለው ድርሻ

ምንጭ፤ የአብዛኛው የገንዘብ ቢሮ

- II. በአለፉት ሦስት አሥርት ዓመታት በነበሩት ሁሉም ጊዜያት ለትምህርት የተመደበው በጀት ድርሻ ከሁሉም ሌሎች ዘርፎች የበጀት ድርሻ ምጣኔ ይልቃል። ከጠቅላላ የመንግሥት ወጪ ውስጥ የትምህርት ዘርፍ ድርሻ ከ1987 – 1997 በነበሩት ዓመታት 47.4 በመቶ፤ ከ1998 – 2002 በነበሩት የተፋጠነ እና ዘላቂ ልማት ዕቅድ (Plan for Accelerated and Sustained Development to End Poverty - PASDEP) ዘመን 55.5 በመቶ፤ ከ2003 – 2009 በነበረው የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ (Growth and Transformation Plan - GTP) ዘመን 41.4 በመቶ፤ እና ከ2010 – 2015 ባሉት የለውጡ መንግሥት ዓመታት 50.2 በመቶ በጀት ነበር።

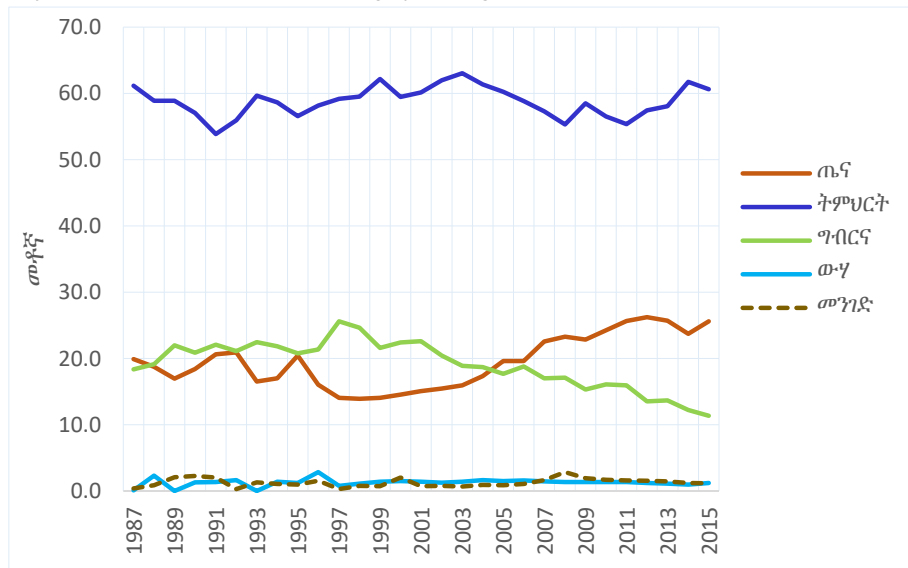
361. ስዕል 8- 3፤ ከጠቅላላ የመንግሥት ወጪ የዘርፎች ድርሻ፤ 1987 – 2015

ምንጭ፤ የአብዛኛው የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

12. በተለይ በመደበኛ ወጪ ረገድ የትምህርት ዘርፍ ድርሻ በሁሉም ዓመታት ከ54 በመቶ በላይ ሲሆን በ2003 የበጀት ዓመት 63 በመቶ ደርሶ ነበር። የመማር ማስተማር ተግባር በእጅጉ በተፈተነበት በ2015 የበጀት ዓመት ጭምር የዘርፉ የመደበኛ ወጪ ድርሻ 60.6 በመቶ ነው። እስከ 2004 የበጀት ዓመት ድረስ ከ20 እስከ 25.6 በመቶ በሚደርስ ድርሻ ከትምህርት ቀጥሎ ከፍተኛ በጀት የሚደብለት የነበረው የግብርና ዘርፍ ድርሻ እየቀነሰ መጥቶ በ2015 ወደ 11.4 በመቶ ደርሷል። በአንጻሩ ከ2004 በፊት በመደበኛ በጀት ድርሻ በሦስተኛ ደረጃ ላይ ይገኝ የነበረው የጤና ዘርፍ የመደበኛ በጀት ድርሻ እየጨመረ የመጣ ሲሆን በ2015 የበጀት ዓመት 25.6 በመቶ ድርሻ በመውሰድ ከትምህርት ቀጥሎ ሁለተኛ ደረጃን ይዟል። ከዘርፎች መካከል ከመደበኛ በጀት ከ3 በመቶ ያልዘለለ ድርሻ የነበራቸው ውሃ እና መንገድ ናቸው።

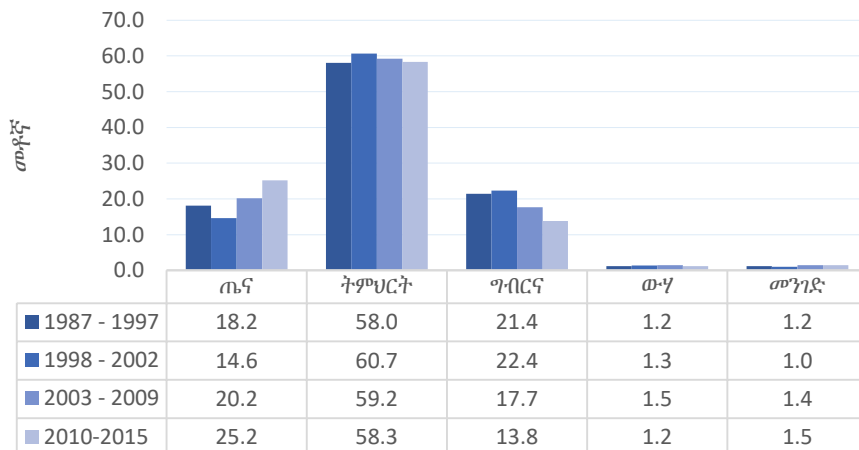
362. ስዕል 8- 4፤ የዘርፎች የመደበኛ ወጪ ድርሻ፤ 1987 – 2015

ምንጭ፤ የአብዛኛው የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

13. በመደበኛ ወጪ ረገድ ትምህርት ልማትን በመካከለኛ ዘመን ዕቅድ መምራት ከመጀመሩ በፊት እና በሁሉም የዕቅድ ዘመናት ወጥ እና ተመሳሳይ ከፍተኛ ድርሻ ነበረው። የግብርና ዘርፍ በግብርና መር ኢንዱስትሪ ልማት ስትራቴጂ ትግበራ የመጀመሪያዎቹ አሥር ዓመታት እና በ1998 በተጀመረው የፈጣን እና ዘላቂ ልማት ዕቅድ ወቅት የግብርና ልማት ወኪሎችን ማስማራትን በሚጨምረው ከፍተኛ ትኩረት ምክንያት ከትምህርት ቀጥሎ ከፍተኛውን የበጀት ድርሻ ወስዷል። በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዘመን እና እስከ 2015 ባሉት የለውጥ ዓመታት የዘርፉ የመደበኛ ወጪ ድርሻ የቀነሰ ሲሆን በአንጻሩ የጤና ድርሻ ጨምሮ ታይቷል።

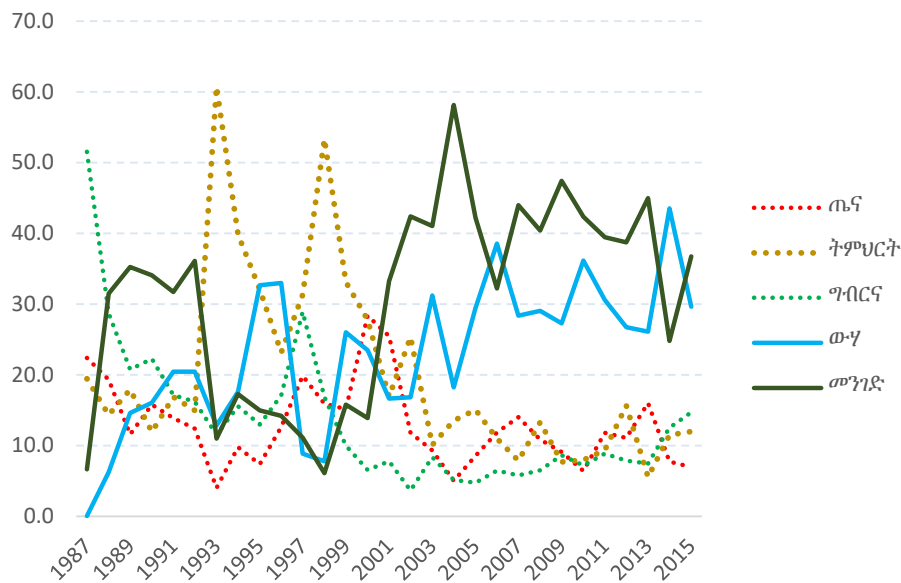
363. ስዕል 8- 5፤ የዘርፎች የመደበኛ ወጪ አማካይ ድርሻ በዕቅድ ዘመናት

ምንጭ፤ የአብዛኛው የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

14. ከ1987 እስከ 2002 በነበሩት ዓመታት የግብርና፣ የመንገድ፣ እና የውሃ ዘርፎች የካፒታል በጀት ድልድል በየዓመቱ ወይም ሁለት ዓመታት የመተካካት ሁኔታ ቢኖረውም በአማካይ የተመጣጠነ ድርሻ ነበረው። በዚህ ወቅት የትምህርት የካፒታል ወጪ ድርሻ ከፍ እና ዝቅ የማለት ባህርይ ቢስተዋልበትም በአማካይ ከሌሎች ዘርፎች ድርሻ የበለጠ ነበር። በአንጻሩ በተመሳሳይ ወቅት የጤና ዘርፍ ድርሻ እስከ 1999 ድረስ ከሁሉም ዘርፎች ያነሰ ድርሻ ነበረው። ይህም በመከላከል ላይ ያተኮረው ፖሊሲ እንደ ሆስፒታል ያሉ የጤና ተቋማትን ማስፋፋት የማያበረታታ ከመሆኑ ጋር የተያያዘ እንደሆነ ማስተዋል ይቻላል። ነገር ግን በአብዛኛው ከ2003 የበጀት ዓመት ጀምሮ የመንገድ እና የውሃ ዘርፎች በአማካይ 71.3 በመቶ የሚሆነውን የካፒታል ወጪ ድርሻ የወሰዱ ሲሆን፣ የትምህርት፣ ጤና እና የግብርና ዘርፎች ቀሪውን 28.7 በመቶ ድርሻ ወስደዋል።

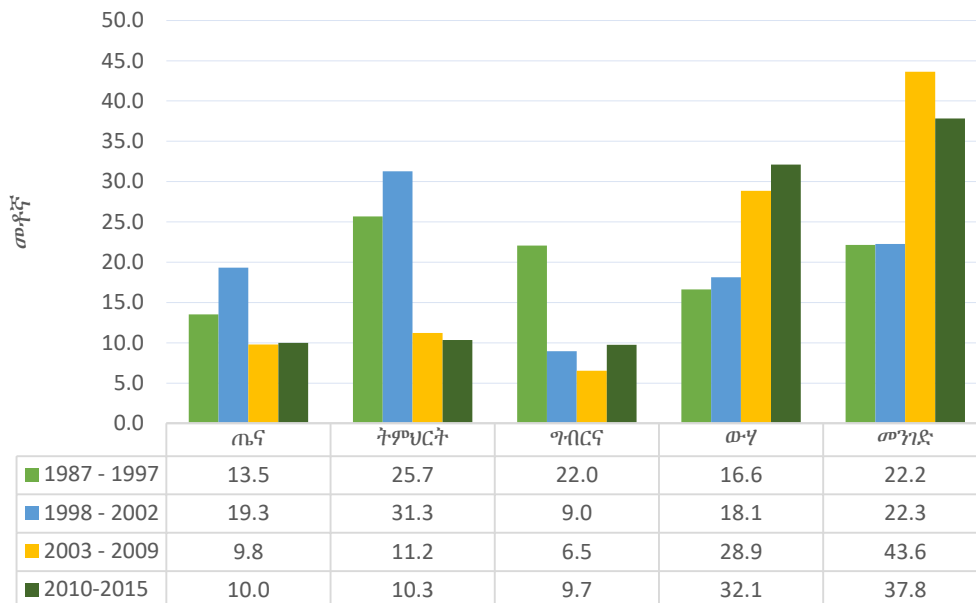
364. ስዕል 8- 6፤ የዘርፎች የካፒታል ወጪ ድርሻ፣ 1987 - 2015

ምንጭ፤ የአብዛኛው የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰለ

15. የካፒታል በጀት ድልድል ለውጦች የትኩረት አቅጣጫ ለውጥን ያመለክታሉ። ከ1987 - 1997 በነበሩት ዓመታት ትምህርት፣ ግብርና እና መንገድ ከፍተኛ ትኩረት የተሰጣቸው በመሆኑ ከ22 እስከ 25.7 በመቶ በሚሆን ድርሻ ከፍተኛ የካፒታል በጀት ተጠቃሚ ነበሩ። ከ1998 እስከ 2002 በነበሩት የዕቅድ ዓመታት ከትምህርት ቀጥሎ መንገድ፣ ጤና እና ውሃ ተመጣጣኝ ትኩረት የተሰጣቸው ዘርፎች ለመሆናቸው የበጀት ድልድሉ ፍንጭ ይሰጣል። በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ዘመን እና ከ2010 ለውጥ በኋላ ከአምሥቱ ዘርፎች ለመንገድ እና ውሃ ዘርፎች ከፍተኛ ትኩረት የተሰጠ ሲሆን የትምህርት፣ የጤና እና የግብርና ዘርፎች የካፒታል በጀት ድርሻ በዘርፎቹ ከፍተኛ የመደበኛ ወጪ ድርሻ መተካቱን ያመለክታል። ይህ ማለት በቀዳሚዎቹ የልማት ዓመታት በእነዚህ ዘርፎች የተሰፋፉት የማሕበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ የመሠረተ-ልማት አውታሮች መደበኛ ወጪ እየሰፋ መምጣቱን ያመለክታል።

365. ስዕል 8- 7፤ የካፒታል በጀት የዘርፎች ድርሻ በዕቅድ ዘመን

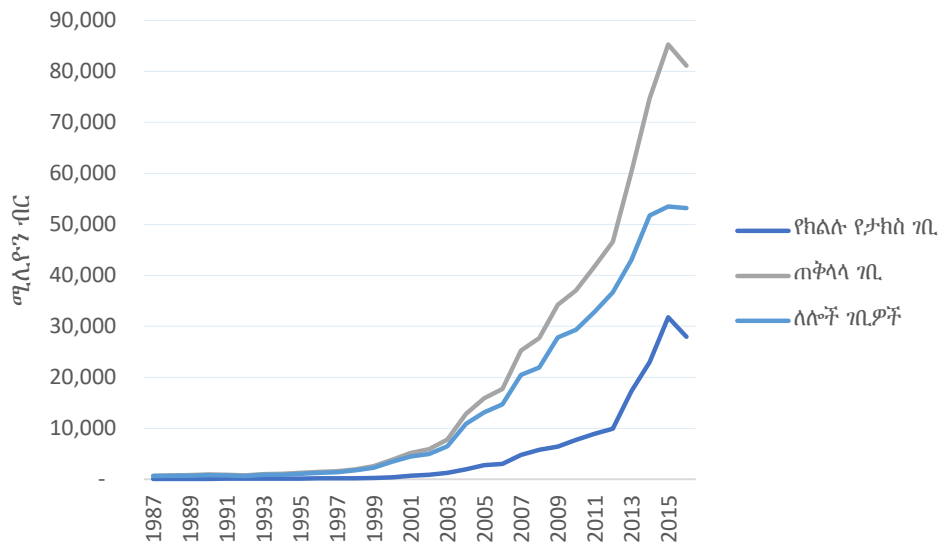

ምንጭ፤ የአብዛኛው የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

የመንግሥት ገቢ

16. የአማራ ብሔራዊ ክልል አጠቃላይ ገቢ ከ1987 ከነበረበት 715 ሚሊዮን ብር በ2015 85.27 ቢሊዮን ብር ደርሷል። ይህ ማለት በ28 ዓመታት ውስጥ አጠቃላይ የመንግሥት ገቢ በ119 እጥፍ ወይም በዓመት በአማካይ በ19.7 በመቶ ሲያድግ ቆይቷል። በተመሳሳይ ወቅት የመንግሥት የታክስ ገቢ በ1987 ከነበረበት 82 ሚሊዮን ብር በ2015 ወደ 31.76 ቢሊዮን ብር ደርሷል። ይህ ማለት የክልሉ የታክስ ገቢ ለአለፉት 28 ዓመታት በ386 እጥፍ ወይም በየዓመቱ በአማካይ በ25.2 በመቶ ሲያድግ ቆይቷል። ይህ የክልል የታክስ ገቢ እድገት ምጣኔ ከአጠቃላይ ገቢ ዕድገት ምጣኔ መብለጡ የመንግሥት በገቢ ራስን የመቻል ጥረት በተፈለገው መጠን ባይሆንም በጥሩ አቅጣጫ ላይ እንደሚገኝ አመለካከት ነው።

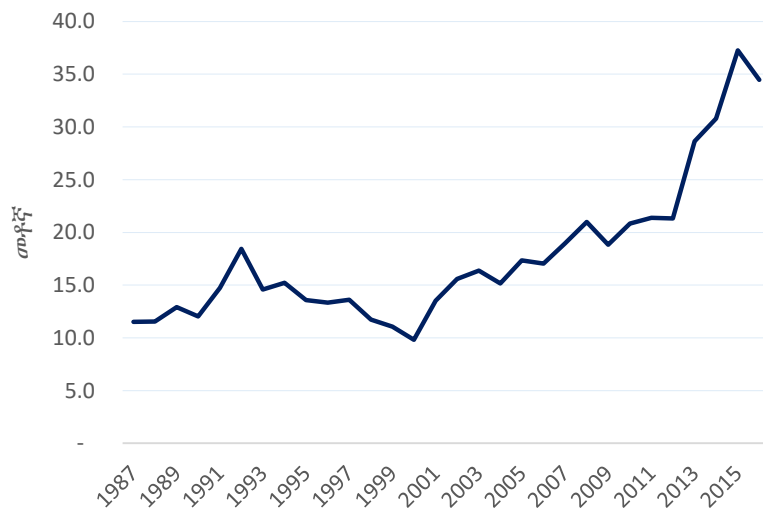
366. ስዕል 8- 8፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል ገቢ፤ 1987 - 2016

ምንጭ፤ የአብዝመ የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

17. በ1987 የበጀት ዓመት ክልሉ ከአጠቃላይ ገቢው 11.5 በመቶ ያህሉን በክልሉ በተሰበሰበ የታክስ የሸፈነ ሲሆን በ2015 የበጀት ዓመት 37.5 በመቶ የሚሆነውን ጠቅላላ ገቢ በራስ አቅም በተሰበሰበ የታክስ ገቢ መሸፈን ችሏል። የክልሉ የታክስ ገቢ ከጠቅላላ ገቢ አነስተኛ ድርሻ የነበረበት ዓመት በ2000 በጀት ዓመት ሲሆን የዚህ ምክንያት የክልሉ የታክስ ገቢ በ32.9 በመቶ ባደገበት ሁኔታ ከሌሎች ምንጮች የተገኘው ገቢ ከዚህ በላይ 49.6 በመቶ አድጎ ስለነበረ ነው።

367. ስዕል 8- 9፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የታክስ ገቢ ከአጠቃላይ ገቢ ያለው ድርሻ፤ 1987 - 2016

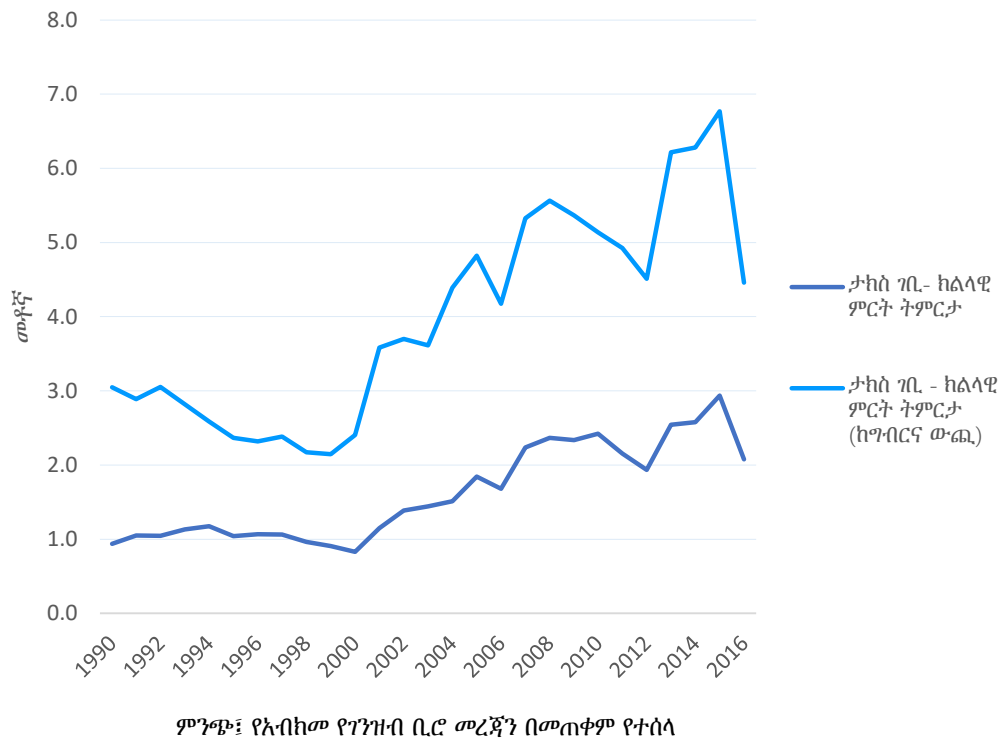
ምንጭ፤ የአብዝመ የገንዘብ ቢሮ መረጃን በመጠቀም የተሰላ

18. የክልሉ በገቢ ራስን የመቻል ጥረት አበረታች ቢሆንም በሚገባው ደረጃ አለመሆኑን የሚያመለክተው የታክስ ገቢ - ክልላዊ ምርት ጥምርታ ዝቅተኛ የመሆኑ ዕውነታ ነው። በ1990 የበጀት ዓመት የክልሉ የታክስ ገቢ - ክልላዊ ምርት ጥምርታ 1 በመቶ ያህል የነበረ ሲሆን በ2016 የበጀት ዓመት ወደ 2.1 በመቶ ከመውረዱ በፊት በ2015 የበጀት ዓመት በሦስት እጥፍ አድጎ 2.9 በመቶ ደርሶ ነበር። ይህ አመስተኛ ምጣኔ በአንድ በኩል የኢኮኖሚ መዋቅሩ እና የፊስካል ፖሊሲው የፈጠረው ነው። የግብርና ዘርፍ ተጨማሪ ዕቅድ ከክልላዊ ምርት የነበረው ድርሻ በ2008 58.3 በመቶ በ2016 ደግሞ 51.9 በመቶ ነው። ይህ አገዛ በአገር ደረጃ ከታየ

በዓለም ከፍተኛው ምጣኔ ነው። በዓለም ላይ ከፍተኛ የግብርና፣ ደን እና ዓሳ ተጨማሪ ዕብት የአገራዊ ምርት ድርሻ ያላቸው አገራት ኒዘር (47.8 በመቶ)፣ ኮሞሮስ (37.2 በመቶ)፣ እና ኢትዮጵያ (35.8 በመቶ) ናቸው። የአማራ ብሔራዊ ክልልን ጨምሮ በኢትዮጵያ የግብርናው ዘርፍ ትርጉም ያለው የግብርና ገቢ ግብር እንደማይከፍል ይታወቃል። በዚህ ሁኔታ የታክስ መጠንን ከጥቅል ክልላዊ ምርት አንጻር አስልቶ የግብርና ዘርፍ የአገራዊ ምርት ድርሻ አነስተኛ ከሆኑ አገራት ጋር አወዳድሮ አፈጻጸሙን በዝቅተኛነት መፈረጅ አመክንዮአዊ አይሆንም። ከዚህ ይልቅ የታክስ ገቢን ከግብርና ዘርፍ ውጪ ካለው አገራዊ ምርት ጋር በማነጻጸር የሚወሰደው የታክስ - አገራዊ ምርት ጥምርታ የተሻለ ተተግባሪ ምጣኔ ይሰጣል። በዚህም መሠረት የአማራ ብሔራዊ ክልል የታክስ ገቢ ከግብርና ዘርፍ ውጪ ካለው አገራዊ ምርት አንጻር ያለው ትምርታ በ2015 የበጀት ዓመት 6.8 በመቶ ደርሷል።

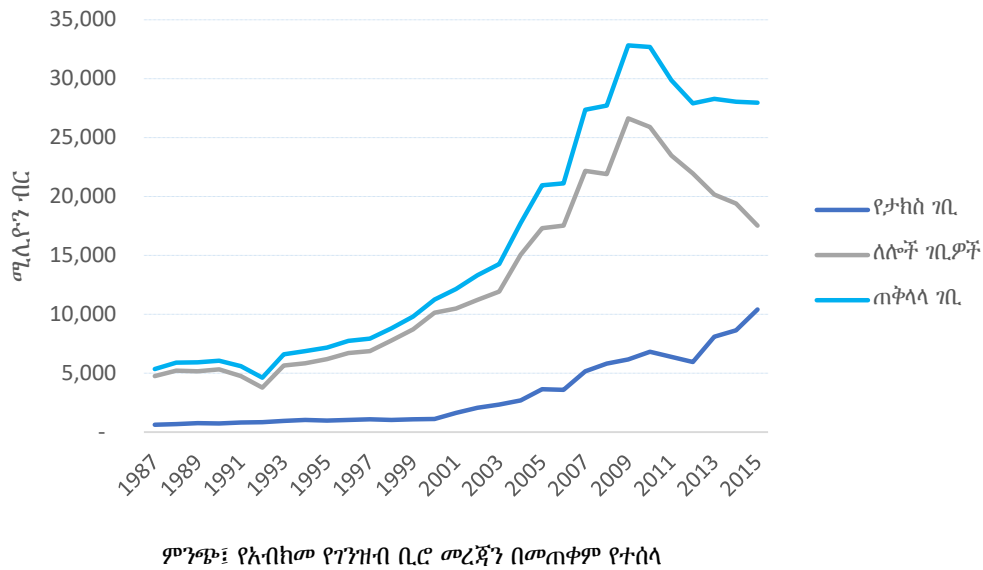
19. የክልሉ የታክስ ገቢ ከግብርናው ዘርፍ ውጪ ከሆነው አገራዊ ምርት የነበረው ድርሻ በ2016 የበጀት ዓመት ወደ 4.5 በመቶ ቀንሷል። የክልሉ ኢኮኖሚ በ5.5 በመቶ ባደገበት ሁኔታ ለታክስ ገቢ እና የታክስ - ክልላዊ ምርት ምጣኔ መቀነስ ከአለመረጋጋት በተጨማሪ አንዱ ምክንያት ታክስ በከፍተኛ ደረጃ የማይሰበስብበት የግብርናው ዘርፍ ከቀዳሚዎቹ አምሥት ዓመታት የ2.8 በመቶ አማካይ ምጣኔ በላይ በ4.8 በመቶ ሲያድግ ከፍተኛ የታክስ ገቢ የሚያስገኘው የአገልግሎት ዘርፉ ከቀዳሚዎቹ አምሥት ዓመታት የ7.8 በመቶ አማካይ የዕድገት ምጣኔ ባነሰ በ6.5 በመቶ ምጣኔ ማደጉ ነው።

368. ስዕል 8- 10፣ የታክስ ገቢ - ክልላዊ ምርት ጥምርታ፣ 1990 - 2016

20. ይህም ሆኖ የክልሉ የታክስ ገቢ ከግብርና ውጪ ካለው ክልላዊ ምርት አንጻር እስከ አሁን የተደረሰበት የ6.8 በመቶ ምጣኔ ዝቅተኛ ነው። ክልሉ ይህ ምጣኔ እስከ 15 በመቶ እስከሚደርስ ድረስ የታክስ ገቢ የማሳደግ አቅም አለው። ይህን ምጣኔ በቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት ወደ 9 በመቶ ማሳደግ በ12 በመቶ የዋጋ ንረት እሳቤ የታክስ ገቢን በ2022 ከአሥር አጥፍ በላይ እስከ 415 ቢሊዮን ብር ማሳደግ ያስችላል።
21. የዋጋ ንረት በሚፈታተነው ኢኮኖሚ ውስጥ የገቢ መጠን ማደግ ብቻ ሳይሆን ከዋጋ ንረቱ አንጻር የመግዛት አቅሙ ትኩረት ሊደረግበት የሚችል ጉዳይ ነው። ከዚህ አንጻር በተለይ ከ2009 የበጀት ዓመት ጀምሮ አጠቃላይ ገቢ፣ የታክስ ገቢ፣ እና ሌሎች ገቢዎች የጨመሩ ቢሆንም የሌሎች ገቢዎች ዕድገት ከዋጋ ንረት ምጣኔ በታች በመሆኑ ጠቅላላ ገቢ በ2008 የብር የመግዛት አቅም ሲሰላ እንዲቀንስ አድርጎታል። ነገር ግን የክልሉ የታክስ ገቢ ከዋጋ ንረት በላይ በሆነ ምጣኔ በማደጉ የጠቅላላ ገቢ ልማት የማስፈጸም አቅም ሌሎች ገቢዎች በቀነሱበት ደረጃ እንዳይወርድ አድርጎታል።

369. ስዕል 8- 11፤ የአማራ ብሔራዊ ክልል የመንግሥት ገቢ በ2008 የብር መግዛት አቅም

የመንግሥት ፋይናንስ አፈጻጸም ዋና ዋና ጭብጦች

22. ከመረጃዎች ትንተና በመነሳት የአማራ ብሔራዊ ክልል የመንግሥት ፋይናንስ አፈጻጸም ዋና ዋና ጭብጦች የሚከተሉት ናቸው፤

1. በአለፉት ሦስት አሥርት ዓመታት በተለይም በተለምዶ ድሃ ተኮር በሚባሉት የትምህርት፣ የመንገድ፣ የውሃ፣ የግብርና፣ እና የጤና ዘርፎች በመንግሥት ወጪ የሚደገፍ ከፍተኛ የልማት እንቅስቃሴ ተካሂዷል፤
2. መዋቅራዊ ሽግግር በዕቅድ ደረጃ አንኳር የትኩረት አቅጣጫ በሆነባቸው ዓመታት ሳይቀር ለመዋቅራዊ ሽግግር መሠረት በሚጥሉ የአምራች ኢንዱስትሪ ዘርፎች ወጣቶች ተሰማርተው የፍብረት ምሕንድስና እና የዘመናዊ በተለይም የዲጂታል ቴክኖሎጂ ልምምዶች ማድረግ በሚችሉበት ሁኔታ ላይ የተደረገው በበጀት የሚገለጽ ድጋፍ በጣም ውስን ነው፤
3. ከፍተኛ የመንግሥት ሀብት የወጣባቸው ትምህርትን ጨምሮ የእነዚህ አምሥት ዘርፎች በምርታማነት እና ቅልጥፍና የሚገለጽ ውጤታማነት በአስተዳደራዊ መረጃ በዘለለ በሳይንሳዊ መንገድ በተጽዕኖ ትንተና (impact evaluation) በአግባቡ ስላልተጠና የወደፊት የመንግሥት ወጪ አቅጣጫዎችን ለማመላከት ተግዳሮት ይፈጥራል፤ ይሁን እንጂ የተገኙት ውስን መረጃዎች በፕሮጀክቶች መዘግየት፣ በተጨማሪ ወጪ መኖር፣ በጥራት መጓደል፣ እና በተለይም በትምህርት ዘርፍ በተማሪ የሰው ኃይል ብክነት የሚገለጹ የመንግሥት ወጪ የምርታማነት እና ቅልጥፍና መጓደሎች ይስተዋላሉ፤
4. የክልሉ የመንግሥት መደበኛ ወጪ ከክልላዊ ምርት በ2013 የበጀት ዓመት በ7.3 በመቶ፣ በ2016 የበጀት ዓመት በ6.4 በመቶ አካለ ከ8.8 በመቶ የኢትዮጵያ አካለ ሆኖ ከ15.5 በመቶ ከሳሃራ በታች ያሉ አገራት አካለ ያነሰ መሆኑ መንግሥት ተጨማሪ የሰው ኃይል ለመቅጠር የሚያስችለው ቢመስልም ይህ በአመዛኙ ከግሉ ዘርፍ አንጻር የመንግሥት ሠራተኞች ደመወዝ ዝቅተኛ መሆን ጋር የተያያዘ ነው፤
5. የክልሉ የታክስ ገቢ እያደገ ቢመጣም ኢኮኖሚው የሚያመነጨውን ያህል ለመሰብሰብም ሆነ ፍትሃዊ የታክስ አስተዳደር ለማስፈን በጥናት ላይ የተመሠረተ እና አማራጭ የታክስ እና ታክስ ያልሆኑ የገቢ ምንጮችን የሚያመለክት የፊስካል ፖሊሲ እና ሥርዓት በቅጡ አልተዘረጋም፤ እንዲሁም
6. ከየትኛውም ምንጭ እና በየትኛውም መስመር ወደ ክልሉ የሚፈስሱ የፋይናንስ ሀብቶች በክልሉ ኢኮኖሚ ላይ ተጽዕኖ የሚያሳርፉ የክልሉ የፋይናንስ ሀብት እንደመሆናቸው መጠን የእነዚህን ሀብቶች መጠን እና ስምሪት እንዲሁም አፈጻጸም በመረጃ መሰነድ እና መከታተል ጠቃሚ ቢሆንም እነዚህን መረጃዎች ለመሰነድ የሚያስችል የተቀናጀ የዘመናዊ መረጃ ሥርዓት ይጎድላል።

8.3. የመንግሥት ፋይናንስ የትኩረት አቅጣጫዎች

23. ከላይ ከተለዩት ጭብጦች በመነሳት የቀጣዮቹ አምሥት ዓመታት ጀምሮ ተተግባሪ የሚሆኑ የአማራ ብሔራዊ ክልል የመንግሥት ፋይናንስ የትኩረት አቅጣጫዎች

1. የመንግሥት ወጪን የትኩረት መስክ ለሆኑት ዘርፎች በተለይም ለአምራች ኢንዱስትሪ ልማት ሕዝባዊ መሠረት ለመጣል ለሚደረጉ የፍብረካ ምሕንድስና እና የዲጂታል ቴክኖሎጂ ልማቶች ጭምር ትኩረት በሚሰጥ አግባብ መደልደል፤
2. የመንግሥት ወጪን የዘርፎች ስምሪት ምርታማነት እና ቅልጥፍና በአግባቡ እና በጊዜ መገምገም፤ ውጤታማነታቸውንም በገለልተኛ አካል ጥናት መፈተሽ፤
3. የመንግሥት መደበኛ ወጪን የመንግሥት ማሕበረሰብ አገልግሎትን በተወዳዳሪ ሲቪል ሰርቪስ ከማላቅ ግቦች ጋር ማናበብ፤
4. የመንግሥት ገቢን በሕዝብ ተሳትፎ፣ በተጠቃሚነት ደረጃ በሚጣሉ ተጨባጭ ፕሮጀክቶችን ማዕከል ያደረጉ የፋይናንስ፣ የዓይነት እና የጉልበት መዋጮዎችን ያካተቱ የፊስካል ፖሊሲዎችን ማስፈን፤ እና
5. የተቀናጀ ዘመናዊ የመንግሥት ፋይናንስ መረጃ ሥርዓት ማስፈን ናቸው።

8.4. የማስፈጸሚያ ሥልቶች

1. ዋና ዋና ሥልቶች

1. በጥናት ላይ የተመሠረተ የታክስ አሰባሰብ መከተል፤
2. በፊስካል ፖሊሲ አማካኝነት በተለይ ከክልላዊ ምርት ከ50 በመቶ በላይ ድርሻ ካለው የግብርናው ዘርፍ ለገጠር ልማት የሚሆን ሀብት ማሰባሰብ የሚያስችል ሥርዓት መዘርጋት፤ የገጠር ትምህርት የመሬት ታክስ፣ የአካባቢ ጥበቃ የእንስሳት ሀብት ታክስ፣ በጉልበት የሚተመን የልማት መዋጮ፤
3. ተተግባሪ ስትራቴጂካዊ ፕሮጀክቶችን እና የአካባቢ ልማትን ማዕከል ያደረገ ሕዝባዊ መዋጮ (crowdfunding) መጠቀም፤
4. ፕሮጀክቶች ወደ ልማት ጸድቀው ወደ ልማት ከመግባታቸው በፊት የአዋጭነት እና የተተግባሪነት ጥናት ማካሄድ፤ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ በማሕበረሰብ እና በባለ ድርሻ አካላት ማስተቸት።

ምዕራፍ ዘጠኝ

ሥርዓታት እና ልማት

9.1. የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጮች

1. በምጣኔ ሀብት ሣይንስ በተለይም በኢኮኖሚ ዕድገት ንድፈ ሃሳብ መሠረት ቁሳዊ ካፒታል፣ ሰብዓዊ ካፒታል፣ እና ቴክኖሎጂ የአገራትን በነፍስ ወከፍ ገቢ መበላለጥ የሚወስኑ ነገራት ምርት ሲሆኑ፣ የማያቋርጥ የረጅም ጊዜ የነፍስ ወከፍ ገቢ ዕድገት ምንጭ ግን የተከታታይ የቴክኖሎጂ ዕድገት ነው። የአንድ አገር ያልዳበረ ኢኮኖሚ ከሚኖረው የሠራተኛ ኃይል አንጻር በነፍስ ወከፍ ዝቅተኛ ቁሳዊ ካፒታል ይኖረዋል። እያንዳንዱን የሰው ኃይል በበቂ ሁኔታ በቁሳዊ ካፒታል ለማስታጠቅ በሚደረግ የመካከለኛ ጊዜ ሂደት ምርታማነት ይጨምራል። የነፍስ ወከፍ ገቢም በዚያው መጠን ያድጋል። በእንደዚህ ዓይነት ካፒታልን የማስረጽ ርምጃ የነፍስ ወከፍ ገቢን ማሳደግ የሚቻለው ካለው የሰው ኃይል በላይ ካፒታልን ማስፋፋት ተጨማሪ ምርታማነት እና ተጨማሪ የነፍስ ወከፍ ዕድገት በማምጣት ረገድ ትርጉም የለሽ እስከሚሆን ድረስ ነው። በዚህ የቁሳዊ ካፒታል እና የሠራተኛ ኃይል መመጣጠን ውስጥ የነፍስ ወከፍ ገቢን ማሳደግ የሚቻለው ካፒታልን በመጨመር ሳይሆን አሠራርን በመቀየር፣ ነባር የማምረቻ ካፒታልን በአዲስ የተሻለ የማምረት አቅም ባለው ካፒታል ለምሳሌ አዲስ ማሽን በመተካት፣ ነባር መካከለኛ ግብዓቶችን በአዲስ የተራቀቁ ግብዓቶች በመተካት ነው፤ ይህ ከስተትም የቴክኖሎጂ ዕድገት ይባላል።
2. በኢኮኖሚ የገፉ አገራት ተጨማሪ የነፍስ ወከፍ ገቢ ዕድገት ለማምጣት አዲስ ቴክኖሎጂ በመፍጠር የቴክኖሎጂን አድማስ መግፋት የሚኖርባቸው ሲሆን በኢኮኖሚ ተስተካካይነትን ለማረጋገጥ የሚተጉ ታዳጊ አገራት በቴክኖሎጂ ለውጥ ብቻ ሊረጋገጥ የሚችለውን የነፍስ ወከፍ ገቢ ዕድገት ቀድመው የተፈጠሩ ቴክኖሎጂዎችን በመማር ማስመዝገብ ይችላሉ። በዚህ ንድፈ ሃሳብ እና በተሞክሮም በተረጋገጠው መሠረት ከኋላ የኢኮኖሚ ዕድገት ግስጋሴን የሚጀምሩ አገራት ቀዳሚዎቹ ካደጉበት ፍጥነት በላይ ያድጋሉ፤ በኢኮኖሚ ዕድገት ለመመንጠቅ ወይም መዋቅራዊ ሽግግርን ለማረጋገጥ ከቀዳሚዎቹ አገራት ያነሰ ጊዜ ይፈጅባቸዋል። ይህ ሁኔታ የኢኮኖሚ ተስተካካይነትን የሚያረጋግጥ ሲሆን በዚህ ደረጃ የሚገኙ አገራት የነፍስ ወከፍ ገቢ ዕድገትን ማስመዝገብ የሚችሉት የቴክኖሎጂ አድማስ ጥግ ላይ ከሚገኙ አገራት ጋር በቴክኖሎጂ በመወዳደር ነው።
3. ቁሳዊ ካፒታል በቁጠባ እና መዋዕለ ንዋይ ፍሰስት ይከማቻል። ሰብዓዊ ካፒታል እና ቴክኖሎጂ በትምሕርት ላይ በሚደረግ መዋዕለ ንዋይ እና ትጋት፣ ጥናት እና ምርምር ይፈጠራል። ፈጣን እና አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት እንዲሳካ፣ በውጤቱም ማህበረሰባዊ ብልጽግና እንዲረጋገጥ እንደ ማህበረሰብ መቆጠብ፣ ቁጠባን እና በአንድ ወቅት ከሌሎች ምንጮች የተገኘን የልማት ፋይናንስ ለመዋቅራዊ ሽግግር መሳካት ቁልፍ ሚና ባላቸው

የኢኮኖሚ ዘርፎች ልማት በማዋል የተሻሉ የማምረቻ አቅሞችን መገንባት፣ የረጅም ዘመን የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ የሆነውን የቴክኖሎጂ ዕውቀት መሻት እና ለዚህም በትምሕርት፣ በስልጠና እና በምርምር መትጋት ቁልፍ የኢኮኖሚ ዕድገት ማረጋገጫ ርምጃዎች ናቸው። ይህን ማድረግ የቻለ አገር የኢኮኖሚ ተስተካካይነት (economic convergence) ማረጋገጥ ይችላል።

4. ነገር ግን፣ የኢኮኖሚ ተስተካካይነት ፍጹም እና ቀጥተኛ ሳይሆን በሌሎች መነሻ ጉዳዮች የሚወሰን (conditional convergence) ነው። በልማት ሂደት የመቆጠብ፣ መዋዕለ ንዋይ የማፍሰስ፣ የመማር እና የመመራመር አስፈላጊነትን የተረዱ ድሃ አገራት በርካታ ቢሆኑም ከድህነት ወጥተው ለዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ ተስተካካይነት የበቁት በጣም ጥቂቶች ናቸው። እንደ አገር ከኢትዮጵያ፣ እንደ ክልል ከአማራ ብሔራዊ ክልል አኳያም የእነዚህ ርምጃዎች አስፈላጊነት ታውቆ ያደረ ጉዳይ መሆኑ ከቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ መንግሥት ጀምሮ እስከ ቅርብ ዘመኑ የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ድረስ በነበሩ የልማት ዕቅድ ሰነዶች መመላከታቸው ማስረጃ ነው። ከዚህ የልማት ዕቅድ አንጻር ትልቁ ጥያቄ የእነዚህን ጉዳዮች አስፈላጊነት ከሰባት አሥርት ዓመታት በፊት ጀምረው በመለየት ወደ ተግባር የገቡ የልማት ዕቅዶች ስለምን አገርን ወደ ብልጽግና ማሸጋገር አቃታቸው የሚለው ነው። ለዚህ ጥያቄ የየዘመናቱ የዕቅድ አፈጻጸም ግምገማ የሰጡት መልስ 'የአፈጻጸም ችግር' የሚል ነው። በእርግጥም ለዕቅዶቹ ግብ ዳር አለመድረስ ዋናው ምክንያት ዕቅዱን ወደ ተግባር ለማሸጋገር ማሕበረሰብ እና መንግሥት የገነቧቸው የማስፈጸሚያ ሥልቶች በቂ አልነበሩም፤ ሲከፋም በአጋጣሚ ሳይሆን በምክንያት ገዳቢ ነበሩ። እነዚህ ሥልቶች የመፈጸሚያ እና የማስፈጸሚያ ሕግጋት ወይም ሥርዓታት ናቸው። እነዚህ ሥርዓታት የቁሳዊ ካፒታል፣ የሰብዓዊ ካፒታል እና የቴክኖሎጂ አቅሞችን መጠን እና ጥራት፣ በተለይም እነዚህን አቅሞች ለመገንባት የሚደረጉ የቁጠባ፣ የመዋዕለ ንዋይ፣ እና የትምሕርት ውሳኔዎችን የሚበይኑ የኢኮኖሚ ዕድገት መሠረታዊያን ናቸው።

9.2. ሥርዓታት፣ የኢኮኖሚ ዕድገት መሠረታዊያን

5. እንደ ካፒታል፣ እና ቴክኖሎጂ ካሉ የኢኮኖሚ ዕድገት ቅርብ በያኝ ለውጤዎች (growth correlates) የሚያልፉ የኢኮኖሚ ዕድገትን የሚበይኑ የዕድገት መሠረታዊያን (growth fundamentals) ታሪክ፣ ጂኦግራፊ፣ ባሕል፣ ሥርዓታት፣ እና ዕድል ይጠቀሳሉ። ነገር ግን፣ ከእነዚህ የዕድገት መሠረታዊያን መካከል የሌሎቹን የዕድገት መሠረታዊያን ተጽዕኖ በማግለጥም ሆነ በመድፈቅ የአንድን አገር ድሃ ወይም ሀብታም የመሆን ዕጣ ፋንታ ለመበየን ገዢ የሆኑት ሥርዓታት ናቸው።
6. ሥርዓታት ማሕበረሰብ በኢኮኖሚ፣ በፖለቲካ፣ እና ማሕበራዊ ሕይወቱ ለሚውሉዳቸው ውሳኔዎች፣ ርምጃዎች፣ እና መስተጋብሮች የሚገዛባቸው የጋራ መርሆዎች ወይም ሕግጋት ናቸው። ሥርዓታት
 1. የማሕበረሰብ የኢኮኖሚ ውሳኔዎችን እና ግንኙነቶችን የሚበይኑ የኢኮኖሚ ሥርዓታት፣
 2. ምን ዓይነት የኢኮኖሚ ሥርዓታት መኖር እንዳለባቸው ከመወሰን፣ የፖለቲካ ሥልጣን ሊኖረው የሚገባውን ኃይል እስከ መሰየም የሚደርስ ሚና ያለው የፖለቲካ ሥርዓት፣
 3. በማሕበረሰብ ዓለማዊ እና መንፈሳዊ አመለካከት ላይ ብያኔ የሚሰጡ የዕምነት ሥርዓታት፣
 4. ከማሕበራዊ ግንኙነት እስከ የኢኮኖሚ ተሳትፎ እና ውሳኔ ሰጪነት ደረጃ ብያኔ የሚሰጡ የቤተሰብ ሥርዓታት፣
 5. የማሕበረሰብን ዕውቀት፣ ክህሎት፣ ሥነ ዜጋ፣ አመለካከት፣ እና እሴት የሚቀርጽ የትምሕርት ሥርዓት፣ እንዲሁም
 6. በቅርቡ እውቅና እያገኙ የመጡ የጤና፣ የስፖርት፣ እና የሚዲያ ሥርዓታት የሚካተቱበት ሰፊ አውድ ነው።
7. እነዚህ ሥርዓታት የማሕበረሰብን በመወሰን፣ በመፈጸም፣ በማስፈጸም የሚገለጹ መስተጋብሮችን የሚገሩ ሕግጋት ሲሆኑ የኢኮኖሚ ውጤቶችን፣ እና የልማት ግቦችን ተፈጻሚነት ይወስናሉ። ሥርዓታት የኢኮኖሚ ዕድገትን የሚያረጋግጥ የማበረታቻ መዋቅር ሊፈጥሩ፣ የኢኮኖሚ ለውጥን ሊገድቡ፣ ወይም የኢኮኖሚ ውድቀትን ሊያስከትሉ ይችላሉ። ከዚህ አንጻር፣ በቁጠባ እና መዋዕለ ንዋይ፣ በትምሕርት ተሳትፎ የሚገነቡ የቁሳዊ እና የሰብዓዊ ካፒታሎች፣ እንዲሁም ቴክኖሎጂ ቅርብ ቴክኒካዊ የኢኮኖሚ ዕድገት ምንጭ መሆናቸው ቢታወቅም፣ እነዚህን አቅሞች ለመፍጠር እና አቀናጅቶ አሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት ለማረጋገጥ በአፈጻጸም የሚገለጹ አስቸይ የኢኮኖሚ ሥርዓታት፣ እና አስቸይ የኢኮኖሚ ሥርዓታቱን የሚያሰፍን የፖለቲካ ሥርዓት የዕድገት መሠረታዊያን ናቸው።

8. ከሥርዓታት መካከል የአንድን አገር የድህነት ወይም የብልጽግና ዕጣ ፋንታ በመወሰን ረገድ የኢኮኖሚ ሥርዓታት ቁልፍ ሚና ይጫወታሉ። የኢኮኖሚ ሥርዓታት ዋና ባሕርይ ተተዋናያን ከመረጡት የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ የሚገኝን ኢኮኖሚያዊ ጥቅም መበየን ነው። ግለሰቦች ለመቆጠብ፣ በመዋዕለ ንዋይ ለመስማራት፣ ለመማር፣ ቴክኖሎጂን ለመቅሰም እና ለማሻሻል ከዚህ ውሳኔ የሚገኝ ጥቅም መኖር ያለበት ሲሆን ይህ የሚረጋገጠው በኢኮኖሚ ሥርዓታቱ ነው። በአንድ አገር የኢኮኖሚ የዕድገት ደረጃ መሠላል ኢኮኖሚያዊ ጥቅም እንደየደረጃው ከተፈጥሮ ሀብቶች በተለይም ከመሬት፣ ከማዕድናት እና ደን ከሚገኝ ኪራይ፣ ከለማ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ ካፒታል በሚገኝ ምንዳዕ፣ ወለድ እና ትርፍ፣ እንዲሁም ከዕውቀት እና ቴክኖሎጂ በሚገኝ ምንዳዕ እና ትርፍ ይገለጻል። የማምረቻ አቅሞች እና መሠረቶች መሬት እና ማዕድን ከመሳሰሉ የተፈጥሮ ካፒታል ወደ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ ካፒታል፣ ዕውቀት እና ተጠቃሽ ቴክኖሎጂ በዳበሩ ቁጥር የኢኮኖሚ ጥቅም ያድጋል፤ አገራዊ ኢኮኖሚ ይገዝፋል፤ የነፍስ ወከፍ ገቢም በዚያው መጠን ይሻሻላል፤ ሁለንተናዊ ብልጽግና ይረጋገጣል።
9. ፖለቲካ እና የፖለቲካ ሥርዓት ምን ዓይነት የኢኮኖሚ ሥርዓታት መስፈን እንዳለበት ይበይናል። አገራት በሚፈጥሯቸው የኢኮኖሚ እና የፖለቲካ ሥርዓታት ዓይነት የብልጽግና ደረጃቸው ይወሰናል። ከአንድ የኢኮኖሚ ሥርዓት መሠረት ወደ ሌላው ሥርዓት መሠረት ለመሸጋገር የፖለቲካ ሥርዓት ለውጥ እና ተሃድሶ አስፈላጊ ይሆናል። ነገር ግን፣ የኢኮኖሚ እና የፖለቲካ ሥርዓት በታሪካዊ እና ላዕላይ መዋቅር በጥቅም የተሳሰሩ በመሆናቸው ለለውጥ ዳተኛ ይሆናሉ።
10. ሥርዓታት በማህበረሰብ ባሕል ሊወሰኑ ይችላሉ። ተራማጅ ባሕል ተራማጅ ሥርዓታትን፣ ጎታች ባሕል ጎታች ሥርዓታትን ሊያዋልድ ይችላል። በእርግጥ፣ ገዢ ሕግጋት፣ መመሪያዎች እና ሕጋዊ ትዕዛዞች ከመሳሰሉ ዘመናዊ ሥርዓታት ጎን ለጎን ወይም በአመዛኙ በባሕል ልምምድ ውስጥ የሚጠቃለሉ እና ሥር የሰደዱ ማህበራዊ ስምምነቶች፣ ወጎች፣ እና ልማዶች የባሕላዊ ሥርዓታት አካል ናቸው። ከዚህ አንጻር፣ ሥርዓታት የሰው ልጅ በረጅም ታሪኩ በሂደት ያዳበራቸው የማህበረሰብን ባሕርይ የሚቀርጹ፣ የሚገሩ፣ እና የሚዳኙ ሕግጋት፣ ደንቦች፣አሠራሮች፣ ወጎች፣ እና የጋራ ስምምነቶች ናቸው። ማህበረሰብ ሲሻሻል እነዚህ ሥርዓታትም አብረው ይሻሻላሉ፤ ለማህበረሰብ መሻሻልም አስተዋጽኦ ያደርጋሉ።
11. ከሥርዓታት ውስጥ በማህበረሰብ ዕምነት፣ ወግ እና ልማድ የሚገለጸው ክፍል ዛሬ በኢኮኖሚ የበለጸጉ አገራትን ጭምር ለበርካታ ምዕተ ዓመታት በአስከፊ ድህነት እና የግጭት አዙሪቶች ውስጥ አስገብቷቸው ያውቃል። የሰው ልጅ የዕድገት ደረጃ ከተፈጥሮ ጋር ባለው መስተጋብር በተለይም ለሚገጥሙት ችግሮቹ መቼት በሚኖረው ግንዛቤ እና ተግባር ይገለጻል። በጥንት ዘመን በየትኛውም የዓለም ክፍል ጎርፍ ሲያጠቃው ለጎርፍ አደጋ መፍትሄ ብሎ የወሰደው ለጎርፍ እና ውሃ ሙላት መገዛት እና እንስሳትን በመስዋዕትነት ማቅረብ ነበር። ፀሐይ ወጥታ ስትገባ እና በረጅሙ የበጋ ዘመን ጨለማ ሲነግስ ለፀሐይ አምላክ ተገዝቷል። ሰደድ እሳት የማይጋፉት አጥፊ ባላንጋራ ሲሆን ለእሳትም ገብሯል። ችግር፣ ርሃብ እና ቸነፈር ከአቅሙ በላይ ሲሆኑ ለአርባ ቀን ዕድል፣ ለጥንቆላ፣ ለድግምት እና መተት፣ እንዲሁም ለአስማት እጅ ሰጥቷል። ሌላው ቀርቶ በዘመናችን የችግር ምንጭን ለሰይጣን፣ የመፍትሄ ኃይልን ያለምንም ጥረት ለፈጣሪ ተግምራዊ ጣልቃ ገብነት ሰጥቶ ይኖራል።
12. በዚህ ሁሉ ሂደት ችግርን እና መፍትሄን ከራስ የማራቅ እና ለውጫዊ አካል የመስጠት ልምምዶች አሉ። ቀላል ከሚመስለው ጉዳይ ለመጀመር አንዳንድ ማህበረሰቦች ከእጃቸው የወደቀን ዕቃ ጣልኩት፣ ሌሎች ደግሞ ወደቀብኝ ይላሉ። አንዳንድ ማህበረሰቦች ከቆመ ግድግዳ ጋር የተጋጨን ሕጻን ሲያለቅስ ጥፋቱ የግዑዙ ቋሚ ግድግዳ ሳይሆን የሕፃኑ መሆኑን ነግረው እንዲጠነቀቅ ይመክራሉ፤ ሌሎች ማህበረሰቦች ልጁን ለመሸንገል ግዑዙን ግድግዳ በጥፊም በቡጢም ይበቀላሉ። በዚህ ሁሉ ልምምድ አንዳንድ ማህበረሰቦች ልጆቻቸው የችግሮቻቸው መፍትሄ ከራሳቸው ብቻ እንደሚመጣ ሲያስተምሩ፣ ሌሎች ማህበረሰቦች ልጆቻቸው ለችግሮቻቸው ሌሎችን እና ሌላ ውጫዊ ኃይልን ሲያመርሱ እንዲኖሩ በጧት ይቀርጹባቸዋል። ይህ ከፍ ሲል ለጥፋት የዳረገ የሰው ልጅ ስህተቶች ምንጭ የማይታይ ሰይጣን፣ መፍትሄው ደግሞ ከራስ ጥረት በላይ ፈጣሪ እንደሆነ ይሰብካሉ፤ የአስተምሕሮቶቹ ምንጮች ግን ፈጣሪ የማሰብ ችሎታን ለሰው ልጅ መስጠቱን ያስነብባሉ።
13. እንደ ማህበራዊ ሣይንስ ትንታኔ ከባሕል የሚመዘዝ ስለ ጊዜ ሁለት ዓይነት አመለካከት ያላቸው ማህበረሰቦች አሉ። ጊዜ ትናንት፣ ዛሬ፣ የቅርብ ነገ፣ እና የሩቅ ነገ ወይም ከሞት በኋላ ያለ ነገ ተብሎ በአራት ቢከፈል፣ አንዳንድ ማህበረሰቦች በማይቆጣጠሩት ትናንት ምናልባትም በአያቶቻቸው እና በቅድመ አያቶቻቸው ታሪክ

እና ከሞት በኋላ ባለው የሩቅ ነገ ላይ ጊዜያቸውን ያጠፋሉ። በሌላ በኩል ሌሎች ማሕበረሰቦች የዛሬ ጊዜያቸውን በሚቆጣጠሩት የቅርብ ነገ በተለይም በልጆቻቸው ዘመን ላይ ለውጥ ለማምጣት ይተጉበታል።

14. እነዚህ አመለካከቶች የማሕበረሰብን የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካ፣ እና የትምሕርት ሥርዓታት በራሳቸው መንገድ ይቀርጻሉ፤ ወይም የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካ፣ እና የትምሕርት ሥርዓታት የእነዚህ ማሕበረሰባዊ እሴቶች ነጻብራቅ ይሆናሉ። ከፍ ባለ ደረጃ የቅርብ ዘመናት የዕምነት ሥርዓታት የፊውዳሊዝምን የፖለቲካ ኢኮኖሚ ሥርዓታት አስጠባቂ ሆነዋል። በአጻፋው፣ የፖለቲካ ሥርዓቱ ለእምነት ሥርዓታት የኢኮኖሚ እና የማሕበራዊ ልዕልና ተጠቃሚነት ዳረጎትን ችሯል። የፊውዳሊዝም ሥርዓት በቁጠባ እና በመዋዕለ ንዋይ የሚከማች፣ በትምሕርት - ወለድ እውቀት እና ቴክኖሎጂ የሚተባ የማምረቻ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ ካፒታል ለማከማቸት የተፈጠረ ሳይሆን የተፈጥሮ ሀብትን በተለይም መሬትን የሀብት ምንጭ ያደረገ በኪራይ ላይ የተመሠረተ ሥርዓት ነበር። ይህን ሥርዓት በመቀየር ማሕበረሰብን ወደተሻለ ብልጽግና የሚያሸጋግር ሥርዓት ለመፍጠር ፊውዳሊዝም መቀየር ነበረበት። ነገር ግን፣ የፊውዳሊዝም ሥርዓት ወይም ሥልተ ምርት ቢቀየር በለውጡ ምክንያት ጥቅም የሚያጣው የፊውዳሊ የፖለቲካ ልሂቅ ነው። የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካ፣ የዕምነት፣ የቤተሰብ፣ የትምሕርት፣ እና በዚህ ዘመን ደግሞ የሚዲያ ሥርዓታት በሚተራመሱበት አውድ ለኢኮኖሚ ዕድገት እና ሁለንተናዊ ብልጽግና መሠረት የሚሆን ገዢ ሥርዓት መለየት እና የዚህን ገዢ ሥርዓት ቅርጽ፣ ይዘት፣ እና ተግባር መለየት የልማት ትልቁ ጥያቄ ነው።

9.3. የፖለቲካ ሥርዓት እንደ ገዢ ሥርዓት

15. ስለማሕበረሰብ ብልጽግና ሲወሳ ሀብት መፍጠሪያው የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ነው። ምናልባትም የሁሉም ሥርዓታት ማጠናጠኛ የኢኮኖሚ ጥቅም ነው። በኢኮኖሚ ዕድገት የሚረጋገጥ ብልጽግና የኢኮኖሚ ሥርዓታትን ጨምሮ አስቸይ የሆኑ ሥርዓታት ያስፈልጉታል። የሥርዓታት ለውጥ ለአሻጋሪ የኢኮኖሚ ዕድገት በር ይከፍት ዘንድ ከሥርዓታት ውስጥ ቀድሞ መቀየር ያለበት እና ለሌሎች የሥርዓታት ዓይነቶች መለወጥ የላቀ ሚና ያለው የፖለቲካ ሥርዓት ነው። ለዚህ ምክንያት፦
 1. የፖለቲካ ሥርዓት ራሱን ቀይሮ ሌሎች ሥርዓታትን ለመቀየር የሚያጣው የኢኮኖሚ ጥቅም ስላለ፣ ይህንንም ጥቅም ለማስጠበቅ ጉልበት ስላለው የኢኮኖሚ ሥርዓትን ለመቀየር ከፍተኛው ዳተኝነት የሚመነጨው ከዚህ ሥርዓት በመሆኑ፣ እና
 2. በዘመናዊ አስተሳሰብ የኢኮኖሚ ዕድገትን እና በአጠቃላይ የብልጽግና ግቦችን በማረጋገጥ ረገድ የሌሎችን ሥርዓታት የመጎተት አቅም ሥርዓታቱን በማዘመን፣ ወይም ተከታይ በማሳጣት፣ ወይም በመጨፍለቅ አሸንፎ ማሕበረሰብን ወደ የሚደፍቀው ሳይሆን ወደ የሚያሻግረው ሥርዓት ይተምም ዘንድ ለማስተባበር ኃላፊነት እና አቅም ስላለው ነው።
16. በአገራት ተሞክሮ የቅድመ - ስልጣኔ ማሕበረሰብ የሥርዓታት ትርምስ መልክ ለማስያዝ የማስተባበር ኃላፊነት የወሰዱት ጥቂት የማሕበረሰብ ክፍሎች በተለይም የፖለቲካ መሪዎች ናቸው። በዓለም ደረጃ በአብዛኛው ማሕበረሰብ የተስተዋለው የማሕበረሰብ እና በሰፊው አውድም ሲታይ የፖለቲካ መሪዎች ማሕበረሰቡ የሚያምንበትን ባሕል የበለጠ ተጠቃሚ እንዲያደርጋቸው ከመጠቀም ባለፈ ለለውጥ አለመትጋታቸው ከሰው ልጅ ረጅም ታሪክ ውስጥ ሰው በመከራ ያሳለፋቸው ዘመናት ይገዝፋሉ። በተለይ በጥንታዊ፣ በባሪያ አሳዳሪ፣ እና በፊውዳሊዝም ሥርዓተ ማሕበራት የነበሩ የፖለቲካ ልሂቃን ሦስት ኃይል ነበራቸው፤ የፖለቲካ ኃይል፣ የዕምነት ተቋማት ኃይል፣ እና የኢኮኖሚ ኃይል። የአገራት ሀብት መሠረት የሆነው መሬት የገዢዎች ሲሆን መሪዎች የሀብት የበላይነት አላቸው። ይህን የሀብት የበላይነት ለማስጠበቅ የፖለቲካ ኃይልን ይጠቀማሉ። ሕዝብ በፖለቲካ አመራሩ ላይ እንዳያምጽ የዕምነት መሪነትን ደርበው አልያም ስየመ - እግዚአብሔር ሆነው፣ ለዚህም መቀባት ውሊታ ለቤተ- እምነት ሥርዓቶች ሢረ መሬት ሰጥተው ማሕበረሰቡ ድሃ እና ሀብታም ያለ እና የሚኖር፣ ድሃ ሀብትን የሚሻው በሰማይ ቤት መሆኑን አሳምነው እንዲገዙ ረድቷቸዋል።
17. በ12ኛው ክፍለ ዘመን በአውሮፓ በተለይም በአሁኗ ጣሊያን የተጀመረው ከግሪክ እና ከመካከለኛው ምሥራቅ የተወሰዱ ፍልስፍና እና በአጠቃላይ የተሃዲሶ (renaissance)፣ ይህን ተከትሎ በእንግሊዝ ያቆጠቆጠው የመንግሥት ከኃይማኖት መለየትን ያሰፈነ፣ ለሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ዕድል የሰጠ ፓርላሜንታዊ ሥርዓት

መስፈን፣ ይህንንም ሥርዓት ተከትሎ ሕዝባዊ መሠረት ያለው የቴክኖሎጂ ፈጠራ ያዋለደው የኢንዱስትሪ አብዮት የረጅሙን የአውሮፓ የግጭት እና የድህነት አዙሪት የሰበሩ ተከታታይ እና ድምር ክስተቶች ናቸው።

18. ከኢንዱስትሪ አብዮት በኋላ ባሉ ዘመናት የማሕበረሰቦችን እና የአገራትን የብልጽግና ፍኖት (growth trajectory) ልዩነት የፈጠረው በእንግሊዝ የኢንዱስትሪ አብዮት ወቅት በጥቂት ዝቅተኛ ማሕበረሰብ አባላት በዳሰሳ የተገኙትን ውስን ግን አስደናቂ እና ዓይን ገላጭ የቴክኖሎጂ ግኝቶች በቴክኒክ እና በሳይንሳዊ ትምህርት ለማሕበረሰባቸው በማዳረስ በተጉ እና ከመጠቀም ያላለፈ ጥረት ባላደረጉ መካከል በነበረ ልዩነት ነው። የሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት እና የዘመናችን ሦስተኛው ወይም የዲጂታል ቴክኖሎጂ አብዮት የሳይንሳዊ ዕውቀት መር ቴክኖሎጂ ውጤቶች ናቸው።
19. ከዚህ መረዳት የሚቻለው የሥርዓታት ዋና ባሕርይ ካለፈው ታሪካቸው ጋር በእጅጉ የተቆራኙ መሆናቸው እና ለመቀየርም አስቸጋሪ መሆናቸው ነው። ለዚህ ዋና ምክንያት ከሥርዓታቱ መካከል በተለይ የኢኮኖሚ እና የፖለቲካ ሥርዓታት በእጅጉ የተቆራኙ እና የቁርኝታቸው ማጠንጠኛ በለውጥ የሚታጣ ጥቅም ያለ መሆኑ ነው። ገዢ ሥርዓት የፖለቲካ ሥልጣን የያዙ ኃይሎችን የግል እና ቡድናዊ ጥቅም እስካስጠበቀ ድረስ በፈጣን ዕድገት ማሕበረሰቡን የሚያበላጽግ ሌላ ሥርዓት መፍጠር የእነዚህን ቡድኖች ጥቅም ያሳጣል። በዚህ ሁኔታ ሁለት መንታ ሥርዓታት ይኖራሉ፤ የብልጽግና ኢኮኖሚክስ ወይም የድህነት ኢኮኖሚክስ፤ የዚህ ነጻ-በራቅም የብልጽግና ፖለቲካ ወይም የድህነት ፖለቲካ። እነዚህ ሥርዓታት የማሕበረሰብ ምርጫዎች ናቸው። ማሕበረሰብ ከሚያበላጽገው ይልቅ የሚኮንነውን ሥርዓት እንዲመርጥ ከዚህ ኪራይ የሚያተርፉ የፖለቲካ ልሂቃን ከኢኮኖሚ በመለስ ያሉ በዚህ ትውልድ የማይፈቱ የትናንት ታሪክን በማንሳት፣ በማንነት ዙሪያ የሚያተኩሩ ስሜት ቀስቃሽ አጄንዳዎችን በመቆስቆስ የለውጥ ጥያቄን ያዳፍናሉ። ለውጥ በባሕሪው አሮጌውን በአዲስ ይተካል፤ የፖለቲካ ሥርዓት በማሕበረሰብ ውስጥ ማን ሥልጣን ይዞ መቆየት እንዳለበት እና ይህን ሥልጣን ለምን ዓላማ ማዋል እንዳለበት ይበይናል። በዚህ ምክንያት፣ የማሕበረሰብ ብልጽግናን የሚያረጋግጥ ለውጥ ሲታሰብ ስለ ማሕበረሰብ እና አገር ብልጽግና ሲባል የራስ የሚለውን ጥቅም አሳልፎ የሰጠ (selfless) የፖለቲካ መሪ ወይም መሪ ትውልድ ማግኘት ለጥቂት አገራት ብቻ የተሳካ በዕድል ጭምር የሚፈጠር አጋጣሚ ነው። የዚህ ዓይነት መሪ ትውልድ ስልጣን፣ ሕዝባዊ ቅንነት (ወገንተኝነት)፣ እና አቅም ያስፈልጉታል።

9.4. ሥርዓታት እና ልማት በኢትዮጵያ

20. ለአለፉት ሦስት አሥርት ዓመታት የአማራ ብሔራዊ ክልልን ጨምሮ በኢትዮጵያ ገዢ (dominant) የኢኮኖሚያዊ ጥቅም መሠረት መሬት ሲሆን አላባውም ከእሴት ይልቅ ወደ ኪራይ ያዘነበለ ነው። የሰለጠነው ዓለም ይህን ከፊውዳል ሥርዓት ጋር የተያያዘ ሥርዓት ከገኘው ከፍለ ዘመን ጀምሮ ቀይሮታል። በኢትዮጵያ በፊውዳሉ ሥርዓት ወቅት ለልማት ዕቅድ አፈጻጸም ትልቅ ተግዳሮት የነበረ ሕልውናን ከመሬት ባለቤትነት ጋር የሚያያይዝ ሥርዓት በሶሻሊዝም ዘመን እና በኢሕአዴግ አገዛዝ ወቅት ቀጥሏል። በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት በ1949 ወደ ትግበራ የገባው የመጀመሪያው የአምሥት ዓመት የልማት ዕቅድ አፈጻጸም ግምገማ የለያቸው ሦስት አበይት ተግዳሮቶች ለለውጥ ዳተኛ የሆነ ከባሕላዊ አመራረት እና አጠቃቀም (ሥልተ ምርት) ለመላቀቅ ፍላጎት የሌለው ማሕበረሰብ ('entrenched traditional society')፣ የመሬት ሥራት፣ እና ወደ ዘመናዊ ኢንዱስትሪ ልማት ለመሰማራት ፍላጎት እና ዕውቀት ያለው የግል ዘርፍ አለመኖር ናቸው። በወቅቱ ከ85 በመቶ በላይ የሚሆነው ማሕበረሰብ የተሰማራበት ከመሬት ጋር የተያያዘ ከእጅ ወደ አፍ የሆነ ነጠላ ሥልተ ምርት አንድ የኢኮኖሚ ሥርዓት ነው። በልማት ዕቅዱ ግብ መሠረት የልማት ፋይናንስ ተመቻችቶለት ወደ አምራች እና ዘመናዊ ግብርና እንዲገባ የተጠበቀው የግል ዘርፍ ከ60 በመቶ በላይ የሚሆነውን የፋይናንስ ብድር በከተሞች ሕንጻ የሠራበት ሲሆን ይህ ከሕንጻዎች በሚገኝ ኪራይ ላይ የተንጠለጠለ ሌላ የኢኮኖሚ ሥርዓት ነው። ባንኮች የረጅም ዘመን ግን ዘላቂ ፋይዳ ላላቸው የአምራች ኢንዱስትሪ፣ ለግብርና፣ እና ለትምሕርት ብድር ከማመቻቸት ይልቅ የአጭር ጊዜ አቋራጭ ጥቅም ለሚያስገኙ የከተማ ውስጥ የቤቶች ግንባታ፣ ከፍ ካለም ለሆቴል አገልግሎቶች ብድር የሚያመቻቹ ሲሆን ይህም ሌላው የኢኮኖሚ ሥርዓት ነው።
21. ሥርዓታት ይደጋገፋሉ፤ ሕልውናቸውም ከኢኮኖሚ ጥቅም ጋር የተያያዘ ነው። ከዚህ አንጻር በኢትዮጵያ የኢኮኖሚ ሥርዓቶች በሌሎች በተለይም በፖለቲካ ሥርዓታት የተደገፉ ናቸው። በቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት መሬትን ወደተሻለ ኢኮኖሚያዊ እና ማሕበራዊ ጥቅም ለማሸጋገር ሪፎርም እንዳይደረግ የከለከለው በፓርላማ ጭምር መቀመጫ የነበረው የመሬት ከበርቴው እና ምስለኔው ሲሆን፣ ለዚህ ምክንያቱ

ሪፎርም ከመሬት የሚገኝ ከጭሰኛ የሚሰበሰብ ኪራይ ስለሚያሳጣው ነው። በ1966ቱ አብዮት ወቅትም የማርክሲዝም - ሌኒኒዝም አስተምህሮት እንደሚተነትነው በወዛደሩ ትርፍ የሥራ ሰዓት ላብ እና ደም ከተከማቸ የኢንዱስትሪ ፋብሪካ አቅም ወይም ካፒታል ይልቅ መሬት ሊሞቱለት የሚገባ ዋናው የማታገያ አጅንዳ ነበር። የኢትዮጵያ ሶሻሊዝም የሚኩራራበት የአብዮት ትሩፋት መሬትን በገጠር ለተወለደ ዜጋ ሁሉ በፍትሃዊነት ማከፋፈል ሲሆን፤ የተመሰረተውም ካርል ማርክስ በጠበቀው መልኩ በዳበረ ካፒታል ላይ ሳይሆን ከመሬት ከሚሰበሰብ የኮታ ዕህል ነበር።

22. ኢሕአዴግ በርዕዮት ዓለም ደረጃ የድጋፍ መሠረቱ አርሶ አደር፤ በሕግ በተለይም በሕገ-መንግሥት ለድርድር የማይቀርብ የመንግሥት ሀብት መሬት፤ በፖሊሲ ደረጃ የኢኮኖሚ ፖሊሲው በአነስተኛ የመሬት ባለይዞታ አርሶ አደር ላይ የተመሠረተ ግብርና - መር የኢንዱስትሪ ልማት ነበር። በአምራች ኢንዱስትሪ እና በኮመርሻል ግብርና ሊሰማራ ለሚችለው የግሉ ዘርፍ የተነፈገው ድጋፍ፤ እና በርዕዮት ዓለም ጭምር ምሁራንን ለአጋርነት በማያበቃ ወላዎች እንዲሁም ትምክሕተኝነት የተሰጠ ፍረጃ በተዘዋዋሪም ቢሆን የፖለቲካ ሥርዓቱ ለሰማ ቁሳዊ እና ሰብዓዊ ካፒታል፤ እንዲሁም ዕውቀት ትኩረት እንዳልሰጠ፤ ከዚህም ባለፈ የፖለቲካ አጋር ካልሆነ መደብ የሚመጣ የልማት አቅም የፖለቲካ ሥልጣንን ሊያሳጣ እንደሚችል መስጋቱን የሚያሳይ ነው።

23. የመሬት ሊዝ ሥርዓት ተግባራዊ የሆነበት አመክንዮ መንግሥት አንደሚያምነው አገሪቷ ያላት ውድ ሀብት መሬት ስለሆነ መንግሥት ከሊዝ ከሚያገኘው ገቢ ልማትን ለማፋጠን ነው። ከመሬት ኪራይ መሰብሰብ በተቋም እንደ ሥርዓት የተጀመረው በመንግሥት ነው። በዚህም እንዴት የኢኮኖሚ ሥርዓታት በፖለቲካ ሥርዓት እንደሚቀረጹ ማስተዋል ይቻላል። የሊዝ ገቢ ከፍ ለማድረግ ሲባል በእንቁጥ እንቁጥ ለጨረታ የሚቀርብ መሬት የመሬትን ኪራይ አናረው። መሬትን በምርት ሂደት በግብዓትነት ተጠቅሞ ምርት ከማትረፍረፍ ይልቅ መሬትን በከፍተኛ የሊዝ ዋጋም ቢሆን ገዝቶ እንደ ጥሪት እያጠሩ ማስቀመጥ እና ማገላበጥ የበለጠ አዋጭ ስትራቴጂ ሆነ። ይህን በፖለቲካ ሥርዓቱ ድጋፍ ውድ እንዲሆን የተደረገ የመሬት ሀብት ዕድሉን ያገኘ ሁሉ ለመቀራመት አላመነታም፤ የመንግሥት በይፋ፤ የመንግሥት ኃላፊ እና ባለሙያ በሰውር፤ ባለሀብቱ፤ የመኖሪያ ቤት ፈላጊ ዜጋ፤ ደላላው፤ እና የዕምነት ተቋማት ጭምር ከምንም ነገር በላይ መሬት ለማግኘት ተፎካክሩ።

24. ኢሕአዴግ በዚህ ሁኔታ አገር እና ሕዝብን የሚያሻግር የኢኮኖሚ ልማት እንደማይረጋገጥ የተረዳው ከሁለት አሥርት ዓመታት በኋላ ነው። መሬትን ለተሻለ ፋይዳ በተለይም ለአምራች ዘርፎች ልማት በማዋል ለውጥ ለማምጣት በማሰብ የዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ ነድፎ ወደ ተግባር ተሸጋግሯል። የግሉ ዘርፍ በአጭር ጊዜ በማይደፍራቸው በአምራች ኢንዱስትሪ እና ለእነዚህ ዘርፎች ልማት መሠረት በሆኑ የመሠረተ ልማት ዘርፎች መንግሥት በቀጥታ ተሰማራ። በአንጻራዊነት የግሉ ዘርፍ ሊገባበት በሚችለው ኮሚርሻል ግብርና ደግሞ የግሉ ዘርፍ እንዲሰማራ ተደረገ። በተለይ በግብርና ዘርፍ በሰፋፊ እርሻዎች የተሰማሩ አልሚዎች ነጻ በሚባል የሊዝ ዋጋ ምጣኔ የተረከቡትን መሬት አስይዘው ከኢትዮጵያ ልማት ባንክ ብድር ማግኘት እንዲችሉ ተመቻቸ። በአጠቃላይ በአምራች ዘርፎች ለሚሰማሩ አልሚዎች የረጅም ጊዜ ብድር ለማመቻቸት የግል የንግድ ባንኮች ከሚያበድሩት ገንዘብ ውስጥ 27 በመቶ የሚሆነውን በኢትዮጵያ ልማት ባንክ እንዲያስቀምጡ ፖሊሲ ወጣ። ለዚህ ከፍተኛ የመዋቅራዊ ሽግግር ግብ የሚመጥን የሰለጠነ የሰው ኃይል ይኖር ዘንድ የትምሕርት ሥርዓቱ በተለይም ለተፈጥሮ ሣይንስ እና ቴክኖሎጂ ትኩረት ሰጠ። በዚህም የቴክኒክ እና ሙያ ትምሕርት ቤቶች ወይም ኮሌጆች በስፋት ተከፈቱ፤ የመንግሥት የኒቨርሲቲ ቁጥር በአጭር ጊዜ ከሁለት በአሥርት በሚቆጠሩ ደረጃ አደገ፤ የከፍተኛ ትምሕርት የተማሪዎች ቅበላ 70 በመቶ የሚሆነው ለተፈጥሮ ሣይንስ እና ቴክኖሎጂ እንዲሆን ተወሰነ። እነዚህ ሁሉ በፖለቲካ ሥርዓቱ የተመቻቸ የኢኮኖሚ ሥርዓታት ሲሆኑ ትክክለኛ ርምጃ ተደርገው የሚወሰዱ ናቸው።

25. የፖለቲካ ሥርዓቱ ግልጽ እና ትክክል ከሚመስሉት አሳላጭ የኢኮኖሚ ሥርዓታት ውስጥ የተጠቀማቸው የማስፈጸሚያ ሥልቶች ነበሩ፤ እንደ ስኳር ፋብሪካ፤ የማዳበሪያ ፋብሪካ፤ የከፍተኛ ብረታ ብረት ኢንዱስትሪ፤ በከፍተኛ መሠረተ ልማት ዝርጋታ ጋር የተያያዙ የኤሌክትሮ - ሜካኒካል ፕሮጀክቶች ከፍተኛ ዕውቀት እና የክሕሎት ልምድ የሚጠይቁ በመሆናቸው በዓለም አቀፍ ደረጃ መወዳደር የሚችሉ ተቋራጮች መሳተፍ ሲኖርባቸው ለፖለቲካ ሥርዓቱ ታማኝ ለሆኑ አካላት እጅ ማፍታቻ እና መበልጸጊያነት ተሰጡ። በግብርናው ዘርፍ ከለጋስ ማበረታቻ ጋር የተሰማሩትም በውድድር ሥርዓት ሳያልፉ በፖለቲካ ታማኝነት ተመረጡ። ውጤቱ በሁሉም መስክ ውድቀት እንጂ ስኬት አልተመዘገበም። የመዋቅራዊ ሽግግር እንደሚያረጋግጥ የተጠበቀው እውቀት መር ኢኮኖሚ በሣይንስ እና ቴክኖሎጂ የተመረቁ ወጣቶችን መቅጠር ስላልቻለ የተማረ ሥራ አጥነት ነገሰ፤ የኢኮኖሚ መዋቅሩ ከዕውቀት ይልቅ ለቁሳዊ ግብዓቶች እና መሬት የበለጠ ዋጋ ሰጠ።

ከሁሉም በላይ ትምሕርት ዋናው ምናልባትም ብቸኛው ከድህነት የማምለጫ መሣሪያ ለመሆኑ የተያዘው እምነት ተሸረሸረ።

26. እነዚህ ምልክቶች በዕድገት እና ትራንስፎርሜሽን ዕቅድ የመጀመሪያዎቹ ሁለት የትግበራ ዓመታት እየታዩ ነበር። ይህ አካሄድ አጥፊ እንደሚሆን የተገነዘቡ እንዳንድ ከፍተኛ አመራሮች “ኢሕአዴግ ካለው የትግል ልምድ በጦርነት የመሸነፍ እና የመውደቅ ሥጋት የለነትም። የኢሕአዴግ ትልቁ የወቅቱ ፈተና ሙስና ነው። ወይ በሙስና አረንቋ ውስጥ እንበሰብሳለን፤ ወይም በትግላችን ከዚህ አረንቋ ተመንጥቀን እንወጣለን” በማለት ስጋታቸውን ገልጸው ነበር። ነገር ግን፣ የዚህ ዓይነት የሙስኛ ሥርዓት አደገኛነት የገባቸው እነዚህ ጥቂት አመራሮች ይህን ስጋት ለመቀልበስ የሚያስችለው የፖለቲካ ጉልበታቸው እና የማስፈጸሚያ በትራቸው በአብዛኛው የሙስናው አካል ስለነበር ይህን ለማስቆም ዘግይተው ነበር።

27. ከዚህ ሁኔታ ሦስት አበይት የሥርዓታት ባሕርያትን መገንዘብ ይቻላል፤ በመጀመሪያ፣ ሥርዓታት የኢኮኖሚ ተዋንያንን ባሕርይ እና የሚጠብቁትን የኢኮኖሚ ጥቅም ወይም አላባ ይወስናል። በዚህም ምክንያት የሥርዓታት ባሕርይ የአንድን አገር ስኬት ወይም ውድቀት ይበይናል። መልካም የኢኮኖሚ ሥርዓት በሌላ የፖለቲካ ሥርዓት ላይሳካ፣ ጥሩ የትምህርት ሥርዓት በመጥፎ የኢኮኖሚ ወይም የፖለቲካ ሥርዓት ምክንያት ከትሩፋት ይልቅ ወደ ዕዳ እና ሥጋት የደላ ትውልድ ሊቀርጽ፣ በውጤቱም የረጅም ጊዜ የመልማት ተስፋን ሊያደበዝዝ ይችላል። ሁለተኛ፣ የኢኮኖሚ ሥርዓታትን የሚያሰፍን፣ የሚያስጠብቅ፣ እና የሚቀይር የፖለቲካ ሥርዓት የመሆኑን ያህል አሠራራቸውንም ለውጤታማነትም ሆነ ለውድቀት በሚበቁበት ዕድል ላይ ብያኔ የሚሰጠው የፖለቲካ ሥርዓት ነው። በተለይ የፖለቲካ አመራር የሕዝብን አጀንዳ የሚያስጠብቁ ስለሕዝብ ታጋዮች ወይም የራሳቸውን እና በዙሪያቸው ያለ ጠባብ የፖለቲካ መሠረት ጥቅም የሚያስጠብቁ መሆናቸውን የሚያረጋግጡ ወይም የሚቆጣጠሩ በሕግ አውጪ፣ በአስፈጻሚ፣ እና በሕግ ተርጓሚ መዋቅሮች የሚሰየሙ የፖለቲካ ሥርዓታት ናቸው። ሦስተኛ፣ የፖለቲካ ተቋማት አሻጋሪ አጀንዳዎችን በተገቢ የኢኮኖሚ እና የትምሕርት ሥርዓታት በማስፈጸም፣ እምነት እና ቤተሰብ የመሳሰሉ ተጓዳኝ ሥርዓታትን በማስተባበር ከልማት ጎን በማሰለፍ ማሕበረሰብን ለማስተዳደር (govern) እና ሥርዓት ለማስያዝ (regulate) ሥልጣን (power) እና አቅም (capacity) ያስፈልገዋል።

28. በአለፉት ዘመናት በኢትዮጵያ ለተወጣቱ የልማት ዕቅዶች ዳር አለመድረስ የግጭት ታሪክ አንዱ ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል። ከዚህም በተጨማሪ የባህል ጉዳይ እንደ መሠረታዊ የዕድገት አፈጻጸም ተግዳሮት ተጠቃሽ ሊሆን ይችላል። ባሕል ወይም እሴት በዘመን ሂደት የሚቀየር ግን ረጅም ሂደት ነው። ባሕልን በመቀየር ሂደት በትምህርት የሚገኝ ሳይንሳዊ ዕውቀት የስልጣኔ አቋራጭ መንገድ ተደርጎ ስለሚወሰድ የትምሕርት ሥርዓቱም ሌላው የልማት አፈጻጸም ገላጭ ጉዳይ ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል። ሳይንሳዊ ዕውቀት አገር እና ማሕበረሰብ ሲሰለጥን ምን እንደሚመስል አይቶ ለመተግበር የሚያስችል መሣሪያ ነው። በትምህርት የሚገኝን ሳይንሳዊ ዕውቀት አሻጋሪነት በመገንዘብ ከአጼ ምኒልክ ዘመን መንግሥት ጀምሮ ጥረት ተደርጓል። የትምህርት ሥርዓት በተለያዩ ምክንያቶች የሚጠበቅበትን አስተዋጽኦ ሳያደርግ ዛሬ ላይ ደርሷል። የትናንት ወጣት በእምነት አስተምህሮቶች፣ በማሕበረሰብ፣ እና ሥራ አጥነት ባልበዛበት የሥራ ቦታ ማንነቱ ሲቀረጽ ቆይቷል። ዛሬ የወጣቱን አስተሳሰብ የሚቀርጹ ዘመናዊ ትምህርት ቤቶች፣ የዕምነት አስተምህሮቶች፣ የፖለቲካ አውዶች፣ ማሕበራዊ ማንቂያ (ሶሻል ሚዲያ)፣ እና አልባሌ መዋያ ቦታዎች ናቸው። የትምህርት ሥርዓት ከሁሉም የማንነት መቅረጫ አውዶች ተወዳድሮ እና በልጠ የተሻለ አሻጋሪ፣ እና ርትዕ ትውልድ የመፍጠር ኃላፊነት ነበረበት። ነገር ግን፣ ከሥርዓታቱ መካከል ይህን ሁሉ ማስተባበር የነበረበት የፖለቲካ ሥርዓቱ ቁልፉን ድርሻ ይወስዳል። በርካታ ተዋንያን ካሉበት የፖለቲካ ሥርዓት ውስጥ በተለይ የመንግሥትነት ኃላፊነት የወሰደ መሪ ትውልድ ይህን ለማድረግ ሥልጣን እና በርካታ አቅሞች ነበሩት፤ ከመንግሥት ቢሮ እስከ ትምህርት ቤት ሴኪዩላር ሥርዓት የማስፈን፣ ሕግን የመጠቀም፣ በሕዝባዊ አደረጃጀት ማሕበረሰብን የማንቃት እና በልማት የማትጋት፣ መልካም ዜጋን መርጦ በሲቪል ሰርቪስ የመቅጠር፣ ሀብት የመሰብሰብ፣ የክልሉን እና የአገሪቷን የሀብት ፍስሰት አቅጣጫ የመወሰን መሣሪያዎች የመንግሥት ነበሩ፤ የጎደለው ከራስ እና ከራስ ቡድን በላይ ለሕዝብ መስዋዕት የመሆን ገዢ የሆነ አመለካከት እና ተግባር ነው።

29. ከዚህ አኳያ፣ የዚህ የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ከአለፉት የልማት ዕቅዶች በተለየ ሁኔታ ለውጥ እንደሚገኝበት የሚጠብቀው ከአዳዲስ ቴክኒካዊ እይታዎች በላይ ስለ አገራዊ ለውጥ እና ዘላቂ ጥቅም የራስ እና ጠባብ ቡድናዊ ጥቅምን አሳልፎ በመስጠት ስለለውጥ ለትጋት በምልዓት የወሰነ እና የተናበበ ዕድለኛ መሪ ትውልድ የመፈጠርን ዕድል ነው። ከፋ ዕጣ የሚመስልን አስከፊ ድህነት ከተሻገሩ አገራት ልምድ መማር እንደሚቻለው፣ አገርን ለማሻገር ይህ መሪ ትውልድ ራሱ ተቆጭቶ ሕዝብን ለለውጥ ማሰለፍ፤

በለውጥ፣ ለለውጥም በዕውቀት ኃይል ከማመን የዕድገት ቴክኒካዊ ዝርዝርን እስከ መረዳት የሚደርስ ቁርጠኛ የፖለቲካ አመራር መሆን ይጠበቅበታል።

9.5. የሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት ታሳቢ የሚያደርገው የሥርዓታት ሚና

30. በሃያ አምሥት ዓመት የአሻጋሪ ዕድገት እና የዘላቂ ልማት ፍኖተ ካርታ እና ይህ ፍኖተ ካርታ በሚተገበርባቸው ተከታታይ የአምሥት ዓመት ስትራቴጂክ ዕቅዶች የተመለከቱት የልማት ግቦች በቴክኒክ ደረጃ፣ እና በአገራት ተሞክሮ ረገድ መተግበር የሚችሉ ናቸው። እነዚህን ዓላማዎች፣ እና ግቦች ዳር በማድረስ በተለይም በአንድ ትውልድ ለማረጋገጥ የተወጠነውን የዓለም አቀፍ ተወዳዳሪነት፣ ሁለንተናዊ ብልጽግና ርዕይ ዕውን ለማድረግ የሥርዓታት ሚና ከፍተኛ ነው። ይህ የልማት ዕቅድ የሚከተሉትን የሥርዓታት አቅጣጫ ታሳቢ ያደርጋል፤

1. ፈጣን፣ አሻጋሪ ዕድገት እና ዘላቂ ልማት የሚያሳልጡ በፖሊሲ የተደገፉ የኢኮኖሚ ሥርዓታት ይሰፍናሉ።
2. ሽፋንን ከጥራት ጋር ያገናዘበ፣ ቀልጣፋ፣ ምርታማ፣ ግብ እና ውጤት - ተኮር የሆነ፤ ትውልድን ለዘመኑ የዓለም ትሩፋት እና ስጋት በብቃት የሚያዘጋጅ፣ አገር ሲሰለጥን ምን እንደሚመስል ከሩቅ አይቶ ሕዝብ የሚሻግር፣ መልካም እሴቶች የተላበሰ ርትዕ ትውልድ የሚቀርጽ የትምሕርት ሥርዓት ይሰፍናል።
3. የመንግሥት ሚና ሁሉን ነገር ማሟላት የሚችል ሉአላዊ ኃይል ሳይሆን ማሕበረሰብ ራሱን ችሎ፣ ጥሮ እና ግሮ ማግኘት እንዲችል የሚያስተባብር፣ የሚያሳልጥ፣ አመቺ አውድ የሚፈጥር መሆኑን፤ የጠንካራ እና በራሱ የሚብቃቃ መንግሥት መሠረት ጠንካራ እና በራሱ የሚብቃቃ ሕዝብ መሆኑን፤ ዴሞክራሲ መብትን መጠየቅ እና መጠቀም ብቻ ሳይሆን ግዴታን መወጣት መሆኑን፤ ዕምነት የግል ነው ሲባል ዕምነት ለተከታዩ ምልዑ መሆኑን እና በዚህም ምክንያት በልብ እና በቤት የሚተገበር እንጂ ለፉክክር አደባባይ ቀርቦ የግጭት ምንጭ መነሻ አለመሆኑን፤ እኩልነት በፍትሃዊ ተሳትፎ በሚገኝ ሀብት እና ብልጽግና እንጂ የሚጥሩ ነፍሶችን ጠልፎ በመጣል እኩል በመደሃየት አለመሆኑን የሚረዳ እና የሚቀበል ማሕበረሰብ፤ ማሕበረሰቡ ዕውቀት እና ጥበብን በመሻት በጥረቱ እና በላቡ እንዲበለጽግ የሚያበረታቱ የዕምነት አስተምሕሮቶች በምልዓት የሚገለጹበት የማሕበረሰብ አቀፍ ተቋማት እና የዕምነት ሥርዓታት ይሰፍናሉ።
4. የማሕበረሰቡን ጤና እና ደህንነት፣ አካላዊ እና መንፈሳዊ ብቃት የሚጠብቁ የጤና እና ስፖርት ሥርዓታት ይበለጽጋሉ።
5. ስለ ማሕበረሰብ እና አገር ልማት መልካሙን አቅጣጫ የሚያሳዩ የሚዲያ ክፍሎች የዘመኑን ዛብ የለቀቀ የመገናኛ አውድ ተጠቅመው በምክንያትም ሆነ በግደለሽነት አፍራሽ ሚና የሚጫወቱ ሚዲያዎችን ትርጉም የለሽ የሚያደርጉበት የሕዝብ ወገንተኛ የሚዲያ ሥርዓት ይጠናከራል።
6. ርትዕ ማሕበረሰብ ከርትዕ ቤተሰብ የሚመነጭ መሆኑን በመረዳት ለራስ፣ ለቤተሰብ፣ ለማሕበረሰብ እና ለአገር የሚያስብ እና የሚተጋ ትውልድ እንዲፈጠር ከጠባብ የቤተሰብ እና ቡድን ግብ ያለፈ አገራዊ እና ሰው የመሆን የጋራነትን ከሩቅ በማሳየት ትውልድ የሚቀርጽ የቤተሰብ ሥርዓት ይፈጠራል።
7. ጎታች ኃይሎችን አሸንፎ ከላይ የተጠቀሱትን ሥርዓታት ማስተባበር እና በትክክለኛ የለውጥ ጎዳና ላይ መሆናቸውን ማረጋገጥ የሚችል፤ ለዚህም ከራስ እና ከጠባብ ቡድናዊ ፍላጎት በላይ ስለ አገር ራሱን አሳልፎ የሚሰጥ መሪ ትውልድ የሚዘውረው፣ በሕግ የበላይነት እና በማሕበራዊ ፍትሕ የሚገለጽ፣ በሕግ አውጪ፣ አስፈጻሚ፣ እና ተርጓሚ የሰመረ አመራር የሚሰጥ የፖለቲካ ሥርዓት ይሰፍናል።